

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
Кафедра адміністративного права
Кафедра адміністративного права та адміністративної діяльності

**ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ
В УМОВАХ ЗМІН
ТА ПЕРЕТВОРЕНЬ:
ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ
ТА ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

Збірник наукових праць за матеріалами
IV Міжнародної науково-практичної конференції

(м. Харків, 9–10 квітня 2020 року)

Харків
«Право»
2020

УДК 342.9(082)

П88

Редакційна колегія:

д-р юрид. наук, проф. *Ю. П. Битяк* (голова редколегії), д-р юрид. наук, проф. *А. П. Гетьман*, д-р юрид. наук, проф. *В. М. Гаращук*, д-р юрид. наук, проф. *В. Я. Настюк*, д-р юрид. наук, проф. *Н. П. Матюхіна* (заст. голови редколегії), канд. юрид. наук, проф. *М. Г. Шульга*, канд. юрид. наук, доц. *Г. А. Гончаренко*, канд. юрид. наук, доц. *О. Т. Зима*, канд. юрид. наук, доц. *М. С. Ковтун*, канд. юрид. наук, доц. *І. Г. Ігнатченко*, канд. юрид. наук, доц. *Я. С. Рябченко*, канд. юрид. наук, доц. *О. М. Соловійова*, канд. юрид. наук, доц. *В. А. Сьоміна*, канд. юрид. наук, доц. *С. А. Федчишин*, канд. юрид. наук, доц. *О. Б. Червякова*, канд. юрид. наук *І. М. Балакарева*, канд. юрид. наук *М. І. Бєлікова*, канд. юрид. наук *Я. С. Зелінська*, канд. юрид. наук *В. О. Спасенко*, аспірант кафедри адміністративного права *П. В. Редіна*

Відповідальні за випуск:

Н. П. Матюхіна, Г. А. Гончаренко, М. С. Ковтун, С. А. Федчишин

Публічне адміністрування в умовах змін та перетворень: проблеми організації та правового забезпечення : зб. наук. пр. за матеріалами IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 9–10 квіт. 2020 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого ; [відп. за вип.: *Н. П. Матюхіна, Г. А. Гончаренко, М. С. Ковтун, С. А. Федчишин*]. – Харків : Право, 2020. – 522 с.

ISBN 978-966-937-998-6

У збірнику представлені наукові праці учасників IV Міжнародної науково-практичної конференції «Публічне адміністрування в умовах змін та перетворень: проблеми організації та правового забезпечення». Організаторами заходу є кафедри адміністративного права, адміністративного права та адміністративної діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Збірник розрахований на науковців, викладачів, практичних працівників, студентів, а також широке коло читачів, які цікавляться цією проблематикою.

УДК 342.9(082)

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2020

© Оформлення. Видавництво «Право», 2020

ISBN 978-966-937-998-6

Організаційний комітет:

Битяк Юрій Прокопович – перший проректор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України – *голова організаційного комітету*

Гетьман Анатолій Павлович – проректор з наукової роботи Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України

Матюхіна Наталія Петрівна – професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор – *заступник голови організаційного комітету*

Гаращук Володимир Миколайович – завідувач кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України

Настюк Василь Якович – завідувач кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України

Маринів Володимир Іванович – директор Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України, кандидат юридичних наук, доцент

Гончаренко Ганна Анатоліївна – доцент спеціальної кафедри № 1 Інституту підготовки юридичних кадрів для СБУ Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, доцент.

Ковтун Марина Сергіївна – доцент кафедри адміністративного права, кандидат юридичних наук, доцент – *відповідальний секретар організаційного комітету*

Мех Юлія Володимирівна – доцент кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, доцент

Федчишин Сергій Анатолійович – доцент кафедри адміністративного права, кандидат юридичних наук, доцент

Червякова Олена Борисівна – доцент кафедри адміністративного права, кандидат юридичних наук, доцент

Редіна Поліна В'ячеславівна – аспірант кафедри адміністративного права

ВІТАННЯ УЧАСНИКАМ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

*Шановні учасники IV Міжнародної науково-практичної конференції
«Публічне адміністрування в умовах змін та перетворень: проблеми
організації та правового забезпечення», дорогі друзі, колеги!*

Щиро вітаємо Вас у числі учасників Конференції!

Україна сьогодні як ніколи потребує розробки ефективних механізмів державного і муніципального управління, їх законодавчого забезпечення та професійної реалізації. Гостро постає завдання переосмислення минулого досвіду у цій сфері, узагальнення існуючих наробок, врахування зарубіжного досвіду і на цій основі розробка такої моделі публічного адміністрування, яка б забезпечувала подальший розвиток України як успішної незалежної держави.

Головне завдання конференції – обговорити та надати комплексний аналіз найбільш важливих й актуальних проблем публічного адміністрування, реформ, що відбуваються (або тільки започатковуються) з позицій подальшого вдосконалення демократії та розвитку правової держави.

На конференції планується обговорити широке коло питань, пов'язаних із сучасним етапом розвитку публічного адміністрування та його перспективами: адміністративне право як правова основа публічного адміністрування; адміністративна реформа та проблеми розвитку публічного адміністрування; правове регулювання публічної служби; адміністративні послуги; розвиток електронного урядування; публічне адміністрування в економічній, соціально-культурній та адміністративно-політичній сферах.

До проведення конференції долучилось широке коло українських та зарубіжних науковців, практичних працівників, аспірантів, студентів, які висловили свої позиції відповідно до обраної тематики заходу. У цьому році конференція об'єднала 166 учасників.

Вже доброю традицією стала участь у конференції наших колег із Університету імені Миколаша Ромеріса (м. Вільнюс, Литовська Республіка).

Серед учасників конференції викладачі, аспіранти та студенти 12 закладів вищої освіти України, а саме: Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпро), Запорізького національного університету, Інституту права імені Володимира Сташиса Класичного приватного університету (м. Запоріжжя), Київського національного університету іме-

ні Тараса Шевченка, Львівського національного університету імені Івана Франка, Національного університету «Одеська юридична академія», Національного університету оборони України імені Івана Черняховського, Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Сумського державного університету, Університету митної справи та фінансів (Дніпро), Харківського національного університету внутрішніх справ, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Важливою є участь у конференції практичних працівників, співробітників науково-дослідних установ (НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України, Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз імені Засл. проф. М. С. Бокаріуса та інших). До участі у конференції також долучилось більше 100 студентів, які навчаються як у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого так і в інших закладах вищої освіти.

За матеріалами конференції підготовлений збірник наукових праць, який відображає значну палітру наукових інтересів учасників конференції.

Організаційний комітет IV Міжнародної науково-практичної конференції «Публічне адміністрування в умовах змін та перетворень: проблеми організації та правового забезпечення» щиро вдячний всім учасникам за проявлений інтерес. Бажаємо всім успіхів, плідних наукових дискусій та нових творчих здобутків!

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Шановні учасники IV Міжнародної науково-практичної конференції «Публічне адміністрування в умовах змін та перетворень: проблеми організації та правового забезпечення!» Зазначений науковий захід є прекрасною можливістю для плідної співпраці науковців, представників органів державної влади та місцевого самоврядування, а також майбутніх юристів, оскільки сучасна юридична наука не в змозі розвиватися без обміну досвідом між різними науковими школами та можливостей для апробації та впровадження результатів досліджень у законотворчу та правозастосовну діяльність.

Я вдячна за активну співпрацю між Комітетом Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики, членом якого є та Національним юридичним університетом імені Ярослава Мудрого, зокрема, кафедрі адміністративного права за вагомий вклад у розвиток сучасної юридичної науки та роботу, спрямовану на формування майбутнього кадрового потенціалу країни.

Публічне адміністрування як вид управлінської діяльності та взаємодії відповідних гілок державної влади й місцевого самоврядування наразі потребує оновлення й реформування. Передусім, це стосується перегляду існуючих підходів до правового регулювання статусу суб'єктів публічного адміністрування, форм та методів реалізації останнього. Адаптація публічного управління до умов інформаційного суспільства, що передбачають впровадження електронного урядування, як нової форми взаємодії влади і суспільства набуває особливого значення у контексті євроінтеграційних прагнень України.

Поряд із цим назрілими все ще залишаються питання активізації надходжень до бюджету. В сучасних умовах левова частина доходів бюджету, за рахунок яких фінансуються функції держави, залежить від того, наскільки ефективно буде побудована робота митниці та податкової служби. Одним з основних чинників, від якого залежить результативність діяльності цих органів є наявність чіткого, узгодженого та якісного правового регулювання митної справи й податкових відносин. Підкреслимо, що діяльність новоствореної Державної митної служби України спрямовується на боротьбу з контрабандою, створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення безпеки суспільства та захисту митних інтересів України. Разом із цим потребують окремої уваги питання, пов'язані з оптимізацією податкової системи, створення умов для стимулювання розвитку бізнесу в Україні.

Сподіваємося, що плідна робота конференції дозволить віднайти шляхи комплексного вирішення не лише означених, а й низку інших питань з позначеної проблематики. Всім учасникам бажаю натхнення, невтомного творчого пошуку, нових ідей та їх реалізації.

З повагою,

Народний депутат України

Анна Колісник

I. АДМІНІСТАТИВНЕ ПРАВО ЯК ПРАВОВА ОСНОВА ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

ADMINISTRATIVE LAW AS THE LEGAL BASIS OF PUBLIC ADMINISTRATION

Доненко Валерій Вікторович
*доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри адміністративного та митного права
Університету митної справи та фінансів (м. Дніпро)*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРИВОДУ ЯК СКЛАДОВОЇ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИМУСУ

Комплексне та системне вдосконалення основних напрямків розвитку адміністративного права України як засобу забезпечення виконання головного обов'язку держави є одним з важливих напрямів реформ в Україні, розвитку демократії, забезпечення прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, означає підпорядкування діяльності всіх державних органів і правових інститутів суспільства потребам реалізації, охорони та захисту прав людини, їх пріоритетність перед іншими цінностями демократичної, соціальної, правової держави.

З огляду на сучасний розвиток адміністративно-правової доктрини, вважаємо за доцільне звернути увагу на малодосліджену проблему – застосування приводу який застосовується як захід забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення. Варто підкреслити, що привід застосовується не тільки в межах адміністративно-деліктних проваджень, а інших процесуальних проваджень з метою їх забезпечення (кримінально-процесуальний, цивільно-процесуальний тощо) та має певні особливості.

Проблемам сутності адміністративного примусу присвячені праці вітчизняних вчених-адміністративістів, в яких заходам забезпечення провадження приділено увагу в працях В. Б. Авер'янова, О. М. Бандурки, Ю. П. Битяка, В. М. Гарашука, І. П. Голосніченка, С. Т. Гончарука, Є. В. Додіна, Р. А. Калюжного, Є. В. Курінного, А. Т. Комзюка, Т. О. Ко-

ломоець, В. К. Копакова, О. В. Кузьменко, Н. П. Матюхіної, В. Я. Настюка, О. І. Остапенко, М. М. Тищенко, В. К. Шкарупи та інших.

В той же час, коли питанням адміністративного примусу, заходам забезпечення провадження присвячена значна кількість публікацій, монографій, дисертаційних досліджень, приводу як складовою примусу приділено увага лише в межах заходів забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення. Тільки в роботі А. Т. Комзюка приділено увагу приводу, підставам та порядку його здійснення [1, С. 140–142]. Але зазначені дії стосувалися діяльності міліції, і тому не можуть повною мірою в сучасних політико-правових реаліях відповідати вимогам часу. Поняття привід охоплює процесуальні провадження різних галузей права: адміністративного, адміністративно-процесуального, адміністративно-деліктного, кримінально-процесуального, цивільно-процесуального тощо

Слід підкреслити, що застосування заходів процесуального примусу є не обов'язком уповноваженої на це особи, а правом. З огляду на те, що привід здійснюється в межах різних проваджень вважаємо підтримати існуючу у доктрині позицію щодо заходів адміністративно-процесуального примусу (процесуального) [2, С. 255]. Саме заходами процесуального примусу вважається привід в чинному адміністративному судочинстві (стаття 145 КАСУ) [3]. А в статті 148 КАСУ [3] достатньо повно регламентуються дії, пов'язані з приводом. Так, до належно викликаних особи, особисту участь якої визнано судом обов'язковою, свідка, які без поважних причин не прибули у судове засідання або не повідомили причини неприбуття, може бути застосовано привід до суду через органи Національної поліції України з відшкодуванням у дохід держави витрат на його здійснення.

Необхідно підкреслити, що привід до суду не застосовується до малолітніх та неповнолітніх осіб, вагітних жінок, осіб з інвалідністю першої і другої груп, жінок, які доглядають дітей віком до шести років або дітей з інвалідністю, а також осіб, які згідно із цим Кодексом не можуть бути допитані як свідки. Про привід суд постановляє ухвалу, в якій зазначає ім'я фізичної особи, яка підлягає приводу, місце проживання (перебування), роботи, служби чи навчання, підстави застосування приводу, коли і куди ця особа повинна бути доставлена, кому доручається здійснення приводу. Ухвала про привід до суду передається для виконання до орга-

ну Національної поліції України за місцем провадження у справі або за місцем проживання (перебування), роботи, служби чи навчання особи, яку належить привести. Ухвала про привід до суду оголошується учаснику судового процесу, до якого застосовується привід, особою, яка її виконує. У разі неможливості здійснення приводу особа, яка виконує ухвалу про привід до суду, через керівника органу Національної поліції України негайно повертає її суду з письмовим поясненням причин невиконання.

В адміністративно-деліктних провадженнях у відповідності до ч. 2 ст. 268 КУпАП При розгляді справ про адміністративні правопорушення, передбачені частиною першою статті 44, статтями 51, 146, 160, 172-4-172-9, 173, 173–2, частиною третьою статті 178, статтями 185, 185–1, статтями 185–7, 187 цього Кодексу, присутність особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, є обов’язковою. У разі ухилення від явки на виклик органу внутрішніх справ або судді районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду цю особу може бути органом внутрішніх справ (Національною поліцією) піддано приводу. Законами України може бути передбачено й інші випадки, коли явка особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, в орган (до посадової особи), який вирішує справу, є обов’язковою [4].

На наш погляд, найбільш повної правової регламентації має привід, який здійснюється в межах кримінально-процесуального провадження. Так, у відповідності до ст. 140 КПК України [5] привід полягає у примусовому супроводженні особи, до якої він застосовується, особою, яка виконує ухвалу про здійснення приводу, до місця її виклику в зазначений в ухвалі час. Рішення про здійснення приводу приймається: під час досудового розслідування – слідчим суддею за клопотанням слідчого, прокурора або з власної ініціативи, а під час судового провадження – судом за клопотанням сторони кримінального провадження, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, або з власної ініціативи. Рішення про здійснення приводу приймається у формі ухвали. Привід може бути застосований до підозрюваного, обвинуваченого або свідка. Привід свідка не може бути застосований до неповнолітньої особи, вагітної жінки, осіб з інвалідністю першої або другої груп, особи, яка одноосібно виховує дітей віком до шести років або дітей з інвалідністю, а також осіб, які згідно із цим Кодексом не

можуть бути допитані як свідки. Привід співробітника кадрового складу розвідувального органу України під час виконання ним своїх службових обов'язків здійснюється тільки в присутності офіційних представників цього органу. Зазначений вид примусового провадження має певну особливість, кількість суб'єктів виконання значно розширено (ст. 143 КПК України) адже виконання ухвали про здійснення приводу може бути доручене відповідним підрозділам органів Національної поліції, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, Національного антикорупційного бюро України або Державного бюро розслідувань.

Також деталізовано порядок його здійснення: ухвала про здійснення приводу оголошується особі, до якої він застосовується, особою, яка виконує ухвалу. Особа, рішення про здійснення приводу якої прийнято слідчим суддею, судом, зобов'язана прибути до місця виклику в зазначений в ухвалі про здійснення приводу час у супроводі особи, яка виконує ухвалу.

Важливими є законодавчі положення, в разі невиконання особою, що підлягає приводу, законних вимог щодо виконання ухвали про здійснення приводу, до неї можуть бути застосовані заходи фізичного впливу, які дозволяють здійснити її супроводження до місця виклику. Застосуванню заходів фізичного впливу повинно передувати попередження про намір їх застосування. У разі неможливості уникнути застосування заходів фізичного впливу вони не повинні перевищувати міри, необхідної для виконання ухвали про здійснення приводу, і мають зводитися до мінімального впливу на особу. Забороняється застосування заходів впливу, які можуть завдати шкоди здоров'ю особи, а також примушення особи перебувати в умовах, що перешкоджають її вільному пересуванню, протягом часу більшого, ніж необхідно для негайного доставлення особи до місця виклику. Перевищення повноважень щодо застосування заходів фізичного впливу тягне за собою відповідальність, встановлену законом. У разі неможливості здійснення приводу особа, яка виконує ухвалу про здійснення приводу, повертає її до суду з письмовим поясненням причин невиконання (статті 140–143 КПК) [5].

Таким чином, можна з'ясувати специфіку приводу:

1) застосовується виключно за відповідною ухвалою суду незалежно від види процесуального провадження;

2) є примусовим актом непрямої дії, тому як застосовується в разі винесення письмового рішення;

3) його застосування спирається на відповідне судове рішення;

4) незалежно від виду процесуального провадження (адміністративно-деліктне, адміністративне судочинство, кримінально-процесуальне, цивільно-процесуальне) та галузі права, застосування приводу регламентується нормами адміністративного права;

5) слід вважати привід, який здійснюють відповідні органи Національної поліції, органи безпеки, органи, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, Національного антикорупційного бюро України або Державного бюро розслідувань їх адміністративною діяльністю.

Список використаних джерел: 1. Комзюк А. Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації: монографія, Харків, 2002. 336 с.; 2. Коломоєць Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник. Київ: Юрінком Інтер. 2011. 576 с.; 3. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35–36, № 37. Ст. 446; в редакції Закону України від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII. *Голос України*. 2017. №№ 221–222; 4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>; 5. Кримінально-процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2013, № 9–10, № 11–12, № 13, ст. 88).

Лученко Дмитро Валентинович
*доктор юридичних наук, професор кафедри
адміністративного права Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ДІЯ СУБ'ЄКТА ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ЯК ПРЕДМЕТ ОСКАРЖЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Можливість оскарження рішень, дій або бездіяльності суб'єктів владних повноважень є однією з найбільш значущих гарантій реалізації прав людини та побудови партнерських відносин між людиною і держа-

вою. Досвід функціонування адміністративної юстиції в Україні, а так само і механізмів позасудового оскарження, підтверджує необхідність подальшого поглиблення наукових досліджень проблематики предмету оскарження.

Варто зазначити, що дослідження дій суб'єкта владних повноважень як предмету оскарження в адміністративному праві України викликає певні труднощі. Розглядаючи законодавче врегулювання процедур адміністративного оскарження, можна помітити, що питання оскарження дій або бездіяльності унормовані явно недостатньо та невдало; часто прямо встановлюються процедури оскарження лише рішень суб'єктів владних повноважень. Очевидно, що однією з причин подібних недоліків у законодавстві є саме не розуміння сутності дій або бездіяльності органів управління, їх посадових осіб, інших суб'єктів, які здійснюють державно-владні повноваження, як самостійних предметів оскарження.

Як правове явище дія суб'єкта владних повноважень має низку специфічних характеристик. До них ми відносимо:

По-перше, йдеться саме про предмет оскарження, а не, наприклад, його об'єкт. У структурі оскарження рішень, дій або бездіяльності суб'єкта владних повноважень важливо відмежовувати об'єкт і предмет оскарження. Об'єктом оскарження є адміністративно-правова діяльність суб'єкта владних повноважень, яка оформлюється у вигляді певних рішень дій, бездіяльності. Ця діяльність має управлінський, державно-владний характер і за цим критерієм відмежовується від іншої діяльності носія влади (наприклад, організаційної), яка не може бути об'єктом оскарження. По-друге, за своєю правовою природою дія є актом юридично значущої поведінки.

В літературі більш усталеним є термін «правова поведінка», як будь-яка поведінка, що має юридичне значення [1, с. 351]. Однак ми погоджуємося з тими авторами, які вказують, що з точки зору етимології даний термін (правова поведінка) має використовуватися тільки при характеристиці правомірної поведінки, оскільки вирази «правове», «право» походять від слів «правда», «правильно» [2, с. 14–15].

Дія і діяльність суб'єкта владних повноважень співвідносяться як одиничне і загальне, тобто визначаючи предмет оскарження суб'єкт оскарження має окреслити весь комплекс дій (актів поведінки), які при-

звели до порушення його прав, свобод і законних інтересів, і відповідно у скарзі ставити питання про визнання їх протиправними.

При цьому дії суб'єкта владних повноважень як предмет оскарження можуть бути як правомірними, так і неправомірними, оскільки оскарження може здійснюватися (і часто здійснюється) щодо дії, які є правомірними і не порушують прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб. У даному випадку важливо розуміти, що право на оскарження розповсюджується на будь-які дії суб'єкта владних повноважень, на відміну, наприклад, від права на судовий захист, яке у розглядуваній сфері означає право скаржника на задоволення його позову і визнання протиправною дії суб'єкта владних повноважень, якщо така дія є неправомірною.

Потрібно, однак, враховувати, що як предмет оскарження слід розглядати дію суб'єкта владних повноважень, щодо якої існує мотивоване припущення фізичної чи юридичної особи про порушення її прав, свобод або законних інтересів. У випадку ж коли це припущення є явно необґрунтованим (суб'єкт оскарження точно знає про законність дій суб'єкта владних повноважень, але звертається зі скаргою з метою затягнути певну правову процедуру чи прийняття якогось рішення), то має місце не реалізація права на оскарження дії носія владних повноважень, а зловживання правом, тобто форма неправомірною поведінки, з якою слід боротися.

По-третє, дія суб'єкта владних повноважень як предмет оскарження є юридичним вчинком, тобто актом поведінки, що може набувати позитивної чи негативної соціальної (зокрема, і правової) оцінки [3, с. 13]. Одним зі способів здійснення такої оцінки є провадження (судове чи адміністративне), що здійснюється за наслідками подання скарги.

По-четверте, виконавцем, «актором» дії виступає суб'єкт владних повноважень. Необхідною ознакою такого суб'єкта виступає здійснення ним управлінських функцій, тобто здійснення цим суб'єктом дій, не у зв'язку зі своєю управлінською діяльністю, не дають можливості розглядати ці дії як предмет оскарження. При чому, говорячи про управлінську діяльність, ми маємо на увазі і негативний аспект державно-владного управління, а саме про діяльність, пов'язану із виявленням адміністративних правопорушень і притягненням винних осіб до адміністративної відповідальності.

По-п'яте, дія суб'єкта владних повноважень, яка є предметом оскарження, вчиняється на підставі (якщо дія правомірна) або у зв'язку (якщо дія неправомірна) з нормативно-правовою основою діяльності суб'єкта владних повноважень (законодавством, яке врегулює статус відповідного суб'єкта та адміністративно-правові відносини, в які вступає цей суб'єкт з підвладними особами). Інакше кажучи дії не слід розглядати окремо, відірвано від законодавчої основи здійснення цих дій.

По-шосте, дія суб'єкта владних повноважень як предмет оскарження обумовлює наявність адміністративно-правових відносин між цим суб'єктом і фізичною чи юридичною особою, права, свободи або законні інтереси якої відповідною дією можуть бути порушені [4, с. 155]. Відсутність таких відносин означає відсутність матеріальної та (або) юридичної зацікавленості скаржника у визнанні відповідної дії протиправною і виключає її оскарження. Відсутність у таких відносинах публічно-правової складової означає, що відповідна дія не може бути предметом адміністративно-правового (судового чи позасудового) оскарження (наприклад, дії органу державної влади всупереч укладеного цивільно-правового чи господарського договору можуть бути предметом розгляду у цивільному чи господарському судочинстві).

З урахуванням приведених вище ознак під дією суб'єкта владних повноважень як предметом оскарження пропонується розуміти акт юридично значущої поведінки (юридичний вчинок) суб'єкта владних повноважень, який здійснюється даним суб'єктом в межах виконання управлінської діяльності і щодо якого у фізичної чи юридичної особи існує мотивоване припущення про порушення цієї дією прав, свобод або законних інтересів такої особи, що призводить до виникнення адміністративно-правового спору у вигляді оскарження дії суб'єкта владних повноважень у судовому чи позасудовому порядку.

Список використаних джерел: 1. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / За ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Х.: Право, 2009. С. 351. 2. Прусаков А. Д. Действие и бездействие как формы юридически значимого поведения: автореф. ... к. ю. н.: А. Д. Прусаков; Саратовск. госуд. юрид. академия. Саратов, 2008. 32 с. С. 14–15; 3. Кудрявцев В. Н. Право и поведение. М.: Юрид. лит., 1978. 192 с. С. 13. 4. Лученко Д. Про правову природу оскарження рішень, дій або бездіяльності суб'єктів владних повноважень. *Вісник Академії правових наук України*. Харків: Право, 2011. №4. С. 152–160.

Матюхіна Наталія Петрівна
*доктор юридичних наук, професор, професор
кафедри адміністративного права Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ МІНІСТЕРСЬКОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ В КОНТЕКСТІ ЗАВДАНЬ РЕФОРМИ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

Сучасний стан реформування публічної адміністрації з позитивної сторони характеризується тим, що в Україні сформовано більшість інститутів публічної адміністрації, створено нову правову базу, що регламентує державне управління та місцеве самоврядування. Поряд з цим існують ще не вирішені проблеми, суттєві недоліки, які уповільнюють процес здійснення реформаторських змін з урахуванням завдань сьогодення та майбутніх перспектив. Протягом останнього десятиліття вчені наголошують на необхідності оновлення адміністративної реформи, перегляду її завдань та змісту з точки зору реалій, що склалися в Україні та світі, у тому числі і у сфері публічно-управлінської діяльності, трансформаційних змін, що відбуваються у суспільстві, оновлених завдань публічної адміністрації, наукових напрацювань тощо.

Мета, основні завдання та напрямки реформування державного управління в умовах сучасної України визначено «Стратегією реформування державного управління України на 2016–2020 роки», яку схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України «Деякі питання реформування державного управління України» від 24.06.2016 р. №474-р. Стратегія розроблена згідно з європейськими стандартами належного адміністрування в питаннях трансформації системи органів державного управління.

Результатом реформування має бути створення такої системи державного управління, яка гарантує належне впровадження політичних рішень та правових норм, є прозорою, передбачуваною та клієнтоорієнтованою, спрямована на стаке економічне зростання і сприяє розвитку підприємництва та інвестицій. Окрім того, ознаками ефективності державного управління має бути раціональне використання фінансових та людських ресурсів, створення умов для самореалізації громадян і перетворення держави на привабливого та ефективного роботодавця.

Одним із ключових етапів реформи є підвищення спроможності міністерств, перетворення їх на аналітично-владні центри, діяльність яких має бути переважно зосереджена на стратегічному плануванні, забезпеченні формування державної політики, здійсненні моніторингу (контролю) та оцінювання результатів її реалізації.

В межах реформи поступово відбувається зміна загальних завдань, функцій, структурної побудови міністерств. Визначальною рисою стає перерозподіл повноважень між міністерствами та органами, установами, що безпосередньо підпорядковані міністерствам (принцип деконцентрації владних повноважень), а також передача окремих повноважень міністерств та їх територіальних органів органам місцевої влади, передусім органам місцевого самоврядування, окремими суб'єктам приватного права тощо, тобто суб'єктам, що володіють певною незалежністю по відношенню до центральної влади (принцип децентралізації). Поєднання принципів централізації та децентралізації, концентрації та деконцентрації стає на сьогодні однією із ключових засад як побудови та забезпечення функціонування системи публічного адміністрування в цілому, так і проведення реформ у цій сфері.

Повною мірою такий підхід відповідає тенденціям розвитку системи публічного адміністрування у зарубіжних країнах. Зрозуміло, що сучасні адміністративні системи у західних країнах суттєво різняться. В той же час, можна говорити про певну єдність поглядів щодо пріоритетних напрямків та підходів, у тому числі щодо співвідношення вищенаведених принципів, їх сутності, значення та реалізації.

Централізація передбачає побудову системи адміністративних органів за ієрархічним принципом. Так звану централізовану державну адміністрацію складають органи, які працюють безпосередньо під керівництвом уряду, йому підзвітні і відповідальні за свою діяльність. Основу системи органів централізованої адміністрації у більшості країн світу складають міністерства (центральні органи спеціалізованого (переважно галузевого) управління, що входять до складу уряду). В той же час відмітимо, що ці органи у зарубіжних країнах можуть мати різні назви, але найчастіше саме міністерства. Їхні завдання та повноваження, особливості місця в системі органів виконавчої влади обумовлені різними національними, історичними, політичними та іншими факторами.

В основу побудови міністерської системи покладений переважно галузевий принцип. Хоча, у другій половині ХХ ст. відбувся перегляд принципів організації міністерств. Найбільш перспективним був визначений предметно-цільовий принцип, міністерства почали створюватись не тільки для управління конкретною галуззю, але й з метою вирішення важливих суспільно-політичних проблем. Це призвело до укрупнення (інтеграції) міністерств, до їх складу на правах окремих структурних підрозділів включаються окремі галузеві міністерства, створюються так звані «суперміністерства» з широким колом різнопланових повноважень.

За сучасних умов тенденція до укрупнення міністерств характеризує розвиток міністерської системи у багатьох країнах світу. Одночасно з цим має прояв і тенденція диференціації міністерського управління, що передбачає його подальшу спеціалізацію та розподіл функцій окремих міністерств. У практиці публічного адміністрування ці тенденції можуть змінювати або доповнювати одна одну.

Одним із основних напрямів змін, яких зазнала міністерська система у зарубіжних країнах, визнається передача окремих функцій децентралізованим установам (установи децентралізованої адміністрації), які є відносно самостійними, користуються адміністративною та фінансовою автономією, спроможні самостійно виконувати певні функції та вирішувати конкретні завдання. За висновками сучасних дослідників, включення децентралізованих установ у міністерські системи на правах самостійних відомств стало кардинальною тенденцією, що характеризувала проведення адміністративних реформ наприкінці ХХ століття.

Поступово ці установи набувають все більшого поширення та впливу, оскільки вважається, що вони виконують завдання, які нездатна реалізувати (або виконує з меншою ефективністю) централізована державна адміністрація, особливо в умовах, які потребують швидкого реагування та спеціалізованого підходу. Фактично вони замінили собою нижчий рівень галузевого управління, який функціонував до їх утворення,

Правове положення децентралізованих установ є вельми специфічним у кожній країні. В той же час, на сторінках наукових джерел визначаються їх окремі загальні ознаки, а саме: – вони є автономним структурами публічної адміністрації, безпосередньо не входять в систему

міністерств або інших державних органів, в той же час контролюються ними із стратегічних питань управління, підзвітні одночасно органам законодавчої влади, міністрам, а в декотрих випадках і главі держави; – є органами спеціальної компетенції, виконують функції, мають права та обов'язки, які прямо вказані в акті про їх створення; – є суб'єктами публічного права, зобов'язані виражати публічні інтереси, наділені розпорядчими повноваженнями, мають право приймати акти управління тощо. Підкреслюється також і те, що децентралізовані установи створюються, у першу чергу, для надання публічних послуг. При цьому стратегічне управління, залишається, як правило, прерогативою уряду та міністерств.

Дослідження питань, пов'язаних із визначенням правового статусу подібних структур, їх організаційної форми, повноважень має значення і з точки зору розвитку вітчизняного законодавства та практики публічного адміністрування. Особливо, враховуючи тенденцію наділення законодавцем статусом юридичної особи публічного права органів публічної влади та публічних організацій, які визначаються у зарубіжних країнах як установи «децентралізованої адміністрації». Це стосується також врахування і іншого зарубіжного досвіду щодо реформ публічної адміністрації, особливо враховуючи активний процес реформаторських пошуків, який зараз відбувається в Україні.

За цих умов актуальним завданням стає розроблення та прийняття оновленої Концепції адміністративної реформи в Україні (реформи публічної адміністрації), яка б надавала цілісне бачення подальшого розвитку системи публічної адміністрації (як в цілому, так і окремих її складових, у тому числі міністерської ланки, в їх єдності та взаємозв'язку), її цілей, напрямків, механізму забезпечення тощо. Важливим при цьому є те, що реформи, що вже проводяться, або започатковуються (плануються) мають бути надзвичайно виваженими, розробленими, зрозумілими з точки зору їх мети, ресурсів, витрат, втрат, позитивних результатів, впливу на інші системи і т. ін. Ці вимоги повною мірою узгоджуються із європейськими принципами публічного адміністрування, а саме такими як: надійність та передбачуваність (правова визначеність), відкритість та прозорість, підзвітність та ефективність (у даному випадку можемо говорити про ефективність змін, що пропонуються).

Настюк Василь Якович

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адміністративного права та
адміністративної діяльності Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Мех Юлія Володимирівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права та
адміністративної діяльності Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА ЯК МЕХАНІЗМ ЕФЕКТИВНОЇ СПІВПРАЦІ ПО ЗАПОБІГАННЮ ПОШИРЕННЯ COVID-19 В ПЕНІТЕНЦІАРНІЙ СИСТЕМІ

Згідно положень ст. 49 Конституції України «кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. Медична допомога в державних і комунальних установах надається безкоштовно» [1]. Тобто право громадянина на охорону здоров'я є одним із основних прав людини. Обов'язок забезпечення прав осіб, які утримуються під вартою чи відбувають покарання в Україні, а саме право на охорону здоров'я, медичну допомогу покладається на адміністрацію установ виконання покарань. Водночас сьогодні реалізація цього права на практиці має рядом перешкод, що пов'язано із запобіганням розповсюдження COVID-19.

Новий етап становлення партнерських відносин між державою та приватними партнерами виступає однією із важливіших заповорок розвитку нашої держави. Актуальність проблеми державно-приватного партнерства в секторі безпеки України обумовлена забезпеченням безпеки як комплексу заходів з охорони прав і свобод людини і громадянина. Так, Кримінально-виконавчий кодекс України [2] закріплює й деталізує право на охорону здоров'я – в ст. 8 зазначено, що засуджені мають право на охорону здоров'я в обсязі, встановленому Основами законодавства Укра-

їни про охорону здоров'я [3], за винятком обмежень, передбачених законом. Охорона здоров'я забезпечується системою медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних заходів, а також поєднанням безоплатних і платних форм медичної допомоги. Засудженому гарантується право на вільний вибір і допуск лікаря для отримання медичної допомоги, у тому числі за власні кошти [2]. Засуджені мають право на охорону здоров'я і у випадку із розповсюдження COVID-19.

З метою запобігання розповсюдження COVID-19 у в'язницях світі уряди держав приймають низку заходів. Зокрема, загальні настанови та рекомендації щодо запобігання та контролю над поширенням COVID-19 у в'язницях зібрані Данським інститутом проти катувань (далі – DIGNITY). Комплекс рекомендацій базується на даних різних міжнародних організацій щодо запобігання та контролю над поширенням COVID-19 у тюрмах. Мета цього документу – впорядкувати величезну кількість інформації, яка щоденно з'являється на цю тему, щоб допомогти партнерам DIGNITY зрозуміти ситуацію та вжити невідкладних заходів для запобігання та контролю над поширенням COVID-19 у тюрмах та своїх громадах. Так, Франція, США, Великобританія і ряд інших країн стали масово випускати в'язнів, боячись поширення епідемії COVID-19 всередині колоній; в Ірані, тимчасово звільнили 70 тисяч ув'язнених; у США стали випускати в'язнів, після того як стало відомо про факти зараження COVID-19 у в'язницях.

6 березня до парламенту був внесений на розгляд законопроект №3181 «Про амністію 2020 року». За оцінкою Міністерства юстиції, після ухвалення цього законопроекту буде звільнено приблизно 900 засуджених. В Україні у в'язницях в Україні сьогодні знаходиться близько 58 тисяч людей, з них 32 тис. – це засуджені, інші 20 тис. – очікують винесення вироку в слідчих ізоляторах, ще близько 28 тис. – працює в пенітенціарній системі країни. Експерти вказують, що COVID-19 особливо небезпечний саме для тих, хто знаходиться в виправних установах. В колоніях і в'язницях масово поширені серйозні захворювання – ВІЛ / СНІД, гепатит, туберкульоз. Ризик швидкого поширення епідемії в місцях позбавлення волі безпосередньо пов'язаний і з їх перенаселеністю. Крім того, медчастини в колоніях не належать до структури Міністерства охорони здоров'я України, а підкоряються Мін'юсту України.

Пенітенціарна система України виявилася не готова до епідемії. Основна причина – недостатнє фінансування кримінально-виконавчих установ з боку держави. Водночас дослідження тенденцій розвитку безпеки Європейського Союзу дає підстави говорити налагоджений механізм державно-приватного партнерства, що сприяє високій ефективності безпекової політики.

Відповідно до Закону України «Про державно-приватне партнерство» [4] державно-приватне партнерство – співробітництво між державою Україна, Автономною Республікою Крим, територіальними громадами в особі відповідних державних органів та органів місцевого самоврядування (державними партнерами) та юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, або фізичними особами – підприємцями (приватними партнерами), що здійснюється на основі договору в порядку, встановленому цим Законом та іншими законодавчими актами, та відповідає ознакам державно-приватного партнерства, визначеним цим Законом.

17 березня 2020 року Офіс Генерального прокурора звернувся до Прем'єр-міністра та наголосив на необхідності розробити превентивні заходи із запобігання поширенню коронавірусу COVID-19 серед осіб, до яких застосовано примусові заходи, пов'язані з обмеженням свободи, а також персоналу, який контактує з ними. Спалах небезпечної хвороби в ізольованому середовищі, ускладнений процесом його локалізації, може спричинити її стрімке поширення і подальше розповсюдження. Станом на 18 березня 2020 року серед тюремного населення України жодного випадку COVID-19 не виявлено, але працівники державної кримінально-виконавчої служби щодня та в повній готовності працюють на запобігання проникненню COVID-19 на території установ Державної кримінально-виконавчої служби України. Втім, реалії сьогодення: більшість колоній до сих пір не забезпечені засобами індивідуального захисту і дезінфекторами; основні запобіжні заходи зводяться до дезінфекції приміщень, ізоляції арештантів; зовнішні контакти обмежені повністю; на прогулянку ув'язнених виводять з тими, з ким вони знаходяться в одній камері. Алгоритми дій при виявленні хворого на COVID-19 та при виникненні спалаху даного захворювання затверджено наступний: підозра – ізоляція і симптоматичне лікування – повідомлення в лабораторні цен-

три – при підтвердженні COVID-19 та/або важкому стані хворого – госпіталізація в найближчий заклад охорони здоров'я МОЗ, визначений для надання медичної допомоги по територіальному принципу [5].

Таким чином, одним із першочергових напрямів в умовах оголошеної пандемії COVID-19 в пенітенціарній системі є модернізація державних закладів (в першу чергу – медичних) завдяки партнерству з бізнес-сектором; доцільність перегляду державної політики щодо утримання засуджених під вартою, в тому числі щодо механізмів державно-приватного партнерства у цьому напрямку.

Список використаних джерел: 1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відом. Верх. Ради України. 1996. № 30. Ст. 141; 2. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>; 3. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992. № 2801-ХІІ. Відомості Верховної Ради України 1993. № 4. ст. 19; 4. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01.07.2010 р. № 2404-VI. Відом. Верхов. Ради України. 2010. № 40. Ст. 524; 5. Висоцька О. В установах виконання покарань тривають протиепідемічні заходи. URL: <https://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/903222>

Зелінська Яна Сергіївна

канд. юридичних наук, молодший науковий співробітник НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України

ПРОЯВИ ЗЛОВЖИВАНЬ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ ПІД ЧАС ПОДАННЯ ПОЗОВНОЇ ЗАЯВИ ДО АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДУ

Давньоримська максима «*a verbis legis non est recedendum*», що у перекладі означає «від слів закону не слід відступати», повинна стати постулатом для осіб, які подають позовні заяви до адміністративного суду.

У свою чергу, пріоритетним значенням для адміністративного судочинства є ефективний захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

Ключовою умовою справедливого, неупередженого та своєчасного вирішення публічно-правового спору є дотримання у сукупності всіх принципів адміністративного судочинства.

У вказаному аспекті необхідно виокремити один із основних принципів адміністративного судочинства – неприпустимість зловживання процесуальними правами, який передбачений п. 9 ч. 3 ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства (КАС України). Прояви зловживання процесуальними правами можуть бути на всіх стадіях та етапах розгляду адміністративної справи. Нашою метою є аналіз проявів зловживань процесуальними правами під час подання позовної заяви до адміністративного суду.

Початкова стадія розгляду адміністративної справи починається із реалізації матеріального права на звернення до адміністративного суду, яке регламентується у ст. 5 КАС України. Право на звернення до суду має кожна особа, якщо вона вважає, що її права, свободи чи інтереси були порушені, чим підтверджується принцип презумпції правової позиції особи. Реалізація права на звернення до адміністративного суду починається із подання позовної заяви у встановленому законом порядку. Слід зазначити, що на етапі подання позовної заяви до адміністративного суду простежуються прояви зловживань процесуальними правами.

На початку необхідно звернутися до етимологічного походження конструкції «зловживання правом». Так, у Великому енциклопедичному словнику під зловживанням правом розуміється свавільне використання права фізичною чи юридичною особою – суб'єктом права[1, с. 323]. Нашою метою є деталізація саме зловживання процесуальним правом.

Аналіз наукової літератури свідчить, що пошуки розуміння сутності вказаного поняття продовжує викликати полеміку у вчених-процесуалістів. Так, під зловживанням процесуальними правами визначається особливий різновид процесуального правопорушення, яке полягає у протиправному, недобросовісному та неналежному використанні особою, яка приймає участь у справі (її представником), належній їй прав [2, с. 308–309]. З цього слідує, що зловживання процесуальними права, у першу чергу, пов'язано із неналежним застосуванням норм процесуального права.

У КАС України відсутнє визначення зловживання процесуальними правами, однак, вказується, що відповідно до ч. 1 ст. 45 КАС Украї-

ни учасники судового процесу та їхні представники повинні добросовісно користуватися процесуальними правами. У законі встановлюється пряма заборона зловживань процесуальними правами і вказується, що таке явище не допускається. У ч. 2 ст. 45 КАС України окреслюється можливі способи зловживань процесуальними правами. Аналізуючи їх, можна зробити висновок, що більшість проявів зловживань процесуальними правами пов'язана із поданням позовної заяви. Зокрема, у позовній заяві позивач викладає свої вимоги щодо предмета спору та їх обґрунтування (ч. 1 ст. 160 КАС України). Законодавчо встановленими є такі способи зловживання:

1) подання декількох позовів до одного й того самого відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з тих самих підстав, або подання декількох позовів з аналогічним предметом і з аналогічних підстав, або вчинення інших дій, метою яких є маніпуляція автоматизованим розподілом справ між суддями; 2) подання завідомо безпідставного позову, позову за відсутності предмета спору або у спорі, який має очевидно штучний характер; 3) необґрунтоване або штучне об'єднання позовних вимог з метою зміни підсудності справи, або завідомо безпідставне залучення особи як відповідача (співвідповідача) з тією самою метою (ч. 2 ст. 45 КАС України).

У судовій практиці трапляються випадки розширення меж вказаного прояву. Для прикладу, у Постанові Великої Палати Верховного Суду від 14 січня 2019 р. зловживанням процесуального права позивачем було визнано застосування у позовній заяві образливих висловлювань, які дискредитують судові органи України та їх посадових осіб [3].

На переконання Великої Палати Верховного Суду, нецензурна лексика, образливі та лайливі слова, символи, зокрема, для надання особистих характеристик учасникам справи, іншим учасникам судового процесу, їх представникам і суду не можуть використовуватися ні у заявах по суті справи, заявах з процесуальних питань, інших процесуальних документах, ні у виступах учасників судового процесу та їх представників. Вказані дії свідчать про очевидну неповагу до честі, гідності цих осіб з боку осіб, які такі дії вчиняють.

Обґрунтування позову з використанням наведених висловлювань виходить за межі нормальної, коректної та легітимної критики. Суд,

ухвалюючи рішення, вказав на зловживання правом на подання заяви, коли заявник в обґрунтуванні позовної заяви вживає образливі, погрозові або провокативні висловлювання проти відповідача та органів державної влади (див. ухвали щодо прийнятності у справах «Ржегак проти Чеської Республіки» від 14 травня 2004 року, заява № 67208/01, «Дюрінже та Грандж проти Франції» від 4 лютого 2003 року, заяви № 61164/00 і № 18589/02, «GuntisApinis проти Латвії» від 20 вересня 2011 року, заява № 46549/06) [3].

Наслідками вказаних проявів зловживання процесуальними правами під час подання позовної заяви є: (1) залишення без руху позовної заяви; (2) повернення позовної заяви.

Застосовуючи вказані наслідки, які передбачені ст. 45 та ст. 169 КАС України, суд повинен, у першу чергу, виходити із порушення застосування норма процесуального права.

Зазначене відповідає і конвенційним нормам. Так, зважаючи, на п.п. «а» п. 3 ст. 35 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04. 11. 1950 р., суд оголошує неприйнятною будь-яку індивідуальну заяву, подану згідно зі ст. 34, якщо ця заява несумісна з положеннями Конвенції або протоколів до неї, явно необґрунтована або є зловживанням правом на подання заяви.

Роблячи підсумок викладеному, можна констатувати, що зловживання процесуальними правами, зокрема, під час подання позовної заяви до адміністративного суду, суперечить основним принципами адміністративного судочинства, а також його завданню, призводить до негативних наслідків для особи, яка її подає.

Загальний перелік способів зловживання процесуальними правами під час подання позовної заяви встановлений законом, однак, суд зважаючи на суб'єктивний критерій оцінювання добросовісного користування процесуальними правами, може вийти за межі таких способів.

Список використаних джерел: 1. Великий енциклопедичний словник / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. 2-ге вид., перероб. і доповн. Київ: Юридична думка, 2012. 1020 с.; 2. Энциклопедия гражданского процесса / за заг. ред. С. В. Васильева. Харьков: Харьковюринд, 2009. 816 с.; 3. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 14 січня 2019 р., судова справа № 9901/34/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81013341> (дата звернення 18.03.2020).

Зуй Валентина Василівна
*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
адміністративного права Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМАТИКА МЕТОДУ ПРИМУСУ В ПУБЛІЧНОМУ АДМІНІСТРУВАННІ

Проблематика адміністративно-правових методів, взагалі, і примусу, зокрема, є надзвичайно актуальною. Під впливом економічних і соціальних змін в Україні ставиться питання про межі використання в якості методу публічного адміністрування примус, за допомогою якого посилюється зворотний вплив об'єктів управління на його суб'єктів, а метод примусу, в свою чергу, в публічному адмініструванні є певним способом практичного виконання суб'єктами публічної адміністрації своїх адміністративних зобов'язань, що відповідають характеру й обсягу наданої їм компетенції. Так, метод примусу спрямований на вироблення окремих форм поведінки, а також підтримання суспільної дисципліни [1, с. 204]. Тому, дослідження проблематики методу примусу в публічному адмініструванні є необхідним.

Звернемо увагу, що категорії форми та методу публічного адміністрування необхідно розглядати в нерозривному зв'язку. Якщо форму діяльності публічної адміністрації можна продемонструвати, показати її правовий зміст і основне призначення, то її методи характеризуються меншим ступенем правової регламентації [2, с. 24]. Для методів публічного адміністрування засобом зовнішнього вираження є форми публічного адміністрування (правові і неправові), а вибір конкретних методів публічного адміністрування знаходиться у прямій залежності не тільки від особливостей організаційно-правового статусу суб'єктів публічної адміністрації, а насамперед – від особливостей об'єкта впливу (індивідуальний чи колективний, форма власності, адміністративно-правовий статус тощо).

Щодо особливостей методів публічного адміністрування, то зазначаємо, що: у методах знаходить своє вираження публічний інтерес; вони реалізуються в процесі публічного адміністрування; виражають упорядковуючий вплив публічної адміністрації на поведінку суб'єктів суспіль-

ства та становлять зміст цього впливу; у методах публічного адміністрування завжди міститься керівна воля держави, яка проявляється у юридично владних приписах публічної адміністрації; вони використовуються суб'єктами публічної адміністрації як засіб реалізації закріпленої за ними компетенції. Це означає, що юридична сила методів завжди знаходиться в межах повноважень того органу, який їх використовує, в свою чергу, методи, як і будь-який зміст, мають свою форму, своє зовнішнє вираження [3, с. 45].

Досліджуючи метод примусу в публічному адмініструванні, скажемо, що його складником є сукупність його заходів, які співвідносяться з примусом як частка та ціле. Заходи адміністративного примусу слід розуміти як систему державно-владних прийомів та способів здійснення адміністративно-правового впливу. Під час застосування заходів адміністративного примусу важливе значення має забезпечення прав людини, що виявляється у двох аспектах: використання заходів адміністративного примусу для боротьби з правопорушеннями (оскільки є засобом захисту від посягань на них), а також дотримання прав осіб, до яких застосовуються ці заходи. Щодо зазначених проблем, то можна сказати, що їх розв'язання передбачає вдосконалення оперативної діяльності різних правоохоронних органів та її правового забезпечення. Переважно у цьому разі складнощі у застосуванні заходів адміністративного примусу виникають унаслідок низького рівня підготовки працівників правоохоронних органів, багато з яких не знають не лише правових підстав та процедур застосування цих заходів, а і своїх прав щодо їх застосування. Хоча зазначений фактор досить часто спричиняє і порушення прав осіб, до яких застосовуються зазначені заходи [4]. Взагалі, фактичною підставою застосування правоохоронними органами заходів адміністративного припинення є конкретна протиправна ситуація, яку в майбутньому може бути визнано адміністративним проступком, злочином або об'єктивно протиправним діянням душевнохворого чи малолітнього [5, с. 69]. На думку, А. Поліщук постає необхідність удосконалення нормативно-правового регулювання щодо діяльності підрозділів Національної поліції, особливо щодо забезпечення прав людини під час застосування адміністративного примусу поліцією у межах оновлення переліку повноважень, форм, методів та функцій діяльності поліції у сфері забезпечення прав людини, закріплення усіх ймовірних підстав

до застосування державного примусу, удосконалення порядку та наслідків застосування заходів державного примусу [6, с. 9].

Отже, можна зробити висновок, що проблематика методу примусу в публічному адмініструванні полягає у: співвідношенні категорії форми та методу публічного адміністрування, які слід розглядати в нерозривному зв'язку; особливостях методів публічного адміністрування; сукупності заходів методу примусу, які співвідносяться з примусом як частка та ціле, де особливе місце займає сама процедура застосування зазначених заходів, тобто використання заходів адміністративного примусу для боротьби з правопорушеннями, а також дотримання прав осіб, до яких застосовуються ці заходи.

Список використаних джерел: 1. Кісіль З. Р., Кісіль Р. В. Адміністративне право: навч. посібник. 3-тє вид. К.: Алерга; ЦУЛ, 2011. 696 с. ; 2. Голосніченко І. П. Адміністративне право України: основні поняття. Загальна та основна частина: навч. посіб.: редкол.: Голосніченко І. П., Стахурський М. Ф., Золотарьова Н. І. К., 2005. 231 с.; 3. Коломоєць Т. О. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід та практика реалізації : моногр. Запоріжжя: Поліграф, 2004. 404 с.; 4. Комзюк А. Адміністративний примус: деякі загальні проблеми дослідження та правового регулювання в контексті забезпечення прав людини. *Право України*. № 4 С.46–49; 5. Студеникина М. С. Соотношение административного принуждения и административной ответственности. *Советское государство и право*. 1968. № 10. С. 69–73; 6. Поліщук Г. П. Забезпечення прав людини під час застосування заходів адміністративного примусу поліцією: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. Київ. 2017. 21 с.

Іванцов Володимир Олександрович

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
поліцейської діяльності та публічного адміністрування
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНОЇ СФЕРИ: ПРОБЛЕМИ ДОКТРИНАЛЬНОЇ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ УЗГОДЖЕНОСТІ

Однією із найбільш стійких правових конструкцій виступають принципи права як основоположні ідеї, погляди, розуміння, які завжди покладаються в основу формування об'єктів правової системи чи регла-

ментації діяльності суб'єктів, насамперед органів державної влади. Відповідно систематизація та розкриття змісту правових принципів нерозривно пов'язані зі становленням дієвої правової системи та забезпеченням ефективної правореалізаційної діяльності.

Окремо необхідно відзначити, що правовим системам притаманні як загальні принципи, які буквально пронизують всі сфери правового регулювання, так і специфічні принципи, дія яких обмежується окремими підгалузями чи інститутами.

Галузі адміністративного права притаманний особливий міжгалузевий інститут юридичної відповідальності, якому притаманні власні специфічні принципи або, як їх інколи називають у правовій доктрині та нормативно-правових актах, засади, що відображають специфіку тієї чи іншої галузі, роблять її відмінною, не схожою на інші суміжні галузі права. Незалежно від назви такого явища можна констатувати, що внаслідок своєї стабільності принципи пройшли тривалий етап свого формування та становлення, результатом чого стало чітке з'ясування їх сутності та нормативного закріплення деяких із них. Зазначене може бути проілюстровано наступним. О. Ф. Скакун, розглядаючи питання юридичної відповідальності, зазначає, що остання ґрунтується на принципах: законності; обґрунтованості; доцільності; невідворотності; своєчасності та справедливості [1, с. 433–434].

Очевидно, що принципи юридичної відповідальності мають бути загальними по відношенню до окремих видів юридичної відповідальності. Разом з тим ознайомлення з адміністративно-правовою літературою засвідчило існування достатньо різних авторських підходів відносно окреслення переліку та змісту принципів адміністративної відповідальності та/або інших категорій адміністративно-деліктної сфери.

Наприклад, з позиції В. В. Середи, З. Р. Кісіль, Р. В. Кісіль принципами адміністративної відповідальності є: законність; відповідальність за вину; індивідуальність відповідальності; незворотність, доцільність і гласність відповідальності [2, с. 48]. В. К. Колпаков у монографії присвяченій питанням адміністративної відповідальності принципи останньої називає «засадами» та ототожнює їх з «принципами, на яких ґрунтується адміністративно-деліктний процес, а саме: 1) принцип законності; 2) принцип охорони інтересів держави і особи; 3) принцип публічності (офіційності); 4) принцип самостійності і незалежності суб'єктів юрисдикції

у прийнятті рішень; 5) принцип гласності; 6) принцип поєднання диспозитивності та імперативності; 7) принцип рівності учасників процесу перед законом; 8) принцип оперативності та економічності; 9) принцип провадження адміністративно-деліктного процесу національною мовою; 10) принцип встановлення об'єктивної (матеріальної) істини; 11) принцип права на захист» [3, с. 119].

Діаметрально протилежної позиції дотримується О. І. Миколенко. Зокрема, на думку вченого принципи адміністративної відповідальності необхідно відрізнити від принципів провадження у справах про адміністративні правопорушення, які стосуються виключно процесуального порядку притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності [4, с. 34]. При цьому під принципами адміністративної відповідальності автор розуміє засадничі положення, закріплені Конституцією та іншими законами України, на яких базується порядок притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності [4, с. 34].

Зазначене поняття зумовлює посилений інтерес до позиції автора з огляду на те, що нормативне закріплення знайшли лише три з можливих принципів адміністративної відповідальності або принципів провадження у справах про адміністративні правопорушення: принцип законності при застосуванні заходів впливу за адміністративні правопорушення (ст. 7 Кодексу України про адміністративні правопорушення [4] (КУпАП)); принцип встановлення об'єктивної істини в справі регламентовано ст. 245 КУпАП та принцип рівності – у ст. 248 КУпАП.

Не вдаючись у полеміку з приводу однозначного вирішення зазначеної проблеми, маємо констатувати, що сучасні погляди вчених-адміністративістів на питання інституційних принципів юридичної відповідальності галузі адміністративного права не можна вважати однаковими. Ще більше нарікань викликають чинні положення Кодексу України про адміністративні правопорушення, які не вирішують питання систематизації та розуміння принципів адміністративної відповідальності (провадження у справах про адміністративні правопорушення), що очевидно перешкоджає ефективному функціонуванню інституту адміністративної відповідальності, свідченням чого може слугувати статистика відміни постанов у справах про адміністративні правопорушення судами. З іншої сторони рішення у справах про адміністративні правопорушення, що

приймаються судами як суб'єктами адміністративно-юрисдикційної діяльності у розрізі положень ч. 2 ст. 287 та ч. 5 ст. 7 КУпАП не можуть бути оскаржені, якщо стягнення, накладене судом, не пов'язане з обмеженням особистої свободи громадян.

У результаті вважаємо за необхідне зосередити наукові пошуки на систематизації, класифікації та розкритті змісту принципів адміністративно-деліктної сфери, які мають знайти своє нормативно-текстуальне відображення у перспективному адміністративному законодавстві України.

Список використаних джерел: 1. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с.; 2. Серeda В. В., Кісіль З. Р., Кісіль Р. В. В. Адміністративне право: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2014. 520 с.; 3. Колпаків В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право): навч. посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 256 с.; 4. Миколенко А. И. Административный процесс и административная ответственность в Украине: учеб. пособие. Харьков: Одиссей, 2004. 272 с.; 5. Кодекс України про адміністративні правопорушення 07.12.1984 № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.

Казаров Армен Олександрович
*старший науковий співробітник лабораторії
інженерно-транспортних досліджень Харківського
науково-дослідного інституту судових експертиз
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса*

ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЩО ПРОВОДЯТЬ ЕКСПЕРТИЗИ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИМИ ПРИГОДАМИ

Відповідно до статті 7 Закону України від 25.02.94, № 4038-ХІІ «Про судову експертизу», судово-експертну діяльність здійснюють державні спеціалізовані установи, а також судові експерти, які не є працівниками зазначених установ, та інші фахівці (експерти) з відповідних галузей знань у порядку та на умовах, визначених цим Законом.

До державних спеціалізованих установ належать: науково-дослідні установи судових експертиз Міністерства юстиції України; науково-дослідні установи судових експертиз, судово-медичні та судово-психіатричні установи Міністерства охорони здоров'я України; експертні служби Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України та Державної прикордонної служби України. Виключно державними спеціалізованими установами здійснюється судово-експертна діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз [1].

З вище перелічених, є суб'єкти, до компетенції яких входить проведення експертиз у справах про адміністративні правопорушення, пов'язаних з дорожньо-транспортними пригодами, пропонуємо розглянути систему суб'єктів Міністерства юстиції України та Міністерства внутрішніх справ України.

В системі Міністерства юстиції України є сім науково-дослідних установ (науково-дослідні інститути судових експертиз – НДІСЕ), до компетенції яких входить проведення експертиз у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з дорожньо-транспортними пригодами. В кожній створені відповідні структурні підрозділи, що проводять експертизи у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з дорожньо-транспортними пригодами.

Так, у Харківському НДІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса – лабораторія інженерно-транспортних досліджень, Київському НДІСЕ – лабораторія автотехнічних, товарознавчих та спеціальних видів досліджень, Дніпропетровському НДІСЕ – лабораторія інженерно-технічних досліджень, Донецькому НДІСЕ – лабораторія інженерно-транспортних видів досліджень, Одеському НДІСЕ – лабораторія автотехнічних, автотоварознавчих та спеціальних досліджень, Львівському НДІСЕ – лабораторія автотехнічних досліджень.

Щодо Кримського НДІСЕ, наразі інформація відсутня у зв'язку із знаходженням даної установи на тимчасово окупованій території Автономної республіки Крим.

В системі Міністерства внутрішніх справ України є двадцять п'ять науково-дослідних установ (науково-дослідні експертно-криміналістичні центри – НДЕКЦ), до компетенції яких входить проведення експертиз у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з дорожньо-

транспортними пригодами. В кожній створені відповідні структурні підрозділи, що проводять експертизи у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з дорожньо-транспортними пригодами. Так, у Державному НДЕКЦ – лабораторія автотехнічних досліджень та криміналістичного дослідження транспортних засобів, Київському НДЕКЦ – відділ автотехнічних досліджень, Дніпропетровському НДЕКЦ – лабораторія автотехнічних досліджень та криміналістичного дослідження транспортних засобів, Вінницький НДЕКЦ, Волинський НДЕКЦ, Донецький НДЕКЦ, Житомирський НДЕКЦ, Закарпатський НДЕКЦ, Запорізький НДЕКЦ, Івано-Франківський НДЕКЦ, Кіровоградський НДЕКЦ, Луганський НДЕКЦ, Львівський НДЕКЦ, Миколаївський НДЕКЦ, Одеський НДЕКЦ, Полтавський НДЕКЦ, Рівненський НДЕКЦ, Сумський НДЕКЦ, Тернопільський НДЕКЦ, Харківський НДЕКЦ, Херсонський НДЕКЦ, Хмельницький НДЕКЦ, Черкаський НДЕКЦ, Чернівецький НДЕКЦ, Чернігівський НДЕКЦ – відділ автотехнічних досліджень та криміналістичного дослідження транспортних засобів.

Всі перелічені суб'єкти Міністерства юстиції України та Міністерства внутрішніх справ України проводять експертизи у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з дорожньо-транспортними пригодами у відповідності до методик по проведенню таких експертиз, що затверджені Міністерством юстиції України та Міністерством внутрішніх справ України відповідно, а також у відповідності до діючого законодавства України, зокрема Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Проте не всі із перелічених у статті 7 Закону України від 25.02.94, №4038-ХІІ «Про судову експертизу» суб'єкти судово-експертної діяльності наділені компетенцією на проведення експертиз у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з дорожньо-транспортними пригодами. Зокрема експертні служби Міністерства оборони України, Служби безпеки України та Державної прикордонної служби України у зв'язку із специфічним виконанням завдань та напрямку діяльності ненаділені компетенцією та повноваженнями на проведення експертиз у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з дорожньо-транспортними пригодами.

Відповідно профіль роботи науково-дослідних установ судових експертиз, судово-медичних та судово-психіатричних установ Міністерства

охорони здоров'я України також не направлений на проведення експертиз у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з дорожньо-транспортними пригодами.

Проте слід зазначити, що діюче законодавство України дозволяє призначення комплексної судово-медичної та автотехнічної експертизи у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з дорожньо-транспортними пригодами.

У разі призначення вказаної експертизи судово-медичні установи (бюро судово-медичних експертиз) може провести експертизу у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з дорожньо-транспортними пригодами у комплексі із залученням науково-дослідних експертних установ Міністерства юстиції України та (або) Міністерства внутрішніх справ України, що вказані вище.

Список використаних джерел: 1. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.94, №4038-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. №28. Ст. 232.

Науковий керівник: *к. ю. н., старший дослідник, заступник директора з експертної роботи Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса Свідерський О. О.*

Костенко Інеса Володимирівна

кандидат юридичних наук, старша наукова співробітниця НДІ ДБМС НАПрН України, асистентка кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПОНЯТТЯ ДОКАЗІВ І ДОКАЗУВАННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ

Доказове право складає серцевину процесуального законодавства як системи норм, яка забезпечує заінтересованим особам можливість довести (доказати) свої вимоги чи заперечення, а суду – встановити істину у справі [1]. Відповідно до практики Європейського суду право на розгляд справи слід розуміти не тільки як право особи звернутися до суду, але й право на те, що його справа буде розглянута та вирішена судом. Стат-

тя 55 Конституції України визначає, що кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Проте, для належного вирішення адміністративних справ необхідним є встановлення всіх фактичних обставин, які, в свою чергу, підтверджують або спростовують наявність юридичних фактів, необхідних для застосування судом відповідної правової норми. В юридичній практиці встановлення фактичних обставин здійснюється за допомогою спеціального пізнання. Така спеціальна пізнавальна діяльність, що здійснюється у правовій формі та метою якої є встановлення дійсних обставин судової справи, являє собою процесуальне доказування. Одним з різновидів процесуального доказування є адміністративно-процесуальне доказування (доказування в адміністративному судочинстві), що являє собою врегульовану адміністративно-процесуальними нормами діяльність суду та учасників адміністративного процесу по збиранню і закріпленню, дослідженню і оцінці доказів.

Доказування в адміністративному процесі – це врегульована процесуальним законодавством діяльність адміністративного суду та учасників адміністративної справи, що спрямована на встановлення фактичних обставин публічно-правового спору, дійсних прав та обов'язків учасників спірних правовідносин, які є необхідними для правильного вирішення судом такого спору. Іншими словами, доказуванням в адміністративному процесі є виявлення, збирання, закріплення, перевіряння й оцінювання інформації про фактичні дані, на підставі яких суд, орган владних повноважень, уповноважена посадова особа встановлюють наявність або відсутність обставин, що мають значення для всебічного, повного й об'єктивного розгляду та вирішення адміністративної справи. Метою доказування є встановлення об'єктивної істини.

Засобами доказування в адміністративному процесі є: 1) речові, письмові, та електронні докази; 2) висновки експертів; 3) показання свідків (ч.2 ст.72 КАС України). Цей перелік є вичерпним.

У більшості справ, що розглядаються адміністративними судами, досліджуються речові докази – предмети матеріального світу, які своїм існуванням, своїми якостями, властивостями, місцезнаходженням, іншими ознаками дають змогу встановити обставини, що мають значення для справи (ст.96 КАС України). В адміністративному судочинстві предмети

матеріального світу виступають як речові докази найчастіше у таких випадках: при відхиленні їх від адміністративно-правових норм (стандартів та інших нормативів); за наявності у них (на них) змін, пов'язаних зі встановленим фактом; при забороні адміністративно-правовими нормами їх створення або використання; при використанні їх особами, що беруть участь у справі; при виявленні у визначеному місці або в певний час, якщо ці обставини мають значення для справи; при відповідності їх у встановлених законом випадках адміністративно-технічним нормам (стандартам та іншим нормативам) [2].

Письмові докази – це документи, які містять дані про обставини, що мають значення для правильного вирішення спору. Проте, законодавець прямо зазначає, що до категорії письмових доказів не можна відносити електронні документи (ст. 94 КАС України). Так, у новій редакції КАС України надається визначення саме електронних доказів, які слід розуміти як інформацію в електронній формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи, веб-сайти, текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Зазначено, що такі дані можуть зберігатися, зокрема на портативних пристроях, серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (ст. 99 КАС України). Цікавим буде той факт, що у попередній редакції КАС України електронні носії інформації відносилися до категорії речових доказів, з тих підстав, що електронні докази як засіб доказування не були окремо визначені.

Для з'ясування обставин, що мають значення для справи, подекуди необхідними стають спеціальні знання у галузі науки, техніки, медицини тощо. В таких випадках застосовується судова експертиза – дослідження на вимогу суду відповідним експертом на основі спеціальних знань, які містять інформацію про обставини справи. Результатом такої судової експертизи стає висновок експерта – докладний опис проведених експертом досліджень, зроблені у результаті них висновки та обґрунтовані відповіді на питання, поставлені перед експертом, складений у порядку, визначеному законодавством (ч. 1 ст. 101 КАС України).

Слід також зазначити, що питання права не можуть бути предметом висновку експерта. В цьому контексті доцільно зауважити на провідній відмінності між висновком експерта та висновком експерта у галузі

права (ст.112КАС України), яка полягає в тому, що висновок експерта у галузі права не є доказом, має допоміжний (консультативний) характер і не є обов'язковим для суду, на відмінну від висновку експерта (ч.1ст.113 КАС України).

Показання свідка – це повідомлення суду про відомі свідку обставини, які мають значення для справи. Обставини, що належить з'ясувати у справі, можуть бути відомі як через особисте сприйняття певного факту, так і через повідомлення про нього від інших осіб. Проте, ч.2 ст.91 КАС України містить вимогу про зазначення джерел походження показань свідка, і в тому випадку, коли свідок не може назвати джерела своєї обізнаності щодо певної обставини – його повідомлення не може розглядатися як доказ.

Пояснення сторін, третіх осіб та їхніх представників – це повідомлення суду про відомі їм обставини, що мають значення для справи й оцінюються судом поряд з іншими доказами у справі. Для усунення фактору особистої зацікавленості щодо інформації від зазначених осіб, за їх згодою, в тому числі за власною ініціативою, вони можуть бути допитані як свідки (ст.93 КАС України).

До основоположних категорій в адміністративному судочинстві відноситься поняття «докази», яке має важливе теоретичне та практичне значення.

У Великому тлумачному словнику, навпаки, вказується, що доказ – це незаперечний довід або факт, який підтверджує істинність чого-небудь [3]. Доказами в адміністративному судочинстві є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи (ч.1 ст.72 КАС України). Погляди вчених та науковців щодо розуміння правової природи доказів не мають абсолютної єдності, їх визначають в якості фактів, інформації, фактичних даних, відомостей про факти, поєднання фактичних даних та процесуальної форми, знаків.

Докази як факти. Факт – це явище об'єктивної соціальної дійсності, яке існує незалежно від того, чи знає про них особи, що приймають участь у розгляді адміністративної справи. Проте така точка зору не отримала належної підтримки серед вчених, оскільки самі по собі факти без процесуальних засобів доказування не можуть бути покладені в основу

висновків відповідних органів без їх ретельної перевірки та оцінки у сукупності з усіма іншими доказами у справі [4].

Докази як інформація. Такі автори, як Є. В. Додін, Т. О. Коломоець, розглядають докази як урегульовану процесуальним законодавством, існуючу в певній процесуальній формі інформацію, яка дає можливість адміністративному суду, що розглядає справу, належним чином відтворити й установити всі обставини публічно-правового спору [5]. Інформація може розглядатися як доказ у справі, якщо: містить дані про наявність або відсутність обставини справи та отримана за допомогою джерел, які передбачені у законі.

Докази як фактичні дані. Приблизником такої наукової думки є Є. Ф. Демський, котрий у своїй праці зазначав, що доказами є не факти та обставини, а фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги та заперечення осіб, які беруть участь у справі [6]. Як бачимо, сьогодні в адміністративно-процесуальній доктрині й досі не сформована єдина дефініція доказів. Проте, узагальнюючи провідні концепції щодо цього феномену, а також враховуючи його теперішнє законодавче закріплення, ми можемо визначити докази в адміністративному процесі як будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, та на підставі яких суд підтримує або спростовує вимоги і заперечення учасників справи, та інші обставини, що мають значення для належного вирішення справи.

Ключовим елементом процесу доказування, який супроводжує весь шлях встановлення істини у справі є оцінка доказів. В адміністративному судочинстві такий елемент доказування має певні особливості й пов'язаний з встановленням належності, допустимості доказів, достовірності кожного доказу окремо, а також достатності і взаємного зв'язку доказів у їх сукупності. Правильна оцінка судом доказів має першорядне значення для вирішення законного і обґрунтованого судового рішення у справі. В ході оцінки доказів суд керується такими правилами (ст.90 КАС України): суд оцінює докази, які є у справі, за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на їх безпосередньому, всебічному, повному та об'єктивному дослідженні; жодні докази не мають для суду наперед встановленої сили; суд оцінює належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв'язок доказів

у їх сукупності; суд надає оцінку як зібраним у справі доказам в цілому, так і кожному доказу, що міститься у справі, мотивує відхилення або врахування кожного доказу.

На основі оцінки доказів встановлюються підстави для прийняття різних процесуальних рішень, робляться висновки про доказаність чи недоказаність окремих фактів. Змістом оцінки доказів в адміністративному судочинстві є процес, який складається з визначення належності, допустимості, достовірності та достатності для висновків у справі (ст ст. 73–76 КАС України).

Список використаних джерел: 1. Луспенник Д. Д., Кочкова Н. О., Шевцова Н. В. Докази і доказування : навч. посіб. К.: Академія суддів України, 2010. 208 с.; 2. Умнова О. Дослідження та оцінка доказів в адміністративному судочинстві. *Юридичний вісник України*. №47 URL: http://www.ts.lica.com.ua/b_text.php?type=3&id=380803&base=1; 3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / (з дод. і допов.) уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.: Ірпінь; ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.; 4. Калмикова Я. С. Докази та доказування в адміністративному судочинстві. За заг. ред. доц. О. Б. Червякової. Харків, 2014; 5. Додин Е. В., Шкарупа В. К. Доказывание в административно-юрисдикционной деятельности органов внутренних дел : учебн. пособ. К.: НИИ РИО КВШ МВД СССР, 1985. 100 с.; 6. Демський Є. Ф. Адміністративне процесуальне право України : навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2008. 496 с.

Марченко Олена Олександрівна

доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНОЇ СПРАВИ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ КРИТЕРІЙ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ФОРМ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДИЧИНСТВА

На підставі аналізу норм Кодексу адміністративного судочинства України (КАС, Кодекс) можна здійснити умовний поділ всіх адміністративних справ на складні справи та справи незначної складності. Не дивлячись на те, що у Кодексі використовуються обидва ці поняття, він роз'яснює тільки те, що слід розуміти під адміністративною справою незначної складності (малозначною справою). Зокрема, це є справа,

у якій характер спірних правовідносин, предмет доказування та склад учасників тощо не вимагають проведення підготовчого провадження та (або) судового засідання для повного та всебічного встановлення її обставин (п. 20 ч. 1 ст. 4 КАС). Відштовхуючись від наведеного визначення можна самостійно сформулювати ознаки складної справи, які за своїм змістом є протилежними до тих, що характеризують справи малозначні.

Поділ адміністративних справ на складні та такі, що відзначаються незначною складністю, має практичне значення, оскільки різновид справи впливає на порядок її розгляду – застосування загальної або диференційованої процесуальної форми. Від того, наскільки складною є справа, не в останню чергу залежатиме, якими процесуальними правилами буде керуватися суд під час її розгляду.

У ст. 12 КАС, яка має назву «Форми адміністративного судочинства», зазначено, що цей вид судочинства здійснюється у порядку позовного провадження – загального або спрощеного. Спрощене позовне провадження призначене для розгляду справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є їх швидке вирішення. Тоді як правила загального позовного провадження пристосовані для вирішення справ, які через складність або інші обставини недоцільно розглядати у спрощеному позовному.

З приписів КАС випливає, що в порядку спрощеного позовного провадження може бути розглянута будь-яка адміністративна справа за винятком справ, визначених у ч. 4 ст. 12 цього Кодексу. Виходить, що останні мають отримувати свого розв'язання виключно за правилами загального позовного провадження.

Показовим є включення до переліку, зафіксованому в означеному вище нормативному положенні, справ щодо оскарження нормативно-правових актів. Уявляється, що законодавець при цьому керувався таким критерієм, як суспільна значущість вказаних справ, оскільки за результатами їх розгляду надається юридична оцінка актам, що поширюють свою дію на невизначену кількість суб'єктів, а, отже, застосування їх положень може призвести до порушення прав широкого кола приватних осіб. Таким чином, ще однією характеристикою таких справ можна визначити потенційно значну кількість сторін та інших їх учасників. Підтвердити справедливість наведеної тези можна посиланням на ч. 2 ст. 264

КАС, яка наділяє правом на оскарження нормативно-правового акту осіб, щодо яких його застосовано, а також осіб, які є суб'єктом правовідносин, у яких буде застосовано цей акт. Своєю чергою, це може відчутно позначитися на предметі доказування та обсязі доказів.

Враховуючи зазначене, цілком обгрунтованою сприймається категорична вимога законодавця щодо розгляду справ щодо оскарження нормативно-правових актів за відсутності можливості застосування особливих правил спрощеного позовного провадження, оскільки це могло б «поставити під загрозу» повне та всебічне встановлення обставин справ цієї категорії. Серед таких правил необхідним є відзначити наступні: (1) підготовче засідання не проводиться; (2) як правило, суд розглядає справу без повідомлення сторін за наявними у справі матеріалами (водночас ч. 5 ст. 262 КАС передбачає можливість розгляду справи в судовому засіданні з повідомленням сторін; вирішується це питання за клопотанням однієї зі сторін або з ініціативи суду); (3) якщо розгляд справи за вказаними правилами здійснюється з повідомленням (викликом) сторін, суд під час продовж судового засідання заслуховує усні пояснення учасників справи; судові дебати не проводяться.

Таким чином, досліджувана форма судочинства відзначається так званою «спресованістю», оскільки у її структурі відсутні окремі елементи, які, зазвичай, є притаманними для загального позовного провадження. Також, під час розгляду справ в порядку спрощеного позовного провадження не в повній мірі реалізується принцип гласності судового процесу. На додаток до зазначеного суд також є значно обмеженим у можливостях по безпосередньому дослідженню доказів. Разом з тим означені особливості дозволяють більш оперативно розв'язувати публічно-правові спори, а, отже, й надавати приватним особам правової визначеності у спірних правовідносинах у більш стислі строки.

Щодо адміністративних справ незначної складності, то їх перелік відображено у ч. 6 ст. 12 КАС. До таких справ, приміром, віднесено справи щодо перебування на публічній службі (за певними винятками), справи з приводу оскарження діяльності суб'єктів владних повноважень щодо здійснення пенсійних та соціальних виплат, справи щодо бездіяльності розпорядника інформації з приводу розгляду запиту на інформацію, типові справи тощо. Щоправда, вказаний перелік не є закритим, оскільки у одному із його пунктів зазначено, що суд може дійти висновку

про незначну складність й інших справ, за винятком тих, які не можуть бути розглянуті за правилами спрощеного позовного провадження.

Надаючи перевагу одній із форм адміністративного судочинства, суд повинен враховувати критерії, закріплені у ч. 3 ст. 257 КАС. Зокрема, ними є: (а) значення справи для сторін; (б) обраний позивачем спосіб захисту; (в) категорія та складність справи; (г) обсяг та характер доказів у справі, в тому числі чи потрібно у справі призначати експертизу, викликати свідків тощо; (ґ) кількість сторін та інших учасників справи; (д) значний суспільний інтерес справи; (е) думка сторін щодо необхідності розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження.

Практика вирішення судами питання про форму адміністративного судочинства свідчить про неоднакове тлумачення та застосування норм КАС. Інколи норми, формулювання яких дозволяють стверджувати про їх імперативний характер, не завжди сприймаються суддями як такі, що однозначно визначають модель суддівської поведінки. Іншими словами, судді не відчувать себе зв'язаними приписами таких норм. Причиною цього може бути як неправильне розуміння змісту окремих положень КАС, так і цілком свідоме їх незастосування з тим, щоб повно і всебічно встановити всі обставини справи та надати ефективного захисту порушених прав приватної особи.

Різні підходи до застосування приписів КАС можна прослідкувати на прикладі розгляду справ щодо оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності Пенсійного фонду України стосовно обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат.

Суди пропонують декілька варіантів мотивування ухвал про відкриття провадження у таких справах за правилами спрощеного позовного провадження. Значний відсоток означених ухвал вміщує посилання на ст. 263 КАС, положення якої, у розумінні суду, приписують розглянути справу цієї категорії виключно за правилами спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи за наявними у справі матеріалами, тобто у письмовому провадженні. Деякі суди керуються ст. 257 Кодексу, за результатами застосування якої роблять висновок про те, що наявна у їх провадженні справа є справою незначної складності. Так, зокрема, при з'ясуванні оптимальної процесуальної форми розгляду справи вони беруть до уваги критерії, закріплені у ч. 3 цієї статті, а також перевіряють, чи не належить справа до тих, що вирішуються виключно у порядку загального позовного провадження.

Писаренко Надія Борисівна
*доктор юридичних наук, доцент кафедри
адміністративного права Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ПРО ЄДНІСТЬ ПРИНЦИПІВ ПРОЦЕДУРИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ТА ПОДАТКОВОМУ ПРАВІ

1. Аналіз конституційних приписів, зокрема статті 19 Основного Закону, дозволяє стверджувати, що у національному адміністративному праві мають бути представлені у першу чергу норми про повноваження суб'єктів влади та норми про порядок їх (повноважень) реалізації. Власне, саме ці норми формують фундамент адміністративного права. Відповідні правила можуть бути об'єднані в інститути, назва яким – інститут повноважень суб'єктів публічного адміністрування та інститут адміністративної процедури.

Правила про повноваження відіграють важливу роль у справі врегулювання відносин, в яких однією зі сторін виступає суб'єкт влади. Не применшуючи їх ролі, відзначаю все ж таки надзвичайну значущість правил про порядок реалізації повноважень. Адже відправною точкою для виникнення відносин між приватною особою і суб'єктом публічного адміністрування є застосування саме правил адміністративної процедури. Дійсно, такі відносини були би нездійсненими без норм про повноваження. Однак існування повноважень поза межами правового регулювання, без правил про порядок їх реалізації уявляється неможливим, таким, що порушує конституційні вимоги.

2. Сукупність правил, які визначають порядок реалізації повноважень суб'єктами публічного адміністрування (описують адміністративну процедуру), без сумніву, виступає головним, визначальним інститутом адміністративного права.

Таким же чином можна схарактеризувати місце правил про реалізацію повноважень суб'єктом влади у системі, приміром, податкового права.

3. Розуміння значущості процедурних правил у врегулюванні відносин, що формують предмет і адміністративного права, і права податкового, призводить до висновку, що питання про сутність принципів, на які зважав законодавець під час їх (правил) формулюванні, є першочерговим як для дослідника, так і для правозастосувача.

Доречно зосередитися на прикладному аспекті принципів процедури, а відтак, на питанні, наскільки цікавими є принципи для правозастосувача, наскільки важливим є розуміння їх сутності тими, хто у процесі своєї діяльності безпосередньо звертається до закону задля того, щоб запровадити його приписи у життя.

4. Можна стверджувати, що розуміння сутності принципів ґрунтується на рівні правової культури, професійності правозастосувача. Однак для формування належного рівня правової культури важливо, щоб правозастосувач гарно зрозумів закон, а закон, у свою чергу, чітко описував модель його поведінки. Іншими словами, якщо мова про необхідність закріплення норм про принципи для цілей їх практичного застосування, то такі норми зможуть вплинути на рівень правової культури правозастосувача, а значить будуть «життєздатні», за умов їх чіткого й одночасно простого викладення.

Існує ще одне важливе застереження. Гадаю, що, якщо законодавець і вирішив створити норми про принципи, то очевидною має бути мета їх створення.

5. В Україні існує тільки проект Закону про адміністративну процедуру [1]. Його текст дозволяє зробити деякі висновки про те, які цілі формування норм про принципи в цьому Законі, які ці принципи, яке їх змістове наповнення.

Відзначу, що у проекті мова про принципи саме процедури. Цей акцент є важливим, оскільки, приміром, у Податковому кодексі України законодавець вирізняє засади (принципи) податкового законодавства. Таким чином, у проекті Закону автори відображують принципи діяльності суб'єкта публічного адміністрування; їх зусилля спрямовано на те, щоб відзначити на початку нормативно-правового акта, на яких ідеях ґрунтуються правила, що описують порядок вчинення такими суб'єктом певних дій. Це, вірогідно, одна з цілей формування норм про принципи в цьому Законі.

Можу також передбачити, що автори проекту, орієнтуючись на національні процесуальні закони, відобразили принципи ще й для того, щоб суб'єкт публічного адміністрування, не знайшовши відповіді у конкретній нормі, розв'язував індивідуальну справу, зважаючи на принципи своєї діяльності. Хоча це тільки моє передбачення, яке можна піддати

критиці. Адже мова про те, що у проекті закріплена вірогідність існування необмеженого розсуду, яка є дуже небезпечною у випадку, коли йдеться про діяльність суб'єкта публічного адміністрування.

Відносно останнього передбачення згадаю також правило латвійського адміністративно-процесуального закону, в якому закріплено, що загальні принципи права, у тому числі принципи адміністративного процесу, підлягають застосуванню суб'єктом влади, якщо відповідне питання не врегульовано зовнішнім нормативним актом, а також для інтерпретації нормативних актів (ч. 4 ст. 15 Закону). Однак адресатами латвійського процесуального закону є і органи публічного адміністрування, і судові органи, що і дозволило розмістити подібне правило у загальних його положеннях. Застосовувати це правило, скоріше, буде суд, який, як відомо, вільний і у питаннях ліквідації прогалин в регулюванні спірних відносин, і у питаннях інтерпретації норм права [2].

6. Повертаючись до Податкового кодексу України, відзначу, що цей кодифікований акт вміщує не тільки норми про порядок вчинення дій учасниками податкових правовідносин. В ньому зосереджено й інші правила – правила непроцедурного характеру, які умовно можна назвати «матеріальними». Саме цим, на мою думку, можна пояснити те, що законодавець визначив на початку Кодексу не принципи діяльності представників фіскальної служби, а принципи законодавства, яким окреслено і повноваження цих суб'єктів влади, і порядок реалізації цих повноважень. Інакшими словами, законодавець повідомив про ідеї, якими керувався він та на які мають зважати інші суб'єкти, уповноважені на встановлення правил, що діють у сфері оподаткування.

7. Ще одне важливе спостереження. У проекті Закону про адміністративну процедуру визначено предмет регулювання та сфера його дії. Серед відносин, на які не розповсюджується дія цього Закону, не зазначено, наприклад, відносини, регламентовані податковим законодавством. Такий підхід авторів проекту дозволяє дійти висновку, що загальні правила процедури, а відтак і її принципи будуть застосовні до порядку реалізації повноважень податковими органами.

8. Запропоноване авторами проекту коло принципів доволі широке. Їх 16; деякі з них, як уявляється, є достатньо загальними. Так, автори проекту пропонують суб'єкту публічного адміністрування спиратися

у своїй діяльності на принципи верховенства права, законності, рівності учасників процедури перед законом або, приміром, на принцип гарантування ефективних способів правового захисту. Не звертаючись до дискусії, що таке є верховенство права – окремий принцип чи доктринальна ідея, сповнена самостійними принципами, поставлю питання, чи доцільно загальноправову, багатогранну категорію включати до загального переліку принципів поряд із вимогами, які традиційно сприймають у якості обов’язкових елементів самого верховенства права? Чи достатньо для розуміння адресатами цього акта просто написати про нього, як про принцип процедури і при цьому запропонувати суб’єктам публічного адміністрування сприймати верховенство права з урахуванням практики національних судів й практики Європейського суду з прав людини?

Гадаю, що подібні приписи відчутно декларативні й позбавлені перспектив бути застосованими. Норми про принципи процедури, як і всі інші правила, спрямовані на регламентацію діяльності суб’єктів влади, думаю, мають відзначатися надзвичайною чіткістю та конкретністю. І тут знову цікавим виглядає досвід Латвії, адміністративний процесуальний закон якої вміщує перелік зовсім конкретних принципів адміністративного процесу із розкриттям сутності кожного з них у наступних статтях. Або цікавим є досвід Німеччини, Закон про адміністративні процедури якої не включає звичних для нас норм про принципи. У той час як всі інші його положення проникнуті ідеями, практична реалізація яких, без сумніву, гарантує дотримання прав людини, запобігаючи при цьому свавілля з боку суб’єктів влади [3].

Список використаних джерел: 1. Проект Закону про адміністративну процедуру : зареєстрований у Верховній Раді України 28.12.2018 р. № 9456. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65307; 2. Адміністративно-процесуальний закон Латвії: прийнятий Сеймом 25 жовтня 2001 г. і обнародований Президентом держави 14 листопада 2001 г. *Сборник законодательных актов отдельных государств по административной юстиции*. Изд. 2-е. Алматы, 2013. С. 339–452; 3. Закон об административных процедурах Федеративной Республики Германия: в редакции опубликования от 23 января 2003 г. (по состоянию на 20 ноября 2015 г.). *Сборник законов об административных процедурах*. Москва: Инфотропик Медиа, 2016. С. 114–183.

Рябченко Ярослава Степанівна
*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
адміністративного права Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ЩОДО ПРОБЛЕМАТИКИ ФОРМ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ ПУБЛІЧНИХ ПРАВ УЧАСНИКІВ АДМІНІСТРАТИВНИХ ВІДНОСИН

Регламентація форм захисту суб'єктивних публічних прав учасників адміністративних відносин є пріоритетним принципом у системі конституційного права кожної країни. Згідно з частиною п'ятою ст. 55 Конституції України, кожному гарантується захист своїх прав, свобод та інтересів від порушень і протиправних посягань будь-якими не забороненими законом засобами [1].

Зазначена конституційна норма закріплює можливість застосування форм захисту права учасників відносин, в тому числі, не передбачених процесуальними нормами. В продовженні думки, стаття 13 Конвенції про захист прав і основоположних свобод проголошує: «Кожен, чиї права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження» [2]. В свою чергу, завданням адміністративного судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень [3].

Захист порушених прав, свобод чи інтересів особи, яка звернулася до суду, може здійснюватися судом також в інший спосіб, який не суперечить закону і забезпечує ефективний захист прав, свобод, інтересів людини і громадянина, інших суб'єктів у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку суб'єктів владних повноважень. А відповідно до Закону України «Про звернення громадян» громадяни України мають право звернутися до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, засобів масової інформації, посадових осіб відповідно

до їх функціональних обов'язків із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їх статутної діяльності, заявою або клопотанням щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргою про їх порушення [4]. Тому, в даному аспекті актуальним є дослідження форм захисту суб'єктивних публічних прав учасників адміністративних відносин на національному рівні.

Щодо поняття форми захисту, то в законодавстві відсутнє його визначення, а в юридичній літературі існують різні концепції. Одні вчені під формою захисту суб'єктивних прав та інтересів розуміють визначений законом порядок захисту прав та інтересів, здійснюваний тим або іншим юрисдикційним органом залежно від його природи [5, с. 6]. Інші – комплекс внутрішньо узгоджених організаційних заходів щодо захисту суб'єктивних прав, які відбуваються в рамках єдиного правового режиму [6, с. 17].

На думку Г. П. Тимченка, форми захисту – це за певних умов інструмент реалізації права на захист. При цьому в тих або інших формах захисту розглядаються юридичні справи, які, в свою чергу, припускають певну процедуру (порядок) реалізації зацікавленими особами права на захист і юрисдикційних повноважень органів юрисдикції [7].

Констатуємо, що науковці визначають способи захисту права, як передбачені законом дії, що безпосередньо спрямовані на захист права. Такі дії є завершальними актами захисту у вигляді матеріально-правових дій або юрисдикційних дій щодо усунення перешкод на шляху здійснення суб'єктами своїх прав або припинення правопорушень, відновлення становища, яке існувало до порушення.

В свою чергу, форми захисту суб'єктивних прав та законних інтересів є динамічним елементом механізму правового захисту, який, у свою чергу, відноситься до здійснення права, і зміст якого становить як діяльність держави, уповноважених нею органів, громадських об'єднань, так і можливість особи реалізувати власне право на захист у випадку порушення суб'єктивних прав та законних інтересів, в тому числі, звернутися за захистом до компетентних державних органів.

Звернемо увагу, що є відмінність між приватними та публічними суб'єктивними правами у тому, що перше спрямоване на інтерес головним чином власний, егоцентричний, друге ж – головним чином на інтерес публічний, соціоцентричний [8, с. 92].

Зауважимо, що система суб'єктивних публічних прав приватних осіб складається: з прав на свободу слова, зібрань, об'єднання, віросповідання; з прав, пов'язаних з участю громадян в управлінні державними справами (активне та пасивне виборче право, право на здійснення громадського контролю, право на участь у відправленні правосуддя); з прав на отримання адміністративних послуг; з прав на користування публічним майном; з прав, пов'язаних із можливістю захисту своїх прав і свобод (право на звернення).

В свою чергу, суб'єктивні публічні права реалізуються через систему суб'єктивних публічних прав та обов'язків приватних осіб. Однак, суб'єктивне право це не тільки (і не стільки) право на дії (свої або інших осіб), а перш за все право на користування матеріальними і нематеріальними благами, задоволення соціальних потреб і інтересів людей, право на участь у політичному житті країни, на участь у державному управлінні, на доступ до суспільних цінностей і благ. Тобто з матеріальної точки зору суб'єктивне право завжди означає можливість користування певними соціальними благами, а не просто міру можливої поведінки, яка є лише юридичним засобом для цього [9].

На підставі викладеного можна зробити висновок, що форма захисту суб'єктивних прав учасників адміністративних відносин – це визначений законом порядок захисту суб'єктивних прав (суб'єктивне право спрямоване на інтерес публічний, соціоцентричний), реалізація якого відбувається тим або іншим юрисдикційним органом залежно від його природи, зміст якого становить як діяльність держави, уповноважених нею органів, громадських об'єднань, так і можливість самої особи реалізовувати власне право на захист у випадку порушення суб'єктивних прав та законних інтересів, в тому числі, звернутися за захистом до компетентних державних органів.

Список використаних джерел: 1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141; 2. Конвенція про захист прав і основоположних свобод: Закон України від 17.07.19997 р. № 475/97-ВР. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13, / № 32 від 23.08.2006 3. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35, / 35–36, 37 /. Ст. 446; 4. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 47. Ст. 256; 5. Воложанин В. П. Несудебные формы разрешения гражданско-правовых споров: Свердловск, 1974. 202с.; 6.

Бугаев В. В. К понятию механизма защиты субъективных прав. *Субъективное право: проблемы осуществления и защиты*. Владивосток. 1989. С. 15–18; 7. Тимченко Г. П. Способы та процесуальні форми захисту цивільних прав : автореф. дис. ... Х. 2002. 21с.; 8. Адміністративне право України. Повний курс : підручник: редкол.: Галунько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон, 2018. 446 с.; 9. Дурденевский В. Н. Субъективное право и его основное разделение. *Правоведение*. 1994. № 3. С. 78–95.

Спасенко Вікторія Олександрівна,
*кандидат юридичних наук, науковий співробітник
НДІ державного будівництва та місцевого
самоврядування НАН України,*

СУСПІЛЬНО КОРИСНІ РОБОТИ У СИСТЕМІ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

В умовах реформування правової системи в Україні з метою забезпечення реалізації конституційного припису, що закріплює обов'язок батьків утримувати дітей до їх повноліття [1],

Законом України від 07.12.2017 р. доповнено Кодекс України про адміністративні правопорушення статтею 31–1, [2], яка передбачає введення такого виду адміністративного стягнення, як суспільно корисні роботи. Відповідно до положень статті 31–1 КУпАП суспільно корисні роботи полягають у виконанні особою, яка вчинила адміністративне правопорушення, оплачуваних робіт, вид яких та перелік об'єктів, на яких порушники повинні виконувати ці роботи, визначає відповідний орган місцевого самоврядування [3].

Аналіз норм чинного законодавства дозволяє виокремити особливості цього виду адміністративного стягнення. По-перше, зазначений вид стягнення законодавцем віднесено до основних адміністративних стягнень. По-друге, суспільно корисні роботи є адміністративним стягненням, що характеризується продовженням у часі впливом на правопорушника. Строк, на який призначається цей вид робіт, чітко регламентовано законом – від 120 до 360 годин. Разом з тим, виконання суспільно корисних робіт повинно проводитися не більше восьми годин, а неповнолітніми – не більше двох годин на день [3].

Наступною особливістю є те, що суспільно корисні роботи мають особистісний характер. З цього приводу у науковій літературі слушно зазначається, що суспільно корисні роботи, як вид адміністративного стягнення, спрямовані саме на особу правопорушника [4, с. 116]. Застосування вказаного виду адміністративного стягнення є прерогативою районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів (суддів) за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 183–1 КУпАП (несплата аліментів) [3]. Варто наголосити, що за ухилення від відбування суспільно корисних робіт особа несе відповідальність, встановлену чинним законодавством. У випадку ухилення особи від відбування адміністративного стягнення у виді суспільно корисних робіт вона підлягає притягненню до адміністративної відповідальності, а саме за ст. 183–2 КУпАП, відповідно до положень якої ухилення особи від відбування адміністративного стягнення у виді суспільно корисних робіт тягне за собою адміністративний арешт строком до десяти діб.

Законодавець чітко роз'яснив, що під ухиленням особи від відбування адміністративного стягнення у виді суспільно корисних робіт варто розуміти неприбуття порушника до місця виконання суспільно корисних робіт (підприємства, установи, організації) протягом двох днів з дати, визначеної у направленні уповноваженою посадовою особою органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, без поважних причин, невихід на суспільно корисні роботи або відмова від виконання роботи, вид якої визначений підприємством, установою, організацією, більше двох разів протягом місяця без поважних причин, а також поява на робочому місці у стані алкогольного, наркотичного або токсичного сп'яніння [3]. Що ж до злісного ухилення особи від відбування адміністративного стягнення у виді суспільно корисних робіт, то у такому разі особа підлягає притягненню до кримінальної відповідальності в порядку, встановленому законом, за ст. 389² Кримінального Кодексу України [5].

Отже, можна підсумувати, що накладення такого виду адміністративного стягнення, як суспільно корисні роботи має свої особливості. Разом з тим, застосування цього виду адміністративного стягнення спрямоване передусім на формування у правопорушника поваги до прав і свобод людини.

Список використаних джерел: 1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141; 2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом вдосконалення порядку примусового стягнення заборгованості зі сплати аліментів: Закон України від 07.12.2017 № 2234-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 6–7. Ст. 40; 3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51. Ст. 1122; 4. Яковець І. С., Лук'яненко І. О. Суспільно корисні роботи в системі адміністративних стягнень. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 4. С. 115–117; 5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

Чишко Катерина Олександрівна

*кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри
поліцейської діяльності та публічного адміністрування
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ПУБЛІЧНІСТЬ ЯК ТЕРМІНОЛОГІЧНА СКЛАДОВА КАТЕГОРІЙ НАУКИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА: ЗМІСТОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

Останні декілька років у сучасному адміністративному праві спостерігається тенденція щодо поширення використання слова «публічний» як складової усталених термінів, серед яких для прикладу відзначимо управління чи закупівлі (замість державного управління чи державних закупівель вживаються терміни публічне управління та публічні закупівлі відповідно), або безпосередньої зміни категоріального апарату (наприклад, поява такого поняття як «публічне адміністрування»). Приведені приклади значною мірою застосовуються в галузі управління, разом із тим значні зміни спостерігаються в адміністративно-деліктній сфері, частину якої складають провадження в справах про адміністративні правопорушення, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку, що безпосередньо впливає з назви глави 14 Кодексу України про адміністративні правопорушення. В той же час в останніх редакціях низки нормативно-правових актів превалюють інші терміни, а саме: публічна безпека та публічний порядок. Зазначене свідчить про оновлення термінологічного апарату нормативно-правових актів, який віддзер-

калює деякі базові категорії (поняття) адміністративно-правової науки. В свою чергу «наосліп» втілювані (необґрунтовані наукою) положення нормативних актів негативно позначається на формуванні єдиних підходів правореалізаційної діяльності, що засвідчує безумовну актуальність порушеного нами питання.

Як уявляється, впровадження термінологічної складової (характеристики) «публічний» є наслідком сучасних нормативних змін, в тому числі викликаних необхідністю приведення чинного законодавства до міжнародних норм і стандартів. При цьому низка термінів, що в них використовуються були буквально перекладені з англійської мови (загальноприйнятої мови міжнародних документів), як от поняття «public management» («публічне управління»), що прийшло на зміну терміну «public administration» («публічне адміністрування»), «public order» («публічний порядок»), «public security» («публічна безпека»).

Категорія «публічне управління» стрімко витісняє поняття «державне управління», будучи пов'язаною з політикою держави в різних суспільно важливих сферах, тоді як державне управління уособлює діяльністю держави (її окремих органів), котра не обмежується формуванням і реалізацією державної політики. В той же час «публічне адміністрування» ототожнюється з: 1) цілісним державним апаратом (політика, правила, процедури, системи, організаційні структури, персонал тощо), який фінансується за рахунок державного бюджету і відповідає за управління і координацію роботи виконавчої гілки влади та її взаємодію з іншими зацікавленими сторонами в державі, суспільстві та зовнішньому середовищі; 2) управлінням та реалізацією різних урядових заходів, що пов'язані з виконанням законів, постанов та рішень уряду та управлінням, що пов'язане з наданням публічних послуг» [1]. Таким чином, ознака «публічності», притаманна управлінню чи адмініструванню, за своїм змістом тяжіє до різних напрямів діяльності держави.

Терміни «публічний порядок» («public order») і «публічна безпека» («public security») вживаються як синоніми усталених для адміністративно-деліктної сфери понять громадський порядок і громадська безпека. Тобто в такому контексті зміст складових характеристик «публічний» і «громадський» повинні бути ідентичними. Для вирішення даного питання звернімося до етимології слів «публічний» і «громадський».

У тлумачному словнику «публічний» описано як такий, що «відбувається в присутності публіки, людей; прилюдний 2) призначений для

широкого відвідування, користування; громадський» [2, с. 1187], в свою чергу «громадський» – «який виникає, відбувається в суспільстві, або стосується суспільства, пов'язаний із ним; суспільний; належний усій громаді, усьому суспільству, колективний; який добровільно обслуговує різні аспекти життя колективу) який любить товариство, компанію, товариській, компанійський» [2, с. 262]. При цьому необхідно враховувати, що суспільство – це сукупність людей, що пов'язана певними відносинами чи має спільні ознаки.

На підставі вищевказаного можна зробити висновок про змістовну спорідненість термінологічних складових «громадський» і «публічний» та відповідно про їх імовірно обґрунтовану взаємозаміну. Одночасно такий висновок йде в розріз з доцільністю їх вживання як складних інших категорій, а саме: управління та адміністрування, які є уособленням державно-владної діяльності. Тому, нагальним питанням залишається не тільки чітке з'ясування змісту всіх вказаних понять, яким притаманна ознака «публічності», а також упорядкування частини категоріально-методологічного апарату науки адміністративного права з урахуванням балансу між національними та міжнародними особливостями тлумачення юридичних термінів.

Список використаних джерел: 1. Глосарій Програми розвитку ООН. URL: <http://www.unpan.org/Directories/UNPublicAdministrationGlossary/> (дата звернення 12.03.2020); 2. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.

Ярошенко Артем Сергійович,
доцент кафедри цивільного права та процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук
Костенко Оксана Миколаївна,
адвокат, м. Дніпро

ПРОЦЕДУРА ОФОРМЛЕННЯ ПАСПОРТА ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

У правовому регулюванні процедури оформлення паспорта громадянина України останніми роками відбулися суттєві зміни. Так, з 01 лис-

топада 2016 року у осіб, що досягли 14-річного віку виникає обов'язок отримати паспорт громадянина України у вигляді ID картки, що містить безконтактний електронний носій. Загальні положення, а також порядок, організацію оформлення паспорта громадянина України у вигляді ID картки регулюють Закон України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» від 20.11.2012 року № 5492-VI, постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження зразка бланка, технічного опису та Порядку оформлення, видачі, обміну, пересилання, вилучення, повернення державі, визнання недейсним та знищення паспорта громадянина України» від 25.03.2015 року № 302 (надалі – Постанова № 302). Процедурними питаннями прийняття документів (або відмови у прийнятті) для оформлення паспорта, його видачі або відмови у видачі займається Державна міграційна служба (надалі – ДМС) та територіальні органи ДМС, на які покладається функція міграційного контролю.

Питання оформлення паспорта громадянина України ставало предметом часткового розгляду у працях таких науковців, як Т. Ф. Безсонна, В. В. Білоус, А. Й. Герич, С. М. Гусарова, О. В. Кузьменко, С. О. Масьондза. Проте, дотепер особи, які отримують паспорт стикаються з рядом складнощів, що зумовлює необхідність подальшого дослідження зазначеного питання.

Паспорт громадянина України є документом, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України [1]. За допомогою громадянства виникає стійкий правовий зв'язок між державою і окремо взятою людиною, що забезпечує право людині і державі у повній мірі скористатися всіма перевагами, що випливають з їх взаємних прав та обов'язків. Тільки на основі громадянства певної держави людина може скористатися максимальним обсягом прав, гарантованих цим громадянством. Варто зазначити, що суб'єктивні права і юридичні обов'язки громадян, виникають не з актів органів державної влади, які застосовують право, а безпосередньо із закону. Це стосується, наприклад, права на захист прав і свобод, які держава гарантує своїм громадянам. З іншого боку, громадяни не зможуть скористатися своїми правами без відповідної організації здійснення правових норм, передбачених законом прав органами публічної адміністрації.

Метою запровадження змін в оформленні паспорту громадянина України у вигляді ID картки є – лібералізація Європейським Союзом візового режиму для України. Однак, у процесі реформування виник ряд проблемних питань. Зокрема, ряд осіб не можуть отримати даний документ через недоліки законодавчої техніки та недетелізацію процедури подання документів, у разі, якщо хоча б один документ з необхідного переліку, який визначений Постановою № 302 відсутній. Також, варто зауважити, що сам перелік сформульований досить нечітко та містить єдиний список документів, необхідних для отримання паспорта за різних обставин.

Так, вимогами п. 35 Постанови № 302 визначено виключний перелік документів, які подаються заявником для оформлення паспорта, в т.ч. згідно пп. 2 обов'язковими є оригінали документів, що підтверджують громадянство та посвідчують особу батьків або одного з них, які на момент народження особи перебували у громадянстві України (для підтвердження факту належності особи до громадянства України) [2].

Перед нами постає питання, яке прямо не регулюється даним порядком: чи вимагають обов'язкової присутності батьків заявника територіальні органи ДМС? Чи можна заявнику надати оригінали документів батьків чи обов'язкова їх присутність? Така проблема постає, зокрема, коли батьки знаходяться на окупованій території України і не можуть дістатися до територіальних органів ДМС для подачі свого паспорта особисто.

Варто звернути уваги на недоліки юридичної техніки, адже у Постанові № 302 не встановлено альтернативу для надання доказів, аніж тих, що перелічені у пункті 35 вищевказаного порядку.

Дана колізія виникає, коли матір та/або батька заявника визнано громадянами України, на підставі рішення суду, яке набуло законної сили, але ними самостійно не отримано паспорт громадянина України або його втрачено, а відновленням даного документа батьки не бажають займатися.

Таким чином, питання процесу організації захисту прав і свобод громадян з боку органів державної влади взагалі є досить складним і дискусійним, йому дається неоднозначна оцінка в сучасній юридичній науці. Нажаль, не стало виключенням і питання процедури оформлення паспорта громадянина України як необхідної складової механізму реалізації законних прав і захисту свобод громадянина.

Можна констатувати, що в сучасних реаліях подекуди органи публічної адміністрації, зокрема, ДМС продовжують застосовувати державоцентриський підхід до розуміння права. Право в такому розумінні виступає як сукупність норм належної, зовнішньої по відношенню до людини системи правил, покликаних керувати поведінкою. Варто відзначити, що цьому сприяють і об'єктивні обставини, зокрема, обов'язок органів публічної влади діяти виключно в рамках, передбачених законом. Зміни в організації виконавчої влади України мають відображати перехід до людиноцентристського підходу в її діяльності, при якому не мають створюватися штучні бюрократичні перешкоди на шляху реалізації громадянами своїх законних прав та свобод.

Реформи, що проводяться у нашій державі, мають на меті не лише євроінтеграцію як кінцеву ціль, хоча і це питання в глобалізованому світі є надзвичайно важливим, а в першу чергу – забезпечення високого рівня життя людини, що є неможливим без належного механізму захисту її прав та свобод. З позицій людиноцентристського підходу – сутність права обумовлена природою людини, її прагненням до свободи та самовизначення. Свобода, в свою чергу, виражається в конкретних правах і свободах, які має забезпечити держава. Тому основною правом є, безперечно, права і свободи кожної людини.

Звичайно, належне нормативно-правове регулювання залишається основною гарантією захисту прав людини. Тому, вважаємо за доцільне, надати право громадянам, які отримують паспорт, для підтвердження громадянства батьків надавати, окрім оригіналу їх паспорта чи довідки про реєстрацію особи громадянином України, також і рішення суду, яким встановлено громадянство. Відповідно доповнити пп. 2 п. 35 Постанови №302 текстом такого змісту: «або рішення суду щодо встановлення належності до громадянства одного з батьків, яке набуло законної сили». Дане норма дозволить вирішити проблемне питання оформлення паспорту громадянина України.

Список використаних джерел: 1. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус: Закон України від 20.11.2012 № 5492-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. №51. Ст. 2733; 2. Про затвердження зразка бланка, технічного опису та Порядку оформлення, видачі, обміну, пересилання, вилучення, повернення державі, визнання недійсним та знищення паспорта громадянина України: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2015 №302. *Урядовий кур'єр*. 2015. №89.

СТУДЕНТСЬКА НАУКОВА ТРИБУНА

Андренко Віталій Володимирович

*студент 4 групи 2 курсу Інституту прокуратури
та кримінальної юстиції Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Серед суб'єктів адміністративних правопорушень вирізняються спеціальних суб'єктів, тобто тих, які мають певні особливості щодо вчинення окремих адміністративних правопорушень. Зокрема, одним із видів спеціальних суб'єктів є неповнолітні особи. Нашою метою є аналіз питань, які пов'язані з особливостями притягнення до адміністративної відповідальності неповнолітніх осіб.

Неповнолітні за ч.1 ст.13 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) – це особи віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років. З цього слідує, що віковий ценз є обмеженим. Особа, яка вчиняє адміністративне правопорушення у віці п'ятнадцяти років вже не вважається неповнолітньою. Отже, відповідно до ст.12 КУпАП адміністративній відповідальності підлягають особи, які досягли на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку.

Особливості притягнення до адміністративної відповідальності полягають у процедурі притягнення (як за спеціальними правилами, так і за загальними). Об'єднуючим елементом спеціальних та загальних правил є те, що згідно ст. 221 КУпАП справи про адміністративні правопорушення, вчинені особами віком від 16 до 18 років розглядаються виключно судьями районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів. З цього слідує, що уповноважена особа, яка склала протокол відносно неповнолітньої особи повинна направити його та інші матеріали до суду.

За спеціальними правилами на осіб віком від 16-ти до 18-ти років, які вчинили адміністративні правопорушення, застосовуються заходи

впливу. Такі заходи мають виховний характер і передбачені ст. 24¹ КУпАП, а саме: 1) зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого; 2) попередження; 3) догана або сувора догана; 4) передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання. Застосування вказаних заходів впливу полягає із психофізичним розвитком особи. Так, наприклад, за ст.44-3КУпАП порушення правил щодо карантину людей до зазначених осіб можуть бути застосовані заходи впливу, передбачені статтею 24-1 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10-n125КУпАП>.

За загальними правилами неповнолітні особи притягаються за вчинення адміністративних правопорушень, які наведені у ч.2 ст.13 КУпАП. Зокрема, це дрібне хуліганство, булінг (цькування) учасника освітнього процесу, стрільба з вогнепальної, холодної металевий чи пневматичної зброї, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії в населених пунктах і в не відведених для цього місцях або з порушенням встановленого порядку. Це свідчить про те, що до неповнолітніх можуть бути застосовані адміністративні стягнення. Однак, аналізуючи судову практику, можна зробити висновок, що судді, враховуючи пом'якшуючу обставину вчинення адміністративного правопорушення, а саме – неповнолітню особою, за вказаними статтями адміністративні стягнення замінюють заходами впливу. Так, за вчинення боулінгу (цькування) або дрібного хуліганства до неповнолітнього може бути застосоване покарання у вигляді штрафу або громадських робіт, проте більшість судді, які розглядають такі справи все ж таки застосовують заходи впливу, передбачені ст.24¹ КУпАП.

Отже, метою притягнення до адміністративної відповідальності неповнолітньої особи є її виховання в дусі додержання законів, поваги до правил співжиття та запобігання здійснення нових правопорушень.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Зелінська Я. С.

Антоненко Максим Сергійович
*студент 2 курсу 9 групи Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Питання визначення меж адміністративної відповідальності військовослужбовців та встановлення процедури притягнення до неї набуло особливої актуальності у зв'язку із проведенням Операції об'єднаних сил і зростанням вчинення правопорушень у окресленій сфері. У зв'язку з цим законодавцем були прийняті доповнення до Кодексу про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), а саме Глава 13-Б «Військові адміністративні правопорушення» [1]. При цьому, притягнення до адміністративної відповідальності військовослужбовців Збройних Сил України має низку особливостей, які пов'язані зі специфікою завдань та організаційної структури Збройних Сил України.

Слід зазначити, що відповідно до КУпАП військовослужбовці несуть відповідальність за адміністративні правопорушення за дисциплінарними статутами. Проте існують підстави, передбачені ст. 15 КУпАП [1], за яких військовослужбовці несуть відповідальність на загальних засадах, наприклад, за порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху або порушення тиші в громадських місцях.

Виділення законодавцем окремої категорії правопорушень свідчить про особливості регулювання зазначеної сфери. Так, військова служба розуміється як державна служба особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України (за винятком випадків, визначених законом), іноземців та осіб без громадянства, пов'язаних із обороною України, її незалежності та територіальної цілісності. [2]. Іншою особливістю є суб'єкт притягнення – військовослужбовці, тобто особи, які проходять військову службу [2]. Доволі розмита законодавча дефініція суб'єктного складу, тому при визначенні належності особи статусу військовослужбовця доречніше ско-

ристанись класифікацією, запропонованою І. О. Черв'яковим. Так, видами військовослужбовців є військовослужбовці: 1) строкової служби; 2) ті які проходять службу за контрактом солдат і матросів, сержантів і старшин; 3) котрі проходять службу за контрактом прапорщиків і мічманів; 4) курсанти, слухачі вищих військових навчальних закладів; 5) особи офіцерського складу за призовом; 6) особи офіцерського складу, за контрактом [3, с. 63].

Характерною рисою адміністративної відповідальності військовослужбовців, є також період її відбудовання, що пов'язано з природою військової служби. Стягнення за правопорушення, передбачені Главою 13-Б КУпАП, можуть бути накладені тільки в період проходження військової служби, адже законодавцем визначений лише такий спеціальний суб'єкт цих, як військовослужбовець. Для того щоб визначити період, протягом якого діє адміністративне стягнення, необхідно точно визначити часові рамки проходження служби в Збройних Силах України. Початком проходження військової служби вважається: 1) для призовників та офіцерів, призваних із запасу, день з якого вони прибули до військового комісаріату для відправлення у військову частину; 2) для військовозобов'язаних і жінок, які вступають на військову службу, день зарахування до списків особового складу військової частини; 3) для осіб, які поступали до військового навчального закладу, день призначення на посаду курсанта. Час же закінчення військової служби, на думку В. М. Александрова, з якою погоджуємося і ми, залежить від способу залучення громадян до військової служби і завершується виключенням зі списків особового складу військової частини на підставі акту і взяття на військовий облік у відповідному комісаріаті [4, с. 11].

Окремо слід наголосити на специфічності стягнень, що можуть застосовуватись до військовослужбовців. Так, до військовослужбовців не застосовуються такі адміністративні стягнення, як адміністративний арешт, громадські та виправні роботи. При порушенні правил дорожнього руху водієм який проходить строкову службу, штраф як вид адміністративного стягнення також не застосовується. Водночас, КУпАП передбачено специфічний вид стягнення – арешт з утриманням на гауптвахті, що може застосовуватись виключно до військовослужбовців.

Таким чином, можна підсумувати, що позитивним нововведенням стало доповнення КУпАП Главою 13-Б. Притягнення військовослужбов-

ців до адміністративної відповідальності має низку особливостей, при цьому залишаються прогалини, які потребують законодавчого регулювання задля підтримання дисципліни в Збройних Силах України.

Список використаної літератури: 1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. №8073-Х (зі змін.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 20.03.2020 р.); 2. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 р. №2232-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12> (дата звернення: 20.03.2020 р.); 3. Черв'яков О. І. Щодо особливостей порядку і підстав вступу до вищих військових навчальних закладів та військових підрозділів за схемою «студент-курсант» та «курсант». *Юридичні науки*. 2015. №8. С. 62–67; 4. Александров В. М. Військова служба як особливий вид державної служби: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків: 2009. 20 с.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Спасенко В. О.

Аргюнов Ренат Максимович
*курсант 2 курсу, І групи ІПЮК для
Служби безпеки України Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ДО ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Забезпечення захисту критичної інфраструктури є складовою частиною забезпечення національної безпеки України. Державна політика у сфері захисту критичної інфраструктури спрямовується на формування комплексу організаційних, нормативно-правових, інженерно-технічних, експлуатаційних, наукових та інших заходів, спрямованих на забезпечення безпеки та стійкості критичної інфраструктури. Одним із завдань формування і реалізації державної політики у цій сфері є забезпечення безпеки, стійкості та цілісності критичної інфраструктури України.

Вбачається, що питання захисту об'єктів критичної інфраструктури на цей час є одними із найбільш актуальних. Виведення з ладу або руйнування таких об'єктів може мати вкрай негативний вплив на національ-

ну безпеку та привести до значних матеріальних та фінансових збитків. Відзначимо, у зв'язку з цим, що останніми десятиріччями у світі спостерігається стійка тенденція до зростання кількості надзвичайних подій різного походження. І, на жаль, дедалі частіше в результаті таких надзвичайних подій жертвами стає велика кількість людей, а життєво важливим для існування держав системам, об'єктам і ресурсам завдається суттєва шкода.

Багато уваги проблемі, що розглядається, приділяється на сторінках наукових джерел. Цілком справедливо вказується на те, що стабільне і безпечне існування держави, суспільства та його членів спирається на функціонування численних інфраструктурних об'єктів, мереж і систем, а також на можливість без перешкод отримувати доступ до важливих ресурсів. Причому, частина з них є настільки важливими для функціонування суспільства, економіки і держави, що їх руйнування або пошкодження призводить до негативних наслідків на загальнодержавному, а іноді й глобальному рівнях. Саме ці системи, об'єкти і ресурси відносять до критичної інфраструктури, і саме їх захист має бути першочерговим завданням для сучасної ефективної держави [1]. Підкреслюється також і те, що дослідження ступеня впровадження концепції захисту критичної інфраструктури у провідних країнах світу, у східноєвропейських країнах-сусідах, свідчить, що на сьогодні це є дійсно дієвим інструментом, який використовується і в міжнародній, і в національних системах безпеки для захисту найбільш важливих систем, об'єктів і ресурсів [1].

З урахуванням потреб національної безпеки і необхідності запровадження створення системи захисту критичної інфраструктури розглядається в якості одного із пріоритетів у реформуванні сектору оборони і безпеки України, на що, зокрема, звертається увага у Стратегії національної безпеки України (затв. Указом Президента України від 26.05.2015 №287/2015). Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 06.12.2017 №1009-р схвалено Концепцію створення державної системи захисту критичної інфраструктури [2], реалізація якої передбачається протягом 2017–2027 років. Як кінцевий результат втілення Концепції планується завершення створення та забезпечення ефективного функціонування державної системи захисту критичної інфраструктури.

Важливим є і те, що провідні країни світу здійснюють захист своїх національних інтересів, не обмежуючись національними кордонами.

Крім національних критичних інфраструктур, розглядаються зарубіжні об'єкти, безпека яких має важливе значення для тієї чи іншої держави. Наприклад, газотранспортна система України може розглядатися європейськими і трансатлантичними партнерами як елемент критичної інфраструктури, який має загальноєвропейське значення [3].

Держава має забезпечувати захист об'єктів критичної інфраструктури від усіх суттєвих загроз, які можна віднести до трьох категорій: техногенні, природного характеру та соціально-політичні. Наведемо декілька прикладів щодо цього. Так, на даний час на території Донецької та Луганської областей, підконтрольній українській владі, вугільні шахти забезпечують відкачування на поверхню максимальних припливів води. Нажаль, контролювати відкачування припливів води на більшості вугільних шахт, розташованих на не підконтрольній території України неможливо. У разі підйому рівня шахтних вод до рівня денної поверхні можливий розвиток процесів підтоплення частини території міст. Шахти, які знаходяться на підконтрольній території у більшості випадків гідравлічно пов'язані між собою. При затопленні будь-якої з них виникають умови для перетікання води на суміжні шахти та утворення аналогічної негативної загрози. Крім зазначеного, необхідно звертати увагу й на виділення вибухонебезпечного газу-метану на поверхню, забруднення верхніх водоносних горизонтів, погіршення якісного складу води у водозабірних спорудах (свердловинах, колодязях тощо), просідання поверхні з деформацією розташованих на ній будівель, інфраструктурних об'єктів тощо [4].

Враховуючі той факт, що об'єкти критичної інфраструктури можуть знаходитись на не підконтрольній території України, вважаємо, що необхідно вдосконалити функціонування інформаційних і телекомунікаційних систем, проводити з населенням інформаційні кампанії, спрямовані на запобігання виникненню, реагування, мінімізації можливого впливу загроз. Також необхідно проводити інформаційні кампанії, спрямовані на ролі об'єктів критичної інфраструктури в житті громадян, громади. Громадяни повинні розуміти, що їх рівень життя, здоров'я залежать від роботи об'єктів, а також, що ефективність захисту цих об'єктів залежить від їх громадської свідомості та взаємовідносин з правозахисними органами. Відповідальність за забезпечення захисту об'єктів критичної інфраструктури країни мають нести і всі державні органи і усі члени

суспільства. За цих умов особливої актуальності набуває розробка та прийняття Закону України «Про захист критичної інфраструктури».

Список використаних джерел: 1. Щодо створення державної системи захисту критичної інфраструктури. URL: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/infrastrukt-86de2.pdf>; 2. Про схвалення Концепції створення державної системи захисту критичної інфраструктури. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 6 грудня 2017 р. № 1009-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1009-2017-%D1%80>; 3. Бірюков Д. С., Кондратов С. І. Захист критичної інфраструктури: проблеми та перспективи впровадження в Україні. Аналітична доповідь. 2012. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Sots_zahust-86178.pdf; 4. Open democracy. URL: <https://www.opendemocracy.net/ru/k-chemu-mozhet-privesti-zatopenie-schaht-na-vostoke-ukrainy/>.

Науковий керівник: *д. ю. н. професор, професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Матюхіна Н. П.*

Бадика Дар'я Дмитрівна
*студентка 2 курсу 5 групи факультету
адвокатури Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС МОЛОДІЖНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Особливе місце серед усіх видів громадських об'єднань посідають молодіжні громадські організації (об'єднання громадян віком від 14 до 35 років, метою яких є здійснення діяльності, спрямованої на задоволення та захист своїх законних соціальних, економічних, творчих, духовних та інших спільних інтересів). Саме зараз активна молодь об'єднується в організації за інтересами, цілями, політичними переконаннями. Тож доцільним є розгляд статусу таких молодіжних об'єднань.

Молодіжні громадські організації створюються та діють на засадах добровільності, рівноправності їх членів, самоврядування, законності та гласності, зокрема:

– молодіжні організації зобов'язані доводити до відома громадськості відомості про свою діяльність у формах, що не суперечать законодавству;

– інформація, що міститься у статутах, про склад керівних органів, про джерела матеріальних та інших надходжень, а також пов'язана з діяльністю молодіжних громадських організацій, не є конфіденційною або іншою інформацією, яка охороняється законом.

Статус молодіжних та дитячих організацій визначається відповідно до Закону України «Про громадські об'єднання», за одним винятком. Молодіжний рух в Україні координується Українським національним комітетом молодіжних організацій, який є незалежною неурядовою організацією і має статус всеукраїнської спілки молодіжних та дитячих громадських організацій. Цей статус не змінюється від вступу зазначеної організації до міжнародних молодіжних організацій.

Молодіжні громадські організації та їх спілки не можуть утворювати та вступати у виборчі блоки. Молодіжні громадські організації можуть вступати у виборчі коаліції. Тож бачимо, що цей вид об'єднань громадян має дещо обмежений адміністративно-правовий статус порівняно з іншими.

З іншого боку молодіжним та дитячим громадським організаціям надаються привілеї з боку держави, адже членські внески і добровільні пожертвування, отримані від юридичних чи фізичних осіб, що спрямовуються на здійснення статутної діяльності молодіжних громадських організацій та їх спілок, не є об'єктом оподаткування.

Молодіжні громадські організації можуть брати участь в молодіжній політиці, впливати на рішення органів державної влади та місцевого самоврядування, тому що вони залучаються до розроблення і обговорення проектів рішень з питань державної молодіжної політики.

Серед прикладів молодіжних громадських організацій можна навести: Ліга студентів Асоціації правників України, Студентська республіка, Центр Підтримки Молоді Запорізької області, Українська асоціація студентського самоврядування, Українська асоціація розвитку студентського самоврядування.

Отже молодіжні громадські організації є важливою ланкою системи народовладдя. Вони мають специфічний адміністративно-правовий статус, який з одного боку надає їм привілеї, а з іншого – обмежую у певних видах діяльності з огляду на вік учасників.

Науковий керівник: к. ю. н, доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Сьоміна В. А.

ДОВІРА ДО ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЯК ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Передумовою успішного функціонування політичної системи суспільства є такий стан свідомості суспільства, за якого інститутам політичної влади делегуються певні повноваження, які дозволяють їм реалізовувати владні функції. Суспільство, делегуючи повноваження, визнає право політичних інститутів ухвалювати обов'язкові рішення, здійснювати дії, необхідні для їх реалізації, тобто надає владі політичну довіру, що, у свою чергу, є одним із вкрай важливих для існування демократії факторів. Довіра пов'язує громадян з політичними інститутами, підвищуючи як легітимність цих інститутів, так і їх ефективність. Не випадково, довіра до органів публічної влади вважається основою соціального порядку в сучасних суспільствах [1].

Характер взаємостосунків між представниками влади й громадянами може бути різним. Це не тільки власне владні взаємостосунки, керівництво й підкорення між представниками влади та суспільством. Але й, не менш важливою є також довіра до органів публічної влади, сподівання на захист, допомогу, підтримку в складних життєвих ситуаціях громадян і здатність влади (або її нездатність) відповідати цим очікуванням.

Одним із напрямків (і одночасно важливою умовою) становлення громадянського суспільства і правової держави в Україні є розвиток інституту державної служби як найважливішого механізму управління суспільними змінами. Як відомо, ефективність та результативність державної служби безпосередньо залежить від її персоналу (державних службовців), адже високий рівень професійної підготовки та досвідченість потрібні не лише для реалізації завдань державного значення, а й для формування позитивного ставлення та зміцнення довіри з боку населення до державної служби, що є неодмінним атрибутом демократичного суспільства. Особливо підкреслимо значення принципів державної служби, які становлять її підґрунтя, є основою діяльності державних

службовців. Згідно ст. 4 Закону України «Про державну службу» (від 10.12.2015 № 889-VIII) державна служба в Україні здійснюється з дотриманням таких принципів, як: верховенство права, законність, професіоналізм, патріотизм, добросовісність, ефективність, забезпечення рівного доступу до державної служби, політичної неупередженості, прозорості та стабільності [2]. Всі державні службовці мають реалізовувати покладені на них повноваження з дотриманням вищезазначених принципів. В той же час, ці принципи повинні бути і фундаментом для захисту прав і свобод осіб, що є одним із основних завдань системи державної служби в цілому, враховуючи, що державна служба виконує місію сучасної держави – служби суспільству. Відповідно будь-які негаразди пов'язані із функціонуванням цього важливого інституту неодмінно відбиваються на її сприйнятті, авторитеті, негативно впливають на рівень довіри до державних інституцій.

Чимало вчених стверджують, що довіра громадян є тимчасовою оцінкою людьми дій влади, проте слід зазначити, що існує загроза переростання таких оцінок щодо дій влади, які викликають заперечення в населення, у довготривалі перспективи.

Довіра до органів державної влади сприяє кращому дотриманню законодавства держави, посилює соціальний та політичний консенсус, дає змогу заручитися підтримкою населення на період проведення реформ, мобілізує громадян до участі у процесі прийняття рішень, тим самим забезпечуючи реалізацію права на участь громадян в управлінні державними справами. Високий рівень довіри сприяє економічному зростанню через стимулювання інвестицій та споживання тощо.

Хоча довіра залежить від величезної сукупності чинників, найбільш важливими є рівень корупції в органах державної влади, якість публічних послуг (у тому числі адміністративних послуг) та спроможність держави захищати громадян від зовнішніх та внутрішніх ризиків чи впливів.

Наведемо з цього приводу тільки один приклад. Щороку мільйони громадян отримують адміністративні послуги, звертаючись до Центрів надання адміністративних послуг або отримуючи їх в електронному вигляді. Не має сумніву, що сервіс, який вони отримують при цьому, суттєво впливає на їх ставлення та довіру до держави. Особливо відмітимо такі переваги як забезпечення прозорості та передбачуваності процедур надання адміністративних послуг, зменшення бюрократії, зручність та доступність для громадян. Але, крім цього, є і інші переваги. Пошлемося у зв'язку

з цим на висновки дослідників про те, що якісні та доступні послуги мають потенціал не тільки покращити імідж держави серед громадян, підприємців та інвесторів, але й значно знизити рівень корупції шляхом усунення можливостей для неї. Не випадково цьому питанню приділяється така пильна увага з боку держави. Так, зокрема, на вдосконалення діяльності у даній сфері державного управління спрямований Указ Президента України «Про деякі заходи із забезпечення надання якісних публічних послуг» від 04.09.2019 р. № 647/2019. Спільна мета, яка об'єднує запропоновані заходи – це утвердження функціонування сервісної держави – держави для громадян і бізнесу, забезпечення належної реалізації прав фізичних та юридичних осіб у сфері надання публічних, у тому числі адміністративних, послуг, створення сучасної інфраструктури, зручних та доступних електронних сервісів для надання таких послуг [3].

Отже, підсумовуючи усе вищесказане, варто зазначити, що довіра до влади – це ступінь визнання та підтримки суспільством діяльності, рішень органів державної влади та окремих посадових осіб. Завданням будь-якої влади є заручення довірою і підтримкою якомога більшої кількості громадян. Наявність такої довіри означатиме задоволення основних інтересів різних соціальних груп, тобто виправдання очікувань людей від діяльності органів публічної влади.

Як цілком справедливо відмічається на сторінках наукових джерел, довіра у державному управлінні, як соціально-політичний феномен, відображає здатність державних інституцій представляти цінності суспільства і має динамічний характер, що позначається терміном «кредит довіри», який включає очікування найбільш позитивних дій і рішень від влади у майбутньому.

Список використаних джерел: 1. Кучабський О. Г., Погорелий С. Довіра до органів публічної влади як ключовий фактор ефективності системи державного управління. *Публічне управління: теорія та практика*. 2013. № 1(13). URL : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2013-1/doc/2/07.pdf>; 2. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>; 3. Про деякі заходи із забезпечення надання якісних публічних послуг: Указ Президента України від 04.09.2019 р. № 647/2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/647/2019>.

Науковий керівник: д. ю. н. професор, професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Матюхіна Н. П.

Барздова Ауріка Євгенівна
*студентка 2 курсу 9 групи Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

На сьогодні проблема булінгу є дуже обговорюваною у світі. За результатами дослідження ЮНІСЕФ (United Nations Children's Fund) Україна займає четверте місце в Європі за рівнем розповсюдження булінгу. Тому актуальним вбачається необхідність удосконалення правового регулювання у цій сфері з урахуванням міжнародного досвіду [1, с.80–85]. Цікавим є практика у впорядкуванні зазначеного питання у США, Нідерландах та Чехії.

Варто зазначити, що стаття 173⁴ Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачає адміністративне стягнення за булінг учасника освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному чи фізичному здоров'ю потерпілого. За вчинення зазначеного правопорушення встановлено адміністративне стягнення у вигляді накладення штрафу від 20 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [2].

У США кожен з 50 штатів передбачає різну суворість стягнення за цькування. Запровадження цієї норми проводилось досить довгий час з 1999 по 2015 роки. Унікальним є те, що в Сполучених Штатах також був створений спеціальний підрозділ поліції «Bully Police», який регулює всі відносини, пов'язані з цькуванням однолітків, нападу зі зброєю та вбивств в навчальних закладах, що породжує булінг, а також кібербулінг, сталкінг (переслідування) чи залякування. Що стосується адміністративних норм, то в більшій частині США передбачено: штрафи, перевірки навчальних закладів, дисциплінарні стягнення або консультування відповідно до обставин (в таких випадках передбачається підписання заяви

«Про заборону помсти після повідомлення про знущання»). У штаті Колорадо було створено Кодекс поведінки та дисципліни, який надається всім учням шкіл та обов'язковий до виконання. Також закріплені окремі норми за цькування поза межами школи, а саме ст. 90 та ст.91 Закону «Про освіту та інспекції». Зі зростанням кібербулінгу з'явилося безліч громадських організацій (Cyber Mentors, Beat bullying та ін.), які повідомляють батьків про такого роду проблеми [3].

У Нідерландах однією з програм по створенню безпечного шкільного середовища є програма для учнів початкових класів «Мирна школа» (Peaceful School), спрямована на розвиток соціальних компетенцій і демократичних цінностей. У програму активно включені батьки учнів і навіть проводяться сеанси медитації. Також в країні діє програма «Rebounds», суть якої полягає в наданні окремої тимчасової будівлі учням з проблемною поведінкою, на яких не подіяли шкільні заходи. Мета програми – повернути цих учнів у звичайну школу після роботи над їх поведінковими та соціальними навичками [4].

У Чехії не передбачена адміністративна відповідальність за цькування. Натомість передбачено різні профілактичні заходи у цій сфері. Першим є проведення уроків, де учні обговорюють проблеми, що їх турбують. Другим заходом є встановлення скриньок довіри, які, до речі, наявні в українських школах, а третім – є створення додатку до смартфона FaceUp (не плутати з FaceApp), де також можна анонімно повідомити про факт цькування [5].

За останній рік в Україні зросла кількість антибулінгових заходів. Для прикладу можна навести Всеукраїнський антибулінговий тиждень (16–21.09.2019 р.), ініційований Міністерством юстиції України, до якого долучилися не лише заклади освіти та державні органи, але й велика кількість громадських організацій, ЗМІ і відомих людей. Поліцейські ювенальної превенції спільно з викладачами організували та провели інтелектуально-розважальні конкурси, у яких взяли участь майже 20 тис. школярів з усіх регіонів. Також набрав чинності закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькування)», за яким передбачено стягнення штраф або громадські роботи. Про дію Закону свідчить статистика судових рішень. За даними Єдиного державного реєстру судових рішень, станом на 09.12.2019 р. суди роз-

глянули 316 справ про булінг, з яких у 123 справах було винесено рішення про накладення стягнення [6].

Підсумовуючи, можна сказати, що для врегулювання питань, пов'язаних з протидією булінгу в Україні, треба враховувати міжнародний досвід законодавчого регулювання у цій сфері та запроваджувати профілактичні заходи попередження булінгу в освітньому процесі.

Список використаних джерел: 1. Поширення й тенденції в Україні : за результатами дослідження 2019 року в рамках міжнародного проекту «Європейське опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотичних речовин ESPAD» / О. М. Балакірєва: ТОВ «ОБНОВА КОМПАНІ», 2019. 214 с.; 2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. Відомості Верховної Ради України. 1984. №51. Ст. 1122; 3. Захист щодо знущань над дітьми та звітність про державні закони. URL: <http://www.bullypolice.org>; 4. Что такое буллинг и как с ним бороться? Журнал «Сім'я та школа». 2006. № 11, с. 15–18. URL: http://www.academy.edu.by/files/29052013_Chto%20takoe%20bulling%20i%20kak%20borotsa.pdf; 5. Стеценко С. Ми не можемо вслідкувати за кожним класом та перервою – як в Чехії боряться з булінгом. URL : <https://www.radio svoboda.org/a/30123070.html>; 6. Булінг – стоп! Аналіз першого року реалізації Закону щодо протидії боулінгу. Юридична газета Online. URL : <https://yur-gazeta.com/publications/ practice/inshe/buling--stop-analiz-pershogo-roku-realizaciyi-zakonu-shchodo-protidiyi-bulingu.html>.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Спасенко В. О.

Бітлян Дар'я Андріївна
студентка 2 курсу 6 групи Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМАТИКА ВИКОРИСТАННЯ ДИСКРЕЦІЇ У ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Ключовим принципом функціонування державної влади в Україні є її поділ на три гілки: законодавчу, виконавчу та судову. Теорія поділу влад, передбачає, зокрема, неможливість втручання представників однієї гілки влади у діяльність іншої. Зазначена теорія тісно пов'язана

з поняттям дискреційних повноважень. Не всі позитивно сприймають можливість владних суб'єктів діяти в межах дискреції або так званого розсуду. Вірогідно, реалізація дискреційних повноважень вирішує проблематику прогалин у праві та майже ідеалізує діяльність системи органів публічної влади, але натомість з'являється проблема пересікання меж між дискрецією та зловживанням владою, питання захисту громадян від можливих посягань на їх права та інтереси [1].

Українськими правознавцями термін дискреція визначається як спосіб реалізації публічної влади, при якому відповідний суб'єкт влади застосовує дані йому повноваження за власним розсудом, без необхідності узгодження в якій-небудь формі своїх дій з іншими суб'єктами [2]. Однак, це явище не можливо розуміти лише як формалізовані повноваження, оскільки воно є правовим та інтелектуально-вольовим імпульсом органу публічної влади.

Відповідно до Методології проведення антикорупційної експертизи, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 24.04.2017 № 1395/5 дискреційні повноваження визначаються як сукупність прав та обов'язків органів державної влади та місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що надають можливість на власний розсуд визначити повністю або частково вид і зміст управлінського рішення, яке приймається, або можливість вибору на власний розсуд одного з декількох варіантів управлінських рішень, передбачених нормативно-правовим актом, проектом нормативно-правового акта.

У Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо здійснення дискреційних повноважень адміністративними органами № R (80) 2 від 11 березня 1980 р. сформульовані принципи, зокрема: 1) не переслідувати мети, відмінної від тієї, задля якої орган наділено такими повноваженнями; 2) дотримуватися принципу об'єктивності й безсторонності, враховуючи лише ті фактори, які мають відношення до даної конкретної справи; 3) дотримуватися принципу рівності перед законом, не допускаючи несправедливої дискримінації; 4) забезпечувати належну рівновагу між негативними наслідками, які його рішення може мати для прав, свобод чи інтересів осіб, та переслідуваною при цьому метою; 5) приймати рішення в межах розумного строку з урахуванням характеру справи, яка вирішується; 6) послідовно та узгоджено застосо-

увати загальні адміністративні приписи, одночасно враховуючи конкретні обставини кожної справи.

Сформовані Комітетом міністрів Ради Європи принципи реалізації дискреційних повноважень спрямовані як на захист прав, свобод та інтересів приватних осіб проти свавілля чи будь-яких інших зловживань, так і досягнення органами публічної влади мети, задля якої вони наділені такими повноваженнями [3].

У нормативно-правових актах для позначення дискреційного повноваження законодавець використовує терміни «може», «має право», «за власної ініціативи», «дбає», «забезпечує», «веде діяльність», «встановлює», «визначає», «на свій розсуд». На прикладі Закону України «Про Національну поліцію» (далі – Закон) від 02.07.2015 № 580-VIII можна проаналізувати у якій спосіб законодавець закріплює за цим правоохоронним органом дискреційні повноваження.

Так, поліцейський має право вимагати в особи пред'явлення нею документів, що посвідчують особу, та/або документів, що підтверджують відповідне право особи, якщо існує достатньо підстав вважати, що особа вчинила або має намір вчинити правопорушення» (ч.2 п.1 ст.32 Закону). Поліцейський може опитати особу, якщо існує достатньо підстав вважати, що вона володіє інформацією, необхідною для виконання поліцейських повноважень (п.1 ст.33 Закону).

Значене свідчить про достатньо широкий обсяг дискреційних повноважень, що створює ризики використання владних повноважень у власних потребах. Тож виникає потреба у встановленні меж таких дискреційних повноважень.

Для визначення меж дискреційного повноваження варто використати результати, які були сформульовані у Науковому висновку щодо меж дискреційного повноваження суб'єкта владних повноважень та судового контролю за його реалізацією [4].

По-перше, дискреційне повноваження може полягати у виборі діяти, чи без діяти, відповідно до варіанту, що прямо або опосередковано закріплені у законі.

По-друге, дискреційне повноваження надається у спосіб його закріплення в оціночному понятті, відносно-визначеній нормі, альтернативній нормі, нормі із невизначеною гіпотезою. Однак наявність такого терміну у законі не свідчить автоматично про наявність у суб'єкта владних повноважень дискреційного повноваження; подібний термін є приводом для

докладного аналізу закону на предмет того, що відповідне повноваження є дійсно дискреційним. По-третє, при реалізації дискреційного повноваження суб'єкт влади повинен дотримуватися основних принципів [5].

Але якщо ж все таки перевищення дискреційних повноважень сталося, виникає питання: «Як же захиститися приватній особі від «надмірної дискреції»?». В будь-якому разі, задля захисту власних прав та інтересів у випадку зловживання суб'єктом влади службовим становищем крізь призму дискреційних повноважень приватній особі варто звернутися до адміністративного суду за захистом. А вже суд, керуючись критеріями судового контролю повинен забезпечити ефективний захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

Список використаних джерел: 1. Дискреційні повноваження органу державної влади. (дата звернення 19.03.2020). URL: https://protocol.ua/ua/diskreysiyni_rovpovagennya_organu_derzavnoi_vladi/; 2. Сорокін В. В. *Концепція еволюційного розвитку правової системи в перехідний період*. Єкатеринбург. 2003.; 3. Одинець І. Злочин «на власний розсуд». *Закон і Бізнес*. 2019; 4. Науковий висновок щодо меж дискреційного повноваження суб'єкта владних повноважень та судового контролю за його реалізацією. (дата звернення 01.03.2018). URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/naukovi_visnovki/nauk_visnovok_01_03_2018; 5. Резанов С. А. Використання дискреційних повноважень в діяльності органів державного управління. *Форум права*. 2009. С. 480–483. URL: <http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/FP/2009-1/09rcaodu.pdf>.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Соловйова О. М.

Богацьов Микита Євгенович

студент 2 курсу 9 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ІНСПЕКТОРІВ З ПАРКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Перш за все слід зазначити, що останнім часом кількість власників транспортних засобів постійно збільшується, а кількість місць для пар-

кування на вулицях залишається незмінною. Спеціалісти з Львівського регуляторного хабу зазначають, що за інформацією департаменту житлового господарства та інфраструктури Львівської міської ради станом на 2016 рік у Львові було зареєстровано 180 000 власників транспортних засобів. У той час, як легальних зон для паркування є близько 90, серед них 42 платних майданчика, з загальною кількістю 3,5 тисячі паркомісць, 2,6 тисячі з яких платні. Очевидно, що попит на місця для паркінгу перевищує наявну пропозицію, що призводить до значної кількості заблокованих вулиць, заторів, порушення графіків руху громадського транспорту, незручностей для пішоходів, водіїв, гостей міста, порушення всіх екологічних норм, пошкодження архітектури міста тощо [1].

Власники авто постійно стикаються із цією проблемою, а тому й виникає проблема паркування транспортних засобів у заборонених для цього місцях. Зазначене діяння є адміністративно караним. Відповідно до ч. 1 ст. 152¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) порушення правил паркування транспортних засобів, у тому числі неоплата вартості послуг з користування майданчиком для платного паркування за кожен добу користування, тягне за собою накладення штрафу в двадцятикратному розмірі від вартості однієї години послуги з користування тим майданчиком для платного паркування транспортних засобів, на якому знаходиться транспортний засіб у момент порушення [2].

Окреслена проблема притаманна не лише Львову, а і будь-якому місту України. Для розв'язання зазначеної проблеми у місті Харків, місцева влада 10 жовтня 2018 року прийняла рішення Харківської міської ради № 701, відповідно до якого уповноважено посадових осіб місцевого самоврядування – головних спеціалістів – інспекторів з паркування Інспекції з паркування Департаменту територіального контролю Харківської міської ради розглядати справи про адміністративні правопорушення, передбачені ч. 1 і ч. 3 ст. 122 КУпАП, у частині порушень правил зупинки, стоянки транспортних засобів у межах відповідного населеного пункту, зафіксованих у режимі фотозйомки (відеозапису), ч. 1 і ч. 2 ст. 152¹ КУпАП; здійснювати тимчасове затримання транспортних засобів у випадках, передбачених ст. 265⁴ КУпАП, та в порядку, визначеному постановою Кабінету Міністрів України; складати протоколи про адміністративні правопорушення у випадках, передбачених

ч. 3 – ч. 5 ст. 152¹ КУпАП, та передавати їх на розгляд виконавчого комітету Харківської міської ради [3]. Варто звернути увагу, що інспекція розпочала свою роботу 12 лютого 2019 року.

Слід зазначити, що саме Положенням «Про інспекцію з паркування Департаменту територіального контролю Харківської міської ради» від 08 серпня 2018 року регулюється мета, завдання, коло повноважень та інші моменти її діяльності. Відповідно до пункту 2.1 цього Положення метою інспекції є забезпечення дотримання на території міста Харкова правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, а згідно з пунктом 2.2 завданням Інспекції є здійснення контролю за дотриманням правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів і притягнення до адміністративної відповідальності осіб винних у порушенні цих правил [4]. Якщо звернутися до місцевих ЗМІ, то можна спостерігати, що за рік роботи було оштрафовано близько 10000 осіб за неправильне паркування [5]. А за умови того, що ця Інспекція працює лише у центральній частині міста, де ця проблема є найбільш вираженою, ці цифри дійсно вражають.

Таким чином, можна підсумувати, що на сьогодні не створено умов для того, щоб дотримуватись правил паркування і не порушувати їх, тому вбачаємо за доцільне забезпечити активну взаємодію Інспекції з паркування з місцевою владою. Інспекція з паркування повинна проводити профілактичні заходи для попередження вчинення таких адміністративних правопорушень, при цьому місцева влада повинна створити умови для паркування шляхом забезпечення достатньої кількості місць для паркування.

Список використаних джерел: 1. Вирішення проблем завантаженості центральної частини міст та хаотичного паркування. Аналітична записка. Львівський регуляторний хаб. 2017. URL : http://spm.ucu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/10/lrh_parku_vannya_analitychna-zapyska.pdf; 2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон від 07.12.1984 р. *Відомості Верховної Ради України-ської РСР (ВВР)*. 1984. Додаток до №51. Ст.1122; 3. Рішення Виконавчого комітету Харківської міської ради Харківської області від 10.10.2018 №701 «Про уповноваження посадових осіб (інспекторів з паркування) Департаменту територіального контролю Харківської міської ради розглядати справи про адміністративні правопорушення у сфері зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів та проводити тимчасове затримання транспортних засобів. URL : <http://kharkiv.rocks/reestr/672733>; 4. Відповідь на запит Департаментом терито-

ріального контролю Харківської міської ради від 16.08.2018. URL: <https://dostup.pravda.com.ua/request/37505/response/82507/attach/3/808.pdf>; 5. У центрі Харкова на півдня забороняють паркування URL : <https://2day.kh.ua/ua/u-centri-kharkova-na-pivdnya-zaboronyat-parkuvannya>.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Спасенко В. О.

Бондаренко Єлизавета Владиславівна
студентка 2 курсу 1 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Сьогодні Україна та її громадяни долають виклики, які зумовлені соціальними, економічними, політичними кризовими явищами. Вагомого впливу на розвиток сфер діяльності держави та суспільства набув військовий конфлікт на Сході України, а також анексія Російською Федерацією Криму за безпосередньої участі її озброєних військовослужбовців. У зв'язку з цими подіями постало питання існування України як суверенної цілісної держави. За таких умов одним із ключових факторів існування української державності є правоохоронні органи та військові формування, одним із яких є Збройні Сили України.

Особливість діяльності військовослужбовців Збройних Сил України полягає в тому, що військовослужбовці виконують службово-бойові завдання, а також уживають заходи повсякденної діяльності. На жаль, у діяльності військовослужбовців трапляються випадки невиконання (неналежного виконання) ними своїх службових обов'язків, порушення військової дисципліни, громадського порядку тощо.

Адміністративна відповідальність передбачена значною кількістю нормативно-правових актів, а саме нормами, визначеними КУпАП та іншими законами України. Зокрема, статтею 15 КУпАП встановлено за-

гальні правила відповідальності військовослужбовців та інших осіб, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів, за вчинення адміністративних правопорушень, визначено, що військовослужбовці несуть відповідальність за адміністративні правопорушення за дисциплінарним статутом [1].

Адміністративні правопорушення, що вчиняються військовослужбовцями, поділяються на три групи проступків. До першої з них належать адміністративні правопорушення, адміністративна відповідальність за вчинення яких може поширюватися і на військовослужбовців. Відповідно до ст. 15 КУпАП за порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, санітарних норм, правил полювання, рибальства та охорони рибних запасів, митних правил, вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією, порушення тиші в громадських місцях, неправомірне використання державного майна, незаконне зберігання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, невжиття заходів щодо окремої ухвали суду, ухилення від виконання законних вимог прокурора, порушення законодавства про державну таємницю, порушення порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію, ці особи несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах. За вчинення таких діянь заміна адміністративної відповідальності на дисциплінарну не допускається.

До другої групи належать адміністративні правопорушення, за вчинення яких військовослужбовці несуть відповідальність за Дисциплінарним статутом Збройних Сил України. Ці проступки становлять більшість адміністративних правопорушень, передбачених у КУпАП і деяких інших законодавчих актах [2].

Третя група проступків охоплюється главою 13-Б КУпАП «Військові адміністративні правопорушення», зокрема, самовільне залишення військової частини або місця служби, необережне знищення або пошкодження військового майна, зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем, недбале ставлення до військової служби, порушення правил несення бойового чергування, порушення правил поведіння зі зброєю, а також речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення, тощо. За вчинення таких

проступків до військовослужбовців застосовуються стягнення у вигляді штрафу або арешту з утриманням на гауптвахті.

Особливості адміністративної відповідальності військовослужбовців та військовозобов'язаних, призваних на військові збори, обумовлені наявністю: а) спеціального суб'єкта адміністративної відповідальності; б) обмежень для залучення до зазначеного виду відповідальності військовослужбовців і військовозобов'язаних, призваних на військові збори г) обмежень при призначенні зазначеним особам окремих видів адміністративних покарань.

Військовослужбовець в разі вчинення адміністративного правопорушення є спеціальним суб'єктом, який у силу свого адміністративно-правового статусу, визначеного Конституцією України, Законами України «Про військовий обов'язок і військову службу» [3], «Про соціальний та правовий статус військовослужбовців та членів їх сімей», військовими статутами Збройних Сил України та іншими нормативно-правовими актами, наділений додатковими специфічними ознаками.

Таким чином, адміністративна відповідальність військовослужбовців Збройних Сил має свої специфічні особливості. По-перше, застосовується до спеціального суб'єкта. По-друге, здійснюється відповідно до норм КУпАП, Законів України «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про соціальний та правовий статус військовослужбовців та членів їх сімей», військових статутів Збройних Сил України та інших нормативно-правових актів, які наділені додатковими специфічними ознаками. По-третє, до військовослужбовців не застосовуються такі покарання, як громадські роботи, виправні роботи та адміністративний арешт.

Список використаної літератури: 1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n3792>.; 2. Мота А. Ф. Адміністративна відповідальність військовослужбовців за законодавством України: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2003. 18 с.; 3. Про військовий обов'язок та військову службу: Закон України від 25.03.1992 р. № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12>.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Балакарева І. М.

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПРОЦЕДУРИ

Актуальність визначення поняття «адміністративна процедура» ґрунтується в цілому на реформуванні адміністративного права. У цьому напрямі законодавцем та вченими-адміністративістами вже було здійснено рішучі кроки, результатом яких стала розробка законопроекту, який так і не був прийнятий Верховною Радою України. Тому на сьогодні існує необхідність остаточно визначитися з поняттям та ознаками адміністративної процедури.

Поняття «адміністративна процедура» змістовно наповнено двома термінами. По-перше, термін «адміністративна» (адміністративний) в науці тлумачиться як такий, що пов'язаний з управлінням, і має покликання «служити». По-друге, власне «процедура», що є порядком у вчиненні дій для досягнення певного результату. Таке двояке розуміння базової категорії адміністративного права зумовлює існування двох типів правовідносин, що виникають у сфері публічного управління. Це, по-перше, ті відносини, що мають управлінський характер, виникають за ініціативою владарюючих суб'єктів, в яких на приватних осіб покладається здебільшого виконання обов'язків. По-друге, у відносинах з публічною адміністрацією приватні особи реалізують значну частину своїх прав. Ці два типи правовідносин потребують для свого врегулювання відмінних принципів і правил [1, с. 116–117].

Поняття «адміністративна процедура» й досі чітко не розділено з поняттям «адміністративний процес». Наукова дискусія щодо визначення співвідношення цих понять триває, що зумовлює відсутність єдиного та уніфікованого підходу до тлумачення цих понять. Поєднання цих двох термінів ми можемо спостерігати саме у широкому розумінні поняття «адміністративний процес», що є найбільш поширеною концепцією серед науковців. У широкому, або управлінському, розумінні адміністративний процес пропонується розглядати як урегульований нормами ад-

міністративно-процесуального права порядок розгляду індивідуально-визначених справ у сфері виконавчої діяльності органів державної влади, а у передбачених законом випадках і іншими уповноваженими на те органами [2, с. 164]. Яскравим представником широкої концепції адміністративного процесу є В. К. Колпаков, який свого часу стверджував, що «саме широке розуміння адміністративного процесу відповідає сучасним нормам розвитку правової науки і втіленим у Концепції адміністративної реформи [3] принципам трансформації державного управління у дієвий інструмент реалізації громадянами своїх прав і свобод, інструмент захисту людини від неправомірних дій і адміністративних актів із боку органів управління і їхніх службовців» [4, с. 363]. Отже, можна констатувати, що з позиції широкої концепції адміністративного процесу категорія «адміністративна процедура» є його складовою частиною і співвідносяться вони як ціле та частина.

На нашу думку, існує необхідність відокремлення понять «адміністративна процедура» та «адміністративний процес». М. О. Єфремов вважає, що адміністративна процедура – це урегульований нормативно-правовими актами порядок діяльності органів влади в процесі публічного управління. Але, на нашу думку, дана позиція є занадто вузькою, адже вона не враховує обов'язкові елементи, наприклад послідовність та спрямованість адміністративної процедури тощо.

У свою чергу Н. Л. Губерська визначила, що адміністративна процедура – нормативно встановлений порядок послідовно здійснюваних дій органів публічної адміністрації, спрямованих на прийняття владних управлінських рішень і реалізацію повноважень, не пов'язаних із розглядом спорів або застосування заходів примусу [6, с. 24].

О. В. Левченко пропонує розглядати адміністративну процедуру як встановлену законом сукупність послідовно здійснюваних суб'єктом публічної адміністрації процедурних дій з розгляду та вирішення адміністративної справи, результатом якої є прийняття адміністративного акта, який встановлює, змінює чи припиняє права та обов'язки суб'єктів адміністративно-правових відносин [7, с. 110].

Найбільш влучне та змістовне визначення адміністративної процедури дав В. В. Галуцько, на думку якого це встановлений законодавством порядок розгляду і розв'язання органами публічної адміністрації індивідуальних адміністративних справ з метою забезпечення прав, свобод

та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства та держави [5, с. 224].

Підсумовуючи, всі вище згадані поняття адміністративної процедури, слід виділити її основні ознаки: 1) публічний характер та особливий суб'єктний склад (безпосередньо пов'язана з органами публічної адміністрації та виконанням ними своїх повноважень); 2) нормативний характер (мається на увазі урегульованість адміністративної процедури адміністративно-правовими нормами); 3) індивідуальний характер (прийняте у справі рішення стосується конкретної фізичної або юридичної особи); 4) безспірний характер (позитивні справи, які не містять скарг та суперечок); 5) стадійний характер (послідовність адміністративної процедури); 6) особлива спрямованість (мета адміністративної процедури полягає у забезпеченні реалізації прав або обов'язків певного суб'єкту правовідносин у сфері державного управління).

Підсумовуючи, варто зазначити, що поняття «адміністративна процедура» ще не знайшло свого остаточного наукового закріплення та потребує правової визначеності задля більш ефективної діяльності органів у сфері державного управління та публічного адміністрування.

Список використаних джерел: 1. Бойко І. В. Адміністративна процедура – поняття, ознаки і види. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*: зб. наук. пр. / редкол.: С. Г. Серьогіна та ін. Х.: Право, 2017. Вип. 33. С. 113–122; 2. Галіцина Н. В. Адміністративна процедура як інститут адміністративного процесу. *Форум права*. 2010. №4. С. 163–177; 3. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні : Указ Президента України від 22 липня 1998 р. №810/98. *Офіційний вісник України*. 1999. №21. Ст. 943; 3. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний правовий феномен: монографія. Національна академія внутрішніх справ України. К.: Юрінком Інтер, 2004. 528 с.; 4. Адміністративне право України : навчальний посібник ; за ред. проф. В. В. Галунька. Херсон: Грін Д. С., 2015. Т.1. Загальне адміністративне право. 272 с.; 5. Губерська Н. Л. Адміністративні процедури у сфері вищої освіти : автореф. дис... докт. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2016. 34 с.; 6. Левченко О. В. Адміністративна процедура як правова форма надання адміністративних послуг: поняття, ознаки та співвідношення із суміжними правовими поняттями. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Вип. 2(8). С. 106–111.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Ізнатченко І.Г.

Вареня Альона Євгенівна
*студентка 2 курсу 15 групи Інституту прокуратури
та кримінальної юстиції Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВОДІВ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ УВІМКНЕННЯ ДЕННИХ ХОДОВИХ ВОГНІВ ЧИ БЛИЖНЬОГО СВІТЛА ФАР У СВІТЛУ ПОРУ ДОБИ

Відповідно до пункту 9.8 Правил дорожнього руху (далі – ПДР) з 1 жовтня до 1 травня на всіх механічних транспортних засобах поза населеними пунктами повинні бути ввімкнені денні ходові вогні, а в разі їх відсутності в конструкції транспортного засобу – ближнє світло фар. Зазначена вимога була затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 11.02.2013 р. № 111. А чи існує адміністративна відповідальність за порушення цього правила?

З'ясувавши існуючу практику, слід відзначити, що представники поліції при недотриманні цієї вимоги застосовують частину другу статті 122 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП). Вказана норма, серед іншого, передбачає користування зовнішніми освітлювальними приладами або попереджувальними сигналами при початку руху чи зміні його напрямку, використання цих приладів та їх переобладнання з порушенням вимог відповідних стандартів, що тягне за собою накладення штрафу в розмірі двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або 50 штрафних балів. Органи національної поліції вказують на те, що не увімкнене ближнє світло фар поза межами населених пунктів підпадає під диспозицію вказаної статті, та є порушенням правил користування зовнішніми освітлювальними приладами або попереджувальними сигналами при початку руху чи зміні його напрямку. Але чи є застосування цієї норми доречним, адже порушуємо правил користування попереджувальними сигналами безпосередньо під час руху, а не як зазначено вище.

Якщо проаналізувати існуючу судову практику, можна спостерігати тенденцію, що багато громадян оскаржують у встановленому законом порядку відповідні рішення, з вимогою скасування постанови про на-

кладення адміністративного стягнення. Позивачі вказують на те, що їх дії кваліфікуються не правильно.

Колегії суддів апеляційних інстанцій у своїх постановках, зокрема, зазначають, що рух поза межами населеного пункту в світлу пору доби без ввімкненого ближнього світла фар, не може бути кваліфіковане за ч. 2 ст.122 КУпАП, оскільки не є порушенням правил користування зовнішніми освітлювальними приладами або попереджувальними сигналами при початку руху чи зміні його напрямку. Також вони зазначають, що крім того, приписами ст. 125 КУпАП передбачена відповідальність за інші порушення правил дорожнього руху, крім передбачених ст.ст. 121–128, ч.1 і 2 ст.129, ст.ст.139 і 140 цього Кодексу. В той же час інші судді вказують на те, що п. 9.8. ПДР містить загальне правило (необхідність за визначених обставин і у визначений період увімкнення денних ходових вогнів) та виключення з цього правила (за тих же обставин і в той же період увімкнення ближнього світла фар у разі відсутності в конструкції транспортного засобу денних ходових вогнів). Вказаний пункт ПДР, за описаних в ньому умов та обставин, прирівнює ближнє світло фар до денних ходових вогнів. При цьому, відповідно до п. 1.10 ПДР денні ходові вогні – це зовнішні світлові прилади білого кольору, передбачені конструкцією транспортного засобу, установлені спереду транспортного засобу і призначені для покращення видимості транспортного засобу під час його руху у світлий час доби. З наведеного слідує, що денні ходові вогні є зовнішніми світловими приладами, а не попереджувальними сигналами, і в разі порушення правил користування ними або приладами, які відповідно до закону їх замінюють, таке порушення буде порушенням правил користування освітлюваними приладами, за що відповідальність передбачена ч. 2 ст. 122 КУпАП.

Досліджуючи практику касаційних проваджень, слід відзначити, що є справи, котрі стосуються не безпосередньо вимкненого світла фар, а перегляд відбувається переважно в частині процесуального права, тобто яким чином було зафіксовано адміністративне правопорушення. У таких справах сам факт застосування ч. 2 ст. 122 не оспорюється в касаційній інстанції.

Підсумовуючи вищенаведені факти, можна вказати на неоднакову практику вирішення цього питання. Таким чином, на думку автора, найбільш доречнішим буде або додати до ч. 2 ст. 122 КУпАП уточнення щодо

не ввімкнення ближнього світла фар у світлу пору доби поза межами населених пунктів у визначений ПДР період, або виділити його окремою частиною в ст. 122 КУпАП та чітко визначити відповідне адміністративне стягнення. На нашу думку є недоречним кваліфікувати це порушення за ст. 125 КУпАП та накладати адміністративне стягнення у вигляді попередження, адже перш за все це безпека водіїв, яка сприяє збереженню життя на дорозі, адже ввімкнення ближнього світла фар робить ваш автомобіль більш помітним.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Ковтун М. С.

Галайдик Анастасія Русланівна
*студентка 2 курсу 4 групи Інституту прокуратури
та кримінальної юстиції Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРИТЯГНЕННЯ ПОСАДОВИХ ОСІБ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

У наш час нагальною потребою є прийняття мір щодо запобігання вчиненню посадовими особами органів місцевого самоврядування адміністративних правопорушень. Однією із таких мір є своєчасне їх притягнення до адміністративної відповідальності. Нашою метою є аналіз особливостей притягнення до адміністративної відповідальності посадових осіб органів місцевого самоврядування.

Згідно із ст. 14 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) посадові особи несуть відповідальність за порушення, пов'язані з недодержанням установлених правил у сфері охорони порядку управління, державного і громадського порядку, природи, здоров'я населення та інших правил, забезпечення виконання яких входить до їх службових обов'язків [1].

У Законі України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 07.06.2001 р. зазначено, що посадова особа місцевого самоврядуван-

ня – це особа, яка працює в органах місцевого самоврядування, має відповідні посадові повноваження у здійсненні організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій і отримує заробітну плату за рахунок місцевого бюджету» [2].

Відтак, КУпАП виділяє правопорушення, за які може настати адміністративна відповідальність. Найбільш поширеними з них є: порушення вимог фінансового контролю (ст. 172–6 КУпАП), невжиття заходів щодо протидії корупції (ст. 172–9 КУпАП), порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 172–4 КУпАП), порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (ст. 172–5 КУпАП), порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (ст. 172–7 КУпАП), незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень (ст. 172–8 КУпАП). Справи про адміністративні правопорушення передбачені вищенаведеними статтями КУпАП мають право розглядати районні, районні у місті, міські чи міськрайонні суди (судді). За дані адміністративні правопорушення норми Кодексу передбачають стягнення у виді штрафу та конфіскації предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення та позбавлення права обіймати посаду. Наприклад, Овідіопольський суд Одеської області визнав винною особу, яка перебувала на посаді селищного голови, у вчиненні корупційного адміністративного правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 172–4 КУпАП та наклав на нього адміністративне стягнення у виді штрафу [3].

Згідно зі статистикою щодо скоєння адміністративних правопорушень з боку посадових осіб місцевого самоврядування переважають корупційні правопорушення. Бувають й інші види, які є не менш важливими та потребують контролю з боку держави. Часто трапляються випадки, в яких порушуються вимоги ст. 212–3 КУпАП (порушення права на інформацію та права на звернення). Аналізуючи практику судів, причиною даних правопорушень є необгрунтоване віднесення інформації до інформації з обмеженим доступом, ненадання відповіді на запит на інформацію, ненадання інформації або ж несвоєчасне надання інформації (ч.2 ст. 212–3 КУпАП) [4]. У таких випадках справу також розглядатиме суд. Наразі актуальним стало порушення правил щодо карантину людей, передбаченого ст. 44–3 КУпАП. Зокрема, вказане адміністративне правопорушення

стосується й посадових осіб органів місцевого самоврядування. Станом на сьогодні, органи Національної поліції склали більше 1000 тисячі адміністративних протоколів про порушення правил щодо карантину. На жаль, серед правопорушників є посадові особи органів місцевого самоврядування. Протоколи про вчинення адміністративного правопорушення направляються до суду. До посадових осіб застосовується штраф.

Узагальнюючи все наведене вище, ми можемо підсумувати, що посадові особи місцевого самоврядування є спеціальним суб'єктом адміністративних правопорушень, а тому несуть посилену адміністративну відповідальність. У зв'язку із поширенням скоєння адміністративних правопорушень даною категорією посадових осіб, ми пропонуємо посилити державний контроль над їхньою діяльністю, а також забезпечити їх своєчасне притягнення до адміністративної відповідальності.

Список використаних джерел: 1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-Х. Дата оновлення: 18.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>; 2. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07.06.2001 р. № 2493-III. Дата оновлення: 28.11.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14>; 3. Постанова Овідіопольського районного суду Одеської області від 10 березня 2016 р., судова справа № 509/569/16-п. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56273095>; 4. Постанова Вишгородського районного суду Київської області від 28 січня 2016 р., судова справа № 363/5443/15-п509/569/16-п. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/55172863>.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Зелінська Я. С.

Гуржій Вікторія Олександрівна
*студентка 2 курсу 13 групи Інституту прокуратури
та кримінальної юстиції Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

АКТИ «М'ЯКОГО ПРАВА» В СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

На сьогодні досить актуальним є дослідження актів «м'якого права» (softlaw) в системі джерел адміністративного права. Ці акти містять у собі

певні норми, як правило, рекомендаційного характеру і, фактично не містять усіх ознак, які притаманні джерелам цієї галузі права.

Насамперед варто з'ясувати, що таке акти «м'якого права». Під нормами цього права розуміють рекомендаційні та інституційні норми, які містяться у певних джерелах [1]. Визначальною їх ознакою є саме те, що вони не містять жодних обов'язкових до виконання положень і санкцій за їх невиконання. Актам «м'якого права» притаманні всі ознаки норм права, крім формальної визначеності та загальнообов'язковості, що суттєво відрізняє їх від актів, так званого, «твердого права».

Перш за все, до актів «м'якого права» варто віднести рекомендації, які можуть прийматися як на міжнародному рівні, так і в національній правовій системі. До міжнародних можна віднести такі акти як: акти Європейської Комісії «За демократію через право»; рекомендації, звернення та резолюції Комітету міністрів Ради Європи; Консультативні висновки Європейського суду з прав людини; рекомендації, резолюції та висновки Конгресу місцевих та регіональних влад Європи, а також рекомендації, резолюції, накази та висновки Парламентської асамблеї Ради Європи.

На національному рівні можуть надаватися рекомендації різних державних органів, а саме: Міністерством юстиції України, Національним банком України, Центральною виборчою комісією України тощо.

Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи є важливими актами «м'якого права» в регулюванні адміністративно-правових відносин, оскільки він є статутним органом, який діє від імені Ради Європи. Наприклад, у Єдиному державному реєстрі судових рішень міститься велика кількість постанов адміністративних судів, де у своїх мотивувальних частинах суд обґрунтовує рішення з посиланням на різні рекомендації цього органу.

Також доказом того, що норми «м'якого права» є джерелами адміністративного права є акти Європейської Комісії «За демократію через право», яка є консультативним дорадчим органом Ради Європи [2, с. 568]. На висновок Комісії посилався, зокрема, і Вищий адміністративний суд України в ухвалі від 10 липня 2014 р. № К/9991/55362/12: «Згідно з висновком Венеціанської комісії, прийнятому на 88-ій пленарній сесії 14–15 жовтня 2011 року, вважається, що адекватним строком повідо-

млення про проведення мирного зібрання є 4-денний період». У цьому висновку містяться досить важливі положення, які спрямовані на те, щоб перш за все захистити та не дати можливості обмеження права на мирні зібрання. Нормативно-правові акти, які регламентують порядок реалізації права на мирні зібрання в Україні, мають багато недоліків та прогалин, тому органи публічної адміністрації та адміністративні суди, у зв'язку з цим, часто-густо застосовують у своїй діяльності саме вищезазначений висновок Комісії. Досить часто у своїй практиці адміністративні суди посилаються на рекомендації Комітету міністрів Ради Європи № R(80)2 щодо здійснення адміністративними органами влади дискреційних повноважень, під якими варто розуміти повноваження, які адміністративний орган, приймаючи рішення, має право здійснювати з певною свободою розсуду. Це означає, що такий орган може обирати з декількох юридично допустимих рішень те, яке він вважає найкращим за певних обставин.

Отже, проаналізувавши акти «м'якого права», можна сказати, що вони займають особливе місце в системі джерел адміністративного права та мають досить вагоме значення, оскільки виступають допоміжним джерелом. Незважаючи на їх рекомендаційний характер, суб'єкти владних повноважень використовують їх в правозастосовній практиці за відсутності належного нормативного регулювання певних адміністративно-правових відносин національним законодавством.

Оскільки основним показником ефективності будь-якої правової норми є її правозастосування, то можна говорити про значний прогрес актів «м'якого права», адже з часом їх усе частіше використовують на практиці.

Список використаних джерел: 1. Шалінська І. В. Акти «м'якого права»: поняття та значення у міжнародному правопорядку. *Соціологія права*. 2011. №2. С.8. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/39605>. 2. Загальне адміністративне право: підручник. Гриценко І. С., Мельник Р. С., Пухтецька А. А. та інші; за заг. ред. І. С. Гриценка. К.: Юрінком Інтер, 2015. 568 с.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Ковтун М. С.

Гусєва Яна Анатоліївна
*студентка 2 курсу 9 групи Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ: ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

З кожним роком кількість адміністративних правопорушень зростає. Відповідно до офіційних даних Державної служби статистики України за 2018 рік в Україні було вчинено 4005057 правопорушень [1].

Суб'єктами цих проступків виступають фізичні особи різного віку. Чинним українським законодавством встановлено, що адміністративній відповідальності підлягають особи, які досягли на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку. До осіб віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років, які вчинили адміністративні правопорушення, застосовуються заходи впливу, передбачені статтею 24–1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), окрім випадків, встановлених законом, коли неповнолітні підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах (ч. 2 ст. 13 КУпАП) [2].

Цікавим є досвід Білорусії у регулюванні зазначеного питання. Це детально регламентовано в главі 8 Процесуально-виконавчого кодексу Республіки Білорусь про адміністративні правопорушення. Поліцейський зобов'язаний скласти протокол та повідомити батькам, опікунам про затримання їх дитини. Якщо такою особою виявився неповнолітній іноземець, то строк його затримання може бути збільшено на декілька годин [3].

Особливістю законодавства Білорусії є те, що адміністративна відповідальність настає з 16 років, а у деяких випадках з 14 років (наприклад, за порушення правил пожежної безпеки в лісах або на торф'яниках, за жорстоке поводження з тваринами, за порушення правил користування метрополітеном, та ін.). Відповідно до статті 9.4 Кодексу Республіки Білорусь про адміністративні правопорушення батьки чи законні представники будуть нести відповідальність, якщо їх діти не досягли зазначеного віку [4].

На відміну від України та Білорусії, у Польщі адміністративна відповідальність настає з 17-річного віку відповідно до статті 8 Кодексу про ступків від 20 травня 1971 року. За статтею 105 за адміністративні правопорушення осіб, які не досягли 17 років, відповідальність будуть нести їх батьки, на яких накладається штраф до 1000 злотих або догана [5].

Процедура застосування заходів працівниками поліції щодо неповнолітньої особи в Польщі детально регламентована в нормативно-правовому акті, який був прийнятий ще 1982 році та на сьогодні зазнав багато змін. Відповідно до статті 32 г поліцейський повинен скласти протокол, зазначити причину та обставини затримання, місце, час, дату, повідомити про затримання батьків та доставити особу до них, взявши письмове підтвердження про факт повернення дитини. Працівники поліції зобов'язані передавати протокол затримання до компетентного сімейного суду, який буде призначати відповідальність батькам. До того ж поліція має право повідомляти до школи про факт вчинення адміністративного правопорушення для того, щоб вони провели профілактичну бесіду чи застосували інші виховні заходи [6].

Варто підсумувати, що заходи впливу щодо неповнолітніх не повинні бути жорстокими, а мають носити профілактичний характер. З такими особами повинні працювати спеціально підготовлені професіонали, які знають дитячу психіку та зможуть впливати на їх свідомість, щоб запобігти вчиненню подальших адміністративних правопорушень.

Список використаних джерел: 1. Адміністративні правопорушення в Україні у 2018 році. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/prav_zloch/arh_adm_grp_u.htm; 2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон від 07.12.1994 р. *Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР)*. 1984. Додаток до № 51. Ст.1122; 3. Процесуально-виконавчий кодекс Республіки Білорусь про адміністративні правопорушення від 18.12.2019 р. № 276-3. URL: <http://pravo.by/document/?guid=3871&p0=Hk0600194>; 4. Кодекс Республіки Білорусь про адміністративні правопорушення від 18.12.2019 р. № 276-3. URL: <http://pravo.by/document/?guid=3871 &p0=hk0300194>; 5. Ustawa z dnia 20 maja 1971. Kodeks wykroczeń. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19710120114/U/D19710114Lj.pdf>; 6. Ustawaz dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich. URL: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzuziennik-ustaw/postepowanie-w-sprawach-nieletnich-16791030>.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Спасенко В. О.

Дроздик Олександр Анатолійович
*студент 2 курсу 1 групи Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ МЕЖ ВТРУЧАННЯ СУДУ В ДИСКРЕЦІЙНІ ПОВНОВАЖЕННЯ СУБ'ЄКТА ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

В Україні, як в демократичній державі, кожному гарантується можливість звернення до суду з метою захисту порушеного права. Актуальною проблемою є вирішення судами спорів, що впливають із застосування суб'єктами владних повноважень дискреції, тобто адміністративного розсуду. На законодавчому рівні поняття дискреційних повноважень не закріплене, проте розуміння його змісту має дуже важливе значення для захисту прав та інтересів фізичних та юридичних осіб. Дуже важливим є визначення змісту дискреційних повноважень. Під дискреційними повноваженнями розуміють повноваження, які суб'єкт публічного адміністрування, приймаючи рішення, може здійснювати з певною свободою розсуду – тобто коли такий суб'єкт може обирати з кількох юридично допустимих рішень те, яке він вважає найкращим за відповідних обставин. У деяких випадках здійснення дискреційного повноваження може означати необхідність вибору між вжиттям певного заходу та невжиттям жодних заходів [1, с. 278]. Деякі науковці стверджують, що здійснення вибору є обов'язком, інші зазначають, що це є правом органу влади.

Закріплений ч. 1 ст. 6 Конституції України принцип поділу влади вимагає чіткого розподілу повноважень між гілками влади, однак досягти абсолютної реалізації цього принципу неможливо, оскільки діяльність судів під час вирішення спорів, які виникають із здійснення управління, мають чимало спільного з безпосереднім управлінням [2]. Проте, як зазначив Верховний Суд у справі №266/3228/16-а, адміністративний суд, перевіряючи рішення, дію чи бездіяльність суб'єкта владних повноважень на відповідність закріпленим частиною 3 статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України критеріям, не втручається у дискрецію (вільний розсуд) суб'єкта владних повноважень поза межами перевірки за названими критеріями. Завдання адміністративного судочинства полягає не у забезпеченні ефективності державного управління, а в гарантуванні

дотримання прав та вимог законодавства, інакше було б порушено принцип розподілу влади. Суд дійшов висновку, що приймаючи рішення про звільнення порушника від адміністративної відповідальності, суди попередніх інстанцій вийшли за межі своєї компетенції тим самим втрутившись в дискреційні повноваження поліції (щодо вибору виду адміністративного стягнення за ч.2 ст. 122 КУпАП), що не відповідає загальним принципам та засадам адміністративного судочинства [3].

Суд покликаний лише припиняти спірні правовідносини та захищати порушене право. Право може бути порушено шляхом залишення без розгляду питання щодо реалізації права, або шляхом відмови в реалізації права. Відмову найчастіше обґрунтовують дискреційними повноваженнями. Заслуговує на увагу правова позиція Верховного Суду у справі № 825/602/17 (постанова від 23.05.2018), де суд дійшов такого висновку: якщо суб'єкт владних повноважень має лише один законно обґрунтований варіант поведінки, то повноваження не буде дискреційним. Тобто, у законі зазначено вичерпний перелік підстав, за яких орган відмовляє у наданні дозволу. Якщо такі підстави відсутні, орган повинен надати дозвіл. Ці повноваження та порядок їх реалізації передбачають лише один вид правомірної поведінки відповідного органу – надати дозвіл або не надати (відмовити). За законом у цього органу немає вибору між декількома можливими правомірними рішеннями. Тому зазначені повноваження не є дискреційними [4]. Отже, якщо повноваження суб'єкта владних повноважень закріплено за формулою дихотомії «задовольнити-відмовити», то встановлення умов дії норми не можна віднести адміністративного розсуду. Відповідно, в таких випадках суд може втрутитися в діяльність суб'єктів публічної адміністрації для зобов'язання вчинити необхідні дії.

Якщо суб'єкт публічної адміністрації, який має дискреційні повноваження, порушив право особи шляхом залишення звернення без розгляду, суд може зобов'язати розглянути таке звернення з урахуванням правової оцінки у рішенні суду [2]. У справі № 802/1812/17-а суд зазначив, що при здійсненні контролю за дискреційною діяльністю суб'єкта владних повноважень суд перевіряє її на предмет наявності чи відсутності таких порушень: а) чи не було перевищення меж розсуду; б) чи є застосування дискреційного повноваження протиправним; в) чи не має помилки у застосуванні дискреційного повноваження (коли адміністра-

тивний орган не керується цілями наданого повноваження чи виходить у процесі прийняття рішення з обставин, що не мають відношення до справи); г) чи не порушило дискреційне рішення основні права особи чи загальні конституційні принципи [5].

Отже, проблема визначення меж втручання суду в діяльність суб'єктів публічної адміністрації досить часто виникає внаслідок неправильного встановлення наявності в таких суб'єктів дискреційних повноважень в кожному конкретному випадку. Вважаємо за необхідне законодавчо закріпити поняття дискреційних повноважень, їх меж, підстави перевірки судом їх здійснення з урахуванням практики, що склалася.

Список використаних джерел: 1. Мельник Р. С., Бевзенко В. М. Загальне адміністративне право: навчальний посібник. Київ: Ваіте, 2014. 376 с.; 2. Ільницький І. Обрання способу судового захисту у справах із використанням дискреційних повноважень суб'єктами публічної адміністрації. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. №4. С. 108–113. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_4_23; 3. Постанова Верховного Суду від 31 жовтня 2019 року у справі № 266/3228/16-а. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/85323291#>; 4. Постанова Верховного Суду від 23.05.2018 р. у справі № 825/602/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74204447>; 5. Рішення Вінницького окружного адміністративного суду від 21.06.2018 р. у справі № 802/1812/17-а. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74811765>.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Балакарева І. М.

Ковальова Анастасія Ігорівна
студентка 2 курсу 4 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОКРЕМІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ БУЛІНГУ

За інформацією ЮНІСЕФ у 2019 році 67% українських дітей були або жертвами, або кривдниками, або свідками булінгу. Чверть із них без-

посередньо зазнали цькування, 48% школярів нікому не розповіли про пережите. В українських школах зафіксували близько 109 тисяч звернень до психологів через цькування. Водночас до фахівців йшли як самі учні, так і батьки із вчителями [1].

Булінг як протиправне суспільно-шкідливе діяння порушує право дитини на висловлення власної думки (ст. 13 Конвенції ООН про права дитини), на свободу совісті та віросповідання (ст. 14 Конвенції ООН про права дитини), право на освіту (ст. 28 Конвенції ООН про права дитини), право на недопустимість насилля та жорстокого поводження (ст. 37 Конвенції ООН про права дитини) [2]. З метою приведення вітчизняного законодавства до стандартів Європейського Союзу, ефективного та реального запобігання насиллю у сфері освітнього процесу, Верховна Рада України 18.12.2018 р. ухвалила Закон № 8584 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» [3]. Стаття 173–4 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) надає дефініцію поняття «булінг», під яким слід розуміти діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого. Варто наголосити, що позитивним рішенням законодавця стало встановлення адміністративної відповідальності не лише за безпосереднє вчинення булінгу, а й за його приховування, що виявляється у неповідомленні керівником закладу освіти уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про випадки булінгу (цькування) учасника освітнього процесу [4].

Закон запроваджує контроль директорів шкіл за виконанням заходів щодо протидії цькуванню, розгляд заяв про випадки цькування від учнів та їх батьків. Кривдників та педагогів, які приховують випадки цькування, будуть штрафувати. Відтепер за булінг батьків чи опікунів каратимуть штрафом у розмірі від 50 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від двадцяти до сорока годин [3]. Окрім того, у разі вчинення булінгу групою осіб або вдруге впродовж року після того, як було застосоване адміністративне стягнен-

ня, штраф буде складати від 100 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або застосовуватимуться громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин [4].

Одним із найпоширеніших проявів булінгу (цькування) є бойкот, під яким, як правило, розуміють часткове ігнорування або повне усунення дитини з колективу. У разі ініціювання притягнення винної особи до адміністративної відповідальності за вчинення булінгу, проблемним буде доведення факту таких порушень перед судом [5 с.109].

Судова практика демонструє, що в нашій державі випадки притягнення осіб до адміністративної відповідальності за вчинення боулінгу є не одиничними. Так, рішенням Коростенського міськрайонного суду вчителя було визнано винною у вчиненні булінгу (цькуванні) щодо учня(справа №279/2947/19). При цьому, суд зазначив, що булінг може проявлятися у вигляді психологічного тиску (образи, приниження, погрози, ігнорування тощо) та фізичних знущань (удари, поштовхи, принизливий фізичний контакт, побиття та інше). Не рідко фізичний і психологічний тиск об'єднуються. У свою чергу, психологічне цькування – насильство, пов'язане з дією на психіку, що наносить психологічну травму шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість. До цієї форми цькування можна віднести: вербальне цькування, де знаряддям слугує голос (образливе ім'я, з яким постійно звертаються до жертви, обзивання, дражніння, зведення наклепів, поширення образливих чуток та ін.); образливі жести або дії (наприклад, плювки в жертву або в її напрямку); залякування (використання агресивної мови тіла й інтонації голосу для змушення дитини робити чи не робити щось) та інше [6].

Коментуючи вищенаведене, вважаємо за доцільне зазначити, що ви-важеним та об'єктивно необхідним було віднесення законодавцем до булерів не тільки безпосередньо учнів, а й всіх учасників освітнього процесу, якими згідно зі ст. 52 Закону України «Про освіту» є також здобувачі освіти, педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники, батьки здобувачів освіти, фізичні особи, які провадять освітню діяльність, інші особи, передбачені спеціальними законами та залучені до освітнього процесу у порядку, що встановлюється закладом освіти, оскільки це зумовлено в першу чергу тим, що досить часто вчиняти булінг можуть не тільки здобувачі освіти, але й педагоги або батьки [7].

Таким чином, на основі вищевикладеного, можна зробити висновок, що крім внесення змін до законодавства, вдосконалення нормативно-правового регулювання з метою подолання проявів булінгу доцільно також проводити анонімні анкетування у дитячих колективах, збільшувати кількість виховних годин в освітніх закладах.

Список використаних джерел: 1. Більше половини українських дітей є жертвами булінгу. Статистика ЮНІСЕФ. URL: <https://tsn.ua/ru/ukrayina/bolee-poloviny-ukrainskih-detey-yavlyayutsya-zhertvami-bulinga-statistika-yunisef-1288557.html> (дата звернення: 19.03.2020 р.); 2. Конвенція ООН про права дитини від 20.10.1989 р. № 789-XII (789-12). URL: www.zakon.rada.gov.ua; 3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню): Закон України від 18.12.2018 р. № 2657-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19>; 4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. Ст. 1123.; 5. Іваній О. Соціальна та кримінально-правова характеристика булінгу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Юридичні науки*. Херсон, 2018. № 3. С. 107–110; 6. Рішення Коростенського міськрайонного суду Житомирської області від 08.10.19 справа № 279/2947/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84789248> (дата звернення: 19.03.2020); 7. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. Ст. 380.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Спасенко В. О.

Комарницький Кирило Сергійович
*студент 2 року навчання ОР «Магістр»
денної форми навчання юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОТРИМАННЯ ДОЗВІЛЬНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ НА БУДІВНИЦТВО: СТАН І ПРОБЛЕМИ

Аксіоматично, що збудований без належного дозвільного документа об'єкт нерухомого майна є самочинним будівництвом. Безпосередньому виконанню будівельних робіт обов'язково має передувати етап отриман-

ня дозвільної документації як один з базових складових процесу будівництва нерухомого майна в нашій країні.

Порядок оформлення й отримання дозвільних документів на будівництво об'єктів регламентовано Законом України «Про регулювання містобудівної діяльності» (далі – Закон), Порядком виконання підготовчих і будівельних робіт, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання виконання підготовчих і будівельних робіт» від 13.04.2011 р. №466 (далі – Порядок виконання підготовчих і будівельних робіт), іншими нормативно-правовими актами [3].

Проаналізувавши положення ст. 26 Закону, варто зазначити, що процес отримання дозвільної документації на будівництво можна ініціювати лише після:

- одержання замовником або проектувальником вихідних даних;
- розробки проектної документації та проведення у випадках, передбачених законодавством, її експертизи;
- затвердження проектної документації [4].

Порядок, вимоги та основний перелік дозвільних документів, що надають право на виконання будівельних робіт, різняться залежно від класу наслідків об'єкта, який планують будувати. Клас наслідків (відповідальності) будівель і споруд – це характеристика рівня можливої небезпеки для здоров'я та життя людей, які постійно або періодично перебуватимуть на об'єкті або які перебуватимуть зовні такого об'єкта, матеріальних збитків чи соціальних втрат, пов'язаних із припиненням експлуатації або з втратою цілісності об'єкта.

Основні вимоги та рекомендації щодо визначення класу наслідків (відповідальності) встановлені ст. 32 Закону та національним стандартом ДСТУ-Н Б В.1.2–16:2013 «Визначення класу наслідків (відповідальності) та категорії складності об'єктів будівництва», затвердженим наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 14.05.2013 р. № 195 [2, с. 89].

Розглянемо об'єкти, які за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів із незначними наслідками (СС1). Відповідно до ч. 1 ст. 36 Закону право на виконання підготовчих робіт (якщо їх не було виконано раніше згідно з повідомленням про початок виконання підготовчих робіт) і будівельних робіт на вказаних вище об'єктах надано замовнику та генеральному підряднику чи підряднику (у разі якщо буді-

вельні роботи виконують без залучення субпідрядників) після подання повідомлення про початок виконання будівельних робіт [4].

При цьому, згідно із аналізом законодавства та для уникнення будь-яких правових конфліктів, для подання відповідного повідомлення замовнику (його уповноваженій особі) необхідно:

1. Отримати вихідні дані. Порядок отримання вихідних даних регламентовано ст. ст. 29, 30 Закону, положеннями наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 06.11.2017 р. №289, яким затверджено Перелік об'єктів будівництва, для проектування яких містобудівні умови та обмеження не надаються, іншими нормативно-правовими актами [4, 5].

2. Розробити проектну документацію на будівництво. У передбачених законодавством випадках необхідно провести її експертизу, затвердити вказану документацію. Порядок реалізації зазначених дій регламентовано ст. 31 Закону, положеннями Порядку розроблення проектної документації на будівництво об'єктів, затвердженого наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 16.05.2011 р. №45, ДБН А.2.2-3-2014 «Склад та зміст проектної документації на будівництво», Порядком затвердження проектів будівництва і проведення їх експертизи, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 11.05.2011 р. №560, та іншими нормативно-правовими актами [4].

3. Оформити належним чином повідомлення про початок виконання підготовчих/будівельних робіт згідно з додатком до Порядку виконання підготовчих та будівельних робіт.

4. Не пізніше ніж за один календарний день до початку виконання підготовчих/будівельних робіт подати вказане повідомлення особисто або надіслати рекомендованим листом з описом вкладення чи через електронну систему здійснення декларативних і дозвільних процедур у будівництві до відповідного органу державного архітектурно-будівельного контролю за місцезнаходженням об'єкта. З цього моменту можна розпочинати будівельні роботи на об'єкті [1, с. 207–211].

Подання повідомлення про початок виконання підготовчих/будівельних робіт урегульовано ст. ст. 35, 36 Закону, Порядком виконання підготовчих та будівельних робіт. Зазначимо, що виконання будівельних

робіт без подання повідомлення про початок виконання будівельних робіт заборонено. Водночас у законодавстві відсутня вимога щодо отримання інших документів дозвільного характеру для виконання будівельних робіт [3, 4]. Підсумовуючи, зазначимо, що отримання дозвільної документації на здійснення будівництва у цілому законодавчо регламентовано. Наразі зберігається необхідність новелізації окремих правових норм задля унеможливлення порушень з боку забудовників.

Список використаних джерел: 1. Дідик В. В. Планування міст / В. В. Дідик, А. П. Павлів. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2019. 412 с.; 2. Рибак О. Регулювання розвитку містобудівного комплексу: економіко-правовий аспект. *Економіка*. № 1 (115). січень-лютий 2019 р. С. 88–92; 3. Деякі питання виконання підготовчих і будівельних робіт: постановва Кабінету Міністрів України від 13.04.2011 р. № 466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/466-2011-%D0%BF>; 4. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17.02.2011 № 3038-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3038-17>; 5. Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 06.11.2017 р. № 289. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0094-15>.

Контарьова Тетяна Іванівна

*студентка 2 курсу 1 групи Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПРОЦЕДУРИ

Як правило, левову частку у діяльності публічної адміністрації займає саме здійснення адміністративної процедури. Адже одне із найважливіших завдань правової держави є врегулювання відносин між органами публічної влади та приватними (фізичними і юридичними) особами.

У сучасному розумінні адміністративна процедура – це передбачені спеціальним нормативно-правовим актом послідовні, цілеспрямовані дії суб'єктів владних повноважень (суб'єктів публічної адміністрації) щодо задоволення суб'єктивних прав та свобод, виконання правового обов'язку, покладеного на органи публічної влади або ж інших завдань держави [1].

На міжнародній арені діють європейські стандарти, які вимагають наявності ефективного закону про загальну адміністративну процедуру. Це визначено і в резолюціях та рекомендаціях Комітету Міністрів Ради Європи, і в багатьох документах Програми SIGMA.

Однак на сьогодні законодавче вирішення даної проблеми перебуває на етапі доопрацювання проекту закону від 28 грудня 2018 року, оскільки він був в цілому схвалений Головним науково-експертним управлінням (далі – ГНЕУ), але не рекомендований до розгляду саме в цій редакції.

Критики зазнало занадто широке коло відносин, які він регламентуватиме та закріплення вичерпного переліку тих, що не підлягатимуть його врегулюванню. Адже такий підхід не враховує, що органи публічної влади у процесі реалізації своїх повноважень вирішують різнопланові завдання з використанням власних методів, зумовлених насамперед їх структурною системою та різними видами адміністративних процедур (реєстраційних, дозвільних, інспекційних, ліцензійних тощо).

Центр політико-правових реформ (далі – ЦППР) висловив свої контраргументи щодо даної позиції. По-перше, законопроект не є кодифікаційним, а встановлює уніфіковану процедуру та спільні стандарти для суб'єктів публічної адміністрації, що не заперечує специфіки врегулювання ними окремих сфер відносин. По-друге, такий підхід значно спрощує процес публічного адміністрування. Крім того, він містить низку новел, зокрема: закріплює право особи бути вислуханою перед ухваленням рішення органом публічної адміністрації; запроваджує категорію заінтересованих осіб; створює умови для ефективного адміністративного оскарження тощо.

Категорично ГНЕУ висловилося і стосовно подібності правил процедури до правил судочинства, зокрема, положення про докази, слухання, заперечення тощо. Адже в силу конституційного закріплення поділу державної влади на окремі гілки, органи адміністративної юрисдикції не можуть бути прирівняні до органів судової влади. Натомість ЦППР заперечує цю тезу, аргументуючи тим, що вони стосуватимуться вичерпної категорії справ. Крім того, «подібність із судовим процесом» підвищує авторитетність закону, а не є його недоліком, що підтверджує практика багатьох країн.

Критики зазнав і категоріальний апарат законопроекту. Так, ГНЕУ наголосило на розбіжностях у визначеннях «адміністративної процедури» та «адміністративного провадження». Авторитетні адміністративісти пропонують декілька точок зору щодо їх співвідношення: 1) це тотожні поняття [2]; 2) вони співвідносяться як загальне та особливе [3]. Однак більшість визнає адміністративну процедуру моделлю адміністративно-го провадження, яке у свою чергу є власне розглядом та вирішенням конкретної адміністративної справи. Центр політико-правових реформ погодився з даним зауваженням, однак звернув увагу на дискусійність такої позиції [4].

Отже, процес національної правової регламентації адміністративної процедури перебуває на етапі становлення та розбудови, про що свідчить активізація як внутрішнього діалогу, так і зовнішньої співпраці з авторитетними фахівцями. Проблема ухвалення закону та введення його в дію полягає насамперед у недостатньому усвідомленні законодавцем сутності адміністративного права та юридичної науки в цілому, а також радянському розумінні простору суспільних відносин між громадянами та державою. Наразі правова система України впевнено впроваджує законодавчі новели з метою їх відповідності загальноновизнаним європейським стандартам, які є невід’ємною складовою демократичної правової держави.

Список використаних джерел: 1. Адміністративне право України: словник термінів. Київ: «Ін Юре». 2014. 520 с.; 2. Шкарупа В. К., Лагода О. С. Адміністративна процедура, її значення та місце в адміністративно-процесуальній діяльності. *Право України*. 2006. № 6. С. 12–14.; 3. Бандурка О. М., Тищенко М. М. Адміністративний процес : підруч. для вищ. навч. закл. Київ: Літера ЛТД, 2002. 288 с.; 4. Коментар експертів ЦППР до висновку ГНЕУ Апарату ВРУ на законопроект про адміністративну процедуру. *Офіційний сайт ЦППР*. URL: <https://www.pravo.org.ua/>; 5. Стратегія реформування державного управління України на 2016–2020 рр.: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.06.2016 р. № 474-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-%D1%80>.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Балакарева І. М.

Котерлін Олександр Ростиславович
*студент 3 курсу 8 групи юридичного
факультету Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРИЧНИХ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Транспортні засоби є одним із специфічних об'єктів адміністративно-правового регулювання. Це зумовлено такими чинниками: їх варіативність, різноманітні технічні характеристики, призначення кожного конкретного транспортного засобу тощо. У межах даного наукового повідомлення ми торкнемося проблеми адміністративно-правового регулювання використання сучасних засобів пересування, а саме, гіроскутерів, електровелосипедів, моноколіс, електричних самокатів, які впродовж останніх років заповнили вулиці населених пунктів.

Важливість цієї проблематики може бути додатково підкреслена невизначеністю прав та обов'язків їх користувачів, складнощами притягнення до адміністративно-правової відповідальності їх власників, а також відомостями про наявність летальних ДТП за участю таких засобів пересування [1].

Рухаючись у напрямку досягнення поставленої мети, зазначимо, що насамперед необхідно визначитися з тим, чи можливо зачислити ці засоби пересування до категорії транспортних засобів, якою оперує національне законодавство у сфері дорожнього руху. З цією метою проаналізуємо їх технічні характеристики, які є приблизно однаковими:

- двигун в середньому від 250 Вт [2] до 3200 Вт [3];
- призначені для користування однією людиною;
- приводяться у дію (рух) від електричної енергії акумуляторної батареї.

У цій частині постає запитання про можливість поширення на них визначення транспортного засобу, сформульованого у п. 1.10 Постанови Кабінету Міністрів України «Про Правила дорожнього руху» від 10 жовтня 2001 року № 1306 (далі – ПДР) [4], де під останнім розуміється при-

стрій, призначений для перевезення людей і (або) вантажу, а також встановленого на ньому спеціального обладнання чи механізмів.

Всі гіроскутери, електросамокати, моноколеса призначені для перевезення людей. Таким чином, всі електросамокати, моноколеса та ін. підпадають під визначення транспортних засобів. В ПДР також закріплено визначення механічного транспортного засобу. В п. 1.10 ПДР визначено, що механічний транспортний засіб – транспортний засіб, що приводиться в рух з допомогою двигуна. Цей термін поширюється на трактори, самохідні машини і механізми, а також тролейбуси та транспортні засоби з електродвигуном потужністю понад 3 кВт. Всі перелічені гіроскутери, електросамокати, моноколеса приводяться в рух за допомогою електричного двигуна, однак, не у всіх потужність двигуна більше 3 кВт. Не всі ці транспортні засоби належать до механічних транспортних засобів, а лише ті, які відповідають визначеному в ПДР критерію потужності. На основі дослідження наведених вище визначень можна сформулювати авторське комплексне поняття цих об'єктів – електричні транспортні засоби – гіроскутери, моноколеса, електричні самокати та ін., обладнані електричним двигуном, акумуляторною батареєю та призначені для перевезення пасажирів (для скорочення – ЕТЗ).

По-друге, виникає питання: чи поширюються права і обов'язки водіїв механічних транспортних засобів, визначених в Розділі 2 ПДР на водіїв ЕТЗ. Правила дорожнього руху для водіїв механічних транспортних засобів поширюються на осіб, які управляють механічними транспортними засобами. Як ми вже визначили в попередньому абзаці, до механічних транспортних засобів належать ті ЕТЗ, потужність двигуна яких вище 3 кВт. Тож виникає питання, яким обсягом прав і обов'язків володіють водії ЕТЗ до 3 кВт потужності? Необхідно наголосити на тому, що водіїв ЕТЗ не можна прирівнювати до велосипедистів. Велосипедисти, згідно з п. 1.20 ПДР – це особи, які керують велосипедом. Велосипед – транспортний засіб, крім крісел колісних, що приводиться в рух мускульною силою людини, яка знаходиться на ньому. ЕТЗ, зокрема електровелосипеди, приводяться в рух за допомогою електричного двигуна та акумуляторної батареї, а не мускульної сили. Отже, до водіїв ЕТЗ не можуть застосовуватися положення Розділу 6 ПДР про вимоги до велосипедистів.

Отже, статус осіб, які керують ЕТЗ до 3 кВт, обсяг їх прав, обов'язків залишаються юридично невизначеними.

Згідно з підпунктом «а» пункту 2.1 ПДР, водії механічних транспортних засобів повинні мати посвідчення про право на керування транспортним засобом відповідної категорії. Постає питання необхідності визначення категорії для ЕТЗ, в яких потужність двигуна більша 3 кВт. Вони встановлені в пункті 2.13 ПДР. Згідно з пунктом 2.13 ПДР, до категорії А1 належать мопеди, моторолери та інші двоколісні транспортні засоби, які мають двигун з робочим об'ємом до 50 куб. см або електродвигун потужністю до 4 кВт.

ЕТЗ потужністю від 3 до 4 кВт підпадають під перелік категорії А1. Їх водії повинні мати посвідчення відповідної категорії. Водії ЕТЗ, згідно з підпунктом «б» пункту 2.1 ПДР, зобов'язані мати реєстраційний документ на транспортний засіб при собі. Механічні транспортні засоби підлягають державній реєстрації згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 1388 від 7 вересня 1998 року [5]. Отже, ЕТЗ, потужністю від 3 кВт до 4 кВт повинні бути зареєстровані в установленому порядку.

По-третє, на нашу думку, необхідно внести елемент компаративістики, продемонструвавши на прикладі країн Європи поточний стан регулювання цього питання. Варто зазначити, що право Європейського Союзу не урегулює це питання, кожна країна самостійно встановлює відповідні норми. Швеція у своїх Правилах дорожнього руху [6] прирівнює водіїв ЕТЗ до велосипедистів та наділяє їх тим самим обсягом прав, якщо вони рухаються зі швидкістю до 20 кілометрів за годину та мають потужність нижчу за 250 Вт. Статус інших ЕТЗ законодавчо не врегульований. У деяких країнах використання ЕТЗ підлягає жорстким обмеженням. Згідно з Highway Act 1835 [7], використання ЕТЗ на дорогах і тротуарах Об'єднаного Королівства Великої Британії та Північної Ірландії заборонено. За невиконання цього правила передбачено накладення адміністративного стягнення – штрафу, сумою 300 фунтів стерлінгів. Виняток становить можливість пересуватися по приватній власності, але за умови погодження з її власником.

Отже, враховуючи український та зарубіжний досвід у дискурсі досліджуваної проблеми, підсумовую, що для встановлення ефективного адміністративно-правового регулювання використання ЕТЗ необхідне закріплення в ПДР визначення електричних транспортних засобів, варі-

ант якого запропоновано нами. Користувачі ЕТЗ потужністю понад 3 кВт, тобто водії механічних транспортних засобів, повинні дотримуватися вимог Розділу 2 ПДР. Водії ЕТЗ потужністю до 3 кВт не мають чітко визначеного правового статусу, обсягу прав і обов'язків, що, своєю чергою, породжує джерело небезпеки для них та для інших учасників дорожнього руху.

Список використаних джерел: 1. Електронний ресурс: <https://www.bbc.com/news/world-europe-49248614>; 2. Електронний ресурс: <https://www.xiaomi.ua/gyroscooters/mi-electric-scooter-white/#tab-characteristics>; 3. Електронний ресурс: <https://www.zaxboard.ru/neotron>; 4. Постанова Кабінету Міністрів України Про Правила дорожнього руху від 10 жовтня 2001 року № 1306/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#Text>; 5. Постанова Кабінету Міністрів України № 1388 від 7 вересня 1998 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1388-98-%D0%BF#Text>; 6. Trafikförordning (1998:1276). URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/trafikforordning-19981276_sfs-1998-1276 ; 7. Highway Act 1835. URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Will4/5-6/50/section/72>

Науковий керівник: д. ю. н, професор, завідувач кафедри адміністративного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Мельник Р. С.

Лалаяниц Анна Олександрівна
*студентка 4 курсу 2-мв групи міжнародно-правового
факультету Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ

Тема корупції є однією з найгостріших проблем сучасного суспільства. Разом із тим, це соціальне явище має давню історію і, як показує досвід, жодній із держав досі не вдалося її подолати. Хоча окремим державам за допомогою силових антикорупційних методів на певний період вдавалося істотно зменшити масштаби корупції, але з часом з'являлися нові схеми, методи та форми її прояву. І навіть більше, фор-

мування цілих корупційних мереж відбувається в самій системі державної влади, а це фактично виводить корупцію на вищий рівень організації, побудови досконаліших внутрішніх зв'язків і пристосування до зовнішніх факторів, що можуть втручатися в її організацію.

Як вказують енциклопедичні словники, слово «корупція» походить від латинського «*corruptio*», що означає «псування», «розбещення», тобто її можна розуміти як розбещення окремих посадових осіб державного апарату, як соціальну корозію, що роз'їдає державну владу і суспільство загалом [1, с. 578].

Сучасного значення термін «корупція» набув у Європі в XV–XVI століттях, нормативно він закріплений в міжнародній резолюції «Практичні методи боротьби з корупцією», яку підготував секретаріат VIII Конгресу ООН про попередження злочинності та ставлення до правопорушників. У резолюції «Корупція в державному управлінні» зазначено, що проблеми корупції в державній адміністрації є загальними і їхній згубний вплив відчувається в усьому світі [3]. В міжнародній практиці є багато інших визначень корупції. Але передусім треба мати на увазі, що корупція, за словами доктора Сара Дж. Пундея, «не є інфекцією, яку раптом може «підхопити» здорове суспільство. Вона є наслідком явищ і тенденцій політики, економіки та розвитку держави. Жодна країна не була ніколи повністю вільною від неї. Найбільш небезпечні форми корупції, як правило, спостерігаються в країнах, що перебувають у процесі політичного, економічного та соціального становлення» [4].

Необхідно зауважити, що в середовищі українських вчених-правознавців та практиків не вироблено чіткого визначення поняття корупції. Основні підходи щодо розуміння корупції можна звести до таких: корупцію розуміють як підкуп-продажність державних службовців; корупцію розглядають як зловживання владою або посадовим становищем, здійснене з певних особистих інтересів або в інтересах інших осіб; корупцію розуміють як використання посадових повноважень, статусу посади, а також її авторитету для задоволення особистого інтересу або інтересів третіх осіб.

Л. Коваль вважає, що адміністративна відповідальність – це застосування до порушників загальнообов'язкових правил, що діють у сфері управління та в інших сферах адміністративних стягнень [2, с.189].

Отже, адміністративна відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією – це різновид юридичної відповідальності (поряд з кримінальною, дисциплінарною і цивільно-правовою), що виражається в застосуванні уповноваженим органом або посадовою особою адміністративного стягнення до особи, що вчинила адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією.

До адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, законодавець зарахував низку складів, передбачених статтями КУпАП, а саме:

172–4 (порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності);

172–5 (порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків);

172–6 (порушення вимог фінансового контролю);

172–7 (порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів);

172–8 (незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень);

172–9 (невжиття заходів щодо протидії корупції);

172-9-1 (порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням).

Отже, адміністративна відповідальність є специфічним реагуванням держави на адміністративне правопорушення, що складається із застосування уповноваженим органом або посадовою особою передбаченого законом стягнення до суб'єкта правопорушення та обов'язку цього суб'єкта відповідати за своє протиправне діяння і зазнати відповідного стягнення в межах, установлених законом. Натомість, надзвичайна важливість інституту адміністративної відповідальності зумовлена тим, що проступки є найпоширенішим видом деліктів, отже, становлять комплексне негативне соціальне явище.

Список використаних джерел: 1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.; 2. Коваль Л. В. Административная ответственность. Советское административное право: учебник / Л. В. Коваль; под ред. Р. С. Павловского. К.: Выща шк., 1986. С. 189–204; 3. Матеріали восьмого Конгресу ООН з попередження злочинності та ставлення до правопорушників (Гавана, Куба,

27 серпня – 7 вересня 1990). ООН, Нью-Йорк, 1991; 4. Пундей Сар Дж. Боротьба з корупцією: критичний огляд з аналізом міжнародного досвіду. *Матеріали українсько-американського семінару «Проблеми, економічного зростання: питання доброчесності»*. Львів, 1997.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Мех Ю. В.

*Левковська Анастасія Володимирівна
студент 2 курсу 15 групи Інституту прокуратури
та кримінальної юстиції Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ ЗА НАЙМАНУ ПРАЦЮ БЕЗ ОФОРМЛЕННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ

Свобода економічної діяльності є стрижнем будь-якої демократичної правової держави та основою суспільного добробуту. Тому одним з головних напрямків політики України на сьогодні є становлення ринкової економіки, послідовне розширення простору підприємницької діяльності. Вже історично склалося, що підприємництво було та залишається основною складовою економічної системи того суспільства, яке вважає себе цивілізованим.

Ведення підприємницької діяльності можливо лише після успішного проходження державної реєстрації, результатом якої буде отримання документа, тобто свідоцтва про реєстрацію. Лише наявність цього документа відкриває можливість здійснення легальної підприємницької діяльності. Таким чином, ефективний розвиток підприємницької діяльності залежить від того, як точно суб'єкти, які її здійснюють, будуть дотримуватись встановлених державою правил щодо цієї діяльності.

Однією з умов легального ведення підприємницької діяльності є оформлення трудових відносин з працівниками, проте, досить часте явище в нашій країні саме відсутність оформлених трудових відносин з найманими працівниками. Особливо це притаманно фізичним особам –

підприємцям (далі – ФОП), які з метою мінімізації оподаткування та інших супутніх витрат не виконують приписи законодавства в частині належного оформлення працівників. Це має наслідком дуже великі ризики виявлення прихованих трудових відносин та притягнення роботодавця до відповідальності за таке правопорушення. Відповідальність за це діяння передбачається одночасно декількома різними нормативно-правовими актами. Так, вч. 3 ст. 41 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [1] та вч. 2 ст. 265 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП) [2] передбачено відповідальність для ФОП, які використовують найману працю, у вигляді штрафу за фактичний допуск працівника до роботи без оформлення трудового договору (контракту). Але є відмінність стосовно санкції, яка передбачається у статтях, а саме штраф за ч. 3 ст. 41 КУпАП є адміністративною відповідальністю та накладається згідно з рішенням суду за результатами розгляду справи про адміністративне правопорушення [1], а за ч. 2 ст. 265 КЗпП штраф є санкцією, яка накладається постановою уповноваженої посадової особи Державної служби України з питань праці (далі – органи Держпраці), що може бути оскаржена в судовому порядку [2].

2 лютого 2020 року набрав чинності Закон № 378, яким було внесено зміни до ст. 265 КЗпП. В Кодексі встановлені нові штрафи для ФОП, які використовують найману працю, а саме за фактичний допуск працівника до роботи без оформлення трудового договору (контракту) – штраф становить 10 мінімальних заробітних плат, за кожного працівника; до платників єдиного податку першої-третьої груп застосовують попередження. До прийняття зміни до ст. 265 КЗпП штраф передбачався у 30 кратному розмірі заробітних плат для всіх груп платників податків.

Також, відбулися зміни щодо порядку проведення перевірок органами Держпраці. Відповідна постанова Кабінету Міністрів України № 1132 набула чинності 31 грудня 2019 року [3]. Згідно з новою редакцією документа, підставами для проведення інспекцій будуть: звернення працівника про порушення відносно нього законодавства про працю; звернення фізичної особи, відносно якої порушено правила оформлення трудових відносин; рішення керівника органу контролю про проведення інспекційних відвідувань, прийняте за результатами аналізу інформації, отриманої з ЗМІ, інших джерел, доступ до яких не обмежено законодавством; вирок суду; повідомлення посадових осіб органів державного

нагляду або правоохоронців про виявлені ознаки порушення законодавства про працю щодо неоформлених (або порушення порядку оформлення) трудових відносин; інформація. Тривалість інспекційного відвідування не може перевищувати 10 робочих днів.

Повідомити про можливі порушення в конкретному підприємстві можуть такі інстанції: Державна служба статистики України, Державна податкова служба України, Пенсійний фонд України. Також на перевірки інспектори Держпраці зможуть виходити за інформацією профспілок, якщо вважатимуть, що права їх членів порушуються. Крім цього, на перевірки будуть виходити за дорученням Прем'єр-міністра України, за зверненням Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, за запитом народних депутатів, а також в разі невиконання вимог припису вже проведеної перевірки. Новий порядок перевірок передбачає тільки виїзні перевірки. У минулому інспекції могли бути й невиїзними. Також, не передбачено новими правилами і попереднього повідомлення інспектором держпраці об'єкта відвідування, тобто роботодавця про проведення інспекційного відвідування. Інспектор перед перевіркою повинен буде зареєструвати запланований візит у внутрішньому реєстрі Держпраці. Тобто фактично зміни роблять перевірки незалежними від волі керівника органу контролю або його заступника, як це передбачалося раніше.

Нововведення стосовно змін в ст. 265 КЗпП, передбачають, що юридичні особи та ФОП, які використовують в своїй діяльності найману працю, з порушенням трудового законодавства, у разі виявлення вперше офіційно неоформлених найманих працівників, будуть письмово попереджені. Також передбачається, що у разі усунення порушень у визначених приписами органів Держпраці у встановлених строках, за деякі порушення штраф не накладається, а саме в таких випадках: недотримання мінімальних державних гарантій в оплаті праці, пільги мобілізованим працівникам, порушення встановлених строків виплати заробітної плати працівникам, інших виплат, передбачених Кодексом законів про працю, але за повторне порушення, з дня виявлення порушення застосовуються штрафи одночасно із винесенням штрафу.

На сьогодні залишається актуальним питання стосовно ведення ефективної підприємницької діяльності, відповідно до норм законодавства. Одночасно пропонуються та набирають чинності нові законопроекти, які спрямовані на законодавче врегулювання підприємницької діяльності.

Так, наприклад, законопроект № 1053–1 «Про внесення змін до Закону «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» стосовно детінізації розрахунків у сфері торгівлі та послуг» сьогодні це Закон № 128-IX від 20 жовтня 2019 року, а законопроект № 1073 став Законом № 129-IX від 20 жовтня 2019 року «Про внесення змін до Податкового кодексу щодо детінізації розрахунків у сфері торгівлі і послуг. Всі ці нововведення викликають у ФОП багато критики, оскільки відповідно до цих законів підприємці повинні використовувати у своїй діяльності касові апарати, запроваджувати електронний чек, великі штрафи для бізнесу, а також грошову винагороду для покупців у вигляді «кешбеку». Однак, ці закони передбачають, вихід підприємців з тіні та ліквідація «сірих» схем, та розквіт підприємницької діяльності з дотриманням законодавства та новітніх технологій.

Список використаних джерел: 1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X (із змінами і доповненнями). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>; 2. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>; 3. Про внесення змін до Порядку здійснення державного контролю за додержанням законодавства про працю : постанова Кабінету Міністрів України № 1132 від 04.12.2019 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-poryadku-z-a1132>.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Ковтун М. С.

Лобкова Катерина Володимирівна
*студентка 2 курсу 6 групи факультету
адвокатури Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ЗНАЧЕННЯ ПРАКТИКИ ЄСПЛ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ. ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Набуття Україною у 1995 році членства у Раді Європі стало ключовим кроком для впровадження європейських стандартів та принципів щодо

здійснення правосуддя. Демократичний характер принципів судочинства стає гарантією справедливого, неупередженого і своєчасного винесення рішень, і, не менш важливо, захисту від зловживань з боку суб'єктів владних повноважень, випадків систематичного порушення прав людини під час розгляду справ.

Особливе місце в системі міжнародно-правового захисту прав людини займає Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, яка у 1997 році була ратифікована Україною, отже, стала частиною національного законодавства. Це знайшло своє закріплення в 9 статті Конституції України, статті 7 Кодексу адміністративного судочинства (далі – КАС). А ефективним засобом безпосередньої реалізації положень конвенції стало прийняття Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», що відбулося в 2006 році і вплинуло на зміст поняття джерел, котрі застосовуються Україною під час відправлення правосуддя, стало кроком для розкриття принципу верховенства права.

Згідно зі 17 статтею Закону, суди застосовують Конвенцію та практику ЄСПЛ як джерело права. Цікаво, що мова іде не тільки про рішення, що стосуються України, але про і про досвід інших держав. Це є доцільним, бо такі прецеденти допоможуть нам не припуститися помилок у майбутньому, правильно застосувати існуючі норми національного законодавства.

Практика ЄСПЛ застосовується, без винятку, і в адміністративному судочинстві. Це підтверджується статтею 6 КАСУ, частиною другою, відповідно до якої суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики ЄСПЛ.

Визначальним при формуванні всіх інститутів держави і суспільства в цілому є принцип верховенства права. На мою думку, краще розуміння цього явища надано звітом Венеціанської комісії. У звіті пропонується щонайменше 6 необхідних елементів, що розкривають зміст цього принципу і повинні дотримуватися державами для ефективного захисту прав людини. А саме: 1) законність, включаючи прозорий, підзвітний та демократичний процес введення в дію приписів права 2) юридична визначеність 3) заборона свавілля 4) доступ до правосуддя, представленого незалежними та безсторонніми судами, включно з тими, що здійснюють

судовий нагляд за адміністративною діяльністю 5) дотримання прав людини 6) заборона дискримінації та рівність перед законом.

В національному адміністративному законодавстві формально цей принцип не розкрито повністю, «розкидано» серед статей КАСУ. Згідно зі статтею 6 КАСУ, верховенство права включає в себе: дотримання прав людини (ч.1) і доступ до правосуддя (ч.3, 4). Стаття 8 проголошує процесуальну рівність, а 14 – обов'язковість судових рішень. Отже, наразі КАС потребує корегування – розкриття змісту принципу, закріпленню елементів в одному приписі. Але законодавець спрощує собі завдання, відсилаючи другою частиною 6 статті до практики ЄСПЛ, в якій застосовуються всі необхідні елементи; яка збагачує принцип верховенства права.

Дотримання принципу верховенства права виявляється через розкриття і винесення вимог до окремих його елементів ЄСПЛ при винесенні рішень. Наприклад, в рішенні по справі «Полторацький проти України» від 2003 року, за порушенням 8 статті Конвенції – право на повагу до приватного і сімейного життя, була використана теза «законодавство повинно відповідати принципу верховенства права», йшла мова одразу про якість законодавства, доступність і передбачуваність закону для відповідної особи, а втручання повинно здійснюватися згідно закону, тобто він повинен встановлювати межі дискреційних повноважень суб'єктів влади. Такий елемент як юридична визначеність в іншому проєві було розкрито в справі «Христов проти України» 2009 року, за порушенням права заявника на справедливий судовий розгляд, гарантоване пунктом 1 статті 6 Конвенції, де принцип трактується як повага до остаточного рішення суду, його обов'язковість. Щодо права на доступ до правосуддя, у своєму рішенні у справі «Белле проти Франції» Суд зазначив, щоб доступ був ефективним, особа повинна мати чітку практичну можливість оскаржити дії, які становлять втручання у її права. У справі «Скорик проти України» суд підкреслює, що доступ до правосуддя становить також можливість перегляду справи за скаргою вищою інстанцією. У справі «Маркін проти Росії» від 2010 року встановлено порушення статті 8 і 14 Конвенції «про заборону дискримінації», Суд задовольнив позов заявника, що був обмежений в праві відпуски для нагляду за дитиною, наголосив, що користування правами повинно здійснюватися на засадах рівності осіб.

Отже, неможливо застосувати цей принцип без урахування практики ЄСПЛ, особливо в Україні. Вплив практики ЄСПЛ на національну судову систему є визначальним, має доктринний характер. Винесені рішення, є прецедентом і підставою для удосконалення нормативно-правової бази, розуміння сутності верховенства права як визначного принципу, що слід застосовувати під час розгляду справ в адміністративному судочинстві.

Науковий керівник: к. ю. н, доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Сьо-міна В. А.

Овчаренко Артем Олександрович

студент 2 курсу ІІ групи Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

БУЛІНГ (ЦЬКУВАННЯ) ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ: ЮРИДИЧНИЙ СКЛАД АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОСТУПКУ

На сучасному етапі розвитку суспільства булінг є досить поширеним явищем соціальної дійсності. У світовій практиці булінг (bullying, від англ. bully – хуліган, забіяка, задирака, грубіян, насильник) визначається як прояв дискримінації людини, що виражається у фізичних і психічних формах насильства [1].

Прояви булінгу (цькування) спостерігаються в дошкільних та поза-шкільних навчальних закладах, закладах вищої та середньої освіти, у дорослих колективах. За даними дослідження, проведеними ЮНІСЕФ Україна за 2017 рік, нині 67% дітей в Україні у віці від 11 до 17 років стикалися з булінгом (були жертвами чи свідками), 24% дітей цькували, а 48% з них навіть нікому не розповідали про ці випадки [2].

19 січня 2019 року у зв'язку з набранням чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)», в українському законодавстві з'явилося офіційне визначення боулінгу. Проте наразі реальних змін у протидії і попередженні булінгу, як засобу захисту прав дитини, поки ще недостатньо. У статті 173–4 Кодексу України про адміністративні правопорушення

визначено, що булінг (цькування) – це діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого. Булінг – це адміністративний проступок, за вчинення якого передбачено притягнення до адміністративної відповідальності у вигляді накладення штрафу від п'ятдесяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадських робіт на строк від двадцяти до шістдесяти годин, залежно від тяжкості вчинення проступку. Також законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» терміном булінг доповнено пункт 3 статті 1 Закону України «Про освіту»[3].

Ознаками булінгу як адміністративного правопорушення є: суспільна шкідливість, протиправність, винність, адміністративна караність цього діяння. Суспільна шкідливість булінгу проявляється у тому, що протиправні дії спричиняють істотну шкоду жертві, посягають на її фізичне і психологічне здоров'я, життя, честь та гідність. Протиправність проявляється у забороні вчинення дій учасників освітнього процесу, які передбачені у статті 173–4 КУпАП, а саме психологічного, фізичного, економічного, сексуального насильства. Винність у вчиненні цих дій чи бездіяльності полягає у навмисному вчиненні булінгу. Адміністративна караність полягає в тому, що законодавством передбачено застосування до винної у вчиненні боулінгу особи стягнення у вигляді накладення штрафу від п'ятдесяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадських робіт на строк від двадцяти до шістдесяти годин, залежно від тяжкості вчинення проступку.

Слід зазначити, що обов'язковому доказуванню в справах щодо булінгу підлягає наявність юридичного складу адміністративного правопорушення в діях особи, яка притягується до адміністративної відповідальності. До юридичного складу адміністративного проступку належать сукупність ознак, за наявності яких діяння чи бездіяльність можна кваліфікувати як проступок, зокрема: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона.

Об'єктом вчиненого проступку є те, на що воно посягає. Тобто булінг заподіює шкоду або створює загрозу її заподіяння суспільним відносинам,

пов'язаним зі здоров'ям, волею, честю і гідністю особи. Об'єктивна сторона проявляється: 1) у діяннях (дії чи бездіяльності), наприклад, приниження честі та гідності особи шляхом розповсюдження компроментуючих фото всупереч волі особи; 2) шкідливі наслідки діяння, або загроза таких наслідків (наприклад, заподіяння морального страждання особі); 3) причинний зв'язок між діяннями і наслідками (їх загрозою). Суб'єктом адміністративного проступку є деліктоздатна фізична та юридична особи, які вчинили дане правопорушення – кривдник (булер). Суб'єктивна сторона булінгу характеризується прямим умислом з метою дискредитувати, принизити честь і гідність особи.

Пункт 3 статті 1 Закону України «Про освіту» серед типових ознак булінгу (цькування) визначає систематичність, повторюваність діяння. Разом із тим у 173–4 КУпАП чітко визначено поняття булінгу та передбачено, що ці діяння тягнуть за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, якщо воно вчинене повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення. Тобто за КУпАП й одноразова дія може вважатись боулінгом, у той час її повторність передбачає суворіше покарання. Виникає логічне запитання: чи може бути справедливим рішення по справі, коли одноразова дія вже кваліфікується як булінг.

Проблема кваліфікації даного проступку полягає у законодавчій колізії, адже Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)», яким були внесені зміни до КУпАП, повторюваність визначено як обтяжуючу ознаку проступку, що передбачає суворіше покарання у вигляді накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадських робіт на строк від сорока до шістдесяти годин. У той же час, зміни, внесені вказаним законом до пункту 3 статті 1 Закону України «Про освіту», передбачають систематичність, повторюваність діяння як одну з типових ознак булінгу. Вважаємо, що повторність або систематичність – це обтяжуюча кваліфікуюча ознака булінгу, а не типова ознака, як зазначено в Законі України «Про освіту». У зв'язку з цим слід привести норми цього закону у відповідність з КУпАП.

Внаслідок проведеного дослідження можна визначити такі типові ознаки боулінгу як способу вчинення адміністративного проступку: 1) наявність сторін – кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу),

спостерігачі (за наявності); 2) прямий умисел; 3) протиправність; 4) здійснення всупереч волі жертви (потерпілого); 5) енергетичний (фізичний) або інформаційний (психічний) вплив на іншого учасника освітнього процесу; 6) наслідком є заподіяння (загроза заподіяння) психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, обмеження свободи волевиявлення або дій потерпілого, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого; 7) реалізація шляхом вчинення насильницького діяння психічного, фізичного, економічного чи сексуального характеру, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій.

Отже, прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)»[3], потребує з боку держави в особі її органів провадження ефективних заходів щодо попередження та профілактики булінгу в аспекті захисту прав дітей, а законодавство щодо цих питань потребує подальшого вдосконалення.

Список використаних джерел: 1. Куртова С. Булінг у школі. *Освіта. UA*. URL: http://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/upbring/42788/; 2. Булінг – важлива проблема для дітей в Україні. ЮНІСЕФ розпочинає кампанію проти булінгу. *Педагогічний портал : освітня преса*. URL: <http://pedpresa.ua/185372-bulging-vazhlyva-problema-dlya-ditej-v-ukrayini-yunisefrozpochynaye-kampaniyu-proty-bulingu.html>; 3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо булінгу (цькуванню): Закон України від 18.12.2018. *Голос України*. 2019. №11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19>.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Ігнатченко І. Г.

Панов Ярослав Сергійович
студент 4 курсу 3 групи Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФОРМ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Питання форм адміністративного судочинства є актуальним зважаючи на те, що на практиці трапляються випадки, коли помилково обира-

ється та чи інша форма адміністративного судочинства. Реалізація судової влади завжди здійснюється в певній формі – передбаченій законом процедурі судочинства. Нашою метою є аналіз форм адміністративного судочинства.

Зокрема, адміністративне судочинство це діяльність адміністративних судів щодо розгляду і вирішення адміністративних справ у порядку, встановленому Кодексом адміністративного судочинства України (далі – КАС України) [1].

Форми судочинства являють собою чітко сформовану законодавством процедуру, що має здійснюватися в суді при підготовці до розгляду та судовому розгляді справ. Адміністративне судочинство здійснюється за правилами, передбаченими ст. 12 КАС України, у порядку позовного провадження (загального або спрощеного).

Загальне позовне провадження призначене для розгляду справ, які через складність або інші обставини недоцільно розглядати у спрощеному позовному провадженні. Виключно за правилами загального позовного провадження розглядаються справи у спорах: 1) щодо оскарження нормативно-правових актів, за винятком випадків, визначених цим Кодексом; 2) щодо оскарження рішень, дій та бездіяльності суб'єкта владних повноважень, якщо позивачем також заявлено вимоги про відшкодування шкоди, заподіяної такими рішеннями, діями чи бездіяльністю, у сумі, що перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; 3) про примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності; 4) щодо оскарження рішення суб'єкта владних повноважень, на підставі якого ним може бути заявлено вимогу про стягнення грошових коштів у сумі, що перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; 5) щодо оскарження рішень Національної комісії з реабілітації у правовідносинах, що виникли на підставі Закону України «Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років» [2, с. 34]. Для всіх цих справ є характерним наявність суб'єкта владних повноважень, який перебуває у вигіднішому становищі, ніж особа, що захищає свої права, крім того зобов'язаний доводити правомірність своїх дій, тобто на суб'єкта власних повноважень покладається тягар доказування.

Спрощене позовне провадження призначене для розгляду справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке

вирішення справи [3, с. 394]. У порядку спрощеного позовного провадження обов'язково підлягають розгляду малозначні справи (в КАС України називаються справами незначної складності), а також справи, що виникають з трудових відносин у цивільному судочинстві. Зокрема, малозначними справами вважаються типові справи, справи по оскарженню фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень та стягнення відшкодування шкоди, також щодо прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби та інші, визначені у КАС України.

З вищезазначеного можна зрозуміти, що в адміністративному судочинстві позовне провадження поділяється на загальне та спрощене, що застосовується до окремих категорій спорів, пріоритетом у розгляді яких є швидкість. Таким чином, головними критеріями щодо розмежування справ, які мають розглядатись у спрощеному чи загальному провадженні є складність справи, важливість її для позивача, суспільний інтерес, обраний спосіб захисту, обсяг та характер доказів у справі, кількість сторін та інших учасників справи, а також думку сторін щодо розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження. Ціна позову в даному випадку виступає мірилом важливості позову для позивача. Те, що не складні справи розглядаються в спрощеному порядку є логічним, так як спрощене провадження є менш затратним по часу для сторін.

Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що адміністративне судочинство є одним з провідних інститутів, що покликаний захищати порушені органами виконавчої влади права і свободи людини і громадянина, при цьому воно нерозривне пов'язане із змістом і принципами сучасної правової державності. Сьогоднішній поділ провадження на загальне та спрощене є доцільним і є відображенням суспільного запиту.

Список використаних джерел: 1. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.06. 2005 р. № 2747-IV. Дата оновлення: 20.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>; 2. Адміністративне судочинство: підручник / за заг. ред. Коломоєць Т. О. Київ: Істина, 2009. 256 с.; 3. Адміністративне право України: підручник / за заг. ред. Галуцько В., Діхтєвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Зелінська Я. С.

Плетньов Олександр Олегович
*студент 2 курсу 3 групи Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РОЗГЛЯДУ СУДАМИ СПРАВ ПРО РЕАЛІЗАЦІЮ ДИСКРЕЦІЙНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ СУБ'ЄКТАМИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

Дискреційні повноваження органів державної влади, як можливість обирати із декількох варіантів, кожен із яких є правомірним, з одного боку підвищує ефективність діяльності органів публічної влади, надаючи можливість діяти зі свободою розсуду, обираючи за конкретних умов у кожному випадку той варіант, який є найкращим. З іншого боку створює загрози пов'язані із виходом за так звані межі дискреції, що в свою чергу призводить до порушення основоположного принципу верховенства права.

Так Конституційний Суд України у своєму рішенні від 8 червня 2016 року № 3-рп/2016 визначив, що принцип правової визначеності як складова принципу верховенства права не виключає можливості закріплення за органом публічної влади дискреційних повноважень, проте в такому випадку необхідно передбачити механізм запобігання зловживання ними. Цей механізм повинен забезпечувати, з одного боку, захист особи від свавільного втручання органів державної влади у її права і свободи, а з другого – наявність можливості у особи передбачати дії цих органів.

Науковці виокремлюють дві складові дискреції – вольову, яка включає в себе вільний розсуд, і інтелектуальну (морально-правову), яка означає використання дискреційних повноважень «за здоровим глуздом». Своєрідним компенсатором цього «здорового глузду» в європейських країнах є наявні конституційні традиції та звичаї, які не дозволяють посадовій особі при реалізації дискреційних повноважень спиратись виключно на внутрішню мотивацію [2, с 50].

В наведених умовах, особливо гостро постає питання наявності ефективного механізму стримування та противаг, який має стати тим самим компенсатором, що зменшить ризик прийняття рішення не за

«здоровим глуздом». За наявності чіткого розмежування повноважень суб'єктів публічного адміністрування, ситуація за якою посадова особа, здійснюючи дискреційне повноваження вийде за межі своєї компетенції тим самим порушуючи принципи права. Також однією із необхідностей є обмеження дискреційних повноважень правом. Саме тому проблема правових меж для дискреційних повноважень є чи не найважливішим елементом принципу верховенства права. Адже питання обмеження свавілля держави щодо реалізації та гарантування прав людини є ключовим елементом цього принципу [3, с 203].

Особа, наділена дискреційними повноваженнями, при прийнятті рішення може не дотримуватися відповідного нормативно-правового акту і порушити закон, внаслідок чого буде прийняте невірне рішення. У цьому випадку в дію виступають механізми судового захисту.

Але при прийнятті рішення суд відповідно до правил правозастосування, практики Європейського суду з прав людини суд не може своїм рішенням підмінити рішення суб'єкта владних повноважень. Це означає, що судом не може бути прийнято рішення замість органу влади, він може визнати рішення неправомірним та скасувати його, але не прийняти інше таким чином підмінивши орган влади.

Адміністративний суд під час розгляду та вирішення публічно-правових спорів зобов'язаний перевірити, чи рішення суб'єкта владних повноважень прийняте у межах законної дискреції. Натомість на практиці трапляються випадки, коли суд неправильно визначає обсяг дискреційних повноважень останнього, внаслідок чого за правильного встановлення всіх обставин у справі та надання їм правової оцінки обирає неефективний спосіб захисту порушеного права. Зокрема, такі випадки мають місце під час перевірки рішень суб'єктів владних повноважень щодо реєстрації документів згідно із законом «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» та законом «Про регулювання містобудівної діяльності». Так, наприклад, при перевірці законності дій державних реєстраторів під час державної реєстрації прав та реєстрації декларацій про початок виконання будівельних робіт, відповідно, деякі суди виходять із того, що реєстраційна дія є дискреційним повноваженням, а тому вони не можуть втручатись у такі повноваження суб'єкта шляхом зобов'язання його вчинити реєстраційну дію. Як правило, в резолютивній частині постанов у справах таких категорій, суд

зобов'язує суб'єкта владних повноважень повторно розглянути той чи інший документ та прийняти відповідне рішення.

Така позиція зазвичай обґрунтовується рекомендаціями КМ РЄ та постановою пленуму Вищого адміністративного суду «Про судові рішення в адміністративній справі» від 20.05.2013 № 7, згідно з якими суд може ухвалити постанову про зобов'язання відповідача прийняти рішення певного змісту за винятком випадків, коли суб'єкт владних повноважень відповідно до закону приймає рішення на власний розсуд. Але за наявності тільки одного безальтернативного варіанту про проведення державної реєстрації що поновить права особи, оскільки рішення про відмову у реєстрації визнано незаконним. Враховуючи правову природу дискреційних повноважень, у цьому випадку реєстраційна служба не реалізує дискреційні повноваження. В даному випадку немає законних варіантів для вибору, тому казати про дискрецію не доречно.

В такому випадку суддя при вирішенні таких спорів про встановлення незаконності рішення про відмову в держреєстрації прав має зобов'язати реєстраційну службу прийняти рішення про державну реєстрацію прав, а не про повторний розгляд документів. Але не допускаючи втручання в дискреційні повноваження суб'єкта владних повноважень. Аналізуючи практику Європейського суду з прав людини можна визначити що, що рішення, ухвалені в рамках дискреційних повноважень, але з порушенням принципів ефективного захисту прав і свобод громадян, визнаються такими, що порушують Конвенцію. Рішення «Волохи проти України», «Свято-Михайлівська Парафія проти України», «Гасан і Чауш проти Болгарії», «Броньовський проти Польщі», «Гавенда проти Польщі», «Аманн проти Швейцарії», «Олссон проти Швеції».

З огляду на вищенаведене, можна прийти до висновку, що при розгляді судами спорів, щодо застосування дискреційних повноважень суди повинні чітко визначати їх правову природу та приймати рішення, які дійсно відповідають принципу ефективного судового захисту.

Список використаних джерел: 1. Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів: Наказ Міністерства юстиції України від 23 черв. 2010р.№1380/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v1380323-10>; 2. Барабаш Ю. Г. Дискреційні повноваження вищих органів влади: правова природа та умови ефективного застосування. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2007_4_9; 3. Берченко Г. В. Особливості застосування дискреційних правових норм Проблеми за-

конності: республік, міжвід. наук. зб. / відп. ред. В. Я. Тацій. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2006.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Белікова М. І.

Ткаченко Дарина Олександрівна
студентка 2 курсу 4 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЗАПИТ ЯК СПОСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Інформація є важливим елементом забезпечення функціонування діяльності органів публічної адміністрації, тому від її якості залежать рішення зазначених суб'єктів. Актуальність даної теми зумовлена необхідністю дослідження проблем, що виникають під час реалізації права на доступ до публічної інформації, з метою подальшого вдосконалення діяльності суб'єктів публічної адміністрації. Одним із основних принципів належного врядування, висвітлених у «Білій Книзі» Європейського врядування, є забезпечення відкритості й прозорості. Цей принцип означає, що інформація наявна і вільно доступна для тих, кого може стосуватись відповідне рішення або введення його в дію, також передбачає відкритість суб'єктів публічної адміністрації для зовнішніх перевірок, право будь-якої особи дізнатися про механізм ухвалення управлінських рішень, тощо [1, с. 72].

Відповідно до статті 34 Конституції України, кожен громадянин має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб [2]. Доступ до публічної інформації є важливою умовою розвитку та реалізації прав і свобод людини і громадянина, розвитку демократичного суспільства, належного забезпечення громадського контролю за діяльністю органів влади, дає можливість впливати на рішення, прийняті органами влади, сприяє забезпеченню прав та законних інтересів громадян [3, с. 77].

З метою забезпечення прозорості та відкритості діяльності суб'єктів публічної адміністрації, а також створення механізмів реалізації права

кожного на доступ до публічної інформації, функціонують закони України «Про доступ до публічної інформації» та «Про інформацію». У статті 1 Закону України «Про доступ до публічної інформації» закріплено, що публічна інформація – це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, яка була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених законом [4]. Наукові джерела виокремлюють дві основні форми здійснення права на доступ до публічної інформації – активну та пасивну. Пасивна форма доступу передбачає надання інформації розпорядником лише у разі надходження запиту від особи чи групи осіб. Тобто доступ до публічної інформації можливий у разі подання інформаційного запиту, ознайомлення з документами в приміщенні державного органу, проведення громадських експертиз. На відміну від цього, під активною формою доступу розуміється забезпечення права на доступ до публічної інформації через систематичне та оперативне оприлюднення інформації суб'єктом владних повноважень незалежно від волі певної особи [3, с.78].

Варто зазначити, що запит на інформацію може подаватися фізичними, юридичними особами, об'єднаннями громадян без статусу юридичної особи (крім суб'єктів владних повноважень), індивідуально або колективно, в усній або письмовій формі. Запитувач має право звернутися з запитом на інформацію без пояснення причини подання, тобто навіть якщо така інформація не стосується його особисто. Закон України «Про доступ до публічної інформації» закріплює важливу норму про те, що інформація, якою розпоряджаються органи влади, є апіорі відкритою для всіх громадян, крім випадків, встановлених законом. Таким чином, тільки на рівні Закону можна обмежити доступ до публічної інформації, зробити її «секретною» або «для службового користування». Письмовий запит щодо надання публічної інформації подається у довільній формі, хоча поряд з цим положенням є ряд вимог до інформаційного запиту: ім'я (найменування) запитувача, поштова адреса або адреса електронної пошти; загальний опис інформації або вид, назва, реквізити чи зміст документа, щодо якого зроблено запит, якщо запитувачу це відомо; підпис і дата за умови подання запиту в письмовій формі [4]. Суттєвим недо-

ліком Закону України «Про доступ до публічної інформації» є відсутність чітко прописаної процедури розгляду та вирішення розпорядниками інформації запитів на публічну інформацію. Оскільки законодавець обмежився лише визначенням вимог до оформлення запитів на інформацію, строків розгляду останніх, випадками відмови та відстрочки у задоволенні запиту на інформацію та реквізитами відповідних рішень [5, с. 65].

Отже, важливим елементом демократичної держави, діяльність якої спирається на принципи прозорості, гласності та відкритості є реалізація права на доступ до публічної інформації. За допомогою цього права громадяни можуть контролювати діяльність органів публічної адміністрації не допускати зловживань з їх боку, тому необхідним є подальші наукові розробки у цій сфері.

Список використаних джерел: 1. Нестерович В. Ф. Принципи відкритості та прозорості в діяльності органів державної влади як передумова утвердження демократії участі. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2016. № 2. С. 67–77; 2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. С. 141; 3. Скочиляс-Павлів О. В. Способи здійснення права на доступ до публічної інформації. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2015. № 813. С. 76–80; 4. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32; 5. Каменська Н. П. Реалізація права на доступ до публічної інформації за інформаційними запитами. *Інформація і право*. 2011. № 3. С. 64–69.

Науковий керівник: *к. ю. н., асистент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Спасенко В. О.*

Хохлова Анастасія Валеріївна
студентка 2 курсу 3 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Тема юридичної відповідальності неповнолітніх є досить важливою та актуальною у будь-якому суспільстві. Неповнолітні особи є спеціаль-

ним суб'єктом адміністративної відповідальності, зважаючи на віковий та психологічний стан в разі притягнення їх до адміністративної відповідальності. Саме такий статус виражає необхідність створення відповідних умов для реалізації та забезпечення їх прав фактично та на нормативному рівні. Але останнім часом постає проблема порушення неповнолітніми норм адміністративного права, що становить загальну проблему для усього суспільства як в нашій країні, так і в інших. Саме тому у соціальних, правових та демократичних країнах створюються особливі процедури та правила у разі порушення неповнолітніми адміністративних приписів.

Неповнолітні, які вчиняють відповідні адміністративні правопорушення, не завжди знають та не замислюються, над юридичними наслідками для них. Але це є помилкове уявлення. Саме тому, слід зазначити, що адміністративній відповідальності підлягають особи, які, на момент скоєння правопорушення, досягли шістнадцятирічного віку. Вчинення правопорушення неповнолітнім визнається обставиною, що пом'якшує відповідальність. Згідно з ст. 24¹ КпАП до неповнолітніх можуть застосовуватися відмінні від загальних заходи впливу. Розглянемо кожен з них детальніше.

Зобов'язання публічно або в іншій формі вибачитись перед потерпілим є найлегшим з перелічених заходів. Даний метод впливу застосовується органом адміністративної юрисдикції у тому разі, коли правопорушник зізнався у вчиненому, усвідомив суспільну шкоду та щиро покався. Треба зазначити, що вибачення може бути реалізовано як в письмовій, так і в усній формі.

Попередження виноситься у письмовій формі або іншими установленими способами. Попередження передбачає офіційне звернення від імені держави, осуд протиправної поведінки, засвідчення негативної оцінки дій правопорушника. Попередження застосовується у разі адміністративного правопорушення невеликої суспільної шкідливості. Головною метою даного заходу є уникнення протиправної поведінки у майбутньому.

Догана або сувора догана є більш жорстким видом адміністративного заходу ніж зазначені раніше. Даний метод передбачає моральний та психологічний вплив, які передбачають застосування їх до неповнолітніх правопорушників у разі систематичного порушення закону, що свідчить

про формування антисоціальної поведінки. Постанова про догану виноситься суддею, та особа стає піддана адміністративному стягненню протягом року. Якщо неповнолітній правопорушник цей час не скоює нових правопорушень, то постанова може бути скасована, або скасована раніше, якщо поведінка неповнолітнього буде зразковою.

Та останнім із заходів впливу є передання неповнолітнього під нагляд батькам або іншим особам за їх згодою або проханням. Передача неповнолітнього батькам або особам, які їх замінюють, може бути реалізована лише у тому разі, якщо вони реально здатні забезпечити вплив на нього та вести постійний контроль за його поведінкою. Не можна передавати неповнолітнього батькам, які позбавлені батьківських прав. Передача педагогічному колективу навчального закладу можлива лише за місцем навчання, а трудовому колективу – за місцем роботи. Але це можливо лише у тому разі, якщо вони можуть позитивно впливати на виховання неповнолітнього. Також за окремі види адміністративних правопорушень на повнолітніх можуть накладатися інші стягнення: штраф (ч. 2 ст. 307 КУпАП), громадські роботи (ч. 2 ст. 321² КУпАП), суспільно корисні роботи (ст. 31¹ КУпАП).

У тому разі, якщо адміністративне правопорушення скоєне неповнолітньою особою у віці 14–16 років, то це тягне накладення штрафу на батьків, або осіб, які їх замінюють (ч. 3 ст. 184 КУпАП). Тобто у даному випадку саме дитина не є суб'єктом правопорушенням, а вона є об'єктом. У цьому випадку порушуються суспільні відносини у сфері охорони та інтересів дітей, тому що батьки зобов'язані виховувати дитину, піклуватися про її фізичний та духовний розвиток, створювати належні умови для формування її особистості, поваги до честі і гідності людини. Об'єктивна сторона передбачає учинення неповнолітніми віком від 14 до 16 років правопорушення, відповідальність за яке передбачено КУпАП. І саме тому суб'єктом за нормою будуть батьки або особи, які їх замінюють. А суб'єктивна сторона може будити виражена як умислом, так і необережністю.

Дуже часто у суспільстві складається неправильне ставлення до неповнолітніх, які вчиняють адміністративні правопорушення. Тому слід звернути увагу на те, що батьки не приділяють достатньої уваги до протиправних дій дітей, а бачать проблему у незрілості та нестачі досвіду. І на підґрунті цього створюється антигромадське ставлення вже у зрілої

людини. Але в першу чергу, треба звертати увагу на суспільну шкідливість, яка заподіюється об'єктам адміністративно-правової охорони. Саме тому й встановлюються відмінні, легші стягнення для неповнолітніх, зважаючи на вік та несформований життєвий досвід. І треба пам'ятати, що на кожне порушення закону є свій захід впливу, який не треба уникати. Подібний механізм та відповідні процедури створені для підтримки правового порядку у суспільстві.

Список використаних джерел: 1. Багаденко І. П. Ефективність заходів адміністративного впливу, що застосовуються до неповнолітніх. *Наук. вісн. КНУВС*. 2009. №2. С.68–75; 2. Продаєвич В. О. Місце адміністративної відповідальності в системі заходів адміністративного примусу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ. 2007. 20 с.; 3. Чернецький О. Л. Поняття та особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх: теоретико-правові питання. *Форум права*. 2008. № 1. С. 439–444. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2008-1/08coltpp.pdf>; 4. Горбач О. В. Адміністративна відповідальність неповнолітніх, батьків або осіб, які їх замінюють : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ. 2006. 16 с.; 5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.84 р. №51. *Відомості Верховної Ради України*. 1984. Ст.1122

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Белікова М. І.

Шаповал Артем Олександрович

студент 2 курсу 5 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМАТИКА АДМІНІСТРАТИВНОГО ДОГОВОРУ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ

Відповідно до дефініції, яку наведено в п.16, ч.1 ст.4 Кодексу Адміністративного Судочинства України (надалі КАСУ), адміністративний договір визначається як спільний правовий акт суб'єктів владних повноважень та іншої особи що ґрунтується на волеузгодженні, та визначає взаємні права і обов'язки його учасників у публічно-правовій сфері і укладається на підставі закону.

Також КАСУ виділяє низку цілей для яких укладається такий договір, зокрема:

- для розмежування компетенції чи визначення порядку взаємодії між суб'єктами владних повноважень;
- для делегування публічно-владних управлінських функцій;
- для перерозподілу або об'єднання бюджетних коштів у випадках, визначених законом;
- замість видання індивідуального акта;
- для врегулювання питань надання адміністративних послуг.

Таким чином, сам інститут адміністративного договору є позитивним явищем. В першу чергу, він допомагає регулювати відносини між суб'єктами владних повноважень та закріплює їх на юридичному рівні.

Проте, існують і певні суперечності правового регулювання та практичного застосування адміністративного договору. Причиною цього є те, що в КАСУ ознаки адміністративного договору викладено нечітко, розмито. Використовується навіть слово, невідоме українській мові – «правоугодження». В теорії адміністративного права ознаки адміністративного договору розроблені більш чітко. Тут проблема в іншому. Більшість ознак адміністративного договору є ідентичними ознакам приватноправових договорів, адже адміністративний договір посідає місце між адміністративним актом, який базується на односторонньому волевиявленні органу державного управління та приватноправовим договором, який є результатом згоди сторін.

Крім того, якщо звернутися до судової практики України, то вона ніби намагається «унікати» поняття адміністративного договору. Хоча є декілька влучних кейсів, де суд стовідсотково говорить, що такий договір є адміністративним. Яскравий цьому приклад це «Договір №6-9-506/95 від 9 березня 1995 року. Договір передбачав надання коштів Міністерством Фінансів комітету по харчовій промисловості. Кошти необхідні були для забезпечення виконання постанови КМУ, що стосувалась фінансування виробництва хлібу. Таким чином, судом було визнано, що данні дії становлять суспільний інтерес і суперечку було віднесено до компетенції адміністративних судів. На практиці значна кількість випадків, коли відсутність правової визначеності призводить до плутанини або поєднання певних видів адміністративних договорів з цивільними або господарськими договорами. Наслідком є неправильне визна-

чення підсудності справ, що витікають зі спорів пов'язаних з адміністративними договорами.

Якщо звернутися до іноземного досвіду, то у Франції спочатку адміністративні договори мали форму звичайних та не було жодних відмінностей. Але це питання не було залишене без уваги та впродовж декількох десятків років було створена судова практика з розгляду таких спорів. Крім того, на законодавчому рівні було чітко розмежовано цивільні та адміністративні договори.

В Німеччині, адміністративні договори мали назву координаційних і були можливі лише між суб'єктами владних повноважень. Такий порядок мав безліч недоліків та відсутність законодавчого регулювання відносин між приватними особами. Уряд посилався на те, що всі приватні особи повинні підпорядковуватися владним відносинам. Проте науковцями були розкриті недоліки такої системи та почалися законодавчі роботи, в результаті яких було створено інститут публічно-правових договорів, що використовувалися, як адміністративні договори.

На думку науковця Р. Кубійди в Росії таке явище взагалі закріплене лише на доктринальному рівні та має вираження в працях дослідників цього питання. На відміну від Великої Британії. Там склалася така ситуація, що законодавством не передбачений інститут адміністративного договору, але існує як такий. Він має форму звичайного договору та основною вимогою є те, що орган держаної влади може укласти його лише в межах своєї компетенції.

Підсумовуючи вище зазначене, я вважаю, що головним недоліком інституту адміністративного договору в Україні є саме його недостатнє регулювання законодавством.

Перш за все, необхідно на доктринальному рівні визначитись зі специфічними ознаками таких договорів, що буде відрізняти їх з-поміж інших. Ці ознаки в подальшому слід закріпити в законодавстві. Видається бажаним робити це шляхом внесення змін в Кодекс Адміністративного Судочинства України. Цей акт має містити норми процесуального права. Норми ж що визначають сутність та ознаки адміністративного договору, фіксують вимоги до його умов, встановлюють порядок укладення та виконання є матеріальними. Їх доцільно зафіксувати в окремому документі – Законі «Про адміністративний договір».

Гарним та влучним для України може слугувати досвід іноземних країн, зокрема Франції. Саме зараз там питання адміністративного до-

говору врегульовані найбільш вдало. Безперечно цьому сприяє і судова практика національних судів. Однак для України формування повноцінної судової практики у справах пов'язаних з укладенням та виконанням адміністративних договорів можливе лише після детального врегулювання цих питань на рівні закону.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Зима О. Т.

Шмонько Юлія Миколаївна
*студентка 2 курсу 8 групи Інституту прокуратури
та кримінальної юстиції Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ЩОДО ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Адміністративна відповідальність – це вид юридичної відповідальності, що полягає у застосуванні до особи, яка вчинила адміністративний проступок, певного заходу – адміністративного стягнення. Підставою адміністративної відповідальності є адміністративне правопорушення (проступок).

Реалії сьогодення змушують замислитися над поведінкою такого суб'єкта права як неповнолітня особа. Суспільні процеси, що постійно перебувають в трансформації зумовлюють зміну їх поведінки. Так, держава є гуманною по відношенню до правопорушників, особливо віком до 18 років. Однак ця гуманність не може перерости у жалість. Із урахування цього між вченими виникають суперечки щодо дієвості існуючих заходів мінімізації деліктоздатності неповнолітніх. Крім того, в адміністративному праві існує ряд заходів адміністративного впливу, які застосовуються до неповнолітніх, проте виходячи з їх змісту, постає проблема відповідності таких заходів до сутнісних ознак поведінки підлітка-правопорушника.

Звертаючи увагу на закордонний досвід, зазначимо, що в Німеччині притягнення до відповідальності відбувається з 14 років. Це обумовлю-

ється тим, що особа в момент скоєння правопорушення могла усвідомлювати сутність свого діяння в силу своєї достатньої розумової та моральної зрілості. У США неповнолітня особа, що досягла 14-річного віку, відповідає за вчинене нею діяння в повному обсязі, оскільки у вказаному віці вона повністю розуміє «неправильність» свого вчинку. У свою чергу, англійське законодавство розмежує три групи неповнолітніх, до однієї з яких також відносять підлітків у віці 14 років. Таке зниження віку відповідальності за кордоном є достатньо дієвим, оскільки базується на реальності розуміння 14-річним вчинюваного ним діяння та його наслідків.

Зауважимо також, що в нашій державі Україні скоєння адміністративного проступку неповнолітнім є обставиною, що пом'якшує відповідальність. Пояснюється це тим, що неповнолітні загалом не мають стійкої психіки, достатнього життєвого досвіду, не завжди усвідомлюють шкоду від заподіяного, легко піддаються впливу інших осіб, особливо старших за віком, що часто стають організаторами або підбурювачами правопорушень; враховується також, що неповнолітні легко піддаються виховному впливу і можуть виправитись без застосування до них жорстких заходів адміністративного стягнення.

Було проведено дослідження деяких проблем адміністративної відповідальності неповнолітніх, а саме зниження віку та покращення заходів впливу, що застосовуються до неповнолітніх. На нашу думку, слушним є зниження вікового критерію особи щодо визнання її такою, що повинна понести адміністративну відповідальність до 14 років, оскільки психологічний стан такої особи дозволяє їй усвідомлювати всю повноту своїх діянь й передбачати наслідки. Таке нововведення дасть змогу не залишати безкарними протиправні діяння осіб віком від 14 років.

Вважаємо, що ця проблема є нагальною, та потребує свого вирішення на законодавчому рівні. У Кодексі України про адміністративні правопорушення необхідно внести відповідні зміни та викласти статтю 12 «Вік, після досягнення якого настає адміністративна відповідальність» у такій редакції: «Адміністративній відповідальності підлягають особи, які досягли на момент вчинення адміністративного правопорушення чотирнадцятирічного віку. Такі зміни обумовлені тим, що особа, яка досягла чотирнадцятирічного віку особа усвідомлює скоєне нею право-

порушення та негативні наслідки свого діяння, та психічно готова понести накладене на неї адміністративне стягнення. Адміністративне правопорушення, скоєне неповнолітньою особою може стати першим кроком на шляху до скоєння злочину. Усвідомлення безкарності породжує ще більше свавілля з боку підлітків.

Отже, ефективні дії щодо попередження адміністративного правопорушення, застосування системи стягнень у разі вчинення правопорушення до особи з чотирнадцятирічного віку є шляхом до запобігання скоєння злочину.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Ковтун М. С.

Янчев Руслан Володимирович
студент 2 курсу 1 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПРОЦЕДУРИ В УКРАЇНІ

Актуальність обраної теми дослідження зумовлена тим, що адміністративне законодавство в Україні набуває подальшого розвитку та вдосконалення. Вітчизняна доктрина адміністративного права повинна виробляти наукові рекомендації для їхнього подальшого впровадження у адміністративне законодавство. А саме законодавство повинно втілюватись у правозастосовну практику. В цьому розрізі, важливо приділити увагу перспективам нормативно-правового закріплення адміністративної процедури.

Адміністративна процедура – ключова категорія адміністративного процедурного права. Це поняття охоплює врегульовані законодавством порядок і процедури в межах цього порядку. Адміністративна процедура охоплює питання розгляду та вирішення суб'єктами публічної адміністрації справ фізичних та юридичних осіб – суб'єктів приватного права. Кінцевий результат адміністративної процедури полягає у при-

йнятті адміністративного акта, або укладанні адміністративного договору. На сьогодні в Україні органи державної влади та органи місцевого самоврядування повсякчас стикаються з процедурними проблемами, які випливають з недосконалості правового регулювання адміністративної процедури. Тож, метою цієї роботи є дослідження перспектив нормативно-правового закріплення адміністративної процедури в законодавстві України [1].

Адміністративна процедура з врахуванням зарубіжного досвіду має засновуватись на принципах юридичної визначеності законності гарантуванні права на оскарження та рівності. Завдання, яке постало перед Україною може бути виконано лише за умови прийняття якісного закону. Впровадження адміністративної процедури в Україні не може бути самоціллю. Воно слугуватиме виконання інших завдань – розбудові правової держави та захисті прав громадян і юридичних осіб. У розвинених країнах адміністративна процедура являє собою нормативну встановлену модель процесуального регулювання адміністративних правовідносин. Вона визначає винятково потенційні можливості, які можуть бути (для невладних суб'єктів) або повинні бути (для органів публічної адміністрації) використані майбутніми учасниками адміністративно-процесуальних відносин. Через це адміністративна процедура повинна врегульовувати не тільки порядок послідовних дій суб'єктів адміністративного права в межах адміністративного процесу, а й засновуватись на засадах взаємності прав і обов'язків учасників правовідносин, а також підстави їх реалізації [2].

На нашу думку, результатом розвитку доктрини адміністративної процедури в нашій державі має стати розробка і прийняття профільного спеціального закону про адміністративні процедури. Вже наявні окремі законопроекти такого правового акту. Адміністративні процедури повинні регулюватись одним нормативно-правовим актом для досягнення вимоги юридичної визначеності. Подібну паралель можливо провести із державною службою: загальні засади проходження державної служби врегульовано Законом України «Про державну службу», а спеціальні питання визначаються галузевими актами. Така ж сама ситуація склалась із службою в органах місцевого самоврядування. Саме тому потрібно таким же чином розвинути галузь адміністративного процесуального законодавства [3].

Спеціальний закон про адміністративну процедуру повинен встановити класифікацію адміністративних процедур та їх суб'єктів. На наше переконання, адміністративні процедури потрібно розподілити на заявну та втручальну. У першому випадку ініціація відбувається на підставі звернення зацікавленого суб'єкта – фізичної або юридичної особи. У другому разі, початок процедури відбувався через втручання органів публічної влади. Будь-яке питання адміністративної процедури має бути врегульовано відповідно до вимог статі 19 Конституції України. Тобто, всі суб'єкти адміністративної процедури мають діяти тільки в межах приписів законодавства. Такий нормативно-правовий акт повинен містити також перелік вичерпних підстав оскарження результатів адміністративної процедури до органу вищого рівня [4].

Принцип рівності в адміністративній процедурі визначається не так як в інших правових сферах. Рівність сторін тут неможлива в силу того, що одним суб'єктом є представник держави наділений публічно-владними повноваженнями а з іншої сторони виступає фізична або юридична особа. Рівність тут проявляється в однакових правилах та умовах і однозначній поведінці уповноваженого суб'єкта по відношенню до фізичної та юридичної особи. Принцип юридичної визначеності має виражатись у стабільності законодавства. Профільний закон про адміністративні процедури має бути стабільним, а всі умови діяльності суб'єктів адміністративної процедури мають бути усталеними та зрозумілими [5]. Нормативна регламентація адміністративних процедур повинна вибудовуватись з врахуванням міжнародного права. Потрібно врахувати рекомендації Венеційської комісії та практику Європейського суду з прав людини. Особливим питанням має стати гармонізація адміністративної процедури в Україні із адміністративною процедурою в Європейському Союзі, що дозволить прискорити процеси створення спільного юридичного простору.

Отже, підводячи підсумки слід зазначити, що адміністративні процедури в Україні потребують детальної регламентації та правового регулювання. Ми повинні розробити профільний закон про адміністративні процедури а потім узгодити із ним спеціальне законодавство. Якісно закон про адміністративні процедури повинен включати у себе визначення поняття адміністративної процедури її суб'єктів. Приписи законодавчого акту повинні спиратись на принципи рівності, законності, правової визначеності та права на оскарження. Обране питання є перспектив-

ним в контексті загальної реформи адміністративного законодавства. Таким чином, обрана тематика повинна досліджуватись і в майбутньому.

Список використаних джерел: 1. Братель С. Г. Поняття та ознаки адміністративних процедур. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки.* 2014. Т. 2. Вип. 1. С. 66–69; 2. Басова Ю. Ю. Теоретико-правовий аналіз поняття «адміністративна процедура». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* 2014. № 11. Том 1. С. 121–123. (Серія : Юриспруденція); 3. Буханевич О. М. Поняття та сутність процедури надання адміністративних послуг. *Право і суспільство.* 2015. № 5. С. 126–131; 4. Губерська Н. Л. Адміністративні процедури у сфері вищої освіти : автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2016. 34 с.; 5. Левченко О. В. Адміністративна процедура як правова форма надання адміністративних послуг: поняття, ознаки та співвідношення із суміжними правовими поняттями. *Прикарпатський юридичний вісник.* 2015. Вип. 2 (8). С. 106–111.

Науковий керівник: *к. ю. н., асистент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Балакарева І. М.*

Ярошонок Ольга Олександрівна
студентка 2 курсу 6 групи факультету адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА МИРНЕ ЗІБРАННЯ В УКРАЇНІ

Україна – суверенна, незалежна, демократична, соціальна, правова держава, що прагне стати рівноправним членом Європейської спільноти. Не зважаючи на досить широке міжнародне визнання та закріплення в нормативних документах, право на мирні зібрання на національному рівні потребує законодавчого регулювання. На сьогоднішній день декларативність ст. 39 Конституції України та відсутність спеціального закону сприяють численним зловживанням як з боку органів виконавчої влади і місцевого самоврядування, так і з боку громадян.

Значним впливом на реалізацію права громадянина на мирне зібрання стало рішення Конституційного Суду України від 19.04.2001 № 4-рп/2001 який змінив порядок проведення мирних зібрань «організатори мирних

зібрань мають сповістити зазначені органи про проведення цих заходів заздалегідь, тобто у прийнятні строки, що передують даті їх проведення.» Проте ці строки не повинні обмежувати передбачене статтею 39 Конституції України право громадян, а мають служити його гарантією і водночас надавати можливість відповідним органам виконавчої влади чи органам місцевого самоврядування вжити заходів щодо безперешкодного проведення громадянами зборів, мітингів, походів і демонстрацій, забезпечення громадського порядку, прав і свобод інших людей. Визначення конкретних строків є предметом законодавчого регулювання, та на жаль терміни в законодавстві не визначені до теперішнього часу.

Наступним кроком, щодо забезпечення права на мирне зібрання стало рішення Конституційного Суду від 08.09.2016р. про неконституційність вимог про отримання дозволів у місцевої влади на проведення публічних релігійних та інших мирних заходів, суд вважає, що Конституція України «зобов'язує державу створити єдиний правовий механізм, що регулює проведення громадянами, громадськими або релігійними організаціями, іншими суб'єктами права публічних мирних зібрань релігійного та нерелігійного характеру». Визнало неконституційною і такою, що втратила чинність, частину 5 статті 21 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації». В цій статті йшлося про те, що для проведення якогось мирного зібрання раніше потрібно було обов'язково мати дозвіл(сповіщення) який отримувався у 10 денний строк. Місцеві органи влади тепер не мають жодних законних підстав давати чи не давати дозволи на мирні зібрання, в тому числі релігійного характеру (вуличні чи в орендованих приміщеннях). Єдині вимоги, які Конституція висуває до будь-яких мирних зібрань, в тому числі релігійних, це їх мирний характер та «завчасне сповіщення» органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування. Також цим рішенням скасовується дія Указу Президії Верховної Ради СРСР від 28.07.1988 року №9306 «Про порядок організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій в СРСР», на який до 2016 р. досить активно посилалися як місцеві посадовці, так і судові органи. Даний акт встановлював адміністративну та кримінальну відповідальність за порушення зазначеного порядку, але жодного припису щодо додаткового регламентування порядку мирних зібрань не містив. Цікаво, що відповідно до п. 10 зазначеного акту, його вимоги не поширювалися на зібрання та

мітинги «трудових колективів та громадських організацій, що проводяться у відповідності до законодавства, їх уставів та статутів». Такий припис, на мою думку, прямо націлював дію указу на запобігання та покарання так званих «неформальних» мирних зібрань, на відміну від офіційних мітингів та демонстрацій і цим прямо суперечив статті 39 Конституції України.

Тут також постає питання щодо адміністративної відповідальності під час відповідного зібрання.

В адміністративному регулюванні існує лише одна стаття, яка може притягнути до адміністративної відповідальності учасників мітингів – ст. 185–1 «Порушення порядку організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій». Зараз ця стаття складається з двох частин.

Частина 1 передбачає адміністративну відповідальність за порушення встановленого порядку організації або проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій, а ч. 2 – за ті самі дії, вчинені повторно протягом року після застосування заходів адміністративного стягнення або організатором зборів, мітингу, вуличного походу, демонстрації. Щодо практичного застосування, ЄСПЛ у своєму рішенні у справі «Веренцов проти України» доводить факт того що стаття порушує право на свободу мирних зібрань. 17 серпня 2010 року заявник, який є членом неурядової організації із захисту прав людини «Вартові закону», повідомив Львівську міську раду про намір шовітворка у період з 17 серпня 2010 року до 1 січня 2011 року проводити мирні зібрання біля будівлі прокуратури Львівської області. Метою зібрань було привернути увагу до фактів корупції в органах прокуратури. Коли зібрання вже було проведене, громадянина незаконно заарештували та добу протримали під вартою, заставили підписати протокол та відвезли до суду не ознайомивши його з матеріалом справи та відмовили в позові на залучення до справи захисника. Європейський суд встановив, що визнання заявника винним у вчиненні такого адміністративного правопорушення як «Порушення порядку організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій» не відповідало вимогам статті 7 Конвенції, оскільки власне процедура організації і проведення таких зібрань не була передбачена законодавством. З огляду на наявність на національному рівні прогалини у законодавчому регулюванні реалізації особами права на

свободу зібрань та неможливість її усунення протягом 20 років Європейський суд вказав, що ця проблема є системною в Україні та закликав державу негайно запровадити в національному законодавстві та адміністративній практиці необхідні реформи з метою приведення їх у відповідність з вимогами Конвенції та практики Європейського суду. Це означає, що до моменту прийняття закону, який визначить порядок організації та проведення мирних зібрань, жодну фізичну особу в Україні не може бути притягнуто до адміністративної відповідальності, передбаченої ст. 185–1 КУпАП.

Але це не значить, що при проведенні мітингів жителів взагалі неможливо притягнути до адміністративної відповідальності, якщо при проведенні мітингу права та свободи інших осіб будуть порушуватись, або громадська безпека буде під загрозою то за відповідною статтею КпАП осіб можна притягнути до адміністративної відповідальності.

Список використаних джерел: 1. Адміністративне право: навч. посіб. Харків: Право, 2018. ст 108; 2. Рішення Конституційного Суду України від 19.04.2001 №4-рп/2001; 3. Рішення ЄСПЛ у справі «Веренцов проти України»; 4. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Документ 80731-X, чинний, поточна редакція – Редакція від 18.03.2020, підстава – 463-IX.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Сьоміна В. А.

II. АДМІНІСТРАТИВНА РЕФОРМА ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

ADMINISTRATIVE REFORM AND PROBLEMS OF PUBLIC ADMINISTRATION DEVELOPMENT: DOMESTIC AND FOREIGN EXPERIENCE

Гарашук Володимир Миколайович

доктор юридичних наук, професор, завідуючий кафедрою адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

АДМІНІСТРАЦІЯ ЯК ЧАСТИНА АПАРАТУ УПРАВЛІННЯ: СУТНІСТЬ ТА МІСЦЕ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ

Сьогодні поняття «адміністрація» досить часто зустрічається у юридичній науці та вітчизняних нормативно-правових актах. Здійснення будь-якої управлінської діяльності від імені держави передбачає наявність спеціально створених інституцій (у тому числі недержавних), які у своїй сукупності становлять єдину цілісну ієрархічну систему, що діє в межах повноважень, визначених законодавством, і забезпечує належне впорядкування охоронюваних державою суспільних відносин.

Поняття «адміністрація» в сучасному розумінні цього слова бере свій початок з кінця XVIII – початку XIX ст. і пов'язане з поступовим переходом до конституційних монархій та початком функціонування окремих «державної адміністрації» та «територіальної адміністрації» [1]. У перекладі з латинської слово *administratio* – «адміністрація» – є синонімом слів «управління», «керівництво». Під адміністрацією розуміють: «1) державні органи, що здійснюють управління; 2) ...керівний персонал якої-небудь установи, підприємства...». А керувати – означає «управляти, завідувати» [2, с. 22]. Отже, адміністрація являє собою апарат, органи, сукупність осіб, які керують діями людей. Ще раз наголосимо, такий апарат мають всі більш-менш складно організовані структури, в тому

числі недержавні, але тут адміністрацію ми будемо розглядати переважно як частину саме державного апарату.

У європейському адміністративному праві останнім часом все частіше застосовують термін «публічна адміністрація». Сформований вперше у Франції термін «адміністрування» (а не управління) вживають для того, щоб підкреслити особливий вид розпоряджень, що видаються повноважними органами в умовах демократії. Тобто ще раз наголосити на меті служіння усього державного апарату інтересам людини.

Зауважимо, що термін «публічна адміністрація» не є тотожним «державному управлінню». Окрім вищезазначених особливостей, остання категорія має більш звужений зміст, оскільки не враховує існування органів місцевого самоврядування, які теж є органами управління, але не державного. Аналіз окремих нормативно-правових актів ЄС та юридичної літератури галузевого спрямування дозволяє зробити висновок, що в європейському адміністративному праві категорія «публічна адміністрація» розглядається у двох розуміннях: у вузькому та в широкому. У вузькому розумінні структура публічної адміністрації є відокремленою і складною суспільною системою, яка включає: державну адміністрацію (законодавча, виконавча, судова та президентська); адміністрацію організацій для надання публічних послуг; адміністрацію публічних підприємств державної та комунальної власності; адміністрацію міжнародних публічних організацій [3, с. 114]. У широкому розумінні в європейському праві до «публічної адміністрації», крім органів публічної влади, належать ті органи, які не входять до неї організаційно, але виконують делеговані нею функції. Як наголошується в резолюції з публічно-правової (державної) відповідальності, під «публічною владою» слід розуміти будь-яку установу публічного права (включаючи державу, регіональні та місцеві органи державної влади, незалежні публічні підприємства), а також будь-яких приватних осіб при здійсненні ними прерогатив офіційної влади [4]. Отже, до змісту терміна публічної адміністрації входять органи місцевого самоврядування та інші суб'єкти владних повноважень, що мають делеговані владні повноваження. Такий підхід є більш сприятливим для реалій українського процесу адміністрування. На застосування широкого підходу до розуміння публічної адміністрації у вітчизняному адміністративному праві наголошує і Проект Концепції реформування публічної адміністрації в Україні, який тлумачить термін «публічна ад-

міністрація» як «органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та інші суб'єкти, які відповідно до закону чи адміністративного договору мають повноваження забезпечувати виконання законів, діяти в публічних інтересах (виконання публічних функцій)» [5].

Діяльність органів публічної адміністрації пронизує всі суспільні відносини, що «цікаві» державі. Основне призначення органів публічної адміністрації полягає у виконанні рішень, прийнятих безпосередньо народом або його представницькими органами, втіленні вираженою в законах волі суспільства, в розробці та реалізації програм розвитку суспільства, в забезпеченні дотримання законодавчих норм, у нормотворчій діяльності, у забезпеченні громадського порядку, стабільності, безпеки в суспільстві, у захисті прав і свобод людини і громадянина [6, с. 23].

Таким чином під адміністрацією доречно розуміти частину апарату управління державного та/або недержавного органу (органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, керівництво підприємств, організацій, установ, у тому числі недержавних), які відповідно до закону чи адміністративного договору мають повноваження діяти в публічних інтересах, виступати від імені та в інтересах органу, який вони очолюють, забезпечувати виконання покладених на орган (осіб, які в ньому працюють) функціональних обов'язків. Фактично адміністрація будь-якого підприємства, організації, установи це головний і єдиний орган, який представляє на правовому полі юридичну особу, і діє від її імені. Робота адміністрації (фактично колективу спеціально підібраних фахівців) спрямовується її керівником, як правило, на засадах єдиноначалія. Адміністрацію не можна ототожнювати з самою юридичною особою.

Список використаних джерел: 1. Рибак, А. І. Стан та перспективи реформування публічної адміністрації в Україні. *Гілея: науковий вісник*: зб. наук. пр. / голов. ред. В. М. Вашкевич. К.: ВІР УАН, 2011. Вип. 47. С. 594–602; 2. Современный словарь иностранных слов. СПб., 1994. 752 с.; 3. Арабаджийски Н. Основи на публичната администрация. Обща част. София, 2005. 222 с.; 4. Рекомендації № R(84)15 Комітету міністрів державам-членам стосовно публічно-правової відповідальності за спричинену шкоду. URL: <https://wcd.coe.int/>; 5. Проект Концепції реформування публічної адміністрації в Україні. URL: http://www.pravo.org.ua/files/administr/Koncepciya_reform_publ_admin_2.doc.; 6. Друцун Т. Понятие органов публичной администрации как составной части государственного аппарата. *Предпринимательство, хозяйство и право* : науч.-практич. хоз.-правовой журн. 2012. № 5. С. 21–24.

Проневич Олексій Станіславович
доктор юридичних наук, професор, професор
кафедри адміністративного права юридичного
факультету Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

КРИЗОВА КОМУНІКАЦІЯ В ПУБЛІЧНОМ УАДМІНІСТРУВАННІ: НОРМАТИВНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Публічне адміністрування є зовнішньо орієнтованою публічно-владною діяльністю уповноважених суб'єктів владних повноважень, спрямованою на ствердження легітимного публічного інтересу шляхом забезпечення виконання законів і підзаконних нормативно-правових актів, сприяння приватним особам у реалізації суб'єктивних прав, надання адміністративних послуг, виявлення та усунення реальних і потенційних загроз для охоронюваного загального блага. Аксиоматично, що ефективність публічного адміністрування залежить від рівня та інтенсивності публічної комунікації між суб'єктами владних повноважень і приватними особами у форматах «суб'єкт – об'єкт» (класичні відносини влади-підпорядкування) та «суб'єкт – суб'єкт» (публічно-сервісні відносини). Публічна комунікація детермінована прагненням забезпечити прозорість діяльності суб'єктів владних повноважень, оперативно інформувати суспільство про їх рішення і дії, підвищити рівень довіри населення до влади, надати громадянам можливість участі у прийнятті публічно-владних рішень.

Публічно-комунікаційна діяльність здійснюється у контексті реалізації низки соціально значущих функцій (інтеграції, взаємодії, координації, регулювання, просвітництва, соціалізації тощо). Залежно від характеру походження і ступеня поширення загроз, специфіки правових режимів функціонування системи публічного адміністрування та оперативності прийняття рішень публічна комунікація суб'єктів владних повноважень поділяється на штатну (в умовах «режиму повсякденного функціонування») та кризову (в особливий період).

Кризова комунікація в публічному адмініструванні здійснюється в умовах існування реальних або потенційних екзистенційних загроз природного, техногенного або антропогенного походження для життя,

здоров'я і майна окремих індивідів, нормальної життєдіяльності суспільства як цілісного організму та штатного функціонування органів публічної влади. Першочергово йдеться про врегульовану надзвичайним законодавством діяльність суб'єктів владних повноважень в особливих умовах/надзвичайних ситуаціях.

Відповідно до пункту 24 частини 2 статті 2 Кодексу цивільного захисту України поняття «надзвичайна ситуація» тлумачиться як обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності.

Згідно зі статтею 5 Кодексу визначено види надзвичайних ситуацій (техногенного характеру, природного характеру, соціальні, воєнні) та їх рівні (державний, регіональний, місцевий, об'єктовий). Координацію діяльності органів виконавчої влади у сфері цивільного захисту здійснюють Рада національної безпеки і оборони України, Кабінет Міністрів України, Державна комісія з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій, відповідні регіональні та місцеві комісії.

Стрижневими суб'єктами публічної адміністрації у сфері забезпечення цивільного захисту є Міністерство внутрішніх справ України (забезпечує формування державної політики у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій), Державна служба України з надзвичайних ситуацій (як центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту), інші центральні органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування.

Залежно від масштабів і особливостей надзвичайної ситуації, що прогнозується або виникла, єдина державна система цивільного захисту може функціонувати у режимах підвищеної готовності, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану.

Кризова комунікація також може здійснюватися суб'єктами публічної адміністрації в умовах режиму повсякденного функціонування, коли передбачені законом надзвичайні режими «готовності/ситуації/стану» офіційно не запроваджено, однак внаслідок небезпечних подій або певних деструктивних дій (оголошення дефолту, кібератаки, масштабного блекауту, транспортного колапсу, стрімкого зростання цін, сповільнення соціальних програм, високого рівня безробіття, спалаху злочинності, поширення фейків тощо) існує реальна загроза для «нормальної, регулярної і безпечної життєдіяльності суспільства».

Зазначимо, що такий підхід корелюється з положеннями пункту 1 частини 1 статті 21 Кодексу цивільного захисту України щодо права громадян на «отримання інформації про надзвичайні ситуації або небезпечні події, що виникли або можуть виникнути», а також пункту 3 частини 1 статті 6 Закону України «Про інформацію» щодо обов'язку суб'єктів владних повноважень інформувати громадськість та засоби масової інформації про свою діяльність і прийняті рішення та частини 4 статті 21 цього Закону щодо неможливості віднесення до інформації з обмеженим доступом відомостей «про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні ситуації, що сталися або можуть статися і загрожують безпеці людей».

Аксіоматично, що кризова комунікація є ключовим компонентом кризового адміністрування. Криза продукує відчуття незахищеності і тривоги, спричиняє «раптово зростаючу потребу в інформації». Натомість інформаційно-комунікаційна діяльність у кризових ситуаціях сприяє розумінню логіки дій влади та уникненню безладу і хаосу.

Кризова комунікація не може зводитися лише до інформування громадськості, оскільки також охоплює внутрішню комунікацію, оцінювання ризиків, спростування неправдивої інформації, обмін інформацією з неурядовими організаціями та засобами масової інформації.

Внутрішня комунікація передбачає інформування персоналу щодо кризової ситуації з метою забезпечення вироблення і реалізації адекватних загрозам управлінських рішень, збереження сприятливого морально-психологічного клімату, запобігання деморалізації колективу та поширенню неправдивої інформації. Оцінювання ризиків включає перманентний моніторинг загроз та виявлення їх руйнівного потенціалу для суспільства і держави, профілактичні повідомлення про сутність безпо-

середньої небезпеки та можливості уникнення потенційних загроз, інформацію про плановані заходи, спрямовані на управління ризиками або мінімізацію їх негативного впливу, а також інструкції-алгоритми дій в конкретних ситуаціях.

Кризова комунікація не обмежується реакцією на надзвичайну ситуацію. Вона містить також проактивний компонент, оскільки охоплює докризовий етап інституційно-технологічного забезпечення кризової комунікації, етап власне інформаційно-комунікаційної діяльності в умовах надзвичайної ситуації та «етап рефлексії» (аналізу результатів нейтралізації наслідків кризової ситуації). Фахівці наголошують, що кризова комунікаційна група повинна перебувати у стані постійної готовності та вживати системних заходів (здійснювати збір інформації про небажані потенційно загрозливі події і явища, формувати антикризові комунікативні стратегії, розробляти антикризові комунікативні плани, визначати цільові аудиторії та інформаційні канали, призначити уповноважених на артикуляцію офіційної позиції кризових речників, підготувати шаблони прес-релізів та інших документів, визначити перелік можливих питань і відповідей щодо кризових ситуацій, розробити оптимальні алгоритми дій членів кризових комунікаційних груп тощо).

Кризова комунікація має здійснюватися з дотриманням таких імперативів: створення кризового медіа-центру; рівного ставлення до засобів масової інформації; оприлюднення і доведення до цільових аудиторій першого повідомлення не пізніше ніж за годину після події; неприпустимості приховування соціально значущої інформації, поширення неперевіреної інформації і персональних даних, висловлювання необґрунтованих припущень; узгодження інформаційних повідомлень з уповноваженим суб'єктом публічної адміністрації; використання електронних мас-медіа і соціальних мереж; моніторингу інформації про події у засобах масової інформації та оперативного спростування неправдивого контенту; боротьби з розповсюдженням чуток; інформування громадськості про результати подолання кризової ситуації та заходи щодо запобігання їх виникненню у подальшому.

Резюмуючи, зазначимо, що кризова комунікація є компонентом кризового адміністрування у надзвичайних ситуаціях або в умовах режиму повсякденного функціонування при існуванні реальних загроз для нормальної життєдіяльності суспільства. Вона детермінована прагненням

забезпечити моніторинг та оцінювання ризиків, налагодити внутрішню комунікацію суб'єктів владних повноважень, оперативно інформувати суспільство про надзвичайні ситуації та вжиті заходи з метою нейтралізації її руйнівних наслідків, надати населенню коректні інструкції-алгоритми дій в конкретних ситуаціях тощо. Кризова комунікація містить проактивну і реактивну складові, що зумовлено необхідністю висвітлення широкого спектру проблем екзистенційного характеру, що виникають в особливий період/екстраординарних умовах.

Ковбас Ігор Васильович

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри публічного права

Чернівецького національного університету

імені Юрія Федьковича

ДЕРЖАВНІ НАГОРОДИ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА «М'ЯКОГО» ІНСТРУМЕНТАРІЮ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ (ПРОБЛЕМАТИКА ФОРМУВАННЯ ТЕМАТИЧНОГО ПОНЯТІЙНОГО ПРАВОВОГО АПАРАТУ)

Докорінний перегляд змісту, призначення, зовнішніх форм прояву інструментарію публічного адміністрування в Україні в умовах сучасних реформаційних державотворчих та правотворчих процесів зумовлює потребу зосередження уваги на використанні ресурсу т. зв. «м'якого» інструментарію, складовою якого цілком логічно можна вважати державні нагороди. Останні традиційно, як і державне нагородження (у матеріальному та процедурному значеннях), розглядається у правовій доктрині у співвідношенні із антиподом, яким є покарання (стягнення), а у глобальному форматі – примус. Якщо перше пов'язане безпосередньо із визначенням заслуг особи, її позитивних результатів, досягнень, інше ж – із протиправними діями, недоліками, прогалинами тощо.

Досконале публічне адміністрування в аспекті його змісту, результативності безпосередньо залежить від максимального використання ресурсу двох інструментів, а саме – державних нагород як прояву «м'якого»

інструментарію, та покарання (стягнення) – як прояву «жорсткого» інструментарію.

Важливим є формування правового підґрунтя для використання як кожного із них, так їх сукупності. Звертаючи увагу на ресурс першого, варто зазначити, що роль і значення державного нагородження, державних нагород привертає увагу вчених-юристів останнім часом, що цілком зумовлено пошуком відповіді, чи є відносини, пов'язані із цими правовими явищами, предметом саме адміністративно-правового регулювання.

Аналіз наявних джерел свідчить про певну дискусійність цього питання (кілька базових підходів щодо розуміння цього питання), вирішити яке важливо в аспекті оновленого погляду на предмет, призначення, систему адміністративного права. В цілому можна виокремити кілька підходів до цього проблемного питання у вітчизняній правовій науці, а саме:

- 1) це комплексний інститут права, який об'єднує норми кількох, в т.ч. й адміністративного права;
- 2) це галузь права, яка також об'єднує відповідні норми права (щоправда, виникають питання щодо наявності ознак самостійної галузі права);
- 3) це елемент системи адміністративного права.

Аналіз кожного із підходів все ж таки дозволяє зупинитися на останньому як такому, що максимально узгоджується із оновленими підходами розуміння місії адміністративного права. Розгляд адміністративного права в контексті його місця в системі права України при її поділі на публічне і приватне, матеріальне і процедурне, регулятивне і охоронне (наприклад, роботи Ю. Битяка, Т. Коломоець, В. Колпакова, Н. Писаренко, І. Бойко та ін.), дозволяє розглядати питання, пов'язані із використанням ресурсу державних нагород, а отже і відповідні відносини, як складову предмету адміністративного права у сучасному розумінні і як складову Особливого адміністративного права у контексті з'ясування їх місця в системі відповідної галузі права.

За таких умов актуальності набуває формування нового базису для розробки і прийняття новітнього нагородного (зокрема, державного нагородного) законодавства, а отже і його понятійного апарату із закріпленням «базових» норм-дефініцій. Останніми цілком можна вважати: «державна нагорода», «державне нагородження» (в аспекті розуміння про-

цедури), «державна нагородна справа» (в аспекті комплексного підходу щодо поєднання організаційно-правового аспектів), «державна нагородна політика», «суб'єкти державного нагородження» (в аспекті «активного» – суб'єкта відзначення та «пасивного» – суб'єкта нагородження), «система державних нагород» (офіційно визнана ієрархія їх), «нагородне законодавство».

Відповідний понятійний апарат цілком можна вважати достатнім для формування новітньої теорії державних нагород та розробки новітнього законодавства, яке б закріпило відповідні правові норми.

Враховуючи розмаїття державних нагород, особливості використання їх ресурсу, сферу останнього, цілком можливо було б запропонувати використовувати зазначений понятійний тематичний апарат при розробці кодифікованого нормативно-правового акту, покликаного регулювати відносини, безпосередньо пов'язані із використанням ресурсу державних нагород і державного нагородження, а саме: Нагородного кодексу України, що узгоджується із пріоритетами сучасної вітчизняної нормотворчої діяльності, зорієнтованої на врегулювання відносин у різних сферах публічного адміністрування.

Vaidas Milius

*Doctoral Student of Institute of Public Law
of Mykolas Romeris University Law School
(Vilnius, Lithuania)*

PRIE-TRIAL MEDIATION IN THE LITHUANIAN ADMINISTRATIVE PROCESS

From 2019 March 1, the Law on Administrative Proceedings amendments No. VIII-1029 2, 40, 44, 51, 56, 59, 67 and 71 and supplement to Article 79–1 of the Act of the Republic of Lithuania came into force (Republic of Lithuania Law on Administrative Proceedings, 2018). This amendment to the law legalized judicial mediation in administrative proceedings.

In judicial mediation in administrative proceedings, the enforcement process is essentially based on the exercise of mediation in civil litigation. Rules that are almost analogous to civil procedure are laid down by law and

in the manner prescribed by the Judicial Council. Due to the successful operation of the Settlement Agreement in the administrative courts and the possibility of conciliation between the parties in the administrative dispute, amendments were also made to the Law of the Republic of Lithuania on Pre-trial Administrative Dispute Resolution Procedure. The legal regulation of the Institute of the Peace Treaty in the extrajudicial administrative procedure essentially created the basis for the formation of extrajudicial mediation in the Lithuanian administrative process.

Recently, the Institute for Out-of-Court Administrative Dispute Resolution is being strengthened in Lithuania in order to optimize and streamline the handling of all types of administrative disputes at all stages of the administrative process. In 2021 1 January, the new version of the Law on Mediation of the Republic of Lithuania will come into force. Substantial changes to this law concern the legalization of out-of-court mediation in administrative proceedings. The mechanism of out-of-court administrative litigation is generally designed to enable individuals to enforce their right to effective, cost-effective and expeditious access to their infringed rights without the disadvantages of litigation.

Subject of research- Changes in the legal regulation of out-of-court mediation in administrative process in Lithuania.

The aim of research – is to analyze the new legal regulation of out-of-court mediation in the Lithuanian administrative process and to discuss the theoretical and practical problems of new legal regulation.

Tasks of research – 1. To introduce new legal regulation of out-of-court mediation in the Lithuanian administrative process; 2. Discuss the main theoretical and practical problems out-of-court mediation in the Lithuanian administrative process; 3. Analyze the possibilities of out-of-court mediation in extrajudicial administrative disputes.

The legislator amends the Law on Mediation of the Republic of Lithuania, providing for a new institute, that means, out-of-court mediation not only in civil but also in administrative proceedings. The draft law stipulates that the chairman of the Lithuanian Administrative Disputes Commission shall be added to the list of mediation management entities, which shall establish the procedure of organization and execution of extra-judicial mediation in the Commission and its subdivisions and organize the monitoring of extra-judicial mediation. Pursuant to the draft law, out-of-court mediation is planned to take

place at the premises of the Lithuanian Administrative Disputes Commission. If the parties choose a member of the commission as a mediator, the parties will in any event be free of mediation. The process of mediation is envisaged by analogy with the civil mediation process, with the possible specific modifications mentioned in the draft law, which may be established by the chairman of the Lithuanian Administrative Disputes Commission by the end of 2020 December 31 the procedure for organizing and executing extra-judicial mediation in the Commission and its divisions. It is also important to emphasize that peace agreements concluded during non-judicial mediation of administrative disputes will be subject to the requirements set forth in the Law on Pre-trial Administrative Dispute Resolution and other laws of the Republic of Lithuania.

The new legal framework for out-of-court mediation in administrative proceedings has largely failed to address and regulate the qualification requirements for persons seeking to mediate in administrative disputes. Under the guidance provided, out-of-court mediation mediators can be individuals who meet the general qualification requirements for mediators on the list of mediators. There is no separate requirement, but there is a discussion among scholars that an additional requirement to attend a short training program on mediation in administrative disputes may be imposed. It is also determined that the members of the Lithuanian Administrative Disputes Commission who have the right to mediate in accordance with their duties will have to pass a mediator qualification examination, be included in the list of mediators and comply with the requirements for other mediators. Mediators are expected to be qualified not only in administrative disputes but also in civil disputes. Whether such a decision is correct, when the administrative process itself is specifically related to the dispositive principle of the regulation of administrative disputes, is not yet clear, and this question is likely to be answered when a new process is launched.

The successful application of mediation in pre-trial administrative proceedings is the subject of dispute. It can be concluded from the already existing practice in administrative courts, when peace treaties are concluded, that administrative disputes concerning the subject matter, tax relations, civil service, administration of financial assistance are peacefully ended. Pre-litigation administrative disputes of this nature usually arise from the annulment of a decision, the obligation to take action and related to claims for pecuniary

and non-pecuniary damage. Out-of-court mediation should be used for the resolution of disputes in which the public administration has the discretion to review the decision and to settle the dispute at its own discretion. Such an opportunity would enable the institution to take account of the situation and to assess, on the basis of the principle of proportionality, whether the means employed were fit for purpose. (Meškya, Mažvydas, 2015 yr., page. 141).

Under the new legal framework, it is provided that from 1 January 2021, the The competence of the Lithuanian Commission on Administrative Disputes will be extended by providing that it would investigate complaints regarding compensation for damage caused by unlawful actions of state administration entities and municipal administration entities as a mandatory pre-trial administrative dispute resolution committee. They will also deal with Service Disputes and Complaints about the decision to refuse, change or revoke a temporary residence permit in the Republic of Lithuania or a long-term resident permit in the European Union.

Such an extension of the competence of the Lithuanian Administrative Disputes Commission and the establishment of pre-trial administrative disputes, the subject-matter of which is the substantive legal relations in the pre-trial investigation commission, would be very relevant for out-of-court mediation in administrative proceedings. By regulating the mandatory pre-trial settlement of administrative disputes in this way, one of the objectives of the state would be to reduce the workload of administrative courts and to provide the citizens with the fastest and simplest administrative dispute resolution.

In conclusion, we conclude that the legal regulation of non-judicial mediation prepared by lawmakers in administrative proceedings is prepared by analogy with the exercise of mediation established in civil law. An example of this is judicial mediation in administrative proceedings, which is a complete analogy to civil mediation and is already being applied in practice by administrative courts, but whether such a model will work well in the implementation of extrajudicial mediation in administrative proceedings is not fully understood. However, it is important to note that legal practitioners do not see, or at least hope to avoid, many of the threats to the application of the law and other interferences that may affect the improper implementation of extrajudicial administrative proceedings. The imperative model of public law prevailing in public law, in effect, narrows the boundaries of a peaceful agreement in public law, and the settlement agreement between the parties

cannot in any way conflict with the imperative provisions of law, regulation or the public interest. The general principles of mediation, which are appropriate and directly applicable in civil law, make most of the principles difficult to implement in administrative proceedings.

Literature:

1. Kaminskienė, N., Račelytė, D., Tvaronavičienė, A., Mienkowska-Norkienė, R., Atutienė, E., Štaraitė-Barsulienė, G., Saudargaitė, I., Uscila, R., Banys, A., Langys, E., Pečkys, V., Špokas, E., Čiuladienė, G., Aleknonis, G. (2013) *Mediacija: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras. [Mediation: A textbook. Vilnius: Mykolas Romeris University Publishing Center].

2. Meškys, L., ir Mažvydas, G. (2015). Ar galima mediacija administraciniame procese Lietuvos Respublikoje?, *Teisės apžvalga*, 1,12: 141. [Is there a possibility of mediation in administrative proceedings in the Republic of Lithuania ?, *Law review*.]

3. Dėl Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo Nr. X-1702 pakeitimo įstatymo Nr. XIII-534 pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo Nr. VIII-1029 20, 28, 36, 40, 44, 51, 56, 59, 67, 79 straipsnių pakeitimo ir Įstatymo papildymo 79–1, 79–2 straipsniais įstatymo, Lietuvos Respublikos ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos įstatymo Nr. VIII-1031 pakeitimo įstatymo projektų pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui. Prieiga per internetą: [Concerning the Law on Mediation in Civil Disputes of the Republic of Lithuania no. X-1702 Amendment Act no. XIII-534 of the Republic of Lithuania Law on Administrative Proceedings of the Republic of Lithuania no. VIII-1029 of the Law on Amending Articles 20, 28, 36, 40, 44, 51, 56, 59, 67, 79 and Supplementing the Law with Articles 79–1 and 79–2; VIII-1031 to the Seimas of the Republic of Lithuania. Access through internet:] <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/f56939b4f85611e895b0d54d3db20123?jfwid=-14itv2ko6m>

4. Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo Nr. X-1702 pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo Nr. X-1702 pakeitimo įstatymo Nr. XIII-534 2 straipsnio pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo Nr. VIII-1029 20, 28, 36, 40, 44, 51, 56, 59, 67, 79 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 79¹, 79² straipsniais įstatymo, Lietuvos Respublikos ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos įstatymo Nr. VIII-1031 pakeitimo įstatymo projektų derinimo pažyma. Prieiga per internetą: [Law of the Republic of Lithuania on Mediation no. X-1702 Amendment Act, Republic of Lithuania Law on Mediation in Civil Disputes no. X-1702 Amendment Act no. Article XIII-534 of the Law on Amending Article 2 of the Law on Administrative Proceedings of the Republic of Lithuania no. VIII-1029 of the Law on Amending Articles 20, 28, 36, 40, 44, 51, 56, 59, 67, 79 and Supplementing the Law with Articles 79¹, 79²; VIII-1031 Amendment Bill Approval Certificate. Access through internet:] http://lrv.lt/uploads/main/meetings/docs/1078023_imp_2cc53e3b5266ef87bc2b9b0feaf4fa13.pdf

5. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas (2018). Teisės aktų registras, 2018–21856. [Law on Administrative Proceedings of the Republic of Lithuania. (2018). Legislative register].

6. Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo Nr. X-1702 pakeitimo įstatymo Nr. XIII-534 pakeitimo įstatymo projektas (2018). Lietuvos Respublikos Seimas 18–4796(3). [Law of the Republic of Lithuania on Mediation in Civil Disputes X-1702 Amending Law no. XIII-534 Amendment Bill (2018). Seimas of the Republic of Lithuania].

Andrejus Novikovas

*PhD in Law, Associate Professor of Institute of Public Law
of Mykolas Romeris University Law School,
(Vilnius, Lithuania)*

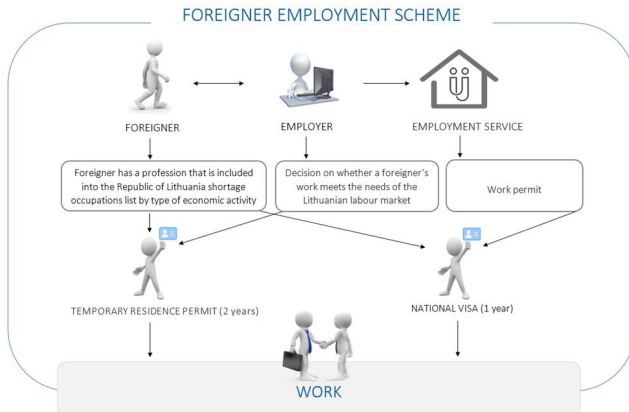
THE EMPLOYMENT OPPORTUNITIES OF ALIENS FROM THIRD-COUNTRIES IN EU: THE EXPERIENCE OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA

The Republic of Lithuania is a member of the EU, therefore, Lithuania must transfer the EU legal regulation into national law. In this context, Lithuania's legal framework on the employment of aliens from third-countries reflects general trends prevailing in the EU. Paradoxically, in Lithuania there has been little change in the legal framework on the employment of aliens from third-countries, but the case law in this area has changed essentially. Changing case law was determined by the current reasons: high migration Lithuanian citizens from the Republic of Lithuania; shortage of employees; the protection of interests of employees from third-countries, increased number of cases in administrative courts. A significant value by changing the attitude of employment of aliens from third-countries in the Republic of Lithuania, has made Lithuanian Supreme Administrative Court expanded panel of judges, making a decision in administrative case no. eA-3675–624 / 2019 (Ruling of Lithuanian Supreme Administrative Court dated June 12, 2019 in the administrative case no. eA-3675–624 / 2019).

Item 4 of Paragraph 1 of Article 40 of the Law of the Republic of Lithuania on the Legal Status of Aliens (hereinafter: LAW) provides that a temporary residence permit may be issued to an alien if he intends to work in the Republic

of Lithuania in accordance with the provisions of Article 44 of this LAW. This report analyzes cases where an alien is issued a temporary residence permit in the Republic of Lithuania on the grounds provided for in Item 3 of Paragraph 1 of Article 44 of the Law

Item 3 of Paragraph 1 of Article Article 44 of LAW states, that a temporary residence permit may be issued to an alien who intends to take up employment in the Republic of Lithuania if: a) the employer presents the written undertaking to recruit alien under an employment contract for the period of not less than six months; b) the employer presents the document attesting to the alien’s qualification and at least one-year work experience in a qualification-related occupation over the last two years, with the exception of the case referred to in paragraph 2 and 2¹ of Article 44;c) the Lithuanian Labour Exchange under the Ministry of Social Security and Labour (hereinafter: the ‘Lithuanian Labour Exchange’) takes, in accordance with the procedure laid down by the Minister of Social Security and Labour, a decision that the alien’s employment meets the needs of the labour market of the Republic of Lithuania with the exception of the case referred to in paragraph 2 of this Article. (see Scheme №.1) [1].

The latter condition (referred to in paragraph 3 (c)) does not apply to an alien whose occupation is included in the list of occupations for which there are shortages in the Republic of Lithuania by economic activity (Article 44 (2) of the LAW). If a temporary residence permit has been issued in accordance with Article 44 (1) (3) of the LAW, the alien may work only with the employer

who has undertaken to employ him in the Republic of Lithuania (Article 44 (7) of the LAW).

The legislature has not imposed any additional conditions and restrictions on the activities of the employer referred to in Article 44 (1) (3) (a) of the LAW. In other words, it does not require that the employer directly to work (activities carried out by) the relevant sector of economic activity (in the field), directly related to the mentioned profession.

The only formal requirement is an undertaking by the employer, for a period of not less than 6 months, to enter into an employment contract with a alien who, as a party to the employment contract, undertakes employment functions whose content corresponds to the profession referred to Paragraph 2 of Article 44 of the LAW. Apart from some narrow and separate aspects, the LAW does not impose any additional conditions and requirements on the form and content of individual employment relationships between an employer and aalien. The rights and obligations of the participants in this relationship shall be exercised in accordance with the procedure established by the Labor Code and other labor laws and the employment contract. This means that a form of employment relationship such as *temporary work* (Article 72 of the Labor Code) is not in itself incompatible with the provisions of the LAW in question provided that all the mandatory requirements laid down in the Labor Law are respected.

The restriction established in Paragraph 7 of Article 44 of the LAW only means that during the period of validity of the temporary residence permit in the Republic of Lithuania an alien may not establish (individual) employment relations with other persons. This provision of the LAW may not be interpreted as determining the specific place of work of an alien (the place where the alien performs work functions) – the place of performance of work functions may not coincide with the place of work, the employee may not have his principal place of work, it can be a non-permanent (e.g., Article 34 of the Labor Code). Therefore, it is legal for an alien to perform his work in another person’s premises and / or territory (e.g. under a service contract between the alien’s employer (service provider) and another person (recipient)), provided, that this does not create new (individual) employment relationships with others (the other person is not considered an employer within the meaning of employment law). The obligations (intentions) of the employer and the alien

referred to in Item 3 of Part 1 of Article 44 of the LAW to establish an individual employment relationship on the basis of an employment contract must be real. If it is established that an application for a temporary residence permit in the Republic of Lithuania was submitted by an alien or an employer for purposes other than those provided for by the LAW, such application may not be satisfied and the permit shall not be issued. Where the competent authority has doubts as to the true purpose of the applicants referred to above, it shall take all necessary steps to establish the material facts that can objectively identify the alien's and / or the employer's intention to apply for a permit.

The interpretation and application of the provisions of the LAW, contained in Ruling of Lithuanian Supreme Administrative Court dated June 12, 2019 in the administrative case no. eA-3675–624 / 2019, are different from those provided in some previous decisions of the Lithuanian Supreme Administrative Court. Lithuanian Supreme Administrative Court emphasized, that the case law is not a static thing, it can be adjusted when it is inevitably, objectively necessary, with due justification of this necessity (see Constitutional Court Ruling of 28 March 2006). In the opinion of this Court, the protection of the rights of aliens and the maintenance of the principles of legality and legal certainty, are necessary for the development of case law and unifying case law in administrative courts.

Literature: 1. How to employ a foreigner. URL: <https://www.migracija.lt/en/-/how-to-employ-a-foreigner?redirect=%2Fen%2Fimportant>.

Попова Анна Петрівна

аспірант, група Phd – 75

Сумського державного університету

Навчально-науковий інститут права

ВИСВІТЛЕННЯ ПЕРСОНАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ СУБ'ЄКТАМИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ПУБЛІЧНОЇ ОСОБИ

З метою аналізу розширення обов'язків публічних службовців в сфері публічного адміністрування до висвітлення інформації, що належить до приватної, враховуючи основоположні рекомендації Резолюції № 1165

(1998) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про право на недоторканність особистого життя», в яких надано роз'яснення поняттю «публічна особа», зазначено, що публічними фігурами є особи, які обіймають державні посади і (або) користуються державними ресурсами, а також усі ті, хто відіграє певну роль у суспільному житті у галузі політики, економіки, мистецтва, соціальній сфері, спорті чи в будь-якій іншій галузі [2].

В сучасних умовах функціонування кожної країни не можливе без публічного адміністрування, яке реалізується через органи державної влади та місцевого самоврядування, оскільки воно забезпечує врегульовану законами зовнішню та внутрішню діяльність держави.

Проте необхідно зауважити, що в органах державної влади та місцевого самоврядування здійснюють фактичну діяльність з публічного адміністрування люди, які також виступають суб'єктами такої діяльності.

Так, Сукманова О. визначила, що «суб'єкт публічного адміністрування – особа, яка наділена владними повноваженнями, в межах яких здійснює публічне адміністрування (проводить виконавчо-розпорядчу діяльність та надає адміністративні послуги) в певній галузі, може самостійно бути суб'єктом відповідальності та виступати учасником адміністративних правовідносин» [6, с. 65]. Із викладено вбачається, що зі змісту поняття суб'єкт в розрізі досліджуваної теми ми розуміємо – фізичну особу, на яку покладені права та обов'язки громадянина, тому для повноцінного функціонування вона повинна мати законодавчо врегульований захист особистого права на приватність, в той час як зобов'язана висвітлювати обставини особистого життя, більше ніж фізичні особи, які не є суб'єктами публічного адміністрування.

З аналізу сучасного національного законодавства, використовуючи аналогію закону, ми можемо визначити, що поняття «суб'єкт публічного адміністрування» є тотожним поняттю «національний публічний діяч», яке визначене в Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» в межах вичерпного переліку посад, які здійснюють виконавчо-розпорядку діяльність.

А саме, в чинній редакції досліджуваного закону до 28 квітня 2020 року поняття «національний публічний діяч» включає в себе такий

перелік посад: Президент України, Прем'єр-міністр України, члени Кабінету Міністрів України; перші заступники та заступники міністрів, керівники інших центральних органів виконавчої влади, їх перші заступники і заступники; народні депутати України; Голова та члени Правління Національного банку України, члени Ради Національного банку України; голови та судді Конституційного Суду України, Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів; члени Вищої ради правосуддя, члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, члени Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів; Генеральний прокурор та його заступники; Голова Служби безпеки України та його заступники; Директор Національного антикорупційного бюро України та його заступники; Голова Антимонопольного комітету України та його заступники; Голова та члени Рахункової палати; члени Національної ради з питань телебачення і радіомовлення України; надзвичайні і повноважні послы [3].

Однак, необхідно зауважити, що з 28 квітня 2020 року набере законної сили нова редакція цього закону відповідно до якої перелік посад буде ширшим, а саме до вже визначених посад будуть віднесені такі: керівник постійно діючого допоміжного органу, утвореного Президентом України, його заступники; Директор Державного бюро розслідувань та його заступники; Голова та члени Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – НАЗК), Голова та члени Центральної виборчої комісії, начальник Генерального штабу – Головнокомандувач Збройних Сил України, командувачі Сухопутних військ Збройних Сил України, Повітряних Сил Збройних Сил України, Військово-Морських Сил Збройних Сил України; державні службовці, посади яких належать до категорії «А»; керівники органів прокуратури, керівники обласних територіальних органів Служби безпеки України, голови та судді апеляційних судів; керівники адміністративних, управлінських чи наглядових органів державних та казенних підприємств, господарських товариств, державна частка у статутному капіталі яких прямо чи опосередковано перевищує 50 відсотків; члени керівних органів політичних партій [4].

Разом з цим, відповідно до майбутньої редакції згаданого закону змінено період застосування статусу «національний публічний діяч» до фізичної особи з «виконання протягом останніх трьох років визначені публічні функції в Україні» на «виконання в Україні визначені публічні

функції», тобто мається на увазі, що за фізичною особою зберігається статус після складання повноважень.

Таким чином на визначене коло осіб поширюються положення у статтях 3, 4, 6 Декларації про свободу політичних дебатів у засобах масової інформації від 12 лютого 2004 року, які кореспондують, що: політичні діячі та посадові особи, які обіймають публічні посади або здійснюють публічну владу на місцевому, регіональному, національному чи міжнародному рівнях, вирішили апелювати до довіри громадськості та погодилися «виставити» себе на публічне політичне обговорення, то вони підлягають ретельному громадському контролю і потенційно можуть зазнати гострої та сильної громадської критики у засобах масової інформації з приводу того, як вони виконували або виконують свої функції. При цьому зазначені діячі та особи не повинні мати більшого захисту своєї репутації та інших прав порівняно з іншими особами. У зв'язку із цим межа допустимої критики щодо політичного діяча чи іншої публічної особи є значно ширшою, ніж окремої пересічної особи. Публічні особи неминуче відкриваються для прискіпливого висвітлення їх слів та вчинків і повинні це усвідомлювати» [1].

Так, враховуючи міжнародну правову позицію, необхідно зауважити, що одним із аспектів «соціальної відкритості» є висвітлення особистої інформації та інформації щодо членів сім'ї в деклараціях майнового стану. Щороку, в рамках компанії з декларування доходів збільшуються вимоги до відкритості. Зокрема, в компанії 2020 року відповідно до змін від 02 жовтня 2019 року внесених до статті 46 Закону України «Про запобігання корупції» суб'єктів публічного адміністрування зобов'язано зазначати більш ширший перелік відомостей про себе та членів сім'ї: 1) унікальний номер запису в Єдиному державному демографічному реєстрі суб'єкта декларування та членів його сім'ї, зареєстроване місце їх проживання, місце фактичного проживання або поштову адресу, на яку суб'єкту декларування НАЗК може бути надіслано кореспонденцію, місце роботи (проходження служби) або місце майбутньої роботи (проходження служби), займану посаду або посаду, на яку претендує, та категорію посади (якщо така є) суб'єкта декларування, у тому числі належність до службових осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, суб'єктів декларування, які займають посади,

пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків, а також належність до національних публічних діячів; 2) інформацію пов'язану з юридичними особами, кінцевим бенефіціарним власником яких є визначені особи; 3) про належні нематеріальні активи, що можуть бути оцінені в грошовому еквіваленті, криптовалюти; 4) відкриті рахунки в банківських чи інші фінансові установи [5].

Отже, аналізуючи викладене приходимо до висновку, що законодавче визначення посад які є національними публічними діячами за аналогією закону прямо пропорційне до суб'єктів публічного адміністрування, а також розширення часових меж їх прав та обов'язків є позитивним явищем, оскільки конкретно визначені їх обов'язки щодо висвітлення приватного життя та права його захисту в разі порушення. Разом із цим, збільшення інформації до висвітлення в декларації про майновий стан також є необхідним для регулювання фактів незаконного збагачення, проте до неї повинні мати доступ лише спеціально уповноважені державні органи, такі як НАЗК, а не все суспільство.

Водночас з огляду на викладене необхідно зауважити, що суб'єкти публічного адміністрування в контексті застосування до фізичних осіб, є складовою узагальненого поняття «публічна особа».

Список використаних джерел: 1. Declaration on freedom of political debate in the media. URL: <https://rm.coe.int/09000016805dddff8>; 2. Resolution «Right to privacy». URL: <http://semantic-pace.net/tools/pdf.aspx?doc=aHR0cDovL2Fzc2VtYmx5LmNvZS5pbmQvbncveG1sL1hSZWYvWDJILURXLWV4dHluYXNwP2ZpbGVpZD0xNjY0MSZsYW5nPUVO&xsl=aHR0cDovL3NlbWFudGljcGFjZS5uZXQvWHNsdc9QZGYvWFJlZi1XRClBVC1YTUwyUERGLnhzbA==&xsltparams=ZmlsZWlkPTE2NjQx>; 3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14.10.2014 р. № 1702-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>; 4. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20>; 5. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>; 6. Сукманова О. Поняття та система суб'єктів публічного адміністрування охорони права власності в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2018. №33. С. 64–67.

ЩОДО ПРОБЛЕМИ КОНКУРСНОГО ВІДБОРУ ЧЛЕНІВ НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Формування системи забезпечення якості вищої освіти визначається як в Україні, так і у багатьох інших країнах світу, однією з важливих складових державної політики у сфері вищої освіти. Відповідно до Закону України «Про освіту» повноваження щодо забезпечення якості освіти мають два органи: Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО; Національне агентство) та Державна служба якості освіти (центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра освіти і науки).

Згідно Закону України «Про вищу освіту» НАЗЯВО є постійно діючим колегіальним органом, головним завданням якого є реалізація державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти (ст. 17 Закону). Відповідно до ч. 1 ст. 19 Закону Національне агентство складається з двадцяти трьох осіб, які призначаються на посади Кабінетом Міністрів України на підставі рішення Конкурсної комісії з відбору членів Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (Конкурсна комісія) за результатами конкурсного відбору, що проводиться з дотриманням принципів гендерного балансу та галузевого представництва. Положення про Конкурсну комісію з відбору членів НАЗЯВО затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 22.11.2017 № 926 (Положення). Конкурсна комісія у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, актами Президента України і Кабінету Міністрів України, а також Положенням [1].

Конкурсна комісія утворюється Кабінетом Міністрів України як доглядний орган і складається з дев'яти осіб, з яких чотири міжнародні представники делегуються від об'єднань Європейського простору вищої освіти і по одному представнику – від центрального органу виконавчої

влади у сфері освіти і науки, спільного представницького органу всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців, Національної академії наук України, Національної академії педагогічних наук України, національного об'єднання студентів України, що є членом Європейського союзу студентів (ESU). Персональний склад Конкурсної комісії затверджується Кабінетом Міністрів України строком на три роки без права перезатвердження на другий строк.

У сферу діяльності Конкурсної комісії входить: розробка Положення про конкурс щодо обрання членів НАЗЯВО, що затверджується Кабінетом Міністрів України; визначення кваліфікаційних вимог до кандидатів у члени Національного агентства, що повинні передбачати наявність наукового ступеня або досвіду фахової роботи не менше п'яти років, крім представників органів студентського самоврядування; організація та проведення конкурсного відбору членів НАЗЯВО відповідно до Положення про конкурс щодо обрання членів Національного агентства. Організаційною формою роботи Конкурсної комісії є засідання, що проводяться за рішенням її голови. Міжнародні представники можуть брати участь у засіданнях Конкурсної комісії за допомогою засобів електронного відеозв'язку. Міжнародні представники, які беруть участь у засіданні за допомогою засобів електронного відеозв'язку, підтверджують результати власного голосування письмово. Засідання Конкурсної комісії веде її голова, а за його відсутності – заступник голови або за дорученням голови інший член Конкурсної комісії. Голова, заступник голови та секретар Конкурсної комісії обираються на першому засіданні Комісії. Засідання Конкурсної комісії вважається правоможним, якщо у ньому беруть участь не менше шести її членів. Засідання Конкурсної комісії проводяться відкрито, інформація про засідання оприлюднюється на офіційному веб-сайті МОН.

Рішення Конкурсної комісії вважається прийнятим, якщо воно підтримано більшістю від кількісного складу з числа міжнародних представників та від кількісного складу з числа національних представників. Рішення фіксуються у протоколі засідання, який підписується головуючим на засіданні, надсилається протягом трьох робочих днів всім членам Конкурсної комісії і оприлюднюється на офіційному веб-сайті МОН. Голова Конкурсної комісії звітує перед Кабінетом Міністрів України про результати її роботи, представляє протоколи засідань та інші матеріали

на засіданні Кабінету Міністрів України. Забезпечення діяльності Конкурсної комісії (інформаційне, організаційне, матеріальне та інше) здійснює МОН [2].

Законом України «Про вищу освіту» крім вимог до членів НАЗЯВО визначено також, яка особа не може бути членом Національного агентства та Конкурсної комісії. Зокрема, це особа, яка: 1) за рішенням суду визнана недієздатною або дієздатність якої обмежена; 2) має судимість за вчинення злочину, якщо така судимість не погашена або не знята в установленому законом порядку; 3) за вироком суду позбавлена права обіймати певну посаду або займатися певною діяльністю; 4) за рішенням суду визнана винною у вчиненні корупційного правопорушення – протягом року з дня набрання відповідним рішенням суду законної сили; 5) піддавалася адміністративному стягненню за правопорушення, пов'язане з корупцією, – протягом року з дня набрання відповідним рішенням суду законної сили; 6) підпадає під дію ч. 3 або 4 ст. 1 Закону України «Про очищення влади»; 7) відомості про яку внесені до Єдиного державного реєстру осіб, щодо яких застосовано положення Закону України «Про очищення влади» (ч. 3 ст. 19 Закону) [1].

Після внесення відповідних змін до законодавства у вересні 2017 р. для Міністерства освіти і науки України стало можливим створити міжнародну Конкурсну комісію. Це дало можливість розблокувати діяльність Національного агентства. Відтак, первинно 05.12.2018 р. Конкурсною комісією за результатами подальшого таємного голосування було обрано 22 члени НАЗЯВО – 9 жінок та 13 чоловіків, склад яких затверджено Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 1063-р від 27.12.2018 р. Одне місце на той час залишалось вакантним за квотою Національної академії медичних наук, оскільки були відсутні кандидати, що одночасно були б рекомендовані академією та працювали б в ній за основним місцем роботи. Саме тому на цю вакансію було оголошено додатковий конкурс у лютому 2019 р., а 26.03.2019 р. Комісією було обрано 23-го члена. Таким чином, на кінець березня 2019 р. Національне агентство функціонувало вже у повному складі. Проте, у подальшому, згідно із Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 1032-р від 06.11.2019 р., склад Національного агентства знову зазнав змін – було виведено два його члени.

Отже, на сьогодні Національне агентство є недоукомплектованим. Заданими, що містяться на офіційному сайті Національного агентства, його склад налічує 21 особу (10 жінок та 11 чоловіків) [3]. Важливо підкреслити у зв'язку з цим, що затвердження складу Національного агентства у його повному обсязі є одночасно і важливим кроком і важливою умовою для забезпечення його ефективного функціонування.

Список використаних джерел: 1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37–38. Ст. 2004. 2. Положення про Конкурсну комісію з відбору членів Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.11.2017 р. № 926. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/926-2017-%D0%BF>. 3. Офіційний сайт Національного агентства із забезпечення якості освіти URL : <https://naqa.gov.ua>

Науковий керівник: д. ю. н. професор, професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Матюхіна Н. П.

Andrius Stankevičius
*Doctoral Student of Institute of Public Law
of Mykolas Romeris University Law School
(Vilnius, Lithuania)*

THE CONTENT OF MUNICIPAL WASTE DEFINITION: LEGAL ANALYSIS IN CONTEXT OF DIRECTIVE 2008/98

Waste management in the EU are orientated into sustainable material management- toward circular economy. According to the circular economy concept, EU endorsed Directive 2018/851, which amended Waste Framework Directive 2008/98. This amendment for first time revealed the definition of municipal waste (hereafter in the text- MW) concept. Provisions of the directive must be incorporated into the legislation of the Member States. The administrative process of the implementation of Municipal Waste Management, presupposes to reveal criteria of municipal waste definition. The aim of the research is to identify the content of the concept of MW definition and to disclosure its distinctive features.

According to Eurostat, 489 kg of municipal waste per capita were generated in the EU in 2018 and municipal waste represents around 10% of the total waste (generated in the EU). Notably, that municipal waste is one of the most complex streams to manage due to its diverse composition, its large amount of producers and fragmentation of responsibilities. EU established new quantized targets, in order to comply with principles of the circular economy: by 2025, the preparing for re-use and the recycling of municipal waste shall be increased to a minimum of 55% by weight; by 2030 to a minimum of 60% by weight; by 2035, to a minimum of 65% by weight. EU waste management system is based on the waste management hierarchy. According to Directive 2008 article 4, «The following waste hierarchy shall apply: (a) prevention; (b) preparing for re-use; (c) recycling; (d) other recovery, e.g. energy recovery; and (e) disposal.» Mentioned, that this provision must take action in accordance with Directive 2008/98 article 13, which reveal the content of the protection of human health and the environment. These mentioned above legal imperatives presuppose to divulge the criteria of clear municipal waste definition. For example, what kind of objects are MW, why, when or how long? Actuality of this classification also rise from numerous practices Court of Justice of the EU (After – Court).

Directive 2008/98 established the meaning of MW: a) mixed waste and separately collected waste from households, including paper and cardboard, glass, metals, plastics, bio- waste, wood, textiles, packaging, waste electrical and electronic equipment, waste batteries and accumulators, and bulky waste, including mattresses and furniture; b) mixed waste and separately collected waste from other sources, where such waste is similar in nature and composition to waste from households.

Author argue, that this definition, as law category, are not revealed explicitly. For example, when MW became as MW, or when MW are not MW (end-of -waste)?

Definition of MW, are revealed emphasizing: a) the physic-chemical nature of waste (for example bulky waste, is similar in nature and composition, glass, wood, textile); b) type of waste (mixed waste, bio-waste, bulky waste, waste batteries), c) source (waste from households or waste from other sources); d) specific items (mattresses, furniture, battery). This classification presupposes some theoretical questions, for example, what is the meaning of such definition as «bulky waste», «mixed waste», «furniture» or «waste from other sources»? Directive 2008/98 do not establish these definitions. A practical question, for

example, is it possible to sell an unnecessary mattress? Is it waste trade or second hand trade? In one hand- it's necessary to have license (waste), in another no (second hand). To answer this question, it's necessary to disclosure distinctive features of MW, as waste category.

Firstly, necessary to determine is MW as waste? According to Directive 2008/98, article 3: 'waste' means any substance or object which the holder discards or intends or is required to discard. It's actually to mention, the definition reveals three category of discard activity: *discard*, *intends* to discard, *is required* to discard. According to Court practice, it's possible to divulge features of waste definition (including MW): (a) The existence of 'waste', must be determined in accordance with Directive 2008/98 article 1: to protect the environment and human health. (4 July 2019 Judgment of the court, Tronex BV, In Case C-624/17); (b) Court ruled provision, to interpret the concept of 'waste' widely (Tronex BV Nederland Case C-624/17; Shell Nederland, C-241/12); (c) term 'discard' covers both *disposal* and *recovery* of a substance or object (Inter-Environment Wallonie, C-129/96); (d) exists certain circumstances, which may *constitute evidence*, that a substance or object *has been discarded* or of an *intention or requirement* to discard (Shell Nederland, C-241/12); (e) particular attention must be paid to the fact, that the object or substance in question is not or is no longer of *any use* to its holder, such that object or substance constitutes a burden which he will seek to discard. If that is indeed the case, there is a risk that the holder will dispose of the object or substance in his possession in a way likely to cause harm to the environment, particularly by dumping it or disposing of it in an uncontrolled manner (Tronex BV, in Case C-624/17); (g) *the degree of probability* that goods, a substance or a product *will be reused* without a prior processing operation constitutes a criterion relevant to assessing whether or not they constitute waste within the meaning of Directive 2008/98. If, beyond the mere possibility of reusing the goods, substance or product in question, there is also a financial advantage for the holder in so doing, the likelihood of such reuse is high. In such circumstances, the goods, substance or product in question must no longer be regarded as a burden which its holder seeks to 'discard', but as a genuine product (Commission v Italy, in case C-263/05).

Secondly, it is necessary to reveal, what is *not a waste as object*, according to AD 2008 article 2: (a) The objects, that are excluded from the scope of this Directive 2008 (for example radioactive waste or gaseous effluents emitted into the atmosphere); (b) The object, that are excluded from the scope of this

Directive 2008 to the extent, that they are covered by other EU legislation. (for example, waste waters or waste resulting from prospecting, extraction, treatment and storage of mineral resources).

Thirdly, substance or object is considered not to be waste, but to be a *by-product* if the following conditions are met: (a) further use of the substance or object is certain; (b) the substance or object can be used directly without any further processing other than normal industrial practice; (c) the substance or object is produced as an integral part of a production process; (d) further use is lawful, i.e. the substance or object fulfils all relevant product, environmental and health protection requirements for the specific use and will not lead to overall adverse environmental or human health impacts (AD 2008 article 5).

Fourthly, *end-of-waste* status. According to AD 2008 article 6, waste which has undergone a recycling or other recovery operation is considered to have ceased to be waste if it complies with the following conditions: (a) the substance or object is to be used for specific purposes; (b) a market or demand exists for such a substance or object; (c) the substance or object fulfils the technical requirements for the specific purposes and meets the existing legislation and standards applicable to products; and (d) the use of the substance or object will not lead to overall adverse environmental or human health impacts.

Fifthly, to identify, MW status according to hazardous waste meaning. Hazardous waste- waste which displays one or more of the hazardous properties listed in AD 2008/98 Annex III. For example «Explosive», «Oxidising» or «Flammable» type of MW.

Ус Михайло Вячеславович
*аспірант кафедри адміністративного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ЩОДО ОСНОВНИХ НАПРЯМІВ ГАРМОНІЗАЦІЇ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПРАВЗАХИСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Від ефективності правозахисної діяльності значною мірою залежить успішність реалізації національних інтересів та стабільність суспільного розвитку. Положення частини першої статті 59 Конституції України

закріплюють, що кожен має право на правову допомогу як гарантовану державою можливість будь-якій особі незалежно від характеру її правовідносин з державними органами, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, юридичними та фізичними особами вільно, без неправомірних обмежень отримувати допомогу з юридичних питань в обсязі і формах, як вона того потребує [1].

Так, адвокатська діяльність як незалежна професійна діяльність адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту є необхідною умовою захисту конституційного ладу, забезпечення законності і правопорядку, дотримання прав і свобод людини та громадянина. Тому, дослідження основних напрямів гармонізації правової політики у сфері правозахисної діяльності є актуальним.

Можна зазначити, що пріоритетні шляхи інституційних змін, спрямованих на гармонізацію публічної політики та управління полягають у: формуванні національної ідентичності як ключового чинника, на якому базується процес визначення головних орієнтирів суспільного поступу і національних інтересів; – роботі щодо створення політико-правових механізмів, які унеможливають домінування корпоративних та групових інтересів над загальнодержавними [2, с. 262].

В даному аспекті постає необхідність дослідження Концепції реформування процедури складення кваліфікаційного іспиту для отримання права на заняття адвокатською діяльністю та Концепції удосконалення діючого законодавства про судоустрій, статус суддів, судочинство та суміжні правові інститути, підготовлену робочою групою з питань розвитку законодавства про організацію судової влади та здійснення правосуддя Комісії з питань правової реформи при Президентові України.

Так, досліджуючи Концепцію реформування процедури складення кваліфікаційного іспиту Рада адвокатів України зазначила про оновлений порядок подачі документів для складення кваліфікаційного іспиту (через офіційний веб-сайт НААУ у спосіб автоматичного розподілу заяви, з можливістю обрання дати і регіону складення іспиту), та удосконалену двоетапну процедуру складення кваліфікаційного іспиту (усний – тестування, письмовий – практичні завдання з вирішенням юридичних задач і складенням процесуальних документів), та запропонувала керуватись статтею 55 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»,

Положенням про Раду адвокатів України внести зміни та доповнення в законодавство, що регулює адвокатуру та адвокатську діяльність [3].

В свою чергу, 18 жовтня 2019 року, було затверджено Концепцію удосконалення діючого законодавства про судоустрій, статус суддів, судочинство та суміжні правові інститути, підготовлену робочою групою з питань розвитку законодавства про організацію судової влади та здійснення правосуддя Комісії з питань правової реформи при Президентові України. Концепція містить низку наступних блоків: блок щодо законодавчого удосконалення судоустрою та статусу суддів спрямований на вдосконалення організації судової влади України, перегляд засад касаційного судочинства; блок щодо реформ законодавчого удосконалення судочинства; третій блок щодо законодавчого удосконалення суміжних правових інститутів. У ньому знайшли своє відображення актуальні питання досудового (позасудового) вирішення спорів, виконання судових рішень та адвокатури.

Так, запропоновано внести зміни та доповнення в законодавство, що регулює адвокатуру та адвокатську діяльність: пропонується уточнити положення щодо видів адвокатської діяльності та прав адвоката при цьому, зокрема, розширення їх професійних та забезпечення можливостей доступу до єдиних державних реєстрів (зокрема, Єдиного державного реєстру досудових розслідувань); конкретизувати підстави та процедури притягнення до дисциплінарної відповідальності з повним додержанням принципів і норм, викладених у Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, з уточненням умов оскарження рішень про притягнення до дисциплінарної відповідальності; запровадження інституту спрощеного дисциплінарного провадження; про уточнення умов (вимоги щодо освіти, професійного досвіду тощо) та обмежень доступу до адвокатської діяльності, вдосконалення процедур проведення кваліфікаційного іспиту, стажування кандидатів, порядку ведення та змісту даних Єдиного реєстру адвокатів України; про положення щодо організаційно-правових форм здійснення адвокатської діяльності; уточнити особливості окремих видів адвокатської діяльності (організація надання безоплатної правової допомоги з урахуванням міжнародних стандартів та позиції адвокатури, законодавче закріплення гонорару успіху, представництво інтересів публічних органів тощо); врегулювати процесуальний статус та повноваження помічників адвоката; вдосконалити організаційні засади та гарантії діяльності органів адвокатського

самоврядування, уточнити статус та повноваження Національної асоціації адвокатів України, засади фінансування діяльності органів самоврядування [4].

І насамкінець, у Концепції пропонується встановити на законодавчому рівні, що оновлення законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність здійснюється виключно профільними законами з урахуванням відповідних міжнародних стандартів та думки адвокатури.

На підставі викладеного можна сказати, що заходи з реформування ґрунтуються на сформованих світовою практикою принципових засадах функціонування правової політики у сфері правозахисної діяльності та відповідно до загальновизнаних міжнародних демократичних стандартів, прямої демократії; закріплення принципів ефективності, відкритості та добросовісності в адвокатській діяльності.

Українську правову політику як органічну складову суспільно-державної політики формує правозахисна діяльність, а також громадяни, як безпосередньо, так і через органи державної влади, органи місцевого самоврядування суттєво коригують правову політику, що реалізують самі, ніби перевіряючи її на життєздатність та ефективність, виявляють у ній переваги й недоліки, вносять необхідні пропозиції та рекомендації щодо її вдосконалення. Тому, і удосконалення та гармонізація правової політики у сфері правозахисної діяльності на сьогодні є необхідною в рамках Концепції реформування процедури складення кваліфікаційного іспиту для отримання права на заняття адвокатською діяльністю та Концепції удосконалення діючого законодавства про судоустрій, статус суддів, судочинство та суміжні правові інститути.

Список використаних джерел: 1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141; 2. Публічне управління та адміністрування в умовах інформаційного суспільства: вітчизняний і зарубіжний досвід: монографія. За заг. ред. С. Чернова, В. Воронкової, В. Банаха, О. Сосніна, П. Жукаускаса, Й. Ввайнхардт, Р. Андрюкайтене; Запоріж. держ. інж. акад. Запоріжжя: ЗДІА, 2016. 606 с.; 3. Національна асоціація адвокатів України. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2018-03-30-r-shennya-rau-25_5acf55f8a1406.Pdf; 4. Асоціація правників України. URL: <https://uba.ua/ukr/projects/15/>.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Рябченко Я. С.

Червякова Оксана Вікторівна
*кандидат юридичних наук, старший викладач
кафедри військового права Військово-юридичного
інституту Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ПОНЯТТЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ КОНЦЕПЦІЙ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

Розвиток науки адміністративного права України є наслідком трансформацій відносин влади та суспільства, які на сьогодні характеризуються тенденціями децентралізації, дерегуляції, цифровізації, розвитком електронного врядування з перенесенням зв'язків суб'єктів права в кіберпростір, посиленням ролі громадянського суспільства в управлінні, громадського контролю, подоланням відчуження між владою та суспільством. Такі зміни зумовлюють розвиток категоріально-понятійного апарату науки адміністративного права України, що включає не тільки перегляд змісту усталених категорій, але і введення нових термінів та понять.

На сьогодні науковці, політики, державні службовці, службовці органів місцевого самоврядування використовують поняття публічного адміністрування, зміст якого не визначено на законодавчому рівні, а тому трактування його обсягу відрізняється. При цьому проблема змісту поняття публічного адміністрування не єдина на шляху його використання. На сьогодні поняття публічне адміністрування вживається поряд з поняттям державного управління, співвідношення яких не є чітко визначеним. Переходу з одного поняття (державне управління) на інше (публічне адміністрування) не відбулося. І обидві дефініції використовуються, що визначає актуальність формування поняття публічного адміністрування, виділення його відмінностей від поняття державного управління, встановлення співвідношення вказаних категорій з такими поняттями як публічне управління, муніципальна (самоврядна) влада. Адже вказані поняття можна вважати базовими для адміністративного права, в тому числі і з тієї причини, що за їх допомогою формується поняття предмету відповідної галузі. В свою чергу, предмет, відповідаючи на питання що вивчає дана галузь, фактично спрямовує на перелік, усві-

домлення та розуміння складових – суспільних відносин, які врегульовуються нормами даної галузі права; – предмет є одним із критеріїв поділу правової матерії на галузі права [1, с. 20].

Поняття державне управління ще з часів радянського адміністративного права використовується для позначення діяльності з виконання розпорядчих функцій. Однак одразу зауважимо, що «відколи існує державне управління як наука практично весь час точиться дискусія щодо змісту поняття державне управління» [2, с. 11]. Якщо підсумувати розуміння поняття державного управління радянської доби, то його головною ознакою визначали владність та підпорядкування, зміст обмежувався виконавчо-розпорядчою діяльністю органів державної виконавчої влади, методом адміністративного права визначався імперативний, а предмет пов'язували з державним управлінням, яке ототожнювалося з виконавчою владою.

На сьогодні за визначенням В. П. Пилипишина, під державним управлінням слід розуміти організаційну діяльність державних органів, спрямовану на регулювання суспільних відносин у різних сферах державної політики з метою задоволення соціально-економічних, політичних та інших інтересів. Основна особливість державного управління, як вважає науковець, полягає в тому, що його суб'єктами, як правило, є державні органи. Відповідно суб'єктами самоврядного (муніципального управління) є органи місцевого самоврядування; громадського управління – громадські організації, інші об'єднання громадян, окремі громадяни; корпоративного – органи господарських товариств і об'єднань підприємств [2, с. 13]. Як бачимо, поряд з державним управлінням виділяється категорія самоврядного управління.

Державне управління за змістом позначає процес реалізації державної влади, є її зовнішнім, матеріалізованим вираженням, яке поза цим не існує. Визначення державного управління трансформуються у сфери державного управління. Це розроблення й здійснення внутрішньої та зовнішньої політики, правове визначення і регулювання відносин у масштабах усього суспільства, формування та реалізація державного бюджету тощо [3, с. 23–24]. Самоврядне управління є наслідком реалізації права на місцеве самоврядування, первинним суб'єктом якого розглядають громади як самостійне, незалежне від держави джерело публічної влади, але яке держава визнає та гарантує. Такий підхід дає змогу чітко

розмежувати державну владу і місцеве самоврядування як дві самостійні системи управління, кожна з яких займається питаннями в межах своєї компетенції [4, с. 45].

Державне та самоврядне управління у наведеному розумінні поєднуються поняттям публічного управління.

Яке ж місце у даній системі відведено поняттю публічного адміністрування? Публічне адміністрування – це конструкція, що використовується науковцями для позначення змін державного управління, які на сьогодні характеризують відносини влади та суспільства. Термін «публічне» як найкраще ілюструє носія влади та інтереси, якими така влада керується, які реалізує та задовольняє. Категорія адміністрування вказує на обслуговуючий характер влади відносно суспільства. Така переорієнтація є наслідком переходу від традицій «владного розпорядництва» до «надання послуг» (або «обслуговування») громадянам та інших приватних осіб [5, с. 510], що одним з результатів має виведення на перший план сервісної функції держави. Як вказує М. І. Ославський вказує, інститут адміністративних послуг – це новий інститут адміністративного права, що з'явився внаслідок демократизації української держави та визнання за нею нової публічно – сервісної, обслуговуючої функції [6, с. 45].

І якщо порівняти термінологію, наведені вище ознаки та зміст поняття державного управління з запропонованим розумінням поняття публічного адміністрування, то надання адміністративних послуг може бути включене тільки до поняття адміністрування як основної діяльності органів виконавчої влади сучасної України.

Враховуючи викладене, доходимо висновку, що на сьогодні зміст та ознаки поняття державного управління змінюються як відповідь на трансформації відносин владі та суспільства, держави та громадянина в умовах демократизації, децентралізації, дерегуляції влади з метою забезпечення прав і свобод людини та їх гарантій як змісту і спрямованості діяльності держави. При цьому термін «державне» може бути змінений на «публічне» задля підкреслення інтересів, на задоволення яких діють суб'єкти владних повноважень. А термін «управління» – на «адміністрування», коли за основу переходу взяти вузьке трактування поняття державного управління за для ілюстрації відходу від парадигми керування людьми та при цьому втілення людиноцентричного підходу з пріоритетом обслуговуючої (сервісної) функції держави.

Список використаних джерел: 1. Стеценко С. Г. Сучасний погляд на предмет адміністративного права. *Публічне право*. 2016. № 1. С. 20–26; 2. Пилипшин В. П. Поняття та основні риси державного управління. *Юридична наука і практика*. 2011. № 2. С. 10–14; 3. Державне управління : підручник: у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; ред. кол.: Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. К.; Дніпропетровськ: НАДУ, 2012. Т. 1. 564 с.; 4. Краснопорова С. В. Теоретико-методологічний зміст професіоналізації служби в органах місцевого самоврядування: монографія. К.: НАДУ, 2010. 268 с.; 5. Берлач Н. А. Трансформація відносин між виконавчою владою та суспільством у процесі здійснення адміністративної реформи в Україні. *Університетські наукові записки*. 2012. № 1. С. 509–515; 6. Ославський М. І. Аналіз новел закону «Про адміністративні послуги». *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2012. Вип. 30. С. 45–52.

Янюк Наталія Володимирівна

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри
адміністративного та фінансового права
Львівського національного університету
імені Івана Франка*

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕОРГАНІЗАЦІЇ ОРГАНУ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

З плином часу змінюються суспільні потреби і виникає об'єктивна необхідність оптимізації органів публічної влади, серед яких органи виконавчої влади є важливою ланкою, що зумовлено їх роллю у виконанні завдань держави. Зміни цілої системи торкаються і окремих органів, в наслідок чого проводиться реорганізація органу. Існують різні причини реорганізації органів виконавчої влади, зокрема проведення адміністративної реформи (*це вже традиція для Української держави*) з урахуванням децентралізації державної влади і забезпечення нових форм співпраці з органами місцевого самоврядування, чи необхідність оптимізації роботи з метою надання якісних адміністративних послуг населення і т. п.

Реорганізація органу виконавчої влади – це завжди складний процес, який зумовлений місцем в системі виконавчої влади, особливістю правового статусу органу, виконуваними функціями. Така реорганізація потребує вирішення низки питань, без чого не можна отримати очікувано-

го результату. У першу чергу, варто врахувати мотиваційний фактор, який дозволить визначити мету, спосіб реорганізації та передбачити порядок вчинюваних заходів, по-друге, встановити строки реорганізації, по-третє, вирішити питання змін правового статусу і правонаступництва органу.

Часті зміни в системі виконавчої влади з метою їх оптимізації, найчастіше – центральних органів виконавчої влади, зумовлюють певні зміни у горизонтальних зв'язках з іншими органами, так і впливають на вертикальні зв'язки з підпорядкованими територіальними органами, які також зазнають реорганізації. Будь-яка реорганізація має відбуватися шляхом проведення системи організаційних заходів, оскільки не завжди продумана послідовність їх вчинення може стати передумовою у сповільненні реформи в системі публічної адміністрації загалом.

Постановою Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2011 р. № 1074 був затверджений Порядок здійснення заходів, пов'язаних з утворенням, реорганізацією або ліквідацією міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, яким визначено механізм здійснення відповідних заходів. Реорганізації органу виконавчої влади проводиться за наявності обґрунтованих умови щодо «неможливості або недоцільності виконання відповідних завдань та функцій таким органом». При цьому Уряд визначив способи реорганізації – злиття, приєднання, поділ, перетворення. Такі заходи мають підтверджуватися відповідними фінансово-економічними розрахунками. Виходить, що у рішенні про реорганізацію органу має визначатися мета, спосіб та фінансово-економічне обґрунтування відповідних дій. Однак акти про реорганізацію не завжди містять згадку про ці моменти.

Доволі складною виявилася ситуація з реорганізацією органів Державної податкової служби і Державної митної служби. Наприклад, Указом Президента України від 24 грудня 2012 р. «Про деякі заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади» було закріплено утворення Міністерства доходів і зборів України шляхом реорганізації Державної митної служби України та Державної податкової служби України. Після змін у політичному житті держави і внесення змін до Конституції України Постановою Кабінету Міністрів України від 1 березня 2014 р. № 67 вирішено питання про ліквідацію Міністерства доходів і зборів України і відновлення попередніх органів. Але з пункту 2 цієї Постанови випливає, що здійснення заходів щодо реорганізації

Державної податкової служби та Державної митної служби, які були розпочаті на підставі Указу Президента України у 2012 р., так не закінчилися.

Однак Постановою Кабінету Міністрів від 21 травня 2014 р. № 160 було вже схвалено рішення про утворення Державної фіскальної служби як «центрального органу виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України, реорганізувавши Міністерство доходів і зборів шляхом перетворення». Попередня постанова Кабінету Міністрів України була визнана такою, що втратила чинність. Щодо заходів реорганізації, які мали би вже розпочатися з березня поточного року, нова постанова Уряду жодної згадки не містила.

Через декілька років Постановою від 18 грудня 2018 р. № 1200 Кабінет Міністрів України прийняв рішення про утворення Державної податкової служби України та Державної митної служби України, реорганізувавши Державну фіскальну службу шляхом поділу. Постановою Кабінету Міністрів від 6 березня 2019 р. № 227 було затверджено положення про відповідні центральні органи виконавчої влади. А 15 травня 2019 р. Кабінет Міністрів України прийняв Постанову № 395 «Питання Державної податкової служби», в якій зазначено про утворення комісії з реорганізації Державної фіскальної служби та затверджено головою комісії начальника Одеської митниці Державної фіскальної служби, на якого згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2018 р. тимчасово було покладено виконання обов'язків Голови Державної фіскальної служби.

Варто звернути увагу, що зміни назви органу не завжди вчасно враховані у законах, які стосуються їхньої діяльності. Наприклад, тривалий час у Митному кодексі України, Кодексі законів України про працю та інших законах використовувався термін «органи доходів і зборів». Лише прийняття Закону України про внесення змін до Митного кодексу України та деяких інших законодавчих актів України у зв'язку з проведенням адміністративної реформи від 14 січня 2020 р. вирішило цю проблему. Відповідно у текстах кодексів та інших законів слова «орган доходів і зборів» у всіх відмінках та числах замінено словами «митний орган» чи «податковий орган».

Реорганізація органу супроводжується змінами структури органу чи його функціонального характеру, або стосується цих обох моментів.

Враховуючи, це у підпункті 4 пункту 21. Порядку здійснення заходів, пов'язаних з утворенням, реорганізацією або ліквідацією міністерств, інших центральних органів виконавчої влади Голова комісії з припинення органу виконавчої влади «забезпечує дотримання порядку звільнення працівників, у тому числі письмово попереджає їх не пізніше ніж за *два місяці до звільнення*, повідомляє державну службу зайнятості про звільнення працівників із зазначенням їх чисельності, звільняє працівників і забезпечує своєчасний розрахунок з ними під час звільнення, видає відповідні накази та підписує необхідні документи». Це положення здебільшого враховує питання ліквідації органу, а не реорганізацію, проте поширена практика його застосування. При цьому варто врахувати, що у пункті 13. Порядку передбачено, що утвореним є орган виконавчої влади, в якому заповнено 30 відсотків вакансій. Реорганізація не має супроводжуватися повним звільненням працівників, серед яких значна частина є державними службовцями. В іншому разі виникає необхідність у проведенні конкурсу з метою заповнення мінімальної кількості вакансій аби орган вважався створеним.

Відтак реорганізація органу виконавчої влади часто впливає на зміни державно-службового статусу відповідних працівників. Донедавна згідно з частиною першою ст.43 Закону України «Про державну службу» (2015 р.) підставами для зміни істотних умов державної служби вважались: 1) ліквідація або реорганізація державного органу; 2) зменшення фонду оплати праці державного органу; 3) скорочення чисельності або штату працівників у зв'язку з оптимізацією системи державних органів чи структури окремого державного органу. На підставі змін, внесених до Закону від 19 вересня 2019 р. ця частина була виключена. Це також стосується й положення частини третьої ст.43 Закону України «Про державну службу» про те, що не вважається зміною істотних умов державної служби зміна назви органу, структурного підрозділу державного органу або посади, не пов'язані із зміною функцій державного органу та основних посадових обов'язків. Законодавче закріплення цих положень давало певні гарантії для державних службовців органу, що реорганізується, у тому числі це давало можливість отримати черговий рангу у межах відповідної категорії посад, якщо стаж не переривався протягом трьох років. В іншому разі перебіг такого строку переривався. Відповідно до згаданих змін до Закону від 19 вересня 2019 р. був скорочений строк

попередження про звільнення державних службовців про зміну істотних умов служби – за 30 календарних днів. Однак залишається відкритим питання, чи вважає законодавець реорганізацію органу зміною істотних умов державної служби?

Інша проблема виникає з оперативністю проведення конкурсу у разі реорганізації органу. Враховуючи можливість подання конкурсною комісією для вибору суб'єкта призначення кандидатів (не більше 5 осіб на одну посаду), що зазначено у ст.28 Закону України «Про державну службу», а також можливість використання підстав для проведення повторного конкурсу, то процедура призначення відповідної кількості працівників для роботи органу може затягнутися на тривалий час. Ще також варто згадати про судові спори, які виникають у разі звільнення з публічної служби, а також подання позовів щодо зупинення актів про проведення конкурсу, зокрема це мало місце щодо конкурсу на посади голів податкової і митної служб. Для вирішення таких ситуацій призначають тимчасово виконуючих обов'язки, наприклад Розпорядження КМУ від 17 липня 2019 р. і Розпорядження КМУ від 18 березня 2020 р. про тимчасове покладення виконання обов'язків голови Державної фіскальної служби України. Але такі призначення доволі часто мають політичний підтекст і не дають усіх можливостей закінчити процес реорганізації. Стосовно реорганізації згаданих органів, то саме на завершальній стадії виникло питання щодо створення Служби розслідувань фінансових злочинів, однак жодних мотиваційних підстав у нормативних актах про реорганізацію цих органів не зазначалося.

Висновок, доцільно переглянути нормативні положення щодо реорганізації органу виконавчої влади та обов'язково визначити тривалість процесу, який не може тривати роками, відповідальність покласти на Голову комісії з питань реорганізації. Повноваження органу має виконувати правонаступник, не можна допустити, щоб завдання держави у певних напрямках залишалися без виконання.

СТУДЕНТСЬКА НАУКОВА ТРИБУНА

Водолаженко Євген Ігорович

*студент 5 курсу 6 групи Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ПАРТИСИПАТИВНИЙ МЕХАНІЗМ В ПУБЛІЧНОМУ АДМІНІСТРУВАННІ

Існує усталена думка, що «під лежачий камінь вода не тече». І дійсно, зміни приходять лише через певні дії, зусилля тощо. Найцікавішим є те, що деякі ланки вітчизняного суспільства, будучи аморфними та пасивними, будь-які негативні прояви публічно-владної діяльності уповноважених суб'єктів урівнюють з менталітетом нації, тобто той факт, що влада «не чує» зрівнюється з тим, що «кожен думає лише про власні інтереси», однак особливість полягає у тому, що таким чином нівелюється відповідальність за власну громадську позицію, виправдовується суб'єктивна бездіяльність у контексті впливу на державні справи.

«Сміливі завжди мають щастя» – саме такий вислів найбільш влучно характеризує участь кожного в управлінні публічним апаратом. Так, не має ніяких сумнівів, що такого типу вплив має обмежений, доволі специфічний прояв, однак не потрібно забувати, що можливість легального «втручання» у публічно-владну діяльність певних органів чи посадових осіб передбачена на рівні Основного Закону нашої країни та деталізована у спеціальних законах.

Слід зазначити, що дієвість участі громадськості має своє вираження на рівні взаємовідносин з органами виконавчої влади, тож йдеться про її безпосередній вплив на певні державно-владні механізми, в якому задіяні різноманітні форми участі громадськості.

Так, Типовим положенням про громадську раду, затвердженим постановою КМУ від 3 листопада 2010 року № 996, остання детермінується тимчасовим консультативно-дорадчим органом, утвореним для сприяння участі громадськості у формуванні та реалізації державної, регіональної політики. Основними завданнями громадської ради є: сприяння

реалізації громадянами конституційного права на участь в управлінні державними справами; сприяння врахуванню органом виконавчої влади громадської думки під час формування та реалізації державної, регіональної політики; проведення відповідно до законодавства громадського моніторингу за діяльністю органу виконавчої влади тощо [1]. Словом, громадська рада є доволі потужним механізмом лобювання інтересів суспільства.

Також є досить суттєвим у контексті даного питання положення ст.7 закону «Про центральні органи виконавчої влади» [4], якою визначаються завдання міністерства як органу, що забезпечує формування та реалізує державну політику в одній чи декількох сферах, а саме: інформування та надання роз'яснень щодо здійснення державної політики; забезпечення здійснення соціального діалогу на галузевому рівні тощо.

Окремою тезою слід наголосити на наданні публічної інформації. Так, у відповідності до ст.5 закону «Про доступ до публічної інформації» [2] доступ до інформації забезпечується шляхом: 1) систематичного та оперативного оприлюднення інформації: в офіційних друкованих виданнях; на офіційних веб-сайтах в мережі Інтернет; на єдиному державному веб-порталі відкритих даних; на інформаційних стендах; будь-яким іншим способом; 2) надання інформації за запитами на інформацію.

Так, під час надання інформації за запитом – розкривається дієвість участі громадськості індивідуального характеру. В рамках наведеного наукового дослідження був здійснений запит до Департаменту кадрового забезпечення Національної поліції України про практику застосування ст.87 закону «Про Національну поліцію» [3] щодо кількості прийнятих резолюцій недовіри керівникам органів поліції за період з 1 січня 2018 р. по 1 листопада 2019 р. Із відповіді Національної поліції України вбачається, що жодного надходження зафіксовано не було.

Не має жодних сумнівів, що при функціонуванні партисипативного механізму важливою умовою є забезпечення інформаційної відкритості та прозорості діяльності органів влади, розширення гласності та доступності публічної інформації. У зв'язку з цим діяльність органів публічної влади повинна мати транспарентний характер.

А взагалі потрібно наголосити на тому, що в демократичній країні апріорі повинен мати практичне застосування партисипативний механізм, адже плюралізм поглядів, лібералізм, верховенство права, транспарент-

ність – як мінімум, наведені чинники мають бути підґрунтям для широкі участі громадськості в управлінні державними справами.

Таким чином, партисипативний механізм публічного адміністрування – дієвий засіб у контексті запобігання зловживанню публічно-владного апарату та є нічим іншим, як конституційна гарантія по забезпеченню принципу відкритості, прозорості управління державними справами тощо.

Список використаних джерел: 1. Типове положення про громадську раду при міністерстві, іншому центральному органі виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласній, Київській та Севастопольській міській, районній, районній у м. Києві та Севастополі державній адміністрації: Постанова КМУ від 3 листопада 2010 року №996 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 квітня 2019 р. №353) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/353-2019-%D0%BF>; 2. Про доступ до публічної інформації: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2011, №32, ст. 314. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>; 3. Про Національну поліцію: Закон України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, №40–41, ст.379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>; 4. Центральні органи виконавчої влади: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2011, №38, ст.385. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Червякова О. Б.

Зарубін Кирило Євгенійович

студент 6 курсу 7 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФУ: СУЧАСНІ УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Одним із основних сучасних досягнень природничих і гуманітарних наук є поява нових способів і шляхів здобуття та використання різноманітної інформації з подальшим її цільовим використанням. Поліграф як засіб отримання й оцінки достовірності такої інформації від опитува-

ної особи став невід’ємним атрибутом діяльності державних (в тому числі правоохоронних) органів багатьох країн. Поліграф як науково-технічний прилад доволі системно використовують у таких напрямках правозастосовної практики: 1) добір кандидатів для заміщення вакантних посад (кадровий «скринінг»); 2) під час проведення спеціальних (внутрішніх) перевірок, а також під час проведення службового розслідування; 3) під час виконання завдань у межах досудового й судового провадження щодо вчинених кримінальних та інших правопорушень.

Поряд з цим, існують проблемні питання практичного застосування поліграфа, особливо у кримінальному судочинстві. Відтак, слідчі, прокурори, судді нерідко наголошують про відсутність національної практики застосування поліграфа; недосконалість нормативно-правової бази, що регламентує цю діяльність; доцільність застосування цього приладу та його результатів у кримінальному, цивільному, господарському, адміністративному провадженнях взагалі; обмеженість поінформування стосовно міжнародної правозастосовної практики використання поліграфа та його результатів тощо. За таких обставин питання практичного застосування поліграфа є актуальним та підлягає обговоренню. Нормативно-правове регулювання застосування поліграфа в Україні потребує вирішення на законодавчому рівні з огляду на викладене нижче. 10.12.15 р. на розгляд Верховної Ради України було внесено проект Закону України «Про доповнення Кримінального процесуального кодексу України положеннями щодо використання поліграфа (детектора брехні)» (реєстр. №3611 від 10.12.2015 р.). В пояснювальній записці до законопроекту зазначено, що «... Поліграф (або детектор брехні) є різновидом психофізіологічної апаратури і представляє собою комплексну багатоканальну апаратну методику реєстрації змін психофізіологічних реакцій людини у відповідь на пред’явлення за спеціальною схемою певних психологічних стимулів. Аналіз інформації, отриманої від людини в процесі опитування за допомогою поліграфа, дає змогу одержувати необхідну орієнтувальну інформацію та виявляти ту, яку людина приховує...». Окрім цього зазначено, що проект Закону України «Про доповнення Кримінального процесуального кодексу України положеннями щодо використання поліграфа (детектора брехні)» розроблено з метою вдосконалення законодавчої бази діяльності правоохоронних органів, надання процесуального значення використанню у проведенні слідчих (розшукових) дій

передових сучасних технічних засобів – поліграфів. Проектом передбачалося доповнити КПК України новою статтею 264–1 «Перевірка правдивості показів особи на поліграфі (детекторі брехні)». Пропонувалося, зокрема, дати визначення перевірці на поліграфі, окреслити загальні вимоги до проведення такої перевірки у кримінальному провадженні, встановити необхідність її проведення відповідними судовими експертами державних спеціалізованих установ. Перевірка повинна проводитися за добровільною згодою особи з обов’язковою відеофіксацією. Відмова від проходження перевірки не є підставою для визнання особи винною у вчиненні суспільно-небезпечного діяння, але ця відомість заноситиметься до протоколу слідчої (розшукової) дії. Результати перевірок на поліграфі, за проектом матимуть орієнтовне значення в процесі доказування. Проте, за даними сайта Верховної Ради України 29.08.2019 р. зазначений проект Закону визначено як відкликаний.

Як зазначає Назаров О. А. Україна відноситься до групи країн, в яких застосування поліграфа врегульовано окремими правовими нормами, якими регулюється ширше коло суспільних відносин. Так, частиною другою статті 28 Конституції України передбачено, що «... жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим досліддам...». Добровільність проходження обстеження відповідає загальноприйнятій світовій практиці проведення досліджень з використанням поліграфу тобто примусово дане дослідження проводитися не може. В даному випадку, самостійність прийняття рішення характеризується повною відсутністю будь-якого тиску на особистість та відносною свободою її дій під час проходження обстеження на поліграфі, при цьому в Україні норма закону яка б вказувала на правові наслідки у разі відмови особи від проходження дослідження відсутня [1].

Слід зазначити, що у більш ніж у 75 країнах світу використовуються перевірки на поліграфі, серед яких безумовним лідером є США. Окрім цього, поліграф досить широко використовується в діяльності різних державних органів, приватних організацій Канади, Китаю, Японії, Південної Кореї, Туреччини, Чеської Республіки, Ізраїлю, Бельгії, Колумбії, Литви, Латвії, Естонії, Македонії, Сербії, Індії, Сінгапуру, Фінляндії, Хорватії, Чорногорії. Однак, деякі країни взагалі забороняють використання поліграфа виходячи з різних підстав, зокрема Австралія, Німеччина, Австрія. Під час дослідження зазначеної проблематики Мовчан Д. А.

висловлює думку про те, що країни, в яких використання поліграфу нормативно-врегульоване, можна розподілити на чотири групи: 1) країни, в яких застосування поліграфу врегульовано окремим законом (США, Литва та Молдова); 2) країни, де застосування поліграфу врегульовано окремими правовими нормами, якими регулюється ширше коло суспільних відносин (Індія, Македонія, Польща, Туреччина, Сербія, Словенія, Канада, Угорщина, Чорногорія); 3) країни, де застосування поліграфу врегульовано підзаконними нормативно-правовими актами (Англія, Бельгія, Болгарія, Білорусь, Ізраїль, Південна Корея, Чеська Республіка, Росія); 4) країни, в яких застосування поліграфу нормативно не врегульовано (Латвія, Сінгапур, Японія).

Прикладом практичного застосування поліграфу, за наслідками правового врегулювання, може слугувати Акт про захист працівників від поліграфу (Employee Polygraph Protection Act), який був затверджений Конгресом США в 1988 році. Цей закон в цілому обмежив можливості роботодавців щодо використання поліграфу в рамках професійного кадрового відбору кандидатів на роботу і вже найнятих працівників. Роботодавцям було заборонено пропонувати кандидатам і працівникам проходити тестування на поліграфі і застосовувати до них заходи дисциплінарного чи адміністративного впливу у разі їх відмови від такої пропозиції. Підсумовуючи, варто зазначити, що практика використання поліграфу в різних сферах життєдіяльності в Україні ще відносно нова. Проте врегулювання використання поліграфу у діяльності державних та недержавних суб'єктів України має перспективи його застосування як для розслідування різних видів правопорушень, злочинів, так і для можливої перевірки відповідності претендентів на посади в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, судових установах, а також в приватних підприємствах, установах або організаціях. При цьому важливо чітко визначити порядок проведення поліграфічної перевірки, порядок фіксування її результатів, коло суб'єктів, що здійснюють таку перевірку, використання результатів перевірки у подальшій діяльності того чи іншого органу або суб'єкта і, звичайно, порядок оскарження результатів такої перевірки.

Окрім цього заслуговує обговорення питання підготовки спеціалістів – поліграфологів. За таких обставин на законодавчому рівні необхідно чітко врегулювати вимоги до осіб, які мають право проводити полі-

графічну перевірку, порядок і підстави отримання дозволу або ліцензії на проведення такої перевірки. Саме після додаткового опрацювання на законодавчому рівні нормативного врегулювання цих питань буде можливим використання поліграфа в діяльності як державних органів, так і приватних суб'єктів разом з іншими технічними засобами, за допомогою яких покращується кадровий склад того чи іншого суб'єкта, що дозволяє більш ефективно виконувати їх обов'язки або виконувати їх основні функції.

Список використаних джерел: 1. Назаров О. А. Пам'ятка судді щодо нормативно-правової обґрунтованості проведення судової психологічної експертизи з використанням поліграфу. Інформаційний лист. Одеса: НДЕКЦ при ГУМВС України в Одеській області, 2013. 15 с.

Науковий керівник: *к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Червякова О. Б.*

Кабачна Діана Віталіївна
студентка 2 курсу 12 групи Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

СТАНДАРТИ ЯКОСТІ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ

Якісне надання адміністративних послуг є важливою ознакою правової держави. Закон України «Про адміністративні послуги» (далі – Закон) є основним нормативно-правовим актом в Україні, що визначає засади реалізації прав та інтересів осіб у сфері надання адміністративних послуг. Законом не передбачені положення, які б закріплювали загальні стандарти надання адміністративних послуг, однак у ст. 7 вживається категорія «вимоги щодо якості надання адміністративних послуг».

Зазвичай, під «стандартом» розуміють документ, який визначає правила що стосуються певної діяльності. Стандарт може включати вимоги щодо продукту, послуги тощо, саме він дозволяє надати оцінку якості. Тобто, можемо вважати, що ст. 7 Закону стосується стандартів адміні-

стративних послуг. Проте, перш ніж встановити стандарти, необхідно визначити критерії якості надання адміністративних послуг.

Законодавцем подано кілька орієнтовних критеріїв для «вимог щодо якості надання адміністративних послуг». Це, зокрема: 1) визначення кількості годин прийому суб'єктів звернення (наприклад, суб'єкт надання послуг визначить, що він здійснюватиме прийом відвідувачів не менше 50 годин протягом тижня та / або 10 годин протягом дня); 2) максимальний час очікування у черзі (наприклад, зобов'язання, що суб'єкт звернення потрапить на прийом до уповноваженого працівника не пізніше, ніж через 10 хвилин після реєстрації в системі керування чергою) [3, с. 43]. Закон дозволяє суб'єкту надання адміністративних послуг видавати власні акти та встановлювати власні вимоги щодо якості надання послуг.

Науковці, враховуючи, що орієнтація на споживача має бути основним принципом при визначенні критеріїв оцінки якості надання адміністративних послуг, пропонують встановлення мінімального набору критеріїв: 1) результативність; 2) своєчасність; 3) доступність; 4) зручність; 5) відкритість; 6) професійність [5, с. 19]. Розглянемо ці критерії детальніше.

Результативність означає, що адміністративний орган повинен керувати своєю діяльністю на те, щоб задовольнити потребу особи, тобто надати їй адміністративну послугу [4]. Тому результативною послугою необхідно вважати таку, яка сприяла досягненню споживачем бажаного результату.

Своєчасність вимагає, щоб, зважаючи на особливості окремо взятої ситуації, орган в окремих випадках діяв навіть швидше, ніж того вимагає закон [4]. Наприклад, оформлення паспорта громадянина України для виїзду за кордон відбувається у строк не пізніше ніж через 20 робочих днів з дня оформлення заяви-анкети, але це не означає, що його не може бути оформлено раніше. Якщо ж послуга не може бути надана своєчасно, то про це обов'язково необхідно повідомити споживача.

Під доступністю розуміють зручне територіальне розміщення органу, який надає послуги, наближеність його до споживачів; розумну, а не завищену вартість оплатних послуг; наявність та доступність інформації про послугу для широкого загалу, можливість телефонного зв'язку із суб'єктом надання послуги тощо.

Зручність – зручно, коли всі або більшість адміністративних послуг можна отримати в одному місці (тут же оплатити їх тощо) і коли особа змушена спілкуватися з органом влади не більше двох разів (коли звертається за послугою і коли отримує позитивний результат) [4].

Критерій відкритості тісно пов'язаний із доступністю і означає, що вся необхідна споживачеві інформація про адміністративну послугу повинна йому надаватися, а також має бути повною та зрозумілою.

Професійність включає в себе рівень кваліфікації особи, яка надає адміністративні послуги.

З 12 по 17 липня 2019 року Фондом «Демократичні ініціативи» було проведено дослідження оцінки населенням України якості надання адміністративних послуг. Оцінка якості надання адміністративних послуг суттєво покращилась: добру, або дуже добру оцінку поставили майже 19% респондентів (у 2015 р. менше 14%). Кількість негативних оцінок впала до 16% (у 2015 р. було 32%) [5].

Таким чином, всі перераховані критерії оцінки орієнтовані на споживача, а їх перелік не є вичерпним. На підставі перерахованих критеріїв цілком можливе вироблення стандартів надання адміністративних послуг. Важливим моментом є постійне вдосконалення та покращення якості надання послуг, а також залучення до цього процесу споживачів. Наразі, якість надання адміністративних послуг в Україні не найвища, проте відбуваються помітні зрушення у цій сфері.

Список використаних джерел: 1. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 р. № 5203-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>; 2. Оцінки населенням України якості надання адміністративних послуг. URL: https://dif.org.ua/article/otsinki-naselennyam-ukraini-yakosti-nadannya-administrativnikh-poslug_2019; 3. Надання адміністративних послуг у муніципальному секторі: навч. Асоціація міст України. К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 124 с.; 4. Ольшанський О. В. Надання публічних послуг у громаді: стандарти та критерії. *Теорія та практика державного управління*. 2015. Вип. 3. С. 156–162. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2015-3/doc/3/03.pdf>; 5. Тимошук. В. П., Кірмач А. В. Оцінка якості адміністративних послуг: монографія. ЦППР. К.: Факт, 2005. 88 с.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Ігнатченко І. Г.

Каплуновський Ігор Андрійович
*студент 5 курсу 4 групи Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ПУБЛІЧНА АДМІНІСТРАЦІЯ: ПИТАННЯ ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ

На сьогоднішній день Україна визнається правовою та демократичною державою, основною ознакою такої держави є дотримання гарантованих Конституцією прав і свобод людини. Відповідно до статті 5 Основного Закону України – носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Публічна адміністрація відіграє важливу роль в реалізації даного положення, бо саме вона забезпечує нерозривний зв'язок суспільства із владою, тим самим надаючи право кожному громадянину бути обізнаним в тих чи інших питаннях. Хоча поняття публічної адміністрації було розглянуто цілою низкою науковців, на жаль, єдиного визначення даного терміну на сьогоднішній день не існує. Саме тому, питання понятійно-категоріального апарату є актуальним і потребує додаткового дослідження.

Аналізуючи наукову літературу, ми дійшли висновку, що у науці адміністративного права існують декілька підходів до тлумачення поняття «публічна адміністрація». Одним з них є «вузький» підхід, згідно якого публічна адміністрація є симбіозом: – максимум системи органів виконавчої влади та місцевого самоврядування [1, с. 92], мінімум суб'єктів виконавчої влади (у тому числі виконавчих органів місцевого самоврядування) [2, с. 117]. В той же час, відповідно до широкого підходу, публічна адміністрація – це система органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, а також інших суб'єктів, які відповідно до закону забезпечують виконання законодавчих актів у публічних інтересах та наділені прерогативами публічної влади.

Висловимо декотрі зауваження щодо названих вище підходів.

По-перше, аналізуючи наукову літературу, можна побачити, що на сторінках одних тих самих наукових доробків, автори часто-густо використовують одночасно дані дефініції як у «широкому», так і у «вузько-

му» значенні, тобто немає визначеності який саме з підходів є більш точним та правильним. По-друге, публічна адміністрація часом розглядається як новий суб'єкт управління до якого відноситься: система територіальних утворень виконавчих органів державної виконавчої влади на місцях і відповідних органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, обраних громадами, наділених правом самостійно або через утворювані ними органи вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції, законів України. Вбачається, що ця позиція є недостатньо обґрунтованою, адже не враховано центральні органи виконавчої влади: міністерства, служби, агентства, інспекції тощо. До того ж, таке трактування є не визнаним як вітчизняним, так і європейським законодавством.

У Європейському законодавстві під поняттям публічна адміністрація розуміють всю систему публічних інституцій, а також їх діяльність [3, с. 74]. На підтвердження даної тези наведемо декілька визначень публічної адміністрації вітчизняних науковців. Так, професор В. Б. Авер'янов під терміном «публічна адміністрація» пропонував розуміти сукупність державних і недержавних суб'єктів публічної влади, ключовими структурними елементами котрої є, по-перше, органи виконавчої влади і, по-друге, виконавчі органи місцевого самоврядування. На думку А. М. Школика доцільно публічну адміністрацію розглядати у двох аспектах: структурному та процедурному. Відповідно до структурного підходу публічна адміністрація – це сукупність різних організацій, які виконують публічні функції. Що ж стосується процедурного підходу, то це сукупність організаційних дій, діяльності та заходів, які виконуються різними суб'єктами та інституціями [4, с. 10]. В. К. Колпаков акцентує увагу на тому, що публічна адміністрація в адміністративному праві європейських країн, у більшості випадків, визначається як сукупність органів та установ, які реалізують публічну владу шляхом виконання закону, підзаконних актів та вчинення інших дій у публічних інтересах [5]. На його погляд, таке її розуміння є актуальним і для української правової системи. Існують і інші точки зору.

Виходячи із вищенаведеного, можна дійти висновку, що всі автори в тій чи іншій мірі вказують на те, що метою публічної адміністрації є забезпечення реалізації інтересів держави та суспільства в цілому, при цьому суб'єктами виступають як державні органи виконавчої влади, так і органи місцевого самоврядування, а складовими елементами цієї сис-

теми є також державні організації й установи. Аналіз визначених понять надає змогу виділити категорії з якими поняття «публічна адміністрація» має безпосередній зв'язок – це публічний інтерес, публічна влада, адміністративні та публічно-сервісні функції.

На сьогодні вкрай актуальним завданням є розробка й прийняття оновленої адміністративної реформи. Пошлемося, зокрема, на досвід Центру політико-правових реформ щодо розробки проекту Концепції реформи публічної адміністрації. Позитивним є те, що в даному документі чітко визначено поняття публічна адміністрація. Так, публічна адміністрація це органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та інші суб'єкти, які відповідно до закону чи адміністративного договору мають повноваження забезпечувати виконання законів, діяти в публічних інтересах (виконання публічних функцій) [6]. Вважаємо також за доцільне підтримати позицію вітчизняних науковців, які вважають, що публічна адміністрація як правова категорія має два виміри: функціональний і організаційно-структурний. При функціональному підході – це діяльність відповідних структур з виконання функцій, спрямованих на реалізацію публічного інтересу. При організаційно-структурному підході публічна адміністрація – це сукупність органів, які утворюються для здійснення (реалізації) публічної влади.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, варто зазначити, що публічна адміністрація є багатогранним та складним правовим явищем. Хоча поняттю публічної адміністрації приділено значну увагу науковців, однак єдиної точки зору з цього приводу у науковому колі не склалося. До того ж, на сьогоднішній день, органи публічної адміністрації потребують значних змін, адже це буде підставою для виконання суспільного замовлення на ефективні, відповідальні та відкриті інститути виконавчої влади і територіального самоврядування, а відтак і на належне врядування.

Список використаних джерел: 1. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України: [автор-упоряд. В. П. Тимошук]. К.: Факт, 2003. 496 с.; 2. Мацелик Т. О. Публічна адміністрація: питання понятійно-категоріального апарату. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 1. С. 135–138.; 3. Гнидюк Н. Визначення поняття публічної адміністрації в *acquis communautaire*. *Юридичний журнал «Законодавство України: науково-практичні коментарі»*. 2006. № 10. С. 74–77; 4. Shkolyk A. M. (2007),

Porivnialne administratyvne pravo [Comparative Administrative Law], ZUKTs, Lviv, Ukraine, p. 308; 5. Колпаков В. К. Предмет адміністративного права: сучасний вимір. *Юридична Україна*. 2008. №3. С. 35; 6. Концепція реформування публічної адміністрації в Україні. URL: http://www.pravo.org.ua/files/stat/Concept_public_administration.pdf

Науковий керівник: д. ю. н., професор, професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Матюхіна Н. П.

Курчевьонюк Ганна Євгенівна
студентка 2 курсу 1 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПОЗИТИВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Для кожного українця процедура отримання будь-яких адміністративних послуг відразу асоціюється з великою чергою та купою витраченого часу. Такий хід справ не міг тривати вічно і на сьогоднішній день ми спостерігаємо певні позитивні зрушення у цій сфері, а саме – перехід більшості послуг у площину електронної форми. Влада приділяє багато уваги запровадженню прогресивних технологій для створення інформаційно-орієнтованої держави. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій передбачає створення електронного урядування відповідно до Концепції розвитку електронного урядування в Україні. Результатом же надання адміністративних послуг із застосуванням цифрових технологій стає електронна послуга. У Розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні» електронна послуга визначається як адміністративна та інша публічна послуга, що надається суб'єкту звернення в електронній формі за допомогою засобів інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних систем [1].

Надання адміністративних послуг регулюється Законом України «Про адміністративні послуги» від 10 грудня 2015 року [2]. Можливість отримання адміністративних послуг в електронній формі передбачена ст. 9

цього закону. Також відповідно до нього адміністративні послуги в електронній формі повинні надаватися виключно через Єдиний державний портал адміністративних послуг, що мало б створити безперешкодні умови для зв'язку з представниками держави і отримання від них відповідних послуг без черг. Користуючись розділом «Електронні послуги» на даному порталі, у нас є можливість отримати більше 100 електронних послуг. Інтерфейс даної платформи є досить зручним і зрозумілим для використання та містить усю необхідну інформацію про затребувану послугу.

На сьогодні в Україні додатково створено багато електронних порталів надання адміністративних послуг, наприклад «Кабінет електронних сервісів» уже працює на загальнодержавному рівні і нещодавно запрацював «Онлайн будинок юстиції», які забезпечують надання електронних послуг Міністерства юстиції; портал «Електронні сервіси» забезпечує надання електронних адміністративних послуг Державною фіскальною службою; окремі електронні послуги Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру теж мають свій сервіс тощо. Окрім загальнодержавних порталів, органами місцевого самоврядування та місцевими органами влади на регіональному рівні також утворюються окремі електронні портали надання адміністративних послуг. Окрім Закону про адміністративні послуги, прагнення удосконалити роботу державних службовців висвітлені у низці інших документів, серед яких Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», національної безпеки України, кібербезпеки України, розвитку інформаційного суспільства в Україні. Аналізуючи вищесказане, можна зробити висновок, що попит на електронні послуги в Україні з кожним роком зростає, що зумовлює необхідність постійного розширення переліку електронних послуг, а також підвищення рівня інтегрованості адміністративних послуг в онлайн-простір (рівень інтерактивності). Розширення мережі електронних послуг вирішує проблему корупційних схем, пов'язаних з наданням послуг, і загалом спрощує процес їх отримання, тож це, безперечно, позитивний крок у розвитку сфери надання адміністративних послуг.

Список використаних джерел: 1. Про схвалення Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.11.2016 р. №918-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/918-2016-p>

%D1%80; 2. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 р. №5203-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Балакарева І. М.

Мазур Олена Ярославівна
студентка 2 курсу 21 групи юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка

ЄВРОПЕЙСЬКА ХАРТІЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ОСНОВА РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Інтеграція України в ЄС є одним із пріоритетних напрямів її зовнішньої політики, у зв'язку з цим важливим завданням є приведення права України відповідно до правової системи ЄС. Така адаптація має здійснюватися у всіх сферах, зокрема і під час реформування публічної адміністрації. Насамперед варто провести реформу публічної адміністрації, оскільки саме публічна адміністрація є головною силою, що забезпечить успішне проведення адміністративної реформи в усіх її напрямках. Без її проведення всі інші реформи будуть неефективними. Вона пов'язана з такими ключовими сферами: реформування місцевих органів публічної адміністрації, зокрема місцевих державних адміністрацій і органів місцевого самоврядування; реформування служби в органах місцевого самоврядування; удосконаленням форм співпраці громадських утворень з органами публічної адміністрації.

Важливу роль у реформуванні місцевих органів публічної адміністрації відіграють джерела права ЄС, в яких закріплені базові принципи публічного управління. Використання положень, закріплених у європейських правових актах, дасть змогу побудувати злагоджену систему органів публічної адміністрації, встановити дієвий механізм запобігання корупції в діяльності державних службовців і службовців органів місцевого самоврядування, а це сприятиме інтеграції України в ЄС.

Науковці, а також практики приділяють значну увагу питанням, пов'язаних із проблемами адаптації вітчизняної методології публічного управління до європейських стандартів. Зокрема, різних аспектів цього питання торкалися у своїх наукових працях Авер'янов В. Б., Битяк Ю. П., Борденюк В. І., Бориславська О. М., Грицяк І. А., Давиденко С. В., Костенко О. М., Кравченко В. В., Коліушко І. Б., Кубійда В. С., Нижник Н. Р., Стрельцов В. Ю., Шаров Ю. П. та багато інших.

Дієве публічне управління забезпечує ефективну державну політику в різних сферах життєдіяльності суспільства, передбачає якісне надання адміністративних послуг, забезпечує добробут та соціальний захист громадян, конкурентоспроможність країни та її економічне зростання. Якість роботи публічної адміністрації відіграє фундаментальну роль у процесі євроінтеграції, виступаючи рушієм реформ, необхідних для досягнення відповідності критеріям членства в ЄС. Проведення реформи має забезпечити динаміку соціально-економічному розвитку регіонів, повніше залучення ресурсного потенціалу, використання переваг територіального поділу і кооперації прав [1, с. 19].

В основу реформи публічної адміністрації потрібно закласти засади організації та діяльності публічної адміністрації європейських демократичних держав, зокрема принципи, які відображені в їхніх правових актах, а також необхідно застосувати європейські стандарти публічного управління. Першочергово це стосується місцевого рівня. Одним з таких актів є Європейська хартія місцевого самоврядування 1985 р., підписана Україною 6 листопада 1996 р. та ратифікована 15 липня 1997 р (далі – ЄХМС). У ній містяться вимоги, комплекс яких виконує роль стандартів, що слугують орієнтирами побудови та функціонування місцевого самоврядування у країнах ЄС. Тобто під європейськими стандартами місцевого самоврядування завжди розуміють комплекс правил і норм формування й упровадження політик, вимог до системи управління, які у сукупності створюють засади добровільного їх застосування в діяльності з метою наближення до певної еталонної моделі побудови й реалізації сучасної публічної влади, орієнтованої на людину [2, с. 10]. Багато положень чинної Конституції України фактично ґрунтуються на положеннях Хартії, що цілком об'єктивно і закономірно, оскільки відповідає європейському вибору України [3, с. 111].

Окрім загальних стандартів місцевого самоврядування, існують інші стандарти, що виконують роль методологічних орієнтирів побудови та функціонування регіонального рівня публічної адміністрації. Найдетальніше ці стандарти описані у проєкті Європейської хартії регіональної демократії (далі – ЄХРД) у вигляді вимог щодо організації діяльності органів влади на регіональному рівні. У зв'язку із спільністю багатьох принципів регіонального та місцевого самоврядування у якості джерел Європейської Хартії регіонального самоврядування були використані ЄХМС та Декларація щодо регіоналізму в Європі, яка передбачає такі вимоги до регіону [4]: територіальне утворення має бути сформоване у законодавчому порядку і наділене політичним самоврядуванням; регіон має бути визнаний Конституцією держави та її законами, мати політико-правову автономію, відповідні владні повноваження та організаційний устрій, повноцінний юридичний статус; регіон повинен мати свою систему органів влади, представницькі і виконавчі органи, що не підконтрольні органам центральної влади. Система органів влади має реалізовуватись за принципом політичної децентралізації та субсидіарності; регіон повинен мати свою фінансову автономію, достатні ресурси для повного здійснення своїх повноважень.

Адаптація національного законодавства до стандартів ЄС вимагає оновлення Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Передбачаються такі зміни, як введення поняття адміністративного центру територіальної громади та території територіальної громади, а також до прийняття закону про адміністративно-територіальний устрій України уповноважити Кабінет Міністрів України визначати адміністративні центри та території територіальних громад, подавати до ВРУ проєкти законодавчих актів щодо утворення і ліквідації районів. Крім того для розвитку реформи були прийняті Закони України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та «Про засади регіональної політики».

Проте сьогодні в Україні залишається відкритим питання реформи місцевих державних адміністрацій і формування нового інституту префектів. Відтак виникає питання форм взаємодії щодо виконання повноважень цих органів, а згідно зі ст.4 ЄХМС саме ці органи публічної влади «мають найтісніший контакт з громадянином». Оскільки посеред-

ником у таких відносинах є службовці органів місцевого самоврядування, тому є потреба у прийнятті нового Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування». Отже, реалізація Україною стандартів, закріплених в Європейській хартії місцевого самоврядування, сприятиме проведенню якісної та дієвої реформи місцевих органів публічної адміністрації, а це буде ще одним кроком на шляху України до ЄС.

Список використаних джерел: 1. Бориславська О., Янюк Н. Правове регулювання взаємодії місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій: проблема делегування повноважень. *Право України*. 2006. № 6. С.19–24; 2. Розроблення підходів та моделей адаптації системи управління місцевим розвитком до стандартів Європейського Союзу: наук. розробка / [Ю. А. Шаров та ін.]; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Упр. орг. фундам. та приклад. дослідж., Дніпропетр. регіон. ін-т держ. упр. К. : [НАДУ], 2010. 35 с.; 3. Принципи Європейської хартії місцевого самоврядування 1985 року та інших міжнародно-правових актів щодо правової організації місцевого самоврядування / Д. С. Фоміна. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]*. Сер. : Державне управління. 2013. Т. 226, Вип. 214. С. 109–113; 4. Декларація щодо регіоналізму в Європі: затверджена на засіданні Асамблеї європейських регіонів (АСР) 4 грудня 1996 р.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного та фінансового права Львівського національного університету імені Івана Франка Янюк Н. В.

Мисенко Марина Олексіївна

студентка 5 курсу 7 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

НОВІТНІ АДМІНІСТРАТИВНІ ПОСЛУГИ

Відповідно до Закону України «Про адміністративні послуги» адміністративна послуга – це результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків такої особи відповідно до закону.

Суб'єктами, що можуть звернутися для отримання адміністративної послуги, можуть бути як фізичні особи, так і юридичні. А суб'єктом надання адміністративної послуги є орган виконавчої влади, інший державний орган, орган влади Автономної Республіки Крим, орган місцевого самоврядування, їх посадові особи, державний реєстратор, суб'єкт державної реєстрації, уповноважені відповідно до закону надавати адміністративні послуги. Крім того, до адміністративних послуг також прирівнюється надання вищезазначеними органами витягів та виписок із реєстрів, довідок, копій, дублікатів документів та інші передбачені законом дії, у результаті яких суб'єкту звернення, а також об'єкту, що перебуває в його власності, володінні чи користуванні, надається або підтверджується певний юридичний статус та/або факт [1].

Перелік адміністративних послуг передбачений у Реєстрі адміністративних послуг. Сьогодні формування та ведення даного Реєстру забезпечується Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (далі – Міністерство) шляхом: 1) збирання та оброблення інформації про адміністративні послуги; 2) внесення відомостей до Реєстру та змін до них, а також виключення відомостей [2]. Міністерство має Єдиний державний портал адміністративних послуг, де передбачено, що адміністративні послуги можуть надаватися у сферах громадянства, реєстрації, сім'ї, освіти і культури, соціального захисту, природних ресурсів та екології, сільського господарства, фінансів, транспорту, зовнішньоекономічної діяльності, у сфері зв'язку та інформатизації, безпеки та захисту, а також в інших сферах господарської діяльності.

17 жовтня 2019 року був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення порядку надання адміністративних послуг у сфері будівництва та створення Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва». Метою цього Закону є покращення якості надання адміністративних та інших визначених законом послуг у сфері будівництва, зниження корупційних ризиків при їх наданні, забезпечення публічності надання таких послуг, а також передбачено створення Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва.

Держателем такої електронної системи є Міністерство розвитку громад та територій України, яке вживає організаційних заходів, пов'язаних із забезпеченням її функціонування. Дана система складається з: 1) реєстру будівельної діяльності; 2) електронного кабінету користувача електронної системи; 3) порталу електронної системи. Невід'ємною архівною складовою частиною Реєстру будівельної діяльності є єдиний реєстр документів, що дають право на виконання підготовчих та будівельних робіт, засвідчують прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів, відомостей про повернення на доопрацювання, відмову у видачі, скасування та анулювання зазначених документів [3].

Крім того, вищезазначений Закон передбачає: 1) подання документів в електронній формі для отримання всіх адміністративних та інших послуг у сфері будівництва, а також отримання таких послуг в електронній формі 24 години на добу 7 днів на тиждень; 2) скорочення переліку документів, що подаються для отримання адміністративних послуг у сфері будівництва; 3) запровадження електронної взаємодії між державними електронними інформаційними ресурсами, суб'єктами надання адміністративних послуг у сфері будівництва для отримання адміністративних послуг за принципом «єдиного вікна»; 4) отримання результатів надання адміністративних послуг в електронній формі (а в паперовій – лише за бажанням); 5) запровадження оплати адміністративних послуг у сфері будівництва, штрафи за правопорушення у сфері містобудівної діяльності за допомогою електронної системи; 6) наявність відкритого доступу до інформації, яка міститься в електронній системі (крім персональних даних) через портал електронної системи та інше.

Таким чином, робимо висновок, що сфера надання адміністративних послуг в Україні розширюється і розвивається відповідно до сучасних потреб.

Список використаних джерел: 1. Про адміністративні послуги : Закон України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2013, №32, ст.409. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>; 2. Про затвердження Порядку ведення Реєстру адміністративних послуг: постанова Кабінету Міністрів України №57 від 30 січня 2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-2013-%D0%BF#n11>;

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку надання адміністративних послуг у сфері будівництва та створення Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва : Закон України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). № 199-ІХ від 17.10.2019. URL: https://ips.ligazakon.net/document/t190199?an=1&ed=2019_10_17.

Науковий керівник: к. ю. н, доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Червякова О. Б.

Овчаренко Владислава Сергіївна
студентка 2 курсу 2 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЕЛЕКТРОННІ ПРАВА ЯК НОВАЦІЯ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

Сьогодні дуже влучною є фраза відомого британського вченого-філософа Герберта Спенсера: «Прогрес – не випадковість, а необхідність». Справді, в наші дні ми можемо спостерігати багато нововведень у різних сферах життя, які змушують не лише пристосовуватись, а й розвиватись разом з ними. Останньою новизною у нашій країні стало впровадження електронних прав. Але, як нам відомо, не завжди щось нове перевершує те, що стабільно трималося у суспільстві протягом багатьох років. Так чи є шанс у електронних прав укорінитись у сьогоднішньому суспільстві?

Одним з найперших, хто дав більш повну інформацію щодо такого електронного впровадження був заступник Міністра внутрішніх справ Сергій Гончарук, який на брифінгу повідомив, що українці зможуть створювати і використовувати електронні водійські посвідчення і техпаспорти через мобільний додаток [4]. Спочатку планувалося, що цей додаток запрацює в листопаді 2019 р., але на практиці вдалося його запустити лише у грудні місяці. На сьогоднішній день це лише пробна версія, яка дає змогу всім бажаючим спробувати на собі усі переваги та недоліки такого нововведення. Кожен учасник такої пробної версії може вносити свої пропозиції для вдосконалення цього додатку. Лише після того, як усі пропозиції будуть розглянуті та опрацьовані Міністерством цифрової трансформації України, громадянам буде запропонована уже

досконала версія додатку. Сам додаток, через який буде здійснюватися користування електронними зразками водійських посвідчень та техпаспортів має назву «ДІЯ». Він розробляється Міністерством цифрової трансформації України за участю, в тому числі і Міністерства внутрішніх справ України [1]. Отже, як стверджує Гончарук С. М., через такий додаток можна буде зробити електронний образ кожного з цих документів і завантажити собі на телефон, і тепер, у разі необхідності пред'явлення документів поліцейським, пред'явити можна як пластикове посвідчення, так і електронне, яке є його повним відповідником.

Однією з важливих дат цього року стало 11 грудня, саме в цей день стало відомо про запуск мобільного додатку «ДІЯ» для тестування. Зазначалося, що першими в доступі стануть електронні водійські права та цифровий технічний паспорт. А 29 січня на своєму засіданні Кабінет Міністрів України дозволив використання електронного посвідчення водія для посвідчення особи пасажира в поїздах, а також на внутрішніх авіарейсах. Підтвердженням стало також повідомлення міністра інфраструктури Владислава Криклія: «Сьогодні на засіданні уряду підтримали впровадження експерименту: під час подорожі поїздом, а також в аеропортах під час реєстрації та оформленні багажу на внутрішніх авіарейсах для посвідчення особи пасажира можна буде використовувати електронне посвідчення водія через додаток ДІЯ» [1, 2].

Електронні права – це цифровий образ водійських прав разом з унікальним електронним ідентифікатором. Поштовхом та причиною впровадження такого експерименту стала статистика, яку висвітлило Міністерство цифрової трансформації України. По його підрахункам за останній рік близько 108 тисяч осіб в Україні загубили свої права, також було зафіксовано багато штрафів за те, що у водіїв були відсутні права під час керування автомобілем [2]. А смартфони, які вже замінили досить велику кількість паперової роботи, завжди під рукою. І як підкреслив Президент України Володимир Зеленський: «Україна стала третьою країною в Європі, яка має подібний сервіс» [3]. Тому запровадження цифрової версії офіційних документів ще один крок до європейських стандартів.

Така електронна новизна доступна не кожному. Можливість спробувати користування електронними правами є лише у власників документів нового зразка – пластикового. Старі посвідчення неможливо оцифрувати, тому власникам документів старого зразка потрібно обміняти права на нові, які можна оцифрувати. Ще однією причиною зміни старих водій-

ських прав на нові є відсутність у базі даних МВС фотографій в правах, які видавалися до 2013 року. Мінцифри запропонував вирішення такої проблеми шляхом взяття такої фотографії з демографічного реєстру, але лише за згодою особи.

Важливим також є той факт, що паперові права не втратять сили, і люди, які не підтримують електронні новачії зможуть і далі користуватися звичайними правами. Це підтвердив заступник начальника головного сервісного центру МВС України Юрій Смольянінов. «Посвідчення водія в звичайному пластиковому вигляді як було, так і залишається основним документом. У своєму смартфоні ви побачите цифрове відображення того посвідчення водія, яке вам видане», – розповів він [4].

Отже, тепер водій може знехтувати обов'язком носити пластикове посвідчення завжди з собою, адже в його телефоні буде відсканований варіант прав, і поліцейський зможе зчитати QR-код, а в разі необхідності – зателефонувати на базу і перевірити справжність посвідчення.

Як сказав Президент України Володимир Зеленський: «Держава має бути для людини просто сервісом. Зручним та, найголовніше, – простим і зрозумілим»[3]. Саме до цього сьогодні прагне Україна – до простоти та зручності, адже комфорт громадян – стабільність та престиж держави. Сьогодні Україна не лише ефективно вирішує свої проблеми за допомогою певних електронних проваджень, а й пропонує громадянам більш якісні послуги, які вони можуть отримати будь-де і будь-коли. Завдяки таким електронним сервісам відбувається скорочення часу, коштів, а також ризиків загубити документи. Вагомими досягненнями такої електронної новизни є те, що вона стосується як кожного громадянина окремо, так і держави в цілому.

Отже, вважаємо, що приєднання кожного громадянина до користування електронними правами сьогодні – це певна підтримка України у її ефективному розвитку та виході на міжнародну арену.

Список використаних джерел: 1. Кабінет Міністрів України – Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/>; 2. Міністерство та Комітет цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/>; 3. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/>; 4. Єдиний портал органів системи МВС України. URL: <https://mvs.gov.ua/>.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Балакаре-ва І. М.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІНСТИТУТУ КРАУДСОРСИНГУ ЯК ФОРМИ БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Поняття «демократія» існує вже не одне століття, але підходи для його розуміння і практичної реалізації змінювались під впливом соціально-економічних етапів розвитку людства. Традиційно виділяють інститути безпосереднього та представницького народовладдя. Зокрема, безпосередню демократію визначають як систему форм безпосереднього вільного волевиявлення народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні шляхом прямої його участі у встановленні представницьких органів державної влади та органів місцевого самоврядування і безпосередньому прийнятті владних рішень з питань, передбачених Конституцією та законами України [1, с. 290].

Відповідно до ст. 69 Конституції України народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії. До останніх традиційно відносять: загальні збори громадян, місцеві ініціативи, громадські слухання, відкликання депутата місцевої ради тощо [2, с. 203].

Так, у XXI ст. інформатизація стала головним світовим трендом та індикатором людського розвитку. Сфера публічного адміністрування також активно поширюється сьогодні в online-просторі, що надає можливість бути проінформованим, висловлювати свою думку, брати участь у процесі формування порядку денного, вирішувати суперечливі питання суспільної ваги та отримувати послуги.

Доцільно виокремити з-поміж інших форм безпосередньої демократії краудсорсинг, як якісно нову технологію громадсько-політичного діалогу, «колективного розуму». У рамках технології краудсорсингу розв'язання задачі передається численній групі людей, що дає можливість максимально заощадити часові, людські та матеріальні ресурси. Тож варто детальніше розглянути поняття краудсорсингу, а також актуальність застосування цієї технології в Україні, з урахуванням світової практики.

Термін «краудсорсинг» (з англ. «crowd» – натовп, «sourcing» – використання ресурсу) запропонував журналіст Дж. Хау, але лише використання Інтернет- технологій зробило цей метод дешевим і загально-доступним у десятках сфер людських знань [3, с. 79].

Так, «краудсорсинг» визначається як колективне добровільне та безоплатне мережеве ініціативне співробітництво громадськості з некомерційних питань, яке полягає у відкритому обміні в просторі, не обмеженому кордонами за допомогою різноманітних комунікативних засобів (насамперед Інтернет-мережі) і має на меті просування поглядів громадськості щодо публічних інтересів [3, с. 80].

Суть краудсорсингу полягає в тому, що завдання пропонується необмеженому колу людей незалежно від їх професійної, вікової та статусної приналежності. Учасники краудсорсинг-проектів утворюють спільноту, яка шляхом дискусії обирає найефективніше рішення.

Варто також враховувати світову практику застосування технології краудсорсингу. Так, наприклад, фінська платформа «OpenMinistry» з 2012 р. організовує онлайн-голосування користувачів за запропоновані у форматі петицій законопроекти, мінімально необхідна кількість для розгляду парламентом яких – 50 тисяч підписів.

Схожим за функцією є американський краудсорсинговий сервіс «Open Government Dialogue», який використовується на «порталах тридцяти трьох міністерств та департаментів США для забезпечення зворотного зв'язку і залучення конструктивних ідей громадян». Завдяки йому уможливлено ініціювання певних нормативних актів, а також 81 коментування законодавчих ініціатив, голосування за ідею потреби певного нормативного акта [4, с. 382].

Технологія краудсорсингу використовувалася також для доопрацювання новозеландського «Закону про поліцію». Департамент поліції вирішив провести громадські консультації за допомогою сучасних інформаційних технологій, залучивши до «народного рецензування» максимально широкі верстви населення країни, в тому числі тих, хто традиційно не бере активної участі в обговоренні законів (жителів віддалених районів, молодь, представників народу маорі, експатріантів та ін.) [4, с. 383].

Україна шукає власний алгоритм розвитку електронного урядування. Так, доволі суттєвими вже є деякі спроби використання краудсорсингу.

Наприклад, «ElectUA» – проєкт моніторингу порушень під час парламентських виборів 2012 р. як аполітична ініціатива для привернення уваги громадськості до прозорості волевиявлення, що був спрямований на залучення добровольців до фіксації порушень під час виборів і візуалізації отриманих даних на віртуальній мапі [5, с. 18].

Під час Революції Гідності та подальших військових дій соціальні мережі використовувалися волонтерами для підтримки та поширення громадських ініціатив, надання благодійної допомоги, збору коштів, обміну інформацією тощо. IT – волонтерство дало змогу розробити новітнє програмне забезпечення для численних мережових ініціатив з пошуку зниклих осіб, оприлюднення документів та свідчень про злочини режиму, з надання медичної допомоги постраждалим, збору армійського спорядження та багато іншого. Висока вмотивованість та креативність учасників крауд-платформ продемонструвала готовність українських громадян до участі у мережових проєктах, орієнтованих на розв’язання суспільно важливих завдань [5, с. 20].

Очевидно, що Україні не вистачає законодавчого впровадження технологій краудсорсингу. Вбачається необхідність закріплення механізму реалізації інституту краудсорсингу в нормах адміністративного права.

Слід зауважити, що адміністративне право є конкретизованим конституційним правом. Тому з метою реалізації положень ст. 69 Конституції України слід визначити допустимі межі функціонування суб’єктів публічного адміністрування, закласти засади взаємовідносин суб’єктів публічного адміністрування з приватними особами при реалізації технологій краудсорсингу [6, с. 52].

Так, державні інститути, делегувавши частину своїх функцій активним громадянам, зможуть не тільки підвищити довіру до населення прозорістю таких проєктів, а й реально вирішати нагальні питання за принципом ефективності, тобто при залученні мінімальних матеріальних ресурсів (у даному випадку – бюджетних коштів) та отримають максимальний результат (різноманітні ідеї й проєкти).

Список використаних джерел: 1. Ставнійчук М. І. Теоретичні основи безпосереднього народовладдя. *Конституційне право України* / за ред. В. Ф. Погорілка. Київ: Наукова думка, 2000. 290 с.; 2. Совгіря О. В., Шукліна Н. Г. Конституційне право України. Повний курс : навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 203 с. 3. Кіреєва О. Б. Краудсорсинг як метод активного використання колектив-

ного інтелекту. *Результат-орієнтовані підходи, інструменти та технології в публічному управлінні*: матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю (м. Дніпропетровськ, 26 жовтня 2012 р.). Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2012. С. 78–81; 4. Хомяк А. Ю., Чальцева О. М. Краудсорсинг як практична форма публічної політики. *Гілея*. 2014. Вип. 83. С. 381–383; 5. Кравцов О. В. Використання краудсорсингу у сучасному державному управлінні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2014. №4. С. 15–23; 6. Мельник Р. С. Загальне адміністративне право в питаннях і відповідях: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 52 с.

Науковий керівник: д. ю. н., професор, завідувач кафедри адміністративного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка Мельник Р. С.

Пісоцький Андрій Федорович
*студент 2 курсу 5 групи факультету
адвокатури Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ПЕРЕПИС НАСЕЛЕННЯ: ТРАДИЦІЙНИЙ ЧИ ІННОВАЦІЙНИЙ СПОСІБ

Проведення чергового Всеукраїнського перепису населення передбачено розпорядженням Кабінету Міністрів України (далі КМУ) від 9 квітня 2008 року № 581-р «Про проведення у 2020 році Всеукраїнського перепису населення». Перепис проводиться шляхом опитування населення відповідно до ЗУ «Про Всеукраїнський перепис населення». Перепис населення визначається як захід, що дозволяє здійснювати через регулярні інтервали часу облік кількості населення, як в цілому, так і на кожному рівні адміністративно-територіального устрою. Дані перепису необхідні для прогнозування і управління всіма сферами життя. Перший перепис населення відбувся в 2001 році, за 19 років звісно ж змінилась чисельність населення, його різноманіття, пріоритети, рівень соціально-економічного розвитку та потреб, тому в Україні було надважливо провести черговий перепис для прогнозування і управління соціально – економічним розвитком країни, реалізації демографічної політики, бюджетного планування та інших цілей. Ще досі точаться суперечки щодо форми проведення такого роду заходів. Демографи, соціологи вважають,

що проводити перепис потрібно за традиційною системою, тобто обходом по домам людей. Але такий спосіб є досить дорогим для бюджету держави, зокрема на це потрібно близько 100 тисяч респондентів та понад 3,4 мільярдів гривень. Найбільші витрати ідуть на зарплати та обладнання. Кабінет Міністрів України наполягає на електронному варіанті, який є більш сучасним, набагато дешевшим, але питання залишається за ефективністю такого способу. Провірити ефективність такого способу хоча б в якій мірі мав пробний перепис населення відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 липня 2018 року № 504-р «Про проведення пробного перепису населення». Зокрема, Державній службі статистики було поставлене завдання про проведення в грудні 2019 року в районі м. Києва та Бородянському районі Київської області пробний перепис населення з використанням інноваційних технологій збирання даних про населення. Основне завдання пробного заходу – підготовка до Всеукраїнського перепису, який відбувся у 2020:

1. Апробація програми та переписного інструментарію;
2. Визначення методів та основних організаційних заходів;
3. Апробація застосування інноваційних технологій;
4. Визначення оптимальних дат і тривалості проведення;
5. Визначення концепції технології оброблення даних;
6. Визначення механізмів взаємодії органів державної статистики з місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

Міністр Кабінету Міністрів України запропонував економний варіант проведення перепису населення, без залучення переписувачів, зробити електронний збір даних. По-перше, збір анонімної інформації в мобільних операторів про кількість користувачів та їх розташування. Порахувати кількість SIM-карт в Україні. По-друге, збір даних із реєстрів про дітей (РАЦСи) і пенсіонерів (Пенсійний Фонд). Також пропонується проводити «калібрувальні» соціологічні опитування і вставити дані в математичну модель. Похибка при такому переписі становить 2–3%, а низька вартість проведення дає можливість часто проводити такий облік населення задля кращого розподілу бюджетних коштів та інших державних програм.

Одночасно, ще декілька країн збираються проводити перепис населення. Зокрема Індія, яка за кількістю населення посідає друге місце в світі, буде проводити перепис за електронною системою, збираючи

інформацію з web-порталів, куди особи самі повинні будуть вносити дані. На цей проект виділено 1,7 мільярдів доларів. У Німеччині перепис населення буде проводитись за змішаною системою: буде проводитись електронний збір із електронних реєстрів та від респондентів із web-порталу та традиційний збір даних із обходу домівок. Збираються витрати на це 1,1 мільярдів доларів. Якщо порівняти ці дві держави, то щодо Німеччини все зрозуміло. Рівень доступу та можливості такого доступу до всесвітньої мережі є набагато вищим, чим цей показник у Індії. І попри це Німеччина буде проводити за змішаною системою, а Індія виключно за електронною. Акцент в країнах, що розвиваються робиться саме на фінансову складову. Це й не дивно, адже попри важливість такого процесу, як перепис населення, для таких держав є надважливим раціональне використання коштів із бюджету. Серед таких держав, думаю є Україна, яка досі знаходить в економічній кризі, в стані фактичної війни та дестабілізації.

Тому влада, зокрема КМУ, повинна раціонально використовувати кошти з бюджету, залучати такі методи дослідження, які будуть найефективнішими за найменшого залучення ресурсів з бюджету. Думаю, КМУ стоїть на правильному шляху, щоб збирати дані саме електронним шляхом.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Сьомина В. А.

Правник Світлана Олексіївна
*студентка 2 курсу 6 групи Інституту прокуратури
та кримінальної юстиції Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПУБЛІЧНОМУ АДМІНІСТРУВАННІ

Нині важко уявити повсякденне життя без інформаційно-телекомунікаційних технологій. Всесвітній розвиток інформаційних технологій, їх широке застосування у всіх сферах життя вимагають перетворення державних процесів відповідно до сучасних умов. Зареєструвати доку-

менти онлайн, замовити біометричний паспорт, отримати витяг з Державного земельного кадастру, купити електронний квиток років двадцять тому про це можна було лише мріяти, а сьогодні цими послугами вже нікого не здивуєш в Україні.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про інформацію» від 02.10.1992 №2657-ХІІ розвиток електронного урядування визначено одним з основних напрямів здійснення державної інформаційної політики. Якщо звернутися до схваленої Кабінетом Міністрів України Концепції розвитку електронного урядування в Україні (далі – Концепція) від 20.09.2017 р. №649-р, то електронне урядування визначається як форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій. Реалізація заходів, передбачених Концепцією, дозволить підвищити ефективність та прозорість роботи органів державної влади й органів місцевого самоврядування; покращити якість надання публічних послуг відповідно до європейських вимог; створити умови для розвитку бізнесу та поліпшення економіки.

За роки незалежності в Україні вдалося сформувати розгалужену правову базу у сфері використання інформаційно-телекомунікаційних технологій в публічному адмініструванні. До нормативно-правових актів, що визначають загальні засади е-урядування належать Закони України «Про інформацію», «Про звернення громадян», «Про доступ до публічної інформації», «Про захист персональних даних». До актів спеціального характеру можна віднести Закони України «Про Концепцію національної програми інформатизації», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронні довірчі послуги».

Згідно з даними наведеними ООН (United Nations E-government Survey) щодо розвитку електронного урядування, у 2016 Україна посідала 62 місце серед 193 країн [1], а у 2018 році – 82 місце [2]. Факторами, що гальмують розвиток електронного урядування в Україні є: питання фінансування; втрата темпів динаміки розвитку відносно інших країн; проблема доступу до мережі Інтернет (більше стосується сільської місцевості) тощо. Проте на сьогоднішній день багато проектів у сфері електронного урядування вже втілено у життя. Прикладом можна на-

звати реалізацію принципу «єдиного вікна» – Єдиного державного порталу адміністративних послуг (my.gov.ua), поліпшено контенти офіційних веб-порталів органів публічної влади, здійснено реєстрацію їх акаунтів у соціальних мережах «Facebook» і «Twitter».

На нашу думку, основною метою впровадження електронного урядування є надання різноманітних адміністративних послуг приватним особам відповідними органами у режимі «он-лайн» у будь-який час і незалежно від місцезнаходження,

Умовою отримання результатів послуг в форматі «он-лайн», крім обов'язкової реєстрації на відповідному порталі електронних сервісів, є наявність у суб'єкта звернення інструменту, який підтверджує електронну ідентифікацію фізичної чи юридичної особи. В основному таким інструментом є електронний підпис, тобто електронні дані, які додаються підписувачем до інших електронних даних або логічно з ними пов'язуються і використовуються ним як підпис. Як засоби електронної ідентифікації на окерних сервісах використовуються BankID та технології Mobile ID.

Головною складовою е-врядування є е-уряд, що представляє собою автоматизовану інформаційну взаємодію органів державної влади та органів місцевого самоврядування між собою, з громадянами і суб'єктами господарювання з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій. Центральною частиною системи е-уряд є єдиний веб-портал (www.kmu.gov.ua), призначений для інтеграції веб-сайтів, електронних інформаційних систем та ресурсів системи органів виконавчої влади, який на даний час поки що виконує переважно презентаційну та інформаційну функції.

З метою розширення можливостей участі громадян у управлінні державними справами за допомогою інформаційно-телекомунікаційних технологій все більше застосовуються інструменти електронної демократії, до яких відносять електронні консультації, електронні петиції, електронні звернення. Приміром, електронні петиції дозволяють побудувати діалог між населенням та владою з актуальних проблем у різних сферах життя. В нашій країні інститут електронних петицій запроваджено у 20015 році. На практиці найзатребуванішими стали петиції до Верховної Ради (itd.rada.gov.ua) та Президента України (petition.president.gov.ua), деяких місцевих органів влади (Києва, Вінниці, Тернополя та ін.)

Е-демократія сприяє залученню широкого кола людей, особливо молоді та людей з вразливих груп. Одним з її інструментів є електронні консультації. Це електронний спосіб збору даних щодо думок громадян про ті чи інші питання місцевої або державної політики. Власне, це збирання поглядів представників суспільства про важливі проблеми, але при цьому влада може як врахувати ці позиції, так і просто взяти до відома.

Таким чином, електронне урядування є невід’ємним елементом сучасного демократичного суспільства та ефективної урядової діяльності за допомогою застосування інформаційних технологій. Електронне урядування представляє собою один із інструментів розвитку інформаційного суспільства, завдяки якому створюються умови для прозорого та відкритого державного управління.

Список використаних джерел: 1. United Nations E-Government Survey 2016. E-Government in Support of Sustainable Development. URL: <http://workspace.unpan.org/sites/Internet/Documents/UNPAN96407.pdf>. (дата звернення: 04.03.2020); 2. United Nations E-Government Survey 2018. Gearing E-Government to Support Transformation towards sustainable and resilient. URL: https://publicadministration.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2018-Survey/E-Government%20Survey%202018_FINAL%20for%20web.pdf. (дата звернення: 04.03.2020).

Науковий керівник: *к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Соловйова О. М.*

Скрипник Юлія Олександрівна
студентка 2 курсу 1 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

АНАЛІЗ АДМІНІСТРАТИВНОЇ РЕФОРМИ З МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Сьогодні відбувається активне становлення України як держави, яка прагне до впровадження демократичного врядування за прикладом європейських адміністрацій. Це неможливо без зміни підходів до стандар-

тів діяльності державного службовця, зокрема, в контексті переходу від простого виконання своїх службових обов'язків до забезпечення надання або безпосереднього надання адміністративних послуг.

«Цифрова держава» – саме в напрямку такої технології й рухаються більшість розвинених країн. Дана концепція передбачає оптимізацію системи надання адміністративних послуг, забезпечення й розвиток правового та технічного функціонування владних структур у форматі послуги, а також оцінку результатів їх надання та аналізу ефективності діяльності органів влади [3]. В українському соціумі ця парадигма реалізувалася у формі «Держави у смартфоні». Автори проекту покладають досить важливий перелік завдань на дану реформу: підвищення зручності та прозорості державного сервісу, виключення чиновників із процесу надання послуг, створення єдиного порталу державних послуг, поступове повне переведення усього документообігу в електронний формат та багато інших.

Українське суспільство дійсно зацікавлене в зближенні з європейським цифровим простором, адже від рівня інтеграції напряму залежать темпи розвитку української економіки, рівень надходження інвестицій, підвищення кількості робочих місць, розвиток бізнесу тощо. Проте, досягнення зазначених цілей потребує врахування цілої низки перешкод, серед яких – забезпечення державного управління кваліфікованими кадрами, здатних адаптуватися до швидких змін та нових тенденцій у розвитку інформаційної сфери державного управління як на внутрішній, так і на світовій арені; наявність покриття, яке дозволить мати доступ до швидкої Інтернет мережі; підвищення рівня обізнаності населення щодо базових навичок користування гаджетами; забезпечення надійного та дієвого механізму захисту від кібер-злочинців; розробка надійних алгоритмів і протоколів електронної ідентифікації та впізнання; розширення сфери застосування проекту «цифрової держави» та інші. На жаль, цей перелік не є вичерпним, адже процес впровадження будь-яких інновацій у соціальну структуру завжди стикається з певною неготовністю суспільства до прийняття цих змін.

Однак, українська влада вже робить перші кроки до інтеграції даної концепції у життя.

По-перше, 17.01.2018 р. Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням № 67-р схвалив Концепцію розвитку цифрової економіки та

суспільства України на 2018–2020 рр. Дане розпорядження досить детально визначає основні цілі цифрового розвитку, принципи та напрямки діджиталізації, а також шляхи зближення з цифровими європейськими ініціативами. Передбачається перехід до нової суспільно орієнтованої системи взаємовідносин між владою та громадянином.

По-друге, 02.09.2019 р. було створено Міністерство цифрової трансформації, на яке були покладені обов'язки щодо реалізації цілей визначених даною програмою [2].

Згідно положенням Концепції, протягом 2018–2020 рр. Україна повинна поступово привести свою чинну нормативно-правову базу у відповідність до європейського законодавства, керуючись трьома основними напрямками.

Перший напрямок – інтероперабельність (Interoperability) та електронні сервіси (eServices) – передбачає долучення України до Програми ЄС Interoperability Solutions for European Public Administrations 2, проєктів e-CODEX, e-Invoicing, а також ініціативи SingleDigitalGateway [1]. Другий напрямок – відкриті дані. Розвиток зручної, безпечної та доступної електронної ідентифікації – це головна передумова для запровадження електронних послуг, електронної комерції та електронної взаємодії учасників економічних взаємовідносин. Імплементация державного веб-порталу відкритих даних України «data.gov.ua» до центрального європейського порталу відкритих даних «europeandataportal.eu» та «data.europa.eu» є пріоритетним завданням цього напрямку [1]. Третій напрямок – електронна ідентифікація (eID). У 2014 р. в ЄС був ухвалений Регламент № 910 (eIDAS), метою якого стало вироблення стандартів, форматів, ідентифікаторів для засобів електронної ідентифікації у сферах е – медицини, електронних публічних послуг, е – банкіну [1].

Однак найважливішим кроком щодо якісного впровадження всіх трьох напрямків в життя залишається прийняття Закону про захист персональних даних у новій редакції, який врахує реформу, що відбулась в ЄС. Наразі Державне агентство з питань електронного урядування України намагається максимально сприяти впровадженню та популяризації технологій електронного підпису, MobileID та BankID [4].

Вже існують вимоги до засобів електронної ідентифікації, а також розроблені рівні довіри таких засобів, що у свою чергу, дозволить розширити сферу їх використання на електронне урядування. Окрім того, у Державному агентстві йде активна праця над створенням загально-

державної системи електронної ідентифікації. Звісно, пріоритетом усіх цих змін постає людина та суспільство в цілому, а також забезпечення їх очікувань та потреб.

Таким чином, проаналізувавши усі переваги та недоліки даної адміністративної реформи ми бачимо досить великий потенціал цієї програми. Незважаючи на усі проблемні аспекти, Україна вже зараз стала на шлях вдосконалення та модернізації системи надання послуг. Якщо влада врахує всі недоліки, зможе їх виправити та ефективно впровадити заплановане у соціальну структуру, наша країна вийде на зовсім інший рівень розвитку на міжнародній арені.

Список використаних джерел: 1. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018р. №67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67–2018-p>; 2. Питання Міністерства цифрової трансформації: постанова Кабінету Міністрів України від 18.09.2019р. №856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856–2019-p>.; 3. Жовнірчик Я. Ф. Реформування системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2017. №3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2017_3_3; 4. Про затвердження Положення про Державне агентство з питань електронного урядування України : постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 р. №492. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/492–2014-p>.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Балакарева І. М.

Філіпченко Каріма Шодіївна
студентка 2 курсу 2 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПИТАННЯ МІНІСТЕРСТВА ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ

Питання реформування центральних органів виконавчої влади в Україні, зокрема щодо впровадження державної політики у сфері електронних довірчих послуг, останнім часом набули значної актуальності.

Відповідно до вітчизняного законодавства дані послуги сприяють забезпеченню громадян України новітніми інструментами електронної комерції та комунікації з партнерами і державою.

Із 2014 року і до першої половини 2019 року функції Уряду щодо цифровізації, електронного урядування, інформатизації органів державної влади належали Державному агентству з питань електронного урядування України. З вересня 2019 року Постановою Кабінету Міністрів України було затверджено Положення про Міністерство цифрової трансформації України, яким було утворено Мінцифри шляхом реорганізації Агентства з питань електронного урядування. Наприкінці 2019 року Кабінет Міністрів України Постановою «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» передав Міністерству цифрової трансформації функції та завдання центрального засвідчувального органу у сфері електронних довірчих послуг.

Відповідно до вітчизняного законодавства, дане Міністерство покликано формувати та реалізовувати політику держави в галузях цифровізації, цифрового розвитку, цифрових інновацій, цифрової економіки, електронного урядування та демократії, розвитку інформаційного суспільства, інформатизації. Також Мінцифри повинно сприяти підвищенню цифрових прав та навичок українців. Ще одним із завдань даного Міністерства є діяльність у сферах розвитку державних електронних інформаційних ресурсів та інтероперабельності, прогресу відкритих даних, інфраструктури широкого доступу до Інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу. Документом зазначено про надання суспільству не тільки ІТ, а й адміністративних послуг, формування та реалізація національної політики у сферах електронних довірчих послуг, електронної ідентифікації, інформаційного розвитку [1].

Головною метою створення даного Міністерства є спроба автоматизувати країну та підвищити її конкурентоздатність, надати цілу низку публічних послуг для громадян та бізнесу у цифровому вигляді, під'єднання чималої кількості міст до нормального мобільного зв'язку та інтернету, запровадити навчання для 6 мільйонів українців базовим цифровим навичкам, та збільшити долю інформаційних технологій у ВВП країни. Саме для реалізації покладених на них завдань, Мінцифри у січні 2020 року запустили курси з цифрової освіти, для підвищення цифрової грамотності суспільства. Наразі Міністерство активно працює над проектом «Держава у смартфоні», що поєднує у собі мобільний до-

даток з порталом державних послуг. Також у подальших планах нового Мінцифри є створення кабінету громадянина, цифрового водійського посвідчення та студентського квитка, підтримка системи «Малютко», створення електронної пенсії та електронного перепису населення. Ще Міністерство цифрової трансформації планує працювати над актуальністю крипто валюти для українського населення, шляхом «... запровадження Pay Pal для синхронізації країни зі світом» [2].

Таким чином, впровадження електронного урядування в Україну є однією з головних елементів реформування державного управління країни. Міністерство цифрової трансформації є новим і головним органом у системі центральних органів виконавчої влади у сфері електронних довірчих послуг, що утворився шляхом реорганізації Державного агентства з питань електронного урядування. Мінцифри виконує покладені на нього функції центрального засвідчувального органу та наділено широким колом повноважень щодо реалізації державної політики в сфері електронного урядування, інформатизації, розвитку інформаційного суспільства тощо.

Сконцентровані в одному органі функції, допоможуть швидше та ефективніше реагувати на появу нових ІТ-технологій та впроваджувати їх в Україну; спростять прийняття регуляторних актів, через відсутність бюрократичних перешкод; прискорять визнання електронних цифрових підписів та засобів електронної ідентифікації осіб в країні та поза її межами тощо.

Наразі Міністерство цифрової трансформації України тільки розпочало свою діяльність, і попереду запланований значний перелік завдань і цілей, метою яких є виведення взаємодії суспільства з державними органами на новий рівень, щоб сприяти вирішенню багатьох важливих суспільних проблем (наприклад, мінімізувати корупцію в Україні).

Список використаних джерел: 1. Питання Міністерства цифрової трансформації України: постанова Кабінету Міністрів України від 18.09.2019 р. №856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#n12>; 2. Снісар Є. М. Статус криптовалюти та PayPal: в Україні презентували Міністерство цифрової трансформації. *Медіа платформа «НАШ»*. 2019. URL: <https://nash.live/news/politics/status-kriptovaljuti-ta-pay-pal-v-ukrajini-prezentovali-ministerstvo-tsifrovoji-transformatsiji.html>.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Балакаре-ва І. М.

Халілова Айсель Гурбатівна
*студентка 8 групи 2 курсу магістратури Інституту
підготовки кадрів для органів юстиції Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У період розбудови сучасного демократичного суспільства в Україні, її прагнення інтегруватись в Європейський Союз, виникає багато перешкод – політична нестабільність, підвищення рівня інфляції та безробіття, зниження довіри громадян до влади тощо. Це свідчить про значне зменшення ефективності діяльності системи органів державного управління. Виникає необхідність оновлення системи шляхом запровадження нових форм і методів управління на основі інформаційних-цифрових технологій. Нова форма взаємодії між владою та споживачем адміністративних послуг – електронне урядування, яке забезпечує відкритість та прозорість діяльності органів державного управління та органів місцевого самоврядування, економію часу та матеріальних ресурсів, підвищення рівня і якості надання адміністративних послуг споживачам.

Цифрова галузь, включаючи електронні комунікації, інформаційне суспільство та аудіовізуальний ринок, зазнає найшвидших та найсуттєвіших змін в умовах сьогодення, тому помилки, недопрацювання, суперечності у цій сфері неприпустимі, а необхідність законодавчих змін є нагальною. Виконання вказаних завдань було покладено на Комітет Верховної Ради України з питань цифрової трансформації та Міністерство цифрової трансформації України. Міністерство цифрової трансформації України, утворене Кабінетом Міністрів України шляхом перетворення Державного агентства з питань електронного урядування, з метою оптимізації системи центральних органів виконавчої влади. Постановою Кабінету Міністрів України було затверджене Положення про Міністерство цифрової трансформації України [1], яке стає центральним органом у сфері електронних довірчих послуг, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій, електронного урядування та

електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства, розвитку ІТ індустрії.

17 січня 2018 року розпорядженням Кабінету Міністрів України було схвалено Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 рр. та затверджено План заходів щодо її реалізації [2]. У документі детально зазначені основні цілі цифрового розвитку, принципи цифровізації, напрямки цифрового розвитку. Згідно прийнятої Концепції Україна повинна забезпечити поступове приведення своїх чинних чиприйнятих нових законів у відповідність до європейського законодавства. Виокремлюються три основні напрямки.

Перший напрямок – інтероперабельність, означає координацію та співпрацю органів державної влади й органів місцевого самоврядування для досягнення необхідного рівня ефективності та результативності розвитку електронного урядування, на базі широкого використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій по всій країні.

Ефективність функціонування сучасної держави значною мірою визначається швидкістю та якістю прийняття рішень, отже наявність в державних структурах електронного документообігу є обов'язковою. Це дозволяє автоматизувати всі процеси роботи з документами, максимально відмовитися від паперу, прискорити процес прийняття управлінських рішень. Без електронної взаємодії державних систем не можливо спростити порядок надання послуг та виконати вимоги Закону України «Про адміністративні послуги» [3], щодо заборони вимагати від суб'єктів звернення інформацію або дані, що перебувають в інших органах влади, тобто вже були надані громадянами раніше. Задля цього впроваджується «Трембіта» – система взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів, одночасно формується Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів.

Другий напрямок – відкриті дані.

У жовтні 2016 року Україна офіційно приєдналася до Міжнародної хартії відкритих даних, а у листопаді 2018 року КМУ було затверджено план дій з реалізації принципів цієї хартії [4]. Наша держава взяла на себе зобов'язання перед міжнародною спільнотою впроваджувати національну політику відкритих даних відповідно до принципів хартії. Відкриті дані мають потужний антикорупційний ефект, сприяють прозорості влади, позитивно впливають на розвиток економіки.

Третій напрямок – електронна ідентифікація. У 2014 р. в ЄС був ухвалений Регламент №910 [5], метою якого є запровадження єдиних вимог до розвитку електронної ідентифікації, надання електронних довірчих послуг у країнах ЄС та розвиток трансграничної е-ідентифікації.

Проект фокусується на виробленні стандартів, форматів, ідентифікаторів для засобів електронної ідентифікації у сферах е-медицини, електронних публічних послугах, е-банкінгу та повинен сприяти запровадженню транскордонної взаємодії, підвищенню мобільності громадян та бізнесу ЄС.

Сьогодні, основні проблеми, які потребують вирішення, це: зростання кіберзлочинності в умовах збільшення кількості інформаційних систем, які використовують персональні дані; відсутність захищеного обміну ідентифікаційними даними фізичних та юридичних осіб, які обробляються в інформаційних системах державних органів і приватного сектору, відсутність підтвердження ідентифікаційних даних; використання в системах реєстрації та контролю доступу до інформаційних систем технологічно несумісних механізмів, алгоритмів і протоколів електронної ідентифікації та впізнання.

Проте, такі проекти Мінцифри, як: «Маляtko, Електронний кабінет забудовника, Е-резидентство, Трембіга, додаток «Дія», спрощення процедур реєстрації ФОП та ТОВ, перспектива електронних виборів та електронного перепису населення свідчить про те, що Україна не стоїть на місці, вона розвивається у технологічному плані на рівні з іншими європейськими країнами.

Але, передовим щодо всіх трьох напрямків залишається прийняття Закону про захист персональних даних у новій редакції, який буде відповідати сучасному стану цифрового розвитку, а також внесення змін до законодавства, щодо питань: електронної комунікації та електронної взаємодії органів державної влади які є пріоритетними для першочергового розгляду та ухвалення.

Список використаних джерел: 1. Положення про Міністерство цифрової трансформації України: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.09.2019 №856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF>; 2. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 №67-р. URL: <https://>

zakon.rada.gov.ua/laws/show/67–2018-%D1%80; 3. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 32; 4. Про затвердження плану дій з реалізації принципів Міжнародної хартії відкритих даних: розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.11.2018 № 900-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/900–2018-%D1%80>; 5. Регламент європейського парламенту і Ради (ЄС) № 910/2014 від 23 липня 2014 року про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій на внутрішньому ринку та про скасування Директиви 1999/93/ЄС. *Офіційний вісник ЄС* 257/73. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/reglament-es-9102014.pdf>.

Науковий керівник: д. ю. н., професор, професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Матюхіна Н. П.

Чехун Дарина Романівна

студентка 2 курсу 2 групи Інституту підготовки юридичних кадрів для СБ України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ДОСВІД ЕЛЕКТРОННОГО РЕЗИДЕНСТВА В ЕСТОНІЇ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

Вивчення зарубіжного досвіду у всі часи мало і продовжує мати важливе значення для вдосконалення вітчизняного законодавства і правозастосовної практики. Повною мірою це стосується і розвитку електронного резиденства в Україні. У даних тезах головна увага присвячена досвіду Естонії щодо розвитку та функціонування електронного резиденства (E-residency).

Республіка Естонія – перша країна, що запропонувала державну програму електронного резиденства (далі – е-резиденство): безпечну цифрову ідентифікацію, що доступна кожному, хто зацікавлений у веденні локально незалежного міжнародного бізнесу он-лайн. Даний проект був запроваджений 1 грудня 2014 і за перші два роки е-резиденство Естонії отримали 15 тис. іноземців [1]. Е-резиденти отримують ID-картку, яку вони використовують для: – безпечної цифрової автентифікації; – цифрового підпису будь-яких документів. За допомогою е-резиденства можна реєструвати європейську компанію, відкривати рахунок в банку,

користуватися електронним підписом і сплачувати податки. Таким чином, ID-картка надає доступ до цифрових послуг, які до цього часу були доступними тільки для громадян Естонії. Важливо підкреслити, що е-резиденція не надає громадянства, фізичного чи податкового резиденства. Вона також не надає жодного права на в'їзд чи подорож до Естонії чи ЄС.

Громадяни держав, які не є членами Євросоюзу, можуть також створювати і управляти своїм бізнесом в ЄС, використовуючи естонську електронну карту для створення своєї компанії в Естонії. На сайті E-residency (e-resident.gov.ee) зазначено, що найактивніше подають заявки для отримання е-резидентства громадяни Фінляндії (3360 осіб). Проте, цим правом, також, часто користуються і громадяни Росії (1865 осіб), України (1600 осіб), США (1577 осіб), Великобританії (1494 особи), Німеччини (1430 осіб), Італії (1170 осіб), Індії (985 осіб), Франції (973 особи) та Китаю (865 осіб). Всього ж за 5 років Естонія залучила понад 62 тисячі е-резидентів зі 160 країн [2]. Прогнозується, що до 2025 року кількість електронних резидентів може збільшитись до 10 млн. осіб [3]. Згідно Закону про посвідчення особи, який діє з 1 грудня 2014 року, особі, яка не є громадянином Естонії або іноземним резидентом Естонії, може бути присвоєний цифровий ідентифікатор.

Досвід Естонії щодо впровадження та реалізації програми е-резидентства є надзвичайно цікавим і важливим для України. Особливо враховуючи той факт, що Міністерство цифрової трансформації України анонсувало запуск подібної програми і в Україні. Назва програми «Е – резиденство: здійснення підприємницької діяльності в ІТ на законодавчо-регульованій основі, онлайн, з будь-якої точки світу». Згідно цієї програми іноземці зможуть отримати статус е-резидента, який відкриває доступ до інформаційно-консультаційних сервісів, спрощує отримання адміністративних послуг та надає можливість дистанційно засновувати та вести бізнес в Україні. Згідно Плану роботи Міністерства цифрової трансформації на 2020 рік очікуваним результатом запровадження програми е-резидентства є: кількість активних користувачів 15000 осіб та 1500 створених підприємств [4].

Що стосується переваг для України, то вважається, що запровадження в Україні е-резидентства сприятиме наповненню державного бюджету коштом оподаткування е-резидентів і оплати послуги щодо надання

статусу е-резидентства. Також це можливість покращити національний імідж на міжнародному ринку ІТ.

Список використаних джерел: 1. За два роки е-резидентство Естонії отримали 15 тис. іноземців. URL: https://zaxid.net/v_estoniyi_za_dva_roki_erezidentstvo_otrimali_15_tis_osib_n1411397; 2. Мінцифра анасувала запуск е-резидентства в Україні. URL: <https://nachasi.com/2020/01/15/e-rezidency-ukraine/>; 3. Цифровые уроки Эстонии для Украины. URL: <https://economics.unian.net/other/2096596-tsifrovyie-uroki-estonii-dlya-ukrainyi.html>; 4. План роботи Міністерства цифрової трансформації України на 2020 рік. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/ministry/План_роботи_Мінцифри_на_2020_рік.pdf.

Науковий керівник: *д. ю. н. професор, професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Матюхіна Н. П.*

Шах Мірра Любомирівна

студентка 2 курсу 4 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ РОЗБУДОВИ Е-ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ

На сьогодні спостерігається тотальна діджиталізація у світі, а значить і новий рівень розвитку суспільних відносин. Очевидно, що для впровадження останніх необхідно запровадити оновлений спосіб врегулювання, яким повинна стати «Держава в смартфоні».

Варто зазначити, що «Держава в смартфоні» являє собою сукупність мобільних додатків, які доступні для завантаження кожному, хто має вільний доступ до мережі Інтернет, та спрощує зв'язок фізичної особи з різними органами державної влади. Відповідальним розробником є Міністерство та Комітет цифрової трансформації України. Наразі офіційно у вказаному міністерстві поставлено за мету до 2024 року забезпечити у повному обсязі громадян можливість отримувати публічні послуги онлайн [1]. Для того, щоб зробити певні висновки щодо можливості реалізації такої мети необхідно провести аналіз сукупності додатків, які складають «Державу у смартфоні», та ефективності їх впровадження на сучасному етапі розвитку українського суспільства.

Першим додатком, який було введено в експлуатацію, став додаток «Дія». Уже в січні 2020 року українським водіям було запропоновано у разі зупинення замість звичайних водійських посвідчень та техпаспортів надавати для сканування поліцейським QR-код. Проте такий спосіб ідентифікації власників транспортних засобів доступний лише на території України [2].

Упродовж лютого у додатку з'явилися ще декілька видів документів, а саме: ID-картка (паспорт), студентський квиток, страховий поліс. Крім цього, впроваджена можливість сплати штрафів онлайн без отримання талону. Таким чином, можемо спостерігати удосконалення та спрощення надання широкого спектру адміністративних послуг для різних категорій громадян.

Наступним кроком для спрощення зв'язку з органами внутрішніх справ має стати впровадження додатку MyPol. Фактично, ця програма спрямована на надання можливості терміново викликати правоохоронні органи у разі загрози життю та здоров'ю громадян та для запобігання вчиненню злочинів. Основними функціями цього додатку є моніторинг та оцінка якості роботи поліцейського, кнопка «SOS» для екстреного виклику, мапа відділень поліції та медичних заходів та Push-сповіщення для отримання громадянами термінових оповіщень про оперативну ситуацію в тій чи іншій частині міста.

Однак, попри всі запропоновані можливості додатку залишається перелік об'єктивних умов, які неодмінно негативно вплинуть на ефективність його застосування. Наприклад, не виключаються випадки хибного виклику поліції кнопкою «SOS», а також перебої у застосуванні в умовах надзвичайних ситуацій без доступу до Інтернету [2].

Третьою новацією у державній системі публічного адміністрування став анонс повного пакету електронних послуг для новонароджених «Є-Малятко». За повідомленням Міністерства юстиції України Уряд підтримав розробку проекту Закону «Про внесення зміни до деяких законів України щодо створення сприятливих умов для отримання послуг, пов'язаних з народженням дитини» № 10134 від 07.03.2019 року [3].

Проект під назвою «Є-Малятко» передбачає такий комплекс послуг за заявою батьків: 1) державна реєстрація народженої дитини; 2) реєстрація в демографічному реєстрі; 3) визначення походження народження дитини; 4) реєстрація в державному реєстрі фізичних осіб-платників

податків; 5) визначення належності дитини до громадянства України. Батьки матимуть змогу безкоштовно звертатися відразу в ЦНАП або до РАЦСу, перебуваючи ще в пологовому будинку, замість того, щоб подавати десятки документів до різних установ [1]. Проте, незважаючи на зазначені можливості «Є-Малятко» Урядом досі не визначено належний механізм його використання. Таким чином, недобросовісні батьки зможуть нехтувати реєстрацією дитини, посилаючись на невміння користування додатком. Водночас нагальним питанням залишається отримання батьками оригіналів документів у відповідних органах після здійснення реєстраційних дій смартфоном.

Хоча до системи «Держава у смартфоні» відносяться лише окремі додатки, неможливо не зазначити інші нововведення, спрямовані на спрощення надання адміністративних послуг громадянам.

Прикладом таких опцій є запровадження електронного цифрового підпису (ЕЦП). Він був впроваджений як спосіб ідентифікації підписанта електронного документу, дозволяє однозначно визначати походження інформації (джерело інформації), що міститься у документі. Механізм створення і застосування ЕЦП регламентується Законом України «Про електронні довірчі послуги» № 2155-VIII від 05.10.2017 р. [4].

Окремо необхідно зазначити, що українське суспільство хоча і позитивно сприймає ці нововведення, проте не є однозначно готовим до їх впровадження. Зрозуміло, що мешканці віддалених населених пунктів швидше знехтують допомогою у завантаженні додатків від ЦНАПів, адже наявні в них оригінали документів залишають за собою юридичну силу. Крім цих недоліків, наразі відсутнє законодавче регулювання щодо впровадження і застосування «Держави в смартфоні», що може стати причиною поширення кіберзлочинності.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що державний апарат в Україні наразі робить усе можливе для спрощення та удосконалення системи публічного адміністрування відповідно до розвитку суспільних відносин. Водночас запровадження системи «Держава в смартфоні» потребує законодавчого врегулювання задля повноцінного переходу до Е-Держави.

Список використаних джерел: 1. Офіційний веб-сайт Міністерства та комітету цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/>; 2. Офіційний веб-сайт додатку MyPol. URL: <https://appmpolice.com/ua/>; 3. Про внесення

зміни до деяких законів України щодо створення сприятливих умов для отримання послуг, пов'язаних з народженням дитини»: проект Закону України від 07.03.2019 р. № 10134. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65648; 4. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 45. Ст. 5.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Спасенко В. О.

Яїцька Дар'я Ігорівна

студентка 5 курсу 7 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ІЗ ГРОМАДЯНАМИ В РЕЖИМІ ОНЛАЙН: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Однією з особливостей сучасного етапу розвитку публічного адміністрування є активне впровадження інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ), розвиток електронного урядування (е-урядування). Важливою складовою цих процесів є забезпечення (правове, організаційне, ресурсне і т. ін.) взаємодії громадян із суб'єктами публічно-владних повноважень із використанням можливостей ІКТ, що, у свою чергу, сприяє формуванню та сталому розвитку партисипативних відносин у сфері публічного адміністрування, ефективності взаємодії держави з інститутами громадянського суспільства.

У зв'язку з наведеним вище підкреслимо значення розроблених та схвалених Кабінетом Міністрів України Концепції розвитку електронного урядування в Україні (розпорядження від 20.09.2017 № 649-р) та Концепції розвитку електронної демократії в Україні (розпорядження від 08.11.2017 № 797-р). Першим із названих документів було визначено, що з урахуванням переваг е-інструментів залучення громадян до процесів управління основними заходами із забезпечення розвитку е-урядування в Україні за даним напрямом мають бути: розвиток інституту електронних звернень та електронних петицій; онлайн обговорення проектів норма-

тивно-правових актів; запровадження е-форм зворотного зв'язку на офіційних веб-сайтах органів влади; широке залучення громадських об'єднань та профільних асоціацій до планування розвитку та моніторингу стану розвитку е-урядування; підтримка громадських ініціатив у сфері е-урядування тощо [1].

Головною метою Концепції розвитку електронної демократії в Україні було визначено формування політичних, організаційних, технологічних та ідеологічних умов розвитку е-демократії в Україні. У свою чергу, е-демократія (згідно з Концепцією) – це форма суспільних відносин, за якої громадяни та організації залучаються до державотворення та державного управління, а також до місцевого самоврядування шляхом широкого застосування ІКТ у демократичних процесах [2].

Аналіз цих та інших концептуальних документів, що визначають вектор розвитку публічного адміністрування в Україні, дає можливість констатувати перспективу наближення управлінських інституцій до громадськості. Важливою умовою для перетворення цієї перспективи у дійсність, у щоденну практику нашого буття є (поряд із відповідним нормативно-правовим, ресурсним забезпеченням) підвищення готовності та бажання як органів публічної влади, так і громадськості до використання можливостей е-урядування/е-демократії, у тому числі електронної участі та електронної взаємодії. Повною мірою підтримуємо думку дослідників про те, що конструктивна участь громадськості неможлива без елементів, які забезпечують її результативність, а саме: ініціативи та бажання здійснити зміни, відданості справі, знання методів участі громадськості, обізнаності.

Таким чином, ефективність процесів, про які йде мова у даних тезах, залежить насамперед не від технологічного чи інфраструктурного чинників (хоча ми жодним чином не применшуємо їхнього значення). Убачається, що головною умовою їх результативності є бажання громадян узяти участь в управлінні з метою розв'язання місцевих, регіональних та загальнонаціональних проблем. Що стосується органів влади, то такою умовою виступає їх готовність до відкритості та взаємодії. Як наслідок, із обох боків має підвищитися рівень відповідальності за прийняті публічні рішення [3].

Однак говорячи про необхідну наявність волевиявлення громадськості на здійснення електронної комунікації, маємо звертати увагу на таке

явище як цифрова бідність (цифрова нерівність, цифровий розрив, цифровий бар'єр) – тобто обмеження можливостей соціальної групи брати участь в е-взаємодії з державою через відсутність у неї доступу до сучасних засобів комунікації. Ця проблема є надзвичайно актуальною для багатьох країн світу, у тому числі і для України. Збільшення кількості не забезпечених доступом до інформаційних технологій громадян вимагає від органів державного управління виконання обов'язку з максимального наближення таких технологій до всіх верств населення (подолання економічних, культурних, соціальних та інших перешкод) [4, с. 76–78].

Варто зазначити, що рекомендації по впровадженню інформаційно-комунікативних технологій у партисипативні відносини, в тому числі по забезпеченню можливості громадян контролювати процеси управління та впливати на них у режимі онлайн, поступово реалізуються на практиці.

Для прикладу розглянемо офіційний веб-сайт Мін'юсту. Серед можливих способів комунікації виокремимо такі: 1) контактна інформація керівництва, окремих управлінь, відділів та секторів, прес-центру, а також телефони гарячих ліній та call-центру, за якими можливо отримати консультацію або звернутися до Мін'юсту та його територіальних органів; 2) окремим напрямом діяльності на сайті визначено комунікацію зі ЗМІ та громадськістю, де містяться роз'яснення з важливих питань, що входять до компетенції Мін'юсту; 3) у структурі Мін'юсту діє Департамент комунікації, документообігу та контролю, який здійснює роботу зі зверненнями громадян, у тому числі е-зверненнями; у відповідному розділі сайту зазначено адресу е-пошти Департаменту, на яку громадяни можуть надсилати свої пропозиції, зауваження, заяви та скарги; 4) окрім можливості звернення на е-пошту Мін'юсту, сайт містить онлайн-форми всіх видів звернень громадян; 5) сайт передбачає можливість подання інформаційного запиту і т. інш. Додамо до цього можливість отримати електронну адміністративну послугу, брати участь у реалізації правопросвітницьких проєктів, використовуючи інформацію, надану на веб-сайті (прикладом є проєкт «Я МАЮ ПРАВО!»), або долучатись до системи надання безоплатної правової допомоги як громадський радник, брати участь у діяльності правових клубів, здійснювати громадський контроль за діяльністю органів юстиції тощо [5].

На завершення підкреслимо, що участь громадян в управлінні державними справами в режимі онлайн має активно пропагуватися та заохо-

чуватися державою, ґрунтуватися на таких принципах, як взаємоповага між усіма суб'єктами, відкритість, прозорість і підзвітність, оперативність, недискримінація та інклюзивність, гендерна рівність і рівноправна участь усіх груп, зокрема тих, що мають особливі інтереси та потреби, доступність тощо.

Список використаних джерел: 1. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України № 649-р від 20.09.2017. URL: <https://www.kmu.gov.ua/>; 2. Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від № 797-р від 08.11.2017. URL: <https://www.kmu.gov.ua/>; 3. Електронна демократія: навч. посіб. / Н. В. Грицяк, С. Г. Соловйов; за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. Н. В. Грицяк. К. : НАДУ, 2015. 66 с.; 4. Електронне урядування. За ред. А. І. Семенченка. Київ, 2012; 5. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. Доступ до публічної інформації. URL: <https://minjust.gov.ua/>

Науковий керівник: д. ю. н., професор, професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Матюхіна Н. П.

III. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ

LEGAL REGULATION OF PUBLIC SERVICE

Коломосць Тетяна Олександрівна

доктор юридичних наук, професор,

член-кореспондент НАПрН України,

декан юридичного факультету

Запорізького національного університету

ІНТРУЗИВНІСТЬ МОНІТОРИНГУ СПОСОБУ ЖИТТЯ ЧЛЕНІВ СІМ'Ї ДЕКЛАРАНТА – ОПТИМАЛЬНА МОДЕЛЬ ПРАВОВОГО ЗАКРІПЛЕННЯ

У всьому розмаїтті засобів фінансового контролю як інструментів запобігання корупції у публічній службі своє чільне місце посідає моніторингу способу життя декларанта, яким є публічний службовець, а також членів його сім'ї. Цілком логічно, що держава може використовувати в якості засобу запобігання корупції засіб комплексного характеру, який передбачає як «документальне» дослідження, зорієнтоване на роботу із різними джерелами даних щодо майна, заходів відповідних осіб, так і «польове» дослідження («візуальне спостереження», «зовнішнє» дослідження), яке зорієнтоване на спостереження за поведінкою публічного службовця, його хобі, статками, розвагами, й за аналогічними показниками життя членів його сім'ї. Обґрунтованість впровадження відповідного засобу обумовлена можливістю використання публічним службовцем переваг публічної служби не лише для себе, а й для членів сім'ї, використовувати відповідні переваги опосередковано. Задля унеможливлення цього й має місце практика використання моніторингу способу життя як самого публічного службовця, так і членів його сім'ї. Вже навіть сформована позитивна практика такого використання у зарубіжних країнах у класичній його формі (наприклад, у Філіппінах, Румунії), у певних модифікованих варіаціях (наприклад, у Македонії, Словенії). Правові засади використання відповідного засобу передбаче-

ні й у законодавстві України (ст. 51 Закону України «Про запобігання корупції»). В той же час ресурс моніторингу способу життя пов'язаний із певною інтрузивністю по відношенню до приватного і особистого життя як самого публічного службовця, так і членів його сім'ї. Отже, важливо не лише визначити правові засади для використання ресурсу відповідного фінансового контролю в цілому, а й унормувати межі його інтрузивності для того, щоб не допустити довільного втручання у життя осіб, тим більше, коли мова йде про членів сім'ї декларанта (опосередкованих осіб). Якщо стосовно публічного службовця впровадження моніторингу способу його життя виглядає цілком логічним, зумовленим «зв'язком» його із публічною службою. Стосовно ж «опосередкованих осіб», якими є члени сім'ї публічного службовця, питання меж інтрузивності моніторингу способу життя «виходить» на порядок денний тематичної нормотворчості й передбачає унормування її «мінімального», «об'єктивно вимушеного», «обґрунтованого» характеру задля унеможливлення передумов для втручання у їх «приватну автономію» і використання моніторингу як легального засобу впливу на відповідних осіб. Аналіз чинного вітчизняного законодавства, зорієнтованого на врегулювання відповідних суспільних відносин, на жаль, містить «проблемні» приписи, зміст яких не зазнав жодних змін навіть в аспекті суттєвого змістовного оновлення «базового» антикорупційного законодавчого акту у зв'язку із удосконаленням організаційного механізму запобігання корупції та впровадженням інституту викривачів корупції. «Дефектами» законодавства, які цілком можна вважати загрозами для приватного життя членів сім'ї декларанта, а отже й такими, що підсилюють інтрузивність відповідного засобу в цілому, є:

- а) відсутність критеріїв для визначення «вибірковості» осіб, щодо яких моніторинг може здійснюватися;
- б) використання оціночного припису «з метою усунення надмірного втручання у приватне та особисте життя особи»;
- в) кореляційність визначень «близькі особи» і «члени сім'ї» й формулювання останніх з використанням ускладнених громіздких положень, що дозволяє охопити значне коло осіб.

За таких умов моніторинг цілком може бути не лише втручанням у приватне та особисте життя членів сім'ї декларанта, а й нав'язливим легальним втручанням, межі якого достатньо складно не лише визна-

чити, а й оскаржити. Цілком логічним вбачається унормування вищезазначених питань з акцентом на абсолютну визначеність й законодавчу регламентацію положень щодо: критеріїв вибірковості (за умови мінімізації дискреційних проявів), чіткого перерахування осіб, які вважаються членами сім'ї без будь-яких умов, а також визначення переліку, послідовності застосування та змісту тих дій, які формують ресурс моніторингу способу життя декларантів та членів їх сімей, що й зумовить його змістовну досконалість та ефективність застосування.

Колдашов Артур Олегович,
*аспірант кафедри адміністративного
права Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ДО ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ НОРМ АДМІНІСТРАТИВНОГО ТА ТРУДОВОГО ПРАВА У РЕГУЛЮВАННІ ЗАОХОЧЕННЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Заохочення є важливим засобом забезпечення службової дисципліни державних службовців, ефективність застосування якого безпосередньо залежить від нормативно-правового регулювання. За сучасних умов серед держав світу існують два основні підходи у розвитку державної служби як правового інституту.

Перший пов'язується із публічно-правовим статусом державної служби та відокремленням державних службовців від інших категорій найманих працівників. За такого підходу норми трудового права або взагалі не регулюють державно-службові відносини, або регулюють лише в тій частині, що не врегульовані нормами публічного права.

Другий підхід полягає у поширенні на державних службовців норм трудового права (посилення колективно-договірних відносин у встановленні умов праці, відмова від одностороннього встановлення державою умов праці, сприйняття держави як звичайного роботодавця, а відносин із проходження державної служби як трудових, відносин найму тощо).

Що стосується підходу, який має місце до врегулювання державної служби в Україні, то він ґрунтується на положеннях Закону України «Про

державну службу» від 10.12.2015 р. (далі – Закон України). Зокрема, у ст. 5 закріплено, що *дія норм законодавства про працю поширюється на державних службовців у частині відносин, не врегульованих Законом України «Про державну службу»*. Слід зазначити, що такий законодавчий підхід розділяється не всіма науковцями та практиками, низка з яких відзначають необхідність скасування положення щодо поширення на державну службу норм трудового права. Зокрема, проектом Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо перезавантаження влади» (реєстр. № 1066 від 29.08.2019 р.) пропонувалось встановити, що «дія норм законодавства про працю не поширюється на державних службовців, окрім випадків прямо передбачених цим Законом». Проте, така норма все ж не отримала підтримки та не міститься у чинному Законі України. У свою чергу, слід мати на увазі, що чинний Закон України «Про державну службу» у окремих статтях безпосередньо відсилає до законодавства про працю.

Відносини у сфері державної служби врегульовані низкою галузей права, проте найбільша їх кількість впорядковується саме адміністративним та трудовим правом [1, с. 314].

Норми адміністративного права традиційно визнаються правовою основою апарату державного управління, важливою складовою їх предмету є відносини у сфері державної служби. Адміністративно-правові норми, що регулюють відносини у сфері державної служби, головним чином знаходяться у Законі «Про державну службу» та низці підзаконних нормативно-правових актів, прийнятих на його деталізацію та розвиток. Трудове право є сукупністю норм, які регулюють трудові та інші, тісно з ними пов'язані суспільні відносини, що виникають між роботодавцем та працівником у процесі реалізації права на працю.

З метою визначення співвідношення норм адміністративного та трудового права щодо регулювання заохочення державних службовців звернемось до профільних актів та предмету їх регулювання. Так, ст. 140 Кодексу законів про працю України від 10.12.1971 р. (далі – КЗпП) серед засобів забезпечення трудової дисципліни називає заохочення: «трудова дисципліна на підприємствах, в установах, організаціях забезпечується створенням необхідних організаційних та економічних умов для нормальної високопродуктивної роботи, свідомим ставленням до праці,

методами переконання, виховання, а також заохоченням за сумлінну працю».

У КЗпП питанням заохочення присвячуються ст.ст. 143–146. Відповідно до ст. 143 КЗпП до працівників підприємств, установ, організацій можуть застосовуватись будь-які заохочення, що містяться в затверджених трудовими колективами правилах внутрішнього трудового розпорядку.

Як бачимо, перелік заходів заохочення безпосередньо КЗпП не встановлюються. Заходи заохочення, підстави для їх застосування повинні визначатися правилами внутрішнього трудового розпорядку, затвердженими трудовими колективами. У правилах внутрішнього трудового розпорядку можуть встановлюватися будь-які заохочення, які трудовий колектив вважає доцільними. У свою чергу, предметом регулювання ст. 146 КЗпП є заохочення за особливі трудові заслуги; закріплено, що за такі заслуги працівники представляються у вищі органи до заохочення, до нагородження орденами, медалями, почесними грамотами, нагрудними значками і до присвоєння почесних звань і звання кращого працівника за даною професією.

Предметом регулювання ст. 144 КЗпП є порядок застосування заохочення. По-перше, закріплюється, що заохочення застосовуються власником або уповноваженим ним органом разом або за погодженням з виборним органом первинної профспілкової організації (профспілковим представником) підприємства, установи, організації.

По-друге, врегульовано, що заохочення оголошуються наказом (розпорядженням) в урочистій обстановці і заносяться до трудових книжок працівників у відповідності з правилами їх ведення. У ст. 145 КЗпП закріплюються переваги і пільги для працівників, які успішно і сумлінно виконують трудові обов'язки, проте вони формально заохоченням не називаються. Згадуються заохочення у ч. 3 ст. 151 КЗпП, де закріплено, що протягом строку дії дисциплінарного стягнення заходи заохочення не застосовуються.

Проведений аналіз та зіставлення предметів регулювання КЗпП та Закону «Про державну службу» показав, що більшість норм КЗпП відносно заохочення державних службовців є загальними, адже відповідні відносини сьогодні переважно врегульовані спеціальними нормами, які

містяться у Законі «Про державну службу». Наприклад, (а) ст. 140 КЗпП (визначає заохочення працівників серед засобів забезпечення трудової дисципліни) є загальною, спеціальною відносно державних службовців є ст. 61 Закону «Про державну службу» (визначає заохочення як засіб забезпечення службової дисципліни державних службовців); (б) ст.ст. 143, 146 КЗпП (заходи заохочення працівників та їх підстави) є загальними, спеціальною щодо державних службовців є ч. 1 ст. 53 Закону «Про державну службу» (регулює заходи заохочення державних службовців та підстави їх застосування); (в) ч. 3 ст. 151 КЗпП (неможливість заохочення працівників під час дії дисциплінарного стягнення) є загальною, а спеціальною є ч. 3 ст. 53 Закону «Про державну службу» (неможливість застосування заохочення до державних службовців протягом строку застосування дисциплінарного стягнення) тощо.

При цьому, доводиться констатувати, що відносини, врегульовані КЗпП у ст. 144 «Порядок застосування заохочень», не мають спеціальної правової основи у Законі «Про державну службу». Зокрема, Закон визначає суб'єктів застосування заохочень (керівник державної служби щодо державних службовців категорії «Б» та «В», суб'єкт призначення щодо державних службовців категорії А»). При цьому, такі норми доповнюються приписом ч. 1 ст. 144 КЗпП відносно застосування заохочення відповідним суб'єктом або разом або за погодженням з виборним органом первинної профспілкової організації (профспілковим представником). Поширюють дію на державних службовців і правила, передбачені ч. 2 ст. 144 КЗпП: по-перше, заохочення оголошується наказом (розпорядженням) в урочистій обстановці; по-друге, заохочення заноситься до трудових книжок працівників у відповідності до порядку їх ведення.

Підсумовуючи можна зробити такі висновки:

1) норми законодавства про працю мають значення для регулювання відносин у сфері державної служби з двох моментів (в частині відносин, не врегульованих Законом «Про державну службу», і у разі безпосереднього відсилання до них). Щодо заохочень державних службовців, то Закон «Про державну службу» не відсилає з цих питань до КЗпП, а норми КЗпП поширюють свою дію лише у частині відносин, не врегульованих нормами Закону «Про державну службу»;

2) сьогодні більшість відносин у сфері заохочення державних службовців врегульовані спеціальними нормами Закону «Про державну

службу». Норми трудового права мають субсидіарне значення. Основна роль КЗпП зводиться до регулювання окремих питань порядку застосування заохочень до державних службовців, а також оформлення заохочень.

Список використаних джерел: 1. Дрозд О. Ю. Співвідношення норм трудового та адміністративного права при регулюванні проходження державної служби в Україні. Дніпро: Гельветика, 2016. 420 с.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Федчишин С. А.

Негара Родіон Віталійович
*аспірант кафедри адміністративного і
фінансового права Національного університету
«Одеська юридична академія»*

ЩОДО ПРОБЛЕМ ДІЇ ЗАКОНОДАВСТВА З ПИТАНЬ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ У ЧАСІ (НА ПРИКЛАДІ КОНКУРСУ У ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ)

Проблематика дії законодавства у часі носить загальнотеоретичну значимість, оскільки однаково стосується всіх галузей законодавства, у тому числі законодавства з питань державної служби. В цілому ж ці питання можна було б віднести до риторичних, оскільки є загальновизнаним, що до правовідносин застосовуються положення такого (таких) нормативно-правового акта, під час дії якого вони настали або мали місце. Разом з цим, необхідність остаточного визначення положень законодавства, які підлягають застосуванню до відповідних правовідносин в конкретному випадку, пов'язується з численними проблемами на практиці, стають підставою для публічно-правових спорів, вірно як і науковими дискусіями.

Принципове значення дія законодавства з питань державної служби у часі має для процедури проведення конкурсу у державній службі, оскільки від дотримання регламентованого порядку його проведення (зокрема, вимог до оголошення конкурсу, строків проведення, проведен-

ня оцінювання, оформленню результатів тощо) залежить правомірність результатів конкурсу та наявність підстав для їх скасування. Втім, ні в Законі України «Про державну службу» (Закон-2015) [1], ні в Порядку проведення конкурсу на зайняття посад державної служби, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25.03.2016 № 246 (Порядок № 246) [2] відповіді на ці питання не знайти.

Поряд з цим, постійні зміни законодавства з питань державної служби, зокрема і щодо конкурсу, привертають увагу, передусім, їх дією у часі. Так, з моменту набрання чинності Законом-2015 до нього вносились зміни 14 разів, з яких 6 безпосередньо стосувались конкурсу у державній службі, а Порядок № 246 зазнавав змін також 14 разів, одним з яких його положення було викладено у новій редакції. Останнім часом інтенсивність законодавчих змін тільки збільшується, а їх зміст істотно, подекуди докорінно, оновлює існуючі нормативні приписи. Крім того, враховуючи що задекларовані наміри щодо реформування державної служби неможливо реалізувати без перегляду процедури проведення конкурсу, пошук оптимальної моделі триває, що однозначно супроводжується законодавчими змінами. Саме тому, впевнені, що забезпечення належного застосування таких нововведень залежить і від вирішення питання дії законодавства з питань державної служби у часі.

Відомий з судових процесів підхід до вирішення питань дії законодавства у часі, згідно з яким провадження здійснюється відповідно до закону, чинного на час вчинення окремої процесуальної дії, поширення і підтримки не отримав. Національне агентство України з питань державної служби (НАДС), в свою чергу, наголошує, що до правовідносин застосовуються положення такого нормативно-правового акта, під час дії якого вони настали або мали місце, і саме набрання чинності відповідними законодавчими змінами є початком для виникнення, зміни та припинення прав та обов'язків відповідних суб'єктів правовідносин (наприклад, роз'яснення від 04.05.2016 № 3-р/з; від 05.04.2017 № 25-р/з; від 26 вересня 2019 № 76-р/з та інші). Проте, інформаційний характер зазначених роз'яснень, знижує їх вплив на правозастосовну практику.

З метою найбільш повного розуміння аналізованого питання, пропонуємо розглянути такий приклад. Конкурс на посаду державної служби категорії «Б» оголошено 02.09.2019, із встановленням 20-денного строку для подання документів, а його проведення призначено на 24.09.2019.

24.09.2019 – проведено тестування на знання законодавства, а наступні етапи призначено на 25.09.2019.

25.09.2019 – набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо перезавантаження влади» [3], яким докорінно змінено процедуру проведення конкурсу, зокрема в частині визначення результатів конкурсу (рішення про визначення переможця конкурсу приймається не конкурсною комісією, а суб'єктом призначення/керівником державної служби).

25.09.2019 – конкурсною комісією проведено інші етапи конкурсу (розв'язання ситуаційних завдань та співбесіду).

Надалі постає закономірне питання, яким чином має діяти конкурсна комісія: 1) визначити переможця конкурсу і другого за результатами конкурсу кандидата (відповідно до редакції Закону-2015, чинної на день оголошення конкурсу); 2) скласти рейтинговий список кандидатів для визначення суб'єктом призначення/керівником державної служби переможця конкурсу (відповідно до редакції Закону-2015 з урахуванням змін від 25.09.2019)?

Перший варіант є вірним, узгоджується засадами дії законодавства у часі, відповідає принципу правової визначеності. Цього ж варіанту дотримується в НАДС, згідно роз'яснень від 26 вересня 2019 № 76-р/з.

Другий – є відповідно невірним, а отже протиправним, оскільки порушуються зазначені засади. Водночас, саме до цього варіанту, як правило, схиляє правозастосовна практика заснована на формальному підході, згідно з яким застосовується норма, яка є чинною на момент вчинення цих дій.

В контексті цього також згадаємо проблеми дії у часі положень Закону України «Про державну службу» 1993 р. (далі – Закон-1993) [4] та Закону-2015 при проведенні конкурсів, оскільки, навіть, майже піврічне відтермінування введення його в дію Закону-2015 не дозволило їх уникнути. Так, головне питання полягало в тому, як бути з конкурсами оголошеними за час дії Закону-1993, але не завершеними до 01.05.2016 (дата набрання чинності Закону-2015)? Одні органи визнавали такі незавершені конкурси недійсними і оголошували нові, вже згідно з Законом-2015 (така практика визнана протиправною, наприклад, в постанові Касаційного адміністративного суду від 18.11.2019 у справі № 815/5979/16 [5]); інші – завершували такі конкурси відповідно до Закону-1993, незважа-

ючи на чинність Закону-2015 (така практика визнана правомірною, наприклад, в постанові Касаційного адміністративного суду від 19.09.2018 у справі № 826/10806/16 [6]). В кожному з цих судових рішень наголошувалось, що конкурсний відбір на зайняття вакантних посад державних службовців, який розпочався до 01.05.2016, має закінчитися у порядку та відповідно до законодавства, яке діяло до 01.05.2016.

Підсумовуючи викладене, варто констатувати, що дія законодавства з питань державної служби у часі має важливе значення, особливо щодо процедури проведення конкурсу, а відсутність її належного врегулювання, в умовах браку вітчизняного досвіду безпосереднього застосування принципу верховенства права, ставить правозастосовців в глухий кут. На наш погляд, вирішити цю ситуацію раз і назавжди дозволить включення до Закону-2015 та Порядку № 246 норм, якими визначатиметься порядок дії законодавства з питань державної служби у часі, а альтернативним варіантом є визначення правил дії у часі при кожному внесенні змін до законодавства з питань державної служби.

Список використаних джерел: 1. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. Дата оновлення: 13.02.2020. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>; 2. Про затвердження Порядку проведення конкурсу на зайняття посад державної служби: постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2016 № 246. Дата оновлення: 18.02.2020. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2016-%D0%BF>; 3. Про внесення змін до деяких законів України щодо перезавантаження влади: Закон України від 19.09.2019 № 117-IX. Дата оновлення 01.02.2020. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/117-20>; 4. Про державну службу: Закону України від 16.12.1993 № 3723-XII. Дата оновлення: 11.10.2017. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3723-12>; 5. Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 18.11.2019 у справі № 815/5979/16. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85711358>; 6. Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 19.09.2018 у справі № 826/10806/16. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76582630>.

Науковий керівник: *д. ю. н., професор, завідувач кафедри адміністративного і фінансового права Національного університету «Одеська юридична академія» Біла-Тіунова Л. Р.*

УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ

Управління персоналом на державній службі є ключовим елементом системи державного управління, від ефективного функціонування якого залежить практичне виконання завдань та функцій держави. Якісне управління персоналом на державній службі – це, одночасно, і вимога сьогодення, зумовлена необхідністю реорганізації пострадянського кадрового забезпечення, і передумова сталого розвитку України у майбутньому на шляху до Євроінтеграції. У зв'язку з чим корисним для України може бути використання зарубіжного досвіду правового регулювання питання управління персоналом на державній службі.

На підставі аналізу законодавства зарубіжних країн, нами було встановлено, що в деяких країнах, наприклад, Канаді, Федеративній Республіці Німеччини (далі – ФРН), Японії, Чехії та Грузії питання управління персоналом на державній службі врегульовано на рівні спеціальних законів про державну службу. В інших, наприклад, у законах Франції, Польщі, Литви, Латвії, Естонії правові основи управління персоналом на державній службі не визначені. У свою чергу, у законодавстві тих держав, які нормативно визначили питання управління персоналом на державній службі, закріплюються абсолютно різні «моделі правового регулювання». За результатами нашого узагальнення, можемо виділити щонайменше три підходи до правового регулювання питання управління персоналом на державній службі в зарубіжних країнах.

Відповідно до першого підходу, правові засади діяльності суб'єктів управління персоналом на державній службі, їх повноваження закріплені як складові загальної системи управління державною службою і розглядаються в межах відповідних загальних нормативних інститутів управління державною службою. Наприклад, у Главі XV «Державна політика в службовій сфері» Закону Грузії «Про публічну службу» від

31.10.1997 року закріплена система органів управління державною службою, яка складається з Парламенту Грузії (ст. 128), Бюро державної служби Грузії (ст.ст. 129–130), органів державної служби Абхазької і Аджарської автономних республік (ст. 131) (які наділені загальною компетенцією у сфері управління державною службою), та служби кадрів установи (ст. 132) (яка наділена спеціальною компетенцією у сфері управління державною службою, пов'язаною з реалізацією кадрових питань чи питань управління персоналом) [1, с. 666–667].

Відповідно до другого підходу нормативно врегульовані лише організаційні та компетенційні аспекти діяльності спеціалізованих органів управління персоналом на державній службі. Прикладом є ФРН, у Федеральному Законі якої «Про статус чиновників» від 31.03.1999 р. визначений правовий статус Федерального комітету з особового складу державних службовців, який створюється з метою забезпечення єдиного виконання службово-правових норм. Цей орган має вузьку спеціалізацію та уповноважений здійснювати добір кадрів; приймати рішення про загальне визнання іспитів; робити пропозиції щодо усунення недоліків у застосуванні службово-правових норм; робити відносно права чиновників пропозиції щодо реалізації рівних можливостей жінок і чоловіків, а також щодо кращого поєднання сім'ї та професії (§98). §99–104 визначають організаційні аспекти діяльності Федерального комітету, а саме: затвердження регламенту, проведення засідання, прийняття рішень та здійснення службового нагляду за його членами [1, с. 262–264].

У деяких інших державах, що використовують цей підхід, законодавчо визначений лише адміністративно-правовий статус кадрових підрозділів окремих державних органів (спеціалізованих суб'єктів нижчого рівня). Так, відповідно до ст. 132 Закону Грузії «Про публічну службу» служба кадрів установи: 1) забезпечує організацію конкурсу на вакантну державну посаду, проведення атестації; 2) веде особисті справи службовців, вносить необхідні записи в трудові книжки службовців; 3) надає консультації службовця з питань їхнього правового становища, обмежень та інших питань, пов'язаних із проходженням служби; 4) аналізує рівень професійної підготовки службовців, організовує їхню перепідготовку і підвищення кваліфікації [1, с. 667].

Третій підхід – змішаний, полягає у формуванні системи органів управління персоналом на державній службі поруч з системою управ-

ління державною службою. Згідно цього підходу передбачається існування двох самостійних інститутів – управління державною службою та управління персоналом на державній службі та єдину систему суб'єктів управління – загальної та спеціальної компетенції. Цей підхід використаний у Законі Чехії «Про службу державних службовців у адміністративних установах і про винагороду державних службовців та інших працівників» від 26.04.2002 року, у Главі III якого одночасно регламентовані «Організаційні аспекти служби та управління службовими відносинами». В межах цього інституту визначені правові статуси Генерального Директорату та Генерального Директора (§11) – суб'єктів загального управління, а також відділу персоналу та Директора з персоналу (§12 та §13) – суб'єктів управління персоналом [1, с. 275–278].

У свою чергу, Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 р. (далі – Закон України) не містить окремого нормативного інституту, присвяченого управлінню персоналом на державній службі, а його комплексне дослідження дає можливість стверджувати про існування лише окремих «норм-згадувань» про управління персоналом на державній службі. Правовий статус суб'єктів управління персоналом визначений ст. 12 Закону України, яка закріплює загальну систему органів управління державною службою, що складається з Кабінету міністрів України, Національного агентства з питань державної служби; Комісії з питань вищого корпусу державної служби та відповідні конкурсні комісії; керівника державної служби; служби управління персоналом державного органу. Правові та організаційні аспекти діяльності служби управління персоналом на державній службі детально регламентовані ст. 18 Закону України [2].

Враховуючи вищевикладене, можна зробити наступні висновки. По-перше, у законодавстві зарубіжних країн відсутня єдина модель правового регулювання питання управління персоналом на державній службі. Окрім того, існує ряд країн, у законах яких взагалі це питання не врегульовано. По-друге, існують щонайменше три підходи до правового регулювання управління персоналом на державній службі, наявні у законодавстві зарубіжних країн: 1) загальний (управління персоналом є частиною загального управління державною службою); 2) спеціальний (відокремлене закріплення організаційної структури та повноважень спеціальних суб'єктів управління персоналом); 3) змішаний (існування

двох самостійних нормативних інститутів – управління персоналом на державній службі та управління державною службою).

В Україні впроваджується перший підхід (наявна єдина система органів управління державною службою до якої включено й службу управління персоналом державного органу) та наявні елементи другого підходу (визначення правового статусу служби управління персоналом державного органу у ст. 18 Закону України). Доцільним є зміна в Україні обраного підходу на змішаний підхід із закріпленням у Законі України самостійного нормативного інституту, присвяченого регулюванню питання управління персоналом на державній службі.

Список використаних джерел: 1. Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України / за заг. ред. В. П. Тимощука, А. М. Школика. Київ: Конус-Ю, 2007. 735 с.; 2. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

Науковий керівник: д. ю. н., професор, професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Матюхіна Н. П.

Федчишин Сергій Анатолійович
*кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри адміністративного права Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

РЕЛІГІЙНА НЕЙТРАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ: ДО ПРОБЛЕМИ ЗАКРІПЛЕННЯ ПРИНЦИПУ У ЗАКОНІ УКРАЇНИ «ПРО ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ»

У ст. 4 Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 р. релігійна нейтральність серед принципів державної служби відсутня. У свою чергу, на доцільність її закріплення неодноразово звертали уваги науковці та практики. Вперше на рівні офіційних документів про релігійну нейтральність державної служби («політичну та релігійну нейтральність») йшлося у Концепції адміністративної реформи в Україні, затвердженій Указом Президента від 22.07.1998 р.

У юридичній науці для позначення відповідного принципу пропонуються різні терміни. Це такі терміни як «політична та релігійна ней-

тральність», «відокремлення релігійних об'єднань від держави», «світськість державної служби», «релігійна неупередженість» державної служби та ін. Щодо останнього терміну – «релігійної неупередженості», то на перший погляд він може видатись вдалим, адже найкраще би «вписався» у термінологічний апарат чинного Закону України «Про державну службу», гармонійно сприймався б поряд із принципом «політичної неупередженості» державної служби (п. 8 ст. 4). Проте, вважаємо за доцільне використовувати саме поняття «релігійна нейтральність», котре, на нашу думку, найбільш точно відображає сутність досліджуваного принципу. Справа в тому, що зміст поняття «неупереджений» («упереджений») лексично пов'язується із відсутністю (наявністю) саме негативного ставлення до когось або чогось. «Неупереджений» у тлумачних словниках розкривається як такий, що «не має обманної, негативної, задалегідь сформованої думки» [1, с. 783].

Незважаючи на відсутність закріплення релігійної нейтральності як принципу державної служби у Законі «Про державну службу», окремі його складові сьогодні все ж врегульовані іншими актами (насамперед, у контексті правил етичної поведінки у Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р., наказі НАДС «Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування» від 05.08.2016 р. та ін.). Однак, сучасний стан нормативного регулювання релігійної нейтральності державної служби є далеко не досконалим. Низка складових цього принципу так і не отримали чіткого правового закріплення або ж регулюються фрагментарно. При цьому, існуючі нормативні приписи у відповідній сфері не систематизовані та закріплюються правовими актами різної юридичної сили. Положення Конституції України від 28.06.1996 р., Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23.04.1991 р. та інших актів у сфері державно-церковних відносин, на жаль, не отримали належного розвитку та деталізації щодо правового статусу державних службовців у законодавстві про державну службу.

Важливим напрямком вирішення наявних проблем має стати закріплення релігійної нейтральності серед принципів державної служби в Законі України «Про державну службу», зважене вироблення та нормативне визначення її змісту. Доцільність таких змін зумовлюється власне основними засадами конституційного ладу України, необхідністю

забезпечення прав і свобод людини і громадянина, взятими на себе Україною міжнародними зобов'язаннями. За офіційними даними станом на 01.01.2019 р. в Україні нараховувалось 36739 релігійних організацій різних конфесій (християнства, юдаїзму, ісламу та ін.). Україна як демократична і багатоконфесійна держава, у якій церква відділена від держави, безумовно повинна дбати про гарантування ідеологічного плюралізму, терпимості та запобігання проявам дискримінації за ознакою віросповідання.

Питання, що стосується права громадян на свободу віросповідання (як державних службовців, так і інших громадян), є надзвичайно «чутливим». При виробленню змісту приписів щодо релігійної нейтральності державної служби необхідно, по-перше, виходити із положень Конституції України, які передбачають право людини на свободу світогляду і віросповідання та особливості обмеження його здійснення, а також зважати на закріплену конституційну модель взаємовідносин в Україні між церквою (релігійними організаціями) і державою (ст.ст. 15, 34, 35, 36, 39 та ін.), її деталізацію у законодавстві України. По-друге, необхідно обов'язково враховувати й взяті на себе Україною міжнародні зобов'язання у сфері забезпечення права на свободу думки, слова і релігії, що передбачаються міжнародними договорами України. Зокрема, це Загальна декларація прав людини ООН від 10.12.1948 р., Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16.12.1966 р. та ін. Невід'ємною складовою міжнародного каталогу прав людини є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. (ст.ст. 9, 10, 11, 14 та ін.). Більш конкретний зміст свободи думки, совісті і релігії, особливості її реалізації та обмеження, що передбачені Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, можуть бути сформульовані завдяки практиці ЄСПЛ (рішення ЄСПЛ у справах, «Ларіссіс та інші проти Греції» («Larissis and Others v. Greece») від 24.02.1998 р., «Гасан і Чауш проти Болгарії» («Hasan and Chaush v. Bulgaria») від 26.10.2000 р., Партія «Рефах» (Партія благоденства) та інші проти Туреччини» («Refah Partisi (the Welfare Party) and Others v. Turkey») від 13.02.2003 р. та ін.).

Релігійну нейтральність як принцип державної служби в Україні пропонуємо розуміти у вузькому та широкому сенсі. У вузькому значенні він зводиться до так званої «статусної складової» – покладення на державних службовців обмежень (обов'язків, заборон), що формують

вимоги релігійної нейтральності як складову їх правового статусу. У широкому сенсі цей принцип, крім вимог релігійної нейтральності державних службовців, включає і так звану «антидискримінаційну складову» – заборону всіх форм та проявів дискримінації, відсутність необґрунтованих обмежень або надання необґрунтованих переваг громадянам з огляду на їх належність або неналежність до релігійних організацій, релігійні переконання або ставлення до релігії під час вступу та проходження державної служби. Щодо «антидискримінаційної складової» релігійної нейтральності, то у чинному Законі «Про державну службу» вона вже врегульована, адже охоплюється змістом принципу рівного доступу до державної служби (п. 7 ст. 4). У зв'язку з цим вважаємо, що при розробці та внесенні змін і доповнень до Закону мова має йти про формалізацію саме вузького підходу до розуміння релігійної нейтральності. Пропонуємо ч. 1 ст. 4 «Принципи державної служби» Закону України «Про державну службу» доповнити п. 81 такого змісту: «релігійної нейтральності – недопущення впливу релігійних переконань або переконань, що заперечують сповідання будь-якої релігії, на дії, бездіяльність та рішення державного службовця, а також дотримання ним інших вимог, передбачених ст. 10–1 цього Закону».

Крім того, доцільно доповнити Розділ II «Правовий статус державного службовця» Закону ст. 10–1 «Релігійна нейтральність» у такій редакції:

«1. Державний службовець повинен:

виконувати законні накази (розпорядження), доручення керівників незалежно від їх належності або неналежності до релігійних організацій, релігійних переконань або переконань, що заперечують сповідання будь-якої релігії;

сприяти встановленню відносин взаємної релігійної і світоглядної терпимості між громадянами, які сповідують або не сповідують релігію, релігійними організаціями;

не допускати дискримінації громадян з огляду на їх належність або неналежність до релігійних організацій, релігійні переконання або переконання, що заперечують сповідання будь-якої релігії, а також релігійних організацій.

2. Державний службовець не має права:

1) під час виконання посадових обов'язків демонструвати свої релігійні переконання або переконання, що заперечують сповідання будь-

якої релігії, вчиняти інші дії або бездіяльність, що у будь-який спосіб можуть засвідчити його особливе ставлення до релігії та/або релігійних організацій;

2) втручатись у діяльність релігійних організацій, крім випадків, передбачених законом;

3) залучати, використовуючи службове становище, державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, працівників бюджетної сфери, інших осіб до релігійних організацій та/або їх діяльності;

4) у будь-який інший спосіб використовувати своє службове становище в цілях релігійної діяльності або зміни ставлення інших осіб до релігії».

Список використаних джерел: 1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. Київ, Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.

СТУДЕНТСЬКА НАУКОВА ТРИБУНА

Андрєєва Ангелїна Павлївна

*студентка 3 курсу 1 групи господарсько-правового
факультету Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ДО ПРОБЛЕМИ ЗАБОРОНИ ДЕРЖАВНИМ СЛУЖБОВЦЯМ БУТИ ЧЛЕНАМИ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Сучасний етап реформування державної служби в Україні пов'язаний із прийняттям та реалізацією Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 р. (далі – Закон). Одним із напрямків реформи є розбудова державної служби в Україні як професійного, політично неупередженого та стабільного інституту відповідно до європейських стандартів; як інституту, метою якого є забезпечення прав і свобод громадян. Чинною редакцією Закону заборонено членство в політичних партіях лише державним службовцям категорії «А», при цьому державні службовці категорій «Б» та «В» мають право бути членами політичних партій (проте за винятком зайняття посад у керівних органах партій).

У контексті вироблення вітчизняного підходу щодо заборони (дозволу) державним службовцям бути членами політичних партій слід зважати не лише на зарубіжний досвід, а й на такі авторитетні джерела як Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) та практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Аналіз показав, що практика ЄСПЛ розглядає проблематику участі державних службовців у політичному житті крізь призму ст. 11 «Свобода зібрань та об'єднання» Конвенції. З метою глибшого розуміння доцільності, обґрунтованості та розумності обмеження права державних службовців на членство у політичних партіях проаналізуємо відповідні позиції ЄСПЛ.

Свобода об'єднання. У ст. 11 Конвенції закріплено, що право на свободу мирних зібрань і свободу об'єднання з іншими особами не підлягає

жодним обмеженням за винятком тих, що: 1) встановлені законом, 2) є необхідними у демократичному суспільстві, 3) здійснюються в інтересах національної або громадської безпеки, для запобігання заворушенням або злочинам, для охорони здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб. При цьому, підкреслимо, що ст. 11 Конвенції не перешкоджає запровадженню законних обмежень на здійснення цих прав особами, що входять до складу збройних сил, поліції чи адміністративних органів держави.

ЄСПЛ тлумачить концепцію свободи об'єднань як право особи створювати або бути пов'язаним із групою чи організацією, котра має на меті конкретні цілі (рішення ЄСПЛ у справі *«МакФілі та інші проти Сполученого Королівства»* (*«McFeeley and others v. the United Kingdom»*) від 15.05.1980 р., § 114) [3]. Примітно, що ЄСПЛ розуміє свободу об'єднань досить широко: це не лише можливість бути їх членом, але й право запроваджувати такі організації/групи та загалом пов'язувати себе з ними (що може досягатися не лише шляхом членства, але й через фінансування об'єднання, виконання окремих доручень його керівників тощо). Значимо, що чинний Закон України «Про державну службу» не містить положення щодо заборони державним службовцям створювати або фінансувати політичні партії, що, на наш погляд, потребує переосмислення.

Політичні партії як об'єднання. ЄСПЛ, описуючи механізм діяльності політичних партій у межах ст. 11 Конвенції, займає таку позицію: якщо об'єднання створене особами, котрі, підтримуючи певні цінності або ідеали, мають намір переслідувати спільні цілі, то якби вони не мали контролю над своїми членами, це суперечило б самій ефективності свободи, про яку йде мова. Наприклад, є визнаним, що політичні партії, як правило, можуть регулювати членство, приймаючи лише тих, хто поділяє їх переконання та ідеали (рішення ЄСПЛ у справі *«Об'єднане товариство локомотивобудівельників та пожежників проти Сполученого Королівства»* (*«Associated Society of Locomotive Engineers and Firemen (ASLEF) v. the United Kingdom»*) від 27.02.2007 р., § 39) [4]. Таким чином, сам факт членства державного службовця у політичній партії вже показує на його прихильність до конкретних політичних ідеалів і переконань. Крім того, ЄСПЛ не виключає можливості впливу політичних партій на власних членів. Для державного службовця партійний контроль виступатиме негативним явищем, адже він, як мінімум, може призводи-

ти до потенційного конфлікту інтересів. Вважаємо, що наведене твердження є одним із аргументів щодо доцільності повної заборони державним службовцям бути членами політичних партій в Україні.

Державні службовці як члени політичних партій. Як уже згадувалося, Конвенція не забороняє встановлювати законні обмеження щодо здійснення права на свободу об'єднань особами, які входять до складу збройних сил, поліції або адміністративних органів держави. Водночас такі обмеження мають відповідати нагальній соціальній потребі та бути необхідними у демократичному суспільстві (рішення ЄСПЛ у справі *«Тюм Габер Сен і Чинар проти Туреччини»* (*«Tüm Haber Senand Çinar v. Turkey»*) від 21.02.2006 р., § 35–36) [6]. Підтвердження наведеним двом критеріям у контексті заборони членства державним службовцям у політичних партіях можна знайти у таких позиціях ЄСПЛ.

По-перше, ЄСПЛ вважає, що оскільки роль державних службовців у демократичному суспільстві полягає у наданні допомоги уряду у реалізації його функцій, то обов'язок лояльності та стриманості набуває для них особливого значення (рішення ЄСПЛ у справі *«Профспілка поліції Словаччини та інші проти Словаччини»* (*«Trade union of the police in the Slovak Republic and others v. Slovakia»*) від 25.09.2012 р., § 57) [5]. По-друге, ЄСПЛ підкреслює, що як корпус електорально обраних політичних діячів, так і постійний корпус публічних службовців беруть на себе відповідальність за реалізацію прийнятої політики. При цьому, довірчий зв'язок між останніми досягається через впевненість у політичній нейтральності та лояльності публічних службовців до чинної влади, а також у тому, що виконання політичних рішень не зіткнеться з «політичною опозицією» публічних службовців. Крім того, і представники громадськості мають бути впевнені, що з питань взаємодії з органами влади їх консультуватимуть відсторонені від політичної боротьби нейтральні публічні службовці (рішення ЄСПЛ у справі *«Ахмед та інші проти Сполученого Королівства»* (*«Ahmed and others v. the United Kingdom»*) від 02.09.1998 р., § 53) [1].

Підсумовуючи, можна зробити такі висновки: 1) Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод не забороняє запроваджувати законні обмеження на здійснення права на свободу мирних зібрань і свободу об'єднання особами, що входять до складу адміністративних органів; 2) ЄСПЛ не виключає можливості впливу політичних партій на

своїх членів. На нашу думку, для державних службовців такий вплив означав би ризик виникнення конфлікту інтересів; 3) у розумінні ЄСПЛ концепція розмежування політичних діячів і державних службовців вимагає від останніх політичного нейтралітету та лояльності. Результатом такого відокремлення має стати ефективна та неупереджена реалізація державної політики постійним корпусом професійних службовців попри мінливу політичну кон'юнктуру. Наведені вище аргументи слід брати до уваги при виробленні та врегулюванні підходу щодо заборони (дозволу) для державних службовців бути членами політичних партій в Україні.

Список використаних джерел: 1. Рішення ЄСПЛ у справі «Ахмед та інші проти Сполученого Королівства» («Ahmed and others v. The United Kingdom») від 02.09.1998 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58222>; 3. Рішення ЄСПЛ у справі «МакФілей та інші проти Сполученого Королівства» (McFeeley and others v. The United Kingdom») від 15.05.1980 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-74412>; 4. Рішення ЄСПЛ у справі «Об'єднане товариство локомотивобудівельників та пожежників проти Сполученого Королівства» («Associated Society of Locomotive Engineers and Firemen (ASLEF) v. the United Kingdom») від 27.02.2007 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-79604>; 5. Рішення ЄСПЛ у справі «Профспілка поліції Словаччини та інші проти Словаччини» («Trade union of the police in the Slovak Republic and others v. Slovakia») від 25.09.2012 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-113335>; 6. Рішення ЄСПЛ у справі «ТюмГабер Сен і Чинар проти Туреччини» («Tüm Haber Sen and Çinar v. Turkey») від 21.02.2006 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-72521>.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Федчишин С. А.

Бойко АннаОлександрівна
*студентка 2 курсу 8 групи Інституту прокуратури
та кримінальної юстиції Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ОБМЕЖЕННЯ ЩОДО ОТРИМАННЯ ПОДАРУНКІВ ЯК ОДИН ІЗ СПОСОБІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Корупція – одне з явищ, здатних викликати кризові стани у різних галузях суспільного та соціального розвитку держави [1, с. 106]. Деякі

країни активно вступають у боротьбу з цим негативним явищем, деякі сприймають як даність. Виникає питання: яку позицію займає Україна? В останні роки протидія корупції значно зросла, з'явилися нові засоби, спрямовані на її викорінення, які широко використовуються в нашій державі. В законі України «Про запобігання корупції» цьому питанню присвячений цілий розділ, який демонструє нам перелік обмежень, які слугують запобіганню корупційним правопорушенням, зокрема: обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища; щодо одержання подарунків; щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, а також ряд інших обмежень. Більш детально пропонуємо зупинитися на положеннях ст.23, що говорить нам про обмеження щодо одержання подарунків.

До 25 квітня 2015 року закон України «Про запобігання корупції» не містив визначення терміну «подарунок», що створювало певні проблеми з тлумаченням меж цього поняття [2, с. 26]. Після здійснення відповідної редакції, ми бачимо, що у ч.1 ст.1 наведено, що подарунок – це грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною нижчою мінімальної ринкової [3]. Таким чином, законодавець створив умови більш-менш однакового сприйняття значення, яке несе у собі слово «подарунок».

Тепер виникає питання – а чи всі подарунки є підставою для адміністративної відповідальності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також тих, хто прирівнюється до цих осіб, або є певні виключення? Виходячи зі змісту ст. 23 вищезгаданого закону, можна зробити висновок, що особи, зазначені у п. 1,2 ч. 1 ст.3 закону України «Про запобігання корупції» мають право одержувати подарунки від держави Україна, АРК, інших держав, міжнародних організацій, територіальних громад [2, с. 27]. Досить цікавим є те, що закон також дозволяє отримувати подарунки, які відповідають загально-визнаним уявленням про гостинність, якщо вартість таких подарунків не перевищує одну мінімальну заробітну плату, встановлену на день прийняття подарунка, але за умови, що це здійснюється одноразово. Для сукупної вартості подарунків встановлюються вже інші вимоги, зазначені у ч. 2 ст. 23 вищевказаного закону.

Слід зазначити, що згадане вище загально-визнане уявлення про гостинність може в кожного з нас бути різним і значно відрізнятися, що в свою чергу викликає відповідні суперечки.

Але будь-яка заборона не буде дієвою, якщо відсутній механізм забезпечення її реалізації. Розуміючи це, за порушення визначених законом обмежень щодо одержання подарунків, законодавець встановлює адміністративну відповідальність – штраф від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а також конфіскація подарунка, що став підставою для виникнення відповідальності (ст. 172–5 КУпАП) [4]. Якщо це правопорушення буде здійснено повторно, кодексом передбачено вже більш жорстке покарання – збільшення розміру штрафу з позбавленням права обіймати певні посади, або займатися певною діяльністю протягом одного року.

Зробивши аналіз відповідних положень, можна дійти висновку щодо цінності, а також наявності досить детальної регламентації питання обмежень щодо отримання подарунків, але чи є воно ефективним на практиці? Задля того, щоб відповісти на це запитання доречно буде звернутися до статистики корупційних правопорушень. У 2015 році, коли було прийнято новий закон «Про запобігання корупції», в Індексі сприйняття корупції Україна займала 130 місце зі 168 досліджуваних країн. Вже у 2018 році наша держава посіла 120 місце зі 180 країн світу, що відображає позитивні тенденції у сфері протидії корупції [5].

Якщо більш детально розглянути статистику корупційних правопорушень 2019 року, скориставшись даними НАЗК, то можна дійти висновку, що починаючи з березня 2019 року кількість корупційних правопорушень почала різко збільшуватись, і якщо в лютому серед 405 правопорушень лише одне було пов'язане з порушенням встановленими законом обмежень щодо одержання подарунків, то вже у грудні місяці зросла як загальна кількість правопорушень – 2102, так і кількість порушень, пов'язаних з отриманням подарунків – 5 [6]. Але, не зважаючи на зростання показників адміністративних правопорушень, кількість порушень вимог щодо отримання подарунків є найбільш низьким серед інших видів.

У підсумку доцільно зазначити, що обмеження щодо одержання подарунків як спосіб протидії корупції, з урахуванням усіх аспектів та статистичних даних, може претендувати на звання дійсно дієвого. До того ж існуюча у відносно новому антикорупційному законі збалансована система заборон та обмежень відповідає міжнародному досвіду та сприяє побудові ефективного механізму запобігання корупційним про-

явам [7, с. 37]. Але корупція є явищем, з яким досить важко вести боротьбу, тому впевнено сказати про ефективність дії встановлених законом обмежень можна буде тільки за наявності більш позитивних результатів.

Список використаних джерел: 1. Бабич В. А. Особливості адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 1. С. 106–109; 2. Плетньова А. Є. Обмеження щодо одержання подарунків як інструмент протидії корупції в Україні. *Правові засади діяльності правоохоронних органів*: зб. наук. пр. за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф. 2017. С. 26–28; 3. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>; 4. Корупція в Україні. URL: uk.wikipedia.org/wiki/Корупція_в_Україні; 5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>; 6. Звіт про виконання Плану роботи Національного агентства з питань запобігання корупції за I півріччя 2019 року. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/19.07-2095-1.pdf>; 7. Гладун О. Запобігання корупції шляхом встановлення обмежень щодо одержання подарунків. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2017. № 1. С. 32–39.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Ковтун М. С.

Волинець Вікторія Олегівна

студентка 2 курсу 7 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПРОЦЕДУРИ В КОНТЕКСТІ ЗУ «ПРО ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ»

Реформа державного управління, яка розпочалася із набранням чинності Закону України «Про державну службу» у 2015 році і розрахована на період до 2021 року має за мету вдосконалення системи державного управління і відповідно підвищення рівня конкурентоспроможності нашої країни. Деякі з основних напрямків реформи охоплюватимуть фор-

мування і координацію державної політики, удосконалення державної служби, забезпечення прозорості діяльності органів державного управління та застосування адміністративної процедури щодо державної служби. Тому дане питання є актуальним, оскільки результатом цієї реформи має стати більш ефективна та надійна система державного управління, як надаватиме якісні послуги та спрямовуватиме свою діяльність в інтересах суспільства та задля стабільного розвитку країни.

Наразі в пріоритеті є питання щодо прийняття закону про загальну адміністративну процедуру та відповідність останнього до європейських стандартів. Так, постає необхідність закріплення на законодавчому рівні елементарних правил проведення адміністративної процедури, яка сприятиме дотриманню прав і свобод громадян і тих важливих принципів, які є невід'ємними для сучасної системи державного управління та ґрунтуються на основному принципі – Верховенстві права. З теоретичної точки зору адміністративна процедура – це офіційно встановлений порядок розгляду та вирішення органами публічної адміністрації справ фізичних та юридичних осіб, що завершується прийняттям і, в необхідних випадках, виконанням прийнятого адміністративного акта. Протягом другої половини XX століття у більшості європейських держав було систематизовано законодавство про адміністративну процедуру. Це такі держави як Польща, Болгарія, Данія, ФРН, Латвія, Естонія, Італія і навіть на території колишнього СРСР деякі держави прийняли закони про адміністративну процедуру, зокрема, в Грузії, Білорусі, Вірменії, Казахстані та Азербайджані.

Станом на 18.06.2019р., проект Закону України «Про адміністративну процедуру» від 28.12.2018 р., поданий Кабінетом Міністрів України, отримав ряд концептуальних зауважень від відповідального комітету. Так, в адміністративному законодавстві України процедурна частина розвинена найменше, то прийняття цього нормативно – правового акту сприятиме врегулюванню на законодавчому рівні всієї багатоманітності відносин між органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами, які законом уповноважені здійснювати владно управлінську діяльність, і фізичними та юридичними особами, оскільки зазначений закон спрямований насамперед на захист особи від свавільної поведінки з боку публічних службовців та визначає дії чиновників з точки зору процедури. Головне науково – експертне управління

розглянувши даний проект закону зазначило, що він у більшості своїх положень повторює раніше розглянуті Верховною Радою України акти № 5462 від 29.04.2004р., № 2789 від 18.07.2008р., та № 11472 від 03.12.2012 року, які були відкликані. Деякі зауваження враховані, проте ряд концептуальних зауважень залишається актуальним та потребує зміни. Тому за результатами розгляду у першому читанні законопроект доцільно повернути суб'єкту права законодавчої ініціативи на доопрацювання, адже він потребує суттєвих змін.

На підставі викладеного можемо зазначити, що потреба прийняття законодавчого акту, спрямованого на впорядкування відносин між владними структурами та громадянами є критично важливою. По – перше, прийняття даного закону лежить в основі концепції реформування державного управління, а по – друге, і напевно найголовніше те, що різні міністерства, служби та органи місцевого самоврядування приймають рішення за різними процедурними порядками, і це надає широкі можливості для корупції. Наостанок варто зазначити, що нагальність прийняття закону про адміністративну процедуру уніфікує різноманітні, доволі часто суперечливі процедури, що містяться у численних нормативно – правових актах.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Рябченко Я. С.

Демчук Анастасія Ігорівна
*студентка I курсу магістратури I групи
Інституту підготовки юридичних кадрів
для СБ України Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ПРАВО НА АЛЬТЕРНАТИВНУ (НЕВІЙСЬКОВУ) СЛУЖБУ В КОНТЕКСТІ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Альтернативна (невійськова) служба є особливим видом публічної служби, що має виключно цивільний (невійськовий) характер. Право громадян України на проходження альтернативної служби передбачено

ч. 4 ст. 35 Конституції України, де зазначається що «ніхто не може бути увільнений від обов'язків перед державою або відмовитися від виконання законів за мотивами релігійних переконань. У разі, якщо виконання військового обов'язку суперечить релігійним переконанням громадянина, виконання цього обов'язку має бути замінене альтернативною (невійськовою) службою» [1].

Сьогодні в Європі існують різні підходи до врегулювання питань військової служби осіб, які в силу релігійних переконань не можуть її проходити: від кримінального покарання за відмову нести службу зі зброєю в руках (наприклад, у Швейцарії), до дозволу представникам певних релігійних конфесій не проходити з мотивів релігійних переконань навіть альтернативну службу (зокрема, у Швеції).

У Резолюції 1987/46 від 10.03.1987 р. Комісія ООН з прав людини закликала держави визнати, що відмова від військової служби з міркувань совісті має розглядатися як законне здійснення права на свободу думки, совісті та віросповідання і не піддавати покаранню осіб, які реалізують це право. У Резолюції № 1989/59 від 17.06.11 р. Комісія ООН з прав людини визнала, що право на відмову від військової служби з мотивів особистих переконань є правомірним здійсненням права на свободу думки, совісті і релігії, передбаченого ст. 18 Загальної декларації прав людини та ст. 18 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [2]. Хоча відповідні резолюції і не мають обов'язкової юридичної сили, а носять рекомендаційний характер, більшість європейських держав запровадили до національного законодавства інститут альтернативної служби [3, с. 91].

Варто зазначити, що право на звільнення від військової служби як таке не передбачене у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. (далі – Конвенція). ЄСПЛ вирішив, що гарантії ст. 9 Конвенції застосовуються до відмови від військової служби, якщо вона є наслідком тяжкого і непереборного конфлікту між обов'язком служити у армії і совістю особи або її щирими і глибокими переконаннями як релігійного, так і іншого характеру [4].

Так як обов'язок держав гарантувати право на альтернативну (невійськову) службу своїм громадянам в жодному міжнародному договорі не закріплено, ЄСПЛ визначив, що кожна держава самостійно вирішує,

надавати таке право або ні. Якщо таке право надається, так звані «відмовники» можуть бути залучені до альтернативної служби та не мають права на звільнення від неї (якщо інше не передбачено законодавством держави). Така позиція підтверджується багатьма рішеннями ЄСПЛ (зокрема, у справах «Грандрат проти Німеччини» [5], «Х. проти Австрії» (№ 5591/72), «Ерчен проти Туреччини» (№ 43965/04), «Бухаратян проти Вірменії» (№ 37819/03), «Цатурян проти Вірменії» (№ 37821/03), «ФетіДемірташ проти Туреччини» (№ 5260/07), «Йохансен проти Норвегії» (№ 56568/00), «W., X., Y. i Z. проти Сполученого Королівства» (№ 3435–38/67) та ін.

Зокрема, у рішенні ЄСПЛ у справі «Грандрат проти Німеччини» пан Грандрат, служитель культури Свідків Іегова, бажав звільнення від проходження як військової, так і альтернативної громадянської служби. Він стверджував, що став жертвою дискримінації, оскільки католицькі та протестантські священники були від такої служби звільнені. Європейська комісія з прав людини вирішила, що порушення Конвенції не було, оскільки за законодавством Німеччини звільнення від альтернативної служби надається лише окремим категоріям священників на підставі закону, а пан Грандрат займався виконанням релігійних обов'язків лише у вільний час, так як працював маляром [5].

У справі «Х. проти Німеччини» заявнику, свідкові Іегови, компетентним органом було надано право на альтернативну службу на підставі його релігійних переконань. Однак Х. відмовився від направлення на альтернативну (невійськову) службу і був визнаний винним в ухиленні від служби. Комісія визнала скаргу неприйнятною, оскільки ст. 4 § 3 (b) прямо визнає, що особу, яка відмовляється від служби на підставі переконань, може бути залучено до альтернативної служби замість обов'язкової військової [6].

Така позиція мала місце у трьох інших справах. У них священнослужителі Свідків Єгови у Австрії скаржились, що не можуть бути повністю звільнені від військової служби і альтернативної служби, оскільки таке звільнення передбачене тільки для священнослужителів «визнаних релігійних громад», а не «зареєстрованих» релігійних організацій (як на той час Свідки Єгови), незважаючи на подібний характер функцій, які здійснюють і ті й інші («Löffelmann проти Австрії» (№ 42967/98);

«*Gütl проти Австрії*» (№ 42967/98); «*Lang проти Австрії*» (№ 28648/03). Натомість ЄСПЛ вирішив про відсутність порушення ст. 4 у сукупності зі ст. 9 у випадку євангелістського проповідника, якому відмовили від звільнення як від військової, так і від цивільної служби. Встановлено, що ця конфесія ніколи не намагалась отримати статус «визнаної релігійної громади», і тому заявник не перебував у становищі, подібному до священнослужителів таких конфесій («*Korpi проти Австрії*» (№ 33001/03) [4].

Комісія ООН з прав людини розглядає право на альтернативну службу як одну з форм реалізації свободи думки, совісті та релігії, а отже, не пов'язує його виключно з релігійними поглядами у вузькому значенні цього терміну, і тим паче з належністю до певної організації. У Звіті «*Conscientious objection to military service*», підготовленому на виконання рішень 14 (XXXIV) та 1982/3, Комісія прямо визначила, що під «совістю» потрібно розуміти щирі моральні переконання, що можуть ґрунтуватися на релігійних або гуманістичних ідеях, які підтримують різні джерела (такі як Статут ООН, декларації та резолюції ООН, декларації релігійних або світських неурядових організацій тощо) [7].

Так, ЄСПЛ встановив порушення ст. 9 Конвенції у двох випадках стосовно пацифістів, які не висували жодних релігійних заперечень. ЄСПЛ вивчав скоріше позитивні зобов'язання держави і встановлював порушення через відсутність у турецькій правовій системі ефективної і доступної процедури, яка дозволяла б заявникам дізнатись чи мають вони право скористатись статусом відмовника («*Savda проти Туреччини*» (№ 42730/05), «*Tarhan проти Туреччини*» (№ 9078/06).

Таким чином, право на альтернативну (невійськову) службу в контексті практики ЄСПЛ передбачає можливість держав-учасниць Конвенції закріплювати відповідне право у національному законодавстві, при цьому, не обмежуючи його приналежністю до певної релігійної громади або організації.

Список використаних джерел: 1. Конституція України від 28 червня 1996 р., зі змін та доп. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>; 2. Resolution 1987/46 «*Conscientious objection to military service*»/UN Commission on Human Rights (43rd sess.: 1987: Geneva). URL: <https://www.refworld.org/docid/3b00f0ce50.html>; 3. Друзенко Г. Інститут свободи совісті:

міжнародні стандарти та законодавство України. Київ: Український центр правничих студій. 2000. 186 с.; 4. Довідник із застосування статті 9 свобода думки, совісті і релігії. URL: https://www.echr.coe.int/ Documents/ Guide_Art_9_UKR/; 5. Case of Grandrath v. Germany. Доповідь Комісії від 12.12.1966 (Application no. 2299/64). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-73650>; 6. X. C. Republique federale d'Allemagne. Доповідь Комісії від 18.12.1974 (Application no. 6167/73). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-75087>; 7. United Nations, Conscientious Objection to Military Service, 1985, E/CN.4/Sub.2/1983/30/Rev.1 URL: <https://www.refworld.org/docid/5107cd132.htm>

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Федчишин С. А.

Кирилова Валерія Сергіївна
*студентка 2 курсу 9 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

НОВЕЛИ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА З ПИТАНЬ ЕЛЕКТРОННОГО ДЕКЛАРУВАННЯ

Електронне декларування було впроваджене в Україні ще в 2016 році і стало важливим засобом в боротьбі з корупцією та втіленням принципу відкритості й прозорості в діяльності органів державної влади. Як зазначає М. Погорецький, від ефективності цього механізму значною мірою залежать і ефективність самої влади, і довіра суспільства до неї, і ствердження у державі соціальної справедливості, моральності та верховенства права [1, с. 85].

Подання та оприлюднення декларацій в Україні регулюється Законом України «Про запобігання корупції», до якого з 01.01.2020 року внесено зміни Законом України від 02.10.2019 року № 140-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» [2]. Так, до розділу 2.1 декларації додалось вікно – унікальний номер з єдиного демографічного реєстру. Такі відомості зазначаються, якщо в суб'єкта декларування є за-

кордонний паспорт нового зразка, біометричний паспорт чи IDкарта. Якщо особа має закордонний паспорт старого зразка, звичайний паспорт громадянина України або взагалі в неї відсутній закордонний паспорт, то особа може заблокувати відповідне вікно, не вносячи дані. У свою чергу, до розділу 10 декларації додано поняття «нематеріальні активи у розмірі криптовалюти». Це пов'язано з тим, що відтепер крипто валюти можуть розглядатися як необґрунтовані активи [3].

Наступною новацією є те, що до розділу «Фінансові зобов'язання» зазначаються лише зобов'язання, розмір яких вище 50 прожиткових мінімумів. Окрім цього новелою є вимога особі, яка припиняє діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави, подати декларацію протягом 20 робочих днів з дня звільнення за період раніше не охопленими поданими деклараціями. Наприклад, якщо особа вирішила звільнитися 02.02.2020 року, то вона ознайомившись з наказом про звільнення протягом 20 робочих днів збирає відомості за період з 01.01.2020 р. по 02.02.2020 р. включно та подає відповідну декларацію. В Реєстрі вона має назву «декларація перед звільненням», а в законодавстві «декларація особи, яка припиняє відповідні повноваження».

Серед змін, слід виділити, що відомості про грошові активи та фінансові зобов'язання повинні бути подані як щодо особи, яка декларує, так і щодо членів його сім'ї. Раніше члени сім'ї зазначалися як правило станом на 31 грудня звітного року. Наразі членами сім'ї для цілей декларування є чоловік чи дружина, діти до повноліття незалежно від того проживають вони разом чи ні, і решта осіб, якщо вони мають взаємні права та обов'язки і спільно проживають станом на 31 грудня звітного року або протягом сукупно 183 днів звітного року [3].

Суттєвою новацією є поява у декларації додаткового розділу 12.1 «Рахунки в банківських установах та інших фінансових установах». Система надає можливість вибрати поточний, депозитний чи ескроу рахунок. Окрім того, якщо особа є користувачем послуги «Скарбничка», вона повинна у розділі 12.1 зазначити цей рахунок як депозитний.

Варто зазначити, що з 1 січня 2020 року повідомлення про суттєві зміни в майновому стані подають тільки ті особи, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище та особи з високим рівнем корупційних ризиків. Вказані посади передбачені статтею 50 Закону

України «Про запобігання корупції» [4]. В розділі 2.1 декларації законодавець наполягає зазначити відомості, а саме: чи відноситься посада до відповідального чи особливо відповідального становища чи з високим рівнем корупційних ризиків із зазначенням до якого саме. На сьогодні повідомлення про суттєві зміни подають виключно суб'єкти декларування. Повідомлення подається щодо отримання доходу, придбання майна, здійснення видатку. Якщо особа отримує дохід, то він повинен бути отриманий разово, і тільки якщо цей дохід перевищує, на сьогодні, поріг 105 тис. 100 грн., то вона має подати повідомлення про суттєві зміни протягом 10 календарних днів. Якщо особа купила майно здійснюючи видаток і вартість майна та видаток перевищує розмір 50 прожиткових мінімумів, то до розділу «придбання майна» вноситься відповідний запис про майно з адресою та його вартістю і до розділу «здійснення видатку» – який був здійснений видаток. Якщо суб'єкт декларування отримує подарунок або спадщину у вигляді нерухомого майна, то це є дохід, і він має відображатися в повідомленні інформації про дохід у вигляді нерухомого майна [3].

Отже, електронне декларування є одним з дієвих інструментів для запобігання і протидії корупції. Тому необхідно здійснювати подальшу наукову розробку та практичне апробування у цій сфері.

Список використаних джерел: 1. Погорецький М. Удосконалення механізму декларування доходів та видатків осіб, уповноважених на виконання функцій держави, та членів їх сімей як один із чинників зниження рівня корупції в Україні / М. Погорецький, О. Бусол. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2009. №2. С. 85–92; 2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції: Закон України від 02.10.2019 р. № 140-IX (зі змін.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/140-20>; 3. Щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю: Роз'яснення Національного агентства з питань запобігання корупції від 13.02.2020 № 1. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/02/Rozyasnennya-2020-finish-12.02.2020.pdf>; 4. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. №49. Ст. 2056.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Спасенко В. О.

ЩОДО ПРОЯВУ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ

Узагалі виникнення такого явища, як конфлікт інтересів, пов'язують із загостренням соціальних суперечностей в усіх сферах життя (соціально-економічні кризові проблеми, структурна перебудова економіки, матеріальна диференціація суспільства тощо). Разом з тим недосконала організація публічної служби, наявність протиріч між нормативно-правовими актами органів влади різного рівня, прогалини у правовому регулюванні призводять до виникнення осередків конфлікту інтересів і на державній службі.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 року № 889-VIII така служба є публічною, професійною, політично неупередженою діяльністю із практичного виконання завдань і функцій держави, а державний службовець, поміж іншим, повинен дотримуватись принципів державної служби [1].

Принцип доброчесності є одним з фундаментальних у діяльності державних службовців. Він вимагає спрямованості дій чиновників на захист публічних інтересів та відмова від превалювання приватного інтересу під час здійснення наданих їм повноважень. Через широкий спектр повноважень на відповідній державній службі в посадової особи може виникати загроза зловживання владою, в тому числі на основі конфлікту інтересів. Зокрема, поняття конфлікту інтересів на державній службі можна простежити через визначення двох його видів, які надає Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Так, потенційний конфлікт інтересів передбачає лише наявність в особи приватного інтересу, який може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень [2]. Якщо ж виникає фактична суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, то має місце реальний конфлікт інтересів.

Таким чином, конфлікт інтересів у діяльності державних службовців слід розглядати як колізію публічних інтересів у межах компетенції посади державної служби та приватних інтересів особи, яка заміщує дану посаду. Причинами виникнення саме такого конфлікту інтересів є порушення законодавчо встановлених для державного службовця обмежень і заборон, основних принципів державної служби – законності, професіоналізму, рівності громадян перед законом; недобросовісність виконання службових повноважень; неправомірне користування особою службовими і особистими правами, що пов'язане з отриманням незаконних переваг чи пільг. До того ж, досвід діяльності державних органів свідчить про те, що колективах, де керівники мають високий рівень професійної підготовки та досвід роботи з особовим складом, завдання виконуються успішно, а загальний клімат в колективах сприятливий до виконання усього комплексу завдань.

Способом вирішення конфлікту інтересів на державній службі може бути або самостійне врегулювання, коли особа надає керівнику підтверджуючі документи про позбавлення відповідного приватного інтересу, або ж зовнішнє врегулювання, при якому керівник сам обирає шляхи вирішення конфлікту інтересів, серед яких, наприклад, усунення особи від реалізації повноважень в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів, обмеження доступу особи до певної інформації, перегляду обсягу службових повноважень особи, переведення особи на іншу посаду [3, с. 12–14]. Також до способів подолання конфлікту інтересів відноситься і притягнення до адміністративної відповідальності державного службовця. Зокрема, за порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів передбачається адміністративна відповідальність за ст. 172-7КУпАП.

З метою запобігання таким резонансним ситуаціям слід шукати найбільш оптимальні варіанти в організації роботи відповідного органу, щоб не допустити впливу на обґрунтованість і добросовісність прийнятого державним службовцем рішення чи вчиненої дії. Державним службовцям потрібно суворо дотримуватись передбачених законодавством обмежень і заборон (наприклад, щодо одержання подарунків, суміщення та сумісництва діяльності державних службовців з іншими видами діяльності, спільної роботи близьких осіб), уникати дій, які породжують підозру в безсторонності вчинених ним дій чи прийнятті рішень.

Як правило, можливі конфлікти інтересів вирішуються ще до прийняття на державну службу чи переведення на іншу посаду. Щодо способів врегулювання конфліктів інтересів у сфері державної служби, до них можна віднести: позбавлення приватного інтересу, з приводу якого виник конфлікт; усунення державного службовця від прийняття рішення; переведення державного службовця на іншу посаду або його звільнення з посади; прийняття рішення або вчинення дій в умовах конфлікту під зовнішнім контролем [3, с. 12–14]. Якщо ж виникла ситуація реального конфлікту інтересів, особа може притягуватись до адміністративної та навіть до кримінальної відповідальності.

Зрештою, тенденція вивчення поняття конфлікту інтересів на державній службі зумовлює формування етичної складової діяльності державних службовців, а розвиток механізму його подолання можливий лише завдяки впливу на поведінку суб'єктів владних повноважень шляхом антикорупційних обмежень та застосування відповідних адміністративних методів.

Випадки потенційного й реального конфлікту інтересів загрожують демократії та конституційному ладу держави, інтересам власне державної служби, несуть негативний вплив на стан соціального середовища у суспільстві, адже часто вони передують й одній із головних проблем у нашій державі – корупції. Зважаючи на це, держава повинна вживати певні заходи задля мінімізації ризиків підривання авторитету органів державної служби, а також, що найголовніше, заради стабільного та ефективного функціонування демократичної системи в країні.

Список використаних джерел: 1. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>; 2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>; 3. Бугайчук К. Л., Беспалова О. І. Запобігання конфлікту інтересів в діяльності осіб уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування. Харків: Харк. нац. унт. внутр. справ, 2016. 41 с.

Науковий керівник: *к. ю. н., асистент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Зелінська Я. С.*

Кравченко Катерина Юрївна
*студентка 1 курсу магістратури 5 групи
Інституту підготовки кадрів для органів
юстиції України Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ВОЛОДІННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ДЕРЖАВНИМИ СЛУЖБОВЦЯМИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У XIX та XX ст. у європейських державах сформувались основні принципи сучасної державної служби, зокрема такі як: професіоналізм, неупередженість, лояльність, професійна етика, оцінювання службовців за результатами їх роботи, належна оплата праці та ін. Принцип професіоналізму поряд з іншим у низці європейських держав передбачає володіння та використання державною та іноземною мовою. З метою поступової реалізації в Україні європейських стандартів державної служби Президентом України затверджено Концепцію адаптації інституту державної служби в Україні до стандартів ЄС від 5.03.2004 р. Новий Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 р. значною мірою враховує європейський досвід та орієнтуються на європейські стандарти [1].

Так, зміст такого принципу вітчизняної державної служби як професіоналізм розкривається як «компетентне, об'єктивне і неупереджене виконання посадових обов'язків, постійне підвищення державним службовцем рівня своєї професійної компетентності, вільне володіння державною мовою і, за потреби, регіональною мовою або мовою національних меншин, визначеною відповідно до закону» [1, ст. 4]. При цьому, у ст. 8 Закону України «Про державну службу» закріплено основні обов'язки державних службовців, серед яких є обов'язок використовувати державну мову під час виконання своїх посадових обов'язків, не допускати дискримінацію державної мови і протидіяти можливим спробам її дискримінації. За сучасних умов все більшої актуальності набуває питання щодо володіння та використання державними службовцями в Україні іноземної мови. Зокрема, багато уваги приділяється саме англійській мові, знання якої, як вважається, сприятиме розвитку міжнародної комунікації державних службовців.

У ході розробки проекту Закону України «Про державну службу» існувала позиція, що одним із критеріїв класифікації посад державної служби на категорії «А», «Б», «В» має стати знання іноземної мови. Проте, така пропозиція не знайшла підтримки. Відповідно до ст. 20 Закону України «Про державну службу» володіння іноземною мовою, яка є однією з офіційних мов Ради Європи, визначається як одна із загальних вимог, що висувається до осіб, які претендують на зайняття посад державної служби категорії «А». Відповідна вимога стосовно володіння іноземною мовою набирала чинності лише 01.05.2018 р. Водночас, уст. 12 Статуту Ради Європи, який ратифікований Україною, вказується, що офіційними мовами Ради Європи є англійська та французька мови.

Відповідне законодавче положення отримало деталізацію на підзаконному рівні. Зокрема, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типових вимог до осіб, які претендують на зайняття посад державної служби категорії «А» від 22.07.2016 р. володіння іноземною мовою, яка є однією з офіційних мов Ради Європи (англійська або французька), висувається як загальна кваліфікаційна вимога до осіб, які претендують на зайняття посад державної служби категорії «А» [2].

На нашу думку, формування та розвиток іншомовної (у тому числі англійської та французької) компетентності державних службовців є одним із напрямків адаптації вітчизняної державної служби до стандартів ЄС. Наразі, все ж залишається багато невирішених проблем у цьому напрямку. По-перше, вважаємо, що в умовах обраного шляху на інтеграцію до ЄС, адаптацію до європейських принципів та стандартів, заслуговує на обговорення визначення доцільності (недоцільності) поширення вимог щодо володіння іноземною мовою на всіх державних службовців в Україні, незалежно від категорій їх посад.

По-друге, на відміну від вимог щодо вільного володіння державною мовою, Закон «Про державну службу» не визначає вимог до конкретного рівня володіння іноземною мовою (у Законі мова йде «про володіння іноземною мовою»). Вважаємо, що доцільно було б уточнити саме рівень володіння іноземною мовою, що може бути диференційованим залежно від тих чи інших факторів. Адже, державний службовець може володіти іноземною мовою і на рівні А 1, що є недостатнім для ефективної роботи в іншомовному середовищі. А різні рівні володіння можуть стати

конкурентною перевагою кандидата під час його участі у конкурсі на зайняття посад державної служби, при просуванні по службі та ін. Привертає увагу, що сьогодні вживаються заходи з метою забезпечення оволодіння державними службовцями іноземною мовою. Зокрема, за сучасних умов у складі Української школи урядування функціонує Центр мовної підготовки (у тому чийого Управління навчання іноземних мов).

По-третє, слід звернути увагу на порядок підтвердження факту володіння державним службовцем іноземною мовою. Відповідно до п. 2 постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення конкурсу на зайняття посад державної служби» від 25.03.2016 р. перевірка володіння іноземною мовою кандидатів на зайняття посад проводиться у Центрі оцінювання на основі завдань, які затверджуються на засіданні Комісії з питань з питань вищого корпусу державної служби та включають лексико-граматичний тест, перевірку розуміння письмового тексту, умінь і навичок сприйняття усного мовлення (аудіювання), умінь і навичок висловлювання своєї думки іноземною мовою [3]. Погоджуємось із думкою авторів, які вказують, що не потрібно «вигадувати велосипед» і кращим шляхом підтвердження факту володіння іноземною мовою може стати подання особою сертифікату про успішне складення міжнародного тесту з іноземної мови (FCE, IELTS тощо) [4, с. 295–296].

Підсумовуючи, підкреслимо, що володіння та використання державними службовцями іноземної мови є вимогою часу, котра зумовлена зокрема зовнішньополітичним курсом України на інтеграцію до Європейського союзу, реформуванням державного управління та державної служби в Україні, адаптацією до європейських стандартів.

Список використаних джерел: 1. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2016 р. № 889-19 *Офіц. вісн. України*. 2016. № 3. Ст. 149; 2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типових вимог до осіб, які претендують на зайняття посад державної служби категорії «А» від 22 липня 2016 р. № 448. *Офіц. вісн. України*. 2016. № 59. Ст. 2026; 3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення конкурсу на зайняття посад державної служби» від 22 липня 2016 р. № 448. *Офіц. вісн. України*. 2016. № 28. Ст. 1116; 4. Андреева А. П. Законодавче регулювання обов'язків державних службовців у сфері використання державної та іноземних мов. *Публічне адміністрування в умовах змін та перетворень: проблеми організації та правового*

забезпечення: матеріали III Міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Харків, 11–12 квіт. 2019 р.). Харків: Право, 2019. С. 293–296.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Федчишин С. А.

Кравченко Марія Анатоліївна
*студентка 2 курсу 5 групи факультету
адвокатури Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ: ШЛЯХИ ЇХ ВИЯВЛЕННЯ ТА ВИКОРІНЕННЯ.

Корупція є явищем, що негативно впливає на різні аспекти суспільного життя: економіку, політику, управління, соціальну і правову сфери, громадську свідомість, міжнародні відносини. Корумповані зв'язки активно витісняють правові, етичні відносини між людьми та поступово перетворюються на норму поведінки у професійній сфері. Зокрема, високий рівень корупції в системі державної служби становить перешкоду для ефективності та результативності державного управління в цілому.

Важливу роль в ході вирішення даної проблеми та виявлення шляхів для її протидії є окреслення найбільш типових ризиків, що стають підґрунтям для розвитку корупції серед державних службовців. Адже неможливо контролювати корупцію, не знаючи та не розуміючи умов та обставин, в яких вона з'являється та розвивається.

Розглядаючи способи ідентифікації корупційних ризиків, Національне агентство з питань запобігання корупції вказує, що вона повинна проводитися шляхом вивчення та аналізу зовнішнього й внутрішнього середовища органу влади, у процесі чого будуть визначатися його вразливі до ризиків сфери діяльності, окремі функції та завдання, конкретні напрями діяльності структурних підрозділів під час виконання ними функцій і завдань [1]. Серед можливих корупційних ризиків, що можуть бути ідентифіковані під час застосування механізму визначення корупційно небезпечних функцій і повноважень можуть бути:

- наявність широкого кола дискреційних повноважень або норм, що можуть сприяти виникненню корупційної поведінки;
- неналежна структура публічної інституції або організація її роботи, що потенційно спонукає осіб до виникнення корупційної поведінки;
- потенційна можливість виникнення та не врегулювання конфлікту інтересів на публічній службі;
- наявність можливостей для ухилення (ігнорування) від дотримання вимог антикорупційного законодавства: щодо отримання подарунків і неправомірної вигоди, сумісництва та суміщення публічної діяльності з підприємницькою діяльністю, спільної роботи близьких осіб тощо;
- наявність можливостей для невиконання правил етичної поведінки на публічній службі або недотримання вимог фінансового контролю тощо;
- неналежна система управління персоналом: необ'єктивність і непрозорість процедур щодо прийняття, звільнення та просування по службі, накладання стягнень і вжиття заходів заохочення тощо [2, с. 85].

Механізми виявлення корупційних ризиків обов'язково повинен містити наступні елементи: визначення потенційно корупціогенних сфер діяльності органу; виділення окремих повноважень державного службовця, при виконанні яких існує загроза виникнення корупційних проявів або дій; закріплення корупціогенних посад в органі державного управління; виявлення прихованих потенційних можливостей державної системи, що будуть сприяти корупційним проявам з боку посадових осіб [3]. Адже розкриття та аналіз корупційних ризиків дозволяє отримати необхідну інформацію про їх сутність і структуру, а це, у свою чергу, надає можливість виробити механізмів мінімізації їх появи та здійснити безпосередню оцінку масштабів проблеми.

На мою думку, центральне місце в боротьбі з корупцією та її проявами має бути відведено адміністративно-правовим засобам, тому що адміністративне право визначає режим здійснення державної служби та режим публічного управління, а також порядок надання публічних послуг громадянам. Адміністративно-правовий механізм боротьби з корупцією включає норми права, які забороняють вчинення корупційних діянь, а також запровадження заходів адміністративно-правової відповідальності у випадку їх скоєння. До таких заходів протидії корупції належать:

адміністративні заборони, конкретний регламент посадового службовця, конкурсне заміщення посади державної служби, випробування при вступі на державну службу, визначення статусу державної служби, механізм надання відомостей про доходи і майно державного службовця. Однак, вирішення проблеми корупції має ґрунтуватися на поєднанні різних заходів реагування, до яких належать превентивні, правозастосовні та освітні.

Не даремно міжнародні експерти рекомендують проводити семінари, навчальні тренінги й наради з метою вивчення антикорупційних норм і регламентації послідовності проведення заходів з ідентифікації ризиків. Такі заходи спрямовані на підвищення обізнаності працівників про вимоги щодо етичного кодексу, управління конфліктами інтересів, поведінки стосовно подарунків, а також відповідальності за корупційні вчинки та порушення правил та стандартів. Проте при розробці заходів протидії корупції треба застосовувати також і кількісні показники, які надавали б можливість вимірювати результативність, оскільки те, що працівників пройшли навчання не дає підстави робити узагальнення, що працівники усвідомили інформацію надану на навчанні.

Не менш дієвими є превентивні заходи, що включають широкий спектр дій по запобіганню корупції, серед яких спрощення адміністративних процесів, впровадження колегіальності або вимог документування та відкритості прийняття рішень, обмеження та контроль прямих контактів між співробітниками установи та третьої сторони, впровадження електронного документообігу з вбудованими механізмами прозорості та контролю [4, с. 27]. При виборі заходів треба усвідомити необхідність комплексного підходу їх запровадження. У будь-якому разі навіть за наявності незначних ризиків має здійснюватись моніторинг з метою попередження можливого зростання.

Отже, з огляду на викладене, можна зробити висновок, що засоби антикорупційної політики мають бути спрямовані не лише на боротьбу і викорінення корупції, а й на запобігання виникненню корупційних ризиків в майбутньому. Корупція не є тим питанням, яке будь-яка установа хоче визнати проблематичним для себе, але реальність така, що більшість з них є уразливими до певного рівня корупції. Треба визнати, що абсолютна ліквідація всіх корупційних ризиків на даний момент не

є можливою, однак установи можуть вчиняти позитивні і конструктивні дії, щоб зменшити свою вразливість та мінімізувати корупційні прояви.

Список використаних джерел: 1. Про затвердження Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади: Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 2 груд. 2016 р. №126. *Офіційний вісник України*. 2017. №4. Ст. 168; 2. Дмитрієв Ю. В. Механізми оцінки та мінімізації корупційних ризиків у системі державного управління України. 2018, 236 с. URL: <https://dsum.edu.ua/wp-content/uploads/2018/11/Dis92.pdf>; 3. Дементьева И. Н. Исследование коррупционных рисков в региональных органах государственной власти. URL: <http://pdt.vsecc.ac.ru/article/939/full>; 4. Вінборн С., Сисоев В., Ткаченко В. Посібник з оцінки корупційних ризиків та розробки планів протидії корупції. URL: https://dpsu.gov.ua/upload/%D0%9Fosibnik_z_osinki_korupcijnih_rizikiv_ta_rozrobki_planiv_protidii_korupcii.pdf.

Науковий керівник: к. ю. н, доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Сьоміна В. А.

Левенець Аліна Андріївна
студентка 5 курсу, 5 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПОЛІТИЧНА НЕУПЕРЕДЖЕНІСТЬ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Одним із найважливіших принципів діяльності державних службовців є принцип політичної неупередженості, який вперше на законодавчому рівні було закріплено в Законі України (далі – ЗУ) «Про державну службу» від 10.12.2015 р. №889-VIII [1]. Даний принцип є гарантією ефективності та стабільності державної служби, фундаментом забезпечення нейтральності державних службовців щодо виконання своїх повноважень.

Закріплення принципу політичної неупередженості повною мірою відповідає світовим традиціям та підходам щодо організації державної служби. Зокрема, у своїй відомій праці «Наука публічного адміністру-

вання (державного управління)» ще у 1887 році Вудро Вільсон зазначив, що зміна політичного керівництва не повинна впливати на діяльність незмінюваного адміністративного апарату. Тобто політика та державна служба мають існувати окремо, незалежно один від одного, при цьому виконуючи одне із найважливіших своїх завдань – служіння народу. У подальшому цей підхід отримав як наукове обґрунтування, так і законодавче визначення.

Так, державним службовцям США заборонено брати участь у формуванні політичних структур і партійних фондів, обіймати партійні посади, використовувати своє службове становище в інтересах партії. У багатьох Європейських країнах політична неупередженість визнається як один із базових стандартів організації та функціонування державної (публічної) служби, що зорієнтована на забезпечення прав і свобод громадян і розглядається як надбання демократичних перетворень, важливий захід запобігання виникненню конфлікту інтересів у державних службовців [2, с. 54].

Слід зазначити, що за загальним підходом поняття «політична неупередженість» розуміється як здійснення державним службовцем службових повноважень без урахування політичних мотивів чи обставин, які не стосуються предмета його службової діяльності, виявляючись при цьому в об'єктивності, нейтральності, справедливості та безсторонності. Так, державний службовець повинен неупереджено виконувати законні накази, доручення керівників незалежно від їх партійної належності та політичних переконань, при цьому застосовуючи всі свої знання та професійні здібності. За законодавством Франції в особовій справі чиновників не може бути жодної згадки щодо політичних поглядів особи. Така особливість може тлумачитись як вірність конституції та державі, а не її урядові. У такий спосіб відбувається реалізація обов'язку утримання від політичної діяльності під час служби [3, с. 62].

Поряд із вищезазначеним поняттям мають обіг також такі поняття як «політична нейтральність» та «позапартійність». Так, щодо цивільної спеціалізованої та мілітаризованої державної служби принцип позапартійності давно відомий і має законодавче визначення і у своєму найбільш жорсткому розумінні передбачає неможливість членства в політичній партії. Тоді як політична нейтральність та неупередженість, дозволяючи особі бути членом політичної партії, забороняють проявляти свою по-

літичну незалежність під час виконання службових обов'язків. Проте, варто зазначити, що можна і не бути членом політичної партії, але захищати її інтереси під час виконання своїх посадових обов'язків, тобто принцип позапартійності не забезпечує партійної неупередженості державного службовця [4, с. 116].

ЗУ «Про державну службу» не забороняє ані членства у політичних партіях, ані, тим більше, мати власні політичні погляди. Згідно зі статтею 10 даного закону державний службовець не має права обіймати посади в керівних органах політичної партії, бути членом політичної партії заборонено тільки державним службовцям категорії «А». На час державної служби на посаді категорії «А» особа зупиняє своє членство в політичній партії. Важливим є те, що закон не містить процедури зупинення членства в політичній партії та не визначає, який документ від політичної партії повинен бути подано до державного органу для підтвердження виконання державним службовцем вимог щодо зупинення членства в політичній партії. Проте, стаття 6 ЗУ «Про політичні партії в Україні» передбачає порядок зупинення членства в політичній партії громадянина України, шляхом подання заяви до відповідного статутного органу політичної партії, визначеного її статутом. Таке членство зупиняється з дня подання відповідної заяви і не потребує додаткових рішень. Зазначимо також, що за відповідним законом не допускається створення і діяльність структурних утворень політичних партій в органах виконавчої та судової влади і виконавчих органах місцевого самоврядування, військових формуваннях, а також на державних підприємствах, у навчальних закладах та інших державних установах і організаціях [5].

Законодавство Великобританії забороняє службовцям вищих груп займатися загальнонаціональною політикою, а брати участь у місцевій політичній діяльності можна тільки з дозволу керівництва відповідного міністерства чи відомства. Як підсумок можна сказати, що здійснення державним службовцем функцій на основі принципу політичної неупередженості є необхідною умовою нормального функціонування демократичної системи та правової держави. Це повною мірою підтверджує досліджуваний зарубіжний досвід і саме у цьому напрямку розвивається і державна служба в Україні.

Список використаних джерел: 1. Про державну службу : Закон України від 2016, № 4, ст.43. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>; 2. Федчишин С. А. Законодавче регулювання вимог політичної неупередженості державних службовців (досвід країн-членів Європейського Союзу). *Публічне адміністрування в умовах змін та перетворень: проблеми організації та правового забезпечення* : зб. наук. праць за матеріалами II Міжнар. наук. -практ. конф. (12–13 квіт. 2018 р.). Харків: Точка, 2018. Вип. 24. С. 54–56; 3. Янюк Н. Принцип політичного нейтралітету в діяльності посадових осіб. *Право України*. 2000. 12. С. 62–64; 4. Панова Н. С. Сутнісна характеристика принципів державної служби. *Вісник Академії митної служби України*. Серія «Право»: наук. зб. Дніпропетровськ: Акад. митної служби України, 2015 р. № 2 (15). С. 109–121; 5. Про політичні партії в Україні: Закон України від 2001. № 23, ст.118. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>.

Науковий керівник: д. ю. н., професор, професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Матюхіна Н. П.

Лемак Крістіна Едуардівна
*студентка I курсу магістратури I групи
Інституту підготовки юридичних кадрів
для СБ України Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

МОНІТОРИНГ СПОСОБУ ЖИТТЯ СУБ'ЄКТІВ ДЕКЛАРУВАННЯ ЯК ЗАХІД ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У ПУБЛІЧНІЙ СЛУЖБІ

За сучасних умов проблема запобігання корупції у публічному секторі є досить актуальною для України. Наразі вже вжито низку організаційних, правових та інших заходів, спрямованих на запобігання корупції: прийнято профільний закон – Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р., утворені Національне агентство з питань запобігання корупції, Національне антикорупційне бюро та інші антикорупційні органи; врегульовано діяльність викривачів корупції; запроваджено заходи фінансового контролю та ін. У свою чергу, окремі із заходів, закріплених законом, реалізуються ще не повною мірою. Безпосередньо, це стосується моніторингу способу життя суб'єктів декларування як важливого заходу фінансового контролю у публічній службі.

Моніторинг способу життя суб'єктів декларування – це система заходів вибіркового контролю, що здійснюється Національним агентством з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) з метою встановлення відповідності рівня життя суб'єктів декларування наявним у них та членів їх сім'ї майна і одержаним ними доходам згідно з декларацією особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що подається відповідно до Закону «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. (далі – Закон) [5, с. 200]. Питанням моніторингу способу життя суб'єктів декларування присвячена ст. 51 Закону [1].

Моніторинг здійснюється спеціально уповноваженими особами НАЗК, які є працівниками структурного підрозділу та уповноважені на здійснення таких функцій. Діяльність спеціально уповноважених осіб має здійснюватись з додержання законодавства про захист персональних даних та не повинна передбачати надмірного втручання у право на недоторканість особистого та сімейного життя. Моніторинг способу життя реалізується НАЗК на підставі інформації, отриманої від фізичних та юридичних осіб, а також із ЗМІ та інших відкритих джерел інформації, яка містить відомості про невідповідність рівня життя суб'єктів декларування задекларованим ними майну і доходам.

Важливого значення набуває питання форм здійснення моніторингу способу життя суб'єктів декларування, котрі в Законі на разі не визначені. До таких заходів відносять: спостереження за переміщенням посадової особи (або членів їх сім'ї); спостереження за будинком або ж майном, що знаходиться в будинку; фотозйомка; відеозапис; фіксування результатів спостережень та ін.

Однак, відповідно до ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України НАЗК не є органом досудового розслідування та немає права здійснювати оперативно-розшукову діяльність, а тому діяльність НАЗК в контексті здійснення такого моніторингу потребує законодавчого регулювання.

Конституція України як основний закон також містить норми, яких повинні дотримуватись спеціально уповноважені органи під час здійснення моніторингу способу життя суб'єктів декларування. Зокрема, ст. 32 Конституції України закріплює, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди,

крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Під час здійснення моніторингу способу життя суб'єктів декларування важливим є також дотримання ст. 8 «Право на повагу до приватного і сімейного життя» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. (далі – Конвенція) [2]. Проаналізувавши положення Конвенції та практику ЄСПЛ, в контексті досліджуваної проблеми важливо приділити увагу таким питанням: чи завдається шкода приватному та сімейному життю особи під час здійснення відносно неї моніторингу способу життя; чи є відповідне втручання допустимим; чи є таке втручання необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб та ін.

Зокрема, у рішенні ЄСПЛ у справі *«Пек проти Сполученого Королівства»* від 28.01.2003 р. розглядаються питання щодо порушення ст. 8 Конвенції. У цьому рішенні ЄСПЛ відніс фотографування особи до дій, які є втручанням у її приватне життя. Під час розгляду справи поряд з іншим було доведено, що світлини особи були незаконно розповсюджені в засобах масової інформації. ЄСПЛ визнав такі дії незаконними та такими, що порушують ст. 8 Конвенції [3].

Досить важливим є визначення питання чи був захід із моніторингу спрямований на конкретну особу. Так, у рішенні ЄСПЛ у справі *«Шабота Віссі проти Угорщини»* від 12.01.2016 р. вказав, що закон який застосовувався до особи, був безпідставним – тобто підстав для індивідуальної підозри щодо особи, яка становила інтерес, не було. Тому ключовим під час моніторингу є наявність підстав вважати особу причетною до вчинення незаконних дій [4].

При цьому, важливо встановити співмірність, оскільки досить важко встановити чи є правомірним обмеження прав особи і чи будуть таким чином досягнуті легітимні цілі. В такому випадку, слід керуватись тим, чи можливо дізнатись відповідну інформацію про особу з відкритих джерел або за допомогою запитів до державних установ, які зможуть надати таку інформацію.

Наприклад, син (донька) посадової особи відвідує дорогий приватний дитячий садок. Для встановлення такого факту можна здійснити відкри-

те спостереження за особою або ж звернутись із запитом до керівництва відповідної установи. Важливим є реалізація форм моніторингу лише в межах, дозволених законодавством. Варто детально аналізувати те, як саме здійснюється моніторинг способу життя суб'єктів декларування та контролювати, щоб органи, уповноважені на здійснення такої діяльності, не зловживали наданими їм правами. Згідно п. 2 ст. 8 Конвенції відповідне спостереження за громадянами може бути припустимим лише, коли це є необхідним з огляду на легітимну мету.

Важливим напрямком вдосконалення антикорупційного законодавства має стати врегулювання порядку проведення моніторингу способу життя суб'єктів декларування. На жаль, законодавство, встановлюючи який саме уповноважений органам здійснює моніторинг, не регламентує порядку його відповідної діяльності.

Підсумовуючи, слід підкреслити важливість заходів фінансового контролю у публічній службі, у тому числі моніторингу способу життя суб'єктів декларування. Реалізація такого заходу має здійснюватись з обов'язковим дотриманням Конституції України та взятих на себе Україною міжнародних зобов'язань у сфері прав та свобод людини. На мою думку, за сучасних умов необхідно виражено виробити та нормативно врегулювати порядок здійснення моніторингу способу життя суб'єктів декларування, детально визначити його можливі форми та фактори, які впливають на обрання НАЗК тієї чи іншої форми. Крім того, важливим є вироблення механізмів забезпечення законності та контролю за діяльністю НАЗК у сфері здійснення відповідних заходів моніторингу.

Список використаних джерел: 1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № зі змін. та доп. *Офіційний вісник України*. 2014. № 87. Ст. 2474; 2. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_004; 3. Рішення ЄСПЛ у справі «Пек проти Сполученого Королівства» № 44647/98 від 28.01.2003 р. URL : <http://hudoc.echr.coe.int>; 4. Рішення ЄСПЛ у справі «Шабо та Віссі проти Угорщини» № 37138/14 від 12.01.2016 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int>; 5. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції» / В. С. Ковальський, О. І. Миколенко, Є. Л. Стрельцов, О. І. Клименко. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 380 с.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Федчишин С. А.

Мельниченко Марія Сергіївна
*студентка 2 групи 1 року навчання ОР «Магістр»
юридичного факультету Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

ПІДВИЩЕННЯ У СПЕЦІАЛЬНОМУ ЗВАННІ ЯК СКЛADOVA СЛУЖБОВОЇ КАР'ЄРИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ: ДОСВІД ХОРВАТІЇ

Тривалий час поліція сприймалася як засіб репресії, а її діяльність ґрунтувалася на засадах централізації та жорсткої субординації. Сучасна реформа поліції передбачає деполітизацію, надання якісних поліцейських послуг і забезпечення рівного доступу громадян до служби. Одним з елементів реформи є запровадження демократичної моделі вертикального просування по службі, що передбачає складання кваліфікаційних іспитів.

Метою дослідження є осмислення хорватського досвіду забезпечення вертикального просування поліцейських по службі крізь призму з'ясування можливості його апробації в Україні.

Вдосконалення процедури вертикального просування поліцейських по службі досліджувалася хорватськими фахівцями А. Величем та А. Орловичем.

Відповідно до статті 56 Закону Хорватії «Про поліцію» особа, прийнята в поліцію, набуває статусу поліцейського шляхом присвоєння спеціального звання. Згідно зі статтею 16 поліцейський має право на професійний розвиток, зокрема просування по службі [6]. Тобто службова кар'єра тлумачиться як позитивна оцінка діяльності поліцейського державою в особі відповідного органу, яка полягає у наданні йому вищого статусу та ширшого обсягу передбачених законом службових прерогатив. Відповідно до пункту 2 Положення про умови присвоєння поліцейських звань, ознаки поліцейських звань, функціональні ознаки посад, просування по службі та підвищення у поліцейському званні (далі – Положення) поліцейському у Хорватії спеціальне звання може бути присвоєне у звичайному, позачерговому та виключному порядку [4].

Звичайний порядок передбачає можливість присвоєння чергового поліцейського звання за умови дотримання таких вимог: 1) наявності необхідного рівня освіти; 2) успішного складання спеціального держав-

ного іспиту; 3) перебування у попередньому званні щонайменше 4 роки; 4) дотримання вимоги щодо підвищення кваліфікації відповідного виду; 5) оцінювання щонайменше оцінкою «добре» у період, необхідний для підвищення; 6) складення іспиту на звання (ч. 1 п. 3 Положення) [4].

Відповідно до п. 5 Положення до часу перебування у попередньому званні не зараховується рік, коли: 1) поліцейського оцінено на «задовільно» або «незадовільно»; 2) йому призначено покарання за серйозне порушення трудової дисципліни; 3) він був відсутній та не виконував посадові обов'язки 6 і більше місяців, крім випадку, коли відсутність є наслідком направлення на підвищення кваліфікації, виконання інших завдань у службових цілях або ж на підставі відповідних нормативно-правових актів [4].

Контроверсійним у контексті забезпечення рівності чоловіків та жінок є питання щодо включення до переліку «винятків відсутності» обставин, пов'язаних із материнством [1]. Окремі дослідники наголошують на недостатній обґрунтованості цієї пропозиції, оскільки фактично не перебуваючи на службі, особа не отримує необхідного досвіду професійної діяльності, що не корелюється з вимогою перманентного фахового зростання.

Позачерговий спосіб передбачає, що за пропозицією Голови поліції Міністр внутрішніх справ (далі – Міністр) може підвищити поліцейського у спеціальному званні раніше на рік, якщо упродовж двох останніх років його оцінено на «відмінно» та дотримано інші передбачені Положенням формальні вимоги [4]. Фактично це положення нівелює необхідність складання спеціального державного іспиту та іспиту на звання. Зазначимо, що таке підвищення можливе лише один раз в межах одного рівня освіти.

У виключному порядку підвищення у спеціальному званні може здійснюватися: Міністром за пропозицією Голови поліції, якщо поліцейський виявив виняткову хоробрість і самопожертву під час виконання службового завдання, врятувавши життя іншої людини, захистивши інші основоположні права людини або забезпечивши збереження особливо цінного майна, чим сприяв формуванню позитивного образу поліції; Міністром, якщо особливі досягнення поліцейського у службовій діяльності прямо вплинули на ефективність виконання завдань, віднесених до компетенції МВС (цим способом звання може бути присвоєно лише один

раз за період служби) [4]. А. Орлович наголошує, що керівники поліції не наділені «абсолютними» виконавчими повноваженнями по відношенню до підлеглих. Йдеться лише про ініціювання ними формальної процедури. Натомість рішення приймають відповідні служби на підставі закону та інших правових актів [2, с. 371].

Поліцейський має право скласти іспит на вище спеціальне звання за рік до настання передбачених законодавством умов. Заява подається до відповідної служби МВС. Поліцейський, який не склав іспит, може повторно скласти його не раніше, ніж через 6 місяців з дня попереднього складання [4].

В аналізованій царині існує низка колізій. Так, голова Синдикату поліцейських М. Пушкарич у зверненні до Міністра внутрішніх справ Д. Божиновича щодо складання іспиту на звання звертає увагу на скарги поліцейських про те, що їх не викликають для складання іспиту, колиними попередньо дотримано всіх вимог, тривале (майже 1 рік) очікування відповіді, вплив суб'єктивного чинника у системі оцінювання тощо [3].

Відзначимо, що А. Велич та А. Орлович доходять висновку, що переважна більшість хорватських поліцейських незадоволена існуючою системою побудови кар'єри [5, с. 192].

Резюмуючи, зазначимо, що аналіз правового механізму підвищення у спеціальному званні у Хорватії дає підстави стверджувати, що надання можливості поліцейським ініціативно скласти відповідні іспити зменшує їх залежність від керівників підрозділів та об'єктивно сприяє позитивній селекції поліцейських кадрів.

Натомість вітчизняна система ґрунтується на критеріях тривалості перебування поліцейського у спеціальному званні та залежності перспективи просування підлеглого по службі від рішення керівника щодо ініціювання процедури присвоєння спеціального звання.

Такий архаїчний підхід неминуче породжує корупційні ризики та демотивує персонал поліції.

Список використаних джерел: 1. Komentar pravobraniteljice za Telegram o diskriminaciji temeljem trudnoće i majčinstva vezano za napredovanje u službi 2019. URL: <https://www.prs.hr/index.php/priopcenja-prs/2797-komentar-prs-za-telegram-o-diskriminaciji-temeljem-trudnoce-i-majcinstva-vezano-za-napredovanje-u-sluzbi>; 2. Orlović A. Zakonsko-normativni zahtjevi vođenja u hrvatskoj policiji / Ante Orlović. // *Menadžment i sigurnost*. 2013. №8. Str. 365–377; 3. Polaganje policijskog zvanja

i nemogućnost napredovanja. 2018. URL: <https://spsh.hr/obavijesti-sindikata/143-polaganje-policijskog-zvanja-i-nemogucnost-napredovanja>; 4. Uredba o uvjetima za stjecanje policijskih zvanja, oznakama policijskih zvanja, funkcionalnim oznakama radnih mjesta, promaknuću i napredovanju kroz policijska zvanja NN 129/11, 15/13 od 10.11.2011. *Vlada Republike Hrvatske* URL: <https://www.zakon.hr/cms.htm?id=1481>; 5. Velić A. Upravljanje ljudskim potencijalima – percepcija policijskih službenika o obrazovanju i razvoju karijera u policiji / A. Velić, A. Orlović. *Policija i sigurnost*. 2018. №2. Str. 190–212; 6. Zakon o policiji №№ 34/11, 130/12, 89/14, 151/14, 33/15, 121/16, 66/19 na snazi od 18.07.2019. Hrvatski Sabor URL: <https://www.zakon.hr/z/282/Zakon-o-policiji>.

Науковий керівник: д. ю. н., професор, професор кафедри адміністративного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка Проневич О. С.

Михайлова Галина Ігорівна
*студентка 1 курсу 1 групи магістратури
Інституту підготовки юридичних кадрів
для СБ України Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ЗАХИСТ ПРАВА НА ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ У СВІТЛІ РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ

Прийняття Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 ознаменувало новий етап розвитку вітчизняної державної служби, істотно переформатування підходів до неї та наближення до європейських стандартів. У зв'язку з цим актуальним завданням видається аналіз новел Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 (далі – Закон України). Безпосередньо це стосується й дослідження питань захисту права громадян на державну службу.

Конституція України поруч з іншими політичними правами, гарантованими громадянам України, в частині 2 статті 38 закріплює рівне право доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування [1]. Відповідне право громадян закріплюється в конституціях більшості держав-членів Європейського Союзу та низки інших країн світу. Наприклад, Конституція Іспанії в частині 2 статті 23 гарантує громадянам рівність у доступі до виконання функцій держави

і зайнятті відповідних посад в органах державної влади; стаття 3 Конституції Королівства Нідерландів визнає за всіма громадянами рівне право щодо призначення на державну службу; стаття 60 Конституції Польщі встановлює, що «польські громадяни, які повною мірою користуються публічними правами, мають право доступу до публічної служби на рівних засадах» [2, с.39].

Проте, слід зауважити, що право на державну службу не має абсолютного характеру, адже обмежується законодавчо закріпленими вимогами до кандидатів на зайняття посади в органах державної влади. Поряд з цим, важливим є виважене унормування питань захисту права на державну службу. Новим Законом «Про державну службу» передбачено спеціальну статтю – статтю 11, у якій визначені основні правові норми щодо захисту права на державну службу [2]. Привертає увагу, що ця стаття Законом «Про внесення змін до деяких законів України щодо презавантаження влади» від 19.09.2019 була змінена.

Стаття 7 Закону України закріпила невичерпний перелік прав державних службовців, який не обмежується лише положеннями Закону, оскільки державні службовці також реалізують інші права, визначені у положеннях про структурні підрозділи державних органів та посадових інструкціях, затверджених керівниками державної служби в цих органах [3]. Пунктом 10 статті 7 Закону закріплено право державного службовця на оскарження в установленому законом порядку рішень про накладення дисциплінарного стягнення, звільнення з посади державної служби, а також висновку, що містить негативну оцінку за результатами оцінювання його службової діяльності [3].

Статтею 11 Закону України, зокрема, передбачено, що у разі порушення наданих цим Законом прав або виникнення перешкод у реалізації таких прав державний службовець у місячний строк з дня, коли він дізнався або повинен був дізнатися про це, може подати керівнику державної служби скаргу із зазначенням фактів порушення його прав або перешкод у їх реалізації. У скарзі державний службовець може вимагати від керівника державної служби утворення комісії для перевірки викладених у скарзі фактів [3].

В той же час, до прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо презавантаження влади» від 19.09.2019 передбачались додаткові гарантії захисту права на державну службу. Зокрема, у вигляді:

– включення до складу комісії для перевірки викладених у скарзі державного службовця фактів представників державного службовця, визначених ним самостійно із числа державних службовців цього державного органу, а також представників виборного органу первинної профспілкової організації з числа державних службовців, делегованих рішенням цього органу;

– наявності другої інстанції адміністративного оскарження (разі неотримання обґрунтованої відповіді керівника державної служби у встановлений строк або незгоди з відповіддю керівника державної служби державний службовець мав право звернутися із відповідною скаргою до центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері державної служби).

Проведений аналіз показав, що двоступенева модель адміністративного оскарження рішення керівників державної служби за сучасних продовжує використовуватись в законодавстві низки держав Європи. Так, частиною 1 статті 142 Кодексу цивільних службовців Греції від 05.02.1999 визначено, що рішення керівників цивільного службовця у системі дисциплінарної ієрархії можуть бути оскаржені до компетентної службової ради. Рішення службових рад першої інстанції оскаржуються до службової ради другої інстанції [4, с. 582].

На сьогоднішній день механізми забезпечення захисту права на державну службу перебувають на стадії активного розвитку та пошуку оптимальних моделей. Проте, на мою думку, нова редакція вітчизняного Закону суттєво погіршила становище державного службовця в частині реалізації ним права на захист порушених прав або усунення перешкод у реалізації таких прав.

Для повного та всебічного правового регулювання даного питання, вважаю, варто узагальнити і детально вивчити практику адміністративного та судового захисту права громадян на доступ до державної та муніципальної служби, а також врахувати позитивний міжнародний та зарубіжний досвід у відповідній сфері.

Список використаних джерел: 1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>; 2. Малюга А. В. Право громадян на державну службу в Україні: поняття, законодавче забезпечення, вимоги та обмеження до кандидатів. *Вісник НАДУ при Президентові України*. Серія «Державне управління».

2018. № 1. С. 38–44; 3. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII, зі змін та доп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#n387>; 4. Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України / за заг. ред. В. П. Тимошука, А. М. Школика. Київ : Конус-Ю, 2007. 735 с.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Федчишин С. А.

Околот Максим Геннадійович
*студент 6 курсу 7 групи Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

КОНТРАКТИ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ: АНАЛІЗ НОВЕЛИ

Однією з нещодавніх змін до Закону України № 889-VIII «Про державну службу» стало введення контрактів, які можуть укладатися із державним службовцем при призначенні його на посаду яка передбачає тимчасовий характер повноважень. Як зазначають деякі дослідники, така ідея не нова та має певні особливості. Наприклад, для англосаксонської системи є звичною відсутність просування по службі осіб, які приходять на державну службу за контрактом [1, с. 224]. В Україні Розділ V вказаного Закону не містить подібних обмежень при просуванні по службі для осіб, найнятих за строковим контрактом. Хоча це залежить від того, яку мету переслідує орган: зайняти вакантну посаду на певний час або знайти державного службовця (також на певний час), при цьому яку саме він посаду буде обіймати (а він може і просунутись по службі) не так важливо.

Строковість контрактів підкреслює і сам Закон: він укладається на строк до трьох років для забезпечення виконання завдань, які мають тимчасовий характер. Але при цьому існує ряд негативних моментів: сам контракт може містити додаткові підстави припинення державної служби. Більш того – кількість контрактів обмежена 7 відсотками від загального числа працівників для кожного органу [2, ч. 8 ст. 31–1, ч. 3 ст. 34, ст. 88–1]. Фактично усе це не робить контракт привабливим для потенційних державних службовців.

Втім, без позитивних (чи більш-менш нейтральних) положень також не обійшлося: за виконання умов контракту передбачена премія, а оплата праці встановлюється окремо від інших державних службовців [2, п. 3 ч. 3 ст. 50, ч. 2 ст. 51]. Доведеться чекати на конкретний розмір оплати праці за контрактом та практику заохочень у вигляді премії, але можна сказати, що це позитивний крок.

Звичайно, метою запровадження контракту є покращення вступу на державну службу (принаймні, так вона виводиться з тексту Закону), але також контракт сприяє полегшенню дослідження обов'язків державного службовця, які, зокрема, зазначаються і в контракті, що значно прискорює процедуру ознайомлення із функціями того чи іншого службовця [3, с. 263]. Втім, це не виключає необхідності складання посадових інструкцій, що призводить до нагромадження матеріалу із фактично однаковим змістом.

Загалом, можна зробити висновок про те, що контракти, з огляду на майбутнє затвердження Кабінетом Міністрів України Типових форм контрактів та положень про оплату праці за ними, це новела, що розвивається. Можна передбачити, що в майбутньому регулювання контрактів зазнає істотних змін. Проте на тому рівні, на якому вони врегульовані зараз, контракти – це лише виокремлена, ізольована форма строкових трудових договорів, яка збільшує обсяг відповідальності державного службовця, що, на нашу думку, не є привабливим з точки зору кадрової політики.

Список використаних джерел: 1. Мазурик С. А., Гусар О. А. Службова кар'єра: регламентація просування, припинення / *Суспільство, право, психологія та педагогіка: поступ у майбутнє*: зб. матеріалів міжнар. курсантсько-студентського форуму «STUDIOBESNA 2017» (Київ, 21 квіт. 2017 р.). відп. ред. Л. А. Лазаренко. К.: Ін-т крим.-викон. служби, 2017. с. 223–225; 2. Про державну службу: Закон України № 889-VIII від 10.12.2015. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2016, № 4, ст. 43; 3. Сьомак Р. С. Дисциплінарна відповідальність співробітників органів охорони правопорядку. *Верховенство права – основоположний принцип правової держави*: VII Науковий круглий стіл молодих вчених, аспірантів та магістрів, 18 грудня 2015 р., м. Харків: Збірник тез доповідей. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. с. 259–267.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Со-
ловйова О. М.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАОХОЧЕНЬ ЩОДО ПОСАДОВИХ ОСІБ МИТНИХ ОРГАНІВ

В умовах формування оновленої системи митної служби України, діяльність посадових осіб митних органів потребує переосмислення в частині з'ясування ролі й значення заохочення, розширення сфери його застосування та системи. Залишаючись спорідненим з такими методами адміністрування як переконання та примус, заохочення полягає в застосуванні з боку суб'єкта управління засобів, способів, прийомів впливу, які спонукають, схиляють, направляють поведінку, волю відповідного суб'єкта належним чином. При цьому складається ситуація, за якої такий об'єкт впливу також є зацікавленим та вмотивованим на досягнення необхідного кінцевого результату. Застосування заохочень до посадової особи дозволяє вирішити декілька завдань: по-перше, це висока оцінка її діяльності; по-друге, стимулювання подальшого розвитку її кар'єрного зростання; по-третє, переконання посадової особи у вигідності відповідального ставлення до виконання покладених на неї обов'язків та реалізації прав; по-четверте, покращення службової дисципліни.

Чинний Митний кодекс України (далі МК України) [1] на відміну від попередніх своїх редакцій містить окремі положення щодо заохочень. Так ст. 554 МК України встановлено, що для заохочення за значні особисті досягнення у здійсненні державної митної справи, активність та ініціативність, виявлені під час виконання службових (трудових) обов'язків, устанавлюються заохочувальні відзнаки митних органів у вигляді медалей, нагрудних знаків, значків, грамот. З метою реалізації зазначеного положення МК України та Указу Президента України «Про відомчі заохочувальні відзнаки» від 30.05.2012 р. № 365/2012, Міністерством доходів і зборів України до складу яких тоді входили митні органи, було встановлено відомчі заохочувальні відзнаки [2]. Наразі даний наказ є чинним, хоча дане міністерство було зліквідовано, а забезпечен-

ня реалізації державної митної політики здійснює Державна митна служба України (далі – ДМСУ) та її територіальні підрозділи – митні органи, тому перегляду потребують відомчі заохочувальні відзнаки. ДМСУ має привести у відповідність до чинного законодавства не тільки свої нормативні акти, а переглянути перелік заходів заохочення, розширити його.

Крім того, з моменту втрати чинності Дисциплінарного статуту митної служби України [3], простежується відступ від об'єднання в заохоченні матеріального і морального стимулювання. З усуненням такого виду заохочення, як «нагородження грошовою премією» (було передбачено Дисциплінарним статутом) залишилися заходи заохочення, що стимулюють здебільшого лише морально. Така ситуація значно послабляє позитивні характеристики заохочень. Відповідно до ч. 1 ст. 50 Закону України «Про державну службу», держава забезпечує достатній рівень оплати праці державних службовців для професійного виконання посадових обов'язків, заохочує їх до результативної, ефективної, доброчесної та ініціативної роботи. Цитована норма свідчить про важливу спрямованість заохочень в організації та управлінні державною службою. Стаття 53 цього закону встановлено, що за бездоганну та ефективну державну службу, за особливі заслуги до державних службовців застосовують такі види заохочень: 1) оголошення подяки; 2) нагородження грамотою, почесною грамотою, іншими відомчими відзнаками державного органу; 3) дострокове присвоєння рангу в порядку; 4) представлення до нагородження урядовими відзнаками та відзначення урядовою нагородою (вітальний лист, подяка, почесна грамота); 5) представлення до відзначення державними нагородами. Примітним залишається відсутність матеріально стимулюючих заохочень, проте передбачено наявність премій – премія за результатами щорічного оцінювання службової діяльності і місячна або квартална премія відповідно до особистого внеску в загальний результат роботи державного органу. Види заохочень в цих підзаконних нормативних актах різняться.

Порядок застосування заохочень до посадових осіб митних органів регламентується також низкою галузевих підзаконних нормативних актів. Так, наприклад, Згідно з Положенням про ДМСУ (затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 227), обов'язок щодо

«вирішення в установленому порядку питання щодо заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності державних службовців та працівників апарату ДМСУ, керівників її територіальних органів... «покладено на Голову ДМСУ. Уточнимо, що цей обов'язок, як випливає з Положення, стосується обмеженого кола осіб – виключно державних службовців та працівників апарату ДМСУ, а також керівників територіальних органів та незначної кількості посад, що належать до номенклатури Голови служби. Рішення щодо застосування заохочень працівників інших митних органів приймаються їхніми суб'єктами дисциплінарної влади, тобто безпосередніми керівниками митних органів.

Митниці, як митні органи, у межах своїх повноважень, на основі та на виконання доручень ДМСУ видають нормативно-правові акти організаційно-розпорядчого характеру, організують та контролюють їх виконання. До таких наказів актів належить регламент митниці, в якому серед інших повноважень, містяться й повноваження щодо порядку застосування заохочень посадових осіб. Регламент кожної митниці розробляється з урахуванням положень типового орієнтовного регламенту, розробленого виключно для митниць.

До нормативних актів, які передбачають можливість застосування заохочення як способу підвищення рівня службової дисципліни належать і правила внутрішнього трудового розпорядку.

У цьому контексті доцільно згадати, що наказом Національного агентства України з питань державної служби від 03.03.2016 р. № 50 затверджено Типові правила внутрішнього службового розпорядку й рекомендовано керівникам органів державної влади або їх апарату за погодженням з виборним органом первинної профспілкової організації затвердити правила внутрішнього службового розпорядку на підставі Типових правил, розроблених і закріплених цим Агентством[4].

Таким чином, сьогодні в кожному митному органі розроблено й ухвалено правила внутрішнього трудового розпорядку – локальний нормативний акт, що регламентує організацію праці, встановлює основні обов'язки і права його працівників тощо.

Так, наприклад, невід'ємною частиною Колективного договору між адміністрацією Запорізької митниці та первинною профспілковою організацією працівників Запорізької митниці (ухвалений на зборах трудо-

вого колективу 29.11.2016 р. із змінами) є Правила внутрішнього трудового розпорядку для працівників Запорізької митниці, в яких розділ VI присвячений відповідальності за порушення трудової дисципліни. Іншим шляхом питання застосування заохочень працівників органів і зборів було вирішено в Дніпровській митниці. Підстави заохочення та порядок його застосування в цьому митному органі регламентується іншим локальним актом – Колективним договором між адміністрацією та первинною профспілковою організацією Дніпровської митниці.

Таким чином, заохочення посадових осіб митних органів, їх система та порядок застосування встановлено розрізною сукупністю нормативно-правових актах, різної юридичної сили та суб'єктів нормотворення.

Такий механізм правового регулювання інституту заохочень обумовлює відсутність єдиного підходу щодо їх системи та підстав, хоча є однаковість щодо порядку їх застосування. Позначається все це на застосуванні заохочень в кожному конкретному випадку.

Відтак, з метою удосконалення механізму правового регулювання застосування заохочень щодо працівників митних органів, цілком виправданим є його уніфікація з загальним законодавством про державну службу, що регламентує систему заохочень, підстави та порядок їх застосування тощо. Така пропозиція цілком корелюється з тенденцією уніфікації законодавства про державну службу, щодо осіб, які її проходять в різних державних інституціях, в тому числі й в митних органах.

Список використаних джерел: 1. Митний кодекс України від 13 березня 2012 року. *Відомості Верховної Ради України.* 2012. №44–45, №46–47, №48. Ст. 552; 2. Про встановлення відомчих заохочувальних відзнак Міністерства доходів і зборів України: наказ Міністерства доходів і зборів України від 16.07.2013 р. №275. *Офіційний вісник України.* 2013. №61. Ст. 2201; 3. Про Дисциплінарний статут митної служби України: Закон України від 6 вересня 2005 року. *Відомості Верховної Ради України.* 2005. №42. Ст. 467 (втратив чинність).; 4. Типові правила внутрішнього службового розпорядку: затв. наказом Національного агентства України з питань державної служби від 03.03.2016 р. №50. *Офіційний вісник України.* 2016. №29. Ст. 1175.

Науковий керівник: д. ю. н., професор, член-кореспондент НАПрН України, декан юридичного факультету Запорізького національного університету Коломоєць Т. О.

Русінка Андрій Віталійович
*студент 5 курсу 7 групи Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ЦИФРОВЕ РОБОЧЕ МІСЦЕ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ

21 століття називають століттям технологій та відкритих можливостей в умовах динамічного розвитку нових цифрових інструментів та послуг. Не оминули ці процеси і сферу державного управління. Зокрема, Кабінетом Міністрів України було схвалено Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації (розпорядження від 17 січня 2018 р. № 67-р). Даною Концепцією було введено нове для законодавства нашої держави поняття «цифрове робоче місце». Під яким слід розуміти віртуальний еквівалент фізичного робочого місця, котрий вимагає належної організації, користування та управління, оскільки воно має стати запорукою підвищення ефективності праці та створення для них більш сприятливих умов.

Запровадження цифрових робочих місць однозначно є кроком у майбутнє, до того ж мають стати альтернативою для державних службовців. У зв'язку з цим, Верховна Рада України 19.09.2019 р. прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо перезавантаження влади», яким передбачено доповнення статтею 31¹ Закон України «Про державну службу». Дана стаття передбачає можливість укладення контракту про проходження державної служби з особою, яка призначається на посаду державної служби. Зазначається, що в умовах такого контракту може бути передбачена можливість державного службовця виконувати роботу дистанційно. Контракт укладається на строк до 3 років, за умови належного його виконання державним службовцем, може бути продовжений на один раз за угодою сторін на той самий строк.

Отже, у разі укладання державним службовцем такого контракту, його робоче місце буде не фізичним для нашого розуміння, а цифровим, що забезпечить можливість виконання ним посадових обов'язків за межами державної установи.

Цифрові робочі місця мають багато переваг, зокрема, як зазначає І. П. Лопушинський, вони сприяють гнучкості методів виконання посадових обов'язків державними службовцями, стимулюють їхню спільну

роботу та взаємодію, підтримують децентралізовані та мобільні робочі середовища, передбачають обрання технологій для роботи. Крім того, перевагами цифрових робочих місць є зменшення витрат на апаратне забезпечення, офісні приміщення, відрядження тощо.

Колишній Прем'єр-міністр України В. Б. Гройсман зазначив, що практичне впровадження Концепції в частині застосування «цифрового робочого місця» сприятиме зменшенню автомобільних заторів в години пік на 40–50% у столиці та містах-мільйонниках, що поліпшить екологію.

Дистанційне виконання посадових обов'язків створить умови для праці фахівців, які через зовнішні обставини не мають можливості протягом робочого дня перебувати в офісі. Мова йде про осіб з обмеженими можливостями або про осіб, в яких є малі діти або на піклуванні яких перебувають батьки похилого віку. Таким чином, це сприятиме зменшенню безробіття в країні та забезпечить соціальну допомогу особам з особливими потребами.

Не дивлячись на всі ці переваги, на сьогодні Кабінет Міністрів України так і не розробив механізм практичної реалізації положень Концепції з приводу цифрових робочих місць. Тому багато залишається відкритих питань. Наприклад, які саме посади будуть віднесені до тих, які особа зможе займати і при цьому виконувати роботу дистанційно.

Однак з огляду на зміст ч. 3 ст.31¹ Закону України «Про державну службу» в якій зазначено, що суб'єкт призначення або керівник державної служби приймають рішення про віднесення посади державної служби до посад, призначення на які здійснюється з укладанням контракту про проходження державної служби, можна припустити, що вищезазначені особи визначатимуть роботу, яку можна буде виконувати дистанційно, а яку ні.

Також виходячи зі змісту даної статті можна сказати, що кількість посад з цифровими робочими місцями має бути обмеженою.

Також можна стверджувати, що на таких державних службовців поширюватимуться всі положення законодавства про державну службу. Хоча економічність цифрових робочих місць беззаперечна, однак, вважаємо, що держава має передбачити забезпечення таких державних службовців смартфонами та планшетами.

Отже, запровадження цифрових робочих місць для державних службовців є позитивним явищем. Використання в державному сегменті «цифрових» робочих місць наблизить державних службовців до суспільства, дозволить їм більш якісно виконувати покладені на них завдання,

а також заощадити значні кошти. Оскільки у майбутньому успішними стануть ті держави, які зламують бар'єри між людьми, робочими місцями й технологіями та розширяють можливості своїх громадян, дозволивши їм бути ефективними та творчими незалежно від місцезнаходження, можна сказати, що Україна на вірному шляху.

Список використаних джерел: 1. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року № 67-р. – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67–2018-%D1%80>; 2. Лопушинський І. П. «цифрові робочі місця» державних службовців як вагома складова електронного урядування в Україні. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2018. № 1. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2018_1/29.pdf; 3. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889–19>; 4. Про внесення змін до деяких законів України щодо презавантаження влади Закон України від 19.09.2019 № 43. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/117–20>; 5. Цифрова адженда України – 2020 («Цифровий порядок денний» – 2020): Концептуальні засади (версія 1.0). Першочергові сфери, ініціативи, проекти «цифровізації» України до 2020 року. URL: <https://ucsi.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Червякова О. Б.

Сорокін Артем Анатолійович
*студент I курсу магістратури I групи
Інституту підготовки юридичних кадрів
для СБ України Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ВІДСТОРОНЕННЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ВІД ВИКОНАННЯ ПОСАДОВИХ ОBOB'ЯЗКІВ: ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СВІТЛІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо презавантаження влади» від 19.09.2019 р. нещодавно були внесені змі-

ни до ч. 1–2 ст. 72 «Відсторонення державного службовця від виконання посадових обов’язків» Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 р. У зв’язку з оновленням законодавства про державну службу аналіз інституту відсторонення державного службовця від виконання посадових обов’язків є досить актуальним.

Відповідно до змін, державного службовця може бути відсторонено від виконання посадових обов’язків лише за вчинення вичерпної кількості дисциплінарних проступків (п. 1, 7–10 та 14 ч. 2 ст. 65 Закону України «Про державну службу»), чого не передбачалось попередньою редакцією ст. 72 Закону. Поряд з цим, із відповідними змінами було визначено й перелік обставин, за яких таке відсторонення може застосовуватись. Зокрема, закріплено, що рішення про відсторонення державного службовця від виконання посадових обов’язків приймається відповідно керівником державної служби або суб’єктом призначення одночасно з прийняттям рішення про порушення дисциплінарного провадження або під час його здійснення у разі: (а) наявності обставин, що дають підстави вважати, що такий державний службовець може знищити чи підробити речі і документи, які мають суттєве значення для дисциплінарного провадження; (б) впливу на працівників державного органу та інших осіб, зокрема, здійснення протиправного тиску на підлеглих, погрози звільненням з роботи; (в) перешкоджання в інший спосіб об’єктивному виченню обставин вчинення дисциплінарного проступку.

Заслуговує на увагу зарубіжний (зокрема, європейський) досвід у сфері правового регулювання дисциплінарного провадження, відсторонення державних службовців від виконання посадових обов’язків. Проведений аналіз дозволяє визначити види європейських держав з огляду на особливості законодавчого регулювання відсторонення державних службовців від виконання посадових обов’язків, встановлення мети та природи такого заходу:

- 1) держави, у яких відсторонення від посади є лише дисциплінарним стягненням (зокрема, Франція);
- 2) держави, у яких відсторонення від посади є як попереджувальним заходом, так і дисциплінарним стягненням (наприклад, Естонія, Грузія та ін.);
- 3) держави, у яких відсторонення від посади є лише попереджувальним заходом (наприклад, Греція, Литва, Польща, Чехія та ін.).

Так, у Законі Франції «Про статутні положення стосовно публічної служби держави» від 11.01.1984 р. тимчасове відсторонення від виконання службових обов'язків врегульоване як дисциплінарне стягнення. При цьому, існує два види відсторонення залежно від його тривалості: а) відсторонення, що застосовується на термін до 15 днів (II група дисциплінарних стягнень); б) відсторонення на термін від трьох місяців до двох років (III група дисциплінарних стягнень) (ст. 66 Закону Франції) [1, с. 194].

Закон Естонії «Про публічну службу» від 25.01.1995 р. визначає відсторонення від служби заходом попереджувального характеру, але у той же час врегулює його і як вид дисциплінарного покарання. Особливістю останнього є те, що воно накладається на строк не більше 10 робочих днів підряд за графіком та з обов'язковим припиненням виплати заробітної плати (ст. 85 Закону Естонії) [1, с. 488]. У випадку з'явлення державного службовця у стані сп'яніння його керівник зобов'язаний відсторонити такого службовця. Крім того, законодавством передбачено, що керівник має право відсторонити державного службовця від виконання обов'язків на час дисциплінарного провадження (ст. 109–110 Закону Естонії) [1, с. 498].

Згідно Федерального закону Німеччини «Про статус чиновників» від 31.03.1999 р. на період дисциплінарного провадження державному службовцю може бути «заборонено ведення службових справ» (ст. 60 Закону ФРН) [1, с. 244].

Вивчення зарубіжного досвіду показало, що у законодавстві низки зарубіжних держав відсторонення від виконання повноважень за посадою передбачається як у ході притягненні особи до кримінальної відповідальності, так і при дисциплінарному провадженні. Наприклад, Закон Чехії «Про службу державних службовців у адміністративних установах і про винагороду державних службовців та інших працівників адміністративних установ» від 26.04.2002 р. містить положення, згідно з яким відсторонення від служби відбувається тільки через повідомлення про притягнення державного службовця до кримінальної відповідальності (ст. 37 Закону Чехії) [1, с. 290]. При цьому, відповідно до Закону Польщі «Про цивільну службу» від 18.11.1998 р. відсторонюється від виконання обов'язків тільки заарештований цивільний службовець, але генеральний директор установи може припинити виконання обов'язків на час дис-

циплінарного або кримінального провадження (*ст. 58–59 Закону Польщі*) [1, с. 405–406].

У Законі Литви «Про публічну службу» від 23.04.2002 р. закріплено положення, відповідно до якого державний службовець, якого відсторонили від посади, має право бути переведеним на нижчу посаду за умови, що це не суперечить меті відсторонення (*ст. 34 Закону Литви*) [1, с. 443]. Безумовно, такий припис заслуговує на увагу. Слід зазначити, що за такого підходу не втрачається потенціал державного службовця та створюються умови для уникнення перевантаження державного органу, оскільки відповідний державний службовець може бути корисний установі та його відсторонення не буде створювати навантаження для інших службовців. Проте, за такого підходу виникає питання, зокрема щодо розмежування інститутів «відсторонення від виконання посадових обов'язків» та «переведення». Крім того, існують і ризики впливу на підлеглих та осіб, що здійснюють дисциплінарне провадження, або знищення певних документів, тож особу слід переводити на посаду, де повністю усуваються ці ризики, а якщо їх усунення неможливе, то відсторонювати особу без переведення на нижчу посаду.

Кодекс цивільних службовців Греції від 09.02.1999 р. визначає перелік випадків, як і в Україні, за яких державного службовця відсторонюють від служби під час дисциплінарного провадження: через порушення дисципліни, результатом якої може бути остаточне звільнення зі служби та існують обґрунтовані підозри, що він міг здійснювати недобросовісне управління відповідно до звіту наглядового органу чи компетентного інспектора. Відсторонення від посади попередньо може здійснювати керівник, але остаточне рішення приймає службова рада (*ст. 104 Закону Греції*) [1, с. 564].

На мою думку, зміни до ст. 72 «Відсторонення державного службовця від виконання посадових обов'язків» Закону України «Про державну службу», що відбулися 19.09.2019 р., є позитивними. Водночас, вважаю, що і сьогодні існує необхідність вдосконалення окремих законодавчих положення у контексті європейського досвіду. Зокрема, на мою думку, слід надати державному службовцю, якого відсторонили від виконання посадових обов'язків, право бути переведеним на нижчу посаду за умови, що таке переведення не суперечить меті відсторонення. При цьому, рішення про таке відсторонення пропонується приймати не одноособово,

а колегіально (наприклад, за рішенням дисциплінарної комісії з розгляду дисциплінарних справ в державному органі). Водночас, за наведеного підходу існує необхідність зваженого вироблення, нормативного закріплення та практичної дії механізмів, спрямованих на забезпечення оперативності прийняття рішень такою дисциплінарною комісією.

Список використаних джерел: 1. Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України/ за заг. ред. В. П. Тимошука, А. М. Школика. Київ:Конус_Ю, 2007. 735 с.;

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Федчишин С. А.

Сухорабський Дмитро Костянтинович
студент 2 курсу 16 групи юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМИ РОЗМЕЖУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ТА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ЗА ОДЕРЖАННЯ ПОДАРУНКА ТА/АБО НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ

На сьогоднішній день існує проблема розмежування кримінальної та адміністративної відповідальності за одержання державними службовцями грошей та/або послуг тощо, які можуть передаватися їм або у формі подарунка, або як неправомірна вигода.

Під час розгляду справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, виникає низка питань, які не можуть бути однозначно вирішені, а порядок адміністративного провадження не може бути визнаний таким, що повністю задовольняє потреби теорії і практики протидії корупції [1, с. 173].

Показовим є рішення Городнянського районного суду Чернігівської області у справі № 732/411/17. За обставинами справи 15 грудня 2016 р. ОСОБА_1, користуючись своїми повноваженнями посадової особи митного органу, який забезпечує формування та реалізацію державної по-

літики у сфері державної митної справи, у своєму службовому кабінеті, розташованому в адміністративній будівлі митного посту «Сеньківка» за адресою: Чернігівська область, Городнянський район, с. Сеньківка, вул. Дружби, 38 отримала у подарунок грошові кошти від громадянина ОСОБА_5 ОСОБА_6 в сумі 200 грн за прискорення митного оформлення вантажу та безперешкодний в'їзд останнім на митну територію України в режимі транзит на автомобілі НОМЕР_1 (BG). За результатами розгляду справи суд дійшов висновку про винність ОСОБА_1 у вчиненні адміністративного корупційного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172–5 КУпАП. [2]. З такою позицією погодився також і Апеляційний суд Чернігівської області (постанова від 26 травня 2017 р.) [3].

Проте, на наш погляд, подібний підхід до кваліфікації вчиненого порушення є помилковим. Ми вважаємо, що у даному випадку мало місце не адміністративне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 172–5 КУпАП, а кримінальне правопорушення, каране за ст. 368 КК України [4, с. 89].

Для обґрунтування нашої позиції пропонуємо більш детально розглянути зміст процитованого вище судового рішення та обставин справи. Насамперед треба дати відповідь на питання про можливість поширення дії Закону України «Про запобігання корупції» (далі – Закон) на ОСОБА_1, про яку згадувалося вище. Як випливає із судового рішення, ОСОБА_1 є посадовою особою митного органу, який забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері державної митної справи. Якщо перенести це твердження на положення п.п. «е» п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону, стає очевидним, що його норми поширюють свою дію і на посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику і, відповідно, на ОСОБА_1.

Наступним кроком є з'ясування змісту понять «подарунок» і «неправомірна вигода» та проведення їх розмежування. Так, відповідно до ст. 1 Закону подарунок – це грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової. Що ж до неправомірної вигоди, то під нею розуміються грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав.

У чому ж полягає різниця між названими категоріями? Існує думка, що одержання неправомірної вигоди завжди пов'язане з необхідністю використання особою свого службового становища. А одержання подарунка не завжди пов'язане з виконанням повноважень [5, с. 31]. У цій тезі є раціональне зерно, оскільки службова особа не завжди має умисел на отримання подарунка, а отримання неправомірної вигоди завжди супроводжується таким умислом. Тому під час розслідування цієї категорії справ необхідно з'ясувати, чи було пов'язане отримання грошей та/або послуг з виконанням особою своїх функцій. Отже, від відповіді на це запитання і буде залежати кваліфікація вчиненого.

Для спрощення процесу кваліфікації пропонуємо звернути увагу на наступне:

1) якщо державний службовець отримав гроші та/або послуги тощо до вчинення дій, які становлять його повноваження, то у даному випадку такі дії необхідно кваліфікувати як отримання неправомірної вигоди;

2) якщо державний службовець отримав гроші та/або послуги тощо після вчинення дій, які становлять його повноваження, то це необхідно також кваліфікувати як неправомірну вигоду. При цьому доречно звернути увагу на позицію Б. В. Волженкіна, який обґрунтовано вказує: якщо матеріальна цінність отриманого на знак подяки предмета є явно незначною (букет квітів, коробка цукерок тощо), і з боку особи, яка вручила такий предмет, це було винятково знаком вдячності, уваги, то треба говорити лише про службовий проступок, який не досяг суспільної небезпеки, притаманної злочину [6, с. 25]. З огляду на це необхідно встановити чітку межу вартості такої «подяки», з якої починається кримінальна відповідальність за отримання неправомірної вигоди (про це буде йтися нижче);

3) якщо державний службовець отримав гроші та/або послуги тощо, що не пов'язано з виконання або невиконанням ним своїх повноважень, то такі дії необхідно кваліфікувати як отримання подарунка, що може тягнути за собою адміністративну відповідальність за ст. 172–5 КУпАП (у випадку, якщо вартість подарунка перевищує один прожитковий мінімум).

Повертаючись до кримінальної відповідальності за отримання неправомірної вигоди, наголошуємо на тому, що на сьогодні законодавець не визначив мінімальний розмір такої вигоди, за отримання якої може

(має) наставати кримінальна відповідальність. Очевидно, що за отримання державним службовцем 100 грн неправомірної вигоди недоречно ставити питання про притягнення його до кримінальної відповідальності.

З огляду на викладе необхідно: 1) встановити розмір неправомірної вигоди, з якого може наставати кримінальна відповідальність; 2) доповнити КУпАП новою статтею, яка передбачала б адміністративну відповідальність за отримання неправомірної вигоди, якщо у діях особи немає складу злочину відповідно до ст. 368 КК.

Список використаних джерел: 1. Завгородня Л. О. Деякі аспекти провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 3. 454 с.; 2. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66031370>; 3. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66727627>; 4. Дудоров О. О. Узагальнення судової практики у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією (статті 172–4 172–9 КУпАП). Київ, 2019. 253 с.; 5. Бугайчук К. Л., Безпалова О. І., Джафарова О. В., Іванцов В. О., Шаграва С. О. Адміністративна відповідальність за правопорушення пов'язані із корупцією: практич. посіб. Харків : Харк. нац. ун-т. внутр. справ, 2016. 100 с.; 6. Волженкин Б. В. «Обычный подарок» или взятка? *Законность*. 1997. №4. С. 24–26.

Науковий керівник: *д. ю. н., професор, завідувач кафедри адміністративного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Мельник Р. С.*

Уколова Євгенія Олексіївна

студентка 2 курсу 5 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Дисциплінарна відповідальність є видом юридичної відповідальності і полягає у наявності у працівника обов'язку, згідно з яким він відповідає перед роботодавцем за вчинений ним дисциплінарний проступок і зазнає негативних наслідків у вигляді певних заходів стягнення.

Дисциплінарній відповідальності притаманні такі риси, які відрізняють її від інших:

- 1) вона застосовується лише до фізичних осіб;
- 2) правопорушник та орган, що притягає його до відповідальності, пов'язані трудовими або службовими відносинами;
- 3) підставою притягнення до цього виду відповідальності є скоєння дисциплінарного проступку;
- 4) під дисциплінарним проступком розуміємо порушення правил і норм, які встановлюються у зв'язку з виконанням трудових обов'язків чи проходженням служби.

На сьогодні існує велика кількість доктринальних досліджень та наукової літератури, яка стосується розгляду проблематики даної відповідальності. В своїх працях це питання висвітлювали такі вчені, як Ківалов С. В., Рабінович П. М., Бахрах Д. М., Битяк Ю. П., Мацюка А. Р., Данченко М. І та багато інших.

Науковці виділяють такі два види дисциплінарної відповідальності: загальну та спеціальну.

На нашу думку, дисциплінарна відповідальність військовослужбовців виступає одним із підвидів спеціальної дисциплінарної відповідальності, яка передбачає наявність як загальних, так і спеціальних ознак, які дають можливість відмежовувати її від інших видів та підвидів дисциплінарної відповідальності.

Спеціальними властивостями (ознаками) є:

- а) спеціальний суб'єкт правопорушення, у ролі якого може виступати військовослужбовець (призову за мобілізацією, строкової служби, військової служби за контрактом);
- б) спеціальний нормативний акт (статут), що встановлює відповідальність
- в) особливий (хоча й доволі спрощений) порядок притягнення до відповідальності;
- г) різноманітність видів стягнень. До них, зокрема, належать: догана, сувора догана, зауваження, пониження у військовому званні на один ступінь, попередження про неповну службу відповідність тощо.

Окремо слід відмітити те, що з дисциплінарною відповідальністю військовослужбовців тісно пов'язана така категорія як «військова дисципліна», під якою мається на увазі неухильне та бездоганне дотриман-

ня усіма військовослужбовцями правил і порядку, що встановлюються військовими статутами та іншими законодавчими актами. Вона базується на усвідомленні військовослужбовцями свого військового обов'язку, відповідальності за захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, на їх вірності Військовій присязі [1, п. 1, 2].

Нині правове регулювання дисциплінарної відповідальності військовослужбовців має низку недоліків. Центральне місце тут займає відсутність легального визначення самого терміну «дисциплінарна відповідальність». Виходячи з перерахованих вище ознак та спираючись на думки ряду науковців, ми спробуємо запропонувати авторське визначення. На наш погляд, дисциплінарна відповідальність військовослужбовців є підвидом спеціальної дисциплінарної відповідальності, яка полягає у застосуванні до військовослужбовців конкретних дисциплінарних стягнень за скоєння передбачених Дисциплінарним статутом проступків у визначеному законом порядку. Дисциплінарну відповідальність військовослужбовців регламентує Дисциплінарний статут Збройних Сил України (надалі Дисциплінарний Статут), затверджений Законом України від 24 березня 1999 року № 551-XIV. Окремо зазначимо, що дисциплінарній відповідальності за цим Дисциплінарним статутом підлягають також і особи, що прирівняні до військовослужбовців (наприклад, особи що несуть службу у Державній спеціальній службі транспорту).

В основу дисциплінарної відповідальності військовослужбовців покладено захист військової дисципліни і правопорядку, запобігання порушень та боротьба з ними, а також застосування заходів виховного характеру до військовослужбовців. Вона має місце тоді, коли військовослужбовець вчинив дисциплінарний проступок, який полягає у порушенні військової дисципліни чи громадського порядку, що за ступенем та характером суспільної небезпеки підпадає під покарання службового начальника (командира) [2, ст. 80]. Щодо цього Дисциплінарний статут встановлює, що у випадку невиконання або неналежного виконання військовослужбовцем встановлених обов'язків, якщо він буде порушувати військову дисципліну, командир зі свого боку повинен нагадати йому про службові обов'язки або в разі необхідності накладити дисциплінарне стягнення [1, п. 45].

На жаль, поняття «дисциплінарного проступку», так як і поняття «дисциплінарної відповідальності», не знайшло свого закріплення в нормативних актах. Також немає і норм щодо обставин, які пом'якшують чи

скасовують дисциплінарну відповідальність (виконання наказу законного характеру, крайня необхідність), щодо складу дисциплінарного делікту, щодо обставин, які обтяжують відповідальність (розмір, нанесених збитків, тяжкість, повторність) [3, ст.45].

Жодний законодавчий акт не містить і вимог щодо з'ясування виду і форми вини порушника при притягненні його до дисциплінарної відповідальності. Натомість в Дисциплінарному статуті закріплено положення, які передбачають, що командир наділений правом стягнення за дисциплінарний проступок і він його застосовує тільки у разі необхідності. Тобто, командиру надано повноваження на власний розсуд приймати рішення про наявність факту правопорушення, рівень його шкідливості, необхідність накладати на порушника стягнення та вид стягнення, що застосовується. Отже, можна дійти висновку, що дисциплінарна відповідальність військовослужбовців є підвидом спеціальної дисциплінарної відповідальності. В нашій державі вона регулюється відповідним спеціальним нормативним актом – Дисциплінарним статутом Збройних Сил України.

Однак у ньому не закріплена ціла низка норм, необхідних для забезпечення справедливого притягнення порушника до відповідальності. Це створює ризики порушення прав людини та військовослужбовця, а також формує передумови для зловживань з боку осіб, наділених правом накладати дисциплінарні стягнення. Такий стан справ може відбитися на рівні військової дисципліни та боєздатності Збройних Сил України. Тому було б доречно більш детально врегулювати питання дисциплінарної відповідальності і, відповідно, внести низку доповнень до Дисциплінарного статуту.

Список використаних джерел: 1. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України: Закон України від 24 березня 1999 р. № 551-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-14>; 2. Шкарпицька В. К. Окремі питання дисциплінарної відповідальності військовослужбовців. *Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасне, майбутнє : матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Одеса, 19 трав. 2017 р.), 2017. Т. 2. С. 79–81; 3. Туркот М. Розмежування адміністративної і дисциплінарної відповідальності військовослужбовців. *Вісник Національної академії прокуратури України.* 2017. № 1. С. 40–47

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Зима О. Т.

Чорна Вікторія Миколаївна
*студентка 1 курсу магістратури 1 групи
Інституту підготовки юридичних кадрів
для СБ України Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД У СФЕРІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

В сучасних умовах реформування державної служби важливого значення набуває вироблення оптимальної моделі мотивації державних службовців, у тому числі вирішення проблеми так званої їх «низької матеріальної мотивації». З огляду на збільшення посадових окладів та інші зміни у сфері оплати праці державних службовців в Україні актуальним видається аналіз зарубіжного досвіду у сфері правового регулювання оплати праці державних службовців.

Так, законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо перезавантаження влади» від 19.09.2019 р. нещодавно були внесені зміни до ст. 50 «Оплата праці державних службовців» Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 р. Згідно чинних положень заробітна плата державного службовця складається з: 1) посадового окладу; 2) надбавки за вислугу років; 3) надбавки за ранг державного службовця; 4) премії (у разі встановлення) [1]. У структурі заробітної плати державних службовців можна виділити основні складові: базові та тимчасові компоненти. Базові компоненти – це посадовий оклад та постійні надбавки за вислугу років та за ранг державного службовця. Премії є додатковими і залежать, насамперед, від результатів службової діяльності.

На практиці виникає чимало проблем, пов'язаних із оплатою праці державних службовців. Насамперед, слід відзначити проблему порушень та зловживань у сфері преміювання державних службовців. Нерідкими є випадки зловживання керівниками своїми правами, використання премії не як інструменту позитивного стимулювання, а способом тиску чи схилення до корупції. Ці та інші обставини лише актуалізують аналіз зарубіжного досвіду у сфері оплати праці державних службовців, визначення складових їх зарплати та ін.

Відповідно до п. 12 Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи «Про статус публічних службовців» № R (2006) 6 від 24.02.2000 р. оплата праці публічних службовців має розглядатись як засіб досягнення бажаних цілей організації та повинна бути достатньою для того, щоб уникати загрози корупції або їх участі у діяльності, несумісній з їх обов'язками [5, с. 701].

Привертає увагу, що серед держав-членів Європейського Союзу відсутній єдиний підхід до врегулювання питань оплати праці державних службовців. Зокрема, конституційною основою оплати праці державних службовців (але саме «чиновників» в ФРН особливим є статус чиновників, який відрізняється від решти держслужбовців) *Німеччини* є принцип «утримання» – один з основних принципів статусу чиновника («*Sorgepflicht*»). Держава має дбати про благо службовця та його сім'ї, надавати допомогу і захищати його в період трудової діяльності. Фактично держава платить не за працю службовця, вона оплачує його функцію. Оплата праці має бути сумірною і відповідати займаній посаді [2, с. 51–52].

У системі державного управління *Італії* налічується 60 тарифних розрядів (в приватному секторі всі тарифні коливання укладаються в близько десять позицій). В основі тарифікації лежить сукупність цілої низки умов: потреба в спеціальних знаннях, необхідність тривалого професійного вдосконалення, державна важливість посади, ступінь відповідальності і т. д. З урахуванням вислуги років державним службовцям кожні два роки збільшуються додаткові виплати, починаючи з 8%, а потім на 2,5% (у результаті протягом 16 років зарплата збільшується на 64%). Пенсія за вислугу років виплачується після досягнення 60 років і не має перевищувати 72% останнього заробітку [3].

У *Франції* на рівень заробітної плати впливає ранг державного службовця, рівень його досягнень або посада (ранг впливає на індексацію оплати праці). Крім того, забезпечується соціальна складова – допомога на проживання та родинна доплата (частина заробітної плати, яка залежить від кількості дітей у сім'ї та може бути представлена у вигляді щомісячної фіксованої суми або розраховуватися як відсоток до заробітної плати). Законодавство Франції про державну службу визначає, що посадовий оклад державного службовця – це елемент статусу, засіб існування та винагорода за кваліфікацію.

Для *Великобританії* характерними є фіксована заробітна плата цивільних службовців, надбавки та бонуси. Надання права на пенсію, якщо це є результатом рішення влади та суми, що підлягають виплаті цивільному службовцю, є фінансовими пільгами. Визначальною рисою є те, що на зарплату впливає не стаж служби, а рівень відповідальності посадовця та результати його діяльності.

У *Польщі* заробітна плата державного службовця складається з: а) основної винагороди, передбаченої для даної посади (її розмір встановлюється із застосуванням шкали, визначеної для працівника генеральним директором установи у рамках межі, окресленої розпорядженням Голови Ради Міністрів), або так званої базової квоти, що визначається щороку в законі про бюджет; б) надбавки за багаторічну працю, тобто надбавки за стаж, які призначаються працівниками згідно з положеннями Кодексу законів про працю; в) до складу винагороди урядовця державної служби входить, крім того, надбавка державної служби з визначеним титулом заслуженого службового рівня (рангу) [4, с. 39].

У *Литві* оплата праці публічного службовця складається з основної зарплатні, надбавок та додаткових виплат. Основна зарплата формується на основі мінімальної місячної зарплатні, яка встановлюється Урядом, та із застосуванням коефіцієнтів основної зарплатні, які встановлені законом та залежать від посад кожного рангу. Публічному службовцю виплачуються надбавки: за тривалість служби; за кваліфікаційний клас або кваліфікаційну категорію; за службовий ранг; за дипломатичний ранг. Доплати до основної зарплати встановлено за: роботу в вихідні дні, свята та вночі; роботу в шкідливих, дуже шкідливих та небезпечних умовах; діяльність, що перевищує звичайне робоче навантаження, або за виконання додаткових завдань поза встановлений робочий час [5, с.427–453].

Законодавство *Естонії* встановлює, що заробітна плата державного службовця формується за рахунок посадового окладу та надбавки за вислугу років, за академічний ступінь, за володіння іноземними мовами, за опрацювання державної таємниці і засекречених носіїв відомостей тощо [5, с.105].

Підсумовуючи, слід зазначити, що за сучасних умов у європейських державах використовуються різні підходи до законодавчого врегулювання питань оплати праці державних службовців. Такі підходи різняться як кількісними параметрами (насамперед, складовими заробітної плати

державного службовця), так і якісними характеристиками. Водночас, привертає увагу, що базовою ідеєю серед держав-членів Європейського Союзу є сприйняття належної оплати праці державних службовців як важливого та необхідного засобу забезпечення ефективності державної служби, засобу запобігання корупції.

Список використаних джерел: 1. Про державну службу: Закону України від 10.12.2015 р. № 889-VIII, зі змін. та доп. *Офіційний вісник України*. 2016 р. № 3. Ст. 149; 2. Лопушинський І. П. Публічна служба Німеччини: досвід для України. *Публічне управління: теорія та практика*. 2011. № 4 (8). С. 48–54; 3. Черноног Є. С. Державна служба: історія, теорія, практика : навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 458 с.; 4. Нинюк І. Як стати професійним урядовцем (державним службовцем) (досвід Республіки Польща). *Збірник наук.х праць Національної академії державного управління при Президентові України*. 2004. Вип. 1. С. 33–45; 5. Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України /за заг. ред. В. П. Тимошука, А. М. Школика. Київ: Конус-Ю, 2007. 735 с.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Федчишин С. А.

IV. ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ: НОВАЦІЇ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВННЯ

E-GOVERNMENT: INNOVATIONS IN THE FIELD OF PUBLIC ADMINISTRATION

Бєлікова Марина Іванівна
*кандидат юридичних наук, асистент
кафедри адміністративного права Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Стрімка євроінтеграція України та адаптація вітчизняного законодавства до європейського направлена на побудову людиноцентриського напрямку розвитку нашої країни. Особливе місце у цьому питанні посідає концепція «Електронного урядування». Впровадження електронного урядування сприяє створенню умов для відкритого і прозорого публічного управління. Відкритість, прозорість та чесність публічного адміністрування є запорукою формування правової та демократичної країни, побудованої на європейських цінностях. В умовах світової пандемії використання інформаційно-комунікаційних технологій в управлінні державою набуває ще більшої актуалізації.

Згідно з дослідженнями University Taubman Center for Public Policy процес переходу від традиційного державного управління до електронного урядування припускає послідовне проходження п'яти основних етапів.

Перший етап (інформаційний (Information)). На цьому етапі забезпечуються 20%-ва урядова Веб-присутність і створення регулярно обновлюваних урядових веб-сайтів з публікацією на них основної урядової інформації (нормативних актів, розпоряджень, постанов та ін.), посилян на міністерства і державні департаменти (освіти, охорони здоров'я, фінансів тощо).

Другий етап – інтерактивний однобічний (One way interaction). Він припускає вже 40%-ву Веб-присутність уряду і має за мету забезпечити пасивну взаємодію громадян та уряду, у державних організаціях на основі заданих користувачами критеріїв. Третій етап впровадження «Електронного Уряду», одержав назву інтерактивного етапу, або двостороннього (Two way interaction). Його проходження означає вже 60%-ву урядову Веб-присутність, яка реалізується в інтерактивній двосторонній взаємодії уряду і громадян шляхом передавання і приймання інформації в комп'ютерній мережі.

Четвертий етап переходу від традиційного уряду до електронного іменується транзакційним (Transaction). Унаслідок його реалізації передбачається вже 80%-ва Веб-присутність уряду, а основним завданням є забезпечення транзакційної взаємодії уряду і громадян, завдяки чому можливе надання послуг, здійснених в он-лайні на всіх стадіях. Прикладом таких послуг може слугувати подання заявок в електронній формі на одержання ліцензій на введення професійної діяльності, подання податкових декларацій, заяв на обмін документів тощо. На цьому етапі однією з серйозних проблем стає забезпечення безпеки роботи, тобто, недопущення витікання конфіденційної інформації. Останній, п'ятий етап впровадження електронного уряду – проактивний (Targetisation), що означає 100%-ву Веб-присутність уряду і припускає, що уряд не тільки надає громадянам і комерційним структурам сервісні послуги, а й залучає громадян до ухвалення рішень і двостороннього діалогу на базі інтерактивних сервісів [1].

Донедавна, близько 5 років тому, електронне урядування в Україні, за оцінками деяких фахівців, знаходилося між другим та третім етапами впровадження. Проте, слід констатувати, що за незначний проміжок часу електронне урядування стрімко почало розвиватися, наразі функціонує на рівні між четвертим та п'ятим етапом.

Станом на сьогодні практично всі органи державної влади (до районного рівня) мають офіційні веб-сторінки; створені електронні інформаційні ресурси у центральних органах виконавчої влади та в місцевих органах влади; впроваджено системи електронного документообігу в органах державної влади (діловодство, контроль виконання доручень тощо); приймається звітність у електронній формі; спрощено порядок

надання електронних ключів, функціонує Кабінет електронних сервісів, а в 2020 році Міністерство цифрової трансформації презентувало нову програму «Дія», яка покликана в майбутньому уніфікувати всі державні електронні послуги, перевести документообіг між представниками публічної адміністрації та громадянами в електронний вигляд.

Правовою основою подальшого розвитку електронного урядування в нашій країні є Концепція розвитку електронного урядування в Україні та Указом Президента «Про стратегію сталого розвитку «Україна – 2020». Реалізація згаданих актів повинна усунути відставання нашої держави у сфері електронного урядування на міжнародній арені, подолати властиві публічному управлінню недоліки, сприяти прозорості та гласності у діяльності державних органів. Одними з першочергових проблем, на подолання яких і спрямована ця концепція є низький рівень інформатизації суспільства, слабка результативність реалізації проектів та рішень, відсутність автоматизованого обміну даними між інформаційними системами органів, недостатній рівень готовності державних службовців та працівників органів місцевого самоврядування, фізичних та юридичних осіб до запровадження і використання інструментів електронного урядування, цифрова нерівність у використанні інформаційно-комунікаційних технологій між органами влади на центральному та місцевому рівні, недостатній рівень участі громадян та контролю у зазначеній сфері та інші [2].

Загалом, електронне урядування створює умови для нормального розвитку підприємництва, поліпшення інвестиційного клімату, зростання економіки, забезпечує реальний діалог громадянина з державою. Впровадження новітніх інформаційних технологій у діяльність органів публічної влади сприяє підвищенню оперативності та ефективності їхньої роботи, забезпеченню доступу громадянам до інформаційних потоків у сфері публічного управління, прийняттю рішень, узгоджених з громадянським суспільством, відкритості влади в цілому.

Список використаних джерел: 1. Шляхтина С. Електронное правительство в цифрах и фактах. URL: <http://www.compress.ru/article.aspx?id=17274&iid=799>; 2. Концепція розвитку електронного урядування в Україні, затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 року № 649-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80>

Гончаренко Ганна Анатоліївна

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент спеціальної
кафедри № 1 «Правові засади державної безпеки»
Інституту підготовки юридичних кадрів для
Служби безпеки України Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ДО ПРОБЛЕМИ БЕЗПЕКИ ЦИФРОВОГО СВІТУ І ЙОГО НЕВІД'ЄМНОЇ СКЛАДОВОЇ Е-УРЯДУВАННЯ ЯК ОДНІЄЇ З ПРОВІДНИХ НА MUNICH SECURITY CONFERENCE

В сучасних умовах стрімкого розвитку цифрової трансформації суспільства, коли процес так званої оцифровки почав стосуватись майже кожного аспекту життя людини і громадянина, функціонування е-урядування/ e-governance як в різних країнах, так і в Україні, набуло ще більш вагомого значення та стало інструментом відкритості влади. Саме тому вже не задають питань, чи забезпечення кібербезпеки стосується всіх нас, вочевидь що це так.

Це питання було одним з обговорюваних безпекових проблем сучасності на 56-ї MSC (Munich Security Conference/ Münchner Sicherheitskonferenz/ Мюнхенській конференції з безпеки), що пройшла у лютому 2020 року. «Кібербезпека є і повинна бути більше, ніж ременем безпеки або подушкою безпеки, це важливий фактор для успіху цифрової економіки» – наголошували учасники MSC.

Хочу звернути увагу на важливе, як не дивно, психологічне обґрунтування проблеми, яке полягає в тому, що, як зазначалося на полях конференції, з чим повною мірою погоджуюсь, люди та організації повинні вірити, що їхні цифрові технології є безпечними та надійними, інакше вони не сприймуть цифрову трансформацію. А Уряди країн, використовуючи е-урядування, яке є невід'ємною складовою взаємопов'язаної системи цифрового світу і стало інструментом відкритості влади, повинні зосереджувати зусилля на досягненні надійності цифрових ресурсів.

Зазначу, що проблема кібербезпеки – це не лише про програми технічного захисту. Останнім часом, все більше звертається увага на людський фактор, на ідеї масштабування, в ідеалі, поширення на всіх корис-

тувачів Інтернету первинних знань з кібербезпеки і вмінь їх застосовувати, з метою забезпечення їх же безпеки в кіберпросторі.

Враховуючи, що питання кібербезпеки вже не перший рік виносить-ся як актуальне на повістку дня, шукаючи шляхи вирішення зазначеної проблеми у учасників MSC виникла ідея, яка була багатьма з них підтримана, щодо створення «Charter of Trust / Хартії довіри». Так, зазначалося що «...мільярди пристроїв підключені через Інтернет речей. Хоча це створює великі можливості, воно несе ще більші ризики, якщо ми не готові. Тому заснована в 2018 році, на Мюнхенській конференції з безпеки, Хартія довіри – через все більший вплив на щоденне життя шкідливих кібератак. Сьогодні її члени перетворили її на унікальну ініціативу провідних світових компаній та організацій, які працюють разом, щоб зробити цифровий світ завтра безпечнішим... Ось чому підписали Хартію довіри з принципами, які є основоположними для безпечного цифрового світу [1]» – задекларовано на їх офіційній сторінці <https://www.charteroftrust.com/>. Charter of Trust можна розглядати як приклад ефективного державно-приватного партнерства.

Під загальною темою, що кібербезпека стосується всіх, Charter of Trust розробили 10 принципів, які є фактично напрямками їх діяльності, серед яких: – право власності на кібер- та ІТ-безпеку; – відповідальність по всьому цифровому ланцюгу постачання; – нормативно-правова база; – сертифікація на критичну інфраструктуру; – освіта та інші. Розкриття всіх напрямів їх діяльності потребує окремого дослідження, тому покажемо роботу Charter of Trust в одному з них – напрямку «освіта».

Так, по-перше, вони спонукають своїх підписантів: «Включіть спеціальні курси з кібербезпеки в шкільні програми, також курси в університетах, для професійної освіти та тренінги – для того, щоб провести трансформацію навичок та профілів роботи, необхідних для майбутнього» [1].

По-друге, партнери Charter of Trust вирішили сприяти освіті та навчанню з питань кібербезпеки, в тому числі для малих та середніх підприємств, на які все більше націлюються кібератаки (наприклад, у Німеччині Charter of Trust співпрацювала з «Альянсом за кібербезпеку» та розробила набір матеріалів із екстреною картою, яка швидко та легко пояснює, що робити у разі кібератаки, який надається їм безкоштовно) [2].

По-третє, допомога у максимальному наближенні до реальних ситуацій, зокрема, розробили спеціальне моделювання кібербезпеки для шкіл, щоб дати учням та вчителям чіткий та легкосасвоюваний огляд викликів.

По-четверте, заслуговують на позитивну оцінку їх намагання охоплення широкого кола користувачів мережі. Для прикладу наведемо щойно розміщені публікації сайту – «Charter of Trust публікує рекомендації щодо безпеки домашнього офісу»:

«...Нинішня криза COVID 19 призвела до експоненціального збільшення кількості людей, які працюють з дому – для захисту громадського здоров'я. У той же час підвищується ризик з точки зору кібербезпеки. Це спричинено переважно двома факторами: перерозподіл робочих місць подалі від офісу та колосальне використання віртуальних платформ співпраці, значно розширили поверхню атаки. Це може загрожувати цифровій інфраструктурі, на яку ми тепер, як ніколи, покладаємось на безперервність бізнесу. Це навіть може загрожувати критичній інфраструктурі.

Для цього дотримуйтесь цих восьми порад щодо кібербезпеки в домашньому офісі: (1) Принесіть додому лише необхідні пристрої та інформацію (2) Захистіть домашню мережу та спілкуйтеся через безпечні з'єднання; (3) Оновлюйте програмне забезпечення на всіх своїх пристроях; (4) Вимкніть голосові керовані смарт-пристрої на домашній робочій станції та накрийте веб-камеру, коли не використовуєте її; (5) Не змішуйте особисте та ділове використання пристроїв; (6) Будьте дуже обережні до підозрілих електронних листів або вкладень, особливо якщо ви не знаєте відправника тощо [3]».

Кожна з цих порад ретельно прописана і роз'яснена не як для фахівців, а простою для сприйняття мовою. Виявлені тенденції, що люди повинні вірити, що їх цифрові технології є безпечними та надійними, інакше вони не сприймуть цифрову трансформацію (включаючи і е-урядування), спонукають до пошуку шляхів забезпечення інформаційної безпеки кожну країну.

В цьому контексті, досвід діяльності Charter of Trust, який можна розглядати як приклад ефективного державно-приватного партнерства, вартий розгляду та врахування в рамках пошуку Україною шляхів нівелювання або мінімізації загроз, пов'язаних з цифровою трансформацією суспільства.

Список використаних джерел: 1. About Charter of Trust. URL: <https://www.charteroftrust.com/about/>; 2. Seeing cybersecurity as an opportunity. URL : <https://www.charteroftrust.com/topic/seeing-cybersecurity-as-an-opportunity/>; 3. Charter of Trust, Principle Education. URL: <https://www.charteroftrust.com/topic/covid-19-and-how-to-securely-work-from-home-key-recommendations/8/>.

Соловійова Ольга Миколаївна
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ПЕРЕВАГИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В ЕЛЕКТРОННІЙ ФОРМІ

За сучасних умов розвиток адміністративних послуг триває паралельно з розвитком електронного врядування та діджиталізації системи управління. Удосконалення та поширення сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій у всі сфери людської діяльності, зокрема і під час надання адміністративних послуг створює нові можливості для забезпечення взаємодії та співпраці органів влади, громадян і бізнесу, підвищення ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади й органів місцевого самоврядування, спрощення і простоти такої взаємодії, залучення громадськості у процес прийняття рішень і врахування індивідуальних потреб особи при наданні послуг.

Серед першочергових заходів для удосконалення процедури надання адміністративних послуг в Указах Президента України «Про деякі заходи із забезпечення надання якісних публічних послуг» від 04.09.2019 № 647/2019 та «Про деякі заходи щодо поліпшення доступу фізичних та юридичних осіб до електронних послуг» від 29.07.2019 № 558/2019 визначено поступове переведення окремих публічних послуг в електронну форму.

Відповідно до Закону України «Про адміністративні послуги» від 06.09.12 № 5203-VI, адміністративні послуги в електронній формі надаються через Єдиний державний портал адміністративних послуг, у тому числі через інтегровані з ним інформаційні системи державних органів

та органів місцевого самоврядування. З 1 січня 2020 року функції Єдиного державного порталу адміністративних послуг виконує Єдиний державний веб-портал електронних послуг [1].

На сьогодні Єдиний державний веб-портал електронних послуг (далі – Портал Дія) має офіційну адресу в Інтернеті – diia.gov.ua. Він призначений для реалізації права кожного на доступ до електронних послуг та інформації про адміністративні та інші публічні послуги, звернення до органів виконавчої влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, отримання інформації з національних електронних інформаційних ресурсів, яка необхідна для надання послуг, а також для проведення моніторингу та оцінки якості послуг [2].

Для отримання адміністративної послуги в електронній формі, отримувачам необхідно зареєструвати особистий електронний кабінет та пройти відповідну авторизацію. На Порталі Дія авторизація відбувається за допомогою цифрового підпису або системи ідентифікації Національного банку України Bank ID. Для забезпечення альтернативних способів авторизації у квітні 2017 року Кабінет Міністрів України одним з пріоритетних напрямів розвитку електронного урядування визначив запровадження в Україні технології Mobile ID, яка представляє собою інструмент електронної ідентифікації з використанням мобільного цифрового підпису, що забезпечує простоту, безпеку та максимальну мобільність отримання електронних послуг. На сьогодні Mobile ID може бути використаний для верифікації на сайтах Міністерства юстиції України, E-Gov, Сервісного центру Міністерства внутрішніх справ України, Реєстру дозволів на спеціальне водокористування, Єдиної системи місцевих петицій. Також існує ряд інших сервісів, при використанні яких можна користуватися Mobile ID, і цей перелік збільшується.

Крім того, було створено Інтегровану систему електронної ідентифікації (id.gov.ua), яка об'єднує всіх надавачів послуг електронної ідентифікації (електронний підпис, Bank ID, Mobile ID) та забезпечує доступну і безпечну електронну ідентифікацію громадян, бізнес-структур у зручний для них спосіб у захищеному кіберсередовищі. Завданням цієї системи є забезпечення можливості захисту даних від несанкціонованого доступу; розмежування та здійснення контролю за доступом користувачів та суб'єктів взаємодії до інформації; реєстрація подій, що стосують-

ся безпеки системи; наявність зрозумілих для суб'єктів взаємодії та користувачів системи програмних інтерфейсів; електронна ідентифікація користувачів та суб'єктів взаємодії, створення та перевірка кваліфікованого електронного підпису; отримання та передача даних про керівника юридичної особи, фізичну особу – підприємця, а також про наявність обмежень щодо представництва юридичної особи і фізичної особи – підприємця, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань.

Не дивлячись на проведені заходи окремі питання надання адміністративних послуг в електронній формі все рівно залишаються невіршеними. Серед проблем можна виділити: невисокий рівень використання електронного документообігу органами управління в цілому; низький рівень захисту інформації в системі; початковий етап створення системи електронної взаємодії державних електронних ресурсів. Також, для успішного функціонування моделі електронних адміністративних послуг необхідна не тільки відповідна мережа інтернет-ресурсів, орієнтована на користувача, а й подолання, так званої «цифрової нерівності». Так само для удосконалення процедури надання адміністративних послуг в електронній формі мають бути в наявності телекомунікаційні ресурси та фахівці, які будуть їх обслуговувати, для недопущення перевантаження та припинення функціонування відповідних інтернет сайтів чи мобільних додатків.

Тим не менш, впровадження адміністративних послуг в електронній формі дозволило скоротити витрати часу суб'єктів господарювання та фізичних осіб; оптимізувати процес взаємодії із заявниками; скоротити черги за рахунок віртуалізації процесу; зменшити кількість помилкових дій заявника, що спричинені недостатнім володінням повною, актуальною та достовірною інформацією.

Наглядно показує переваги послуг в електронній формі впровадження на території України карантину у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19). В умовах проведення дій, спрямованих на запобігання виникнення і поширення цієї хвороби підвищилась необхідність максимально використовувати дистанційні форми комунікації (телефон, електронну пошту, веб-сайти), надання послуг в електронній формі через відповідні інформаційні системи державних органів та органів місцевого самоврядування тощо. Для залучення громадян корис-

туватися електронними послугами, приміром, державне підприємство «Національні інформаційні системи» тимчасово знизило вдвічі вартість послуг в режимі онлайн, і навпаки збільшила вартість офлайн-послуг. Так само, в умовах карантину сервісні центри Міністерства внутрішніх справ України розширило перелік адміністративних послуг, що надаватимуться дистанційно, зокрема реєстрацію нових автомобілів.

Тому добре налагоджена система електронної взаємодії, як раз в таких надзвичайних ситуаціях, дозволить забезпечити безперерйну роботу органів влади в забезпеченні осіб якісними адміністративними послугами та зменшить ризики розповсюдження вірусу.

Між тим, переймаючись удосконаленням надання електронних адміністративних послуг, держава не повинна забувати про необхідність залишення за людиною права отримання послуги іншим, не електронним способом, а не тільки отримання послуг на безальтернативній електронній основі.

Список використаних джерел: 1. Питання Єдиного державного веб-порталу електронних послуг та Єдиного державного порталу адміністративних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.12.2019 № 1137. URL: <https://www.kmu.gov.ua/nras/pitannya-yedinogo-derzhavnogo-veb-portal-elektronnih-poslug-ta-yedinogo-derzhavnogo-portal-administrativnih-poslug-i041219> (дата звернення 20.03.2020); 2. Питання Єдиного державного веб-порталу електронних послуг та Єдиного державного порталу адміністративних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.12.2019 № 1137. *Офіційний вісник України*. 2020. № 3. Ст. 136.

Сьоміна Валентина Анатоліївна

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри адміністративного права Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ЦИФРОВА ЕКСПЕРТИЗА ПРОЄКТІВ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

В Україні активно триває процес розбудови політики цифрового розвитку. На державному рівні визнається необхідність формування цифрової економіки та суспільства [1].

Удосконалення торкнулися й цифрового функціонування органів виконавчої влади. Постановою Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 року утворено Міністерство цифрової трансформації України (далі – Мінцифра), котрий є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики: у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства, інформатизації; у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян; у сферах відкритих даних, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтероперабельності, розвитку інфраструктури широкосмислового доступу до Інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу; у сфері надання електронних та адміністративних послуг; у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації; у сфері розвитку ІТ-індустрії.

Саме на цей орган і покладено проведення цифрової експертизи та підготовку відповідних висновків до проектів актів Кабінету Міністрів України, міністерств та інших органів виконавчої влади.

Задля поліпшення та забезпечення цифрового розвитку нашої держави прийнято Постанову Кабінету Міністрів «Деякі питання цифрового розвитку» від 30 січня 2019 року № 56, якою затверджено засади реалізації органами виконавчої влади принципів державної політики цифрового розвитку та зміни до низки Постанов Уряду.

Особливої уваги заслуговують зміни до п. 9 «Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади» [2], котрим запроваджено проведення цифрової експертизи проектів нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади. Така експертиза проводиться у разі, якщо проект нормативно-правового акта стосується питань інформатизації, електронного урядування, формування і використання національних електронних інформаційних ресурсів, розвитку інформаційного суспільства, електронної демократії, надання адміністративних послуг або цифрового розвитку.

Висновок Мінцифри про проведення цифрової експертизи разом з нормативно-правовим актом подається до органу державної реєстрації нормативно-правових актів.

За результатами проведеної експертизи зазначається:

1. Чи відповідає проект акта засадам реалізації органами виконавчої влади принципів державної політики цифрового розвитку, а саме: (1) відкритості – забезпечення відкритого доступу до відомчих даних (інформації), (2) прозорості – забезпечення можливості використання відкритих зовнішніх інтерфейсів до відомчих інформаційних систем, включаючи інтерфейси прикладного програмування; (3) багаторазовості використання – відкритість міжвідомчого обміну рішеннями та їх повторного використання; (4) технологічної нейтральності і портативності даних – доступ до відомчих сервісів і даних та повторне використання незалежно від технологій або їх продуктів; (5) орієнтованості на громадян – забезпечення першочергового врахування потреб та очікувань громадян під час прийняття рішень щодо форм чи способів здійснення функцій держави; (6) інклюзивності та доступності – можливість для всіх громадян користуватися новітніми досягненнями інформаційних технологій доступу до сервісів; (7) безпечності та конфіденційності – полягає в забезпеченні для громадян і суб'єктів господарювання безпечного та надійного середовища, в якому відбувається електронна взаємодія з державою, включаючи повну його відповідність правилам і вимогам, встановленим законами України щодо захисту персональних даних та інформації, що належить державі, електронної ідентифікації та довірчих послуг; (8) багатомовності – полягає в забезпеченні надання громадянам і суб'єктам господарювання адміністративних, інформаційних та інших послуг, включаючи транскордонні, з використанням мови за їх вибором; (9) підтримки прийняття рішень – використання новітніх інформаційних технологій для розроблення програмних продуктів, які підтримують прийняття рішень органами виконавчої влади під час реалізації владних повноважень; (10) адміністративного спрощення – прискорення та спрощення адміністративних процесів шляхом їх цифрового розвитку; збереження інформації – зберігання рішень, інформації, записів та даних, достовірності та цілісності, а також їх доступності відповідно до політики безпеки та конфіденційності протягом певного часу; (11) оцінювання ефективності та результативності – проведення всебічного оцінювання та порівняння не менш як двох альтернативних рішень для забезпечення ефективності та результативності реалізації владних повноважень.

2. Чи передбачає проект акта цифрову форму реалізації як пріоритетну та застосування інформаційно-комунікаційних технологій;

3. Чи містить проект акта положення, що перешкоджають створенню сучасних електронних форм взаємодії та доступності інформаційно-комунікаційних технологій для громадян;

4. Про наявність не врахованих розробником зауважень Мінцифри.

Розвиток України як цифрової держави сприятиме суспільству швидко отримувати послуги, а володарюючим суб'єктам чесно і якісно реалізовувати свої владні повноваження.

Список використаних джерел: 1. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/67–2018-%D1%80>; 2. Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 1992 р. № 731. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731–92-%D0%BF#n82>.

СТУДЕНТСЬКА НАУКОВА ТРИБУНА

Бінус Аліна Костянтинівна
*студентка 2 курсу 2 групи Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

СТВОРЕННЯ ОН-ЛАЙН ДОДАТКУ «ДІЯ» ЯК ОДИН З ЕТАПІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ «ДЕРЖАВА У СМАРТФОНІ»

Сьогодні в світі дуже актуальним є питання цифровізації. Більшість розвинутих країн, наприклад, США, Велика Британія, Німеччина, Австрія, Франція знаходяться на стадії передового розвитку діджитал-економіки. Саме завдяки цьому в Україні активно обговорюються теми щодо цифровізації, впровадження проекту «Держава у смартфоні» та створення електронного додатку «Дія».

Що стосується терміну «цифровізація», то Кабінет Міністрів України у розпорядженні «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації» від 17 січня 2018 року визначає його як насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливує інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір. Також Уряд зазначає, що сприятиме цифровізації саме застосування цифрових технологій. Більш того, в Україні було створено новий центральний орган виконавчої влади – Міністерство цифрової трансформації України. На цей орган покладено забезпечення формування та реалізацію державної політики у сферах: (а) цифровізації, цифрової економіки, цифрових інновацій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства; (б) розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян; (в) відкритих даних, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтероперабельності, розвитку інфраструктури широкомугового доступу до Інтернету та телекомунікацій, електронної

комерції та бізнесу; (г) надання електронних та адміністративних послуг; (д) електронних довірчих послуг; (е) розвитку ІТ-індустрії; виконання функцій центрального засвідчувального органу шляхом забезпечення створення умов для функціонування суб'єктів правових відносин у сфері електронних довірчих послуг [1].

Так, новостворене Міністерство цифрової трансформації України презентувало он-лайн додаток «Дія», завдяки якому державні послуги будуть отримуватися швидше, зрозуміліше, коли завгодно та незалежно від місця знаходження користувача. Для того, щоб отримати будь-яку запропоновану сервісом послугу, потрібно мати електронний підпис. «Дія» позиціонує себе як добре захищену платформу з мінімумом інформації про своїх користувачів для їх безпеки. Сьогодні вже можна користуватися електронними водійськими правами, більш того, пропонуються ще ряд нових послуг: е-Малятко, реєстрація дитини он-лайн, електронна пенсія, електронні вибори, банківський рахунок для бізнесу он-лайн, цифрові посвідчення громадянина, е-резиденство, ID-картка з електронним підписом тощо. Головними цілями створення цього додатку є впорядкування хаосу, запобігання корупції та відмова від бюрократії. Також Міністерство цифрової трансформації України ставить собі на меті відмову від використання паперового документообігу, тому вже сьогодні багато державних органів обмінюються між собою документами лише в електронній формі [2].

На нашу думку, створення он-лайн додатку «Дія» є дійсно великим кроком на шляху до цифровізації України, тому що таким чином прискорюється більшість процесів, що виникають у правових відносинах під час звернення громадян до державних органів. Але для ефективної роботи всіх нововведень потрібно провести докорінні зміни у багатьох сферах: ввести зміни в законодавство або навіть створити щось нове, налагодити взаємодію між міністерствами, змінити алгоритми надання послуг, сформулювати й описати всі процеси доступною мовою, навчити населення користуватися цими ресурсами, спроектувати й протестувати нові сайти і додатки.

Отже, Україна сьогодні дійсно знаходиться на шляху до цифровізації, розвитку цифрової економіки, електронної демократії та електронного урядування, і це ми можемо спостерігати завдяки реалізації проекту «Держава у смартфоні» та, як наслідок, створенню он-лайн додатка «Дія».

Все це може перетворити Україну на країну з передовим рівнем розвитку діджитал-економіки, але для цього ще потрібно провести багато різноманітних змін та доопрацювань.

Список використаних джерел: 1. Питання Міністерства цифрової трансформації України: постанова Кабінету Міністрів України від 18.09.2019 р. №856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF>; 2. Державні послуги он-лайн. URL : <https://plan2.diiia.gov.ua/>.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Балакарева І. М.

Благай Ія Віталіївна

студентка 2 курсу 2 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПЕРСПЕКТИВИ ВВЕДЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ВІЙСЬКОВОГО КВИТКА

Одним із основних факторів впливу науково-технічного прогресу на всі сфери діяльності людини є широке використання інформаційних технологій [4, с.31]. Вперше інформація про появу електронної військової документації в Україні з'явилася в грудні 2019 року, коли заступник Міністра оборони України Олексій Марценюк анонсував введення електронного військового квитка. Вже в лютому 2020 року, через декілька днів після презентації мобільного додатку «Дія», экс-міністр оборони Андрій Загороднюк в інтерв'ю «Радіо Свобода» підтвердив таку інформацію і висловив наміри щодо запровадження електронного документообігу у військовій сфері, включаючи заміну паперових військових квитків електронними. Такий проект автоматизації вже існує у відомстві під кодовою назвою «Пласт».

Поняття електронного документообігу міститься в Законі України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 №851-IV і визначає його як сукупність процесів створення, оброблення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та

знищення електронних документів, які виконуються із застосуванням перевірки цілісності та у разі необхідності з підтвердженням факту одержання таких документів. Причиною введення електронної військової документації є «жахлива» кількість паперу, яку має підписувати керівний склад військових частин; військові жартують, що українська армія – паперова армія. Окрім електронного військового квитка Міністерство оборони планує автоматизувати систему управління кар'єрою військовослужбовця, ввести оформлення компенсацій за оренду житла без використання паперових документів, а також онлайн-чергу на квартири; запровадити електронні рапорти, створити базу усіх військовослужбовців та військовозобов'язаних.

Що стосується саме електронних військових квитків, то основними їх перевагами у порівнянні з паперовими є такі:

1. Зручність використання – проект передбачає, що припис, військовий квиток, посвідчення прапорщика, офіцера, генерала, військовий квиток офіцера запасу, посвідчення про відрядження, відпускний квиток існуватимуть у вигляді карти зі штрих-кодом, яку можна буде зберігати і в телефоні, і як пластикову карту.

2. Спрощення військовослужбовцю виконання повсякденних завдань, уникнення паперової «волокити» та бюрократичних процедур. Як влучно зазначив заступник міністра оборони Олексій Марценюк, «є випадки, коли на підписання йде півдня – це час, невитрачений на підвищення обороноздатності нашої країни.»

3. Можливість входу в свій обліковий запис системи електронного документообігу з будь-якого робочого місця, підключеного до інформаційно-телекомунікаційної мережі Збройних сил України.

4. Надання військовослужбовцям у відпустці або відрядженні можливості проставляти відмітки про перебування шляхом внесення відповідних електронних печаток в електронні військові квитки.

5. Можливість підписання документів власним кваліфікованим електронним підписом, що міститься в електронному військовому квитку.

6. Можливість отримання довідки про хворобу у відповідний розділ файлової системи електронного військового квитка.

Проте, в ході введення в дію електронних військових квитків та електронної військової документації в цілому органам державної влади

доведеться мати справу з низкою проблем. По-перше, перехід від паперових документів до електронних потребує багато часу, оскільки передбачає запровадження нових стандартів у роботі з документами, а також матеріальні витрати на придбання програм та самої системи, їх запровадження, модернізацію й подальше обслуговування. По-друге, під час електронного обміну даними існує можливість втрати інформації або її витоку. По-третє, працівники потребують навчання й перепідготовки для роботи з новим обладнанням – відповідними програмами й апаратним забезпеченням [3, с.30]. І врешті-решт, беручи до уваги людський фактор, консервативні погляди і недостатня освіченість також можуть стати на заваді впровадженню нових технологій в будь-якій сфері суспільного життя.

Підсумовуючи, варто зазначити, що метою системи електронного документообігу є не викорінення паперових документів, а створення ефективного середовища керування і функціонування організації [5, с.159]. Тому, попри можливі недоліки електронізації військового документообігу, електронний військовий квиток – це крок у майбутнє. За прогнозами Міністерства оборони, якщо цьому сприятимуть обставини, такі нововведення будуть працювати на повну вже у наступному році.

Список використаних джерел: 1. Беркут О. В., Савва О. О., Юдіна К. В. Електронні документи їх переваги та недоліки. *Вісімнадцяті економіко-правові дискусії: матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції* (30.05.2017 р.). URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-1865/>; 2. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=851-15.>; 3. Кручиніна Т. Переваги й недоліки електронного документообігу. *Секретарь-референт*. 2014. № 10. С. 26–31; 4. Писаренко В. Переваги електронного документообігу в діяльності органів державної влади та проблеми впровадження. *Публічне управління: теорія та практика: зб. наук. праць Асоціації докторів наук з державного управління*. Харків: вид – во «ДокНаукДержУпр». Вип. 3(11). Вересень. 2012. С. 31–35; 5. Писаренко В. П. Переваги електронного документообігу в управлінській діяльності. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки*. 2011. № 4(2). С. 157–160.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Балакарева І. М.

Боровенська Ганна Вадимівна
*студентка 2 курсу 5 групи Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України Національного
юридичного університету мені Ярослава Мудрого*

ЗМІНА ПІДХОДУ ДО АДМІНІСТРУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ

Однією з найважливіших реформ державного управління, яка і на даний момент триває в Україні є впровадження електронного урядування. Воно здатне підвищити взаємодію державних органів і населення та зменшити прояви корупції. Основними перевагами електронних сервісів та послуг є мінімальний контакт людей з чиновниками, доступність та прозорість.

З жовтня 2014 року до вересня 2019 року формування і використання національних електронних інформаційних ресурсів, електронне урядування, розвиток інформаційного суспільства, інформатизацію та цифровізацію здійснювало Державне агентство з питань електронного урядування України (надалі Агентство). Воно налічувало близько 80 співробітників. І вже 2 вересня 2019 року зазначене агентство було реформоване в Міністерство цифрової трансформації України (надалі Мінцифри). Мінцифри здійснює свою діяльність відповідно до Положення по Міністерство цифрової трансформації затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 року № 856.

Мінцифри – це базовий центральний орган виконавчої влади, який відповідає за формування та реалізацію державної політики у сфері цифровізації, відкритих даних, національних електронних інформаційних ресурсів, інтероперабельності (взаємодії мережевих систем бази уніфікованих інтерфейсів або протоколів), впровадження електронних послуг та розвиток цифрової грамотності громадян. Воно, на відміну від Агентства активно бере участь у нормотворчому процесі, тобто уповноважене не лише розробляти проекти законів та інших нормативно-правових актів з питань, що належать до його компетенції, а й самостійно приймати підзаконні нормативні акти у формі наказів).

Проаналізувавши Положення про Міністерство цифрової трансформації України та Положення про Державне агентство з питань електронного урядування України, ми можемо сказати, що очолює Мінцифри та

здійснює керівництво його діяльністю Віце-прем'єр, міністр цифрової трансформації Михайло Федоров. Він спрямовує і координує діяльність визначених Кабінетом Міністрів України центральних органів виконавчої влади. Що стосується Агентства, то відповідно до частини 10 Положення, його очолював Голова, який здійснював керівництво його діяльністю, представляв його у відносинах з іншими органами, підприємствами, установами, організаціями в Україні та за її межами, а також здійснював інші повноваження передбачені Положенням.

Як зазначається у Положеннях обидва органи є юридичними особами публічного права, які мають свою печатку зі власним найменуванням та зображенням Державного Герба України, бланки та рахунки в органах Казначейства.

Відповідно до частини 3 Положення про Державне агентство з питань електронного урядування України: «Основним завданням Агенства є: реалізація державної політики у сфері інформатизації, електронного урядування, формування і використання національних електронних інформаційних ресурсів, розвитку інформаційного суспільства». Що ж стосується Міністерства, то його завдання у порівнянні з Агентством значно розширені, а саме формування та реалізація державної політики у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрових інновацій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства; у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян; у сферах відкритих даних, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтероперабельності, розвитку інфраструктури ширококутового доступу до Інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу; у сфері надання електронних та адміністративних послуг; у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації; у сфері розвитку ІТ-індустрії.

За Агентством було закріплено більше тридцяти повноважень, однак багато з них мали загальний, так би мовити абстрактний характер. Як приклад можна навести наступні: (1) організація проведення прогностико-аналітичних досліджень стану розвитку інформаційного суспільства, електронного урядування та сфери інформатизації; (2) виконання функції генерального державного замовника Національної програми інформатизації; (3) забезпечення розвитку Єдиного веб-порталу Кабінету Міністрів України з можливістю його інтеграції з іншими ресурсами; (4) розробка і здійснення заходи щодо розвитку інформаційного суспільства.

Щодо повноважень Мінцифри, то згідно з переліком, закріпленим у Положенні їх 27, однак насправді значно більше. Це зумовлено тим, що окремі пункти переліку можуть об'єднувати до десятка повноважень. Так наприклад п. 20 зазначено, що Мінцифра здійснює визначені законом повноваження у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації, зокрема: надає адміністративну послугу, шляхом внесення осіб, які мають намір надавати електронні довірчі послуги до Довірчого списку; погоджує плани припинення діяльності кваліфікованих надавачів електронних довірчих послуг; надає консультації з питань, пов'язаних з наданням електронних довірчих послуг і ще сім повноважень. За нашими розрахунками Мінцифрі надано принаймні 55 повноважень, тобто майже в два рази більше ніж Агентству.

Щодо змісту повноважень Мінцифри то вони певною мірою співпадають з повноваженнями Агентства, але сформульовані більш чітко та конкретно.

Передумовою цьому міг послужити п'ятирічний досвід роботи вище згаданого органу. У якості прикладу можна навести наступні:

(а) проводити погодження в порядку призначення керівника з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій або цифровізації органу виконавчої влади;

(б) формувати та вести Реєстр адміністративних послуг;

(в) здійснювати моніторинг якості надання електронних та адміністративних послуг, широкосмугового доступу до Інтернету, відкритих даних;

(г) здійснювати моніторинг даних про вчинення несанкціонованих дій щодо державних інформаційних ресурсів, а також про їх наслідки, інформувати правоохоронні органи для вжиття заходів із запобігання та припинення злочинів у зазначеній сфері;

(д) організувати навчання державних службовців з питань, що належать до компетенції Мінцифри.

Таким чином, проаналізувавши обидва Положення, ми бачимо, що заміна Державного агентства з питань електронного урядування України на Міністерство цифрової трансформації України це не просто перейменування державного органу чи його структурна перебудова, а істотна зміна підходу до публічного адміністрування електронного урядування. Новий орган має ширше коло завдань, яке виходить за межі суто електронного урядування. Для реалізації цих завдань він наділений більшою

кількістю чітко сформульованих повноважень. При цьому нині проблеми інформатизації суспільства можуть безпосередньо доноситись до Кабінету Міністрів України їх головним адміністратором. Також ефективності публічного адміністрування цієї сфери має посприяти можливість більш оперативно ухвалювати підзаконні нормативно-правові акти.

Результати зміни підходу до публічного адміністрування електронного врядування вже зараз проявляється у підготовці різноманітних проєктів: мобільний застосунок «Дія», «є-Малюток», «Цифрова освіта», «є-Резиденство» та інші. Новий орган державної влади до 2024 року має оцифрувати усі публічні державні послуги, навчити близько 6 млн людей цифрової грамотності та забезпечити 95% покриття високошвидкісним інтернетом.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Зима О. Т.

Бугай Юлія Романівна

*курсант 2 курсу 2 групи Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Однією із важливих умов і одночасно шляхів забезпечення ефективності публічного адміністрування, його відкритості та прозорості є широке запровадження в органах публічної влади електронного документообігу та електронної взаємодії. З цією метою Верховною Радою України було прийнято цілу низку Законів України, а саме: «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронні довірчі послуги», «Про обов'язковий примірник документів», «Про Національну програму інформатизації», «Про телекомунікації», «Про Національну систему конфіденційного зв'язку», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» та інші.

Особливо підкреслимо значення Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 № 851-IV, який визначив основні організаційно-правові засади електронного документообігу та використання електронних документів. Згідно ст. 9 даного Закону електронний документообіг (е-документообіг) – це сукупність процесів створення, оброблення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів, які виконуються із застосуванням перевірки цілісності та у разі необхідності з підтвердженням факту одержання таких документів. Порядок е-документообігу визначається державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності згідно з законодавством [1].

Важливим є визначення поняття електронний документ (е-документ). Статтею 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» визначено, що е-документ – це документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. Е-документ може бути створений, переданий, збережений і перетворений електронними засобами у візуальну форму. Візуальною формою подання е-документа є відображення даних, які він містить, електронними засобами або на папері у формі, придатній для приймання його змісту людиною.

Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання документування управлінської діяльності» від 17.01.2018 № 55 затверджена «Типова інструкція з документування управлінської інформації в електронній формі та організації роботи з електронними документами в діловодстві, електронного міжвідомчого обміну», яка визначає порядок проходження е-документа з моменту його створення або одержання і до моменту відправлення або передавання до архівного підрозділу установи.

Інструкція поширюється на всі е-документи, що створюються, відправляються або одержуються Секретаріатом Кабінету Міністрів України, центральними органами виконавчої влади, їх територіальними органами, місцевими органами виконавчої влади, підприємствами, установами, організаціями, що належать до сфери управління центральних або місцевих органів виконавчої влади. В той же час, особливості організації діловодства з документами, що містять інформацію з обмеженим доступом, діловодства за зверненнями громадян, запитами на публічну

інформацію визначаються окремими нормативно-правовими актами та не регулюються цією Інструкцією [2].

Важливим кроком на шляху впровадження е-документообігу стало рішення Кабінету Міністрів України про остаточний перехід на електронний обмін документами [3]. Згідно з цим рішенням з 1 жовтня 2019 року обмін документами між державним органами має відбуватися повністю в електронній формі. Це, у свою чергу, сприятиме скороченню часу на доставку і обробку кореспонденції, яка буде приходити через цифрові сервіси, а не доставлятися кур'єрами.

Відзначимо також і те, що 06 грудня 2019 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих питань державної служби та електронного документообігу» (17.12.2019 року Закон направлено на підпис Президента України), яким були внесені зміни до цілої низки законодавчих актів України. Зокрема, до Кодексу Законів про працю України, Законів України «Про статус народного депутата України», «Про звернення громадян», «Про доступ до публічної інформації» згідно з якими письмовою формою документа є документ створений у паперовій або електронній формі (у тому числі в автоматичному режимі) з дотриманням вимог законів України «Про електронні документи та електронний документообіг» та «Про електронні довірчі послуги». При цьому визначено, що паперовий та електронний документ мають однакову юридичну силу [4].

Зрозуміло, що процеси, про які йдеться мова у тезах, не стосуються тільки органів виконавчої влади. Вони є загальними для всіх органів публічної адміністрації, органів законодавчої та судової влади. У зв'язку з цим звернемось до Закону України «Про внесення змін до Регламенту Верховної Ради України щодо вдосконалення електронної форми документообігу у Верховній Раді України» від 16.01.2020 №469-ІХ.

Прийняття цього Закону дозволить оптимізувати процедуру переходу парламенту до е-документообігу. Зокрема, Регламент Верховної Ради України доповнено статтею 7⁻¹, відповідно до якої документообіг у Верховній Раді здійснюється в електронній та паперовій формах. Електронна форма документообігу є основною. Документом у розумінні Регламенту є документ, створений в електронній формі з дотриманням вимог законів України «Про електронні документи та електронний документообіг» та «Про електронні довірчі послуги», а у випадках, перед-

бачених цим Регламентом, – створений у паперовій формі. Так, подання документів, що вносяться до Верховної Ради, про призначення (обрання) на посади, звільнення з посад, припинення повноважень, надання згоди на призначення чи звільнення з посад, висловлення недовіри у випадках, передбачених Конституцією України, здійснюється в електронній або у паперовій формі. В той же час, документи, які містять конфіденційну інформацію про особу, подаються у паперовій формі [5].

Завершуючи, можна зробити висновок про те, що за сучасних умов впровадження е-документообігу дійсно активно підтримується, розвивається і є пріоритетним напрямком розвитку е-урядування в Україні.

Список використаних джерел: 1. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15>; 2. Деякі питання документування управлінської діяльності: постанова Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 № 55. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2018-%D0%BF>; 3. Уряд остаточно запровадив електронний обмін документами. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-ostatochno-zaprovadiv-elektronnij-obmin-dokumentami>; 4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих питань державної служби та електронного документообігу: Закон України від 06.12.2019 № 2260. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67065; 5. Про внесення змін до Регламенту Верховної Ради України щодо вдосконалення електронної форми документообігу у Верховній Раді України: Закон України від 16.01.2020 № 469-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/469-20>.

Науковий керівник: д. ю. н. професор, професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Матюхіна Н. П.

Буханенко Анна Олександрівна
*курсант 2 курсу 2 групи Інституту підготовки
юридичних кадрів для СБ України Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ: ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

З кожним роком рівень користування електронними послугами зростає, тому дана тема є актуальною і важливою в умовах сучасного світу.

За допомогою ІТ технологій кожен громадянин може отримувати адміністративні послуги чи вирішувати проблеми з органами державної влади та місцевого самоврядування, не виходячи зі свого дому. Згідно існуючих підходів, електронне урядування – це форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян.

З огляду на міжнародний досвід розвиток електронного урядування є одним з основних факторів забезпечення успішності реформування та підвищення конкурентоспроможності країни. Реформа будь-якої галузі в сучасних умовах спрямована на широке використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для досягнення необхідного рівня ефективності та результативності. Адже саме інструменти е-урядування здатні забезпечити значне покращення якості обслуговування фізичних і юридичних осіб та підвищення відкритості, прозорості та ефективності діяльності органів публічної влади. Крім того, запровадження електронного урядування розглядається в якості базової передумови для розбудови в Україні ефективних цифрової економіки і цифрового ринку та його подальшої інтеграції до єдиного цифрового ринку ЄС (EU Digital Single Market Strategy). Згідно з дослідженням ООН (United Nations E-government Survey 2016) щодо розвитку електронного урядування (E-Government Development Index) Україна у 2016 році посідала 62 місце серед 193 країн. Це свідчить про значне відставання України від світових темпів розвитку електронного урядування та необхідність удосконалення державної політики у даній сфері. Враховуючи на це було розроблено Концепцію розвитку електронного урядування в Україні (схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.09.2017 № 649-р). Реалізація Концепції була розрахована на період до 2020 року та покликана підтримати координацію та співпрацю органів державної влади та органів місцевого самоврядування для досягнення необхідного рівня ефективності та результативності розвитку електронного урядування, просування ідеї реформування державного управління та децентралізації на базі широкого використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в усій країні, а також сприяти

реалізації першочергових пріоритетів, визначених Стратегією сталого розвитку «Україна -2020».

З метою покращення діяльності у даному напрямку рішенням Кабінету Міністрів України від 02.09.2019 р. було утворено Міністерство цифрової трансформації України (Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади» від 02.09.2020 № 829). Згідно Положення про дане Міністерство «Мінцифри є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики: у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства, інформатизації; у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян; у сферах відкритих даних, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтероперабельності, розвитку інфраструктури широкосмугового доступу до Інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу; у сфері надання електронних та адміністративних послуг; у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації; у сфері розвитку ІТ-індустрії» (Постанова Кабінету Міністрів України «Питання Міністерства цифрової трансформації» від 18.09.2019 № 856).

На забезпечення належної реалізації прав фізичних та юридичних осіб у сфері надання публічних, у тому числі адміністративних, послуг, створення сучасної інфраструктури, зручних та доступних електронних сервісів для надання таких послуг спрямований Указ Президента України «Про деякі заходи забезпечення надання якісних публічних послуг» від 04.09.2019 № 647/2019. Відзначимо також запровадження в Україні комплексної електронної послуги «е-малятко» та інше.

Важливим для пришвидшення темпів впровадження електронного урядування є адаптація українського законодавства до процесів цифровізації. У цьому напрямку зроблено важливий крок – прийнята постанова Кабінету Міністрів, яка передбачає впровадження принципу Digital by Default – «цифрового за замовчанням». Відповідно до нього, у всіх актах Уряду пріоритетним способом реалізації описаного в документі процесу за замовчанням буде визначений саме електронний спосіб. Для цього нормативно-правові акти Уряду будуть проходити цифрову експертизу (Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання цифрового роз-

витку» від 30.01.2019 № 56). Ще один важливий напрям діяльності у сфері електронного урядування – це впровадження електронного документообігу в органах публічної влади. Активно розвивається сфера відкритих даних. І, як зазначається, щороку важливість та популярність цієї сфери в суспільстві тільки зростає.

Відзначимо також і те, що відповідно до Закону України «Про звернення громадян» (від 02.10.1996 № 393/96-ВР) громадяни мають можливість звертатися до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органу місцевого самоврядування за допомогою електронних петицій через офіційний веб-сайт органу, якому вона адресована, або веб-сайт громадського об'єднання, яке здійснює збір підписів на підтримку електронної петиції. Електронна петиція, адресована відповідно Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України, розглядається в особливому порядку за умови збору на її підтримку не менш як 25000 підписів громадян протягом не більше трьох місяців з дня оприлюднення петиції.

Отже, впроваджуючи електронне урядування в Україні, управління державою та суспільством якісно підвищиться на декілька сходинок, рівень довіри громадян до державної влади та політики зростатиме, а взаємодія між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, бізнесом, громадянами та державними службовцями буде більш вдосконалим.

Науковий керівник: д. ю. н., професор, професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Матюхіна Н. П.

Вербісець Вікторія Сергіївна
студентка 5 курсу 5 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

АДМІНІСТРАТИВНА ПОСЛУГА «Е- МАЛЯТКО»: ШЛЯХ ВІД ЗАДУМІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ

У Стратегії реформування державного управління до 2021 року (схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 червня

2016 р. №474-р) в якості одного із пріоритетних напрямків визнано створення умов, за яких фізичні та юридичні особи отримуватимуть якісні та доступні адміністративні послуги за зручними процедурами. У свою чергу це передбачає: підвищення якості надання адміністративних послуг, спрощення адміністративної процедури, зниження адміністративного навантаження на громадян і юридичних осіб, розвиток електронної міжвідомчої взаємодії (е-взаємодії), надання адміністративних послуг в електронній формі тощо. У межах реалізації цієї політики актуальним видається запровадження в Україні комплексної електронної послуги «електронне малятко» (е-малятко).

Проект «е-малятко» спрямований на створення якісної комплексної послуги, яка буде націлена на користувача за принципом «єдиного вікна», що надасть можливість отримати 10 послуг, пов'язаних з народженням дитини, за однією електронною заявою одразу в пологовому будинку. Повною мірою приєднуємось до загального висновку про те, що послуга «е-малятко» – це надзвичайно прогресивна послуга, яка увібрала найкращий світовий досвід. Її філософія полягає в тому, що кожен громадянин може отримати пакет сервісів від різних відомств через єдиний контакт. В той же час, не можна не брати до уваги і висновку вітчизняних урядовців про те, що це є і одночасно надзвичайно складною послугою, з точки зору її технічного забезпечення, оскільки передбачає високий рівень е-взаємодії між органами влади та їх реєстрами.

Питання розробки та запровадження проекту «е-малятко» протягом останніх двох років зазнали активного обговорення на круглих столах, конференціях та інших заходах. Наведемо декілька прикладів щодо цього. Так, 4 грудня 2018 року відбувся круглий стіл «9 в 1: спрощення адміністративних послуг, пов'язаних із народженням дитини», організований проектом ЄС «Підтримка комплексної реформи державного управління в Україні» (EU4PAR) спільно з Офісом реформи адміністративних послуг (EDGE). В обговоренні активну участь взяли представники державних органів, міжнародні експерти та представники багатьох організацій-донорів, які допомагають Україні впроваджувати е-урядування. Важливо, що на цьому заході представники зацікавлених сторін не тільки окреслили свої наміри, але й фактично зробили перші (хоча і декларативні) кроки щодо їх реалізації. А вже у лютому 2019 року Мініст

презентував ініціативу Уряду – проект «е-малятко». Результатом цих та багатьох інших заходів стало прийняття Кабінетом Міністрів України Постанови «Про реалізацію експериментального проекту щодо створення сприятливих умов для реалізації прав дитини» від 10.07.2019 № 691, що затвердила «Порядок надання комплексної послуги «е-малятко» (Порядок). Реалізація проекту відбуватиметься за підтримки програми EGAP (Швейцарська Конфедерація та Фонд Східна Європа), проекту EGOV4Ukraine (ЄС, Естонія), Офісу реформ адміністративних послуг та проекту EU4PAR (ЄС).

Підкреслимо також і те, що Президентом України в Указі «Про деякі заходи щодо поліпшення доступу фізичних та юридичних осіб до електронних послуг» від 29.07.2019 № 558/2019 забезпечення переведення в електронну форму послуг, пов'язаних із народженням дитини, було визнано однією із пріоритетних публічних послуг в Україні. 19 серпня 2019 року в Офісі Президента України представники профільних міністерств, відомств і міжнародних донорських проектів погодили реалізацію плану впровадження проекту «е-малятко».

Що представляє собою даний проект? Згідно наведеної вище Постанови Кабміну запровадження та реалізація цього проекту має забезпечити батькам новонародженої дитини можливість отримати під час державної реєстрації її народження комплексну послугу, яка складається з таких послуг: – державна реєстрація народження та визначення походження дитини; – реєстрація місця проживання; – призначення допомоги при народженні дитини; – призначення допомоги на дітей, які виховуються у багатодітних сім'ях; – внесення відомостей про дитину до Реєстру пацієнтів, що ведеться у центральній базі даних електронної системи охорони здоров'я; – реєстрація у Державному реєстрі фізичних осіб – платників податків; – видача посвідчень батьків багатодітної сім'ї та дитини з багатодітної сім'ї; – визначення належності новонародженої дитини до громадянства України; – внесення інформації про новонароджену дитину до Єдиного державного демографічного реєстру з присвоєння унікального номера запису в ньому.

У «Порядку надання комплексної послуги е-малятко» під терміном «новонароджена дитина» розуміється дитина, яка не досягла одного року з дня її народження.

Проект «е-малятко» запроцуює з 1 січня 2020 року, однак деякі можливості реалізуються для батьків вже зараз. Наприклад, в кожному пологовому будинку за спрощеною процедурою можна отримати свідоцтво про народження дитини, а в он-лайн режимі можна оформити отримання соціальної допомоги при народженні дитини.

Послуга «е-малятко» надається виключно за бажанням батьків дитини чи одного з них шляхом подання заяви про державну реєстрацію народження. Заяву можна подати як в органі державної реєстрації актів цивільного стану, так і в закладах охорони здоров'я та через ЦНАПи як в паперовій, так і в електронній формі. Це презюмує поступовий перехід до е-урядування. Очікується, що в кінцевому результаті батьки зможуть взагалі не відвідувати жодну з держустанов для реєстрації дитини, а кількість необхідних документів скоротиться з 37 до одного.

Відзначимо, що послуги при народженні дитини, які надаються комплексно, запроваджуються не тільки в Україні. Такі проекти користуються своєю популярністю за кордоном, зокрема в Канаді, Новій Зеландії, Австралії, Сербії. Так, у Сербії, досвід якої широко презентується в Україні, за даними, що наводяться, завдяки об'єднанню п'яти послуг вдалося заощадити за рік близько 600 тисяч годин та 1,8 млн євро.

Таким чином, впровадження послуги «е-малятко» є вагомим внеском у розвиток надання адміністративних послуг. Ця послуга дозволить громадянам без черг та бюрократії отримати 10 базових послуг, пов'язаних з народженням дитини. Вбачається, що вона буде сприйнята українським суспільством у позитивному сенсі, оскільки значно спрощує процедуру отримання документів. Тим самим система дозволить батькам витратити час на своїх дітей, а не на черги, які потрібно відстояти для отримати послуги, пов'язані з народженням дитини.

Але підкреслюючи значення цієї послуги, слід врахувати і можливі проблеми та труднощі, які потребують врахування та вирішення. По-перше, необхідним є час для розробки веб-сервісів е-взаємодії та розроблення форми комплексної заявки. По-друге, існує побоювання, що система е-взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів «Трембіта» може внаслідок перевантаження не забезпечувати допуск до сторінки. По-третє, можливо на початковому етапі роботи ця послуга буде доступною не в усіх адміністративно-територіальних одиницях, оскільки

ки потребує значних коштів для забезпечення технічним обладнанням. Але, на наше переконання, з часом всі ті та інші проблеми будуть вирішені і ми отримаємо дійсно якісну і надзвичайно потрібну та корисну послугу.

Науковий керівник: д. ю. н., професор, професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Матюхіна Н. П.

Власюк Дарія Аркадіївна
студентка 5 курсу 6 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Взявши курс на інтеграцію в Європу, Україна зобов'язалася привести національне законодавство до загальноновизнаних міжнародних стандартів.

У процесі реформування публічного управління виникнула низка проблем, які потребують невідкладного вирішення: політична нестабільність, підвищення рівня інфляції та безробіття, зниження індексу розвитку людського потенціалу та довіри громадян до влади та інші. Як наслідок – низька ефективність діяльності системи органів державного управління та органів місцевого самоврядування. Це потребує трансформації та модернізації ряду аспектів державного управління шляхом запровадження сучасного управлінського інструментарію на основі інформаційних технологій.

Саме на вирішення таких новітніх завдань спрямовано впровадження системи електронного урядування, зокрема, надання адміністративних послуг в електронній формі.

Відповідно до ст. 1 Закону «Про адміністративні послуги» адміністративна послуга є результатом здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків такої особи відповідно до закону [1].

Адміністративній послuzі притаманні такі ознаки: послуга є результатом публічно-владної діяльності суб'єктів, передбачених законодавством України; така послуга як правило надається за заявою особи, яка виявила намір реалізації відповідного права; метою надання послуги є створення умов (юридичне оформлення) для реалізації прав фізичної або юридичної особи.

Основними надбаннями адміністративної послуги є оперативність, якість, доступність та зручність її надання, що залежить від декількох факторів: з одного боку, від повноти та достовірності вхідної інформації, необхідної для прийняття рішення про надання послуги, з іншого – від навантаження надавача послуг, встановленого законодавством допустимого граничного терміну надання послуги (відповідно до ч. 2 ст. 10 Закону України «Про адміністративні послуги» – не більше 30 календарних днів) [2].

Кінець ХХ – початок ХХІ ст. відзначився швидким розвитком комп'ютерних інформаційних технологій, що й стало підставою виникнення нової форми взаємодії між владою та споживачем управлінських послуг – електронного урядування. Отже, необхідно погодитися з думкою В. В. Єжунінова з приводу того, що сучасні інформаційно-комунікаційні технології можуть найкращим чином сприяти розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади в електронному вигляді [3, с. 34]. Тобто, електронна послуга є результатом надання адміністративних послуг із застосування цифрових технологій.

Відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні» електронною послугою слід вважати адміністративну та іншу публічну послугу, що надається суб'єкту звернення в електронній формі за допомогою засобів інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних систем [4]. Однак, електронною є не лише адміністративна, а будь-яка інша послуга, яка надається із застосуванням цифрових технологій. Підтвердженням цього є визначення, наведене у статті 1 Закону «Про електронні довірчі послуги»: «Електронна послуга – будь-яка послуга, що надається через інформаційно телекомунікаційну систему» [5].

На підставі Постанови Кабінету Міністрів України від 03 січня 2013 р. № 1313, якою затверджено Порядок ведення Єдиного державно-

го порталу адміністративних послуг створено та діє Єдиний державний портал адміністративних послуг. За інформацією, розміщеною на сайті, є можливість отримати більше 100 електронних послуг. Найбільш популярними з них є: допомога при народженні дитини: потенціал послуги – понад 360 тис. заявників щорічно; скористалися електронною послугою за весь час 23,5 тис. заявників; прийняття об'єктів будівництва в експлуатацію: потенціал послуги – понад 50 тис. заявників щорічно; скористалися електронною послугою за весь час 6,5 тис. заявників; узгодження проектів землеустрою: потенціал послуги – 300 тис. заявників щорічно; скористалися електронною послугою за весь час 268 тис. заявників; реєстрація декларації відповідності пожежній безпеці: потенціал послуги – 20 тис. заявників щорічно; скористався електронною послугою за весь час 141 заявник; ліцензії на послуги автоперевезень пасажирів та вантажів: потенціал послуги – 4 тис. заявників щорічно; скористалися електронною послугою за весь час 286 заявників [6].

Наведені дані свідчать про те, що попит на електронні послуги постійно зростає, тому що процес отримання послуги дещо спрощується та ліквідовуються корупційні схеми, пов'язанні з їх отриманням. Отже, електронні послуги надаються через мережу Інтернет, тож доступні з дому чи офісу 24 години на добу та сім днів на тиждень. Таким чином, вони є швидшими за особисті візити до органів державної влади й органів місцевого самоврядування. Окрім того, значно мінімізують ризики корупції.

Однак, механізм надання електронних послуг в Україні, їхня якість та надійність потребують подальшого удосконалення та приведення у відповідність до європейських та інших міжнародних стандартів. В основу розв'язання проблем надання адміністративних послуг в електронній формі має бути покладений комплексний підхід, що включатиме широкий спектр заходів, а саме: удосконалення чинного законодавства; формування механізмів ефективної взаємодії та інтеграції інформаційних систем органів державної влади й органів місцевого самоврядування на базі Єдиного державного порталу надання адміністративних послуг; створення правових і організаційних передумов для надання органами державної влади транскордонних адміністративних послуг; приділення достатньої уваги спеціальному навчанню й перекваліфікації державних службовців та інших осіб, які надають адміністративні послуги на підставі закону.

Список використаних джерел: 1. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17); 2. Електронний ресурс. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/5/37.pdf>; 3. Єжунінов В. В. Надання державних послуг з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в Україні. *Новітні інформаційно-комунікаційні технології в модернізації публічного управління: зарубіжний і вітчизняний досвід*: матеріали наук. – практ. семінару, 19 квітня 2013 р., м. Дніпропетровськ / ред. кол.: В. М. Дрешпак (голов. ред.). Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2013. 104 с.; 4. Про схвалення Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.11.2016 № 918-р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/918-2016-%D1%80>; 5. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 № 2155VIII. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19); 6. Некрасов В. Без хабарів і «договірників»: 5 електронних держпослуг, які перемогли корупцію. *Економічна правда*. 2018. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2018/12/10/643416/>.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Червякова О. Б.

Гайова Яна Володимирівна

студентка 2 курсу 5 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ Е-УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Однією з загальних тенденцій розвитку світового суспільства є його трансформація до інформаційного суспільства та суспільства знань на основі широкого впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в усі сфери життєдіяльності особистості, суспільства та держави. Серед множини сучасних ІКТ, що визначають цей процес, особливе місце посідає технологія «електронного урядування», ефективність упровадження якої залежить від багатьох чинників політичного, соціального, економічного, інформаційного, науково-методичного, організаційного, нормативно-правового характеру тощо.

Проблеми впровадження «електронного урядування» в Україні мають внутрішню та зовнішню природу. Серед останніх особливе місце займає

ють такі загальносвітові тенденції, як глобалізація та її наслідки у вигляді світової фінансово-економічної кризи; зростання кількості та підвищення рівня традиційних загроз (небезпек) особистості, суспільству, державі, світовому суспільству в цілому, а також поява нових загроз, ускладнення їх взаємодії; посилення конкуренції між країнами за енергоресурси, лідерство у світі та на регіональному рівні.

Внутрішні деструктивні чинники «електронного урядування» є також однією з причин неперестигного 72-го місця України в рейтингу конкурентоспроможності серед 134 країн світу [1, с. 6].

Прогрес у розвитку нормативно-правової бази з питань електронного урядування, що відбувся протягом 2016–2019 рр., варто звернути увагу на неузгодженість низки положень програмних документів з питань електронного урядування із відповідними положеннями державних стратегічних документів.

По-перше, План заходів з реалізації Стратегії реформування державного управління України на 2016–2020 роки передбачає розроблення переліку з 80 пріоритетних послуг в електронній формі, а Концепція е-послуг до 2020 р. містить перелік лише з 45 таких послуг. У 2017 р., згідно з Планом щодо реалізації Концепції е-послуг в Україні, Державне агентство з питань електронного урядування та Міністерство економічного розвитку і торгівлі мали визначити перелік пріоритетних послуг відповідно до суспільних потреб [2].

Водночас План заходів з реалізації Стратегії реформування державного управління України на 2016–2020 роки передбачає, що у 2017 р. за участю громадськості буде визначено 15 найбільш популярних адміністративних послуг з метою оптимізації процедур їх надання. Відповідальними за виконання визначено Міністерство економічного розвитку і торгівлі, Міністерство фінансів, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства, Міністерство юстиції [3].

З огляду на це, виглядає доцільним об'єднання зусиль відповідальних за виконання зазначених заходів державних органів та визначення ними за участі громадськості єдиного переліку найбільш популярних серед населення адміністративних послуг, оптимізація процедур надання яких та електронізація у подальшому матиме пріоритет.

Окрім цього, зазначені нормативно-правові акти визначають різні строки здійснення оптимізації процедур надання адміністративних послуг. Так, Планом заходів з реалізації Стратегії реформування державного управління України на 2016–2020 рр. передбачено проведення оптимізації процедур надання 15 найбільш популярних адміністративних послуг протягом 2017–2020 рр. Концепцією е-послуг в Україні оптимізацію процедури надання пріоритетних адміністративних послуг планується завершити до кінця 2017 р., а решти адміністративних послуг – у 2018–2019 рр. Неузгодженість підходів щодо електронізації адміністративних послуг у зазначених концептуальних документах ускладнюватиме реалізацію єдиної державної політики розвитку е-урядування, зокрема такого її напрямку, як розвиток е-послуг.

У контексті забезпечення ефективного управління розвитком електронного урядування важливим є питання проведення регулярного моніторингу та оцінювання прогресу щодо реалізації заходів та завдань, визначених Концепцією е-урядування в Україні. Такий моніторинг надасть можливість відстежити результативність виконання відповідних заходів, виявити динаміку розвитку складових е-урядування та основні проблемні моменти у впровадженні відповідних технологій, що дозволить вчасно скорегувати державну політику в цій сфері. Зазначимо, що востаннє на державному рівні моніторинг та оцінка стану розвитку е-урядування на національному та регіональному рівнях проводилися у 2013 р. Національним центром електронного урядування на замовлення Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України.

Таким чином, центральні органи влади приділяли значну увагу розвитку е-урядування. Варто відзначити прогрес у формуванні нормативно-правової бази розвитку електронного урядування: прийняття програмних документів у цій сфері (Концепції розвитку електронного урядування в Україні, Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні), Закону України «Про електронні довірчі послуги», а також у практичній реалізації окремих його напрямів (електронізації адміністративних послуг, розвитку відкритих даних). Проте у сфері розвитку е-урядування не вирішуються важливі питання. Так, з метою ефективного управління необхідно: покращити координацію дій органів влади, спрямованих на втілення завдань розвитку е-урядування; запровадити регулярне прове-

дення державного моніторингу стану розвитку електронного урядування за основними напрямками, визначеними Концепцією розвитку електронного урядування в Україні.

Список використаних джерел: 1. Електронне урядування у системі державної служби. К.: Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу, 2010. 6 с.; 2. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні на 2017–2018 роки: розпорядження КМУ від 14 червня 2017 р. № 394-р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/394-2017-%D1%80/print1443087066591534>; 3. Деякі питання реформування державного управління України: розпорядження КМУ від 24 червня 2016 р. № 474-р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-%D1%80>.

Науковий керівник: *к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Зима О. Т.*

Зубко Дарина Олегівна

студентка 2 курсу 9 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У зв'язку з інтеграцією України до Європейського Союзу особливо значення набуває впровадження електронного урядування в нашій державі. Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні» від 20 вересня 2017 року № 649-р, електронне урядування – форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян [1]. Саме явище е-урядування об'єднує у собі як мінімум дві складові – внутрішню та зовнішню інформаційні інфраструктури, що взаємодіє з фізичними та юридичними особами. У межах другої складової інтегруються інформаційні ресурси органів

влади (веб-сайти, портали), забезпечується доступ до них, а також створюється система електронних послуг [2, с. 136].

Нормативно-правовою базою впорядкування відносин у сфері електронного врядування є закони України: «Про інформацію» від 02.10.1992 р., «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» від 05.07.1994 р., «Про Національну програму інформатизації» від 04.02.1998 р., «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 р., «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 р., «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 р., «Про адміністративні послуги» від 06.09.2012 р., «Про електронні довірчі послуги» від 05.10.2017 р. та ін.

Варто звернути увагу, що Закон України «Про адміністративні послуги» від 6 вересня 2012 року № 5203-VI передбачає надання адміністративних послуг через Єдиний державний портал адміністративних послуг. Відповідно до ч.3 ст. 17 цього Закону Єдиний державний портал адміністративних послуг забезпечує: 1) доступ суб'єктів звернення до інформації про адміністративні послуги та про суб'єктів надання адміністративних послуг; 2) доступність для завантаження і заповнення в електронній формі заяв та інших документів, необхідних для отримання адміністративних послуг; 3) можливість подання суб'єктами звернення заяви за допомогою засобів телекомунікаційного зв'язку; 4) можливість отримання суб'єктами звернення інформації про хід розгляду їхніх заяв; 5) можливість отримання суб'єктами звернення за допомогою засобів телекомунікаційного зв'язку результатів надання адміністративних послуг; 6) можливість здійснення суб'єктами звернення оплати за надання адміністративної послуги дистанційно, в електронній формі [3].

Слід зазначити, що на сьогодні в Україні впроваджено Єдиний державний портал адміністративних послуг (posluga.gov.ua), зареєстровані акаунти органів публічної влади в таких соціальних мережах, як «Твіттер» та «Фейсбук», запроваджено систему електронного декларування для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування на сайті Національного агентства з питань запобігання корупції (nazk.gov.ua), а також систему електронних звернень згідно з Законом України «Про звернення громадян», реформовано систему державних та публічних закупівель, які проводяться в електронній формі через систему «ProZorro» (prozorro.gov.ua).

Незважаючи на значну кількість нормативних актів, які регулюють питання у сфері електронного урядування, необхідним є створення єдиного суб'єкта публічної адміністрації, який централізував би всі електронні ресурси органів виконавчої влади та контролював їх функціонування, а також прийняття нормативно-правового акту, який врегулював би питання забезпечення інформаційної безпеки [4, с. 256].

Таким чином, електронне урядування дає змогу зробити діяльність органів публічної влади більш прозорою та відкритою для громадськості, та є ефективним засобом попередження корупції, тому необхідним є систематизація нормативно-правової бази, оскільки наявність однакових положень та відсутність діючого механізму його впровадження уповільнює розвиток електронного урядування в нашій державі.

Список використаних джерел: 1. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 року №649-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80#doc_info; 2. Соломко Ю. І. Електронне урядування: поняття, сутність, принципи та напрями розвитку. *Ефективність державного управління*. 2018. №2. С. 135–143; 3. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 №5203-VI. *Голос України*. 2012. №188.; 4. Мельник Р. С., Бевзенко В. М. Загальне адміністративне право / За заг. ред. Р. С. Мельника. К. : Юрінком Інтер, 2017. 378 с.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Спасенко В. О.

Левіна Еліанна Олександрівна
*студентка 2 курсу 5 групи факультету
адвокатури Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОФОРМЛЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ПОСВІДЧЕННЯ ВОДІЯ

Наприкінці жовтня Кабінет Міністрів України затвердив Постанову від 23 жовтня 2019 року №956 «Про реалізацію експериментального проекту щодо застосування електронного посвідчення водія та електро-

ного свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу», якою наділив цифрові права юридичною силою. Відповідно до якої всі водії зможуть не носити з собою посвідчення водія щодня, а власники автомобілів ще і техпаспорти. У планах – розробка сервісу, при якому і невласники автомобілів зможуть показати техпаспорт в додатку Дія. Цей сервіс об’єднає низку державних послуг на одній платформі.

З листопада у додатку Дія, що розроблявся Міністерством цифрової трансформації України, за участю, в тому числі, й Міністерством внутрішніх справ України, можна сформувати електронний образ водійського посвідчення і техпаспорту, завантажити собі на телефон, і під час зупинки транспортного засобу поліцейським пред’являти не пластикове посвідчення, а додаток у якому зібрані відповідні документи. У Міністерстві цифрової трансформації України запевняють, що реєстрація буде дуже проста: все можна зробити онлайн, не виходячи з дому.

Створити електронний образ можна лише з документів сучасного зразка, тобто пластикових. Водійські права та технічні паспорти радянського зразка, а також заламіновані, які видавалися у 1990-их – 2000-их роках, не будуть доступні для оцифрування. Тому водіям-власникам документів старого зразка, якщо вони захочуть створити електронні дублікати, необхідно буде обміняти їх на нові документи.

Можна вважати за мінус те, що електронні посвідчення діють тільки в Україні. Якщо людина збирається подорожувати до Європи, потрібно буде брати з собою пластикове посвідчення, інакше можуть бути проблеми з представниками влади інших країн. Користування електронними посвідченнями буде добровільним і введення цього не коштуватиме державі жодної гривні.

Ставить під сумнів позитивну сторону нововведення те, що цифрові документи поліцейські перевірятимуть на дорогах за допомогою спеціальних техзасобів через QR-коди. Одразу постає питання, чи буде належна перевірка документів цими техзасобами, чи буде така ж проблема як і з ID-паспортами, бо в країні досі не має обладнання, яке зчитує чіп на картці.

У питанні електронного водійського посвідчення, звісно, Україна попереду всієї планети. Адже водії менш як десяти країн світу можуть собі дозволити вийти з дому без пластикового водійського посвідчення, озброївшись тільки смартфоном. Європейський Союз наприкінці мину-

лого року офіційно затвердив використання міжнародних цифрових ID на території своїх країн. Йдеться як про банківські картки, так і віртуальні водійські права.

Про цифровізацію водійських прав у Європі говорять вже не один рік, але реально ці технології окремі країни почали застосовувати на практиці лише минулого року. Скажімо, сусідня Польща, яка вперше заявила про це ще в далекому 2016 році. Досі не досягла поставлених цілей. Значно більшого успіху в цьому питанні досягла Фінляндія. Експериментуючи, вони замінили пластикове водійське посвідчення спеціальним додатком Driver у смартфоні на початку минулого року. Щоправда, публічна бета-версія стала доступною лише у першій половині цього року.

А ось Україні знадобилося трохи більше двох місяців, аби пройти шлях від ідеї до реалізації.

Світовим досвідом визначено, що мобільні цифрові права мають відповідати чотирьом основним вимогам: 1. Доступні як онлайн, так і в автономному режимі. 2. Високий рівень безпеки для захисту конфіденційності даних користувача. 3. Сумісність між різними органами видачі та перевірки. 4. Можливість управляти цілісністю даних упродовж усього циклу існування – від реєстрації до процесу перевірки на місці.

Українська Дія відповідає усім цим параметрам і навіть більше. Цифровий аналог виданого людині пластикового посвідчення водія та свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу містить унікальний електронний ідентифікатор, тобто QR-код. Такий спосіб ідентифікації буде основою для майбутнього розширення функціоналу додатку. Також, скажімо, як студентський і учнівський квитки – і навіть ID-паспорт.

Додаток містить фото людини, технічну інформацію про транспорт, який їй належить, приміром, техномер, VIN-код і навіть рівень викидів CO₂. А також може генерувати повідомлення про майбутній техогляд авто і сплату автомобільного податку. За допомогою додатку громадянин може надати обмежений доступ до інформації про себе, приміром, якщо необхідна лише ідентифікація. Для цього формуються різні типи динамічних QR-кодів, які скануються за допомогою цього ж додатку. Код доступний щонайбільше п'ять хвилин, аби уникнути шахрайського використання.

Цифрові права будуть сформовані автоматично за наявності в єдиній інформаційній системі МВС усіх даних, що вносяться у посвідчення

водія і свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу, у тому числі – фото.

Викладене свідчить, що електронне врядування в Україні стрімко розвивається й намагається наздогнати країни Європи.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Сьоміна В. А.

Наливайко Вікторія Віталіївна

студентка 2 курсу 3 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ: ДОСВІД УКРАЇНИ ТА ЕСТОНІЇ

Ми бачимо досить ефективний розвиток електронного урядування в країнах Європи, досить гарним прикладом впровадження цього нового інституту є Естонія, але постає питання чи зможе Україна вправно реагувати на новели електронного урядування та на законодавчому рівні закріпити це?

В Україні електронне урядування почало впроваджуватися ще з 2009 року, коли були вже перші концепції розвитку е-урядування та запровадженні окремі його елементи, такі як електронні реєстри. Так, з 2014 було започатковано новий проект «Smartcity», який передбачає 6 ключових європейських стандартів: розумне життя, розумне довкілля, розумне урядування, розумні люди, розумна мобільність та розумна економіка. Так, в 2016 році вже був доступним для користувачів новий електронний сервіс «Розумне місто» це допомогло оптимізувати електронне отримання послуг та самоврядування. Також у нас є Стратегія сталого розвитку «Україна -2020», яка має основним завданням розробку та реалізацію державної програми з розвитку електронного урядування. Також був розроблений комплекс заходів щодо реформ в сфері національної безпеки та оборони, державного управління та державної служби. Були створені нові структурні підрозділи: Державне агентство з пи-

тань електронного урядування та Міжгалузева рада з питань електронного урядування – ці органи сприяють узгодженості дій між органами влади. Також були прийнята низка нормативно-правових актів, які регулюють питання відкритих даних.

На нашу думку, слід виокремити такі проблеми в сфері електронного урядування: по-перше, недостатній рівень готовності та вмотивованості державних службовців і посадових осіб органів місцевого самоврядування до впровадження цих технологій в управлінську діяльність, по-друге, можемо констатувати той факт, що ми бачимо недостатній рівень підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації публічних службовців у застосуванні технологій електронного урядування.

Європейський досвід Естонії свідчить про те що за роки незалежності ця країна досить впевнено впроваджує дійсно дієву концепцію електронної держави та електронного урядування. У 1996 році в державі було впроваджено програму «Стрибок тигра» це була досить ефективним, бо вона передбачала комп'ютеризацію, інтернетизацію та широкомасштабне навчання комп'ютерної грамотності, зокрема активну підготовку школярів та вчителів до використання можливостей, які надають комп'ютери та новітні Інтернет-технології.

Для Естонії вже є звичними такі послуги: електронні податки, електронне здоров'я, електронний банк, електронна школа та електронні вибори, що є показником досить ефективного механізму впровадження та підтримки з боку населення, бо кожна людина цієї країни цінує свій вільний час, зручність отримання державних послуг та реалізації своїх прав.

У 2000 році в Естонії було прийнято Закон «Про реєстр населення». У грудні 2002 року офіційно створено Академію електронного управління (<http://www.ega.ee>), діяльність якої спрямована на навчання та надання консультацій особам та організаціям, зацікавленим у використанні інформаційно-комп'ютерних технологій (далі-ІКТ), це сприяє підвищенню ефективності використання новітніх технологій та покращення процесів демократизації в інформаційному суспільстві. Користувач може знайти всю необхідну інформацію про е-сервіси країни, різноманітні установи, організації, центри, програми, пов'язані з реалізацією електронного урядування в Естонії. З 2004 року був запущений портал www.eesti.ee, на якому є необхідний перелік послуг, доступних в електро-

нному режимі. Він є досить великим, що є показником того, що держава піклується про своїх громадян, розширюючи перелік електронних послуг.

На орган законодавчої влади-Парламент покладається головне завдання впровадження електронного урядування. За розвиток та введення в дію національної інформаційної політики відповідає Міністерство економічних відносин. Департамент державних інформаційних систем спрямовує свою діяльність у рамках цього міністерства та займає визначні позиції у розробці та впровадженні інформаційної політики в життя. Крім того, Департамент державних інформаційних систем відповідає за координацію та контроль державної інформаційної системи. Підрозділом Міністерства економіки і комунікацій є Центр інформатики, який займається функціонуванням і розвитком спільних інформаційних систем естонської адміністрації. Слідкує за станом реформ та забезпечує якісний сервіс Аудиторська палата, яка оцінює ефективність та результативність діяльності публічної адміністрації. Органом що здійснює захист інформації є Інспекція із захисту інформації. На регіональному та місцевому рівнях впровадженням електронного урядування займаються такі установи, як Міністерство внутрішніх справ та Асоціація естонських міст. Комунікацію органів державної влади із громадськістю в Естонії забезпечує Інтернет-портал «Сьогодні вирішую я».

На нашу думку, Естонія є гарним прикладом того, як треба поступово, але досить дієво впроваджувати е-урядування.

Отже, в Україні є всі умови успішного розвитку електронного урядування, але немає належної підтримки з боку Держави. Також слід вирішувати проблеми в сфері інформаційної інфраструктури, організаційної системи та законодавстві. Однією із заporук успіху є одночасне проведення адміністративної реформи поряд із впровадженням електронного урядування. Однак, сучасне суспільство повинне бути готовим до застосування технологій електронного урядування та електронної демократії. Невід'ємним елементом будь-якої сучасної реформи є підвищення ефективності системи навчання, зокрема – її осучаснення, тому слід провести також реформу публічної служби України, та покращити професійні якості державних службовців. Слід запроваджувати регулярні тренінги, вебінари, програми обміну знаннями з європейськими країнами, також ввести в дію уніфіковані програмами на базі одного або кіль-

кох навчальних закладах, спеціалізованих центрів підвищення кваліфікації.

Також слід запозичити досвід Естонії, а саме зібрати всю необхідну інформацію про е-сервіси країни, різноманітні установи, організації, центри, програми, пов'язані з реалізацією електронного урядування та розмістити на єдиному все доступному сайті. Доповнити спеціальні державні установи новими підрозділами, які б сприяли та контролювали впровадження цього нового інституту.

Список використаних джерел: 1. Чукут С. А., Загвойська О. В. Вітчизняний і зарубіжний досвід впровадження електронного урядування Зб. матеріалів наук.-практ. конф. / Національна академія державного управління при Президентові України. 2008. URL: http://ktrp.kpi.ua/?page_id=4160; 2. Чукут С. А., Загвойська О. В. Кращі практики впровадження електронного урядування: зарубіжний досвід 2010. URL: http://ktrp.kpi.ua/?page_id=4160; 3. Васильєва Н. В. Досвід Естонії у наданні електронних послуг населенню. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2013. № 11. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=650>.

Науковий керівник: *к. ю. н, асистент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Белікова М. І.*

Перепелиця Марія Борисівна
студентка 2 курсу 1 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПУ «DIGITAL BY DEFAULT» ДЛЯ РОЗБУДОВИ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ

Поява новітніх інформаційних технологій та посилення Інтернет-глобалізації сприяє запровадженню новацій у сфері публічного управління. Поняття електронного урядування (далі – Е-урядування) стрімко набуває поширення у світі. Укладання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом у 2014 р. стало поштовхом до розвитку е-урядування в Україні відповідно до європейських вимог.

До загальних засад е-урядування належать універсальність, відкритість, системність, ефективність, демократичність тощо. Особливе прикладне значення для реалізації цифрової політики має принцип Digital

by Default – «цифровий за замовчуванням». У чому полягає його суть та якими є переваги його застосування, зокрема для України?

«Digital by Default» означає цифрові служби, настільки прості та зручні, що всі, хто можуть використовувати цифрові служби, оберуть варіант скористатися ними, водночас ті, хто не можуть, не є виключеними з процесу», – таке визначення запропонував Кабінет Міністрів Об'єднаного Королівства у 2012 р. [1, с. 5]. Переваги цифрового управління полягають у зручності користування та скороченні вартості адміністративних послуг. Уряди провідних країн світу, зокрема, Швеції, Норвегії, Данії, Великої Британії, США, Сінгапуру активно застосовують цифрові технології у сфері управління. Міжнародна консалтингова компанія McKinsey&Company виділяє серед основних можливостей цифрового управління об'єднані платформи онлайн-доступу, портали громадян та юридичних осіб, платформи для обміну повідомленнями, платформи оплати, автоматизація транзакційних процесів, відкриті уніфіковані публічні реєстри тощо [2, с. 4].

Важливим кроком на шляху адаптації українського законодавства до процесів цифровізації управління стало прийняття у 2019 р. постанови Кабінету Міністрів України «Про Деякі питання політики цифрового розвитку», у якій викладено принцип «Digital by Default» – «цифровий за замовчуванням».

Відтепер у всіх актах Уряду пріоритетним способом реалізації описаного в документі процесу за замовчанням буде визначатися саме електронний спосіб. Для досягнення очікуваного результату всі нормативно-правові акти КабМіну будуть проходити електронну експертизу. Обов'язок проведення цифрової експертизи проектів актів КабМіну покладається на Державне агентство з питань електронного урядування (далі – Агентство). Метою є виявлення положень, які суперечать засадам реалізації органами виконавчої влади політики цифрового розвитку, тобто перешкоджають створенню сучасних електронних форм взаємодії та доступності для громадян і суб'єктів господарювання переваг і можливостей цифрових технологій. Агентство проводить усебічний аналіз форм і способів реалізації акта, по-перше, визначає відповідність проекту акта засадам реалізації політики цифровізації, по-друге, пропонує альтернативні варіанти втілення положень проекту акта, які б узгоджувалися із зазначеними засадами, по-третє, визначає колізії в законодавстві, що унеможливають реалізацію положень акта із застосуванням інформа-

ційно-комунікативних технологій. За результатами експертизи надається відповідний висновок [3].

Таким чином, Уряд іде у напрямку до цифровізації державного управління. Введення цифрової експертизи означає зменшення кількості прийнятих актів, які містять положення, для реалізації яких застосовуються застарілі методи, які посилюють характерну для пострадянського суспільства бюрократію. Натомість збільшиться кількість нормативно-правових актів, які містимуть норму, згідно з якою процес, описаний у документі, буде реалізований за допомогою новітніх цифрових технологій.

Дії Уряду спрямовані на поліпшення цифрового функціонування органів виконавчої влади. Нормативна база буде поступово оновлюватися, що сприятиме модернізації управління та наближенню до європейських стандартів е-урядування.

Список використаних джерел: 1. Government Digital Strategy. Cabinet Office of The UK. 2012. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/296336/Government_Digital_Strategy_-_November_2012.pdf; 2. Digital by Default: A guide to transforming government. McKinsey center for government. November 2016. URL: <https://www.mckinsey.com/~/media/mckinsey/industries/public%20sector/our%20insights/transforming%20government%20through%20digitization/digital-by-default-a-guide-to-transforming-government-final.ashx>; 3. Про Деякі питання цифрового розвитку: постанова Кабінету Міністрів України від 30.01.2019 р. №56. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-cifrovogo-rozvitku>.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Балакаре-ва І. М.

Пітя Валерія Станіславівна
студентка 2 курсу 15 групи Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЦИФРОВІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В ЕЛЕКТРОННОМУ ДОДАТКУ»ДІЯ»

Актуальність теми зумовлена вимогами сучасності до максимальної прозорості та доступності органів влади та необхідністю максимального

здіяння цифрових технологій для забезпечення взаємодії громадянина з державними інституціями.

Ідея держави в смартфоні, тобто можливість отримувати в он-лайн режимі максимум державних послуг, була однією з ключових передвиборних ініціатив президента Володимира Зеленського.

В новітній програмі уряду одним з головних проєктів стало створення додатка «Держава і я» (Дія). Бренд і концепцію додатку було представлено 27 вересня 2019 року. Саме тоді його анонсували як додаток і портал, який об'єднає в єдиному електронному вікні усі послуги, що надаються державою громадянам і бізнесу.

Ключова ідея проєкту полягає у тому, щоб максимально спростити і прискорити будь-яку взаємодію людини з державою, зробивши максимум процесів електронними та автоматичними, щоб чиновник особисто взагалі не впливав на термін отримання довідки або видачу дозволу.

Так, у звіті уряду за 2019 рік у розділі «Міністерство цифрової трансформації» зазначена ціль, яка передбачає, що українцям доступні всі публічні послуги он-лайн. 6 лютого 2020 року почав діяти мобільний застосунок «Дія», через який для громадян наразі доступно тільки дві онлайн послуги: електронне посвідчення водія та електронне свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу, які направляються в додаток автоматично з бази Міністерства внутрішніх справ України, після чого створюється їх цифровий образ. Україна – 10 країна у світі, яка пропонує своїм громадянам використовувати електронні посвідчення водія замість пластикових. Верифікація цих документів співробітниками поліції відбувається за допомогою унікального електронного ідентифікатора (QR-коду) через смартфони або спеціальні запуски.

Постанова Кабінету Міністрів України №956 від 23 жовтня 2019 року «Про реалізацію експериментального проєкту щодо застосування електронного посвідчення водія та електронного свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу» визначає юридичну силу цих документів та робить їх офіційними для нашої держави.

Відзначимо, що система ще вимагає доопрацювання, адже користувачі мають певні проблеми з використанням додатків: в цифровому образі на початку застосування була лише частина даних, документи вимагали додаткової верифікації, а в посвідченні водія було відсутнє фото власника. Це означає, що для створення повноцінного цифрового образу

в додатку даних в реєстрі Міністерства внутрішніх справ України недостатньо. Як вказують розробник цієї програми, в електронному кабінеті водія документи можна верифікувати онлайн, заповнивши прогалини, однак, наразі не для всіх водіїв така система є зручною.

Таким чином, за допомогою смартфонів українці можуть отримати доступ до цифрових послуг у будь-який зручний для них час. В перспективі цей сервіс має об'єднати всі державні послуги у смартфоні у вигляді сайту та додатку. Також в єдину систему планують звести дані про реєстрацію фізичної особи-підприємця, інформацію про майно, землю, транспорт, податки і доходи українців.

Але, щоб перетворити Україну на справжню цифрову державу, потрібно оцифрувати ще багато послуг, оновити законодавчу базу, упорядкувати роботу державних реєстрів, забезпечити технічні можливості та захист даних. Зміни торкнуться не лише безпосередньо адміністративних послуг, а й відповідних галузей, зокрема: охорони здоров'я, бізнесу, освіти, транспорту, системи правосуддя, питань демократії тощо.

Тому, першочерговим є введення у дію таких елементів електронного врядування як електронна демократія, електронний суд, електронна охорона здоров'я, електронна освіта, електронна транспортна система, які на цей час є пріоритетними для уряду.

До кінця року розробники планують додати до системи декілька десятків державних послуг, а протягом трьох років – оцифрувати усі послуги. Наступними кроками мають стати запровадження цифрового образу паспорта, автоцивільного страхування, студентського квитка, закордонного паспорта. Крім того, наразі впроваджується система отримання водіями онлайн постанов за порушення правил дорожнього руху та можливість оплачувати відповідні штрафи, оформляти допомогу при народженні дитини, здійснювати різноманітні банківські операції тощо.

Попри те, що додаток «Дія» викликав багато невдоволення серед українців, чиї дані не були завчасно оцифровані, після виправлення помилок він може відкрити широкі можливості. З моменту запуску понад 1,1 млн. користувачів завантажило цей мобільний застосунок.

Отже, проект цифровізації адміністративних послуг в електронному додатку «Дія» є перспективним, але його реалізація вимагає часу та більш уважного тестування. Зважаючи на те, що електронними пристроями володіють не всі категорії громадян, а також на певні проблеми з вико-

ристанням, що виникають на етапі впровадження проекту у короткотривалій перспективі він може розглядатися як важлива сучасна альтернатива існуючій системі, але не повна її заміна.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Ковтун М. С.

Степанюк Дар'я Русланівна
студентка 5 курсу, 7 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПОДОЛАННЯ «ІНФОРМАЦІЙНОЇ НЕРІВНОСТІ» ЯК НЕОБХІДНА УМОВА РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день розвиток електронного урядування визначено одним з першочергових пріоритетів реформування системи державного управління в Україні [1]. Це зумовлено, перш за все, прагненням України стати членом Європейського Союзу, а також необхідністю підвищення ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування в нашій країні. В цьому аспекті актуальними є також розширення механізму залучення фізичних та юридичних осіб до участі у державному та місцевому управлінні, покращення та полегшення механізму доступу цих осіб до публічної інформації.

Поруч із процесом розвитку електронного урядування в Україні гостроти набуває проблема так званої інформаційної нерівності. З огляду на свою актуальність, дана проблематика досліджувалась такими науковцями як Н. Ржевська, Т. Миськевич, О. Аніщенко, О. Єршова, О. Титаренко, Л. Городенко тощо.

У науковій літературі немає однастайності щодо перекладу поняття digitaldivide, яке в різних джерелах іменується по-різному: інформаційна нерівність, цифрова нерівність, цифровий розрив тощо. В свою чергу, Н. Ржевська зазначає, що інформаційна нерівність є похідною від цифрової. Остання ж являє собою нерівність у доступі до соціальних, економічних, освітніх, культурних та інших можливостей, що поглиблю-

ються унаслідок нерівного доступу до інформаційних комп'ютерних технологій [2, с. 110]. Є. Архіпова зазначає, що переклад «інформаційна нерівність» більш точно відображає соціальну сутність проблеми нерівномірного доступу до сучасних інформаційно-комунікативних технологій, тоді як переклад «цифрова нерівність» краще характеризує технічно-технологічний аспект даного явища [3]. Цифровий розрив (цифрова нерівність) також визначається як нерівність у доступі до можливостей в економічній, соціальній, культурній, освітній галузях, які існують або поглиблюються в результаті неповного, нерівномірного або недостатнього доступу до комп'ютерних, телекомунікаційних та цифрових технологій [4]. На нашу думку, поняття «інформаційна нерівність» та «цифрова нерівність» є досить близькими за змістом, тому в подальшому вважаємо за доцільне розглядати їх як синоніми.

Ми погоджуємось з твердженням Н. Ржевської, що без подолання інформаційної нерівності неможливий ні процес глобалізації, ні ефективний розвиток інформаційного суспільства, ні запровадження електронних урядів [2, с. 110]. Дана теза певною мірою підтверджується Основними засадами розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки, де зазначено, що ступінь розбудови інформаційного суспільства в нашій державі є недостатнім та не відповідає потенціалу України, зокрема, через те, що рівень комп'ютерної та інформаційної грамотності населення є недостатнім, впровадження нових методів навчання із застосуванням сучасних ІКТ є повільним [5]. Крім того, у Концепції розвитку електронного урядування зазначено, що однією з першочергових проблем, які потребують вирішення задля розвитку електронного урядування, є недостатній рівень готовності державних службовців та працівників органів місцевого самоврядування, фізичних та юридичних осіб до запровадження і використання інструментів електронного урядування [1].

На думку Ю. Соломко, метою запровадження е-урядування, зокрема, є подолання інформаційної нерівності. Науковець стверджує, що держава може створити нові технології більш доступними для менш забезпечених верств населення, а також організувати навчання щодо користування комп'ютерами, насамперед для літніх та молодих людей [6, с. 137].

Т. Миськевич слушно зазначає, що на сьогоднішній день в нашій державі, з одного боку, відбуваються певні кількісно-якісні зрушення

в побудові інформаційного суспільства та створенні розгалуженої інформаційної інфраструктури. З іншого ж боку, вагомій частині населення через низькі адаптаційні можливості до сучасних інформаційних технологій фактично загрожує маргіналізація (зокрема, людям похилого віку). Тому для розв'язання проблеми інформаційної нерівності в Україні, на думку авторки, потрібні розробка та реалізація дієвих заходів та програм, спрямованих на підвищення компетентності у сфері ІКТ серед населення [7].

Слід також звернути увагу на зарубіжний досвід з цього питання, оскільки проблема цифрової нерівності має глобальний характер. Науковці, які досліджували це питання, вказують на важливість постійного впровадження урядових програм щодо підвищення комп'ютерної грамотності як населення, так і державних службовців. Підвищення комп'ютерної та інформаційної грамотності серед громадян частково сприятиме подоланню цифрової нерівності [8, с. 168]. На нашу думку, Україна має запозичити дану практику, покращуючи комп'ютерну грамотність не лише громадян, а й, обов'язково, публічних службовців.

На жаль, на сьогоднішній день поки що не проводиться достатня кількість урядових програм чи заходів у цій сфері. Хоча Міністерство цифрової трансформації України вже почало презентувати програму цифрової грамотності, яка передбачає наявність безкоштовних курсів, орієнтованих на різні цільові аудиторії, а також створення спеціальних місць, куди зможе звертатися будь-який українець, в якого немає доступу до Інтернету або виникають певні проблеми чи питання у цій сфері, в деяких містах України [9].

Таким чином, проаналізувавши деякі нормативно-правові акти та наукові праці з розглядуваного питання, можемо стверджувати, що подолання інформаційної нерівності є необхідним завданням для подальшого розвитку електронного урядування в Україні. Ці процеси повинні відбуватись одночасно, оскільки вони є взаємопов'язаними та обумовлюють один одного. Звичайно для подолання інформаційної нерівності необхідний час, значний обсяг фінансування, наявність компетентних кадрів, однак, для розбудови України як інформаційної держави та з огляду її євроінтеграції, це питання має важливе значення.

Список використаних джерел: 1. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від

20 вересня 2017 р. № 649-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80#top> (дата звернення: 08.12.2019); 2. Ржевська Н. Ф. Стратегічні прогнози щодо подолання інформаційної нерівності в умовах глобалізації. *Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ*. Серія: економіка, право, політологія, туризм. Том 2, № 2. 2010. С. 109–114.; 3. Архіпова Є. О. Інформаційна нерівність як соціальна проблема сьогодення. *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: збірник наук. праць*. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2008. 579 с.; 4. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#n2>; 5. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки: Закон України від 09.01.2007. URL: <https://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/537-16> (дата звернення: 08.12.2019); 6. Соломко Ю. І. Електронне урядування: поняття, сутність, принципи та напрями розвитку. *Ефективність державного управління*. 2018. Вип. 2 (55). Ч. 1. С. 135–143; 7. Миськевич Т. Подолання інформаційної нерівності як необхідна передумова розвитку інформаційного суспільства в Україні. *Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ*. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1896:podolannya-informatsijnoji-nerivnosti&catid=8&Itemid=350 (дата звернення: 08.12.2019); 8. Берназюк О. О. Роль та місце цифрових технологій у сфері публічного управління. *Підприємництво, господарство і право. Інформаційне право*. № 10. 2017. С. 166–170; 9. Програму цифрової грамотності презентували в Харкові. *Міністерство та Комітет цифрової трансформації України*. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/programu-tsifrovoi-gramotnosti-prezentovali-v-kharkovi> (дата звернення: 09.12.2019).

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого Червякова О. Б.

Толопа Володимир Віталійович
*студент 5 курсу Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

РОЛЬ MOBILE ID В НАДАННІ ЕЛЕКТРОННИХ ДОВІРЧИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Швидкий розвиток інформаційних технологій зумовив їх застосування практично у всіх сферах суспільного життя. Україна намагається імплементувати кращі практики електронної ідентифікації та кваліфі-

кованого цифрового підпису, які функціонують у країнах Європейського Союзу. Так впровадження єдиної електронної ідентифікації сприяє створенню нових та розширенню переліку існуючих послуг, які можуть надаватися онлайн. В наш час мобільні засоби зв'язку забезпечили легке підключення до мережі Інтернет та обмін інформацією незалежно від часу і місцезнаходження.

Прийняття Закону «Про електронні довірчі послуги» (далі «Закон»), забезпечило українців сучасними інструментами електронної комерції та комунікації з партнерами і державою. Завдяки нормам закону збільшено кількість державних послуг, які може отримати кожен українець, не виходячи з дому. Але, незважаючи на позитивні тенденції у цій сфері, прийняття нормативних актів спрямованих на діджиталізацію державного управління, використання сучасних засобів посвідчення документів залишається на досить низькому рівні. Електронний цифровий підпис, на думку деяких науковців, і до цього часу не став поширеною та зручною альтернативою паперових документів та звичайних підписів і печаток. Це спричинено, по-перше, складною процедурою виготовлення цифрового підпису, а по-друге, низьким рівнем довіри суспільства до державних інституцій, особливо представлених в електронному вигляді. Здебільшого суб'єкти суспільних відносин довіряють традиційним засобам об'єктивації інформації. Однак для повномасштабної реалізації можливостей інформаційних технологій усталені моделі поведінки суб'єктів суспільного обороту потребують трансформації.

Певні зрушення, на наш погляд, може внести нова послуга Mobile ID, яка дозволяє отримувати державні послуги віддалено через Інтернет, користуватися комерційними онлайн-сервісами, наділяти електронні документи юридичною силою. По суті дана технологія є засобом ідентифікації, визначення якого міститься п. 20 ч.1 ст. 1 Закону, а саме – це процедура використання ідентифікаційних даних особи з документів, створених на матеріальних носіях, та/або електронних даних, в результаті виконання якої забезпечується однозначне встановлення фізичної, юридичної особи або представника юридичної особи. Стандарти, що визначають вимоги до криптографічного захисту інформації, суб'єктів надання та порядок дотримання вимог законодавства у сфері надання електронних довірчих послуг визначено Постановою КМУ від 7 листопада 2018 р. № 992. Mobile ID дозволяє значно підвищити якість ідентифікації та забезпечує швидку автентифікацію. До того ж даний метод

ідентифікації набагато надійніший за звичний для нас логін та пароль, його складніше підробити чи викрасти зловмисникам. Для того щоб скористатися послугою MobileID, треба звернутися до обслуговуючого оператора та оформити за допомогою паспорта й ідентифікаційного коду SIM-карту нового покоління. На неї буде відбитий індивідуальний цифровий підпис. Ідентифікатор Mobile ID має забезпечити дистанційність, прозорість і якісний сервіс, чого б це не стосувалося – банкінгу, лікарні, освіти, соціальної допомоги, державної послуги тощо. Таким чином, особі надана можливість у своєму мобільному телефоні замовити і отримати послугу від держави без контакту з чиновниками.

Передбачається, що за допомогою технології Mobile ID користувачі мобільного зв'язку зможуть ставити електронні підписи на документи, оплачувати послуги, отримувати доступ до захищених електронних документів.

Перспективами впровадження Mobile ID є використання для отримання електронних державних сервісів, у галузі охорони здоров'я (видача ліків, доступ до історії хвороби, моніторинг показників), галузі освіти (доступ до сайту навчального закладу та особистого кабінету, дистанційне навчання, отримання довідок), фінансового та банківського сектору, корпоративного ринку (вхід до системи, документообіг, мобільність), онлайн-купівель тощо. За допомогою засобів електронної ідентифікації корпорації здійснюватимуть господарські операції та укладатимуть контракти в електронному вигляді без необхідності проведення додаткових зустрічей та без використання письмових носіїв. До того ж у разі належного запровадження системи «Електронного суду» спори між такими корпораціями за такими контрактами також зможуть ініціюватися в електронному вигляді без зайвих витрат часу.

Зручність та практичність даного інструменту закладається у смартфон, планшет чи звичайний телефон, що забезпечує роботу без доступу до мережі Інтернет виключно за рахунок мобільного зв'язку.

Нині в Україні створюється інфраструктура електронних довірчих послуг, розширюється перелік адміністративних послуг, які можна отримати дистанційно. Позитивні тенденції у цьому напрямку досягаються завдяки прийняттю Закону «Про електронні довірчі послуги», що визнає порядок надання таких послуг. Використання мобільного телефону під час отримання адміністративних послуг забезпечує економію часу та ресурсів, а також зменшення необхідної прямої комунікації із пред-

ставниками органів державної влади, що суттєво впливає на мінімізацію корупційних чинників. Також суттєвою перевагою для бізнесу є впровадження повноцінної системи електронних угод та подання всіх документів до органів державної влади в електронному форматі. Фактично, усі сфери бізнесу отримали змогу прискорити свої виробничі процеси та зекономити на затрачених ресурсах щодо ведення діловодства у паперовому форматі.

Список використаних джерел: 1. Електронний ресурс. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/pavlo-petrenko-zakon-pro-elektronni-dovirchi-poslugi-rochav-diyati>; 2. Голіна О. До питання про поняття довірчих електронних послуг та їх договірної забезпечення. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/5/15.pdf>; 3. Про електронні довірчі послуги: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#n218>; 4. Про затвердження вимог у сфері електронних довірчих послуг та Порядку перевірки дотримання вимог законодавства у сфері електронних довірчих послуг: Постанова КМУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992-2018-%D0%BF/print>.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Червякова О. Б.

Усин Віра Василівна

студентка 2 курсу ІІ групи Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

СЕКТОРИ МІЖСУБ'ЄКТНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В СИСТЕМІ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ

Під електронним урядуванням слід розуміти форму організації державного управління, за якого відбувається активна взаємодія органів державної влади та органів місцевого самоврядування, з суспільством, людиною, бізнесом за допомогою інформаційно-комунікативних технологій.

Деякі науковці вказують на те, що ця концепція передбачає автоматизацію обміну в таких основних секторах взаємодії: G2G – між органами державного управління, G2C – між урядом та громадянами та G2B – між державою та бізнесом.

Слід зазначити, що сектор взаємодії G2B – це відносини органів державної влади та представників підприємництва для забезпечення розвитку та підтримки бізнесу за допомогою інформаційно-комунікативних технологій. На рівні G2B впровадження електронного урядування дозволить проводити в он-лайн режимі такі операції: 1) автоматизація податкових виплат; 2) подача декларацій; 3) надання звітності в статистичні органи; 4) проведення електронних тендерів на постачання продукції; 5) продовження ліцензій; 6) оформлення пільг для ведення бізнесу; 7) реєстрація нових підприємств.

Актуальним питанням є зростання вимог щодо зменшення витрат та зростання ефективності закупівель, а саме: процес втілення даних економічних ініціатив до сектору G2B. До того ж, є важливим надання публічною владою підтримки малому та середньому бізнесу, а також надання юридичних та економічних гарантій у проведенні відповідних операцій великій кількості співробітників, які є залученими до цих реформаторських процесів.

Завдяки наявності зацікавленості з боку як інвесторів, так і представників вітчизняного бізнесу у потенційному зменшенні витрат на закупівлі та покращення процесу надання адміністративних послуг, розвиток бізнесового сектору є пріоритетним завданням органів виконавчої влади.

Щодо автоматизації документообігу в секторі G2G, то варто зазначити, що дана концепція передбачає організацію обігу електронних ресурсів між суб'єктами владних повноважень, а також безперешкодний міжвідомчий обмін інформаційною складовою між електронними реєстрами.

З однієї точки зору, мотивацією для впровадження ініціатив до сектору G2G є зацікавленість саме органів державної влади в спрощенні системи документообігу та покращення як взаємодії між відомствами, так поліпшення міжвідомчого контролю.

З іншої точки зору, інтерес щодо оптимізації управлінських процесів існує насамперед в недержавних суб'єктах (представники бізнесу), бо саме спрощення державної системи документообігу в майбутньому позитивно відіб'ється на спрощенні процедур у наданні різних видів послуг представникам українського та зарубіжного бізнесу.

Існує цікава точка зору, що розвиток сектору G2B має позитивно вплинути на залучення ресурсів щодо покращення ефективності взаємо-

дії між органами державної влади, а саме в секторі G2G, що призведе до включення міжнародного досвіду, інвестицій та концепцій реформування державного апарату до системи органів публічної влади, а саме: появи чітких координаційних та субординаційних зв'язків між відомствами різних рівнів, що позитивно вплине на їх взаємозв'язок в системі електронного врядування.

Сектор взаємодії G2C – організація зворотного зв'язку громадян та влади за допомогою Інтернету. Як відомо, це нова форма спілкування з державою, в якій орієнтація йде на споживача державних послуг. Завдяки інформаційно-комунікативним технологіям надається можливість он-лайн запису на прийом, оформлення персональних документів, реєстрації даних, отримання комплексних послуг, доступу до дистанційного навчання .

З введенням сектору G2C населення зможе брати активну участь у суспільно-політичному житті країни, а саме здійснювати контроль за діяльністю органів державної влади та бути залученими до прийняття рішень.

До того ж, якщо громадяни зможуть висловлювати свої думки щодо реформування органів державної влади, а також брати участь у прийнятті рішень загальнодержавного рівня через систему електронного врядування, то це призведе до зростання рівня демократії в нашій країні.

Отже, варто зазначити, що створення відповідних секторів в структурі системи електронного врядування є важливим чинником щодо врахування всіх аспектів взаємодії органів державної влади з іноземними інвесторами, звичайними громадянами, представниками бізнесу, бо саме вони очікують створення доступних сервісів, через які вони зможуть безперешкодно звернутися зі своїми пропозиціями до органів державної влади, отримати якісні державні послуги або зменшити свої витрати та документообіг при закупівлях. До того ж, формування системи електронного врядування , а саме сектору G2C, призведе по появи доступного та спрощеного інтерфейсу щодо реалізації виборчих прав громадян, а також їх участі в інших політичних процесах.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Ігнатченко І. Г.

ДЕРЖАВА В СМАРТФОНІ: ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ

Затвердження Кабінетом Міністрів України 20 вересня 2017 року Концепції розвитку електронного урядування в Україні зумовило розгортання процесу цифрової трансформації, модернізації форм діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування [1]. Одним із нововведень, що мають вагомe значення для діджиталізації системи публічного управління в країні, є впровадження концепції Президента України «Держава в смартфоні», презентація Міністерством цифрової трансформації 6 лютого 2019 року мобільного додатку «Дія» та національної онлайн-платформи «Дія. Цифрова грамотність», що створені для спрощення процедури взаємодії громадян з державою, надання послуг онлайн, підвищення рівня цифрової грамотності населення.

Так, додаток «Дія» наразі надає можливість отримати посвідчення водія та свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу в електронному вигляді, згодом передбачається оцифрування більшості державних послуг, зокрема: реєстрація фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб, реєстрація народженої дитини та місця її проживання тощо.»Дія. Цифрова грамотність», в свою чергу, спираючись на загальноєвропейські стандарти викладання та оцінки цифрової грамотності, містить освітні відеоматеріали про базові навички у цій сфері, курс з мобільної грамотності «Смартфон для батьків» тощо [2].

На наш погляд, даний спосіб надання електронних послуг має чимало позитивних рис, основними з яких є наступні. По-перше, значною перевагою «Держави в смартфоні» є доступність для широкого кола людей, зручність у користуванні та економія часових ресурсів громадянина. Процедура, за якої будь – яка особа за наявності доступу до мережі Інтернет може завантажити мобільний додаток, авторизуватися, надати згоду на передачу інформації через інтернет-банкінг, звернутися за наданням певної послуги, потребує менше часу, аніж увесь перелік дій,

які необхідно зробити громадянину для звернення до державного органу за чинною процедурою.

По-друге, функціонування мобільного додатку «Дія» сприяє розвантаженню органів державної влади та місцевого самоврядування, скороченню витрат на утримання державного апарату, більш ефективному використанню коштів державного бюджету.

По-третє, надання державних послуг у такий спосіб є передумовою покращення умов ведення бізнесу через впровадження спрощених онлайн процедур реєстрації підприємств, установ, компаній та торгових марок, ліцензування господарської діяльності, що в свою чергу сприяє економічному розвитку держави.

По-четверте, впровадження інформаційних технологій у процес публічного управління та здійснення його через мережу Інтернет має позитивний вплив на зниження рівня корупції. Надання послуг онлайн без залучення посадових осіб органів влади, а також прозорість публічного адміністрування передбачають недопущення будь-яких зловживань зі сторони останніх.

По-п'яте, ще однією перевагою є універсальність такої системи надання державних послуг, що в майбутньому об'єднає в єдиному електронному вікні усі послуги, які надаються державою громадянам і бізнесу. Мобільний додаток «Дія» постійно оновлюється, коло послуг розширюється, створюючи уніфіковану систему, що є зручною у користуванні. Наприклад, за допомогою одного додатку можна як оцифрувати посвідчення водія та свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу, отримати обов'язковий страховий поліс автоцивільної відповідальності, так і отримати 10 державних послуг, пов'язаних із народженням дитини, за однією процедурою «єМалятко».

Чи не найголовнішою перевагою додатку є спрощення процедур взаємодії між органами влади та громадянами, бізнес-сегментом та одночасне підвищення рівня якості адміністративних послуг. Регулярний аналіз результатів функціонування мобільного додатку та онлайн-платформи, їхнє оновлення, вдосконалення окремих компонентів на підставі результатів такого моніторингу забезпечують відповідність системи публічного управління актуальним потребам суспільства.

З іншого боку, слід звернути увагу на деякі негативні аспекти «Держави в смартфоні». Так, одним з найголовніших ризиків для користувача мобільним додатком «Дія» може бути відсутність гарантій конфіденційності, інформаційної безпеки, можливість втручання третіх осіб до інформаційних систем органів влади, особистих кабінетів громадян.

Слід зазначити, що процес розроблення мобільного додатку потребує чималих не лише часових, але й матеріальних ресурсів, оскільки до нього залучається велика кількість висококваліфікованих працівників, передбачено бета-тестування мобільного додатку, створення основної та резервної серверної площадки, придбання серверного обладнання, криптобібліотеки та програмного забезпечення. Крім того, актуальним є питання електронної ідентифікації особи. Наразі в ході авторизації у мобільному додатку «Дія», що відбувається з використанням технології BankID, виникають проблеми з аутентифікацією мобільних додатків банків. Таким чином, необхідним є розвиток існуючих засобів ідентифікації. Серед ризиків на особливу увагу заслуговує досить низький рівень інформаційної культури громадян. Чимала кількість громадян, особливо людей похилого віку, не вміють користуватися новітніми інформаційними технологіями, зокрема смартфонами. Задля розв'язання цієї проблеми створено національну онлайн – платформу «Дія. Цифрова грамотність», якою вже скористалися близько 39 тисяч осіб.

Отже, на наш погляд, хоча «Держава в смартфоні», зокрема мобільний додаток «Дія», має певні недоліки, перевага у нього все ж таки більше. Це особливе нововведення, за допомогою якого держава заради підвищення ефективності публічної адміністрації бере на себе обов'язок із забезпечення можливості кожної особи на одержання якісних послуг від влади. «Держава в смартфоні» є значущим кроком вперед у питанні вдосконалення системи публічного управління України в цілому.

Список використаних джерел: 1. Про затвердження Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 р. № 617-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/617-2018-%D1%80>; 2. Сайт «Дія. Цифрова освіта»: заголовок з екрану. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/>.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Балакарева І. М.

Чередніченко Вероніка Ігорівна

студентка 2 курсу 6 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЕЛЕКТРОННІ ПЕТИЦІЇ: ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ В ДИСКУРСІ ДОСВІДУ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ ДЕРЖАВ

З 2015 року Україна разом з іншими державами світу, яких налічується більше 70-ти, застосовує один з інструментів побудови електронної демократії (е-демократії), а саме електронні петиції, які покликані підтримувати систематичний діалог громадянського суспільства та державної влади. Відповідно до «Концепції розвитку електронного урядування в Україні», е-демократія – це форма організації суспільства, за якої громадяни та бізнес залучаються до процесу державного управління та державотворення, а також до місцевого самоуправління за допомогою інформаційних і комунікаційних технологій. Тому актуальність дослідження полягає в аналізі ефективності використання електронних петицій у якості виду взаємодії гілок влади та суспільства, спираючись на наявний досвід України та інших держав світу.

Почнемо з того, що електронна петиція – це протест чи рекомендація до демократичної установи (інституту), яка надіслана електронним шляхом: громадяни підписують петицію і, за бажанням, беруть участь у дискусіях з цього приводу «онлайн» (п. 45 Додатку до Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи від 18.02.2009 р.). Українське законодавство передбачає у ч. 3 ст. 5 Закону України «Про звернення громадян», що електронна петиція є особливою формою колективного звернення громадян до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та органу місцевого самоврядування. Порядок застосування цього виду звернення пояснений у ст. 23⁻¹ цього ж Закону, а також Указом Президента України від 28 серпня 2015 року № 523/2015 «Про порядок розгляду електронної петиції, адресованої Президентові України». Тим самим, можливість подання електронних петицій сприяє реалізації права громадян брати участь в управлінні державними справами, яке закріплено в ст. 38 Конституції України.

Згідно з досвідом Латвії, який став одним з прикладів для нашої держави, електронні петиції подаються до неурядових організацій. Тільки після набрання 10 тисяч підписів їх розглядають у Сеймі. До того ж, термін для збору необхідної кількості підписів необмежений, на відміну від України, де надається термін не більше трьох місяців для 25 тисяч підписів до Центральних органів державної влади (органи місцевого самоврядування самостійно встановлюють межі, які зазначають у статуті територіальної громади). У той же час, Фінляндія дозволяє ініціатору обирати терміни збору підписів на власний розсуд, якщо вони не перевищують 6 місяців. І у разі набрання петицією 50 тисяч голосів «за» (бо є можливість голосування «проти» ідеї петиції), то вона автоматично стає законопроектом. Тобто досвід держав показує, наскільки може відрізнятися сама процедура застосування е-петицій. Відмінність вбачається в кількості підписів, терміні їхніх зборів, суб'єктах подання тощо, а ось суть залишається тією самою – влада має діалогувати з населенням.

Проте петиції не зобов'язують органи державної влади до будь-яких імперативних дій, тобто здебільшого мають консультативний характер. Наприклад, у Латвії за останні 5 років приблизно тільки половина з тих петицій, які набрали необхідну кількість підписів, отримали підтримку в парламенті. Аналізуючи статистику України, можна побачити, що найбільше електронних петицій надходило в перший рік введення такої практики, а їхня загальна кількість уже перевищує 45 тисяч. Відповідно, відсоток розглянутих петицій був найвищим – 0,2% (2015 рік), за період 2016–2018 рр. – 0,02%, а вже у 2019 році – 0,1%. Цей зріст активності звернень громадян можна пов'язати зі зміною влади і проведенням виборів. На рівні органів місцевого самоврядування відсоток відповідей сягає в середньому 20%, що є показником ефективного реагування на нагальні проблеми територіальних громад.

Попри наявність можливості подання електронних петицій, цей процес має ряд недоліків, які впливають на ефективність та дієвість даного методу діалогу між українським суспільством та державною владою. До них відносяться: відсутність належної реакції влади на звернення; недосконалість законодавчого регулювання даної сфери через її новизну; правова необізнаність громадян та недовіра до інституту петицій тощо.

Зробимо висновок на підставі вищесказаного, що запровадження елементів електронної демократії в Україні потребують удосконалення

та розвитку з огляду на відсутність досвіду застосування подібних методів взаємодії між громадянами і владою. Це сприятиме усуненню проблем з боку ставлення українців до реалізації їхніх політичних прав у повному обсязі, що гарантуються Основним Законом.

Список використаних джерел: 1. Electronic democracy (e-democracy), Recommendation CM/Rec(2009)1 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 18 February 2009 and explanatory memorandum. URL: https://www.coe.int/t/dgap/goodgovernance/Activities/Key-Texts/Recommendations/Recommendation_CM_Rec_2009_1_en_PDF.pdf (дата звернення: 20.03.2020); 2. Константинівська А. К. Електронна петиція як ефективний інструмент політичної участі громадян. *Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках*. 2018. Т. 1, № 1–2. С. 89–95; 3. Дончак Л. Г. Мазур В. Г. Електронна петиція як індикатор довіри громадян до влади. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління*. Харків. 2018. Вип. 2. С. 201–209.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Рябченко Я. С.

V. ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ В ЕКОНОМІЧНІЙ, СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНІЙ ТА АДМІНІСТРАТИВНІЙ СФЕРАХ: ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

PUBLIC ADMINISTRATION IN THE ECONOMIC, SOCIO-CULTURAL AND ADMINISTRATIVE- POLITICAL SPHERES: PROBLEMS OF ORGANIZATION AND LEGAL SUPPORT

Приймаченко Дмитро Володимирович
*доктор юридичних наук, професор,
проректор з наукової роботи
Університету митної справи та фінансів*

ПОПЕРЕДНІ РІШЕННЯ В МИТНІЙ СПРАВІ: ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ

Відповідно до приписів національного митного законодавства, за письмовими зверненнями декларантів або уповноважених ними осіб митні органи приймають попередні рішення щодо застосування окремих положень законодавства України з питань митної справи [1]. Такі рішення виносяться до початку переміщення товарів через митний кордон України та мають важливе значення для здійснення зовнішньоекономічної операції у відповідності до закону. Чинне митне законодавство не містить легального визначення поняття «попередні рішення», що ускладнює розуміння його сутності та змісту, а відтак, ускладнює правозастосовну діяльність, пов'язану з реалізацією відповідних приписів в сфері митного регулювання.

Аналіз чинних норм свідчить про те, що окремі складові змісту та ознаки цього поняття нормативно визначені, а саме: попередні рішення приймаються за письмовим зверненням; виносяться до початку переміщення товарів через митний кордон України; приймаються митними органами; є обов'язковими для всіх митних органів; приймаються за

встановленою формою та процедурою; є строковими, є чинними протягом встановленого строку; є загальнодоступними та оприлюднюються (ст. 23 Митного кодексу України [1]).

Спроби сформулювати визначення досліджуваного поняття мали місце в підзаконних нормативних актах, наприклад робились в підзаконних актах [2]. Вважаємо, що з урахуванням ролі та значення попередніх рішень у реалізації концепції гармонізації та спрощення митних процедур, легальне визначення цього поняття у галузевому кодифікованому акті є обов'язковим. Подальші спроби сформулювати авторське визначення досліджуваного поняття здійснені з урахуванням міжнародних угод, які ратифіковані Україною, приписів підзаконних нормативних актів, які регламентують порядок прийняття попередніх рішень з різних застосування митного законодавства та практики їх реалізації в сфері митно-правового регулювання.

Відповідно до п. (а) ч. 9 ст. 3 Угоди про спрощення процедур торгівлі [3], яка ратифікована Україною [4], попереднє рішення – це письмове рішення, що надається державою-членом заявникові до моменту імпортування товару, передбаченого у заявці, в якому визначається режим, який член надає товару на момент його імпортування. З огляду на потребу імплементації міжнародних норм та стандартів у національне митне законодавство, пропонуємо дане поняття взяти за основу. Зі змісту цього визначення вбачаються такі ознаки попереднього рішення: письмова форма; надання до імпортування товарів; визначає певний режим товарів на момент їх імпортування; окреслено коло питань, вирішення яких передбачає прийняття попереднього рішення.

Не поділяємо позицію національного нормотворця щодо розмежування змісту та ознак попередніх рішень в залежності від питань, з яких вони можуть прийматись (щодо класифікації товарів, визначення країни походження товарів, тощо). Безумовно, вони обумовлюють специфіку процедури прийняття попередніх рішень, проте це не може впливати на їх зміст, ознаки, які мають бути загальними. Відсутнє нормативне підґрунтя для визнання процедури прийняття попереднього рішення в якості стадії митного оформлення, чи митного контролю, як то пропонують вважати окремі науковці [5, с. 35], або ж попередньої операції.

Аналіз правозастосовної практики, пов'язаної з прийняттям попередніх рішень свідчить, що вони є адміністративними актами зі специфічними характеристиками та властивостями щодо їх прийняття, дії та застосування. Попереднє рішення володіє ознаками адміністративного акту, а саме приймається митним органом на виконання владних управлінських функцій; стосуються прав або інтересів особи, за зверненням якої воно приймається; приймається щодо чітко визначеного питання, щодо конкретного товару; має визначений строк дії. Таким чином, у результаті проведеного дослідження встановлено, що поняття «попереднє рішення» є багатоаспектним та складним, змістовне навантаження якого потребує подальших наукових опрацювань. Наразі ж фрагментарність та незавершеність наукових доробок призводить до відсутності єдиного розуміння їх змісту, основних ознак (характеристик) та правової природи.

Враховуючи викладеним вище, пропонуємо наступне визначення поняття: попереднє рішення – адміністративний акт щодо застосування окремих положень законодавства України з питань державної митної справи, прийнятий митним органом за зверненням особи до початку митного оформлення та є обов'язковим для виконання будь-яким митним органом, містить юридично значущі відомості щодо товару, діє протягом встановленого строку, якщо факти та умови, на основі яких його було прийнято, залишатимуться незмінними.

Список використаних джерел: 1. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44–45, № 46–47, № 48. Ст. 552; 2. Порядок роботи відділу митних платежів, підрозділу митного оформлення митного органу та митного поста при вирішенні питань класифікації товарів, що переміщуються через митний кордон України: затверджено наказом Мінфіну України від 30.05.2012 р. № 650. *Офіційний вісник України*. 2012. № 64. Ст. 2628; 4. Agreement on Trade Facilitation. URL: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/tfa-nov14_e.htm; 4. Протокол про внесення змін до Марракеської угоди про заснування СОТ. Угода про спрощення процедур торгівлі: ратифіковано Законом України від 4.11.2015 р. № 745-VIII. *Офіційний вісник України*. 2015. № 94. Ст. 3197; 5. Науково-практичний коментар до Митного кодексу України / За заг. ред. Додіна Є. В. К.: «Центр учбової літератури», 2016. 488 с.

Синявська Олена Юхимівна
доктор юридичних наук, професор, професор
кафедри правоохоронної діяльності та поліціїстику
факультету № 6 Харківського національного
університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

Закон України «Про прокуратуру» [1] визначає правові засади організації і діяльності прокуратури України, статус прокурорів, порядок здійснення прокурорського самоврядування, а також систему прокуратури України. Відповідно до статті 1 цього закону, прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому цим Законом, здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави. Цілком зрозуміло, що діяльність прокуратури, як і будь-якого державного органу, повинна ґрунтуватися на засадах законності та верховенства права. Одночасно не можна не погодитися з думкою, що законність не є тільки засадою чи методом діяльності державних органів, а являє собою складне соціальне явище, якому притаманні наступні вимоги: по-перше, наявність добре продуманої системи законів і підзаконних нормативно-правових актів (закони повинні бути ясні, однозначні, доступні та зрозумілі як для громадян, так і для посадових осіб, підзаконні нормативно-правові акти повинні відповідати Конституції і законам); по-друге, чітке формулювання і закріплення компетенції, функціональних прав і обов'язків, правового статусу всіх учасників правовідносин, зокрема, державних органів і їх посадових осіб; по-третє, точне і неухильне виконання і дотримання законів та інших нормативно-правових актів всіма посадовими особами і громадянами [2]. В той же час, стосовно якості правового забезпечення діяльності прокуратури України виникають питання. Зупинимось лише на окремих з них.

Так, згідно із Законом України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року, на прокуратуру покладаються такі функції:

- 1) підтримання державного обвинувачення в суді;
- 2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим Законом та главою 12 розділу III Цивільного процесуального кодексу України;
- 3) нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;
- 4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [1, ст. 2]. Одночасно закріплено, що на прокуратуру не можуть покладатися функції, не передбачені Конституцією України.

В той же час, 2 червня 2016 року згідно із Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» [3] Конституцію України доповнено статтею 131–1. Відповідно до цієї статті, в Україні діє прокуратура, яка здійснює:

- 1) підтримання публічного обвинувачення в суді;
- 2) організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку;
- 3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом [4, ст. 131–1].

Таким чином, склалася ситуація, коли функції прокуратури, закріплені у базовому законі, відрізняються від визначених Конституцією України, що не може не впливати на якість їх виконання. То чому ж до цього часу норми Закону України «Про прокуратуру» не приведені у відповідність до Конституції, що є незрозумілим, тим більше до п. 2 частини першої статті 2 «Функції прокуратури» цього Закону 31 жовтня 2019 були внесені зміни згідно із Законом № 263-IX [5]?

Крім вищевикладеного, викликає занепокоєння наступне. Відповідно до частини 6 статті 27 Закону України «Про прокуратуру», «Не може бути призначена на посаду прокурора особа, яка:

- 1) визнана судом обмежено дієздатною або недієздатною;
- 2) має захворювання, що перешкоджає виконанню обов'язків прокурора;

3) має незняту чи непогашену судимість або на яку накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення» [1].

Але одночасно з прийняттям Закону України «Про прокуратуру» 14 жовтня 2014 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про запобігання корупції» [6]. Відповідно до статті 1 останнього розрізняють наступні делікти: «корупційне правопорушення – діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність» та «правопорушення, пов’язане з корупцією – діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність».

Таким чином, заборона призначати на посаду прокурора особу, на яку накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення, встановлена Законом України «Про прокуратуру», втрачає сенс, адже за вчинення корупційного правопорушення взагалі не передбачено адміністративної відповідальності. А накладення адміністративного стягнення за вчинення правопорушення, пов’язаного з корупцією, не є перешкодою для призначення на посаду прокурора, як це випливає із статті 27 Закону України «Про прокуратуру», що є нелогічним та незрозумілим.

Наведені приклади ще раз підкреслюють необхідність чіткого, не суперечливого, внутрішньо узгодженого нормативно-правового забезпечення організації та діяльності органів прокуратури (і усіх інших державних органів України), адже за результатами їх діяльності роблять висновки про ступінь визнання державою непорушності прав та свобод людини і громадянина.

Список використаних джерел: 1. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>; 2. Поняття та ознаки принципу законності. Освіта.ua від 12.09.2010. URL: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/law/9569/>; 3. Про внесення змін до Конституції

України (щодо правосуддя) : Закон України від 2 червня 2016 р. № 1401-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19>; 4. Конституція України : від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>; 5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів: Закон України від 31 жовтня 2019 р. № 263-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/263-20>; 6. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

Агапова Олена Валеріївна
*кандидат юридичних наук, завідувач відділу
міжнародного співробітництва та роботи з іноземцями
Харківського науково-дослідного інституту
судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса*

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОСУДДЯ УКРАЇНИ

Динамічний розвиток судово-експертної діяльності та стрімкий зріст попиту на проведення судових експертиз та експертних досліджень, орієнтованих на задоволення «публічного інтересу», дозволяє виявити форми прояву публічного адміністрування у сфері експертного забезпечення правосуддя.

Судово-експертна діяльність є головним елементом на підставі якого формується сфера експертного забезпечення правосуддя, належне функціонування якої забезпечується саме за допомогою норм адміністративного права. Не викликає сумнівів, що ця сфера діяльності держави є специфічною за своєю природою, а отже і інтерес до дослідження процесів публічного адміністрування у сфері експертного забезпечення правосуддя є очевидним.

Під публічним адмініструванням, розуміють регламентовану законами та іншими нормативно-правовими актами діяльність суб'єктів публічного адміністрування, спрямовану на здійснення законів та інших

нормативно-правових актів шляхом прийняття адміністративних рішень, надання встановлених законами адміністративних послуг [1, С. 8–9]. Маємо підстави зазначити, що саме суб'єкти публічного адміністрування реалізують делеговані повноваження, застосовуючи норми адміністративного права.

Солідарні з позицією Р. С. Мельника та В. М. Бевзенка, які основним суб'єктом реалізації публічного адміністрування вважають публічну адміністрацію, що об'єднує у собі суб'єктів, головним завданням яких є виконання Конституції та законів України. Так, до суб'єктів публічної адміністрації вони пропонують відносити органи виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; суб'єктів делегованих повноважень (коли вони виконують функції органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування)[2, С. 42, 158].

Водночас учені-адміністративісти підкреслюють, що, зважаючи на динамічність розвитку суспільно-державних відносин і появу донедавна невідомих учасників таких відносин, до переліку суб'єктів публічної адміністрації також варто зарахувати національні комісії регулювання природних монополій; установи публічного права; фонди публічного права; суб'єктів делегованих повноважень. Цілком погоджуємося із зазначеною позицією, відповідно до якої *установами публічного права* можна визначити: освітні, освітньо-виховні установи; установи соціальної реабілітації; лікувально-профілактичні установи; наукові, науково-дослідні установи (наприклад, Харківський науково-дослідний інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса) та інші [2, С. 163–164].

Принагідно зазначимо, що у сфері експертного забезпечення правосуддя можна виокремити власну систему суб'єктів публічної адміністрації.

Так, відповідно до ст. 7 Закону України від 25.02.1994 № 4038-ХІІ «Про судову експертизу», судово-експертну діяльність у кримінальному провадженні здійснюють державні спеціалізовані установи, а в інших випадках – також судові експерти, які не є працівниками зазначених установ, та інші фахівці (експерти) з відповідних галузей знань у порядку та на умовах, визначених цим Законом.

До переліку державних спеціалізованих установ належать: 1) науково-дослідні установи судових експертиз Міністерства юстиції України;

2) науково-дослідні установи судових експертиз, судово-медичні та судово-психіатричні установи Міністерства охорони здоров'я України; 3) експертні служби Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України та Державної прикордонної служби України. Так, виключним правом на проведення криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз судово-експертної діяльності володіють державні спеціалізовані установи [3].

Таким чином, суб'єкти публічної адміністрації у сфері експертного забезпечення правосуддя представлені державними спеціалізованими установами судових експертиз та атестованими судовими експертами, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, іншими фахівцями (експертами) з відповідних галузей знань у порядку та на умовах, визначених Законом України «Про судову експертизу», які також мають право здійснювати судово-експертну діяльність.

Виконуючи конкретні публічні функції і завдання – проведення судових експертиз та експертних досліджень, провадження освітньої діяльності у сфері вищої або післядипломної освіти тощо, суб'єкти публічної адміністрації у сфері експертного забезпечення правосуддя одночасно забезпечують соціальні та державні потреби.

На завершення, визначимо, що *публічне адміністрування у сфері експертного забезпечення правосуддя* – це регламентована нормативно-правовими актами діяльність суб'єктів публічної адміністрації (науково-дослідних установ судових експертиз, судово-медичних та судово-психіатричних установ, експертних служб та ін.), що здійснюється в процесі надання публічною адміністрацією адміністративних послуг, прийняттям адміністративних рішень (проведення судових експертиз, експертних досліджень, провадження освітньої діяльності тощо), з метою задоволення «публічного інтересу».

Список використаних джерел: 1. Основи публічного адміністрування: навч. посіб. / Ю. П. Битяк, Н. П. Матюхіна, М. С. Ковтун та ін. ; за заг. ред. Н. П. Матюхіної. Харків : Право, 2018. 172 с.; 2. Мельник Р. С., Бевзенко В. М. Загальне адміністративне право : навчальний посібник / за заг. ред. Р. С. Мельника. Київ : Ваіге, 2014. 376 с.; 3. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 №4038-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. №28. Ст. 232.

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Управління, як певний інструмент упорядкування суспільних відносин, присутнє у більшості сфер людського буття, не виключенням стала і сфера банківської діяльності.

Аналіз наукових праць присвячених управлінню банківською діяльністю, свідчить що до початку 2000их років, одним з найчастіше використовуваних термінів є термін «державне управління». Такий стан справ не викликає здивування, оскільки вітчизняній банківській сфері довелося пройти довгий шлях розвитку, одним з етапів якого була банківська система Радянського союзу. Така система вирізнялась жорсткими умовами регулювання та суворим управлінням з боку органів державної влади.

З плином часу відбуваються зміни, як у політичному устрої країни, так і в економіці, нових методів управління стала потребувати і банківська діяльність. Все частіше в науковій літературі починає застосовуватись терміни «публічне управління» та «публічне адміністрування».

Поняття публічного управління утворюється поєднанням державного управління, яке здійснюється через органи державної влади та громадського самоврядування здійснюваного органами місцевого самоврядування. На нашу думку публічне управління це цілеспрямований вплив органів публічної влади на суспільство та процеси, що в ньому відбуваються з метою їх організації, регулювання та впорядкування. А поняття «публічного управління» не тотожне поняттю «державне управління», та є глибшим та ширшим за нього.

Термін «публічне адміністрування» прийшов до нас з права зарубіжних країн та сьогодні активно використовується у вітчизняній правовій доктрині.

На сьогоднішній день склалось два підходи до розуміння сутності цього поняття.

У широкому розумінні публічне адміністрування, це діяльність усієї системи адміністративних інституцій з ієрархією державної влади та

місцевого самоврядування спрямованні на вирішення публічних справ. Вважаємо, що таке визначення використовувати не доцільно, оскільки воно прирівнює публічне адміністрування до публічного управління, хоча ці поняття, на нашу думку, не тотожні одне одному, все це призводить до плутанини у термінології в цій галузі.

У вузькому розумінні публічне адміністрування пов'язане з виконавчою гілкою влади та виконавчими органами місцевого самоврядування, а тому розглядається, як професійна діяльність публічних службовців, яка охоплює усі види діяльності, спрямованні на реалізацію рішень уряду та органів місцевого самоврядування, вивчення, розроблення та впровадження напрямів урядової політики та рішень органів місцевого самоврядування, тобто політики органів публічної влади. [1] На нашу думку такий підхід до розуміння публічного адміністрування є більш відповідним.

Для упорядкування суспільних відносин у сфері банківської діяльності використовується, як публічне управління, так і публічне адміністрування.

Публічне управління в сфері банківської діяльності здійснюється органами публічної влади (Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, Президентом України, Національним банком України тощо.) шляхом прийняття нормативно правових актів, що регулюють відносини у сфері банківської діяльності; створення спеціальних органів, комісій для регулювання банківської діяльності; створення державних банків (Кабінетом Міністрів України).

Публічне адміністрування банківською діяльністю здійснюється органами виконавчої влади (Кабінет Міністрів України, Національний банк України, Антимонопольний комітет України, Національна комісія з питань цінних паперів та фондового ринку України та інші) шляхом надання дозволів, рекомендацій, висновків, погоджень та контролю за виконанням законодавства в цій сфері.

Наприклад, Кабінет Міністрів України затверджує своєю постановою створення державного банку; Національний банк України здійснює банківський нагляд, погоджує статут юридичної особи, що має намір займатись банківською діяльністю, надає дозвіл на реорганізацію банку та затверджує план реорганізації; Антимонопольний комітет України надає

висновок при державній реєстрації банку; Національна комісія з питань цінних паперів та фондового ринку здійснює розміщення акцій та надає довідку при створенні банку у формі публічного акціонерного товариства [2].

Список використаних джерел: 1. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления. Курс лекций. М.: Юрид. лит., 1997. 400 с.; 2. Закон України «Про банки та банківську діяльність»: чинне законодавство зі змінами та допов. Станом на 07 жовтня 2016 року: Офіц. текст. К. : Алерта, 2016. 116 с.; 3. Лазор О. Я., Лазор О. Д. Публічне управління та адміністрування: ретроспектива деяких теоретичних аспектів. Університетські наукові записки. *Часопис Хмельницького університету управління та права*. Вип. 4. Право, економіка, управління. Хмельницький, 2015. С. 111–121; 4. Мартиненко В. М. Демократичне врядування: проблеми теорії та практик. *Публічне управління: теорія та практика*: Зб наук. праць. Х.: Вид-во «ДокНаукаДержУпр», 2010. № 1. С. 16–22.

Науковий керівник: д. ю. н., професор, проректор з наукової роботи Університету митної справи та фінансів Приймаченко Д. В.

Ігнатченко Ірина Георгіївна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНА СФЕРА ЯК ОБ'ЄКТ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ

Соціально-культурна сфера як об'єкт публічного адміністрування є базисом демократичного соціально-економічного розвитку держави. Тому державне регулювання у соціально-культурній сфері повинно стати пріоритетним напрямом державної соціально-культурної політики.

Україна – соціальна держава, політика якої спрямована на створення умов, що забезпечують гідне життя і вільний розвиток людини. Соціально-культурна сфера є однією з найбільш специфічних і складних сфер публічного адміністрування, оскільки включає в себе ряд самостійних

галузей, кожна з яких характеризується своїми особливостями. В цілому в царину соціально-культурного будівництва включаються такі галузі: освіта, наука, культура, молодіжна політика, охорона здоров'я, праця і соціальний розвиток, ЗМІ, туризм, спорт тощо.

Питання формування та реалізації соціальної політики знаходять своє відображення у різних областях наукового знання, зокрема у площині таких наук як: політологія, соціологія, теорія управління, економіка тощо. Але найбільш прогресивні зміни у соціально-культурній сфері пов'язані з сучасними реаліями її нормативно-регулятивного регулювання й процесами розвитку публічного адміністрування в цьому середовищі. Тому наразі найбільш актуальною цариною наукового дослідження цієї сфери є галузь юридичної науки саме в площині адміністративно-правових розвідок.

Дослідженню проблем державного регулювання, соціального та економічного розвитку, інших теоретичних і прикладних питань державного управління та публічного адміністрування у соціально-культурній сфері в сучасній літературі присвячені праці таких вчених, як Л. Абрамов, Т. Азарова, І. Безгін, О. Дацій, А. Дегтяр, Т. Кисельова, Ф. Колбер, А. Колот, М. Корецький, Ю. Красильников, С. Кучін, С. Ленглі, В. Малиновський, А. Моль, Ж. Нантель, С. Онищенко, В. Попик, В. Чижигов та ін. Але слід зазначити, що однією з основних проблем, не вирішених досі, залишається фрагментарність наукових розробок, які здебільшого стосуються лише окремих аспектів соціально-культурної сфери.

У Конституції України (ст. ст. 43–54) містяться вказівки щодо того, за якими напрямками та питаннями здійснюється функціонування держави з забезпечення відповідних прав громадян у соціально-культурній сфері. При цьому органи виконавчої влади співпрацюють з органами місцевого самоврядування, іншими державними і недержавними організаціями, структурами громадянського суспільства.

У зв'язку з формуванням в Україні ринкових відносин все більше проявляється тенденція до децентралізації управління галузями даної сфери, зростанням елементів самостійності, самоврядності структур, організацій як складових кожної з них.

Стосовно законодавчого і в цілому правового регулювання, то наразі існує пакет законодавчих та інших правових актів, що регламентують

суспільні відносини в цих галузях. Однак слід зазначити, що багато питань організаційно-правового характеру ще недостатньо регламентовані чинним законодавством.

Досліджуючи сутність і призначення соціально-культурної сфери, слід розглядати її не тільки в гуманітарній площині, а також в економічному та організаційно-управлінському аспектах її діяльності [1, с.23], враховуючи, що стратегія локального розвитку галузей соціально-культурної сфери формується на регіональному рівні. Передумовою тут є поступова децентралізація системи публічного адміністрування у цій сфері за принципом субсидіарності.

Сучасний стан публічного адміністрування у соціально-культурній сфері характеризується стрімким розвитком. Цей процес пов'язаний з перетворенням його якості і змісту у новітніх соціально-економічних та ідеологічних умовах життєдіяльності Українського суспільства. В публічному адмініструванні цією сферою з'являються нові механізми, функції, принципи, методи, інші суттєві характеристики та стани, які, безумовно, є новим якісним результатом узагальнення попереднього досвіду. При цьому перехід до сучасної моделі публічного адміністрування у соціально-культурній сфері спрямований на: формування його новітньої системи (у структурно-функціональному, аспекті); встановлення нових типів організації та правового регулювання управлінських процесів (в організаційно-правовому аспекті). Все це потребує сучасного осмислення з використанням арсеналу адміністративно-правової науки.

Надзвичайно важливо звільнитися від тягаря застарілих теоретичних уявлень про взаємозв'язок і взаємодію економічної та соціальних сфер, економічної та соціальної політики, від погляду на соціальну сферу як суто витратну. Економічна наука довела та підтвердила практикою, що економічний та соціальний прогрес, економічний та соціальний розвиток узгоджуються і мають одновекторну динаміку [2, с. 151–154].

Для розуміння специфіки публічного адміністрування у соціально-культурній сфері важливо враховувати юридичну ситуацію, що включає сукупність механізмів, за допомогою яких культурні чинники пов'язуються з різними системами соціальної дійсності.

В рамках об'єкта управління соціально-культурною сферою особливого значення набуває характеристика двоїстої природи її потенціалу,

який представлений у вигляді двох взаємодіючих компонентів: соціально-економічного і культурно-мистецького.

Перший – соціально-економічний потенціал – включає засоби здійснення соціально-культурної політики: матеріально-речову складову (мережа лікувальних закладів, їх обладнання та оснащення, матеріально-технічне забезпечення), кадрові ресурси і систему їх підтримки, фінанси і органи адміністрування та управління. Культурно-мистецький потенціал суспільства являє собою накопичене їм багатство культурних цінностей, що визначають духовний розвиток населення, яке може бути представлено як матеріалізовані предмети (картинами, пам'ятниками історії і культури, книгами, антикваріатом тощо). По відношенню до кожного з них існують різні межі управління й адміністрування. Взаємопроникнення цих двох систем, а також наявність між ними відносин контролю і обумовленості складають основу для системи дій, що активують управлінські рішення.

Отже, соціально-культурна сфера у структурно-функціональному плані є цілісною системою, що включає об'єкти і суб'єкти публічного адміністрування, яка характеризується наявністю взаємозв'язку як між ними, так і з керованим середовищем. Це – духовна (нематеріальна) за характером і спрямованістю діяльність різноманітних за своїм профілем установ (підприємств, організацій), що виражається в створенні, використанні (поширенні) і охороні духовних цінностей стосовно задоволення прав і свобод громадян, організовувана з урахуванням специфіки застосування форм і методів публічного управління системою органів державної влади і місцевого самоврядування, а також інших уповноважених суб'єктів, спрямована на вдосконалення суспільних відносин у цій царині у відповідності з принципами верховенства права та людиноцентризму [3, с. 349].

Список використаних джерел: 1. Киселева Т., Красильников Ю. Социально-культурная деятельность : учебник. М., 2004. 539 с.; 2. Колот А. Усиление асимметрии в социально-трудовой сфере как современный тренд и вызов устойчивому развитию. *Вопросы политической экономии*. 2012. № 3(4). С. 143–155; 3. Адміністративне право: підручник / за заг. ред. Ю. П. Битяка. Харків: Право, 2020. 392 с.

Кушнір Вікторія Олександрівна
*кандидат наук з державного управління, професор
кафедри стратегічних комунікацій навчально-наукового
центру стратегічних комунікацій у сфері забезпечення
національної безпеки та оборони Національного
університету оборони України імені Івана Черняхівського*

ПРО ДОСВІД КАНАДИ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ПИТАНЬ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ ЗБРОЙНИХ СИЛ

В складних умовах сьогодення, однією із проблем, яка потребує розв'язання, відповідно до Концепції стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України (затв. Наказом Міноборони від 22.11.2017. №612), є потреба у належному навчанні співробітників кризових та стратегічних комунікацій та стратегічного планування. Це завдання виділено як важливе, оскільки фахівці з питань зв'язків із громадськістю системи Міністерства оборони України на різних рівнях управління є головними суб'єктами, на плечі яких лягає виконання вищезгаданих завдань. Саме тому вивчення досвіду країн НАТО щодо підготовки, навчання та відповідного формування кадрового потенціалу фахівців у сфері зв'язків з громадськістю потребує детального дослідження з метою впровадження найкращих практик на вітчизняному рівні.

Позитивні напрацювання щодо системи підготовки фахівців з питань зв'язків з громадськістю Збройних Сил Канади, як однієї із провідних країн НАТО, стали предметом уваги саме з метою розробки рекомендацій щодо можливого впровадження їх у вітчизняній практиці. Так, офіцер по зв'язкам із громадськістю у ЗС Канади є радником безпосереднього керівника у сфері внутрішніх та зовнішніх комунікацій на тактичному, операційному та стратегічному рівнях, а також є безпосередньо головним радником військового керівництва під час проведення локальних або інтернаціональних операцій.

Цікавим для України є досвід офіцерів по зв'язкам з громадськістю у ЗС Канади: вони проходять підготовку щодо розвитку, виконання та оцінювання комунікаційних спроможностей та підходів у інформуванні

громадськості про діяльність армії, ролі армії у суспільстві, презентації служби та роботи у армійських підрозділах. Зазначимо, що першочерговими та безпосередніми обов'язками офіцера у зв'язках із громадськістю ЗС Канади є: – аналіз та оцінювання взаємовідносин із національними та іноземними (інтернаціональними мас-медіа); – професійні зусилля щодо розвитку публічності ЗС Канади; – збір та надання громадськості відповідної зовнішньої та внутрішньої інформації щодо діяльності підрозділів ЗС Канади; – комунікація з журналістами, громадськістю або окремими представниками громадськості, яких цікавить або яких торкається діяльність ЗС Канади [1].

За своїми фаховими якостями, офіцери по зв'язкам з громадськістю ЗС Канади завжди мають відповідати викликам часу та обстановки. Вони мають вміти працювати у різноманітних умовах, як у різних військових базах, у вітчизняних штаб-квартирах, так і за кордоном. Окрім зазначеного, офіцери по зв'язкам з громадськістю мають вміти розгорнути фахову діяльність у будь-якому місці світу для підтримки операцій Канадської армії під час конфліктів, операцій щодо підтримки миру, а також гуманітарних місій.

Варто зазначити, що до формування персоналу ЗС Канади підходять гнучко, посади за такими напрямками, як спеціаліст у сфері зв'язків із громадськістю, менеджер у зв'язках з мас-медіа, спеціаліст у сфері маркетингу, журналіст, координатор окремих проектів та заходів можуть формуватися цивільними особами, які пройшли відповідну підготовку. Оскільки вищезгадана професія безпосередньо пов'язана із комунікацією, кандидати повинні мати гарні знання двох офіційних мов, англійської та французької, вітається також знання третьої мови. Якщо кандидат має вищу освіту у галузі комунікацій, зв'язків з громадськістю, міжнародних відносин або журналістики та керівництво Канадської армії вирішить, що цивільна академічна програма відповідає критеріям запропонованої у армії роботи, може направити кандидата безпосередньо пройти відповідне практичне навчання на робочому місці після базового навчання. Попередній досвід роботи у журналістиці або зв'язках із громадськістю є перевагою. Але, перед будь-яким призначенням вимагається проходження базової підготовки щодо одержання кваліфікації офіцера [1].

Тож, визначаючи основне про систему підготовки фахівців з питань зв'язків з громадськістю ЗС Канади, зазначимо, що система підготовки

фахівців з питань зв'язків з громадськістю ЗС Канади побудована максимально гнучко, є зручною та ефективною для забезпечення кадрового потенціалу підрозділів на тактичному, оперативному та стратегічному рівнях, де за своїми фаховими якостями, офіцери по зв'язкам з громадськістю завжди мають відповідати викликам часу та обстановки, чий досвід може бути впроваджено на вітчизняному рівні.

Список використаних джерел: 1. Офіц. сайт Міністерства національної оборони Канади. URL: <https://www.canada.ca/en/department-national-defence/services/contact-us/dnd-media-contact>.

Ковтун Марина Сергіївна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОБМЕЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ КАРАНТИНУ

Сучасний світ уперше у своїй історії стикнувся з безпрецедентними заходами, які направлені на обмеження міграційних процесів. Причиною цього стала пандемія коронавірусу COVID-19. Держави закривають кордони, майже повністю зупинено авіасполучення, закриті аеропорти та вокзали, обмежено сполучення між містами в середині країн. Такі невідкладні заходи запроваджено не лише в Україні, а й у більшості держав на всіх континентах.

Що ж стосується безпосередньо України, то фактично наша держава перебуває на карантині. Такі карантинні заходи стосуються усіх сфер суспільного життя, у тому числі внутрішніх та зовнішніх міграційних процесів.

Запровадження карантину врегульовано статтею 29 Закону України від 06.04.2000 р. № 1645-III «Про захист населення від інфекційних хвороб» [1]. У рішенні про встановлення карантину зазначаються обставини, що призвели до цього, визначаються межі території карантину, затверджуються необхідні профілактичні, протиепідемічні та інші заходи,

їх виконавці та терміни проведення, встановлюються тимчасові обмеження прав фізичних і юридичних осіб та додаткові обов'язки, що покладаються на них.

Карантин встановлюється на період, необхідний для ліквідації епідемії чи спалаху особливо небезпечної інфекційної хвороби. На цей період можуть змінюватися режими роботи підприємств, установ, організацій, вноситься інші необхідні зміни щодо умов їх виробничої та іншої діяльності. До відміни карантину його територію можуть залишити особи, які пред'явили довідку, що дає право на виїзд за межі території карантину. Ця норма закону дозволяє органам державної влади встановлювати обмеження міграційних процесів для громадян, іноземців та осіб без громадянства.

Зокрема, постановою Кабінету Міністрів України «Питання перевезень авіаційним транспортом» від 23 березня 2020 р. №228 встановлено заборонену з 12 год. 00 хв. 24 березня 2020 р. до 3 квітня 2020 р.: – прийняття та відправлення повітряних суден, що виконують пасажирські перевезення осіб, які здійснюють подорож з туристичною метою; – прийняття та відправлення повітряних суден, що виконують пасажирські перевезення, крім перевезень, які здійснюються через державне підприємство «Міжнародний аеропорт «Бориспіль» <...>. У разі необхідності задоволення державних потреб прийняття та відправлення повітряних суден, що виконують пасажирські перевезення, здійснюється за погодженням з відповідним міністерством [2].

Наразі органи влади організують евакуацію наших громадян, які самостійно не змогли повернутися на Батьківщину спеціальними авіарейсами. Теж саме стосується й наземного сполучення. Залишити нашу державу громадяни України зараз не можуть, якщо не мають відповідного дозволу.

У зв'язку із цим на практиці виникла низка проблем. Так, громадяни України, які мають сім'ї в інших країнах, та отримали відповідні посвідки на постійне проживання в цих країнах, так само не змогли виїхати з України після запровадження вищевказаних карантинних заходів. Державна міграційна служба України зазначає, що у таких випадках безперечно перевагу має саме приналежність до громадянства України. У свою чергу, особи, що стикнулися з вказаною проблемою зазначають про порушення своїх особистих прав, зокрема, вказують на порушення

ст. 8 Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод «Право на повагу до приватного і сімейного життя», яка гарантує кожному право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції [3].

Однак, у частині другій цієї ж статті Конвенції встановлено, що органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб. Таким чином, виходячи з цієї норми можна казати, що відповідні карантинні обмеження, що запроваджуються органами державної влади України можуть бути визнані необхідними, допустимими та законними, такими що направлені на захист здоров'я інших осіб.

Крім того, у важкій ситуації опинилися й іноземці та особи без громадянства, що перебувають на законних підставах в Україні та не змогли повернутися до своїх країн. Ситуацію прояснила Державна міграційна служба України, яка на своєму сайті вказала, що тимчасово на період дії карантину на всій території України та протягом 30 днів з дня його відміни до іноземців та осіб без громадянства, які порушили законодавство у сфері міграції в частині недотримання ними строків перебування на території України або оформлення, у тому числі обміну, посвідки на постійне або тимчасове проживання, якщо такі порушення настали в період чи внаслідок установаження карантину, не застосовуються заходи адміністративного впливу [4].

Держава обмежила не лише зовнішні міграційні процеси, а й внутрішні. Так, на сьогодні повністю припинені пасажирські перевезення авіа, залізничним та автотранспортом. Постановою Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. №211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» встановлено заборони до 24 квітня 2020 року на: – перевезення пасажирів метрополітенами м. Києва, Харкова і Дніпра; – регулярні та нерегулярні перевезення пасажирів автомобільним транспортом у приміському, міжміському внутрішньо обласному і міжобласному сполученні (крім перевезення легковими автомо-

білями); – перевезення в одному міському електричному (трамвай, тролейбус) та автомобільному транспортному засобі, що здійснює регулярні пасажирські перевезення на міських маршрутах, кількості пасажирів, яка одночасно перевищує половину кількості місць для сидіння; – перевезення пасажирів залізничним транспортом в усіх видах внутрішнього сполучення (приміському, міському, регіональному та дальньому) тощо [5]. В окремих населених пунктах, у зв'язку із введенням надзвичайної ситуації встановлено обмеження на в'їзд та виїзд.

Не викликає сумнівів, що масштабність та винятковість запроваджених карантинних заходів викликана інтересами національної та громадської безпеки. Важко спрогнозувати наскільки тривалими будуть такі заходи, однак вже сьогодні можна з впевненістю казати, що вони вплинуть на подальше становлення міграційної політики не лише в Україні, а й у всьому світі.

Список використаних джерел: 1. Про захист населення від інфекційних хвороб : Закон України від 06.04.2000 № 1645-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000 р. № 29. Ст. 2284; 2. Питання перевезень авіаційним транспортом: постанова Кабінету Міністрів України від 23.03.2020 № 228. *Урядовий кур'єр* від 24.03.2020. № 56; 3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. *Урядовий кур'єр* від 17.11.2010 р. № 215; 4. Особливості реалізації актів законодавства у сфері міграції на період карантину. URL: dmsu.gov.ua/news/dms/7012.html; 5. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 № 211. *Урядовий кур'єр* від 12.03.2020. № 47.

Логвин Андрій Володимирович
*аспірант кафедри
адміністративного та митного права
Університету митної справи та фінансів
(м. Дніпро)*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ УЧАСНИКІВ ПОДАТКОВИХ ВІДНОСИН

Термін «*правосуб'єктність*» використовується в теорії права для характеристики особи як суб'єкта права. Фактично це передбачена нор-

мами права здатність витупати учасником правовідносин. Деякі науковці, приділяють увагу галузевій правосуб'єктності, як окремому елементу правосуб'єктності, тобто визнання особи потенційним суб'єктом прав і обов'язків, що встановлюються нормами певної галузі права. У фінансово-правовий доктрині податкову правосуб'єктність розглядають як самостійний елемент правового статусу платників податків, головним змістом якого є обов'язок зі сплати податків та зборів. При цьому, податкова правосуб'єктність також складається із таких елементів як правоздатність, дієздатність та деліктоздатність.

Визначаючи правосуб'єктність як передумову виникнення правовідносин, а отже, прав та обов'язків, потрібно мати на увазі те, що така правосуб'єктність складається не з конкретних прав та обов'язків, а з тих, які певний суб'єкт може мати та використовувати. На погляд М. Кучерявенка, суб'єктом податкового права є будь-яка особа, поведінка якої врегульована нормами податкового права, яка може виступати учасником податкових правовідносин, носієм суб'єктивних прав і обов'язків [1]. Суб'єкти податкових правовідносин мають правосуб'єктність, яка передбачена нормами податкового права. Специфіка податкової правосуб'єктності полягає в тому, що кожен з учасників податкових правовідносин не має універсальної правосуб'єктності. Слід підкреслити, що для податкової правосуб'єктності головним змістом є обов'язки особи (платника податків), а вже потім, як похідне від них, особа має відповідні права.

Податковим кодексом України [2] (далі – ПК України) передбачені права та обов'язки контролюючих органів та платників податків. Платники податків мають виключно права та обов'язки щодо тих податків і зборів, платниками яких вони є. Не всі платники податків можуть мати відповідні права та обов'язки, наприклад, в частині справляння податку на додану вартість (далі – ПДВ), а тільки ті, які зареєстровані платниками цього податку. Мається на увазі набуття платником статусу учасника конкретних податкових правовідносин. При цьому не існує платника податків, який би одночасно використовував права та обов'язки щодо всіх податків. Виключенням є загальний обов'язок для всіх платників – це обов'язок обчислити (визначити об'єкт та базу оподаткування), задекларувати (подання звітності) та сплатити суму відповідного податку.

В даному випадку слухним буде зазначити, що суб'єкт правовідносин у більшості випадків є суб'єктом права, але водночас не кожен суб'єкт права є суб'єктом правовідносин [3]. Платник податків є суб'єктом податкового права, однак не є суб'єктом всієї можливої сукупності податкових правовідносин.

Обов'язок зі сплати відповідного податку виникає, змінюється чи припиняється за наявності підстав, визначених ПК України [2]. Підставою може бути наявність об'єкта оподаткування або вчинення певних дій, у результаті яких у платника податків виникає обов'язок зі сплати податку та відповідні права. Так, для набуття статусу платника ПДВ особі необхідно зареєструватись платником такого податку. ПК України [2] передбачено добровільну або обов'язкову реєстрацію. Слід звернути увагу, що для набуття статусу платника ПДВ платником може бути використано право (*добровільна реєстрація*) або виконано обов'язок (*обов'язкова реєстрація*, у випадках, визначених законом). В такому випадку, для набуття прав (як похідного) може бути використання відповідного права, а не виконання обов'язку.

Тобто суб'єкт господарювання для реєстрації платником ПДВ та отримання статусу платника такого податку (набуття відповідних прав та обов'язків) може скористатись визначеними нормами ПК України [2] правом або обов'язком. Припиненням правосуб'єктності в частині управління ПДВ є анулювання (скасування) реєстрації та виключення з реєстру платників такого податку (*за заявою платника або за рішенням контролюючого органу*).

З огляду на наведене, податкова правосуб'єктність платників податків може бути *загальною* (здатність мати права та обов'язки, передбачені нормами фінансового права), *підгалузеву* (здатність мати права та обов'язки, передбачені нормами податкового права) та *спеціальною* (*додатковою*) (здатність мати та реалізовувати права та обов'язки щодо окремого податку, платником якого є суб'єкт господарювання; брати участь винятково у вузькому колі відносин, які входять до предмета регулювання податкового права).

Таким чином, можна зробити висновок, що платник податків є суб'єктом податкового права (підгалужева правосуб'єктність), однак не є суб'єктом всієї можливої сукупності податкових правовідносин. Реє-

струючись платником ПДВ платник податків набуває спеціальної (додаткової) правосуб'єктності.

Правосуб'єктність платника ПДВ (здатність мати та реалізовувати права та обов'язки, вступати у відповідні взаємовідносини, зокрема, в системі електронного адміністрування ПДВ (далі – СЕА ПДВ) є спеціальною (додатковою), має свої властивості, зумовлені специфікою відносин, які виникають с приводу справляння ПДВ (*включення до реєстру платників податку; відкриття електронних рахунків; реєстрація податкових накладних та ін.*). При цьому, на відміну від загальної податкової правосуб'єктності платників, для якої головним змістом є обов'язки особи, а вже як похідне від них набуття особою відповідних прав, для набуття прав, щодо справляння ПДВ, особа (платник податків) може скористатись відповідним правом, а не виконати обов'язок.

Характеризуючи рівень правового регулювання нормативно-правовими актами прав та обов'язків платників податку та контролюючих органів (ДПС України) під час справляння ПДВ (електронне адміністрування ПДВ) можна стверджувати, що таке невід'ємна складова правосуб'єктності як дієздатність, *можливість оскарження неправомірних дій контролюючого органу щодо: коригування показників електронних рахунків ПДВ* (несвоєчасне відображення поповнення платником та спотворення даних електронного рахунку); *зменшення ліміту* (зокрема, арешт суми ліміту на електронному рахунку), *а також технічні обмеження прийняття електронних документів* (блокування засобів електронного зв'язку), *та відповідно обмеження права на реєстрацію податкових накладних* (що також призводить до несвоєчасної реєстрації податкових накладних), урегульована недостатньо та має певні прогалини. Зазначене, в свою чергу, породжує деякі питання та суперечності щодо прав та обов'язків платників податку та контролюючих органів.

Правосуб'єктність контролюючого органу (ДПС України) з питань, пов'язаних із зупиненням реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних, обмежена відповідними нормативно-правовими актами. В свою чергу, це впливає на об'єктивність прийняття відповідних рішень. Зазначене пов'язане з тим, що вчинення контролюючим органом дій, які не передбачені (не врегульовані) відповідними нормативно-правовими актами, може бути оціне-

но, як контролюючим органом вищого рівня, так іншими компетентними державними органами, як неналежне виконання службових обов'язків, зловживання владою або службовим становищем та заподіяння шкоди державним інтересам. Необхідним є внесення змін до відповідних нормативно-правових актів (ПК України [2], Постанови № 1165 [4]) для врегулювання прогалини щодо правосуб'єктності як платників податків так і контролюючих органів.

Список використаних джерел : 1. Кучерявенко Н. П. Налоговое право. Х.: Консум, 1998. 432 с.; 2. Податковий кодекс України : Закон України, № 2755-VI від 02.12.2010 р. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>; 3. Теория государства и права: учебник / [под ред. А. С. Мордовца, В. Н. Синюкова]. М., 2005. 487 с.; 4. Про затвердження порядків з питань зупинення реєстрації податкової накладної / розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних: Постанова Кабінету Міністрів України № 1165 від 11.12.2019 р. *Офіційний сайт Кабінету Міністрів України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-poryadkiv-z-pita-a1165>.

Маслова Анна Борисівна

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри
адміністративного та митного права
Університету митної справи та фінансів*

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МИТНИХ ОРГАНІВ: ДОСВІД СІНГАПУРУ

Пошук науково обґрунтованих законодавчих рішень спрямованих на вдосконалення положень вітчизняного законодавства про організацію і забезпечення діяльності митних органів традиційно охоплює відповідний зарубіжний досвід країн із найбільш видатними макроекономічними досягненнями та визнаним авторитетними міжнародними організаціями високим рівнем регуляторним та інституційним забезпеченням виконання митних формальностей. Однією з країн, яка з наведених міркувань представляє значний науковий інтерес, є Республіка Сінгапур. За оцінками, викладеними у щорічному дослідженні Світового банку «The Logistics Performance Index and Its Indicators 2018», митниця Сінгапуру за підсумками 2018 р. посіла шосте місце, поступившись Німеччині,

Швеції, Японії, Данії та Нідерландам [1]. Зважаючи на це, слід здійснити стислий огляд основних положень законодавства про організацію і забезпечення діяльності її митних органів, їх інформаційні технології та інформаційні ресурси.

Як перший крок, увага має бути приділена деяким відображеним у законодавстві Сінгапуру аспектам організації та порядку діяльності митних органів цієї країни.

Насамперед, зазначимо, що Митницю Сінгапуру очолює Генеральний директор, який призначається на посаду та звільняється з посади Міністра фінансів. Діяльність Митниці Сінгапуру спрямовується та контролюється Міністерством фінансів. Кількість заступників та помічників Генерального директора визначає Міністр фінансів на свій розсуд з урахуванням пропозицій Генерального директора. Міністр фінансів може призначати стільки інших старших посадових осіб митних органів, скільки він вважатиме за необхідне для належного виконання нормативно-правових актів з питань митної справи (ст. 4 Акту Сінгапуру про митницю). Генеральний директор Митниці Сінгапуру може наділити будь-якого зі старших посадових осіб митних органів усіма чи певним обсягом повноважень, що покладаються законодавством на Генерального директора, встановлюючи обмеження щодо їх здійснення на свій розсуд. Генеральний директор може призначати стільки посадових осіб митних органів, скільки він вважатиме за необхідне для належного виконання нормативно-правових актів з питань митної справи (ст. 5 Акту Сінгапуру про митницю) [2].

Привертає увагу також порядок оскарження рішень, дій або бездіяльності митних органів та їх посадових осіб, передусім, у частині розподілу повноважень, пов'язаних із розглядом цих скарг.

Якщо особа не погоджується із рішенням, вважає незаконними дії або бездіяльність митних органів, їх посадових осіб та інших працівників, він може їх оскаржити до Генерального директора, виклавши підстави оскарження та вказати рішення, дії або бездіяльність митних органів, їх посадових осіб та інших працівників, які мають мати місце для усунення порушення прав особи. Скарга має бути подана протягом 14 днів з дня, коли відбулось порушення прав, свобод чи інтересів особи або протягом більшого строку за рішенням Генерального директора (частини перша-друга ст. 22В Акту Сінгапуру про митницю). Крім ви-

падків, коли встановлено, що існують підстави вважати, що рішення, дії та бездіяльність Генерального директора порушують права та законні інтереси осіб, крім випадків, коли Генеральний директор наділений законодавством необмеженим розсудом, вони можуть оскаржуватись Міністру фінансів, який остаточно вирішує питання у межах адміністративного оскарження (ст. 100 Акту Сінгапуру про митницю) [2].

Якщо особа незадоволена рішенням Генерального директора за підсумками розгляду скарги на рішення, дії або бездіяльність митних органів, їх посадових осіб та інших працівників, вона може подати судовий позов проти такого рішення Генерального директора. Позов має бути поданий протягом 28 днів після отримання письмового рішення Генерального директора або протягом більшого строку за окремим рішенням суду. За підсумками судового оскарження суд може залишити чинним, змінити або скасувати рішення Генерального директора та вирішити питання по суті для безпосереднього врегулювання питання, як суд вважатиме за необхідне (частини п'ята-сьома ст. 22В Акту Сінгапуру про митницю) [2].

На доповнення до вищевикладеного, великою з точки зору визначення найкращих перспектив положень вітчизняного законодавства з питань митної справи є інформаційні технології та інформаційні ресурси, що використовуються у діяльності Митниці Сінгапуру. Прагнучи спростити рух грошових коштів суб'єктів господарювання, зменшити адміністративне навантаження, диференціювати та індивідуалізувати митні платежі та формальності, збільшити гнучкість у бізнес-процесах, пов'язаних з митницею тощо, Митниця Сінгапуру, насамперед, забезпечує функціонування та розвиток електронно-комунікаційних систем TradeNet та Networked Trade Platform.

TradeNet є сінгапурським національним механізмом «єдиного вікна» для торговельних декларацій, призначеним зменшити кількість та обсяг паперових операцій митних дозвільних процедур для торговельних та логістичних суб'єктів господарювання, дозволити сплачувати митні платежі та податки у електронних платіжних системах. TradeNet опрацьовує 99% дозвільних заяв не більше, ніж за 10 хвилин із незначною платою за видання відповідних документів. Networked Trade Platform є сінгапурською національною платформою управління торговельною інформацією, яка є основою для цифрових перетворень для побудови

електронного середовища для логістики та торгівлі, що пов’язує суб’єктів господарювання, муніципалітети та державу [3].

Крім того, вкрай корисним технологічним надбанням для збагачення електронного виміру митниці є мобільний додаток Customs@SG, який є зручним інструментом для подорожуючих осіб декларувати товари, сплачувати митні платежі та податок на товари і послуги під час їх зарубіжних подорожей у будь-який час та у будь-якому місці до того, як особа прибуде до Сингапуру. Туристи з понаднормовим обсягом або кількістю товарів для звільнення від оподаткування митними платежами та податком на товари і послуги можуть використати додаток для попереднього декларування та сплати ввізного мита та податку на товари і послуги без необхідності відвідувати митний орган Сингапуру, в зоні діяльності якого розташований пункт пропуску через державний кордон України, та подавати письмову митну декларацію. Іншими властивостями додатку Customs@SG є можливість надсилання через нього запитів щодо практичного застосування окремих норм законодавства з питань митної справи, повідомлень про порушення митних правил або положень про організацію і забезпечення діяльності митних органів, а також відгуків про якість роботи митних органів та професійний рівень їх працівників [4].

Таким чином, для оптимізації суспільних відносин, що складаються під час митного контролю та митного оформлення позитивними кроками можуть бути наділення адміністративних судів повною юрисдикцією з відповідних питань (незалежно від дискреційних повноважень митних органів), а також запровадження найкращих сингапурських практик, пов’язаних із механізмом «єдиного вікна», платформою управління комерційною інформацією для логістики та торгівлі та зручних програмних рішень для користувачів послуг митних органів.

Список використаних джерел: 1. The World Bank (2018). *Global Rankings 2018*. URL: <https://lpi.worldbank.org/international/global?sort=asc&order=Customs#datatable>; 2. *Singapore Customs Act 1960*. (2020, March 13). URL: <https://sso.agc.gov.sg/Act/CA1960#P11->; 3. *Singapore Customs (2020). Organisation overview*. URL: <https://www.customs.gov.sg/about-us/organisation-overview>; 4. *Singapore Customs (2020). Customs@SG Mobile & Web Application*. URL: <https://www.customs.gov.sg/about-us/our-commitment-to-quality-service>.

Мякота Катерина Андріївна
*аспірант кафедри цивільного, адміністративного
та фінансового права Класичного приватного
університету імені Володимира Сташиса*

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ КОЛА СУБ'ЄКТІВ ВАЛЮТНИХ ПРАВОВІДНОСИН ВІДПОВІДНО ДО «НОВОГО» ВАЛЮТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Головним елементом правових відносин виступають учасники цих відносин – суб'єкти, за якими держава визнає, згідно з приписами правових норм, можливість бути носіями суб'єктивних прав і юридичних обов'язків.

В. В. Копейчиков одним із елементів структури правовідносин називає не суб'єктів правовідносин, а суб'єктів права, розуміючи під такими «учасників правових відносин, які мають суб'єктивні права та виконують юридичні обов'язки» [1, с. 192].

Як зазначає С. С. Алексєєв, «суб'єкти права – це особи, що мають правосуб'єктність, тобто громадяни, організації, громадські об'єднання, які можуть бути носіями прав та обов'язків, брати участь у правовідносинах» [2, с. 70].

Відтак, узагальнюючи думку науковців, розуміємо, що суб'єкти правовідносин – це учасники відповідних правовідносин, які визначені законодавством України, та які мають суб'єктивні права та виконують юридичні обов'язки в певній сфері правових правовідносин .

Станом на сьогоднішній день ключовим нормативно-правовим актом в сфері валютних правовідносин є Закон України «Про валюту та валютні операції», який і визначає вичерпний перелік суб'єктів саме валютних правовідносин [3].

Виходячи зі змісту зазначеного закону суб'єкти валютних операцій – резиденти та (або) нерезиденти, які здійснюють валютні операції.

Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про валюту та валютні операції» до нерезидентів законодавець відносить: фізичних осіб (іноземні громадяни, громадяни України, особи без громадянства), які мають постійне місце проживання за межами України, у тому числі ті, які тимчасово перебувають на території України; юридичних осіб та інших

суб'єктів господарювання з місцезнаходженням за межами України, які створені та діють відповідно до законодавства іноземної держави, у тому числі ті, частки участі в яких належать резидентам; розташовані на території України іноземні дипломатичні, консульські, торговельні та інші офіційні представництва, міжнародні організації та їх філії, що мають імунітет і дипломатичні привілеї, а також представництва інших організацій, що не здійснюють підприємницької діяльності відповідно до законодавства України; відокремлені підрозділи юридичних осіб; інших осіб, які не є резидентами.

Відповідно до резидентів відносяться: фізичні особи (громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства), які мають постійне місце проживання на території України, у тому числі ті, які тимчасово перебувають за межами України; фізичні особи – підприємці, зареєстровані згідно із законодавством України; юридичні особи та інші суб'єкти господарювання з місцезнаходженням на території України, які здійснюють свою діяльність відповідно до законодавства України; дипломатичні, консульські, торговельні та інші офіційні представництва України за кордоном, що мають імунітет і дипломатичні привілеї, а також філії та представництва підприємств і організацій України за кордоном, що не здійснюють підприємницької діяльності відповідно до законодавства України; відокремлені підрозділи юридичних осіб.

Зазначені суб'єкти валютних правовідносин виступають з одного боку. Відповідно, з іншого боку повинні бути органи державної влади, які відповідно до діючого законодавства України повинні здійснювати валютний нагляд за реалізацією суб'єктами валютних правовідносин своїх прав та виконання обов'язків.

В свою чергу, законодавець не обмежився органами державної влади для здійснення валютного нагляду.

Відповідно до ч. 1 ст. 11 Закону України «Про валюту та валютні операції» валютний нагляд в Україні здійснюється органами валютного нагляду та агентами валютного нагляду.

Органами валютного нагляду відповідно до цього Закону є Національний банк України та центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову і митну політику. Органи валютного нагляду в межах своєї компетенції здійснюють нагляд за дотриманням резидентами та нерезидентами валютного законодавства.

Уповноважені установи є агентами валютного нагляду, підзвітними Національному банку України.

Порядок здійснення валютного нагляду агентами валютного нагляду встановлюється Національним банком України і регулюється Постановою правління НБУ «Про затвердження положення про валютний нагляд» [4]. Виходячи зі змісту зазначеного положення до агентів валютного нагляду відносяться банк, філія іноземного банку, небанківська фінансова установа, оператор поштового зв'язку, який (яка) отримав (отримала) банківську ліцензію або ліцензію.

Отже, підсумовуючи викладене можна зазначити. Ключовим нормативно-правовим актом саме в сфері валютних правовідносин є Закон України «Про валюту та валютні операції». У даному законі чітко визначено коло суб'єктів, у тому числі і тих, що здійснюють валютний нагляд.

Відтак, після втрати 07.02.2019 р. чинності Декрету Кабінету Міністрів України від 19.02.93 р. № 15–93 «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» у зв'язку з набуттям чинності вищевказаного закону суб'єкти валютних операцій, а саме резиденти та (або) нерезиденти, які здійснюють валютні операції – залишилися незмінними.

Органами валютного нагляду відповідно є Національний банк України та центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову і митну політику, які в межах своєї компетенції здійснюють нагляд за дотриманням резидентами та нерезидентами валютного законодавства.

І нова категорія, яка з'явилась із прийняттям Закону України «Про валюту та валютні операції» агенти валютного нагляду, які є підзвітними НБУ та до яких відносяться – банк, філія іноземного банку, небанківська фінансова установа, оператор поштового зв'язку, який (яка) отримав (отримала) банківську ліцензію або ліцензію.

Відповідно до ч. 2 ст. 3 вказаного закону питання здійснення валютних операцій, основи валютного регулювання та нагляду регулюються виключно цим Законом.

Відтак, визначене коло суб'єктів, що є учасниками саме валютних правовідносин відповідно до діючого законодавства України (Закон України «Про валюту та валютні операції») є – резиденти та нерезиденти, НБУ, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову і митну політику та агенти валютного нагляду.

Окремо хочемо зазначити, що Закон України «Про валюту та валютні операції» не передбачає особливого правового статусу органів державного управління валютними правовідносинами (мова йде про КМУ, ВРУ та ін.).

Тут, хочемо поділити думку А. В. Емеліна [5, с. 45], щодо того, що певний відокремлений статус органів державного управління валютними правовідносинами є очевидним, оскільки дані учасники виступають в ролі владних суб'єктів і, звісно, мають встановлені повноваження в будь-якій сфері правовідносин.

Список використаних джерел: 1. Загальна теорія держави і права : навч. посіб. / за ред. В. В. Копейчикова. Стер. вид. К.: Юрінком Інтер, 2000. 320 с.; 2. Алексеев С. С. Право: азбука – теорія – філософія: Опыт комплексного исследования. М., 1999. 712 с.; 3. Про валюту і валютні операції: Закон України від 21.06.2018 р. №2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19>; 4. Про затвердження положення про валютний нагляд від 03.01.2019 р. №13: постанова Правління Національного банку України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013500-19#n15>; 5. Емелин А. В. Валютное регулирование как экономико-правовой институт. *Финансы и бизнес*. 1998. №1. с. 43–50.

Науковий керівник: перший проректор з науково-педагогічної та наукової роботи Класичного приватного університету імені Володимира Сташиса, доктор економічних наук, доктор юридичних наук, професор Покатаєва О. В.

Серафімов Віталій Віталійович

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри морського та митного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

НОВАЦІЇ ІНСТИТУЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ НАГЛЯДУ (КОНТРОЛЮ) У СФЕРІ ОХОРОНИ МОРСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ

На початку 2020 року Кабінетом Міністрів України було прийнято рішення (постанова від 29.01.2020 р. №39 [1]) про ліквідацію Азовської морської екологічної інспекції та Державної екологічної інспекції Кримсько-Чорноморського округу. Цей вимушений крок став наслідком «сумних» результатів діяльності зазначених інспекцій та новим етапом ре-

формування публічного (державного) адміністрування природоохоронної сфери (його контрольно-наглядового складника). Активний пошук нових ефективних моделей інтегрованого управління та забезпечення дієвого контролю в екологічній сфері не завжди є послідовними в Україні. Проте наявність цих намагань та вже зроблені кроки на шляху оновлення системи свідчать про нагальну необхідність та перебування на порядку денному механізмів запровадження дійсно ефективних та дуже необхідних реформ. Однак при цьому, результати роботи діючих інспекцій свідчать про нехтування необхідними перетвореннями навіть у період активного реформування та намагань керівництва держави спростити і звести на рівень міжнародних стандартів екологічний контроль у державі.

Необхідно пригадати, що Концепцією реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31.05.2017 р. № 616-р [2], передбачене реформування системи управління сферою природоохоронного моніторингу та нагляду (контролю) з метою створення інтегрованої системи, спроможної забезпечити реалізацію реформ у сфері природоохоронної діяльності, адже на теперішній час наглядові (контрольні) функції дублюються центральними органами виконавчої влади, відсутній єдиний підхід до виконання їх функцій. Повноваження щодо нагляду (контролю) здійснюються багатьма органами. Також передбачалася ліквідація Держекоінспекції та її територіальних органів. В Основних засадах (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року, затверджених Законом України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII [3], також зазначається про неефективну систему державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища та регулювання використання природних ресурсів та необхідність її наближення до європейських стандартів.

На виконання завдань та цілей зазначених програмних документів, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 14.08.2019 р. № 750 «Деякі питання Державної природоохоронної служби України» [4], було ліквідовано Державну екологічну інспекцію, її територіальні і міжрегіональні органи та утворено Державну природоохоронну службу України як центральний орган виконавчої влади. Через два мі-

сяці Постанова № 750 втратила чинність на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 12.10.2019 р. № 873 [5] і діяльність Державної екологічної інспекції та її територіальних і міжрегіональних органів відновлено. Це сталося, поперед усе, через погану розробленість законодавства, необхідного для функціонування нового природоохоронного органу – Державної природоохоронної служби України. При цьому, незважаючи на тривалі намагання (з 2015 р.) змінити існуючу систему екологічного контролю у морських портах України, все ж деякі з територіальних органів Державної екологічної інспекції продовжили працювати за раніше встановленими «регламентами». Так, результати роботи ліквідованих Азовської морської екологічної інспекції та Державної екологічної інспекції Кримсько-Чорноморського округу свідчать про досить низьку їх ефективність (порівняно з іншими територіальними органами Держекоінспекції). Неодноразовими також були й неправомірні перевірки та затримання суден у морських портах, які здійснювалися незважаючи на вимоги постанови Кабінету Міністрів України від 27.03.2019 р. № 367 «Деякі питання дерегуляції господарської діяльності» [6] та мораторію Президента України на екологічні перевірки у портах. Так, у 2019 р., не беручи до уваги зміни у законодавстві, відсутність в екоінспекторів повноважень оглядати судна, самостійно підніматися на борт, неправомірні затримання суден в морських портах України продовжилися: у порту «Чорноморськ» під час різдвяних свят інспектори Держекоінспекції намагалися затримати три судна нібито за забруднення навколишнього середовища [7]. Це, а також інші порушення, яких припустилися ці інспекції, стало підставою для їх ліквідації та передання функцій з контролю суден до відповідних територіальних органів Державної екологічної інспекції, коли кожне затримання судна буде санкціонуватися виключно керівником Державної екологічної інспекції України [8].

Дійсно, контроль за підтриманням екологічної безпеки, або екологічний контроль, належить до пріоритетних напрямків контролю в Україні [9, с. 134]. При цьому, особливо важливим є дотримання концепції такого контролю, що відповідав би всесвітньо встановленим стандартам. І якщо контрольні функції, що здійснюються всередині держави можуть мати певні (або, навіть, значні) національні особливості, то у сфері контрольних формальностей на морському транспорті вони мають бути гар-

монізовані із загальносвітовими (або, як мінімум, регіональними) вимогами. Це обумовлює непоодинокі згадки у програмних документах природоохоронної сфери про європейські стандарти та практики у сфері екологічного контролю.

Таким чином, вимушений крок з ліквідації двох морських екологічних інспекцій став черговим етапом реформування публічного (державного) адміністрування природоохоронної галузі країни на шляху побудови його оновленої та ефективної системи, забезпечення надійного виконання екологічної функції держави шляхом здійснення контрольно-наглядових процедур у морських портах. Також це сприятиме поступовому формуванню інтегрованої системи публічного (державного) адміністрування, спроможної забезпечити реалізацію реформ у сфері природоохоронної діяльності, зокрема щодо удосконалення публічних контрольно-наглядових формальностей.

Список використаних джерел: 1. Про ліквідацію територіального та між-регіонального територіального органу Державної екологічної інспекції: постанова Кабінету Міністрів України від 29.01.2020 р. № 39. *Урядовий кур'єр*. 05.02.2020. № 22; 2. Концепція реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31.05.2017 р. № 616-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 76. Ст. 2336; 3. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року, затверджені Законом України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. *Офіційний вісник України*. 2019. № 28. Ст. 980; 4. Про деякі питання Державної природоохоронної служби України: постанова Кабінету Міністрів України від 14.08.2019 р. № 750. *Офіційний вісник України*. 2019. № 68. Ст. 2360; 5. Про визнання такою, що втратила чинність, постанови Кабінету Міністрів України від 14 серпня 2019 р. № 750: постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.2019 р. № 873. *Офіційний вісник України*. № 84. Ст. 2858; 6. Про деякі питання дерегуляції господарської діяльності: постанова Кабінету Міністрів України від 27.03.2019 р. № 367. *Офіційний вісник України*. № 36. Ст. 1260; 7. Кабмін скасував контроль ізольованих баластних вод у портах. *Порти України*. URL: <https://ports.com.ua/uk/news/kabmin-otmenil-kontrol-izolirovannykh-ballastnykh-vod-v-portakh>; 8. Уряд ухвалив рішення, яким ліквідує «морські інспекції» через їхню неефективність. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2865178-v-ukrainskih-portah-likvidovuut-morski-inspekci.html>; 9. Гаращук В. М. Екологічний контроль як чинник екологічної безпеки суспільства. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2002. Вип. 3. С. 133–140.

Червякова Олена Борисівна
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

АДВОКАТСЬКИЙ ЗАПИТ ЯК ФОРМА ДОСТУПУ ДО ІНФОРМАЦІЇ

Стаття 59 Конституції України надає кожному право на професійну правничу допомогу. Така допомога забезпечується адвокатами, які на професійних засадах здійснюють діяльність із захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги (ст. 1 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», далі – Закон [1]).

Адвокатська діяльність спрямована на забезпечення : 1) реалізації прав і обов'язків особи-клієнта у цивільному, господарському, адміністративному та конституційному судочинстві, в інших державних органах, перед фізичними та юридичними особами, прав і обов'язків потерпілого під час розгляду справ про адміністративні правопорушення, а також прав і обов'язків потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача у кримінальному провадженні; 2) захисту прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішується питання про їх застосування у кримінальному провадженні, особи, стосовно якої розглядається питання про видачу іноземній державі (екстрадицію), а також особи, яка притягається до адміністративної відповідальності під час розгляду справи про адміністративне правопорушення; 3) надання клієнту правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань, правового супроводу діяльності клієнта, складання заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру, спрямованих на забезпечення реалізації прав, свобод і законних інтересів клієнта, недопущення їх порушень, а також на сприяння їх відновленню у разі порушення.

Вочевидь, йдеться про розмаїття форм інформаційного забезпечення адвокатської діяльності, засобів та шляхів його доступу до інформації

з тим, щоб досягти покладених на адвокатуру завдань. Однією з таких форм є адвокатський запит – письмове звернення адвоката до органу державної влади, органу місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, підприємств, установ та організацій, незалежно від форми власності та підпорядкування, громадських об'єднань про надання інформації, копій документів, необхідних для надання правової допомоги клієнту (ст.24 Закону). Слід також враховувати застереження, яке міститься у ст.24 Закону, відповідно до якого надання адвокату інформації та копій документів, отриманих під час кримінального провадження, здійснюється в порядку, встановленому кримінальним процесуальним законом. Тобто, як учасник кримінального провадження, адвокат для отримання необхідної інформації від органів досудового слідства і інших учасників процесу має використовувати повноваження, надані йому КПК України. Назвемо такі відносини внутрішньо-процесуальними, які здійснюються шляхом комунікацій у формах, визначених кримінальним процесуальним законом. В інших випадках, поза межами кримінально-процесуальних відносин для забезпечення інтересів клієнта адвокат має діяти, виходячи із положень ст.24 Закону, тобто шляхом звернення у формі адвокатського запиту. Порушення інформаційних прав адвоката з боку посадових осіб та інших зобов'язаних суб'єктів може бути оскаржено в судовому порядку. Втім, на практиці виникають питання щодо обрання належної форми судочинства.

Так, 29.12.2016 р. адвокат К. звернувся із запитом до Генеральної прокуратури України, в якому ставив питання про надання документованої інформації стосовно процесуального статусу та місцезнаходження майна, вилученого під час обшуку 19.01.2015 р. у його клієнта – Особа 1, а також можливості повернення майна власнику. Цього ж дня Генеральна прокуратура відмовила адвокату К. у задоволенні запиту через те, що «надання копій документів, що стосуються виконання міжнародних доручень, суперечить ч.1 ст.222 КПК України, чинному міжнародному договору у сфері правової допомоги». В подальшому Особа 1 звернувся із позовом в порядку адміністративного судочинства про визнання дій Генеральної прокуратури України протиправними. Рішенням Окружного адміністративного суду м. Києва від 21.01.2019 р. позов було задоволено повністю, а постановою Шостого апеляційного адміністра-

тивного суду від 20.05.2019 р. це рішення було залишено без змін. Втім, судові органи так і не з'ясували питання про те, чи мав будь-який кримінально-процесуальний статус Особа 1 та в якості кого предсталив його інтереси адвокат К. [2].

Важливо також враховувати, що адвокатським запитом не охоплюється інформація та документи, доступ до яких обмежено Законами «Про інформацію» [3], «Про доступ до публічної інформації» [4], «Про захист персональних даних» [5] та ін. Наприклад, 20.04.2018 р. та 11.06.2018 р. адвокат П. звертався із запитом до КП «Київське міське бюро технічної інвентаризації» щодо надання копії інвентаризаційної справи по будинку АДРЕСА 1, можливості ознайомлення з її матеріалами та ін. Втім, у наданні відповідної інформації йому було відмовлено через те, що «технічна інвентаризація будинку не замовлялася, а наявна в КП справа містить персональні дані та інформацію з обмеженим доступом». Вважаємо, що зазначені обставини підлягали з'ясуванню на відповідність їх положенням ст.14 Закону «Про захист персональних даних». Втім, за адміністративним позовом Особи 3 Окружний адміністративний суд м. Києва 11.02.2019 р. прийняв «соломонове рішення», яким зобов'язав відповідача розглянути адвокатський запит [6].

Закон визначає, що особи, яким направлено адвокатський запит, зобов'язані не пізніше 5 робочих днів з дня отримання запиту надати адвокату відповідну інформацію, копії документів, крім інформації з обмеженим доступом і копій документів, в яких міститься інформація з обмеженим доступом. Звідси випливає, що підставою для відмови в задоволенні адвокатського запиту може бути обмежений режим доступу до інформації. В усіх інших випадках така відмова має вважатися незаконною, що відповідно до ч.5 ст.212–3 Кодексу України про адміністративні правопорушення тягне адміністративну відповідальність.

Список використаних джерел : 1. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». *ВВР*. 2013. №27. Ст. 282; 2. Режим доступу: reyestr.court.gov.ua/Review/82046910; 3. Закон України «Про інформацію». *ВВР*. 1992. №48. Ст. 650; 4. Закон України «Про доступ до публічної інформації». *ВВР*. 2011. №32. Ст. 314; 5. Закон України «Про захист персональних даних». *ВВР*. 2010. №34. Ст. 481; 6. Режим доступу: reyestr.court.gov.ua/Review/81478529.

Шульга Марія Герасимівна
кандидат юридичних наук, доцент, професор
кафедри адміністративного права Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ МИТНИХ ПІЛЬГ

Пільги, як юридичний засіб, широко використовуються в національному законодавстві. В юридичній науці пільги неодноразово досліджувалися на галузевому рівні – у податковому, трудовому, адміністративному праві, праві соціального забезпечення. Як юридичний засіб, пільги спрямовані на так зване компенсування статусу суб'єктів з одночасним створенням додаткових можливостей юридичного характеру. У загальному смислі це покращення становища суб'єкта (порівняльно з тим, що він мав на загальних засадах) шляхом надання йому додаткових повноважень, або звільнення від виконання встановлених обов'язків. У спеціальному розумінні – це звільнення від виконання деяких зобов'язань.

У сфері митних правовідносин митні пільги використовуються дуже широко. В першу чергу це стосується митних платежів. Надаються митні пільги на підставі: (а) міжнародних договорів про вільну торгівлю, про кооперацію, про надання матеріальної й технічної допомоги; (б) законів спрямованих на підтримку окремих галузей господарства (суднобудівної, космічної, авіаційної та ін.); (в) функціонування деяких митних режимів (переробки за межами митної території України, переробки на митній території України, функціонування вільної митної зони, тимчасового ввезення товарів, у тому числі представництвами іноземних держав, міжнародними організаціями та офіційними особами) та ін.

Відповідно до діючого Митного кодексу України допускається встановлення тарифних пільг (тарифних преференцій) щодо ставок Митного тарифу України у вигляді звільнення від оподаткування ввізним митом, зниження ставок ввізного мита або встановлення тарифних квот відповідно до законодавства України та для ввезення товарів, що походять з держав, з якими укладено відповідні міжнародні договори [1, ст. 281; 2].

Митне законодавство передбачає в окремих випадках пільговий (спрощений) порядок митного оформлення й декларування, здійснення митного контролю. Переваги щодо митних процедур передбачені між-

народними договорами, Митним кодексом, іншими законами України у вигляді: (а) звільнень від окремих форм митного контролю; (б) звільнення від митного огляду (ст. 359 МК України); (в) здійснення митного контролю деяких видів товарів у першочерговому порядку (товари, необхідні для подолання наслідків стихійного лиха, аварій, катастроф, епідемій; при переміщенні живих тварин, анатомічних матеріалів, що мають обмежені або особливі режими зберігання, товарів військового призначення та ін.).

Різновидом митних переваг є митні привілеї, які стосуються службовців дипломатичних і консульських установ, міжнародних організацій, представництв іноземних держав при них та ін. Мова йде не тільки про звільнення від митних платежів, а і звільнення від митного огляду за умов дотримання встановленого Митним кодексом порядку переміщення товарів через митний кордон. Поширюються митні пільги і на членів адміністративно-технічного персоналу та на членів їхніх сімей. На основі взаємності від митного огляду та сплати митних платежів звільняються іноземні дипломатичні та консульські кур'єри при ввезенні та вивезенні з України товарів, призначених для їх особистого користування. Дипломатична пошта та консульська валіза іноземних держав при переміщенні через митний кордон не підлягає розпечатуванню та затримуванню. Дані відносини регулюють Віденська конвенція про дипломатичні зносини (1961 р.), Віденська конвенція про консульські зносини (1963 р.), Віденська конвенція про представництва держав у їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру (1975 р.), Конвенції про спеціальні місії (1969 р.), Конвенції про привілеї та імунітети окремих міжнародних організацій, двосторонні угоди про встановлення дипломатичних відносин.

До митних пільг можна віднести двоканальну систему яка використовується при переміщенні товарів [3]. Громадянин самостійно обирає відповідний канал для проходження митного контролю. Обрання «зеленого коридору» звільняє від подання письмової митної декларації, але не звільняє від обов'язкового дотримання порядку переміщення товарів через митний кордон України.

Діюче законодавство використовує такі терміни як «мито», «тарифні пільги», «преференції». В будь якому разі мова йде про надання деяких переваг. Ці переваги стосуються: зниження рівня митного обкладення,

звільнення від оплати митом, повернення раніше сплаченого мита, встановлення тарифних квот на преференційне ввезення (вивезення) товару, звільнення від митного контролю, спрощеного оформлення, першочергового оформлення, застосування певних митних режимів та ін. Вони пов'язані з вартістю, ціною, номенклатурою товарів, оподаткуванням. Мають пряме відношення до отримання прибутку, є торгово-економічним інструментарієм регулювання зовнішньої торгівлі та потребують подальшого вивчення та поєднання митно-правової термінології.

Список використаних джерел: 1. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 32. Ст. 1175; 2. Про Митний тариф України: Закон України від 19.09.2013 р. № 584-VII. *Офіційний вісник України*. 2013. № 84. Т.1. Ст. 3107; 3. Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур (Київська Конвенція) від 18.05.1973 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_643.

СТУДЕНТСЬКА НАУКОВА ТРИБУНА

Біглян Дар'я Андріївна

*студентка 2 курсу 6 групи Інституту прокуратури
та кримінальної юстиції Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ЮРИДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ ОРФАННИМ ЗАХВОРЮВАННЯМ В УКРАЇНІ

Кожного року у світі відзначається День рідкісних захворювань. Наша країна у 2008 році одна із перших почала підтримувати цю подію і є офіційним партнером європейської організації EURORDIS. Орфанні хвороби – це рідкісні захворювання (згідно з вітчизняним законодавством один випадок на 2000 населення), що є вродженими або набутими та у 80 відсотках обумовлені генетично. Усього у світі визнано близько восьми тисяч нозологій, проте наявність шифру у Міжнародній класифікації хвороб простежується лише у 250. В Україні орфанними визнано 294 хвороби [1].

Лікування рідкісних захворювань здійснюється з використанням спеціальних лікарських засобів (ліків-сиріт), яким притаманні три ознаки: (а) високі затрати на розробку та виробництво; (б) низький попит, відповідно незначний обсяг виготовлення; (в) неможливість замінити їх аналогами. Такий стан справ зумовлює достатньо велику вартість ліків. Оскільки більшість людей, що хворіють орфанними захворюваннями не можуть оплатити своє лікування, то його фінансування держави часто зобов'язуються взяти на себе, іншим чином сприяють розвитку фармацевтичного забезпечення орфанних хворих [2].

Так, Комісія ЄС на сьогодні фінансово підтримує фармацевтичні компанії, які займаються виготовленням восьми орфанних лікарських засобів з застосуванням традиційних технологій, а також надає інші гарантії та пільги, наприклад монопольні права розробникам на торгівлю новими ліками-сиротами впродовж десяти років тощо. Німеччина створила програму «Compassionateuse» та цілу мережу спеціалізованих на рідкісних захворюваннях і лікарських засобів медичних центрів. Росій-

ська Федерація ввела систему ДЛО (з рос. «дополнительное лекарственное обеспечение»), що дає можливість визначення кількості хворих та необхідних лікарських засобів.

Україна використовує найбільш традиційний спосіб. Підтримка орфанних хворих здійснюється шляхом придбання ліків-сиріт та надання їх безкоштовно відповідним пацієнтам. Забезпечення ліками здійснюється в межах спеціалізованої адміністративної процедури, встановленої Постановою КМУ «Про затвердження Порядку забезпечення громадян, які страждають на рідкісні (орфанні) захворювання, лікарськими засобами та відповідними харчовими продуктами для спеціального дієтичного споживання» від 31 березня 2015 р. № 160. Її сутність полягає у визначенні механізму такого забезпечення, зазначенні джерел надходження коштів (державний, місцевий бюджет, а також інші джерела не заборонені законодавством), визначенні органів, що регулюють даний процес (комісія Міністерства Охорони Здоров'я (надалі МОЗ) на державному рівні і місцеві комісії, утворені при муніципальних органах влади), та виділенні органу, а саме МОЗ, що здійснюватиме контроль за забезпеченням громадян, які страждають на рідкісні (орфанні) захворювання, лікарськими засобами та харчовими продуктами [3].

Однак, слід відмітити певні недоліки даного документа. По-перше, в ньому правовий статус, загальні засад формування і функціонування комісій МОЗ, однак аналогічні положення щодо місцевих комісій відсутні. Це може призвести до нестатку уніфікації роботи по захисту прав орфанних хворих на місцевому рівні. По-друге, залишено поза увагою проблему неможливості співвідношення ідеї безперервного та безоплатного забезпечення ліками-сиротами з ідеєю обмеженого фінансування витрат на їх придбання. По-третє, відсутність реєстру хворих, що отримують безоплатні ліки.

Найважливішим є те, що незважаючи на назву постанови, процедура забезпечення ліками врегульована дуже слабо. Не знайшли свого відображення такі питання як процесуальні права пацієнта, умови представництва, форма акту, яким має оформлюватись рішення, тощо [4, с.36].

У висновку хотілося б зазначити, що на сьогодні становище людей, хворих на рідкісні (орфанні) захворювання в Україні залишає бажати кращого, що значною мірою зумовлено недоліками правового регулювання цього питання. Нашій державі потрібно зробити акцент на даній

проблемі і кинути усі сили на її вирішення. З юридичного боку це має проявитись у: чіткому формулюванні прав та гарантій орфанним хворих; удосконаленні процедури забезпечення ліками-сиротами; запровадженні додаткових засобів сприяння фармацевтичним компаніям, що забезпечують хворих орфанними лікарськими засобами.

Список використаних джерел: 1. Що таке орфанні хвороби і як змінюється доступ до лікування. Інформація з сайту МОЗ України. URL : <https://moz.gov.ua/article/news/scho-take-orfanni-hvorobi-i-jak-zminjuetsja-dostup-do-likuvannja>; 2. Устінов О. В. Рідкісні (орфанні) захворювання: як забезпечити пацієнтів лікуванням? URL: <https://www.umj.com.ua/article/163322/ridkisni-orfanni-zahvoryuvannya-uak-zabezpechiti-patsiyentiv-likuvannjam>; 3. Шклярська О. Скандал навколо «рідкісних» людей: у МОЗ гарячково шукають гроші для пацієнтів з орфанними захворюваннями. URL : <https://racurs.ua/ua/2448-prava-pacienta-buty-pacientom-gyzykovana-sprava-abo-vygraut-usi-recept-vid-moz.html>; 4. Зима О. Т. Забезпечення лікарськими засобами орфанних хворих. *Юридичні науки*. 2016. № 3(1). С. 35–39.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Зима О. Т.

Гур'єва Катерина Дмитрівна
студентка 2 курсу 4 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ В ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Рівень розвитку демократії та свободи у суспільстві визначається не лише формальним визнанням владою прав та свобод людини, а також гарантією їх захисту та забезпечення. Особливого захисту потребують права дітей, адже вони є найменш захищеними. У цьому процесі важливе місце відіграють правоохоронні органи, які забезпечують шляхом виконання своїх функцій гарантування прав і свобод людини.

Результатом міжнародного співробітництва щодо захисту безпосередніх інтересів дітей, де вказана основна роль співробітників правоохорон-

них органів у захисті прав дітей, є «пекінські правила» [1], відповідно до яких зазначені органи державної влади завжди повинні надавати дітям допомогу та захист, особливо в тих випадках, коли вони є найбільш вразливими з боку зовнішніх факторів, приділяти увагу при виконанні своїх обов'язків особливим потребам і правам дітей та проявляти якомога більше терпіння, пам'ятаючи, що пріоритетною метою є добробут дітей.

Слід зазначити, що у чинному законодавстві України, зокрема у Законі України «Про Національну поліцію» є ряд норм, що врегульовують діяльність поліцейських при взаємодії з неповнолітніми. Так, проведення опитування неповнолітніх допускається тільки за участю батьків (одного з них), іншого законного представника або педагога [2].

Окремої уваги також потребує норма закону щодо застосування фізичної сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї стосовно неповнолітніх при виконанні працівниками Національної поліції своїх повноважень. Заборонено застосування поліцейських заходів примусу до малолітніх осіб, крім випадків учинення ними збройного чи групового нападу, учинення збройного опору поліцейському, що загрожує життю і здоров'ю інших осіб або поліцейських, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо [2]. Але, на жаль, в Україні зростає кількість протиправних дій по відношенню до дітей. Тому працівникам Національної поліції необхідно уважно оцінювати ситуацію.

Також виникає питання, щодо правил затримання неповнолітніх. Працівник поліції в обов'язковому порядку повинен оголосити причину затримання, роз'яснити права затриманого: право на юридичну підтримку, повідомлення про інцидент батькам або опікунам дитини, а також на послуги перекладача, копію складеного протоколу необхідно вручити особам, які ведуть опікунство над затриманим.

Варто зазначити, що зростає кількість вчинення адміністративних проступків неповнолітніми, що викликає тривогу громадськості, правоохоронних органів та необхідність вдосконалення ефективних заходів впливу, які б знизили рівень правопорушень серед неповнолітніх. Законодавство України [3] регулює питання відповідальності неповнолітніх, різні заходи впливу до неповнолітніх, робить ряд застережень, пов'язаних з віком та незначним життєвим досвідом таких осіб.

Але, на жаль, реальність сьогодення свідчить про велику кількість схованих адміністративних правопорушень серед підлітків, недостатньо врегульований перелік даних заходів, відсутність законодавчо визначених процедур їх застосування.

У законодавстві України також передбачається поліцейське піклування, яке може здійснюватися, зокрема, щодо неповнолітньої особи віком до 16 років, яка залишилася без догляду [2].

Психологія цієї превентивної поліцейської діяльності полягає у здатності виконувати комплекс дій, що обмежують певні права й свободи людини, використання яких не завжди пов'язано з протиправною поведінкою конкретних осіб.

Аналізуючи цю норму, можна сказати, що на сьогодні існує декілька проблем, зокрема, недостатня врегульованість під час здійснення заходів поліцейського піклування, відсутність строків перебування особи підчас здійснення цього заходу, недостатня визначеність психологічної складової поліцейського піклування [4, ст. 291].

Таким чином, виходячи з викладеного, можемо зробити висновок, що законодавство України з питання забезпечення прав дітей потребує вдосконалення, необхідним вбачається забезпечення на належному рівні прав дитини шляхом утворення спеціальної контрольної групи з представників органів державної влади та громадськості, які будуть здійснювати моніторинг у сфері захисту прав дитини.

Список використаних джерел: 1. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила»): міжнар. документ від 29.11.1985 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_211; 2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 40–41. Ст. 379; 3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. додаток до № 51. Ст. 1122; 4. Ворона С. В. Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України: тези доп. *Всеукр. наук.-практ. конф.* (Харків, 5 квіт. 2019 р.) Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2019. С. 291–293.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Спасенко В. О.

*Дудченко Антон Вадимович
курсант 2 курсу 1 групи Інституту підготовки
юридичних кадрів для Служби безпеки України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

МИТНА БЕЗПЕКА В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЇЇ ОРГАНІЗАЦІЙНО- ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Події, що відбуваються в Україні впродовж останніх років, та негативні кризові явища, до яких вони призводять, загострили потребу забезпечення національної безпеки нашої країни, швидкого реагування на зовнішні загрози та протидії можливим негативним наслідкам таких загроз. За таких умов митна справа стає не лише інструментом зовнішньоекономічної діяльності, а й відіграє більш важливу роль, передусім це стосується забезпечення митної безпеки України.

Згідно ст. 6 Митного кодексу України (від 13.03.2012 № 4495-VI) митна безпека – це стан захищеності митних інтересів України. У свою чергу, митні інтереси України – це національні інтереси України, забезпечення та реалізація яких досягається шляхом здійснення митної справи. Таким чином, головною метою митної безпеки є забезпечення захисту митних інтересів країни, отже, її суттю є захищеність життєво важливих потреб, інтересів і цінностей людини, населення, держави та регіонів від внутрішніх та зовнішніх загроз, джерелом яких є зовнішньоекономічні зв'язки. Дієвість заходів, спрямованих на забезпечення митної безпеки, безпосередньо залежить від ефективної державної митної політики.

Історично митна політика являє собою першу форму державного регулювання зовнішньої торгівлі. Суть її виражається в розробці єдиної системи узгоджених економічних, політичних, організаційних та правових заходів з розвитку зовнішньоекономічних зв'язків держави. У Митному Кодексі України державна митна політика визначається як система принципів та напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтересів та забезпечення митної безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до світової економіки (ст. 5 Митного кодексу України). Вказу-

ється також на те, що державна митна політика є складовою частиною державної економічної політики.

Для виконання своїх функцій у рамках митної політики державою формується система принципів і напрямів діяльності щодо забезпечення своїх інтересів і безпеки, створюються засоби впливу на відповідні групи суспільних відносин і специфічний інститут, що визначається поняттям «митна справа», до якого ч. 1 ст. 7 Митного Кодексу України віднесено: 1) порядок і умови переміщення товарів через митний кордон України; 2) здійснення митного контролю та митного оформлення; 3) застосування механізмів тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності; 4) справляння митних платежів; 5) ведення митної статистики; 6) обмін митною інформацією; 7) ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності; 8) здійснення відповідно до закону державного контролю нехарчової продукції при її ввезенні на митну територію України; 9) запобігання та протидію контрабанді, боротьбу з порушеннями митних правил; 10) організація і забезпечення діяльності митних органів та інші заходи, спрямовані на реалізацію державної політики у сфері державної митної справи.

Безпосередньо митна справа організується та реалізується митними органами, яким делеговано право здійснення митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, які переміщуються через митний кордон України. Митні органи України є головним суб'єктом забезпечення митної безпеки, а об'єктом митної безпеки, тобто те, на захист чого вона спрямована, є економічні інтереси держави в митній галузі.

Відповідно до п. 34–1 ч.1. с. 4 Митного кодексу України до митних органів відносяться: центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, митниці та митні пости. Центральним органом виконавчої влади у визначеній сфері на сьогодні є Державна митна служба України (Держмитслужба), Положення про яку затверджено Постановою Кабінету міністрів України від 06.03.2019 № 227.

Держмитслужба утворена шляхом реорганізації Державної фіскальної служби шляхом поділу на Державну митну службу та Державну податкову службу України (Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Державної податкової служби України та Державної митної служби України» від 18.12.2018 № 1200) і офіційно розпочала свою діяльність з 8 грудня 2019 р. (Розпорядження Кабінету Міністрів України

від 04.12.2019 № 1217-р). Обидві ці служби є правонаступниками майна, прав та обов'язків реорганізованої Державної фіскальної служби у відповідних сферах діяльності.

У жовтні 2019 року в межах реформування системи органів, що реалізують державну митну політику, Урядом було прийнято рішення по утворенню територіальних органів Держмитслужби. Зокрема, було передбачено утворення 16 митниць (раніше їх було 26) та двох спеціалізованих органів (Спеціалізованої лабораторії з питань експертизи та досліджень, Департаменту спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення), шляхом скорочення та реорганізації територіальних органів Державної фіскальної служби. (Постанова Кабінету Міністрів України від 02.10.2019 № 858). Очікується, що скорочення кількості митниць надасть можливість оптимізувати штатну чисельність митниць, вивільнити додаткові штатні одиниці для кадрового посилення функціональних підрозділів, які безпосередньо здійснюють митний контроль та митне оформлення товарів і транспортних засобів.

Зазначимо також, що Наказом Міністерства фінансів України від 26.12.2019 № 512 затверджено Класифікатор Державної митної служби України, її територіальних органів та їх структурних підрозділів.

14 січня 2020 року Верховна Рада України ухвалила у другому читанні Закон України «Про внесення змін до Митного кодексу України та деяких інших законодавчих актів України у зв'язку з проведенням адміністративної реформи»(Закон від 14.01.2020 № 440-IX).

Даний Закон передбачає новий формат роботи Держмитної та Держподаткової служб як єдиних юридичних осіб, у зв'язку з чим їхні територіальні органи здійснюватимуть діяльність не як юридичні особи, а як окремі підрозділи. За даним Законом керівники митниць призначаються на посади та звільняються з посади керівником Держмитслужби відповідно до законодавства про державну службу. Митниця здійснює свою діяльність на території однієї, двох чи більше адміністративно-територіальних одиниць України. Зони діяльності митниць визначаються положеннями про ці митниці. Згідно вказаного Закону відповідні зміни були внесені і до Закону України «Про центральні органи виконавчої влади», зокрема Закон доповнений ст. 21–1 «Територіальні органи центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, та центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику».

Діяльність Держмитслужби спрямовує і координує Кабінет міністрів України через Міністра фінансів. Держмитслужба реалізує державну митну політику, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань державної митної справи. Згідно Положення про Держмитслужбу її основними завданнями є такі: 1) забезпечення реалізації державної митної політики, зокрема забезпечення митної безпеки та захисту митних інтересів України і створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, збереження належного балансу між митним контролем і спрощенням законної торгівлі; 2) забезпечення реалізації державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань державної митної справи, запобігання та протидії контрабанді, боротьби з порушеннями митних правил; 3) внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної митної політики на розгляд Міністра фінансів.

Таким чином, забезпечення митної безпеки та захисту митних інтересів України є одними із пріоритетних завдань Державної митної служби України.

Науковий керівник: д. ю. н. професор, професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Матохіна Н. П.

Зозуля Лілія Романівна
курсантка 2 курсу Інституту
підготовки юридичних кадрів
для Служби безпеки України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПАРАЮРИСТИ В СИСТЕМІ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Відповідно до Конституції України та міжнародно-правових зобов'язань держава повинна гарантувати право на безоплатну правову допомогу, яка у випадках передбачених законом, має надаватися безоплатно. У липні 2011 року Верховна рада України прийняла Закон України

«Про безоплатну правову допомогу», створивши систему правової допомоги за рахунок державного бюджету особам, які її потребують.

Створення такого інституту є важливим кроком у захисті прав громадян. З кожним роком система надання безоплатної правової допомоги (далі – БПД) розвивається, зокрема, створюються нові Центри з надання безоплатної правової допомоги. Поступово все більш впливовою складовою системи надання безоплатної правової допомоги стають так звані параюристи.

За сучасних умов в Україні поняття «параюрист» є ще недостатньо поширеним, але в інших країнах вже тривалий час параюристи забезпечують надання «швидкої» правової допомоги в громадах. За загальним підходом параюристи або громадські радники – це люди, які не мають юридичної освіти, але пройшли спеціальне навчання, спрямоване на правову допомогу жителям місцевої громади з найбільш типових для них питань.

У багатьох країнах світу параюристи є першою ланкою з надання правової допомоги: це первинна консультація, надання інформації та аналізу проблеми, направлення осіб, які потребують допомоги, до потрібної інстанції.

Параюристами можуть бути представники сервісних організацій, органів місцевого самоврядування чи виконавчої влади, а також студенти юридичних факультетів. У деяких випадках функції параюристів можуть брати на себе соціальні працівники та волонтери, вони мають змогу спілкуватись з людьми, які перебувають у складних життєвих обставинах. Також надавати первинні правові консультації можуть шкільні вчителі правознавства та місцеві лідери громадських організацій. Успішний досвід з цього напрямку має місце у багатьох країнах світу, зокрема – Австралії, Угорщині, Великій Британії, США, Канаді, Молдові, Японії, Південній Кореї та інших. Згідно існуючого досвіду (і це підтверджують дослідники, що займаються вивченням даної проблеми), мережі параюристів в регіонах та їхня співпраця з професійною юридичною спільнотою здатні надати суттєво більше можливостей для доступу до правосуддя та розвитку потенціалу територіальних громад, які на даний момент залишаються великою мірою незахищеними [1].

В Україні діяльність параюристів знаходиться на початковому етапі і ще не має нормативного закріплення. Ініціатива щодо розбудови та розвитку мережі громадських радників та їх відповідного навчання під-

тримується Координаційним центром з надання правової допомоги спільно із Мережею правового розвитку та іншими партнерами у сфері захисту прав людини. Досвід параюридичної діяльності має місце в Сумській, Харківській, Одеській та інших областях України. Обов'язковою умовою організації такої діяльності є навчання майбутніх параюристів, формування у них певних професійних знань та навичок.

На завершення відзначимо декілька умов подальшого розвитку параюристів в Україні, а саме: 1) встановлення на законодавчому рівні вимог та обмежень щодо діяльності параюристів, їх прав та обов'язків, правил діяльності офісів громадських радників, процедур відбору громадських радників та контролю їх діяльності; 2) партнерство з юридичним середовищем, які легітимують статус місцевого параюриста; 3) взаємодія з місцевими засобами масової інформації, які, поряд з іншим, можуть бути джерелом інформації про нагальні проблеми громади; 4) співпраця з місцевими центрами та бюро безоплатної правової допомоги, у тому числі щодо забезпечення навчальної підготовки параюристів.

Список використаних джерел: 1. Хільчевська К., Сіома М. Доступ до правової допомоги у сільських громадах: нові можливості. URL: <http://legalspace.org/ua/biblioteka/dosvid-partnerivv/item/6708-dostup-do-pravovoi-dopomohy-u-silskykh-hromadakh-novi-mozhlyvosti>; 2. Гальченко О. Параюристи: для чого вони і як працюють у світі та в Україні? URL: https://zmina.info/columns/parajuristi_dlja_chogo_voni_i_jiak_pracjujut_u_sviti_ta_v_ukrajini/ (дата звернення 29.04.2020).

Науковий керівник: д. ю. н. професор, професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Матюхіна Н. П.

Козлова Крістіна Валеріївна

студентка 2 курсу 5 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ОБІГУ НАРКОТИКІВ В УКРАЇНІ

Під «публічним адмініструванням» слід розуміти діяльність суб'єктів публічного адміністрування, спрямовану на задоволення публічного інтересу. Зауважимо, що адміністрування означає виконання певних за-

вдань у рамках інструкцій, а те, наскільки добре чи наскільки ефективно, залишається за межами його уваги, оскільки контроль над цим є обов'язком політичного суб'єкта, що розробив інструкції [1, с. 184].

Необхідність розробки й реалізації політики державного контролю у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів в Україні зумовлена потребою дотримання прав і свобод людини та належної реалізації конституційної норми, яка гарантує право на охорону здоров'я. З одного боку, наркотики можуть застосовуватись в медичних цілях, а з іншого – існує потреба вживати ефективних заходів проти поширення наркоманії. Незаконний обіг наркотичних засобів є справжньою загрозою для національної безпеки, адже наркоманія становить велику небезпеку як для психічного, так і для фізичного здоров'я людей. На думку О. М. Шевчука, державний контроль у сфері обігу наркотичних засобів – діяльність державних уповноважених органів з перевірки, спостереження, аналізу додержання та виконання установлених норм, правил, стандартів й управлінських рішень об'єктів, які підлягають контролю, з метою забезпечення законності і дисципліни, із можливістю виявлення винних та застосування до таких об'єктів заходів примусу, притягнення їх до відповідальності за порушення у цій сфері [2, с. 227–228].

Визначимо, що слід розуміти під «обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів». У законодавстві встановлено, що це поняття включає в себе виробництво, зберігання, транспортування, купівлю-продаж, використання та знищення наркотиків, включених до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.

Варто зауважити, що відповідно до Закону України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» державна політика у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів зосереджена на формуванні принципів та напрямів державного регулювання, встановленні державного контролю, виключенні виведення наркотиків із законного обігу, зменшенні шкоди від наслідків їх незаконного вживання, координації діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, зменшенні кількості правопорушень, обмеженні реклами наркотичних засобів і психотропних речовин, створенні умов для проведення наукових досліджень, а також розвитку міжнародного співробітництва.

Боротьбою з наркоманією займаються правоохоронні органи, медичні установи й громадські організації. Ключове місце в цій системі займає

центрального органу виконавчої влади – Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра охорони здоров'я України.

Оптимізація процесів державного управління у сферах обігу наркотичних та лікарських засобів призвела до злиття Державної служби з контролю за наркотиками та Державної служби з лікарських засобів Постановою Кабінету Міністрів №442 від 10 вересня 2014 року. Вважаю, що було б краще, якщо б функції з усіх питань наркополітики були зосереджені в одному відомстві, це б надало можливість оперативно реагувати на виникаючі негативні процеси і явища в даній сфері. Варто зазначити, що державний контроль як за лікарськими засобами, так і за наркотиками вельми важливий для загального добробуту суспільства й охоплює значну кількість питань в обох сферах. На разі у Держлікслужби занадто широкі повноваження, що також надає можливість для зростання корупції. Таким чином, ми бачимо, що об'єднання двох органів призвело до погіршення можливостей публічного адміністрування у сфері обігу наркотиків.

Держлікслужба виконує наступні завдання: реалізовує державну політику у сферах контролю якості та безпеки лікарських засобів, медичних виробів та обігу наркотиків; займається ліцензуванням господарської діяльності з виробництва, імпорту, торгівлі лікарськими засобами, а також обігу наркотиків; здійснює технічне регулювання у відповідних сферах; виконує державне регулювання і контроль у сферах обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та протидіє їх нелегальному обігу [3]. При Держлікслужбі створено Управління державного регулювання та контролю у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів і протидії їх незаконному обігу, яке має такі відділи: ліцензування діяльності з обігу підконтрольних речовин, квотування та видачі дозволів на ввезення, вивезення або транзиту підконтрольних речовин, контролю за дотриманням ліцензійних умов діяльності з обігу підконтрольних речовин, а також – сектор протидії витоку із законного обігу підконтрольних речовин та моніторингу у сфері обігу підконтрольних речовин.

До методів державного управління, що застосовуються в процесі публічного адміністрування у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів належать такі: метод заохочення, метод

переконання та метод примусу. При цьому, основними методами державного контролю є переконання і примус, а при більш детальній класифікації методів можна виділити такі категорії як цільові перевірки, ліцензування, сертифікація, ревізія, огляд, спостереження, нагляд, аналіз, моніторинг та інші [4, с. 75–76].

Отже, для покращення публічного адміністрування у сфері обігу наркотиків вважаю за потрібне створити центральний орган виконавчої влади у сфері формування та забезпечення реалізації державної політики з питань обігу наркотичних засобів, протидії їх незаконному обігу, а також координації діяльності органів виконавчої влади з цих питань, сформувати велику мережу регіональних представництв такого органу та запровадити ефективний механізм їх взаємодії на всіх рівнях.

Список використаних джерел: 1. Публічне адміністрування в Україні : навч. посіб. / В. Б. Дзюндзюк, О. Б. Коротич, Н. М. Мельтюхова та ін. [за заг. ред. д. філос.н., проф. В. В. Корженка, к.е.н., доц. Н. М. Мельтюхової]. Х.: Вид-во Хар-РІ НАДУ «Магістр», 2011. 256 с.; 2. Шевчук О. М. Поняття державного контролю у сфері обігу наркотичних засобів. *Університетські наукові записки*. 2013. № 1. С. 226–232; 3. Про затвердження Положення про Державну службу України з лікарських засобів та контролю за наркотиками: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 р. № 647. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/647-2015-%D0%BF>; 4. Шевчук О. М. Методи державного контролю у сфері обігу наркотичних засобів: поняття та види. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія : Право. 2014. № 1106, вип. 17. С. 74–77.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Зима О. Т.

Красюк Руслан Романович

студент 5 курсу 6 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

КОМІСІЯ З ПИТАНЬ РОЗГЛЯДУ СКАРГ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ

В Україні відбувається реформа системи надання адміністративних послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та

їх обтяжень і державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців (Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державної реєстрації прав на нерухоме майно та захисту прав власності» Закон № 1666-VIII від 06.10.2016) Зокрема запроваджено низку нововведень у сфері державної реєстрації, наприклад дворівневу процедуру адміністративного оскарження рішень державних реєстраторів, яка визначається Порядком розгляду скарг у сфері державної реєстрації, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2015 року № 1128 (далі – Порядок). Слід окремо зазначити, що скарга – це звернення з вимогою про поновлення прав і захист законних інтересів громадян, порушених діями (бездіяльністю), рішеннями державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, посадових осіб.

Особа, яка вважає, що її права у сфері державної реєстрації порушено, може оскаржити рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єкта державної реєстрації прав до Міністерства юстиції України (далі – Мін'юст), його територіального органу або до суду. Порядок розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність державного реєстратора, суб'єктів державної реєстрації прав, територіальних органів Мін'юсту визначається Порядком розгляду скарг у сфері державної реєстрації, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2015 року № 1128 (зі змінами) (далі – Порядок). Відповідно до пункту 2 Порядку, для забезпечення розгляду скарг суб'єктом розгляду скарг утворюються постійно діючі комісії з питань розгляду скарг у сфері державної реєстрації. Так, наказом Головного територіального управління юстиції у Полтавській області від 26 січня 2016 року № 24/4, відповідно до пункту 2 Порядку, та наказу Мін'юсту від 14 січня 2016 року № 9/7 «Про затвердження складу комісії з питань розгляду скарг у сфері державної реєстрації», утворено Комісію з питань розгляду скарг у сфері державної реєстрації Головного територіального управління юстиції у Полтавській області (далі – Комісія), затверджено Положення про Комісію та її склад.

Комісія, крім забезпечення розгляду скарг, покликана сприяти учасникам відносин у визначенні правильного шляху практичного застосування приписів законодавства, зокрема Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 1 липня 2004 року № 1952-IV (далі – Закон № 1952-IV) та Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та

громадських формувань» від 15 травня 2003 року № 755-IV (далі – Закон № 755-IV). Розгляд скарг здійснюється за заявою особи, яка вважає, що її права порушено, що подається виключно у письмовій формі та повинна містити обов'язкові відомості, передбачені Законом № 1952-IV та Законом № 755-IV, а також відомості про бажання скаржника та/або його представника взяти участь у розгляді відповідної скарги по суті та про один із способів, зазначених у пункті 10 Порядку, в який скаржник бажає отримати повідомлення про зазначений розгляд (пункт 3 Порядку).

Питання позасудового врегулювання спорів є дуже важливим напрямком розвитку держави, оскільки таким чином вирішується декілька завдань, а саме – розвантаження судової системи через передання повноважень по вирішенню певних видів спорів на відповідні органи, яким підконтрольні відповідні питання та прийняття рішення шляхом застосування простих процедур, що підвищує ефективність державного управління. На прикладі комісії з питань розгляду скарг у сфері державної реєстрації у складі Головного територіального управління юстиції у Полтавській області (далі – ГТЮЮ у Полтавській області) було проведено аналіз її діяльності. Дану комісію було утворено 31 травня 2016 року відповідним наказом. На сайті управління юстиції комісія періодично звітує про свою діяльність, а саме про кількість отриманих скарг, кількість оскаржених до суду, інформує про дати засідань для скаржників дає рекомендації по найбільш частим запитанням. Відповідно до інформації, яка була отримана завдяки направленню запиту до територіального управління юстиції в Полтавській області, отримано наступне.

Протягом 2018 року на розгляд Комісії надійшло 16 скарг (у порівнянні за 2017 рік – 31 скарга): відповідно до статті 34 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» на рішення, дії (бездіяльність) державного реєстратора, суб'єкта державної реєстрації надійшло 4 скарги, за результатами розгляду яких: задоволено – 0, відмовлено у задоволенні – 2, направлено за належністю – 2. Відповідно до статті 37 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» на рішення, дії (бездіяльність) державного реєстратора надійшло 12 скарг, з них: задоволено – 2, відмовлено у задоволенні – 2, відмовлено у задоволенні без розгляду по суті – 6, направлено за належністю – 2. Тож протягом 2018 року спостерігається тенденція до зменшення надходження скарг на розгляд Комісії.

В свою чергу стосовно 2019 року до комісії надійшло 5 скарг: відповідно до ст. 34 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» на рішення, дії (бездіяльність) державного реєстратора, суб'єкта державної реєстрації скарги не надходили. Відповідно до ст. 37 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» на рішення, дії (бездіяльність) державного реєстратора надійшло 5 скарг, з них: задоволено – 0, відмовлено у задоволенні – 2, відмовлено у задоволенні без розгляду по суті – 2, направлено за належністю – 1.

За ці два періоди жодна зі скарг не була оскаржена до суду. Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що в абсолютній більшості випадків виникає проблема, при якій скаржник не отримує позитивного результату звернення при подачі скарги в зв'язку з наведеними нижче причинами і як наслідок скарга не задовольняється і не отримує навіть розгляду.

До найбільш частих і типових помилок при подачі скарги можна віднести наступні, відсутність дати складання скарги, закінчення встановленого законом строку подання скарги, подання скарги на рішення про державну реєстрацію права власності, набутого на підставі рішення суду, відсутність засвідчених копій документів, що підтверджують факт порушення прав скаржника, питання, порушені у скарзі, не стосуються прийняття рішень про державну реєстрацію, відсутність обставин, якими скаржник обґрунтовує свої вимоги, скарга не містить реквізитів рішення державного реєстратора, яке оскаржується, наявне судове провадження у зв'язку зі спором між тими самими сторонами, з того самого питання, з того самого предмета і тієї самої підстави.

В якості підсумку, інститут на даний момент, як показує практика не можна назвати ефективним, оскільки при подачі скарги часто допускаються вищезгадані помилки, які і стають причиною у не задоволенні скарги, що і відображає статистика, за 2018–2019 рік комісія задовольнила всього 2 скарги. Тож, в першу чергу варто забезпечити інформування громадськості про наявність можливості звернення до даної комісії та спростити її процедуру.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Червякова О. Б.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СЛУЖБОВИХ СОБАК ПРАЦІВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Роль собак під час обшуків великих приміщень чи відкритих територій дуже велика. Саме вони можуть оперативно знайти приховані наркотичні засоби, зброю, інші предмети, які злочинець вміло приховав від слідства. Службових собак використовує: Державна прикордонна служба для перевірки дотримання вимог закону стосовно перевезення заборонених речовин, зброї, пошуку мігрантів; Державна служба надзвичайних ситуацій – для пошуково-рятувальних робіт, коли відбувся обвал будинку чи іншої споруди внаслідок стихійного лиха, техногенних чи інших надзвичайних ситуацій і в уламках необхідно знайти і врятувати постраждалих, при катастрофах транспорту, тощо.

Поліція також може застосовувати службових собак, відповідно до п. 12 ч. 3 ст. 45 ЗУ «Про Національну поліцію», для:

- 1) патрулювання;
- 2) переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення;
- 3) конвоювання (доставлення) затриманої або заарештованої особи;
- 4) для відбиття нападу на особу та/або поліцейського [1].

Проте не будь-який собака може бути використаний для тих чи інших завдань.

Відповідно до ч. 1 Розділу IV Наказу МВС «Про затвердження Інструкції з організації діяльності кінологічних підрозділів Національної поліції України», кінологічні собаки класифікуються на 5 видів:

1) розшукові – для розшуку за запаховими слідами осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, для проведення вибірки людини та речі, пошуку речових доказів і стріляних гільз, затримання втікаючої особи чи групи осіб;

2) патрульно-розшукові – для патрулювання, використання під час забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини,

пошуку правопорушника по «гарячому» запаховому сліду, затримання втікаючої особи чи групи осіб, припинення нападу на кінолога чи інших осіб;

3) спеціальні – для пошуку та виявлення вибухових речовин, вибухових пристроїв, вогнепальної зброї і набоїв, наркотичних засобів, захованих (захованих) трупів;

4) конвойні – для припинення втечі й затримання осіб, які втекли з-під варти;

5) вартові – для охорони спеціальних установ і об'єктів поліції та об'єктів, що охороняються поліцією охорони [2].

Проте практику використання службових собак органами поліції можна значно розширити, і превентивні заходи змогли б попередити, або виявити значно більше правопорушень. Про таку можливість свідчить приклад Австралії.

Там службових собак використовують в аеропортах і вокзалах з метою виявлення наркотичних речовин і вогнепальної зброї, що запобігає поширенню заборонених речовин і предметів як по самій Австралії, так і за її межі. Для порівняння, в Україні службові собаки використовуються з цією ціллю лише Державною прикордонною службою України.

Також дуже корисною для України є підготовка собак для виявлення національної валюти, а також хоча б деяких видів іноземної валюти. Таке навчання проходять службові собаки Австралії, і це значно полегшує виявлення незаконного переміщення та приховування грошових коштів [3, с. 49].

Можна зробити висновок, що кінологічні органи Національної Поліції України є достатньо важливими структурними підрозділами, які залучаються для виконання завдань, пов'язаних з використанням службових собак у протидії злочинності.

Проте, як і будь-які інші правоохоронні структури, кінологічна служба потребує удосконалення і необхідно залучати досвід розвинених країн для розвитку власної правоохоронної системи нашої держави.

Список використаних джерел: 1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>; 2. Про затвердження Інструкції з організації діяльності кінологічних підрозділів Національної поліції України: наказ МВС України від 01.11.2016 р. № 1145. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1544-16>; 3. Макаренко В. С. Особливості підготовки кінологічних підрозділів на прикладі Австралії. *Шляхи покращення професійного рівня працівників кінологічних служб*: матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару Харківського національного інституту внутрішніх справ (Харків, 14 грудня 2018 р.). Харків: ХНУВС, 2019. С.124.

Науковий керівник: *к. ю. н., асистент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Балакарева І. М.*

Любарський Борис Геннадійович
*студент 2 курсу1 групи Інституту підготовки
юридичних кадрів для СБ України Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ДО ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ КРИТИЧНО ВАЖЛИВИХ ОБ'ЄКТІВ ІНФРАСТРУКТУРИ

Модернізація суспільства і розвиток інформаційних технологій привели до масового використання у всьому світі Інтернету. З появою глобальної мережі виникла одна з найбільш небезпечних різновидів кіберзлочинності – кібертероризм, який, в порівнянні з традиційним тероризмом, під час проведення терористичних акцій вдається до новітніх досягнень науки і техніки. Проблемою кібертероризму сьогодні стурбоване все світове співтовариство, оскільки наявні відомості в цій сфері вказують про безсумнівну уразливість будь-якої держави, з огляду на, що кібертерорист має можливість загрозувати інформаційним системам, які можуть бути розташовані практично в будь-якій точці земної поверхні. При цьому знайти і знешкодити віртуального терориста вельми не просто через те, що сліди залишаються злочинцем у невеликій кількості [1, с. 104].

Згідно висновків зарубіжних дослідників та міжнародних організацій за сучасних умов найбільш вразливими цілями національної безпеки є об'єкти критичної інфраструктури. У кожній державі можна виділити сектори, системи або мережі, від яких життєво залежить суспільство і порушення функціонування яких може привести до порушення життєдіяльності людей на загальнодержавному, регіональному або

місцевому рівні. До таких секторів та систем вчені відносять системи телекомунікації, енергосистеми, банківський і фінансовий сектори і служби, транспортну систему, постачання водою і рятувальні служби та інші. Комплекс цих секторів, систем або мереж почали називати критичною інфраструктурою. Важливою складовою критичної інфраструктури є інформаційна інфраструктура. Зазначимо у зв'язку з цим, що у багатьох країнах Європи та США комунікативні та інформаційні мережі визначаються як основні сектори критичних інфраструктур.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» (далі – Закон) критично важливі об'єкти інфраструктури – це підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, діяльність яких безпосередньо пов'язана з технологічними процесами та/або наданням послуг, що мають велике значення для економіки та промисловості, функціонування суспільства та безпеки населення, виведення з ладу або порушення функціонування яких може справити негативний вплив на стан національної безпеки і оборони України, навколишнього природного середовища, заподіяти майнову шкоду та/або становити загрозу для життя і здоров'я людей. Що стосується об'єкту критичної інформаційної інфраструктури, то – це комунікаційна або технологічна система об'єкта критичної інфраструктури, кібератака на яку безпосередньо вплине на стале функціонування такого об'єкта критичної інфраструктури (ст. 1 Закону) [2].

Необхідно також відзначити, що основна небезпека кібертероризму полягає в цифрових атаках на критично важливі об'єкти інформаційної інфраструктури держави. До цього виду слід віднести атаки на інформаційно-телекомунікаційні системи урядових, військових, медичних, банківських, фінансових та інших організацій з метою дезорганізації їх роботи і з максимально можливими згубними наслідками для них. На жаль, існуючий в даний час розподіл між країнами ресурсів, необхідних для забезпечення безпечного і сталого функціонування мережі Інтернет, не дозволяє реалізувати спільне справедливе, засноване на принципах довіри управління ними. Відсутність міжнародних правових норм, що регулюють міждержавні відносини в інформаційному просторі, а також механізмів і процедур їх застосування, які враховують специфіку інформаційно-телекомунікаційних технологій, ускладнює формування систе-

ми міжнародної інформаційної безпеки від актів кібертероризму [3, с. 237].

У зв'язку з цим, масовий характер набули мережеві розподілені атаки на WEB-сервери комерційних структур, кредитно-фінансових організацій, органів державної законодавчої, судової та виконавчої влади. З урахуванням викладеного вбачається обґрунтованим висновок дослідників про те, що в сучасних умовах кібертероризм являє собою серйозну загрозу національній безпеці не тільки України, але й інших країн. На цій підставі боротьба з ним є пріоритетним завданням правоохоронних органів, виконання якої пов'язане зі значними труднощами [1, с. 106].

Важливим кроком на шляху створення сучасної системи кіберзахисту України стало прийняття Постанови Кабінету Міністрів України №518 від 19.06.2019 р. «Про затвердження Загальних вимог до кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури» [4], яким встановлено: визначення загальних вимог із кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури; встановлення обов'язкових заходів забезпечення захисту від кібератак; запобігання порушенню конфіденційності; цілісності та доступності інформаційних ресурсів; сталого функціонування. Нагальним на сьогодні є розробка та прийняття Закону «Про захист критичної інфраструктури», оновлення з урахуванням сучасних реалій та загроз Стратегії кібербезпеки України [5].

Список використаних джерел: 1. Бабійчук В. С. Кібертероризм та протидія йому. *Молодий вчений*. 2019. №4(1). С. 103–107; 2. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 5 жовтня 2017 року №2163-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. №45. ст. 403.; 3. Біленчук П. Д., Обіход Т. В. Кібербезпека і засоби запобігання та протидії кіберзлочинності й кібертероризму. *Часопис Київського університету права*. 2018. №3. С. 235–239; 4. Про затвердження Загальних вимог до кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури. Постанова Кабінету Міністрів України №518 від 19 червня 2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/518-2019-%D0%BF>; 5. Стратегія кібербезпеки України, затв. Указом Президента України від 15 березня 2016 року №96/2016. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/96/2016>.

Науковий керівник: *д. ю. н. професор, професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Матюхіна Н. П.*

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ ЯК СУБ'ЄКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

«Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю»(ст. 3 Конституції України) [1].

Для сучасного суспільства та усієї української державності питання щодо захисту основоположних прав і свобод людини і громадянина є одним з найгостріших та найважливіших, оскільки умови сьогодення поставили це питання під новим кутом.

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави є завданням поліції [2].

Також необхідно зазначити, що відповідно до ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію», Національна поліція України (поліція) – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [2].

Проблему забезпечення прав і свобод людини і громадянина в діяльності поліції досліджували відомі як вітчизняні, та і зарубіжні вчені, зокрема такі як: В. Б. Авер'янов, О. М. Бандурка, Ю. П. Битяк, А. С. Васильєва, І. П. Голосніченко, І. В. Додіна, О. В. Негодченко та багато інших.

Держава наділяє органи Національної поліції широким колом повноважень і покладає на них цілу низку важливих завдань і функцій, оскільки розбудова України як правової, демократичної держави значною мірою залежить від поліції – державного озброєного органу виконавчої влади. Завдання Національної поліції України у суспільному житті держави реалізуються, насамперед, через адміністративну діяльність.

Під адміністративною діяльністю органів Національної поліції розуміють урегульовану нормами адміністративного права державно-владну, організаційно-розпорядчу, підзаконну діяльність, яка спрямована на виконання функцій з охорони публічного порядку, забезпечення публіч-

ної безпеки, попередження й припинення правопорушень адміністративно-правовими засобами, надання поліцейських послуг у сферах охорони прав і свобод людини, охорони інтересів суспільства і держави, а також впорядкування внутрішньосистемних поліцейських відносин та забезпечення чіткої організації і функціонування всієї системи підрозділів і служб Національної поліції України.

Окрім адміністративної діяльності органи Національної поліції України здійснюють профілактичну, оперативно-розшукову, виконавчу та охоронну, проте адміністративна посідає перше місце, оскільки є найбільш значною та великою за обсягом, до її реалізації залучена більшість працівників органів поліції.

Увагу щодо питань забезпечення прав і свобод людини і громадянина в діяльності поліції наразі приділяють міжнародні правозахисні організації. Зокрема, існує ціла низка міжнародних нормативно-правових актів, які регламентують забезпечення прав і свобод людини і громадянина, насамперед це: Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р.; Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод від 04.11.1950 р.; Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16.12.1966р.; Декларація про ліквідацію усіх форм расової дискримінації від 20.11.1963 р.; Декларація про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів покарання від 09.12.1975 р.; Кодекс поведінки посадових осіб при підтриманні правопорядку від 17.12.1979 р. та ін..

Відповідно до ст. 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. [1] Крім того, це положення закріплено і у ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» [2].

Особливе місце в реалізації цих нормативно-правових актів посідають правоохоронні органи, у першу чергу органи Національної поліції України, а головним завданням цих органів має бути захист прав і людської гідності всіх осіб. І лише належне функціонування цих органів зможе гарантувати ефективне забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

У зв'язку з динамічним розвитком нашого суспільства, у ході євроінтеграційних процесів, діяльність поліції є досить прогресивною, оскільки відбувається переоцінка критеріїв ефективності і доцільності діяльності органів та підрозділів, які входять до системи органів Національної

поліції, з врахуванням міжнародного досвіду, задля підвищення рівня виконання згаданих міжнародних актів.

З метою моніторингу забезпечення прав і свобод людини і громадянина створюються мобільні групи, які мають позитивний досвід у цьому питанні. До складу таких груп залучаються працівники поліції та представники громадських організацій у сфері захисту прав людини, зареєстрованих у встановленому порядку. Відповідно до свого правового статусу мобільні групи поєднують функції внутрішнього та зовнішнього контролю за дотриманням прав і свобод людини та громадянина в діяльності органів Національної поліції України [3].

Таким чином можна зробити висновок, що задля розбудови демократичної, правової держави, на засадах законності і правопорядку необхідно забезпечити ефективну діяльність органів Національної поліції України, на які покладено основні завдання захисту прав і свобод людини і громадянина, інтересів суспільства і держави.

Список використаних джерел: 1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254k/96-вр> (дата звернення: 19.03.2020); 2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 19.03.2020); 3. Негодченко О. В. Організаційні особливості захисту прав та свобод людини органами внутрішніх справ України. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2013. №1. С. 78–83.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Ігнатченко І. Г.

Павлов Тимофій Олегович

студент 2 курсу I групи Інституту підготовки юридичних кадрів для СБ України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

СИСТЕМА КІБЕРБЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У сучасному світі розвиток інформаційних технологій надав можливість кожному громадянину залишатися невід'ємною частиною соціуму,

зокрема це призвело до злиття «віртуального» і «реального» світу. На жаль, часто-густо це призводить до вчинення правопорушень, пов'язаних із використанням ІТ технологій. Актуальність даної теми зростає, враховуючи поширення кіберзагроз та ризиків національної безпеці. Д

ля України, яка прагне ввійти до європейського співтовариства, особливо важливим є приведення чинного законодавства у сфері кібербезпеки до світових стандартів, що передбачає прийняття нових законів, удосконалення й доопрацювання чинної нормативно-правової бази, яка на сьогодні лише частково задовольняє потреби часу та не завжди охоплює всі ключові елементи, необхідні для ефективної протидії кіберзагрозам усіх рівнів складності. Хоча з цією метою вже зроблено чимало: визначено коло відповідальних суб'єктів, прийнято низку нормативно-правових актів тощо.

Передусім, визначимось що розуміється під поняттям «кібербезпека». В Законі України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» йдеться про те, що кібербезпека – захищеність життєвоважливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави під час використання кіберпростору, за якої забезпечуються сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України у кіберпросторі [1].

Визначаючи систему кібербезпеки на сторінках наукових джерел цілком справедливо зауважується, що в законодавстві України не наводиться чітке визначення даному поняттю, а тому оперуючи теоретичними розробками система кібернетичної безпеки визначається як сукупність узгоджених за завданнями елементів кібернетичної безпеки, які комплектуються та розгортаються за єдиним замислом і планом в кібернетичному просторі для забезпечення кібернетичної безпеки інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем [2].

Правове забезпечення системи кібербезпеки України складають нормативно-правові акти, які регулюють суспільні відносини у сфері національної безпеки, зокрема: Закони України «Про національну безпеку України», «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України», «Про інформацію», «Про державну таємницю», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах».

Відмітимо також прийняття таких стратегічних документів, як: «Стратегія національної безпеки України» (затв. Указом Президента України від 26.05.2015 №287), «Стратегія кібербезпеки України» (затв. Указом Президента України від 15.03.2016 №96/2016), «Доктрина інформаційної безпеки України» (затв. Указом Президента України від 25.02.2017 №47/2017) та інших.

Що стосується організаційного забезпечення системи кібербезпеки, то воно розуміється як діяльність спеціальних суб'єктів і визначається обсягом їх правосуб'єктності, тобто прав, обов'язків та відповідальності я а також порядком взаємодії між ними.

Так, Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» визначає тих суб'єктів, до повноважень яких входить діяльність щодо забезпечення кібербезпеки. Умовно їх поділяють на суб'єкти загальної та спеціальної компетенції. До перших відносяться: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Збройні Сили України, Національний банк України, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування.

Що ж до органів спеціальної компетенції, то це, передусім, такі державні органи як Міністерство внутрішніх справ України, Служба безпеки України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Офіс Генерального прокурора України, які окрім виконання загальних функцій боротьби з кіберзлочинністю та кібертероризмом, здійснюють забезпечення кібернетичного захисту об'єктів національної критичної інфраструктури.

Повною мірою погоджуємось з висновками науковців про те, що незважаючи на випадки, коли звичайні громадяни України випереджували хакерські атаки, попереджуючи про це відповідні державні органи і проявивши свою ефективність на щабель вище, аніж спеціалізовані органи, за загальним правилом відмічається значно низький рівень правової культури. І для того аби зробити збитки від кібератак мінімальними, потрібно фокусувати увагу не тільки на захисті, який забезпечується органами державної влади, але і на охорону, побудову правильного реагування на інциденти, що може здійснюватися в результаті підвищення обізнаності населення і засобів масової інформації в даній сфері, що забезпечить як підвищення загальної правової освіти громадян, так

і формування культури кібербезпеки у суспільстві. Вбачається, що даний напрямок є одним із пріоритетних.

Завершуючи, вдається можливим зробити висновок про те, що нормативне забезпечення та безпосередньо організація системи кібербезпеки, незважаючи на наявність нормативної основи, все-таки, на даному етапі розвитку нашої держави перебуває на етапі становлення, адже необхідним є реформування застарілого законодавства, рецепція права Європейського Союзу та запозичення їх дієвих механізмів забезпечення кібербезпеки, залучення та тісна співпраця із приватними структурами, громадянами, волонтерами та засобами масової інформації, які досить часто проявляють вищий рівень дієвості у боротьбі із кіберзлочинами.

Список використаних джерел: 1. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. №45. ст.403; 2. Шеломенцев В. П. Сутність організаційного забезпечення системи кібернетичної безпеки України та напрями його удосконалення. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. К.: Міжвідом. наук.-дослід. центр з проблеми боротьби з організованою злочинністю, 2012. №2 (28). С. 299–309.

Науковий керівник: д. ю. н. професор, професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Матюхіна Н. П.

Поляцкова Вікторія Геннадіївна
*курсантка 2 курсу 2 групи Інституту підготовки
юридичних кадрів для СБ України Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ «ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ»

У всьому світі інформація стала одним із найважливіших стратегічних ресурсів, кожна держава відстоює свій інформаційний суверенітет. Формування ефективної національної стратегії інформаційної безпеки на сьогодні є надзвичайно актуальною проблемою. Особливого значення вона набуває в умовах «гібридної війни». Під інформаційною безпекою держави розуміють рівень інформаційної її захищеності, за умов дотри-

мання якої всі негативні та незаконні акти стосовно інформації не завдають шкоди національним інтересам та соціуму.

Рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року, затвердженого Указом Президента України від 25 лютого 2017 року № 47/2017, введено в дію Доктрину інформаційної безпеки України. Відповідно до положень Доктрини основними загрозами інформаційній безпеці країни є такі: – поширення у світовому інформаційному просторі викривленої, недостовірної інформації, що завдає шкоди національним інтересам; – зовнішні деструктивні впливи на суспільну свідомість через засоби масової інформації, а також мережу Інтернет; – інформаційні впливи, які спрямовані на підрив територіальної цілісності, конституційного ладу, недоторканності України; – прояви сепаратизму в ЗМІ, у мережі Інтернет за етнічною, мовною, релігійною та іншими ознаками [1]. Безсумнівного значення має Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 05.10.2017 № 2163-VIII, який визначає правові та організаційні основи забезпечення захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, національних інтересів України у кіберпросторі, основні цілі, напрями та принципи державної політики у сфері кібербезпеки, повноваження державних органів, підприємств, установ, організацій, осіб та громадян у цій сфері, основні засади координації їхньої діяльності із забезпечення кібербезпеки. Відзначимо також такі стратегічні документи у сфері національної безпеки, як «Стратегія національної безпеки України» (затв. Указом Президента України від 26.05.2015 № 287/2015), «Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України» (затв. Указом Президента України від 14.03.2016 № 92/2016) та інші, які мають засадниче значення для забезпечення національної безпеки України, у тому числі інформаційної безпеки як її важливої складової). Зокрема, у Стратегії національної безпеки України з-поміж актуальних загроз національній безпеці України визначено загрози інформаційній безпеці (ведення інформаційної війни проти України, відсутність цілісної комунікативної політики держави, недостатній рівень медіа-культури суспільства), загрози кібербезпеці і безпеці інформаційних ресурсів, загрози безпеці критичної інфраструктури та інші.

За сучасних умов проти України з боку Російської Федерації ведеться інформаційна війна, яка спрямована на нав'язування тієї чи іншої

суспільної думки за допомогою ЗМІ. У зв'язку з цим та з метою протидії загрозам Національна рада з питань телебачення і радіомовлення заборонила на території України понад 70 російських телеканалів. Критичною ситуацією для України в кібернетичній війні слід виділити події, які відбувалися у 2017 році. Найбільш масштабним з хакерських атак став вірус «Petya.A». Зараження відбувалося через фішенгове повідомлення, яке містило у собі вірусні файли і здійснювало викрадення системних паролів, ключів, викрадення важливої інформації та документів тощо [2]. Внаслідок атак було заблоковано діяльність певних міністерств та підприємств, державних та правоохоронних органів. Задля відновлення діяльності органів та перешкодження подальшого витоку інформації підрозділами Служби безпеки України були підключені для роботи кваліфіковані кадри та співробітники інших іноземних партнерських служб.

Отриманий досвід дозволив сформувати чіткий механізм дій, спрямований на швидкісне реагування на кібератаки такого рівня і недопущення негативних наслідків для держави.

Підсумовуючи, можна сказати, що найнебезпечнішими є кібернетичні та інформаційні загрози, що виходять від країни-агресора та їх спецслужб. На сьогодні, дієвою відповіддю на такі загрози став створений у СБУ України Ситуаційний центр кібербезпеки. Основні завдання центру: – запобігання, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, які вчиняються у кіберпросторі; – здійснення контррозвідувальних та оперативно-розшукових заходів, спрямованих на боротьбу з кібертероризмом та кібершпигунством; – негласна перевірка готовності об'єктів критичної інфраструктури до можливих кібератак та кіберінцидентів; – протидія кіберзлочинності, наслідки якої можуть створити загрозу життєво важливим інтересам держави; – розслідування кіберінцидентів та кібератак щодо державних електронних інформаційних ресурсів, критичної інформаційної інфраструктури; – забезпечення реагування на кіберінциденти у сфері державної безпеки [3].

Досягнення безпечного кіберпростору в Україні можливе лише за умови постійного удосконалення шляхів боротьби з кіберзлочинами, розробки інформаційних систем, спрямованих на забезпечення безпеки країни та національної стратегії з кібербезпеки, в основі котрої тактичні та стратегічні пріоритети безпеки державних органів.

Список використаних джерел: 1. Указ Президента України «Про введення в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29.12.2016 «Про Доктрину інформаційної безпеки України» від 25.02.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017>; 2. Russian military 'almost certainly' responsible for destructive 2017 cyberattack. URL: <https://www.ncsc.gov.uk/news/russian-military-almost-certainly-responsible-destructive-2017-cyber-attack>; 3. Ситуаційний центр забезпечення кібербезпеки Служби безпеки України. URL: <https://ssu.gov.ua/ua/pages/330>.

Науковий керівник: д. ю. н., професор, професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Матохіна Н. П.

Ружинська Анастасія Павлівна
студентка 2 курсу 5 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС НАЦІОНАЛЬНОЇ СЛУЖБИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Зазнаючи суттєвих змін, сучасне законодавство нашої держави все більше сприяє розвитку тих галузей права, які безпосередньо стосуються прав людини, а особливо у сфері медичного права, де кожен з нас може виступати у ролі пацієнта зі своїми правами та обов'язками. Для того, щоб ретельніше дослідити та поглибити знання у сфері медичного права, важливим є ознайомлення з основними органами державної влади, які беруть участь у реалізації права кожного пацієнта. Одним з головних органів є саме Національна служба здоров'я України.

Національна служба здоров'я України (НСЗУ) – це центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення. Діяльність служби спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра охорони здоров'я. Як і будь-який орган виконавчої влади, НСЗУ має власну структуру, яка складається з керівництва, департаментів та секторів, кожен з яких має власну сферу видання.

Основними нормативно-правовими актами, що регламентують суспільні відносини у сфері діяльності НСЗУ є: Закон України «Про дер-

жавні фінансові гарантії медичного обслуговування населення», Національна стратегія реформування системи охорони здоров'я в Україні на період 2015–2020 років; Постанова Кабінету Міністрів України від 25 квітня 2018 р. №411 «Деякі питання електронної системи охорони здоров'я» та інші.

Важливо зазначити, що НСЗУ і сама безпосередньо бере участь в нормотворчості, так як є єдиним центральним органом виконавчої влади, діяльність якого скеровується через міністра, який уповноважений самостійно видавати нормативні акти.

Детальніше розглядаючи діяльність НСЗУ, варто зазначити певні напрямки її роботи, що є досить важливими та стосуються медичного обслуговування населення. Перш за все згадаємо виконання функції замовника медичних послуг, що проявляється в укладенні договорів з надавачами медичних послуг, веденні обліку декларацій, укладених між лікарем, що надає первинну медичну допомогу та пацієнтом, забезпечення оплати послуг лікаря за державний кошт, тощо. Важливу роль тут відіграє встановлення вимог для пакета медичних послуг. Такий пакет являє собою комплексу медичних послуг, що оплачуються за рахунок держави, відповідають єдиній специфікації та для надання яких встановлено єдині умови.

Надання медичних послуг тісно пов'язане з впровадженням системи реімбурсації лікарських засобів «Доступні ліки». Програма з'явилась у 2017 році для зменшення фінансового навантаження на пацієнтів та збільшення доступності ліків. Реімбурсація – це відшкодування державою вартості ліків для пацієнтів, які хворіють на серцево-судинні захворювання, бронхіальну астму та цукровий діабет другого типу. До списку лікарських засобів включено 254 препарати, 78 з яких можна отримати безкоштовно, інші – з незначною доплатою. Варто зазначити, що за допомогою цієї програми було врятовано багато життів, а також створено умови для гідного та безпечного життя людей з певними (перед усім серцево-судинними) хворобами.

Відповідно до демократичних засад державної політики, наступним напрямком діяльності НСЗУ є створення Ради громадського контролю, яка утворюється відповідно до Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» для забезпечення прозо-

рості та громадського контролю за діяльністю НСЗУ. Формується Рада з 15 осіб, відібраних за результатами конкурсу для виконання поставлених перед ними завдань, а саме: здійснення громадського контролю за діяльністю НСЗУ; сприяння взаємодії НСЗУ з громадськими об'єднаннями у сфері медичного обслуговування; інформування НСЗУ про громадську думку щодо формування та реалізації держаної політики. Головною метою цього органу є взаємодія громадян з державою та вплив на здійснення їх діяльності.

Громадянам надана можливість безперешкодно звернутись із запитом до НСЗУ за допомогою онлайн форми на сайті, де також можна слідкувати за новинами, знайти корисну інформацію для себе та ознайомитися з електронними даними закладів-партнерів.

НСЗУ є першим в Україні органом виконавчої влади зорієнтованим виключно на електронне урядування. У нього немає жодних прямо чи опосередковано підпорядкованих органів на місцях. Натомість він надзвичайно ефективно здійснює адміністрування з використанням телекомунікаційних мереж, зокрема, веде різноманітні електронні реєстри, укладає в електронній формі договори з закладами охорони здоров'я, проводить збір електронних заявок на включення лікарських засобів до програми «доступні ліки», координує обіг електронних рецептів, тощо.

Підсумовуючи вищесказане, можемо дійти висновку, що Національна служба здоров'я України – це орган виконавчої влади який здійснює публічне адміністрування медичного обслуговування населення та пов'язаних з цим питань. Він має власну структуру та сферу відання, а його діяльність спирається на широку нормативно-правову базу. Це приклад новітнього, розрахованого на інтенсивне використання інформаційних технологій владного суб'єкта, який зорієнтований на широку взаємодію з приватними особами в процесі здійснення публічного адміністрування. При цьому він є вузькоспеціалізованим, тобто спрямований на розв'язання досить обмеженого кола завдань.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Зима О. Т.

Славів Богдан Владиславович
*студент 2 курсу 5 групи факультету
адвокатури Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ГРОМАДСЬКІ ОБ'ЄДНАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Україна забезпечуючи демократію, а також знаходячись на шляху до євроінтеграції показала стійкість та можливість вирішення суспільно-значущих питань силами громадських формувань як одного із суб'єктів громадського контролю.

Так, відповідно до Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», Закону України «Про Національну поліцію», громадяни України відповідно до Конституції України мають право створювати громадські об'єднання для участі в охороні громадського порядку і державного кордону, сприяння органам місцевого самоврядування, правоохоронним органам, Державній прикордонній службі України та органам виконавчої влади, а також посадовим особам у запобіганні та припиненні адміністративних правопорушень і злочинів, захисті життя та здоров'я громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, а також у рятуванні людей і майна під час стихійного лиха та інших надзвичайних обставин.

Характеризуючи ознаки громадського контролю з охорони громадського порядку варто визначити наступні:

- 1) метою громадського контролю є запобігання порушенням, що посягають на громадський порядок;
- 2) наявність чіткого механізму та засобів здійснення громадського контролю.

Згідно букви закону, під час залучення членів громадських формувань до безпосереднього виконання обов'язків щодо охорони публічної безпеки, порядку та профілактики правопорушень керівники територіальних органів Національної поліції мають провести з ними інструктаж, наголосивши на першочергових діях, а саме: у разі необхідності застосування сили або спеціальних засобів члени громадських формувань мають по-

передити про це осіб, до яких вони мають намір їх застосувати (якщо це дозволяють обставини). Без попередження зазначені засоби та заходи фізичного впливу застосовують лише якщо виникла безпосередня загроза життю або здоров'ю члена громадського формування, іншого громадянина чи поліцейського [1].

Але проаналізувавши стан наших організацій з охорони громадського порядку, можемо зазначити наступне.

В першу чергу слід зазначити те, що в Україні зареєстрована доволі значна кількість даних організацій, але проблема полягає в тому, що таких які реально працюють та виконують покладені на них завдання – дуже невеликий відсоток. Інші в більшості своїй працюють фіктивно, або для задоволення приватного інтересу. Більш того, тут є і помилки зі сторони держави, оскільки відсутня уніфікована система для обліку кількості громадських формувань, їх чисельного складу, наявності спецзасобів у їхніх членів.

Іншою важливою проблемою таких ГО, є застосування фізичної сили та спецзасобів. Якщо ж говорити конкретніше то члени ГО доволі часто перевищують свої повноваження та застосовуються фізичну силу та спецзасоби для того щоб продемонструвати свою «крутість», або заради забави, і при цьому поліцейські не вживають ніяких заходів для усунення такого правопорушення, його попередження, та навіть покарання винних. Єдиним шляхом осудження неправомірних дій ГО є скандали з головами громадських об'єднань та сюжети у ЗМІ в яких фігурують учасники громадських об'єднань.

Ще одним важливим аспектом у діяльності ГО з охорони порядку є низька інформованість як учасників таких ГО, так і населення в цілому. Нівелювати дану проблему можливо шляхом проведення широкої навчально-просвітницької діяльності; роз'яснювальної роботи; проведенням інформаційних заходів, тренінгів, семінарів, виставок; публічних обговорень; поширенням наукових публікацій із даної тематики; проведенням громадських експертиз для максимальної прозорості й відкритості діяльності державних органів; спільних тренувань та навчальних програм, але не тільки на папері або для «закритого кола осіб», а для всіх верств населення.

Тож, спектр прав ГО у сфері охорони громадського порядку доволі широкі, що передбачає і велику відповідальність на учасниках цих

об'єднань під час забезпечення порядку, та застосування заходів спрямованих на забезпечення порядку мають бути в розумних, допустимих межах, а також без зловживання цими повноваженнями, про що постійно їх мають інформувати працівники поліції, а в разі порушень – карати за них.

Громадські формування, саме у наш час, мають чітко розуміти значення значення своєї діяльності. А також будучи представниками громадськості вони, таким чином, несуть солідарну відповідальність разом із державними органами за формування демократичної країни, побудованої на принципах законності та верховенства права, але в жодному разі не зловживати цим правом, і не використання його у цілях не спрямованих на забезпечення порядку [2, с.7].

Список використаних джерел: 1. Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14>; 2. Мех Ю. В. Проблеми охорони громадського порядку. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/6925/1/Meh_52-58.pdf.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Сьоміна В. А.

Фадєєва Дарія Сергіївна

студентка 2 курсу 12 групи Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ В СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНІЙ СФЕРІ

Багато науковців надають наступне визначення поняттю «соціально-культурна сфера»: це сукупність суб'єктів національної економіки, які в процесі суспільного відтворення забезпечують суспільство продукцією, здатною задовольняти соціально-культурні потреби в громадській та творчій діяльності, отриманні знань, духовному вдосконаленню людини,

що потребує посиленого контролю та регламентації з боку органів державної влади та місцевого самоврядування.

Соціально-культурна сфера у будь-якій державі, насамперед, слугує інтересам людей, які є вищою цінністю громадянського суспільства. Саме тому, коли йдеться мова про соціальну політику, зазвичай мають на увазі частинуполітикидержави,щосвоїмдіямипом'якшуєнегативнінаслідкісоціальноїнерівності у суспільстві [1].

Сьогодні публічне адміністрування у соціально-культурній сфері тісно пов'язане з адмініструванням галузей економіки, адміністративно-політичною та іншими галузями.

В Україні соціально-культурна діяльність є складною та багатогранною сферою суспільного життя, що включає в себе функціональне об'єднання організацій, робота яких направлена на здійснення громадсько-політичної та культурно-виховної роботи.

До основних функцій публічного адміністрування соціально-культурної сфери можна віднести: створення сприятливих умов для відтворення населення країни; збереження здоров'я та працездатності населення; зміцнення сім'ї та турботу про підростаючі покоління; організацію професійної підготовки кадрів; збереження та примноження культурного доробку; організацію відпочинку та дозвілля населення; створення сприятливих умов для зайняття наукою, туризмом, спортом тощо [2, с. 248].

Слід відмітити, що публічне адміністрування у сфері соціально-культурної діяльності здійснюється шляхом прийняття нормативно-правових актів, укладення адміністративних договорів та здійснення відповідних організаційних заходів, спрямованих на їх виконання. Законодавство в цій сфері забезпечує естетичне і моральне, культурне та духовне виховання особи, охорону здоров'я, навчання, соціальний захист, в тому числі під час чергового етапу адміністративної реформи.

Після здобуття незалежності наша держава створила власну систему органів державної влади та місцевого самоврядування, в якій органи виконавчої влади посідають провідне місце в соціально-культурній сфері. Система цих органів не є сталою, про що свідчать численні зміни та доповнення. Сьогодні до системи органів виконавчої влади в соціально-культурній сфері входять різні міністерства (культури, освіти і науки, охорони здоров'я, соціальної політики).

Президент України є гарантом соціально-культурних прав громадян та через систему органів виконавчої влади забезпечує додержання чинних норм законодавства та політики у даній сфері, до того ж здійснює інші функції, що передбачені Конституцією. Також Президент України у своїй щорічній доповіді Верховній Раді України доповідає про стан реалізації державної політики у сфері соціально-культурного розвитку.

Наразі, адміністрування в соціально-культурній сфері є різновидом публічного адміністрування, що здійснюються органами державної влади та органами місцевого самоврядування з метою здійснення управління освітою, наукою, охороною здоров'я, соціальним захистом населення України тощо, спрямованих на забезпечення соціально культурних прав і свобод громадян. Тому, публічне адміністрування в соціально-культурній сфері – це складна та динамічна сфера розвитку громадянського суспільства, без якої неможливе існування цивілізованої європейської держави [3].

Отже, роль держави в соціально-культурному розвитку країни досить вагома та грає значну роль. Оскільки, вона здійснює загальне адміністрування та створює належну та ефективну матеріально-технічну базу, організує підготовку кадрів та піклується про соціальний захист населення країни.

Список використаних джерел: 1. Білявський В. М. Розвиток соціальних програм на рівні торговельного підприємства. *Вісник Донец. держ. ун-ту економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського*. 2005. №3 (27). С. 117–125; 2. Білявський В. М. Концептуальні засади державної політики у сфері імплементації міжнародного трансферу технологій / В. М. Білявський, Ю. В. Білявська. *Економіка Менеджмент розвитку соціально економічних систем у новій економіці* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. П.: Полтав. ун-ту екон. і торг., 2015. С. 247–249. 3. Білявський В. М. Формування концепції бенчмаркінгу в процесі трансформації євро інтеграційних пріоритетів в економіці України. *Глобальні соціально-економічні трансформації в XXI столітті* : матеріали III наук.-практ. круглого столу. К. : Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченко, 2016. С. 15–17.

Науковий керівник: *к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Ізнатченко І. Г.*

Федоров Віктор Дмитрович
студент 1 курсу магістратури 2 групи
Інституту підготовки юридичних кадрів
для Служби безпеки України Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ПРЕДМЕТУ НЕЗАКОННОГО ЗБЕРІГАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ НЕГЛАСНОГО ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ

Технологічний прогрес є невід’ємною та основоположною складовою сучасності. Стрімкий розвиток науки і техніки неминуче накладає свій відбиток на всі сфери існування суспільства. Більшість людей стикаються з використанням тих чи інших технічних засобів, зокрема фіксації інформації, в процесі своєї життєдіяльності кожного дня. Звичайно, застосування таких засобів може окрім позитивного ефекту, створювати загрозу суспільній безпеці, законним інтересам держави та правам громадян.

Як зазначає з цього приводу В. І. Возьний, сучасний період історії характеризується стрімким розвитком науки і техніки, створенням нових електронних пристроїв, функціональні можливості яких стають дедалі ширшими, а розміри – компактнішими. Інтеграція цих пристроїв в усі сфери суспільного життя є настільки масовим явищем, що зумовлює необхідність постійного оновлення нормативної бази, яка встановлює відповідальність за незаконне використання спецтехніки [1].

Певно, з метою забезпечення безпеки у цій сфері, законодавець у статті 195–5 Кодексу України про адміністративні правопорушення встановив відповідальність за незаконне зберігання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації (далі – СТЗНОІ). На жаль, існування такої норми, на практиці викликає багато проблем.

По-перше виникає питання щодо визначення предмету адміністративного правопорушення, а саме що таке СТЗНОІ. У Наказі СБУ від 12 серпня 2005 року № 440 «Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю» міститься визначення: спеціальні технічні засоби – технічні засоби, устаткування, апаратура, прилади, пристрої, програмне забезпечення, препарати та інші вироби, призначені

(спеціально розроблені, виготовлені, запрограмовані або пристосовані) для негласного отримання інформації [2].

Дещо ширша дефініція наведена у «Ліцензійних умовах провадження господарської діяльності, пов'язаної з розробленням, виготовленням, постачанням спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку та інших технічних засобів негласного отримання інформації» затверджених ПКМУ від 22 вересня 2016 року № 669, а саме спеціальні технічні засоби для зняття інформації з каналів зв'язку та інші технічні засоби негласного отримання інформації – технічні, апаратно-програмні, програмні та інші засоби, які відповідають критеріям належності технічних засобів негласного отримання інформації, що мають технічну забезпеченість для негласного отримання (прийому, обробки, реєстрації та/або передачі) інформації, призначені для використання у скритний спосіб, характерний для оперативно-розшукової, контррозвідувальної або розвідувальної діяльності [3].

Необхідно зауважити, що по-перше ці визначення не повністю відповідають тому поняттю, яке наведене у КУпАП, по-друге можуть бути дуже широко розтлумачені і не дають змогу відмежувати СТЗНОІ від будь-яких інших технічних засобів отримання інформації.

Належність певних технічних засобів до СТЗНОІ визначається за допомогою експертизи.

Судові експертизи, експертні дослідження технічних засобів (виробів) на предмет їх віднесення до СТЗНОІ проводяться державною спеціалізованою експертною науково-дослідною установою Служби безпеки України – Українським науково-дослідним інститутом спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України (ІСТЕ СБУ). Судові експертизи (експертні дослідження) проводяться відповідно до базового нормативно-технічного документу – «Загальна методика віднесення об'єктів до спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації» (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 02.03.2011 за № 17.0.01). Необхідно зауважити, що вищезгаданий документ містить гриф обмеження доступу «Для службового користування», а отже пересічна особа не має жодної можливості ознайомитися з його змістом, що в свою чергу означає фактичну неможливість знати які конкретні ознаки є характерними для спеціальних технічних засобів негласного отриман-

ня інформації, а отже й неможливість знати зберігає особа такі технічні засоби чи ні.

Відповідно до п.4 критеріїв належності спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку та інших технічних засобів негласного отримання інформації затверджених, також ПКМУ від 22 вересня 2016 року № 669 належність технічних, апаратно-програмних, програмних та інших засобів до спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку та інших технічних засобів негласного отримання інформації встановлюється на підставі сукупності таких критеріїв:

1) призначеність засобів для застосування у скритний спосіб, характерний для оперативно-розшукової, контррозвідувальної або розвідувальної діяльності;

2) придатність засобів для негласного отримання інформації.

Ці два критерії є надто широкими, та фактично сучасний смартфон пересічного громадянина або безпілотний дрон під них підходять. Також необхідно враховувати, факт того, що «критерії» за якими експерти ІСТЕ СБУ відносять певні технічні засоби до СТЗНОІ могли банально застаріти. Очевидно, що сучасний смартфон ще 10 років тому, скоріш за все, був би віднесений до СТЗНОІ оскільки він має такі функції (фото, запис аудіо, відео, відстежування геолокації, тощо), які один звичайний пристрій того часу просто не міг виконувати. Знов ж таки дізнатися чи оновлювалися критерії віднесення до СТЗНОІ з 2011 року неможливо через обмеження доступу до Методики.

Можна дійти висновку, що законодавець фактично створив ситуацію при якій предмет правопорушення визначається експертом за невідомими ані правопорушнику, ані суду критеріями а суб'єктивна сторона взагалі не може бути доведена оскільки ані реальна ані теоретична можливість дізнатися чи є певний предмет – СТЗНОІ у особи відсутня. На мій погляд існує лише 2 шляхи вирішення цієї проблеми – це або вилучення статті 195–5 КУпАП, або зняття грифу обмеження доступу до Методики та деталізація критеріїв віднесення певних технічних засобів до СТЗНОІ.

Список використаних джерел: 1. Возний В. І. Генеза законодавства про відповідальність у сфері спеціальних технічних засобів негласного отримання

інформації URL: <http://www.sworld.com.ua/konfer30/975.pdf> (дата звернення 02.03.2020); 2. Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну тасмницю: Наказ Служби безпеки України від 12 серпня 2005 року № 440 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0902-05/ed20111121> (дата звернення 02.03.2020); 3. Ліцензійні умови провадження господарської діяльності, пов'язаної з розробленням, виготовленням, постачанням спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку та інших технічних засобів негласного отримання інформації: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2016 року № 669 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/669-2016-%D0%BF#n11> (дата звернення 02.03.2020).

Науковий керівник: д. ю. н. професор, професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Матюхіна Н. П.

Федоровська Дар'я Ігорівна
*студентка 2 курсу 6 групи факультету
адвокатури Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ СИЛИ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Забезпечення публічної безпеки і порядку, охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидія злочинності та надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги є основним завданням Національної поліції(ст.2 Закону України.

Для забезпечення виконання покладених на поліцію завдань органи поліції наділяються певними повноваженнями, зокрема, застосування поліцейських заходів під яким розуміють дії або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень. Одним із видів поліцейських заходів є застосування заходів примусу. У свою чергу, поліцейські заходи примусу є наступних видів: 1) фізичний вплив (сила); 2) застосування спеціальних засобів; 3) застосування вогнепальної зброї.

Основоположні засади та принципи застосування поліцейськими фізичної сили, процедурні особливості, умови та межі визначено у Резолюції 34/169 Генеральної асамблеї ООН «Кодекс поведінки посадових осіб по підтримці правопорядку та Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи № 690 (1979) «Декларація про поліцію». У національному законодавстві порядок застосування та механізм реалізації регламентується у Законі України «Про Національну поліцію».

Під заходами застосування фізичного впливу слід розуміти дії поліцейського, що виявляються в застосуванні мускульної сили та механічного впливу на будь-який орган, частину тіла або весь організм правопорушника без допомоги спеціальних засобів і вогнепальної зброї, щоб припинити правопорушення, затримати порушника та відвести небезпеку, що загрожує життю і здоров'ю громадян.

До несення служби допускаються поліцейські, які пройшли спеціальну підготовку у межах курсів первинної професійної підготовки (спеціалізації) та продовжують підвищувати кваліфікацію протягом всього часу перебування на посадах поліцейських. Також встановлено заборону застосування силових прийомів до вагітних жінок, неповнолітніх, осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості, крім випадків учинення ними збройного чи групового нападу, учинення збройного опору поліцейському, що загрожує життю і здоров'ю інших осіб або поліцейських, якщо відбити такий напад або подолати опір іншими способами і засобами неможливо.

Відповідно до ч.2 ст.44 Закону при заподіянні тілесних ушкоджень або поранень, унаслідок застосування фізичної сили поліцейський повинен забезпечити надання необхідної медичної допомоги потерпілим у найкоротший строк, а також повідомити лікаря про обставини застосування фізичної сили. Поліцейський зобов'язаний повідомити свого керівника про поранення або заподіяння особі каліцтва в результаті застосування до неї фізичної сили, який, у свою чергу, зобов'язаний проінформувати відповідного прокурора.

До спеціальних прийомів боротьби (рукопашного бою) слід віднести кидки, удари, захвати, прийоми, звільнення від них, прийоми обшуку та конвоювання, блоки, відходи з лінії атаки, тощо. Вид засобу фізичного впливу та інтенсивність його застосування кожний поліцейський визначає самостійно, виходячи з оцінки обстановки, що склалася.

Фізична сила застосовується у разі крайньої необхідності, коли вичерпано інші заходи впливу на правопорушника, якщо застосування інших поліцейських заходів не забезпечує виконання поліцейським повноважень, покладених на нього, а також з метою забезпечення особистої безпеки або/та безпеки інших осіб.

Застосування заходів фізичної сили повинно мати оборонний, стримуючий характер, спрямований на здійснення контролю за діями правопорушника, воно правомірне лише у випадках, коли обстановка свідчить про те, що ненасильницькі дії не будуть ефективними для виконання завдань, покладених на поліцію. Застосування фізичної сили до правопорушника може бути як поєднаним із психологічним впливом, так і без нього. Вид засобу фізичної сили й інтенсивність його застосування визначаються кожним поліцейським самостійно, виходячи з оцінки обставин, що склалися.

Отже, закон регламентуються умови та межі застосування поліцейськими заходів примусу, зокрема, фізичної сили. Передбачені обмеження існують для того, щоб правоохоронці не зловживали своїми службовими повноваженнями та ефективно виконували покладанні на них завдання в охороні публічного правопорядку.

Науковий керівник: к. ю. н, доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Сьоміна В. А.

Фетісова Юлія Олегівна

студентка 2 курсу 5 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ДИПЛОМАТИЧНИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ

Важливу роль у розвитку кожної держави відіграє її зовнішньополітична діяльність. Її суть полягає в співпраці з іноземними країнами та міжнародними організаціями. Зовнішня і внутрішня політика тісно взаємопов'язані. Для забезпечення безпеки та реалізації державних інтер-

есів України була створена система дипломатичних установ. Це сприяє ефективному розвитку міжнародних відносин, що, у свою чергу, дозволяє змінити становище України на міжнародній арені. Таким чином, саме діяльність дипломатичних установ спрямована на реалізацію зовнішньополітичної діяльності України та здійснення покладених на них завдань. Взагалі, дослідженню їх діяльності та організації присвячені праці провідних вчених: Ю. П. Битяк, В. Я. Настюк, А. В. Панов, С. А. Федчишин та інші. Однак, дослідження їх в адміністративно-правовій сфері продовжуються.

Отже, проаналізувавши праці вчених та вітчизняне законодавство можна визначити, що систему органів дипломатичної служби складають: Міністерство закордонних справ України; представництва Міністерства закордонних справ України на території України; закордонні дипломатичні установи України, до яких відносяться: Посольство України; Посольство України з резиденцією Надзвичайного і Повноважного Посла України в Києві; Постійне представництво України при міжнародній організації; Представництво України при міжнародній організації; Місія України при міжнародній організації; консульська установа України [1].

Формування та реалізацію державної політики у даній сфері забезпечує Міністерство закордонних справ України (далі – МЗС), який є центральним органом виконавчої влади, а також юридичною особою публічного права, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, власні бланки, рахунки в органах Казначейства. МЗС у межах повноважень видає накази, організовує і контролює їх виконання. З 4 березня 2020 року міністром закордонних справ України є Кулеба Д. І.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 30.03.2016 № 281 основними завданнями МЗС є: забезпечення національних інтересів і безпеки України шляхом розвитку міжнародного співробітництва; створення сприятливих умов для зміцнення незалежності, державного суверенітету та економічної самостійності України; захист прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном; розвиток зв'язків із зарубіжними українськими громадами та надання їм підтримки і захисту. Таким чином, його діяльність забезпечує реалізацію зовнішньої політики держави, а також формує та керує діяльністю інших органів дипломатичної служби [2].

Також до системи дипломатичних установ відноситься Представництво МЗС, що утворено Кабінетом Міністрів України в регіонах, де діють іноземні консульські установи чи підрозділи міжнародних організацій [3, с. 55]. Це необхідно для розвитку співпраці України з іноземними дипломатичними і консульськими установами, розширення економічних, науково-технічних, гуманітарних, культурних та інших зв'язків. Ці Представництва підпорядковуються МЗС та взаємодіють з органами державного управління в межах консульського округу.

Так само для ефективного розвитку міжнародних стосунків утворено спеціальні установи закордонної дипломатичної служби. В іншій державі або при міжнародній організації Україну представляють Закордонні дипломатичні установи України. Їх систему складають:

- посольства України, які є універсальною структурою, які представляють інтереси своєї країни у державі перебування, а також забезпечують захист прав громадян;

- постійні Представництва у міжнародних організаціях – спеціальні органи, які ведуть дипломатичну діяльність, що направлена на відстоювання інтересів України в рамках окремої міжнародної організації. Наприклад, Посольства або Представництва при ООН, ЮНЕСКО, Раді Європи, Європейському Союзі.

- генеральні консульства України

- консульства України утворені у регіонах, які мають суттєве значення для: міжнародного співробітництва; проживання великої кількості громадян України; проходження важливих транспортних магістралей [1].

Також діють тимчасові закордонні державні органи, які представляють Україну на міжнародних конференціях, з'їздах (різноманітні делегації, окремі представники за кордоном).

На 2020 рік головними завданнями, що стоять перед системою дипломатичних установ України є: євроінтеграція; піднесення міжнародного авторитету нашої держави; забезпечення сприятливих умов для економічного розвитку держави; підтримка українського бізнесу й посилення захисту прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном; спрощення надання українських віз для іноземців із країн, які не становлять імміграційної загрози тощо.

Правову основу організації та діяльності дипломатичних установ становить: Конституція України, Закони «Про Кабінет Міністрів Украї-

ни», «Про державну службу», «Про дипломатичну службу», акти Президента України – Укази та розпорядження, постановами Кабінету Міністрів України та інші. Хоча у даній сфері наявне широке коло нормативних джерел, однак деякі аспекти потребують детальнішого врегулювання [4, с. 3].

Отже, досягнення ефективної реалізації цих завдань потребує подальшої розробки вітчизняного законодавства у зовнішньополітичній сфері, а також удосконалення системи дипломатичних установ. Це допоможе розширити сферу діяльності представницьких органів, що у свою чергу сприятиме налагодженню нових міжнародних зв'язків.

Список використаних джерел: 1. Про дипломатичну службу : Закон України від 07.06.2018 № 2449-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19>; 2. Про затвердження Положення про Міністерство закордонних справ України : постанова Кабінету Міністрів України від 30.03.2016 № 281. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/281-2016-%D0%BF>; 3. Панов А. В. Дипломатична і консульська служба: монографія. П П «АУТДОР-ШАРК». Ужгород, 2015. 270 с.; 4. Федчишин С. А. Дипломатичне представництво України за кордоном: адміністративно-правові аспекти організації та діяльності. URL: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=-YvHZKkAAAAJ&hl=ru#>.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Зима О. Т.

Шевченко Ольга Олегівна
*студентка 1 курсу магістратури 1 групи
Інституту підготовки юридичних кадрів
для СБ України Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ СТОСОВНО СПІВРОБІТНИКІВ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Фінансовий контроль є системою важливих заходів запобігання корупції, що здійснюються Національним агентством з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) у взаємодії з іншими уповноваженими суб'єктами.

Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. [1] фінансовий контроль включає: подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; моніторинг способу життя суб'єктів декларування; інформування про відкриття валютного рахунку в установі банку-нерезидента; інформування про суттєву зміну в майновому стані.

У свою чергу, реалізація заходів фінансового контролю щодо окремих видів публічних службовців має певні особливості. Такі особливості врегульовані в ст. 52¹ Закону України «Про запобігання корупції», яка нещодавно була змінена Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» від 02.10.2019 р. Зокрема, у цій статті врегульовані особливості заходів фінансового контролю стосовно співробітників Служби безпеки України (далі – СБ України).

Здійснення заходів фінансового контролю щодо співробітників СБ України є досить важливим питанням, що потребує особливої уваги та виважених підходів до нормативного врегулювання. Насамперед, це пов'язано із необхідністю забезпечення нерозкриття приналежності особи до СБ України та їхнього «прикриття» в інформаційному просторі. Розголошення приналежності осіб до відповідних посад СБ України може завдати шкоди національній безпеці України [3, с. 364].

Законодавством закріплено, що стосовно осіб, зазначених у підпунктах «в», «г», «д», «е», «з», «и» пункту 1 частини першої статті 3 Закону «Про запобігання корупції», які за посадами, що вони займають, належать до кадрового складу розвідувальних органів України та/або займають посади, перебування на яких пов'язане з державною таємницею у зв'язку з безпосереднім здійсненням такими особами оперативно-розшукової, контррозвідувальної, розвідувальної діяльності, а також осіб, які претендують на зайняття таких посад, та осіб, які припинили діяльність, заходи, передбачені розділом VII цього Закону, організуються і здійснюються у спосіб, що унеможливує розкриття належності таких осіб до відповідних державних органів чи військових формувань, у порядку, що визначається НАЗК. Однак, цей приписне поширюється на посадових осіб, які призначаються та звільняються з посад актами Президента України та Верховної Ради України, що не становлять державної таємниці. Такі особи подають декларації осіб, уповноважених на виконання

функцій держави або місцевого самоврядування, в загальному порядку відповідно до розділу VII Закону.

Відповідно до Закону України «Про Службу безпеки України» від 25.03.1992 р. можна визначити конкретний перелік осіб, які призначаються та звільняються актами Президента України. До них відносяться: Голова Служби безпеки України та його заступники, начальники підрозділів Центрального управління Служби безпеки України: контррозвідки, військової контррозвідки, контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки, захисту національної державності, боротьби з корупцією і організованою злочинною діяльністю, інформаційно-аналітичного, оперативного-технічного, оперативного документування, слідчого, по роботі з особовим складом, інших підрозділів, визначених Президентом України, а також начальники регіональних органів – обласних управлінь Служби безпеки України [2].

На мою думку, існуючий порядок антикорупційного декларування співробітниками СБ України відзначається як перевагами, так містить окремі ризики. Позитивним є те, що особливий, умовно «закритий» порядок подання декларацій співробітниками СБ України унеможливує протиправний вплив зацікавлених осіб на співробітників та на членів їх родин. Подання декларації у загальному порядку Головою СБ України та іншими передбаченими законодавством особами сприяє реалізації принципів відкритості та прозорості, зміцненню довіри населення до СБ України. У свою чергу, існують і ризики, що можуть мати місце за умови реалізації положень чинного Закону України «Про запобігання корупції». Зокрема, виняткові особливості антикорупційного декларування, що не є відкритим для суспільства, створює додаткові умови для вчинення корупційних злочинів, прикриття фактів незаконного збагачення та ін.

Підсумовуючи, варто зазначити, що внесенні Законом України від 02.10.2019 р. зміни до ст. 52¹ Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. загалом можна вважати вдалимими, адже вони: з однієї сторони – передбачають додатковий захист для окремих співробітників СБ України (зокрема, співробітників, які займають посади, перебування на яких пов'язане з державною таємницею у зв'язку з безпосереднім здійсненням такими особами оперативно-розшукової, контррозвідувальної, розвідувальної діяльності); а з іншої – сприяють відкритості СБ України, а також зміцненню до неї довіри населення.

Список використаних джерел: 1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII, зі змін. та доп. *Офіційний вісник України*. 2014. № 87. Ст. 2474; 2. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-XII, зі змін. та доп. *Офіційний вісник України*. 1993. № 27. Ст. 382; 3. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції» / В. С. Ковальський, О. І. Миколенко, Є. Л. Стрельцов, О. І. Клименко. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 380 с.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Федчишин С. А.

Шкіря Галина Андріївна
*студент 2 курсу 2 групи Інституту підготовки
юридичних кадрів для Служби безпеки України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

КЛУБ «PRAVOKATOR» ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Відповідно до п. 1 статті 1 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» безоплатна правова допомога – це правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел [1]. Дані норми також закріплені в міжнародних документах, таких як Загальна декларація прав людини, Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Міжнародний пакт про громадські і політичні права, в цих документах закріплений обов’язок країн-учасниць надавати особам правову безоплатну допомогу.

Правова система України розвивається, реформується. За цих умов змін та нововведень зазнав й інститут безоплатної правової допомоги. Зокрема, це стосується утворення правових клубів PRAVOKATOR як складової системи надання безоплатної правової допомоги. Визначимось щодо цілей, завдань та основних напрямків діяльності цих клубів.

Правові клуби – це певні майданчики, які забезпечують розвиток системи надання безоплатної правової допомоги. Дані майданчики стали місцем зустрічі досвідчених юристів, правників та експертів в галузі

права. Тобто фактично, правовий клуб PRAVOKATOR – це комунікаційна платформа, створена в системі безоплатної правової допомоги для професійного навчання правників та інших зацікавлених осіб.

Головна мета клубів – об'єднання професійної правничої спільноти, експертів задля обміну досвідом між ними, введення інноваційних практик у сфері права. Ще однією не менш важливою метою є те, що правовий клуб PRAVOKATOR є місцем налагодження діалогу між громадськістю та державною владою. Власне про мету правових клубів говорить сама їх назва «PRAVOKATOR». Перша частина цієї назви включає термін PRAVO», що підкреслює основну концепцію діяльності клубів – проковувати використання права для вирішення будь-яких проблем громадян у їхньому повсякденному житті [2]. Клуби є виокремленими структурними підрозділами Координаційного центру з надання правової допомоги, юрисдикція їх діяльності за необхідністю може бути поширена на територію інших областей. Фінансування правових клубів «PRAVOKATOR» здійснюється з Державного бюджету України та інших не заборонених законом джерел.

Наразі по Україні налічується п'ять правових клубів «PRAVOKATOR». Перший з них був відкритий у березні 2018 року у місті Дніпро. Потім аналогічні клуби запрацювали у Львові, Одесі, Харкові та Києві. За час існування мережі правових клубів PRAVOKATOR (за даними на грудень 2019 року) було проведено понад 880 заходів за участю майже 20 тисяч осіб [3]. Серед учасників цих заходів – адвокати, працівники системи безоплатної правової допомоги, правоохоронних органів, державні службовці та представники органів місцевого самоврядування, студенти.

З-поміж заходів, які проводять правові клуби – обговорення, семінари, телемости, тренінги для працівників системи безоплатної правової допомоги та адвокатів. Також проводяться навчальні заходи для громадських та сімейних радників. Наприклад, семінари та кругли столи щодо протидії домашньому насильству, обговорення особливостей реформування пенсійної, адміністративної, судової, медичної та інших систем. Багато уваги приділяється пошуку шляхів оновлення механізму взаємодії з органами місцевого самоврядування та органами держави. В цілому діяльність правових клубів відбувається за такими основними напрямками: академія БПД, розвиток правової спроможності громад, правова

майстерня, спрощення доступу до правосуддя, підвищення правової обізнаності людей [4].

Однією із основних проблем, що пов'язані із функціонуванням системи надання безоплатної правової допомоги, є недостатній рівень професійності суб'єктів, які надають безоплатну правову допомогу. Вбачається, що утворення та організація діяльності правових клубів стане ще одним дієвим кроком щодо вирішення цієї важливої проблеми. Відзначимо також і те, що за останні роки система БПД активно розбудовує і волонтерську мережу (громадські радники). І в цьому проєкті суттєву роль відіграють правові клуби, адже саме за їх участі відбуватиметься підготовка та навчання волонтерів.

Список використаних джерел: 1. Закон України «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011 № 3460-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#n17>; 2. Правовий клуб PRAVOKATOR. URL: <http://pravokator.club/pro-klub/>; 3. Щомісячний дайджест системи безоплатної правової допомоги. Грудень 2019. URL: <https://legalaid.gov.ua/wp-content/uploads/2020/01/dajdzhest-gruden.pdf>; 4. Міністерство юстиції України «Правовий клуб PRAVOKATOR Простір для професійного розвитку, експертного діалогу та інновацій» URL: http://pravokator.club/wp-content/uploads/2020/02/buklet-PRAVOKATOR.club_.pdf.

Науковий керівник: д. ю. н. професор, професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Матюхіна Н. П

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ МИТНОЇ СПРАВИ

Бардакова Вікторія Вікторівна

*студентка 5 курсу 5 групи господарсько-правового
факультету Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕННЯ МИТНИХ ОРГАНІВ ПРО ВІДМОВУ У НАДАННІ ДОЗВОЛУ НА ВІДКРИТТЯ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЮ МИТНОГО СКЛАДУ

Митний кодекс України передбачає можливість здійснення підприємствами окремих видів діяльності, включаючи відкриття та експлуатацію митного складу. Митний склад – це відповідним чином облаштовані складське приміщення, резервуар, холодильна чи морозильна камера, критий чи відкритий майданчик, призначені для зберігання товарів під митним контролем [1]. Митний склад є зоною митного контролю. Законодавство України залежно від суб'єкта укладання зовнішньоекономічного договору (контракту) розрізняє два види митного складу:

1. Митний склад закритого типу призначається виключно для зберігання під митним контролем товарів, що переміщуються через митний кордон України згідно із зовнішньоекономічними договорами (контрактами), що укладаються утримувачем цього складу або учасниками об'єднання підприємств, учасником якого є утримувач складу.

2. Митний склад відкритого типу призначається для зберігання під митним контролем товарів, що переміщуються через митний кордон України згідно із зовнішньоекономічними договорами (контрактами), укладеними як утримувачем цього складу, так і будь-якими іншими особами [1].

Надання складському об'єкту статусу «митний склад» здійснюється шляхом внесення інформації про суб'єкта господарювання до Реєстру митних складів. Інформація до бази даних (Реєстру митних складів) Єдиної автоматизованої інформаційної системи Державної фіскальної служби України (надалі – ДФС України) вноситься посадовою особою ДФС

України за допомогою програмно-інформаційного комплексу Єдиної автоматизованої інформаційної системи ДФС України [2]. Задля внесення відповідної інформації до Реєстру митних складів, суб'єкту господарської діяльності необхідно отримати дозвіл на відкриття та експлуатацію митного складу. Дозвіл на провадження розглядуваної діяльності надається митницями, в зонах діяльності яких розташовані відповідні території, приміщення, резервуари, холодильні чи морозильні камери, криті чи відкриті майданчики, які можуть використовуватися при провадженні цієї діяльності, з обов'язковим подальшим повідомленням центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику [1].

Слід зазначити, що утримувачем митного складу може бути виключно резидент. У той же час, утримувачем митного складу відкритого типу може бути лише суб'єкт господарювання, що має дозвіл на здійснення митної брокерської діяльності. З огляду на вищезазначене, утримувачем митного складу є суб'єкт підприємницької діяльності, який відповідно до законодавства отримав дозвіл на зберігання товарів, що перебувають під митним контролем, та внесений до реєстру митних складів, який ведеться центральним органом виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері державної митної справи [3, с. 124]. Суб'єкт господарської діяльності, який має намір відкрити митний склад, подає до митниці в паперовій та/або електронній формі заяву про відкриття митного складу.

Відповідною митницею у строк, що не перевищує 10 робочих днів з дати отримання заяви, здійснюється огляд складських об'єктів, прилеглої до митного складу території, перевірка відомостей, зазначених у поданих документах. Для суб'єкта господарювання, який має намір відкрити та експлуатувати митний склад відкритого типу, перевіряється, також, наявність відомостей про нього в реєстрі митних брокерів. У разі визнання відповідності складського об'єкта вимогам, встановленим Порядком надання складським об'єктам статусу «митний склад» та позбавлення такого статусу, митниця видає наказ про прийняття рішення щодо надання дозволу на відкриття та експлуатацію митного складу. Крім вказаного, митниця затверджує процедуру, яка погоджується з утримувачем митного складу, і не пізніше наступного робочого дня після затвердження процедури направляє електронною поштою до ДФС України

лист-повідомлення для внесення складського об'єкта до Реєстру митного складу [2].

Поряд з тим, митні органи можуть відмовити у наданні дозволу необхідного для відкриття та експлуатації митного складу. Вмотивована відмова у наданні дозволу надсилається заявникові в письмовій формі. Проте, відповідна відмова не є остаточною та може бути оскаржена.

Митний кодекс України встановлює два можливі шляхи оскарження рішень митних органів.

Перш за все, суб'єкт господарської діяльності може звернутися зі скаргою у адміністративному порядку – до органів вищого рівня. Щодо митниць органом вищого рівня є центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну митну політику. Наразі, в Україні органом, що реалізує державну митну політику є Державна митна служба України [4].

По-друге, суб'єкт господарювання може оскаржити відповідне рішення безпосередньо до суду в порядку, визначеному чинним законодавством України. Якщо ж відмова у наданні дозволу на відкриття та експлуатацію митного складу оскаржується одночасно до органу вищого рівня та до суду і суд відкриває провадження у справі, розгляд скарги органом вищого рівня припиняється [1].

Отже, проаналізувавши митне законодавство України, можна зазначити, що відкриття та експлуатація митного складу є одним з видів підприємницької діяльності. Проте, провадження зазначеної діяльності підпадає під контроль митних органів та, відповідно, потребує дозволу компетентних органів влади. Отримання дозволу не гарантується митним законодавством України. Митні органи можуть відмовити у наданні такого дозволу з огляду на недотримання вимог законодавства, необхідних для одержання останнього.

Зважаючи на можливі випадки зловживання правом митними органами, а також можливі помилки, суб'єкти господарювання не позбавлені можливості захистити свої права. Останні, у свою чергу, можуть оскаржити рішення про відмову у наданні дозволу на відкриття та експлуатацію митного складу, у разі незгоди з ним, в порядку, визначеному законодавством України.

Список використаних джерел: 1. Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>

show/4495–17 (дата звернення: 18.03.2020); 2. Порядок надання складським об'єктам статусу «митний склад» та позбавлення такого статусу: затв. наказом Міністерства фінансів України від 16.07.2012 № 835. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1324–12> (дата звернення: 18.03.2020); 3. Пашко П. В., Єфименко Т. І., Хомутич В. Ю. та ін. Науково-практичний коментар до Митного кодексу України: том 3. Київ: ДННУ «Академія фінансового управління». 2012. 502 с.; 4. Положення про Державну митну службу України: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 227. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227–2019-%D0%BF> (дата звернення: 18.03.2020).

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Шульга М. Г.

Бойко Дар'я Олександрівна
Мезенцева Оксана Олександрівна
студентки 5 курсу 5 групи господарсько-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЗУПИНЕННЯ ЧИ АНУЛЮВАННЯ ДОЗВОЛУ НА ДІЯЛЬНІСТЬ МАГАЗИНІВ БЕЗМИТНОЇ ТОРГІВЛІ: ПІДСТАВИ ТА ПОРЯДОК ОСКАРЖЕННЯ

Сучасний стан взаємодії держави та бізнесу в Україні характеризується, з одного боку, визнанням представниками державних структур, бізнессектору та науково-експертного співтовариства високої актуальності стимулювання позитивних результатів державно-приватного партнерства, а з іншого боку, відсутня системність у вирішенні виникаючих проблем, не досить чітко визначені імперативи та механізм управління перетвореннями відносин держави і бізнесу в контексті стимулювання соціально-економічного розвитку. З огляду на це, наукові дослідження формування та реалізації механізмів взаємодії держави та бізнесу не втрачають своєї актуальності.

Науковому розв'язанню проблем, що пов'язані з діяльністю магазинів безмитної торгівлі та митним режимом безмитної торгівлі, присвятили свої роботи такі вчені, як С. А. Данілеян [1, с. 171], Ю. С. Ремига, В. Є. Марчук, Ю. О. Градиський [2], В. В. Карпова [3], Е. С. Молдо-

ван [4, с. 44–51] та ін. Водночас низка проблемних питань залишаються недостатньо широко розкритими у науці. Зокрема, це питання видання наказів про зупинення чи анулювання дозволу на діяльність магазинів безмитної торгівлі та їх оскарження.

Безмитна торгівля – це митний режим, відповідно до якого товари, не призначені для вільного обігу на митній території України, знаходяться та реалізуються для вивезення за межі митної території України під митним контролем у пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний кордон України, відкритих для міжнародного сполучення, та на повітряних, водних або залізничних транспортних засобах комерційного призначення, що виконують міжнародні рейси, з умовним звільненням від оподаткування митними платежами, установленими на імпорт та експорт таких товарів, та без застосування до них заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, а також без проведення заходів офіційного контролю (ст. 140 Митного кодексу України (далі – МК України) [5]). Відповідно до ч. 1 ст. 404 МК України, до видів діяльності, контроль за провадженням яких здійснюється митними органами належать, зокрема, відкриття та експлуатація магазину безмитної торгівлі.

На провадження видів діяльності, зазначених у статті 404 цього Кодексу, надаються дозволи. Підприємства, які отримали такі дозволи, включаються до відповідних реєстрів, які ведуться центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну митну політику, відповідно до статті 415 цього Кодексу. Таким підприємствам видаються витяги із зазначених реєстрів (ч. 1 ст. 405 МК України). Дозволи надаються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну митну політику, разом із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері захисту державного кордону (ч. 1 ст. 406 МК України) [5]).

Магазин безмитної торгівлі – це спеціалізований торговельний заклад, розташований у пункті пропуску через державний кордон України, відкритому для міжнародного сполучення, а також на повітряному або водному транспортному засобі комерційного призначення, що виконує міжнародні рейси, та призначений для реалізації товарів, поміщених у митний режим безмитної торгівлі (ч. 1 ст. 420 МК України [5]). Статтею 422 МК України передбачено, що утримувач магазину безмитної

торгівлі зобов'язаний дотримуватися певних вимог, зокрема своєчасно декларувати митному органу, в зоні діяльності якого знаходиться магазин, товари, що надходять до магазину чи вибувають з магазину, у тому числі товарні нестачі та подавати всі документи, необхідні для здійснення митного контролю та митного оформлення цих товарів; вести облік товарів, що надходять до магазину безмитної торгівлі та реалізуються ним, і щоквартально подавати звіт про рух товарів у магазині за встановленою формою тощо [5].

Дозвіл на діяльність магазину безмитної торгівлі може бути анульовано або його дія може зупинитися на строк до 30 днів органами, уповноваженими надавати ці дозволи й у порядку, передбаченому статтею 412 МК України [5]. Дія дозволу на таку діяльність зупиняється: 1) у разі невиконання вимог встановлених МК України, актами Кабінету Міністрів України, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику, – в межах строку, встановленого ч. 1 ст. 42 МК України, але не більше, ніж до моменту виконання цих вимог; 2) у разі закінчення строків дії договорів оренди територій, приміщень, резервуарів, холодильних чи морозильних камер, критих чи відкритих майданчиків, які використовуються при провадженні видів діяльності, зазначених у статті 404 МК України, якщо такі договори уклалися; 3) за заявою відповідного магазину безмитної торгівлі (його власника), якому надано дозвіл [5].

Дозвіл анулюється: 1) у разі не усунення підприємством обставин, зазначених у пунктах 1 або 2 частини другої статті 412 МК України, протягом 30 днів, наступних за днем зупинення дії дозволу; 2) у разі повторного протягом року виникнення підстав для зупинення дії дозволу, які призвели до неправомірного звільнення від сплати митних платежів або зменшення їх розміру, до незабезпечення дотримання заходів тарифного та/або нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності; 3) за заявою підприємства, якому надано дозвіл; 4) у разі припинення підприємства, якому надано дозвіл; 5) у разі встановлення факту надання особою під час отримання дозволу недостовірної інформації; 6) у разі анулювання іншого дозволу, наявність якого є необхідною відповідно до статті 408 МК України.

Про зупинення дії або анулювання дозволу видається наказ [5], оскарження якого здійснюється у порядку, встановленому законом. Ви-

ходячи з правової природи вказаного наказу, такий є правовим актом індивідуальної дії, який розрахований на певне коло осіб та вичерпує свою дію виконанням. Зазначене узгоджується з нормативним визначенням індивідуального акту, наданого п. 19 ст. 4 Кодексу адміністративного судочинства України, за яким індивідуальний акт – акт (рішення) суб'єкта владних повноважень, виданий (прийняте) на виконання владних управлінських функцій або в порядку надання адміністративних послуг, який стосується прав або інтересів визначеної в акті особи або осіб, та дія якого вичерпується його виконанням або має визначений строк [6].

Рішенням Конституційного суду України від 16.04.2009 року №7 встановлено, що ненормативні правові акти є актами одноразового застосування та вичерпують свою дію фактом їхнього виконання, а тому вони не можуть бути скасовані чи змінені після їх виконання. До ненормативних актів належать конкретні приписи, звернені до окремого суб'єкта чи юридичної особи, які застосовуються одноразово [7]. Спори із митними органами є публічно-правовими, оскільки такі органи є суб'єктами владним повноважень, і тому підлягають розгляду у порядку адміністративного судочинства.

Враховуючи викладене, наказ про зупинення дозволу на відкриття та експлуатацію магазину безмитної торгівлі у разі порушення підприємством вимог МК України, якщо таке підприємство усунуло відповідні порушення у встановлений строк, і в подальшому відповідний дозвіл відновлено, вважається таким, що вичерпав себе у часі. А отже, у разі оскарження такого наказу судом буде відмовлено у задоволенні адміністративного позову.

Список використаних джерел: 1. Данілеян С. А. Оподаткування діяльності магазинів безмитної торгівлі. *Фінансове право*. 2013. №3. С. 169–173; 2. Ремига Ю. С., Марчук В. Є., Градиський Ю. О. Віртуальний магазин безмитної торгівлі: чи можливо це в українських аеропортах? *Вісник ХНТУСГ*. 2016. Вип. 167. С. 73–80; 3. Карпова В. В., Костяна О. В. Проблемні аспекти оподаткування та правового регулювання магазинів безмитної торгівлі в Україні. *Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця: матеріали Міжн.ї наук.-практ. конф.* (31 травня – 1 червня 2018 р.). С. 65–67; 4. Молдован Е. С., Капітанець С. В. Окремі аспекти міжнародного досвіду здійснення безмитної торгівлі. *Сталий розвиток економіки*. 2019. № 1(42). С. 44–51; 5. Митний кодекс України від 13 берез-

ня 2012 року № 4495-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>; 6. Кодекс адміністративного судочинства України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>; 7. Рішення Конституційного суду України від 16.04.2009 року № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-09>.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Шульга М. Г.

Колосовська Дар'я Вячеславівна
студентка 5 курсу 5 групи господарсько-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОСКАРЖЕННЯ КОНСУЛЬТАЦІЙ З ПИТАНЬ ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ НОРМ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПИТАНЬ МИТНОЇ СПРАВИ

Закон України «Про звернення громадян» у ст. 1 встановлює, що громадяни України мають право звернутися до органів державної влади із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їх статутної діяльності, заявою або клопотанням щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргою про їх порушення, а згідно зі ст. 3 цього ж Закону заявою (клопотанням) є серед іншого звернення громадян із проханням про сприяння реалізації закріплених Конституцією та чинним законодавством їх прав та інтересів [1].

Відповідно до ч. 1 ст. 21 МК України, за зверненнями підприємств та громадян, що переміщують товари, транспортні засоби комерційного призначення через митний кордон України або провадять діяльність, контроль за якою відповідно до цього Кодексу покладено на митні органи (заінтересованих осіб), митні органи безоплатно надають консультації з питань практичного застосування окремих норм законодавства України з питань митної справи [2].

З цього положення випливає, що консультації з питань практичного застосування окремих норм законодавства України з питань митної спра-

ви фактично являє собою надання суто індивідуальної консультації з окремих питань застосування митного законодавства за зверненням (заявою) конкретної особи. Дана теза підтверджується і ч. 3 ст. 21 МК України, де наголошується на тому, що консультація з питань практичного застосування окремих норм законодавства України з питань митної справи має індивідуальний характер і може використовуватися виключно особою, якій надано таку консультацію [2].

З метою дотримання принципів належного врядування та правової визначеності надана консультація має бути чіткою, змістовною та однозначною, а усі факти мають бути інтерпретовані правильно та відповідно до існуючих обставин. При цьому, за умови, незмінності законодавства, підхід до інтерпретації обставин має залишатися незмінним.

Відповідно до ч. 5 ст. 21 МК України, не може бути притягнуто до відповідальності особу, яка діяла відповідно до консультації, наданої в письмовій або електронній формі, а також до узагальненої консультації, зокрема, на підставі того, що у подальшому такі консультації були змінені або скасовані. А отже, звернення за консультацією і в подальшому дотримання наданих рекомендацій є своєрідним засобом мінімізації ризику бути притягнутим до відповідальності [2].

Неправомірною відмова у наданні або надання неналежної консультації з питань практичного застосування окремих норм законодавства України з питань митної справи може бути оскаржена до органу вищого рівня в порядку, визначеному МК України, або до суду як правовий акт індивідуальної дії, якщо вона, на думку заінтересованої особи, суперечить нормам відповідного акта законодавства. Визнання судом такої консультації недійсною є підставою для надання нової консультації з урахуванням висновків суду.

Відповідно до ч. 1, 2 ст. 24 Митного кодексу України кожна особа має право оскаржити рішення, дії або бездіяльність митних органів, їх посадових осіб та інших працівників, якщо вважає, що цими рішеннями, діями або бездіяльністю порушено її права, свободи чи інтереси. Предметом оскарження при цьому може бути рішення, дія або бездіяльність митних органів, їх посадових осіб та інших працівників [2]. В даному випадку оскарженню підлягає дія митних органів (якщо, наприклад, особі надано хибну інформацію, що потягло за собою негативні наслідки для неї).

Статтями 25, 29 МК України передбачено два основних механізми оскарження консультації з питань практичного застосування окремих норм законодавства України з питань митної справи, а саме адміністративний та судовий.

Адміністративний механізм передбачає оскарження до посадових осіб та органів вищого рівня, які чітко перелічені у ст. 25 МК України.

Вимоги до форми та змісту скарг громадян, строки їх подання, порядок і строки їх розгляду, а також відповідальність за протиправні дії, пов'язані з поданням та розглядом скарг, визначаються Законом України «Про звернення громадян». В той же час МК України наводить окремі вимоги стосовно конкретності та аргументованості скарги.

З іншого боку, виходячи з вищенаведеної інформації, митна консультація вважається актом індивідуальної дії, а відповідно до ст. 5 КАС України кожна особа має право звернутися до адміністративного суду, якщо вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушені її права, свободи або законні інтереси, з чого випливає, що консультація може бути оскаржена також напряму до суду у якості індивідуального правового акту [3]. МК України у ст. 29 також передбачає можливість особи звернутись до суду з приводу оскарження рішень, дій або бездіяльності митних органів або їх посадових осіб, при цьому якщо рішення, дії або бездіяльність митного органу або його посадової особи одночасно оскаржуються до органу (посадової особи) вищого рівня та до суду і суд відкриває провадження у справі, розгляд скарги органом (посадовою особою) вищого рівня припиняється.

Відповідно до ст.21 МК України, підставою для оскарження митної консультації може бути її невідповідність нормам відповідного акта законодавства (на думку заінтересованої особи) [2]. В якості заходу захисту інтересів заінтересованої особи КАС України передбачає можливість визнання індивідуальних актів (рішень) протиправними, а також скасування акту в цілому чи окремих його положень. Постає питання: за яких обставин суд може прийняти рішення про скасування наданої консультації? Відповідь на це питання надає ст. 2 КАС України, де вичерпно перелічено обставини, що перевіряються судом у справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень [3]. Отже, вбачається можливим припустити, що саме невідповідність цим критеріям може стати причиною скасування судом наданої консультації.

На додаток, виходячи з аналізу судової практики, оскарження може відбуватися за двома основними критеріями: за формою (письмова консультація має бути надана виключно у формі рішення відповідно до МК України) та за змістом (є важливим через прямий вплив на права і обов'язки скаржника, оскільки відповідно до МК надана консультація має бути ним врахована при подальших діях).

Отже, доходимо висновку, що, оскільки консультація все ж таки не зобов'язує особу вчинити дію, з приводу якої надавалася консультація, а отже не є обов'язковою, то доцільним є розглядати можливість її оскарження як спосіб забезпечення права особи на інформацію, а також сти-мулювання митних органів на сумлінне виконання свого обов'язку щодо надання такої інформації.

Список використаних джерел: 1. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL : <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 19.03.2020); 2. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012р. № 4495-VI. Дата оновлення: 17.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#n552> (дата звернення: 19.03.2020); 3. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005р. № 2747-IV. Дата оновлення: 13.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення: 19.03.2020).

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Шульга М. Г.

Кучерук Катерина Ігорівна
*студентка 5 курсу 5ємпі групи господарсько-правового
факультету Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

РІШЕННЯ ОРГАНІВ ДОХОДІВ І ЗБОРІВ ЩОДО КЛАСИФІКАЦІЙ ТОВАРІВ ДЛЯ МИТНИХ ЦІЛЕЙ

Код Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (далі – УКТ ЗЕД) є невід'ємним елементом митної накладної при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності. Національна класифікація

розроблена на основі Гармонізованої системи опису та кодування товарів і Комбінованої номенклатури Європейського Союзу. Доречно зазначити, що необхідність подібних систематизаційних інструментів була зумовлена зростаючим впливом міжнародної торгівлі та інтеграції ринків. У 1913 р. за ініціативою Економічної ради Ліги Націй було створено першу товарну номенклатуру. Поступальне вдосконалення класифікаційних методів призвело до появи Комбінованої номенклатури Європейської економічної співдружності і Гармонізованої системи опису і кодування товарів (далі – ГС). У національну систему зовнішньоекономічної діяльності ГС вводиться Указом Президента № 466/2002 «Про приєднання до Міжнародної конвенції про Гармонізовану систему опису та кодування товарів». УКТ ЗЕД регулюється рядом нормативно-правових актів, а саме Митним кодексом, Законом України «Про митний тариф України», Наказ ДФС України № 401 «Про затвердження Пояснень до Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності». Значення УКТ ЗЕД полягає у тому, що за кодом ідентифікують товар, визначають застосування до цього товару тарифних та нетарифних заходів. Тарифні заходи пов'язані безпосередньо за ставкою мита, тоді як заходи нетарифного регулювання встановлені відповідно до закону заборони та/або обмеження, спрямовані на захист внутрішнього ринку, громадського порядку та безпеки, суспільної моралі, на охорону здоров'я та життя людей і тварин тощо [1]. Окрім цього, присвоєння коду спрощує ведення митної статистики – класифікація товарів дає можливість простежити обсяги імпорту того чи іншого товару.

У вітчизняних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності при здійсненні митного оформлення товарів виникають певні труднощі. Неправильне визначення коду УКТ ЗЕД може збільшити суму митних платежів або зовсім зробити ввезення чи вивезення такого товару неможливим. Визначення коду є важливим етапом при провадженні ЗЕД. Його зазначає у митній декларації сам декларант на основі попереднього рішення митного органу [1] або аналізі нормативної бази (Методичні рекомендації щодо класифікації товарів згідно з вимогами УКТ ЗЕД, Закон України «Про митний тариф», а також класифікаційні рішення стосовно ідентичних чи аналогічних товарів).

Правильність визначення коду перевіряє митниця, і тільки уповноважені службові особи мають повноваження змінювати його. Цей факт породжує низку суперечностей, адже визначення коду товару навіть при

великій кількості методичних вказівок для цього є важким завданням. Відповідно до ч.7 ст.69 МК у разі незгоди з рішенням митного органу щодо класифікації товару декларант або уповноважена ним особа має право оскаржити це рішення до органу вишого рівня або до суду. Дана норма є правовою підставою подання заяви, а предметом оскарження є рішення про визначення коду товару, яке ще називають «класифікаційне рішення». Винесенню відповідного рішення передують детальне вивчення об'єкта декларування, що складається з пошуку класифікаційних рішень за кодом, заявленим декларантом, порівняння товарів, при необхідності працівник митниці може запитати у декларанта будь-яку додаткову інформацію про товар, якщо вважає, що наданих відомостей та документів недостатньо для перевірки правильності класифікації. Якщо поданих документів недостатньо для підтвердження коду товару, для декларанта настають несприятливі наслідки, які можуть полягати у зміні ставки ввізного мита, зміна заходів нетарифного регулювання, ускладненій процедурі митного оформлення, штрафі і навіть конфіскація товару.

Аналізуючи висновки національних судів щодо оскарження рішень уповноважених осіб митниць з приводу зміни коду УКТ ЗЕД або накладання інших стягнень можна дійти висновку, що у більшості випадків суд задовольняє вимоги заявника. Наприклад, показовою є справа № 140/264/19, у якій заявник заперечував правомірність зміну коду автомобіля з «пасажирського» на «моторний транспортний засіб для перевезення вантажів». Працівники митниці при винесенні рішення вказували на те, що зовнішні ознаки автомобіля (відсутність ознаки комфорту – освітлення, зміни у салоні – вмонтовані ряди сидінь та незагороджені вікна) та дані з сайту виробника дають підставу стверджувати, що автомобіль призначений для перевезення вантажів по дорогах загального користування. Суд при винесенні рішення виходив з Пояснень УКТ ЗЕД, а саме ознак вантажопасажирського автомобіля-фургону, які були наявні у досліджуваному автомобілі. Крім того суд підкреслив, що при визначенні коду товару повинні братись не лише внутрішні та зовнішні ознаки, а й інші документи, видані уповноваженими органами, які свідчать про належність автомобіля до тієї чи іншої категорії, чого в даному випадку митницею зроблено не було.

Схожа справа № 440/49/19 стосувалася зміни тарифної ставки з 2% до 10% при оформленні хімічної продукції. Так, працівниками митниці було допущено не тільки процесуальних помилок, а й використано не-

доцільних методів дослідження товару, що призвело до помилкового визначення ними коду.

Підсумовуючи вищесказане, УКТ ЗЕД надзвичайно важлива система, яка має на меті врегулювати ЗЕД та спростити процедуру митного оформлення. Однак через складність визначення необхідного коду виникають значні суперечності між декларантами та працівниками митниці. Наведені приклади доводять, брак знань в обох суб'єктів, а також нехтування буквою закону призводить до затримки в оформленні товарів. Однак на мою думку, задля здійснення ефективної торгівлі та підвищення статусу України на міжнародному ринку, всі пов'язані з митним оформленням особи мають діяти злагоджено, а звернення до суду має мати місце лише у виключних та складних випадках.

Список використаних джерел: 1. Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року №4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 02.03.2020); 2. Рішення Волинського окружного адміністративного суду від 20 березня 2019 року № 140/264/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80719649> (дата звернення: 03.03.2020); 3. Рішення Полтавського окружного адміністративного суду від 26 лютого 2019 року №440/49/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80195892> (дата звернення: 03.03.2020).

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Шульга М. Г.

Кучинська Ольга Дмитрівна

студентка 5 курсу 4 групи господарсько-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕННЯ МИТНИХ ОРГАНІВ ЩОДО КЛАСИФІКАЦІЇ ТОВАРІВ ДЛЯ МИТНИХ ЦІЛЕЙ

Поняття товару є центральним у митному праві; це пов'язано з тим, що товари є об'єктами переміщення через митний кордон, а отже, зазнають митного контролю та інших численних митних процедур [1, с. 88].

Митний кодекс України визначає товари як будь-які рухомі речі, у тому числі ті, на які законом поширено режим нерухомої речі (крім транспортних засобів комерційного призначення), валютні цінності, культурні цінності, а також електроенергія, що переміщується лініями електропередачі [2, ст. 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що питанням дослідження класифікації товарів як інструменту митно-тарифного регулювання займалося доволі вузьке коло науковців і практиків митної системи. Найбільш помітні праці – О. П. Гребельника, Н. П. Злепко, М. Лукса, А. В. Макаренка, О. Флоринського.

Як відомо, товари при їх декларуванні підлягають класифікації, тобто у відношенні товарів визначаються коди відповідно до класифікаційних групувань, зазначених в Українській класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (далі – УКТ ЗЕД). За загальним правилом митні органи здійснюють лише контроль правильності класифікації товарів, поданих до митного оформлення. Проте, у певних випадках, митні органи приймають рішення про класифікацію товарів самостійно, наприклад: у разі виявлення під час митного оформлення товарів або після нього порушення правил класифікації товарів [2, ст. 69].

На сьогодні УКТЗЕД налічує 10 721 товарних підкатегорій. Така структура класифікатора основним чином відповідає нормам протекціоністського спрямування національного митного тарифу як інструмента регулювання. Для прикладу, кількість товарних підкатегорій у митному тарифі ЄС – 10754, США – 10085, Японії – 8964, Малайзії – 9767, КНР – 6509 [3, с. 104].

Щодо рішень митних органів про класифікацію товарів для митних цілей – вони є обов'язковими. Такі рішення оприлюднюються у встановленому законодавством порядку [4, с. 366].

Декларант або уповноважена ним особа у разі незгоди з рішенням митного органу щодо класифікації товару має два альтернативних шляхи його оскарження, на яких ми детально зупинимось.

Перший шлях – оскарження рішення до органу вищого рівня. Посадовими особами вищого рівня стосовно посадових осіб та інших працівників митних органів є керівники цих органів. А в свою чергу, органами вищого рівня є:

1) щодо митних постів – митниці, структурними підрозділами яких є ці митні пости;

2) щодо митниць, спеціалізованих митних органів, митних організацій – центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну митну політику [5, с. 45].

Другий шлях оскарження рішення – судовий. Конституція України встановлює – кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. [6, ст. 56] Оскарження рішення здійснюється в порядку, передбаченому Кодексом адміністративного судочинства України.

Приклад: 09.12.2019 р. Окружним адміністративним судом міста Києва було прийнято рішення по справі за № 640/21209/18, щодо визнання протиправними та скасування рішення митного органу. Позовні вимоги обґрунтовано тим, що відповідачем (митним органом) протиправно прийнято рішення про визначення коду товару, оскільки технічні характеристики та властивості ввезеного на територію України товару (оксид цинку) відповідають класифікаційним характеристикам визначеного митним органом коду УКТЗЕД 2817000000 і відповідає групі 28 УКТ ЗЕД «Продукти неорганічної хімії: неорганічні або органічні сполуки дорогоцінних металів, рідкоземельних металів, радіоактивних елементів або ізотопів». Таким чином, у ході розгляду справи було підтверджено належними та допустимими доказами (в першу чергу висновком експерта), що імпортований позивачем товар є хімічною речовиною, основним компонентом якої є оксид цинку. Позовні вимоги судом були задоволені повністю [7].

Отже, на нашу думку, застосування класифікації товарів повинно відбуватися якісно, з виробленням нових інноваційних підходів до проведення товарознавчої експертизи, що надало б можливість зробити об’єктивний компетентний висновок протягом митного оформлення або хоча б у прийнятно короткі для зовнішньоекономічних операцій строки. В сучасних умовах обмеженого фінансування та ізольованості митної системи впровадження зазначених інструментів сприятиме вдосконаленню митної діяльності, приведенню її до відповідних стандартів, прийнятих розвинутими країнами.

Список використаних джерел: 1. Драпайло В. В. Щодо поняття товару у митному праві. *Актуальні питання розвитку державності та правової системи в сучасній Україні:* тези доповідей 216 міжнар. наук.-практ. конф. (м. За-

поріжжя, 28–29 жовт. 2016 р.). Запоріжжя: ЗНУ, 2016. 172 с. С. 88–91; 2. Митний кодекс України : Закон, Кодекс від 13.03.2012 №4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. №44–45, №46–47, №48, ст.552; 3. Злепко Н. П. Мито як фінансовий ресурс Державного бюджету та інструмент фінансової політики: дис. ... канд. екон. наук. Тернопіль, 2005. 251 с.; 4. Гребельник О. П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності: підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 696 с.; 5. Войтов С. Г. Класифікація товарів як інструмент митно-тарифного регулювання: аспект визначення і контролю. *Актуальні проблеми економіки*: наук. екон. журн. 2013. Вип №9. С. 42–48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2013_9_7; 6. Конституція України Верховна Рада України; Конституція України, Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*, 1996, №30, ст. 141; 7. Рішення Окружного адміністративного суду міста Києва від 09 грудня 2019 року, судова справа № 640/21209/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/86235185> (дата звернення 19 грудня 2018).

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Шульга М. Г.

Лялюк Анна Віталіївна

студентка 5 курсу 5 групи господарсько-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕННЯ МИТНИХ ОРГАНІВ ПРО ВІДМОВУ У НАДАННІ ДОЗВОЛУ НА ЗДІЙСНЕННЯ МИТНОЇ БРОКЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Відповідно до Митного кодексу до переліку видів діяльності, контроль за провадженням яких здійснюється митними органами, належить також і здійснення митної брокерської діяльності. Забезпечення здійснення останньої можливо за допомогою спеціальних підприємців що спеціалізуються на наданні митних послуг, якими іноді варто скористатися – митних брокерів – визнаних фахівців у вирішенні питань з українською митницею.

Відповідно до Митного кодексу митний брокер – це підприємство, що надає послуги з декларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення, які переміщуються через митний кордон України. Митний брокер провадить митну брокерську діяльність у будь-якому органі доходів і зборів України [1].

Варто зазначити, що від імені підприємства – митного брокера декларувати товари можуть його відокремлені структурні підрозділи (філія, представництво). На практиці декларування й митне оформлення товарів і транспортних засобів у митних брокерів здійснюють їх представники.

Діяльність митного брокера здійснюється на підставі ліцензії. Відповідно до п. 35 ст. 9 «Види господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню» Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 01.06.2000 №о 1775-III митна брокерська діяльність підлягає ліцензуванню. Суб'єкт господарювання, який одержав ліцензію на провадження митної брокерської діяльності, має відповідати ліцензійним умовам [2].

Основною функцією митного брокера під час митних формальностей залишається декларування товарів і транспортних засобів комерційного призначення з метою проходження процедури митного оформлення.

Митний брокер має право від свого імені, за рахунок і за дорученням власника (володільця) вантажу, самостійно заповнювати вантажну митну декларацію (уніфікований адміністративний документ) для проведення митного оформлення товарів, транспортних засобів та інших предметів.

Крім того, права та обов'язки митного брокера визначено в Ліцензійних умовах провадження посередницької діяльності митного брокера.

Митний брокер зобов'язаний мати договір страхування власної діяльності на суму не менш як 2000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян відповідно до п. 34 Переліку документів, які додаються до заяви про видачу ліцензії для окремого виду господарської діяльності, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 04.07.2001 № 756 [5].

З метою провадження митної брокерської діяльності підприємства повинні отримати Дозвіл, що надається Державною фіскальною службою України (ДФС) та Адміністрацією Державної прикордонної служби України (Адміністрація Держприкордонслужби) відповідно до поданої заяви про надання/переоформлення дозволу на провадження митної брокерської діяльності (далі – Заява про надання/переоформлення Дозволу), за формою, затвердженою наказом Міністерства фінансів України від 04.08.2015 № 693.

Разом з цим слід зазначити, що у наданні дозволу може бути відмовлено у разі невиконання заявником вимог, встановлених для його отримання. Підставою для прийняття спільною групою рішення про відмову у наданні/переоформленні дозволу є неповні та/або недостовірні відомості, що містяться у заяві [3].

Частина 3 ст. 410 МКУ закріплює можливість заявника оскаржити рішення про відмову в наданні дозволу. Порядок такого оскарження встановлений гл. 4 МКУ, яка передбачає так зване адміністративне оскарження (до органу вищого рівня) та оскарження у судовому порядку [1].

У випадку адміністративного оскарження рішення митниць про відмову в наданні дозволів на відкриття та експлуатацію митного складу, або вільної митної зони комерційного чи сервісного типу, або складу тимчасового зберігання, або вантажного митного комплексу скарга подається до ДМС України. Оскарження рішення про відмову в наданні дозволу на відкриття та експлуатацію магазину безмитної торгівлі здійснюється до Міністерства фінансів України.

Оскарження рішення про відмову в наданні дозволу до органу вищого рівня не унеможлиблює оскарження безпосередньо до адміністративного суду в порядку, встановленому КАС України [4].

Отже проаналізувавши чинне законодавство можна дійти висновку, що здійснення митної брокерської діяльності відповідно до МКУ підпадає під контроль митних органів, а отже потребує дотримання відповідної процедури для отримання дозволу на заняття такою діяльністю. Якщо результатом розгляду уповноваженим органом заяви про надання дозволу на провадження митної брокерської діяльності було прийнято рішення про відмову в його наданні, у заявника є можливість оскаржити таке рішення у порядку визначеному чинним законодавством України.

Список використаних джерел: 1. Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 18.03.2020); 2. Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 01.06.2000 № 1775 III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1775-14> (дата звернення: 18.03.2020); 3. Наказ Міністерства фінансів України від 04.08.2015 № 695 «Про діяльність митних брокерів», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 27.08.2015 за № 1036/27481. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1036-15> (дата звернення: 18.03.2020); 4. Науково-практичний коментар до митного кодексу України:

ДННУ «Академія фінансового управління», 2012. Київ (т. 3). с.135–139; 5. Постанова КМУ «Про затвердження переліку документів, які додаються до заяви про видачу ліцензії для окремого виду господарської діяльності» № 756 від 4 липня 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/756-2001-p> (дата звернення: 18.03.2020).

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Шульга М. Г.

Немашкало Катерина Юріївна
студентка 5 курсу 5 групи господарсько-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

МИТНИЙ КОНТРОЛЬ ГОМЕОПАТИЧНИХ ПРЕПАРАТІВ

Регулювання імпорту медичних препаратів в Україну є достатньо деталізованим. Основними актами є: Закон України «Про лікарські засоби», Митний та Податковий кодекс, Постанови та Розпорядження Кабінету Міністрів України, Накази Міністерства Охорони Здоров'я України. Але порядок ввезення та розмитнення гомеопатичних препаратів не врегульований і на сьогодні. Такі препарати не є лікарськими, з точки зору класичної медичної характеристики, не є біологічно активними добавками, та не є дієтичними добавками.

Щодо «БАДів», слід окремо зазначити, що в законодавстві не існує терміну «Біологічно активна добавка», однак в Законі України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» існує термін «дієтична добавка», яка трактується як «харчовий продукт, що споживається у невеликих визначених кількостях додатково до звичайного харчового раціону, який є концентрованим джерелом поживних речовин, у тому числі білків, жирів, вуглеводів, вітамінів, мінеральних речовин (цей перелік не є виключним), і виготовлений у вигляді таблеток, капсул, драже, порошків, рідин або інших формах» [1].

Перелік товарів, що підлягають державному контролю (у тому числі у формі попереднього документального контролю), у разі переміщення їх через митний кордон України, затверджено постановою Кабінету Мі-

ністрів України «Про деякі питання проведення заходів офіційного контролю товарів, що ввозяться на митну територію України (у тому числі з метою транзиту)», від від 24 жовтня 2018 р. №960 [2].

Дієтичні добавки, в основному класифікуються у 21 групі згідно з УКТЗЕД, та підлягають санітарно-епідеміологічному контролю при їх ввезенні в Україну. Наказ МОЗ України №247 від 9.XI.2000 р. закріпив в своїх положеннях обов'язковість санітарно-епідеміологічної експертизи таких добавок, порядок якої регулюється «Тимчасовим порядком проведення державної санітарно-гігієнічної експертизи» [2].

У випадку імпорту такого роду продукції обов'язковою є наявність сертифікату якості та безпечності фірми-виробника, документів офіційно уповноваженого органу країни-експортера про безпечність даної продукції та коротких відомостей про технологію виробництва. Необхідним також є наявність висновку про те, що дана продукція відноситься саме до дієтичних добавок.

Оскільки БАДи не є лікарськими засобами, для можливості їх обігу не вимагається доклінічне вивчення, а також клінічні випробування. Загальні положення щодо умов та порядку переміщення товарів, у тому числі дієтичних добавок, через митний кордон України визначені Митним кодексом України, заборон, щодо їх переміщення через митний кордон України суб'єктами господарювання, законами України не встановлено. Достатньо розповсюдженою в Україні є практика, коли виробники препаратів, з метою економії грошей, спрощення процедури розмитнення та доступу на Український ринок, перевозять через митний кордон та продають препарат як дієтичну добавку, склад якої майже ідентичний аналогічному, офіційно зареєстрованому та ліцензованому, лікарському засобові.

Вимоги до імпорту лікарських засобів є більш суворими, так законодавство вимагає:

1. обов'язкову реєстрацію такого лікарського засобу в Україні;
2. наявність сертифіката якості кожної серії лікарського засобу, який видається виробником;
3. наявність ліцензії на імпорт лікарських засобів, що видається імпортеру, виробнику або його представнику;
4. наявність сертифіката підприємства-виробника та митної декларації.

Законодавство встановлює наступні підстави для видачі ліцензії на імпорту лікарських засобів: наявність у суб'єкта ліцензування відповідної матеріально-технічної бази, кваліфікованого персоналу та умов щодо контролю за якістю лікарських засобів, що будуть ввозитися на територію України.

У додатку до ліцензії зазначаються перелік лікарських засобів, дозволених до імпорту ліцензіату, а також особливі умови провадження діяльності. Обов'язковим також є проведення лабораторних досліджень лікарського засобу. Термін придатності лікарських засобів, що ввозяться на територію України, повинен становити не менше половини терміну, визначеного виробником, у разі, коли виробник визначив термін менше одного року, або не менш як шість місяців у разі, коли виробник визначив термін більше одного року.

Всі без винятку лікарські засоби, що ввозяться на митну територію України з метою їх подальшої реалізації або використання у виробництві готових лікарських засобів, підлягають державному контролю якості, який встановлюється Кабінетом Міністрів України. Контроль за ввезенням на митну територію України лікарських засобів здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері контролю якості та безпеки лікарських засобів. Отже, загалом можна зробити висновок, що такі суворі вимоги спрямовані на забезпечення якості та безпеки медичних препаратів.

Що стосується гомеопатичних препаратів, то досить складно їх віднести як до лікарських препаратів, враховуючи надзвичайно малу концентрацію лікувальної речовини в складі цих препаратів, так і до дієтичних добавок, оскільки в своєму складі вони все ж мають речовини, що використовуються при виготовленні лікарських препаратів та мають лікувальний ефект.

Питання до якої групи віднести той чи інший гомеопатичний препарат, подача відповідного пакету документів при його ввезенні на територію України – залишаються виключно на розсуд імпортера. Деякі гомеопатичні препарати пройшли процедуру реєстрації і ліцензування та інформація про них міститься в Державному реєстрі лікарських засобів, але залишається величезна кількість препаратів, які ввозяться на територію України як дієтичні добавки.

Науковці наголошують на тому, що термін «лікарський засіб» за своїм змістовним значенням є достатньо неконкретним з точки зору фармацевтики, і може включати в себе як діючі речовини (субстанції), що використовуються для виготовлення ліків, так і готові лікарські форми (лікарські препарати, ліки, медикаменти); гомеопатичні засоби; засоби, які використовуються для діагностики; лікарські косметичні засоби та лікарські домішки до харчових продуктів.

Застосування терміну «фармацевтичний препарат» до ліків було б більш доречним, оскільки в цьому випадку робиться акцент саме на готову фармацевтичну продукцію. США та Сінгапур, наприклад, на відміну від України, відносять гомеопатичні препарати до класу та виду товарів, які застосовуються для терапевтичного, чи профілактичного використання, а не до харчових чи дієтичних добавок.

Суди США виробили сталу позицію, що не зважаючи на те, що гомеопатичні препарати мають малу концентрацію діючої речовини в своєму складі, однак вони можуть містити отруйні й токсичні речовини, і застосування уніфікованого дозування може скласти потенційну небезпеку для здоров'я людини. Окрім того, недостатнє вивчення механізму дії гомеопатичних препаратів в цілому та їх ефективності зокрема є предметом дискусії науковців.

Підсумовуючи результати дослідження, необхідно зазначити, що доцільним видається розвиток законодавчого регулювання ввезення на територію України лікарських засобів, враховуючи ризики для життя та здоров'я людей та бажання виробників спростити ввезення гомеопатичних препаратів (або лікарських, які виробник видає за гомеопатичні) на територію України.

Вдосконалення класифікації лікарських засобів здатне значно знизити рівень такого роду небезпеки та зменшити відсоток зловживань, що здійснюються при ввезенні на митну територію України препаратів, які не пройшли достатні для сертифікації клінічні випробування і мають не прогнозований ефект.

Список використаних джерел: 1. Закон України Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів в редакції від 16.01.2020 р.: Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів від 23.12.1997 р. № 771/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97->

%D0%B2%D1%80; 2. Деякі питання проведення заходів офіційного контролю товарів, що ввозяться на митну територію України (у тому числі з метою транзиту): Постанова Кабінету Міністрів України від 24.10.2018 р. № 960. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2018-%D0%BF>.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Шульга М. Г.

Петренко Георгій Ігорович
студент 5 курсу 5 групи господарсько-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОСКАРЖЕННЯ МИТНОЇ ВАРТОСТІ ТОВАРУ ЗА ДОПОМОГОЮ ЕКСПЕРТИЗИ

Доходи від митної діяльності становлять за 2019 рік становлять 287,4 млрд грн. Митниця займає друге місце після податкової служби за кількістю внесення податків до бюджету України. Але, при займанні бізнесом, або при переміщенню товару через Українську митницю ми можемо зіткнутися з проблемою недобросовісної оцінки вартості товару митною службою.

То, як нам захистити своє право на правильну оцінку та довести, що ціна товару відповідає заявленій у документі.

Спочатку потрібно розібратися, як митники визначають митну вартість. Митним кодексом визначені конкретні методи, якими органи державної влади повинні керуватися під час визначення митної вартості товарів, а саме: метод визначення митної вартості за ціною договору (контракту) щодо товарів, які імпортуються (вартість операції), метод визначення митної вартості за ціною договору щодо ідентичних товарів, метод визначення митної вартості за ціною договору щодо подібних (аналогічних) товарів, метод визначення митної вартості на основі віднімання вартості, метод визначення митної вартості товарів на основі додавання вартості (обчислена вартість), резервний метод [1].

Тож з чого складається вартість товару?

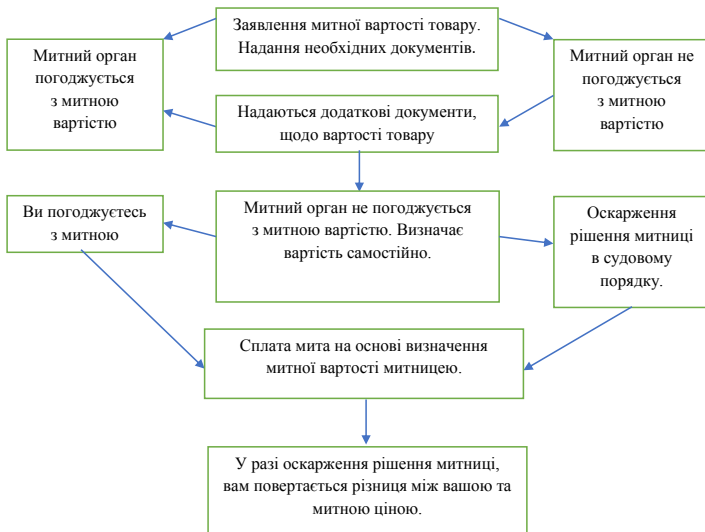
Вартість товару складається з повної собівартості, прибутку, акцизу, податку на додану вартість.

Найголовнішим є собівартість товару, вона складається з наступних пунктів: сировину та матеріали, зворотні відходи (віднімаються), покупні вироби, напівфабрикати і послуги виробничого характеру сторонніх підприємств і організацій, паливо і енергія на технологічні цілі, заробітна плата виробничих робітників, відрахування на соціальні потреби, загальновиробничі витрати, загальногосподарські витрати, втрати від браку, інші виробничі витрати, комерційні витрати [3].

Основним способом доказування ціни товару є договір у якому зазначено вартість товару, перелік документів наданий у статті 53 Митного кодексу.

Зазвичай митники користуються системою управління ризиками, регулювання цієї системи здійснюється за допомогою закону України «Про затвердження Порядку здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю» від 31.07.2015 № 684) [1].

Якщо митниця не згодна з митною вартістю товару, котра вказана у документі, у вас є право оскаржити дію органів митної служби. Весь процес описано у схемі нижче.

Одним з способів оспорування вартості товару є товарознавча експертиза. Товарознавча експертиза – це дослідження товарів з метою визначення їх якості, а також їх відповідності існуючим стандартам. Товарознавча експертиза – це експертиза: машини, обладнання, сировини та товарів народного споживання; автотоварознавча; транспортно-товарознавча; військового майна, техніки та озброєння. Товарознавча експертиза проводиться як з ініціативи покупця, так і за бажанням виробника або продавця, який бажає переконатися у відповідній якості продукції. Подібні дослідження призначають і в процесі розслідування кримінальних справ та судових розглядів, пов'язаних із розкраданнями, підробками товарів та іншими злочинами [2].

Головними завданнями товарознавчої експертизи є:

- Визначення належності товарів до класифікаційних категорій, які прийняті у виробничо-торговельній сфері (вид, сорт, артикул, марка, модель, розмір, комплектність тощо).
- Визначення якісних змін товарної продукції.
- Визначення причин якісних змін товарної продукції (мають виробничий характер, виникли при транспортуванні, зберіганні, у процесі експлуатації).
- Установлення способу виробництва товарної продукції: промисловий чи саморобний, підприємства-виробника, країни-виробника.
- Визначення вартості товарної продукції, у т.ч. з урахуванням часткової втрати її товарних якостей у зв'язку з експлуатаційним зношенням і пошкодженнями від впливу зовнішніх факторів.
- Визначення відповідності упакування і транспортування, умов і термінів зберігання товарної продукції до вимог чинних правил [2].

Експертиза керується Наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень», затверджених наказом Міністерства юстиції України. При цьому, як зазначено у листі-роз'ясненні № 16/2–2/2356 від 17.11.2009 Держмитслужба України не веде перелік спеціалізованих експертних організацій, які мають право надавати висновки про якісні та вартісні характеристики товарів. У разі надання таких експертних висновків при митному оформленні товарів, митний орган розглядає

їх, перевіряючи наявність повноважень експертних організацій відповідно до вимог законодавства.

Список використаних джерел: 1. Митний Кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. №4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*, 2012, №44–45, №46–47, №48, ст.552; 2. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 №53/5. Зареєстровано: Мін'юст України від 03.11.1998 №705/3145; 3. Ращупкіна В. М., Голуб Н. Ю., Гракова М. А. та ін. Ціни і ціноутворення: навч. посіб./ Донецьк: Донбас, 2009. 166с.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Шульга М. Г.

Раєвська Вероніка Павлівна

студентка 5 курсу 4 групи господарсько – правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМАТИКА ТИМЧАСОВОГО ВИЛУЧЕННЯ ТОВАРІВ, ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ І ДОКУМЕНТІВ, НЕОБХІДНИХ ЯК ДОКАЗИ У СПРАВАХ ПРО ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ

Переміщення осіб через кордони держав вже стали буденністю для багатьох з нас і випадки порушення встановлених митних правил не є рідкістю. У разі виявлення порушень митних правил здійснюється така процесуальна дія, як тимчасове вилучення товарів, транспортних засобів і документів

В адміністративно – правовій науці до проблем застосування даної процесуальної дії, зокрема, звертались Д. В. Приймаченко, А. В. Матіос, М. М. Тищенко, А. Т. Комзюк, Е. М. Ренов, В. В. Ліпинський та ряд інших авторів.

Тимчасове вилучення товарів, транспортних засобів і документів здійснюється відповідно до ст. 511 Митного кодексу України.

Частиною 1 ст. 511 МКУ визначено, що товари – безпосередні предмети порушення митних правил та відповідні документи, необхідні як докази у справі про порушення митних правил, можуть тимчасово вилучатися. Документи, які перебувають в електронному вигляді, вилучаються разом з відповідними носіями. Відповідно до ч. 2 ст. 511 МКУ у разі виявлення порушень митних правил, передбачених статтями 471–473, 476, 482–484 МКУ, вилучення товарів, транспортних засобів комерційного призначення, які підлягають конфіскації, а також відповідних документів є обов’язковим, а саме у таких випадках, як порушенні порядку проходження митного контролю в зонах (коридорах) спрощеного митного контролю (ст. 471 МКУ); недекларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення (ст. 472 МКУ); – пересиланні через митний кордон України у міжнародних поштових та експрес-відправленнях товарів, заборонених до такого пересилання (ст. 473 МКУ); переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності (ст. 476 МКУ); переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України поза митним контролем (ст. 482 МКУ); переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю (ст. 483 МКУ); зберігання, перевезення чи придбання товарів, транспортних засобів комерційного призначення, ввезених на митну територію України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю (ст. 484 МКУ).

Разом з тим, відповідно до ст. 512 МКУ, тимчасове вилучення товарів, транспортних засобів та документів, зазначених у ч. 1 ст. 511 МКУ, може бути оскаржено в порядку, встановленому гл. 4 МКУ та іншими законами України. Подання скарги на рішення про застосування тимчасового вилучення товарів, транспортних засобів та документів, зазначених у ч. 1 ст. 511 МКУ, не зупиняє дію такого рішення.

До того ж, положеннями Митного кодексу України не передбачено надання розстрочення та відстрочення сплати штрафу за порушення митних правил. Відповідно до частини першої ст. 459 Митного кодексу України від 13 березня 2012 року № 4495-VI адміністративна відповідальність за порушення митних правил встановлюється МКУ.

За порушення митних правил можуть бути накладені такі адміністративні стягнення: попередження; штраф; конфіскація (частина перша ст. 461 МКУ).

У свою чергу штраф як адміністративне стягнення за порушення митних правил полягає у покладенні на особу, яка притягується до адміністративної відповідальності за таке правопорушення, обов'язку сплатити до державного бюджету грошові кошти у сумі, яка визначається МКУ залежно від виду та характеру вчиненого правопорушення (частина перша ст. 464 МКУ).

Статтею 539 МКУ встановлено, що штраф повинен бути сплачений особою, яка вчинила порушення митних правил, не пізніше 15 днів з дня вручення або надіслання їй копії постанови органу доходів і зборів про накладення штрафу, а в разі оскарження постанови – не пізніше 15 днів з дня залишення скарги (адміністративного позову) без задоволення. При цьому сума штрафу вноситься особою, яка вчинила порушення митних правил, до державного бюджету у порядку, встановленому законодавством України. Разом з тим, у разі якщо штраф не буде сплачено у строки, встановлені ст. 539 МКУ, постанова органу доходів і зборів або суду (судді) надсилається для примусового виконання до відділу державної виконавчої служби за місцем проживання або роботи порушника або за місцезнаходженням його майна (частина перша ст. 540 МКУ).

Відповідно до частини 2 ст. 511 МКУ у разі виявлення порушень митних правил, передбачених частиною шостою ст. 470, ст. ст. 471–473, 476, частиною шостою ст. 481, ст. ст. 482–484 МКУ, тимчасове вилучення товарів, у тому числі транспортних засобів особистого користування, транспортних засобів комерційного призначення, які підлягають конфіскації відповідно до цих статей, а також відповідних документів є обов'язковим. Аналізуючи судову практику, вилучення транспортних засобів як доказ порушення є одним із найпоширеніших випадків.

Підводячи підсумок вищезазначеного та досліджуючи роботи науковців, не можу не погодитись з Ліпінським В. В., який вважає єдиними недоліками регулювання даного питання те, що варто було б нормативно (наприклад, на рівні положень щодо порядку складання протоколу про тимчасове вилучення товарів, транспортних засобів і документів) доповнити питання про визначення суб'єктів здійснення вказаної процесу-

альної дії з метою забезпечення належних правових гарантій захисту посадової особи митного органу, яка фактично її здійснює та з метою уникнення виникнення правового спору щодо правомірності здійснення даного заходу адміністративного припинення, неодмінної присутності свідків і власника предметів, що підлягають тимчасовому вилученню.

Список використаних джерел: 1. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44–45, № 46–47, № 48. Ст. 552; 2. Постанова Любомльського районного суду Волинської області від 27.11.2019, судова справа № 163/2357/194. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/85974982> (дата звернення: 16.11.2019); 3. Любомльського районного суду Волинської області від 27.02.2020, судова справа № 163/2149/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/87923806> (дата звернення: 05.12.2019).

Науковий керівник: к. ю. н., професор, професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Шульга М. Г.

Рязанцева Юлія Олександрівна
студентка 5 курсу 5 групи господарсько-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕННЯ МИТНИХ ОГАНІВ ЩОДО КОРИГУВАННЯ МИТНОЇ ВАРТОСТІ

Актуальність даної теми обумовлена як великою кількістю спорів щодо коригування митної вартості, так і роллю дослідження даного питання для подальшого правозастосування, оскільки митна вартість обумовлює розмір митних платежів, а вони впливають на державний бюджет, з однієї сторони, і на економічні правовідносини, з іншої.

Митна вартість – вартість товарів, що базується на фактично сплаченій або такій, що підлягає сплаті, ціні, незалежно від способу оплати [1]. Такий підхід до визначення митної вартості відображений, як в українському законодавстві, так і в міжнародних документах, де митна ціна прирівнюється до контрактної ціни [3]. Використовується вона для

митних цілей – від нарахування митних платежів до ведення митної статистики.

Митна вартість визначається декларантом – особою, що переміщує товари через митний кордон, або від її імені тим, хто подає декларацію, і заявляється митному органу під час декларування товарів в митній декларації. Закріплено 2 набори методів її визначення – у випадку ввезення товарів відповідно до режиму імпорту і у всіх інших випадках. Митна вартість товарів, що переміщуються через митний кордон України в митних режимах, відмінних від митного режиму імпорту, визначається як ціна товару, вказана в інвойсі або рахунку-проформі. В випадку ввезення товару на митну територію України в режимі імпорту основним методом визначення митної вартості є за ціною контракту. Для визначення митної вартості за ним необхідно встановити фактично сплачену (або таку, що підлягає сплаті) суму, за необхідністю скориговану на витрати, понесені покупцем, роялті та інші ліцензійні платежі. Така сума має бути заснована на даних, що підтверджені документально та таких, що можливо обчислити.

До кожного наступного методу необхідно переходити, якщо за попереднім визначити митну вартість неможливо. Другорядними методами визначення митної вартості є:

За ціною договору щодо ідентичних товарів. Основу становлять ціна на ідентичні товари, що продаються на експорт в Україну з тієї ж країни, час експорту має бути максимально наближеним. Ідентичними є однакові за ознаками товари (незначні відмінності можуть бути у зовнішньому вигляді). Товари мають бути ввезені приблизно в тій же кількості та на тих же комерційних рівнях.

1. За ціною договору щодо подібних (аналогічних) товарів. Метод є схожим на попередній з поправкою на подібні товари. Аналогічними є товари не ідентичні, але максимально наближені до оцінюваних – вони мають схожі характеристики, складаються із схожих компонентів, виконують однакові функції, вважаються комерційно взаємозамінними. Окрім того, враховується якість товарів, торгова марка, репутація на ринку. Товари не можуть бути визнані ідентичними або аналогічними, якщо країна-виробник оцінюваних товарів не збігається з ідентичними або аналогічними відповідно.

2. На основі віднімання вартості. В основі цього методу лежить віднімання від ціни товару витрати на комісійні винагороди, надбавки на прибуток, загальні витрати, пов'язані з продажем в Україні подібних товарів, суму митних платежів, вантажні, транспортні, страхові витрати.

3. На основі додавання вартості (обчислена вартість). Цей метод полягає в додаванні витрат, прибутку експортера і прибутку від перепродажу.

4. Резервний. Метод полягає у використанні способів, які не суперечать законам України і є сумісними з відповідними принципами і положеннями Генеральної угоди з тарифів і торгівлі. Визначення митної вартості в такому випадку ґрунтується на раніше визначених митних вартостях.

Митний орган під час проведення митного контролю і митного оформлення здійснює контроль правильності визначення митної вартості товарів. За результатами такої перевірки митний орган або визнає заявлену митну вартість, або приймає письмове рішення про її коригування. В процесі контролю митний орган може запитувати у декларанта додаткові документи, проводити перевірки правильності визначення митної вартості товарів після їх випуску, запитувати інформацію у інших митних органів, застосовувати інші форми митного контролю і здійснювати коригування митної вартості товарів. Таке рішення виноситься, якщо відомості, надані декларантом, є неповними та/або недостовірними.

Здійснюючи коригування митної вартості товарів, митні органи часто відкидають основний метод, пропускають всі інші (не пояснюючи причин) і звертаються до резервного. В основному це призводить до суттєвого збільшення митної вартості і, відповідно, суми митних платежів. Не погоджуючись з рішенням про коригування митної вартості, декларанти можуть його оскаржити в судовому або в адміністративному порядку керівникові митного органу. Скарга на рішення, дії або бездіяльність керівника митного поста подається до митниці, структурним підрозділом якої є митний пост, а на дії керівника митниці – до Державної митної служби України.

Судовими способами захисту інтересів декларанта є звернення до суду з позовом про зобов'язання митного органу здійснити митне оформлення товарів за митною вартістю, заявленою декларантом, визнання протиправним рішення митного органу, скасування такого рішення,

скасування картки відмови у прийнятті митної декларації. Єдиного підходу до визначення «правильного» способу захисту не існує.

Суди також наразі не сформували єдиного правозастосовчого підходу, стосовно конкретних способів захисту. Наприклад, не вирішено питання з приводу того, чи можна задовольняти вимоги про «зобов'язання митного органу здійснити митне оформлення товарів за митною вартістю, заявленою декларантом». Існують протилежні позиції: перша – задоволення даної позовної вимоги призведе до «втручання у виключні дискреційні повноваження митного органу щодо здійснення митного контролю»; друга – повноваження митного органу в даному випадку не є дискреційними, оскільки прийняття одного з рішень (про визнання митної вартості або про коригування митної вартості) є обов'язковим, а виключний перелік підстав закріплений Митним кодексом України, отже суд не втручається в дискреційні повноваження органу виконавчої влади. Саме другий підхід підтримано судовою гілкою влади [2]. Такий підхід є, на моє переконання доречним, і може забезпечити баланс між невтручанням судів у здійснення повноважень органами виконавчої влади і забезпеченням ефективності судового процесу.

Підсумовуючи, слід зазначити, що невизначеність при оскарженні, порушення презумпції правильності визначення імпортером митної вартості товарів, перетворення обов'язку доказування митними органами неправильності визначення митної вартості на обов'язок доказування декларантом правильності митної вартості не сприяє полегшенню ведення бізнесу і покращенню бізнес-клімату.

Окрім того, низький рівень довіри до судових і митних органів може бути викликаний неефективністю захисту суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Наприкінці необхідно відзначити, що конфлікт між органами державної влади та суб'єктами господарювання, в тому числі, може бути спричинений неоднозначним правозастосуванням, неузгодженістю порядків і термінів, методів визначення митної вартості, відсутністю визначених і ефективних способів захисту інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Список використаних джерел: 1. Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>

show/4495–17 (дата звернення: 12.03.2020); 2. Про Довідку щодо узагальнення практики застосування адміністративними судами положень Митного кодексу України в редакції від 13 березня 2012 року: Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 13.03.2017 №2. URL: http://www.vasu.gov.ua/plenum/post_plenum/postanova_plenumu_2_13-03-2017/ (дата звернення 12.03.2020); 3. Про застосування статті VII Генеральної угоди про тарифи й торгівлю: Угода від 15.04.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_011 (дата звернення 12.03.2020).

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Шульга М. Г.

Старецька Олена Віталіївна
*студентка 1 курсу магістратури 5ємпт групи
господарсько-правового факультету
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ОСКАРЖЕННЯ ТИМЧАСОВОГО ВИЛУЧЕННЯ ТОВАРІВ, ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ І ДОКУМЕНТІВ, НЕОБХІДНИХ ЯК ДОКАЗИ У СПРАВІ ПРО ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ

При взаємодії митних органів з фізичними чи юридичними особами необхідна модель оскарження рішень, дії чи бездіяльності органів та їх посадових осіб задля забезпечення справедливості, недопущення зловживання правами представниками держави чи виправлення можливої помилки, особливо, якщо таке оскарження торкається питання вилучення власності особи.

Стаття 511 Митного Кодексу України [1] (далі – МК) встановлює, що товари, транспортні засоби та документи, які необхідні як докази у справах про порушення митних правил, можуть бути тимчасово вилучені, тобто буде примусово припинене володіння, розпорядження та використання особою, що вчинила порушення митних правил, предметів порушення. У разі порушення митних правил, які передбачені ч. 6 статті 470, статтями 471–473, 476, ч. 6 статті 481, статтями 482–484 МК таке вилучення є обов’язковим.

Відповідне вилучення предметів правопорушення можливе також для припинення адміністративного правопорушення, згідно зі статтями 260 та 265 Кодексу України про адміністративні правопорушення [2] (далі – КУпАП), у разі якщо вичерпано інші заходи впливу. Зокрема, стаття 265 КУпАП встановлює, що речі та документи, які є безпосереднім об'єктом або знаряддям правопорушення, вилучаються посадовими особами тільки тих органів, посилення на які містить стаття 265 КУпАП. Йде, зокрема, про посилення на статтю 264 КУпАП, де серед органів, які можуть проводити особистий огляд та огляд речей, вказуються митні органи. Таким чином, не тільки безпосередньо МК встановлює можливість вилучення предметів правопорушення, але й КУпАП – в рамках митних правовідносин. Крім того, як показує судова практика, такі товари, транспортні засоби та документи, які були вилучені митними органами, поміщуються до митного режиму реекспорту для подальшого повернення їх особі в порядку статей 85, 86 МК після сплати штрафу за порушення митних правил (наприклад, справи № 163/77/18, № 163/999/19 [3]). Режим реекспорту в даному разі обирався через те, що товари в принципі не були поміщені у будь-який митний режим, однак перебували під митним контролем. Крім того, перевагою такого режиму є відсутність вивізної мита та заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Однак, такі предмети правопорушення, які були вилучені на підставі статті 511 МК, поміщуються до режиму реекспорту після судового рішення на виконання постанови про притягнення до відповідальності у вигляді штрафу за відповідною статтею МК; або закриття справи взагалі.

Безпосереднє оскарження тимчасового вилучення товарів, транспортних засобів і документів, необхідних як докази у справі про порушення митних правил, передбачено статтею 512 МК, частина 1 якої, за своєю природою, є відсилочною нормою, а тому направляє до Глави 4 МК, яка регулює оскарження рішень, дій або бездіяльності митних органів, їх посадових осіб та інших працівників і порядок розгляду звернень митними органами.

Статті 25 та 29 МК встановлюють два види оскарження: в адміністративному та судовому порядку, відповідно. Стаття 25 МК (адміністративний порядок) визначає не тільки порядок подання скарги, але й які органи є вищими відносно тих, чії рішення, дії або бездіяльність

оскаржуються. Так, органами вищого рівня щодо митних постів є митниці, структурними підрозділами яких є цей пост; щодо митниць, спеціалізованих митних органів, митних організацій – центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну митну політику. Ця ж стаття встановлює можливість повного чи часткового зупинення виконання оскаржуваного рішення особою або органом, що розглядає справу. Важливою деталізацією цієї статті є положення статті 512 МК, яка передбачає, що у разі оскарження рішення про тимчасове вилучення товарів, транспортних засобів та документів, які вказані у ч. 1 статті 511 МК, не зупиняє своєї дії. МК у статті 26 зазначає, що вимоги та форма скарги встановлюються як цим Кодексом, так і Законом України «Про звернення громадян» (далі – Закон). Так, скарга повинна включати П. І. Б., місце проживання громадянина, суть порушеного питання, тобто конкретну інформацію про предмет оскарження та аргументи. Закон встановлює додаткові формальні вимоги щодо строків (протягом одного року з моменту прийняття рішення, але не пізніше одного місяця з моменту, коли громадянин ознайомився з ним), безоплатності розгляду.

Судовий порядок передбачає можливість звернення до суду, однак у разі одночасного подання і до вищого рівня скарги, і до суду, розгляд скарги органом (посадовою особою) вищого рівня припиняється. Така імперативна норма встановлює загальне право, адже сам порядок визначається спеціальним законодавством. Так, стаття 5 Кодексу адміністративного судочинства України [4] передбачає, що кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до адміністративного суду, якщо вважає, що, рішенням чи діями суб'єкта владних повноважень порушені її права, свободи або законні інтереси, і просити про їх захист шляхом, зокрема, визнання протиправним та скасування індивідуального акта чи окремих його положень; визнання дій суб'єкта владних повноважень протиправними та зобов'язання утриматися від вчинення певних дій; прийняття судом одного з рішень та стягнення з відповідача – суб'єкта владних повноважень коштів на відшкодування шкоди, заподіяної його протиправними рішеннями чи діями.

Оскаржуючи тимчасове вилучення предметів, які виступають доказами у справах про порушення митних правил, особа оскаржує зміст, форму, процедури вилучення. У разі, якщо особа посилається на матеріальне право як підставу неправомірного рішення митного органу, є мож-

лівість, що вона оскаржує не вилучення, але сам факт притягнення до адміністративної відповідальності. Прикладом може слугувати судове рішення у справі № 807/731/16 [5], де позивач, оскаржуючи вилучення товару, аргументував свої позовні вимоги тим, що уповноважена особа Митниці ДФС помилково зробила висновок про наявність у діях водія ознак правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 483 МК, а відтак було безпідставно прийнято рішення та вилучено товар, що спричинило шкоду. Суд встановив, що позивачем фактично оскаржується рішення суб'єкта владних повноважень про притягнення до адміністративної відповідальності, а не самого рішення про тимчасове вилучення товару.

Підсумовуючи, оскарження тимчасового вилучення предметів за статтею 512 МК може здійснюватись у двох порядках – адміністративному та судовому. Найчастіше в судовій практиці оскаржується факт притягнення до відповідальності, тут оскарження вилучення предметів за статтею 512 МК йде як складова частина. Адміністративне оскарження вбачається швидшим. Законодавство встановлює загальні уніфіковані вимоги щодо оскарження рішень та дій або бездіяльності посадових осіб державних органів, у тому числі і митних, чим полегшує цей процес.

Список використаних джерел: 1. Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 17.03.2020); 2. Кодекс про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10> (дата звернення: 17.03.2020); 3. Постанови Любомльського районного суду Волинської області від 12.12.2018 № 163/77/18; від 14.07.2019 № 163/999/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71564171> ; <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/83260484>; 4. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення: 17.03.2020); 5. Ухвала Закарпатського окружного адміністративного суду від 29.06.2016 № 807/731/16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/58211082>.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Шульга М. Г.

Зміст

ВІТАННЯ УЧАСНИКАМ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ (Оргкомітет)	5
ВІТАЛЬНЕ СЛОВО	7

1. АДМІНІСТАТИВНЕ ПРАВО ЯК ПРАВОВА ОСНОВА ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

ADMINISTRATIVE LAW AS THE LEGAL BASIS OF PUBLIC ADMINISTRATION

<i>Доненко В. В.</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРИВОДУ ЯК СКЛАДОВОЇ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИМУСУ	9
<i>Лученко Д. В.</i> ДІЯ СУБ'ЄКТА ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ЯК ПРЕДМЕТ ОСКАРЖЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ	13
<i>Матюхіна Н. П.</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ МІНІСТЕРСЬКОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ В КОНТЕКСТІ ЗАВДАНЬ РЕФОРМИ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ.....	17
<i>Настюк В. Я., Мех Ю. В.</i> ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА ЯК МЕХАНІЗМ ЕФЕКТИВНОЇ СПІВПРАЦІ ПО ЗАПОБІГАННЮ ПОШИРЕННЯ COVID-19 В ПЕНІТЕНЦІАРНІЙ СИСТЕМІ.....	21
<i>Зелінська Я. С.</i> ПРОЯВИ ЗЛОВЖИВАНЬ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ ПІД ЧАС ПОДАННЯ ПОЗОВНОЇ ЗАЯВИ ДО АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДУ.....	24
<i>Зуй В. В.</i> ПРОБЛЕМАТИКА МЕТОДУ ПРИМУСУ В ПУБЛІЧНОМУ АДМІНІСТРУВАННІ	28
<i>Іванцов В. О.</i> ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНОЇ СФЕРИ: ПРОБЛЕМИ ДОКТРИНАЛЬНОЇ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ УЗГОДЖЕНОСТІ.....	30
<i>Казаров А. О.</i> ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЩО ПРОВОДЯТЬ ЕКСПЕРТИЗИ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИМИ ПРИГОДАМИ	33

<i>Костенко І. В.</i>	ПОНЯТТЯ ДОКАЗІВ І ДОКАЗУВАННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ.....	36
<i>Марченко О. О.</i>	ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІСТРАТИВНОЇ СПРАВИ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ КРИТЕРІЙ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ФОРМ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДИЧИНСТВА.....	41
<i>Писаренко Н. Б.</i>	ПРО ЄДНІСТЬ ПРИНЦИПІВ ПРОЦЕДУРИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ТА ПОДАТКОВОМУ ПРАВІ.....	45
<i>Рябченко Я. С.</i>	ЩОДО ПРОБЛЕМАТИКИ ФОРМ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ ПУБЛІЧНИХ ПРАВ УЧАСНИКІВ АДМІНІСТРАТИВНИХ ВІДНОСИН.....	49
<i>Спасенко В. О.</i>	СУСПІЛЬНО КОРИСНІ РОБОТИ У СИСТЕМІ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ	52
<i>Чишко К. О.</i>	ПУБЛІЧНІСТЬ ЯК ТЕРМІНОЛОГІЧНА СКЛАДОВА КАТЕГОРІЙ НАУКИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА: ЗМІСТОВА ХАРАКТЕРИСТИКА	54
<i>Ярошенко А. С., Костенко О. М.</i>	ПРОЦЕДУРА ОФОРМЛЕННЯ ПАСПОРТА ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ	56

СТУДЕНТСЬКА НАУКОВА ТРИБУНА

<i>Андренко В. В.</i>	АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ.....	60
<i>Антоненко М. С.</i>	ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ	62
<i>Артюнов Р. М.</i>	ДО ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ	64
<i>Бадика Д. Д.</i>	АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС МОЛОДІЖНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.....	67
<i>Бараболя В. В.</i>	ДОВІРА ДО ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЯК ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ.....	69

<i>Барздова А. Є.</i>	ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ	72
<i>Бітлян Д. А.</i>	ПРОБЛЕМАТИКА ВИКОРИСТАННЯ ДИСКРЕЦІЇ У ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ	74
<i>Богачьов М. Є.</i>	ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ІНСПЕКТОРІВ З ПАРКУВАННЯ В УКРАЇНІ	77
<i>Бондаренко Є. В.</i>	ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ	80
<i>Борисенко А. І.</i>	ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПРОЦЕДУРИ.....	83
<i>Вареня А. Є.</i>	ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВОДІЇВ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ УВІМКНЕННЯ ДЕННИХ ХОДОВИХ ВОГНІВ ЧИ БЛИЖНЬОГО СВІТЛА ФАР У СВІТЛУ ПОРУ ДОБИ	86
<i>Галайдик А. Р.</i>	ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРИТЯГНЕННЯ ПОСАДОВИХ ОСІБ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	88
<i>Гуржій В. О.</i>	АКТИ «М'ЯКОГО ПРАВА» В СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА	90
<i>Гусева Я. А.</i>	АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ: ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД.....	93
<i>Дроздик О. А.</i>	ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ МЕЖ ВТРУЧАННЯ СУДУ В ДИСКРЕЦІЙНІ ПОВНОВАЖЕННЯ СУБ'ЄКТА ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ	95
<i>Ковальова А. І.</i>	ОКРЕМІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ БУЛІНГУ	97
<i>Комарницький К. С.</i>	НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОТРИМАННЯ ДОЗВІЛЬНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ НА БУДІВНИЦТВО: СТАН І ПРОБЛЕМИ	100

<i>Контарьова Т. І.</i>	ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПРОЦЕДУРИ.....	103
<i>Котерлін О. Р.</i>	АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРИЧНИХ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД.....	106
<i>Лалаянц А. О.</i>	ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ.....	109
<i>Левковська А. В.</i>	ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ- ПІДПРИЄМЦІВ ЗА НАЙМАНУ ПРАЦЮ БЕЗ ОФОРМЛЕННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ	112
<i>Лобкова К. В.</i>	ЗНАЧЕННЯ ПРАКТИКИ ЄСПЛ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ. ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА.....	115
<i>Овчаренко А. О.</i>	БУЛІНГ (ЦЬКУВАННЯ) ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ: ЮРИДИЧНИЙ СКЛАД АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОСТУПКУ	118
<i>Панов Я. С.</i>	ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФОРМ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА.....	121
<i>Плетньов О. О.</i>	ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РОЗГЛЯДУ СУДАМИ СПРАВ ПРО РЕАЛІЗАЦІЮ ДИСКРЕЦІЙНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ СУБ'ЄКТАМИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ.....	124
<i>Ткаченко Д. О.</i>	ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЗАПИТ ЯК СПОСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ.....	127
<i>Хохлова А. В.</i>	ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ.....	129
<i>Шаповал А. О.</i>	ПРОБЛЕМАТИКА АДМІНІСТРАТИВНОГО ДОГОВОРУ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ	132
<i>Шмонько Ю. М.</i>	ЩОДО ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ	135

Янчев Р. В.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПРОЦЕДУРИ В УКРАЇНІ 137

Ярошонок О. О.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА
НА МИРНЕ ЗІБРАННЯ В УКРАЇНІ 140

**2. АДМІНІСТРАТИВНА РЕФОРМА ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ
ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ:
ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

**ADMINISTRATIVE REFORM AND PROBLEMS OF PUBLIC
ADMINISTRATION DEVELOPMENT:
DOMESTIC AND FOREIGN EXPERIENCE**

Гарацук В. М.

АДМІНІСТРАЦІЯ ЯК ЧАСТИНА АПАРАТУ УПРАВЛІННЯ:
СУТНІСТЬ ТА МІСЦЕ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ..... 144

Проневич О. С.

КРИЗОВА КОМУНІКАЦІЯ В ПУБЛІЧНОМУ АДМІНІСТРУВАННІ:
НОРМАТИВНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ 147

Ковбас І. В.

ДЕРЖАВНІ НАГОРОДИ ЯК НЕВІД'ЄМНА
СКЛАДОВА «М'ЯКОГО» ІНСТРУМЕНТАРІЮ
ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ
(ПРОБЛЕМАТИКА ФОРМУВАННЯ ТЕМАТИЧНОГО
ПОНЯТІЙНОГО ПРАВОВОГО АПАРАТУ)..... 151

Vaidas Milius

PRE-TRIAL MEDIATION IN THE LITHUANIAN
ADMINISTRATIVE PROCESS..... 153

Andrejus Novikovas

THE EMPLOYMENT OPPORTUNITIES OF ALIENS
FROM THIRD-COUNTRIES IN EU: THE EXPERIENCE
OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA..... 158

Попова А. П.

ВИСВІТЛЕННЯ ПЕРСОНАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ СУБ'ЄКТАМИ
ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ПУБЛІЧНОЇ
ОСОБИ 161

Редіна П. В.

ЩОДО ПРОБЛЕМИ КОНКУРСНОГО ВІДБОРУ ЧЛЕНІВ
НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ
ВИЩОЇ ОСВІТИ 166

Andrius Stankevičius

THE CONTENT OF MUNICIPAL WASTE DEFINITION: LEGAL ANALYSIS IN CONTEXT OF DIRECTIVE 2008/98.....	169
---	-----

Ус М. В.

ЩОДО ОСНОВНИХ НАПРЯМІВ ГАРМОНІЗАЦІЇ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПРАВЗАХИСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	172
---	-----

Червякова О. В.

ПОНЯТТЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ КОНЦЕПЦІЇ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ	176
--	-----

Янюк Н. В.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕОРГАНІЗАЦІЇ ОРГАНУ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ.....	179
--	-----

СТУДЕНТСЬКА НАУКОВА ТРИБУНА

Водолаженко Є. І.

ПАРТИЦИПАТИВНИЙ МЕХАНІЗМ В ПУБЛІЧНОМУ АДМІНІСТРУВАННІ	184
--	-----

Зарубін К. Є.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФУ: СУЧАСНІ УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД.....	186
---	-----

Кабачна Д. В.

СТАНДАРТИ ЯКОСТІ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ	190
---	-----

Каплуновський І. А.

ПУБЛІЧНА АДМІНІСТРАЦІЯ: ПИТАННЯ ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ	193
--	-----

Курчевьонюк Г. Є.

ПОЗИТИВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ.....	196
--	-----

Мазур О. Я.

ЄВРОПЕЙСЬКА ХАРТІЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ОСНОВА РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	198
--	-----

Мисенко М. О.

НОВІТНІ АДМІНІСТРАТИВНІ ПОСЛУГИ	201
---------------------------------------	-----

Овчаренко В. С.

ЕЛЕКТРОННІ ПРАВА ЯК НОВАЦІЯ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ	204
---	-----

<i>Палагнюк В. О.</i>	АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІНСТИТУТУ КРАУДСОРСИНГУ ЯК ФОРМИ БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ ДЕМОКРАТІЇ	207
<i>Пісоцький А. Ф.</i>	ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ПЕРЕПИС НАСЕЛЕННЯ: ТРАДИЦІЙНИЙ ЧИ ІННОВАЦІЙНИЙ СПОСІБ.....	210
<i>Правник С. О.</i>	ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПУБЛІЧНОМУ АДМІНІСТРУВАННІ.....	212
<i>Скрипник Ю. О.</i>	АНАЛІЗ АДМІНІСТРАТИВНОЇ РЕФОРМИ З МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ	215
<i>Філіпченко К. Ш.</i>	ПИТАННЯ МІНІСТЕРСТВА ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ.....	218
<i>Халілова А. Г.</i>	УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	221
<i>Чехун Д. Р.</i>	ДОСВІД ЕЛЕКТРОННОГО РЕЗИДЕНСТВА В ЕСТОНІЇ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	224
<i>Шах М. Л.</i>	ДО ПИТАННЯ РОЗБУДОВИ Е-ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ.....	226
<i>Яїцька Д. І.</i>	ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ІЗ ГРОМАДЯНАМИ В РЕЖИМІ ОНЛАЙН: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	229

3. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ **LEGAL REGULATION OF PUBLIC SERVICE**

<i>Коломоєць Т. О.</i>	ІНТРУЗИВНІСТЬ МОНІТОРИНГУ СПОСОБУ ЖИТТЯ ЧЛЕНІВ СІМ'Ї ДЕКЛАРАНТА – ОПТИМАЛЬНА МОДЕЛЬ ПРАВОВОГО ЗАКРІПЛЕННЯ.....	233
<i>Колдашов А. О.</i>	ДО ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ НОРМ АДМІНІСТРАТИВНОГО ТА ТРУДОВОГО ПРАВА У РЕГУЛЮВАННІ ЗАОХОЧЕННЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ.....	235

Негара Р. В.

ЩОДО ПРОБЛЕМ ДІЇ ЗАКОНОДАВСТВА
З ПИТАНЬ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ У ЧАСІ
(НА ПРИКЛАДІ КОНКУРСУ У ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ).....239

Плетньова Т. Р.

УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ:
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ТА ПРОПОЗИЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ243

Федчишин С. А.

РЕЛІГІЙНА НЕЙТРАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ:
ДО ПРОБЛЕМИ ЗАКРІПЛЕННЯ ПРИНЦИПУ
У ЗАКОНІ УКРАЇНИ «ПРО ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ».....246

СТУДЕНТСЬКА НАУКОВА ТРИБУНА

Андрєєва А. П.

ДО ПРОБЛЕМИ ЗАБОРОНИ ДЕРЖАВНИМ СЛУЖБОВЦЯМ
БУТИ ЧЛЕНАМИ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ
У КОНТЕКСТІ ПРАКТИКИ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ251

Бойко А. О.

ОБМЕЖЕННЯ ЩОДО ОТРИМАННЯ ПОДАРУНКІВ
ЯК ОДИН ІЗ СПОСОБІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ254

Волинець В. О.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ
ПРОЦЕДУРИ В КОНТЕКСТІ ЗУ «ПРО ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ».....257

Демчук А. І.

ПРАВО НА АЛЬТЕРНАТИВНУ (НЕВІЙСЬКОВУ)
СЛУЖБУ В КОНТЕКСТІ ПРАКТИКИ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ259

Кирилова В. С.

НОВЕЛИ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА
З ПИТАНЬ ЕЛЕКТРОННОГО ДЕКЛАРУВАННЯ263

Котенко Н. І.

ЩОДО ПРОЯВУ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ
НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ266

Кравченко К. Ю.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ВОЛОДІННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ
ДЕРЖАВНИМИ СЛУЖБОВЦЯМИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....269

Кравченко М. А.

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ:
ШЛЯХИ ЇХ ВИЯВЛЕННЯ ТА ВИКОРИНЕННЯ.....272

<i>Левенець А. А.</i>	ПОЛІТИЧНА НЕУПЕРЕДЖЕНІСТЬ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	275
<i>Лемак К. Е.</i>	МОНІТОРИНГ СПОСОБУ ЖИТТЯ СУБ'ЄКТІВ ДЕКЛАРУВАННЯ ЯК ЗАХІД ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У ПУБЛІЧНІЙ СЛУЖБІ	278
<i>Мельниченко М. С.</i>	ПІДВИЩЕННЯ У СПЕЦІАЛЬНОМУ ЗВАННІ ЯК СКЛАДОВА СЛУЖБОВОЇ КАР'ЄРИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ: ДОСВІД ХОРВАТІЇ	282
<i>Михайлова Г. І.</i>	ЗАХИСТ ПРАВА НА ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ У СВІТЛІ РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ	285
<i>Околот М. Г.</i>	КОНТРАКТИ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ: АНАЛІЗ НОВЕЛИ	288
<i>Приймаченко Д. Д.</i>	ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАОХОЧЕНЬ ЩОДО ПОСАДОВИХ ОСІБ МИТНИХ ОРГАНІВ	290
<i>Русінка А. В.</i>	ЦИФРОВЕ РОБОЧЕ МІСЦЕ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ	294
<i>Сорокін А. А.</i>	ВІДСТОРОНЕННЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ВІД ВИКОНАННЯ ПОСАДОВИХ ОBOB'ЯЗКІВ: ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СВІТЛІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ	296
<i>Сухорабський Д. К.</i>	ПРОБЛЕМИ РОЗМЕЖУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ТА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ЗА ОДЕРЖАННЯ ПОДАРУНКА ТА/АБО НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ	300
<i>Уколова Є. О.</i>	ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	303
<i>Чорна В. М.</i>	ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД У СФЕРІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ	307

**4. ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ:
НОВАЦІЇ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ**

**E-GOVERNMENT: INNOVATIONS IN THE FIELD
OF PUBLIC ADMINISTRATION**

<i>Белікова М. І.</i>	ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ	311
<i>Гончаренко Г. А.</i>	ДО ПРОБЛЕМИ БЕЗПЕКИ ЦИФРОВОГО СВІТУ І ЙОГО НЕВІД'ЄМНОЇ СКЛАДОВОЇ Е-УРЯДУВАННЯ ЯК ОДНІЄЇ З ПРОВІДНИХ НА MUNICH SECURITY CONFERENCE	314
<i>Соловійова О. М.</i>	ПЕРЕВАГИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В ЕЛЕКТРОННІЙ ФОРМІ	317
<i>Сьоміна В. А.</i>	ЦИФРОВА ЕКСПЕРТИЗА ПРОЕКТІВ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ	320
СТУДЕНТСЬКА НАУКОВА ТРИБУНА		
<i>Бінус А. К.</i>	СТВОРЕННЯ ОН-ЛАЙН ДОДАТКУ «ДІЯ» ЯК ОДИН З ЕТАПІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ «ДЕРЖАВА У СМАРТФОНЬ».....	324
<i>Благай І. В.</i>	ПЕРСПЕКТИВИ ВВЕДЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ВІЙСЬКОВОГО КВИТКА	326
<i>Боровенська Г. В.</i>	ЗМІНА ПІДХОДУ ДО АДМІНІСТРУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ	329
<i>Бугай Ю. Р.</i>	ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	332
<i>Буханенко А. О.</i>	ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ: ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ	335
<i>Вербісць В. С.</i>	АДМІНІСТРАТИВНА ПОСЛУГА «Е- МАЛЯТКО»: ШЛЯХ ВІД ЗАДУМІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ	338

<i>Власюк Д. А.</i>	ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ.....	342
<i>Гайова Я. В.</i>	ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ Е-УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	345
<i>Зубко Д. О.</i>	ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	348
<i>Левіна Е. О.</i>	ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОФОРМЛЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ПОСВІДЧЕННЯ ВОДІЯ.....	350
<i>Наливайко В. В.</i>	ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ: ДОСВІД УКРАЇНИ ТА ЕСТОНІЇ.....	353
<i>Перепелиця М. Б.</i>	ЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПУ»DIGITAL BY DEFAULT» ДЛЯ РОЗБУДОВИ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ.....	356
<i>Пітя В. С.</i>	ЦИФРОВІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В ЕЛЕКТРОННОМУ ДОДАТКУ»ДІЯ»	358
<i>Степанюк Д. Р.</i>	ПОДОЛАННЯ «ІНФОРМАЦІЙНОЇ НЕРІВНОСТІ» ЯК НЕОБХІДНА УМОВА РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	361
<i>Толюпа В. В.</i>	РОЛЬ MOBILE ID В НАДАННІ ЕЛЕКТРОННИХ ДОВІРЧИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ	364
<i>Усин В. В.</i>	СЕКТОРИ МІЖСУБ'ЄКТНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В СИСТЕМІ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ.....	367
<i>Цувіна А. А.</i>	ДЕРЖАВА В СМАРТФОНІ: ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ	370
<i>Чередніченко В. І.</i>	ЕЛЕКТРОННІ ПЕТИЦІЇ: ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ В ДИСКУРСІ ДОСВІДУ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ ДЕРЖАВ	373

**5. ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ В ЕКОНОМІЧНІЙ,
СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНІЙ ТА АДМІНІСТРАТИВНІЙ СФЕРАХ:
ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

**PUBLIC ADMINISTRATION IN THE ECONOMIC,
SOCIO-CULTURAL AND ADMINISTRATIVE-POLITICAL SPHERES:
PROBLEMS OF ORGANIZATION AND LEGAL SUPPORT**

Приймаченко Д. В.

ПОПЕРЕДНІ РІШЕННЯ В МИТНІЙ СПРАВІ:
ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ.....376

Синявська О. Ю.

ДО ПИТАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ
ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ.....379

Агапова О. В.

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ
У СФЕРІ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРАВСУДДЯ УКРАЇНИ.....382

Васильєва Л. О.

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ
У СФЕРІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....385

Ігнатченко І. Г.

СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНА СФЕРА ЯК ОБ'ЄКТ ПУБЛІЧНОГО
АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ:
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ.....387

Кушнір В. О.

ПРО ДОСВІД КАНАДИ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ
ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ПИТАНЬ ЗВ'ЯЗКІВ
З ГРОМАДСЬКІСТЮ ЗБРОЙНИХ СИЛ391

Ковтун М. С.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОБМЕЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ
В УМОВАХ КАРАНТИНУ393

Логвин А. В.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВСУБ'ЄКТНОСТІ
УЧАСНИКІВ ПОДАТКОВИХ ВІДНОСИН.....396

Маслова А. Б.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
МИТНИХ ОРГАНІВ: ДОСВІД СІНГАПУРУ400

<i>Мякота К. А.</i>	ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ КОЛА СУБ'ЄКТІВ ВАЛЮТНИХ ПРАВОВІДНОСИН ВІДПОВІДНО ДО «НОВОГО» ВАЛЮТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ.....	404
<i>Серафімов В. В.</i>	НОВАЦІЇ ІНСТИТУЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ НАГЛЯДУ (КОНТРОЛЮ) У СФЕРІ ОХОРОНИ МОРСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ.....	407
<i>Червякова О. Б.</i>	АДВОКАТСЬКИЙ ЗАПИТ ЯК ФОРМА ДОСТУПУ ДО ІНФОРМАЦІЇ.....	411
<i>Шульга М. Г.</i>	ДО ПИТАННЯ МИТНИХ ПІЛЬГ	414

СТУДЕНТСЬКА НАУКОВА ТРИБУНА

<i>Бітлян Д. А.</i>	ЮРИДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ ОРФАННИМ ЗАХВОРЮВАННЯМ В УКРАЇНІ.....	417
<i>Гур'єва К. Д.</i>	ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ В ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	419
<i>Дудченко А. В.</i>	МИТНА БЕЗПЕКА В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЇЇ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	422
<i>Зозуля Л. Р.</i>	ПАРАЮРИСТИ В СИСТЕМІ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ.....	425
<i>Козлова К. В.</i>	ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ОБІГУ НАРКОТИКІВ В УКРАЇНІ.....	427
<i>Красюк Р. Р.</i>	КОМІСІЯ З ПИТАНЬ РОЗГЛЯДУ СКАРГ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ.....	430
<i>Кузьменко Б. С.</i>	ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СЛУЖБОВИХ СОБАК ПРАЦІВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	434
<i>Любарський Б. Г.</i>	ДО ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ КРИТИЧНО ВАЖЛИВИХ ОБ'ЄКТІВ ІНФРАСТРУКТУРИ	436

<i>Никончук Н. С.</i>	НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ ЯК СУБ'ЄКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА	439
<i>Павлов Т. О.</i>	СИСТЕМА КІБЕРБЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	441
<i>Поляцкова В. Г.</i>	ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ «ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ»	444
<i>Ружинська А. П.</i>	АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС НАЦІОНАЛЬНОЇ СЛУЖБИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ	447
<i>Славіч Б. В.</i>	ГРОМАДСЬКІ ОБ'ЄДНАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ	450
<i>Фадєєва Д. С.</i>	ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ В СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНІЙ СФЕРІ	452
<i>Федоров В. Д.</i>	ЩОДО ПРЕДМЕТУ НЕЗАКОННОГО ЗБЕРІГАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ НЕГЛАСНОГО ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ	455
<i>Федоровська Д. І.</i>	ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ СИЛИ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	458
<i>Фетісова Ю. О.</i>	АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ДИПЛОМАТИЧНИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ	460
<i>Шевченко О. О.</i>	ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ СТОСОВНО СПІВРОБІТНИКІВ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ	463
<i>Шкіря Г. А.</i>	КЛУБ «ПРАВКАТОР» ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ	466

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ МИТНОЇ СПРАВИ

<i>Бардакова В. В.</i>	ОСКАРЖЕННЯ РІШЕННЯ МИТНИХ ОРГАНІВ ПРО ВІДМОВУ У НАДАННІ ДОЗВОЛУ НА ВІДКРИТТЯ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЮ МИТНОГО СКЛАДУ	469
------------------------	---	-----

<i>Бойко Д. О., Мезенцева О. О.</i>	
ЗУПИНЕННЯ ЧИ АНУЛЮВАННЯ ДОЗВОЛУ НА ДІЯЛЬНІСТЬ МАГАЗИНІВ БЕЗМИТНОЇ ТОРГІВЛІ: ПІДСТАВИ ТА ПОРЯДОК ОСКАРЖЕННЯ	472
<i>Колосовська Д. В.</i>	
ОСКАРЖЕННЯ КОНСУЛЬТАЦІЙ З ПИТАНЬ ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ НОРМ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПИТАНЬ МИТНОЇ СПРАВИ	476
<i>Кучерук К. І.</i>	
РІШЕННЯ ОРГАНІВ ДОХОДІВ І ЗБОРІВ ЩОДО КЛАСИФІКАЦІЙ ТОВАРІВ ДЛЯ МИТНИХ ЦІЛЕЙ	479
<i>Кучинська О. Д.</i>	
ОСКАРЖЕННЯ РІШЕННЯ МИТНИХ ОРГАНІВ ЩОДО КЛАСИФІКАЦІЇ ТОВАРІВ ДЛЯ МИТНИХ ЦІЛЕЙ	482
<i>Лялюк А. В.</i>	
ОСКАРЖЕННЯ РІШЕННЯ МИТНИХ ОРГАНІВ ПРО ВІДМОВУ У НАДАННІ ДОЗВОЛУ НА ЗДІЙСНЕННЯ МИТНОЇ БРОКЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	485
<i>Немашико К. Ю.</i>	
МИТНИЙ КОНТРОЛЬ ГОМЕОПАТИЧНИХ ПРЕПАРАТІВ	488
<i>Петренко Г. І.</i>	
ОСКАРЖЕННЯ МИТНОЇ ВАРТОСТІ ТОВАРУ ЗА ДОПОМОГОЮ ЕКСПЕРТИЗИ	492
<i>Раєвська В. П.</i>	
ПРОБЛЕМАТИКА ТИМЧАСОВОГО ВИЛУЧЕННЯ ТОВАРІВ, ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ І ДОКУМЕНТІВ, НЕОБХІДНИХ ЯК ДОКАЗИ У СПРАВАХ ПРО ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ	495
<i>Рязанцева Ю. О.</i>	
ОСКАРЖЕННЯ РІШЕННЯ МИТНИХ ОРГАНІВ ЩОДО КОРИГУВАННЯ МИТНОЇ ВАРТОСТІ	498
<i>Старецька О. В.</i>	
ОСКАРЖЕННЯ ТИМЧАСОВОГО ВИЛУЧЕННЯ ТОВАРІВ, ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ І ДОКУМЕНТІВ, НЕОБХІДНИХ ЯК ДОКАЗИ У СПРАВІ ПРО ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ	502

Наукове видання

**ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ
В УМОВАХ ЗМІН
ТА ПЕРЕТВОРЕНЬ:
ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ
ТА ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

Збірник наукових праць за матеріалами
IV Міжнародної науково-практичної конференції

(м. Харків, 9–10 квітня 2020 року)

Відповідальні за випуск:

Н. П. Матюхіна, Г. А. Гончаренко, М. С. Ковтун, С. А. Федчишин

Відповідальність за зміст статей несуть автори

Видається в авторській редакції

Комп'ютерна верстка *М. В. Журавльової*

Підписано до друку з оригінал-макета 18.05.2020.
Формат 60×84 ¹/₁₆. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Обл.-вид. арк. 27,83. Ум. друк. арк. 30,34. Вид. № 2522.
Тираж 200 прим.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
вул. Чернишевська, 80а, Харків, 61002, Україна
Сайт: www.pravo-izdat.com.ua
E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції — серія ДК № 4219 від 01.12.2011 р.

Виготовлено у друкарні ФОП Татарчук С. І.
Тел. (057) 717-28-80